

**ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**Εξατομικευμένη Πολιτική Επικοινωνία
στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης**

Μαρία Μπουτζέτη

(Α.Μ. 3012)

Υπότροφος του Κοινωφελούς Ιδρύματος «Αλέξανδρος Ωνάσης»

Επιβλέπων:

Κωνσταντίνος Μουρλάς, Αναπληρωτής Καθηγητής

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής:

Δημήτριος Γκούσκος, Επίκουρος Καθηγητής

Μιχαήλ Σπουρδαλάκης, Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ, Ιανουάριος 2020

Στο Νίκο και στη Δέσποινα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο τέλος, ευχαριστίες ανήκουν σε εκείνους, φίλους και συνεργάτες, που ο καθένας με τον τρόπο του, καθ' όλη την πορεία ή σε στιγμές της ενθάρρυναν την προσπάθεια.

Υπάρχουν όμως και οι ξεχωριστοί.

Ο επιβλέπων καθηγητής μου. Σε δύσκολες στιγμές μου φώτισε το δρόμο. Μας συνδέει ένας στόχος και μία κατάκτηση.

Οι καθηγητές της τριμελούς επιτροπής κ. Γκούσκος και κ. Σπουρδαλάκης. Με τη γνώση τους συνέβαλαν να ακολουθήσει η έρευνα πιστά την τροχιά της.

Οι γονείς μου. Μοιράστηκαν το βίωμα αυτής της διαδρομής.

Το Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης. Πίστεψε στην έρευνά μου και έγινε έμπρακτος αρωγός της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ σελ. 1

Α' ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ σελ. 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ σελ. 7

A.1.1. Πολιτική Επικοινωνία σε σχέση με την παρούσα έρευνα. Τα τρία επίπεδα ανάλυσης. σελ. 9

A.1.2. Το κοινωνικο-πολιτικό περιβάλλον της Πολιτικής Επικοινωνίας σελ. 10

A.1.3. Οι δύο διαστάσεις μεταβολής της Πολιτικής Επικοινωνίας: Μεσοποίηση & Αποκέντρωση σελ. 11

A.1.3.1. «Μεσοποίηση»: Η οριζόντια διάσταση σελ. 12

A.1.3.2. «Απο-κέντρωση»: Η κάθετη διάσταση σελ. 13

A.1.4. Αποτίμηση του σύγχρονου περιβάλλοντος της Πολιτικής Επικοινωνίας σελ. 15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ σελ. 17

A.2.1. Η μετάβαση στον «Δικτυωμένο Πολίτη» σελ. 19

A.2.2. Προσεγγίσεις για την κατανομή ισχύος στο Διαδίκτυο και ο αντίκτυπός τους στην πολιτική λειτουργία σελ. 21

A.2.3. Διαδίκτυο & πολιτική συμμετοχή: Το άτομο στο επίκεντρο, ο πληροφοριακός κατακερματισμός και η ευκαιρία της εξατομίκευσης σελ. 25

A.2.4. Εξέλιξη της πολιτικής επικοινωνιακής εκστρατείας στο Διαδίκτυο σελ. 28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ & ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΣΗΣ σελ. 34

A.3.1. Οι νέες επικοινωνιακές δυνατότητες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης σελ. 34

A.3.2. Η εδραίωση της εξατομίκευσης και η νέα μορφή πολιτικής επικοινωνίας σελ. 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ σελ. 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΣΗΣ σελ. 48

A.5.1. Ορισμός «εξατομίκευσης» στο Διαδίκτυο σελ. 49

A.5.2. Εφαρμογή της εξατομίκευσης σελ. 50

A.5.3. Κατασκευή προφίλ του χρήστη σελ. 52

A.5.3.1. Στατική κατασκευή προφίλ σελ. 54

A.5.3.2. Δυναμική κατασκευή προφίλ σελ. 55

A.5.4. Είδη Συστημάτων Παραγωγής Συστάσεων σελ. 55

A.5.4.1. Φιλτράρισμα βάσει περιεχομένου (Content Based Filtering) σελ. 55

A.5.4.2. Συνεργατικό Φιλτράρισμα (Collaborative Filtering) σελ. 56

A.5.4.3. Εξόρυξη από δεδομένα χρήσης του Διαδικτύου (Web - Usage Mining) σελ. 57

A.5.5. Εξόρυξη γνώσης από κείμενα (text-mining) στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης σελ. 59

A.5.5.1. Στάδια ανάκτησης πληροφορίας από κείμενο σελ. 61

ΣΥΝΟΨΗ Α΄ ΜΕΡΟΥΣ σελ. 67

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Ο ΑΞΟΝΑΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ – ΔΕΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ σελ. 69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΦΑΣΜΑ σελ. 70

B.1.1. Το πολιτικό φάσμα ως άξονας Αριστεράς - Δεξιάς σελ. 70

B.1.2. Η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς ως κληροδόχημα της Γαλλικής Επανάστασης σελ. 74

B.1.3. Η διαχρονική αξία της διάκρισης Αριστεράς - Δεξιάς σελ. 76

B.1.4. Η σχέση του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς με τις έννοιες της ισότητας και της ελευθερίας σελ. 82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ - ΔΕΞΙΑΣ σελ. 87

B.2.1. Mc Donald, Mendes & Kim: Οι δύο σημαντικές διαφορές Αριστεράς - Δεξιάς σελ. 88

B.2.2. Νορμπέρτο Μπόμπιο: Τα κύρια σημεία ιδεολογικής διαφοράς Αριστεράς - Δεξιάς σελ. 91

B.2.3. Ευάγγελος Βενιζέλος: 10 σημεία ιδεολογικής διαφοράς Αριστεράς - Δεξιάς σελ. 96

B.2.4. «Αριστερά» & «Δεξιά» στο αμερικανικό πλαίσιο σελ. 100

B.2.5. Guy Michelat: Αναζητώντας το περιεχόμενο της Αριστεράς & της Δεξιάς σελ. 102

B.2.6. Έρευνα VPRC: Αυτοτοποθέτηση στο πολιτικό φάσμα βάσει επιμέρους ζητημάτων σελ. 106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ - ΔΕΞΙΑΣ σελ. 112

B.3.1. Αριστερή πτέρυγα σελ. 112

B.3.1.1. Άκρα Αριστερά σελ. 114

B.3.1.2. Αριστερά σελ. 120

B.3.1.3. Κεντροαριστερά σελ. 124

B.3.2. Κέντρο σελ. 131

B.3.3. Δεξιά πτέρυγα σελ. 143

B.3.3.1. Κεντροδεξιά σελ. 144

B.3.3.2. Δεξιά σελ. 151

B.3.3.3. Άκρα Δεξιά σελ. 159

ΣΥΝΟΨΗ Β΄ ΜΕΡΟΥΣ σελ. 169

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ σελ. 170

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΣΥΝΘΕΤΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ σελ. 170

Γ.1.1. Επιλογή θεματικών κατηγοριών σελ. 170

Γ.1.2. Δομή του πολιτικού προφίλ & ανάλυση των θεματικών κατηγοριών σελ. 173

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΧΩΡΟ *σελ. 175*

- Γ.2.1. Η σχέση πολιτικής θέσης και γραμμικής κλίμακας Αριστεράς - Δεξιάς *σελ. 175*
- Γ.2.2. Ο προτεινόμενος τρισδιάστατος πολιτικός χώρος *σελ. 179*
 - Γ.2.2.1. Απόδοση τιμής ανά άξονα *σελ. 179*
 - Γ.2.2.2. Απεικόνιση του πολιτικού προφίλ στις τρεις διαστάσεις *σελ. 180*
- Γ.2.3. Σύγκριση των πολιτικών προφίλ *σελ. 183*
 - Γ.2.3.1. Απόσταση *σελ. 184*
 - Γ.2.3.2. Ομοιότητα συνημιτόνου *σελ. 188*
 - Γ.2.3.3. Επιλογή της Ευκλείδειας απόστασης και παραδείγματα εφαρμογής στον προτεινόμενο πολιτικό χώρο *σελ. 190*
 - Γ.2.3.4. Εφαρμογή της Ευκλείδειας απόστασης: Αλγόριθμος επιλογής προτάσεων *σελ. 191*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΧΡΗΣΤΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ *σελ. 195*

- Γ.3.1. Αντιστοίχιση πολιτικών θέσεων με πολιτικό περιεχόμενο - Πίνακας πολιτικών θέσεων *σελ. 195*
- Γ.3.2. Κατηγοριοποίηση κειμένων στις πολιτικές θέσεις: Επιλογή Λέξεων - Κλειδιών *σελ. 200*
- Γ.3.3. Επεξεργασία Λέξεων - Κλειδιών *σελ. 203*
- Γ.3.4. Εφαρμογή Λέξεων - Κλειδιών σε πολιτικά κείμενα: Παραδείγματα *σελ. 204*

ΣΥΝΟΨΗ Γ' ΜΕΡΟΥΣ *σελ. 217*

Δ' ΜΕΡΟΣ

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ *σελ. 218*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΑΥΤΟΜΑΤΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΧΩΡΟ *σελ. 218*

- Δ.1.1. Πρόσβαση στο πολιτικό περιεχόμενο *σελ. 219*
- Δ.1.2. Προ-επεξεργασία του περιεχομένου *σελ. 219*
 - Δ.1.2.1. Αναγνώριση Λεκτικών Μονάδων (tokenization) *σελ. 219*
 - Δ.1.2.2. Γλωσσική εξομάλυνση (stemming) *σελ. 219*
 - Δ.1.2.3. Αφαίρεση περιττών λέξεων (removal of Stop Words) & κοινών λέξεων (removal of Common Words) *σελ. 220*
 - Δ.1.2.4. Διανυσματοποίηση (vectorization) *σελ. 220*
- Δ.1.3. Επεξεργασία με βάση το λεξικό (lexicon based text mining) *σελ. 224*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ *σελ. 225*

- Δ.2.1. Πρόσβαση στο πολιτικό περιεχόμενο - Το Δείγμα *σελ. 225*
- Δ.2.2. Προ-επεξεργασία του περιεχομένου *σελ. 228*
- Δ.2.3. Επεξεργασία με βάση το λεξικό (lexicon based text mining) *σελ. 230*
 - Δ.2.3.1. Κανονικές εκφράσεις (regular expressions) *σελ. 230*
 - Δ.2.3.2. Αναζήτηση του Πολιτικού Λεξικού στον πολιτικό λόγο *σελ. 233*
- Δ.2.4. Υλοποίηση βημάτων του πειράματος εντός του περιβάλλοντος προσομοίωσης *σελ. 234*
- Δ.2.5. Επίλυση ζητημάτων του περιβάλλοντος προσομοίωσης *σελ. 239*
 - Δ.2.5.1. Μηδενική συχνότητα λέξεων-κλειδιών: Η περίπτωση των ουδέτερων κειμένων *σελ. 239*
 - Δ.2.5.2. Ίση κατανομή συχνοτήτων λέξεων - κλειδιών σε δύο ή περισσότερες πολιτικές θέσεις *σελ. 240*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ - ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ ΣΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ
- ΚΛΕΙΔΙΑ σελ. 242

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ σελ. 247

Δ.4.1. Αναλυτική παρουσίαση Δείγματος για κάθε κόμμα και συνολική αποτίμηση σελ. 247

Δ.4.2. Ο λόγος των πολιτικών αρχηγών σελ. 257

Δ.4.3. Ζητήματα επικαιρότητας - Μακεδονικό σελ. 257

Δ.4.4. Κύρια ζητήματα πολιτικής - Οικονομία σελ. 259

Δ.4.5. Ο πολιτικός λόγος στον χρόνο σελ. 263

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ ΓΙΑ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ σελ. 264

Δ.5.1. Ανεπίσημα πολιτικά κείμενα σελ. 264

Δ.5.2. Εξατομικευμένη Πολιτική Επικοινωνία στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης: Πλατφόρμες
δημοσίευσης ολοκληρωμένων κειμένων σελ. 272

Δ.5.3. Συνθέτοντας το Πολιτικό Προφίλ του Χρήστη σελ. 275

Δ.5.4. Μια νέα μορφή εξατομίκευσης σελ. 277

Δ.5.5. Εξατομικευμένη Πολιτική Επικοινωνία στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης: Κλασσικές Πλατφόρμες
σελ. 279

ΣΥΝΟΨΗ Δ' ΜΕΡΟΥΣ - ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΩΝ σελ. 282

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ σελ. 285

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ σελ. 292

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ σελ. 307

Κατάλογος σχημάτων:

- Σχήμα 1 (σελ. 12): Οι δύο διαστάσεις των μεταβολών που συντελούνται στο πεδίο της πολιτικής επικοινωνίας. Πηγή: Brants Kees & Voltmer Katrin (2011:4), "Political Communication in Postmodern Democracy. Challenging the Primacy of Politics", Chippenham & Eastbourne, Great Britain, Palgrave Macmillan.
- Σχήμα 2 (σελ. 82): Το πολιτικό φάσμα σε σχέση με τις έννοιες της «Ελευθερίας» και της «Ισότητας». Πηγή: Wikipedia, Λήμμα «Πολιτικό φάσμα».
- Σχήμα 3 (σελ. 83): Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς σε συνάρτηση με τις έννοιες της «Ελευθερίας» & της «Ισότητας». Πηγή: Βενιζέλος Ε. (2006:58), «Δύο λέξεις. Αριστερά - Δεξιά στην εποχή μας;», Πόλις, Αθήνα.
- Σχήμα 4 (σελ. 85): Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς σε συνάρτηση με τις έννοιες της «Ελευθερίας» & της «Ισότητας» και τα επιμέρους οριζόμενα πεδία.
- Σχήμα 5 (σελ. 180): Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων. Πηγή: Wikipedia, Λήμμα «Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων».
- Σχήμα 6 (σελ. 181): Ο πολιτικός χώρος στις τρεις διαστάσεις.
- Σχήμα 7 (σελ. 182): Παράδειγμα απεικόνισης δύο πολιτικών προφίλ στον πολιτικό χώρο.
- Σχήμα 8 (σελ. 185): Απεικόνιση τριών σημείων στον δισδιάστατο χώρο. Πηγή: Κύρκος, Ε. (2015:263), Ανάλυση Συστάδων.
- Σχήμα 9 (σελ. 187): Η απόσταση Manhattan συγκριτικά με την Ευκλείδεια απόσταση. Πηγή: Wikipedia, Λήμμα "Taxicab geometry".
- Σχήμα 10 (σελ. 187): Απεικόνιση της απόστασης Chebyshev. Πηγή: Rabin S., Διαφάνεια 45.
- Σχήμα 11 (σελ. 187): Ευκλείδεια, Manhattan και Μέγιστη απόσταση. Πηγή: Schacht, 2016.
- Σχήμα 12 (σελ. 189): Απεικόνιση ομοιότητας συνημιτόνου δύο σημείων Α και Β.
- Σχήμα 13 (σελ. 190): Απεικόνιση 4 σημείων στον πολιτικό χώρο.
- Σχήμα 14 (σελ. 192): Το εύρος εγγύτητας γύρω από ένα σημείο πολιτικού προφίλ στον μονοδιάστατο χώρο.
- Σχήμα 15 (σελ. 193): Το εύρος εγγύτητας γύρω από ένα σημείο πολιτικού προφίλ στον δισδιάστατο χώρο.
- Σχήμα 16 (σελ. 194): Το εύρος εγγύτητας γύρω από ένα σημείο πολιτικού προφίλ στον τρισδιάστατο χώρο.
- Σχήμα 17 (σελ. 194): Επιλογή μακρινών/αντίθετων προτάσεων εκτός του εύρους εγγύτητας ενός σημείου πολιτικού προφίλ.
- Σχήμα 18 (σελ. 211): Η πολιτική θέση του κειμένου του Παραδείγματος 3 ως κόκκινο σημείο (0,0) στους άξονες $x = \text{Οικονομική Λειτουργία}$, $y = \text{Κοινωνική Αντίληψη}$
- Σχήμα 19 (σελ. 215): Η πολιτική θέση του κειμένου του Παραδείγματος 4 ως γαλάζιο σημείο (0,6,6) στους άξονες $x = \text{Οικονομική Λειτουργία}$, $y = \text{Κοινωνική Αντίληψη}$, $z = \text{Διεθνή Ζητήματα}$.

Κατάλογος εικόνων:

- Εικόνα 1 (σελ. 73): Κατανομή γαλλικών κομμάτων στο πολιτικό φάσμα. Πηγή: Castles & Mair, 1984.
- Εικόνα 2 (σελ. 74): Κατανομή 119 κομμάτων του δυτικού κόσμου στο πολιτικό φάσμα. Πηγή: Castles & Mair, 1984.
- Εικόνα 3 (σελ. 100): Το περιεχόμενο των εννοιών «Αριστερά & Δεξιά» στο αμερικανικό πλαίσιο. Πηγή: McCandless David & Posavec Stefanie, 2010, ιστοχώρος “information_is beautiful”. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.informationisbeautiful.net/visualizations/left-vs-right-us/>
- Εικόνα 4 (σελ. 177): Αυτοτοποθέτηση των πολιτών στην επταβάθμια γραμμική κλίμακα της SOFRES (Πηγή: Marcel & Witkowski, 2005:3).
- Εικόνα 5 (σελ.227): Οργάνωση του τυχαίου δείγματος
- Εικόνα 6 (σελ. 229): Λίστα περιπτών & κοινών λέξεων.

Κατάλογος πινάκων:

- Πίνακας 1 (σελ. 105): Αυτοτοποθέτηση ατόμων σε επιμέρους θέματα και εκλογική συμπεριφορά. Πηγή: Michelat G., 1993:77
- Πίνακας 2 (σελ. 109): Συνάφεια στάσεων - θέσεων
- Πίνακας 3 (σελ 232): Απόσπασμα του πολιτικού λεξικού της Κεντροαριστεράς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διατριβή προτείνει ένα μοντέλο εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας σχεδιασμένο για να λειτουργήσει στο περιβάλλον ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης και υλοποιεί μία πειραματική πλατφόρμα για την αξιολόγησή του. Σκοπός αυτού του μοντέλου είναι το πολιτικό περιεχόμενο που διακινείται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (social media) να κατευθύνεται στοχευμένα ανταποκρινόμενο στις ανάγκες κάθε μοναδικού χρήστη.

Ουσιαστικά, η διατριβή αναζητά, διερευνά και προτείνει μία μέθοδο, ώστε η πολιτική πληροφορία να διανέμεται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης με νέο τρόπο. Επιχειρείται η υπέρβαση των εμποδίων του παραδοσιακού μοντέλου επικοινωνίας, το οποίο χαρακτηρίζεται από το ίδιο στατικό περιεχόμενο και την ίδια δομή πλοήγησης για όλους ανεξαιρέτως τους χρήστες και προκρίνεται η μετάβαση σε μία νέα αντίληψη πολιτικής επικοινωνίας, που αντιμετωπίζει τον πολίτη-χρήστη των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ως αυθύπαρκτη οντότητα, αξιολογώντας τα προσωπικά του χαρακτηριστικά.

Το Διαδίκτυο και ακολούθως τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης έχουν κυριαρχήσει ως εργαλεία πληροφόρησης και αλληλεπίδρασης. Μάλιστα, τα στατιστικά στοιχεία επιβεβαιώνουν την ταχύτατη κοινωνική τους διείσδυση: Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή, το πρώτο τρίμηνο του 2018, 8 στα 10 ελληνικά νοικοκυριά είχαν πρόσβαση στο Διαδίκτυο, ενώ η συμμετοχή των πολιτών σε ιστοχώρους κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter, instagram, snapchat κ.λπ.), καταγραφόταν ως ο τρίτος σημαντικότερος λόγος χρήσης του Διαδικτύου σε ποσοστό 73,4%, αμέσως μετά την αναζήτηση πληροφοριών για προϊόντα και υπηρεσίες (89,4%) και την αποστολή ή λήψη ηλεκτρονικών μηνυμάτων (75,3%) (ΕΛΣΤΑΤ, 2018). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κατά το 2016, ποσοστό 63% των χρηστών του Διαδικτύου ηλικιών 16-74 χρησιμοποίησε τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Eurostat, 2017). Το ίδιο έτος, σύμφωνα με έρευνα της Public Issue, 32% του πληθυσμού στην Ελλάδα άνω των 18 ετών (2.851.000 άτομα) διατηρούσε λογαριασμό σε κάποιο Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης. Τέλος, επισημαίνεται ότι η συμμετοχή στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης συσχετίζεται πρωτίστως με την ηλικία, καθώς προπορεύονται οι νέοι 18-34 ετών με ποσοστό 81%, ακολουθούν οι ηλικίες 35-54 (47%), ενώ λιγότερο ενδιαφέρον υπάρχει από τα άτομα 55 ετών και άνω (17%) (Public Issue, 2016), στοιχείο που δημιουργεί προϋποθέσεις για περαιτέρω ανοδική τάση του φαινομένου.

Λόγω της δημοφιλίας τους, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης έχουν καταστεί σημαντικό πεδίο ανάπτυξης του δημοσίου διαλόγου και στην πάροδο του χρόνου έχουν καταφέρει να

θεωρούνται τουλάχιστον ισότιμα - αν όχι ενισχυμένα - σε σχέση με τα παραδοσιακά Μέσα Επικοινωνίας. Συνεπώς, εντός τους πλέον δραστηριοποιούνται ενεργά και οι πολιτικοί εκφραστές.

Καθώς, όμως, η υπερβολική ποσότητα και ποικιλομορφία περιεχομένου που διακινείται στο Διαδίκτυο και ειδικότερα στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης δημιουργεί συνθήκες πληροφοριακής υπερφόρτωσης, γίνεται ολοένα πιο δύσκολο για τον χρήστη να εντοπίσει το περιεχόμενο που πραγματικά τον αφορά. Λύση στο πρόβλημα αυτό επιχειρούν να αποτελέσουν τα περιβάλλοντα εξατομίκευσης (personalization environments). Τα περιβάλλοντα αυτά εμπεριέχουν συστήματα παραγωγής συστάσεων (recommendation schemes) που επικεντρώνονται στο να προτείνουν στον χρήστη περιεχόμενο συναφές με την προσωπικότητα, τα ενδιαφέροντα, τους στόχους ή την αγοραστική του συμπεριφορά. Συστήματα παραγωγής συστάσεων έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία για ψυχαγωγικούς (π.χ. YouTube) ή εμπορικούς (π.χ. Amazon) λόγους. Κοινή προϋπόθεση για την λειτουργία των συστημάτων αυτών αποτελεί η σύνθεση του προφίλ του χρήστη, το οποίο βασίζεται σε πληροφορίες που έχουν συλλεγεί για εκείνον. «Γνωρίζοντας» επαρκώς τον χρήστη μπορούμε να «γνωρίζουμε» το περιεχόμενο που τον ενδιαφέρει.

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να αξιοποιήσει τις τεχνικές της εξατομίκευσης για τους σκοπούς της πολιτικής επικοινωνίας, προκειμένου να επιτευχθεί μία αμφίδρομη διεργασία:

α) αφενός να μπορεί να εντοπίσει ο χρήστης την πολιτική πληροφορία που είναι πιθανό να τον ενδιαφέρει,

β) αφετέρου οι πολιτικοί εκφραστές να μπορούν να εντοπίσουν το κατάλληλο ακροατήριο και, αποστέλλοντας περιεχόμενο σχετικό με το πολιτικό προφίλ των χρηστών που τους ενδιαφέρουν, να διευρύνουν την επιρροή τους.

Η προσέγγιση αυτή κρίνεται επωφελής και για τα δύο εμπλεκόμενα μέρη: αφενός ενισχύεται η ικανοποίηση των χρηστών, καθώς λαμβάνουν περιεχόμενο που αξιολογούν ως ενδιαφέρον, αφετέρου ενδυναμώνεται η επιρροή των πολιτικών εκφραστών, μέσα από την δημιουργία συνθηκών στοχευμένου πολιτικού marketing.

Για τον αποτελεσματικό προσανατολισμό της πληροφορίας, οδηγός είναι το προτεινόμενο από την έρευνα Μοντέλο Πολιτικού Προφίλ, το οποίο συντίθεται από ορισμένες παραμέτρους, προσδιοριστικές της πολιτικής ταυτότητας και εν δυνάμει πολιτικής συμπεριφοράς του ατόμου. Το Πολιτικό Προφίλ αποτελεί την βάση αναγνώρισης της πολιτικής ταυτότητας τόσο του χρήστη όσο και του πολιτικού περιεχομένου. Μέσω του

προφίλ τους, χρήστες και πολιτικά κείμενα θα μπορούν να μετρηθούν ως προς κοινές παραμέτρους. Για να γίνει αυτό εφικτό ορίζεται ως μετρική εύρεσης συνάφειας η απόσταση στον χώρο, που για την έρευνά μας είναι ο πολιτικός χώρος. Χρήστες και κείμενα συγκρίνονται με όρους απόστασης, ώστε τελικά να επιτευχθεί η μεταξύ τους αντιστοίχιση. Δηλαδή κοντινά στην θέση του χρήστη κείμενα θα θεωρούνται συναφή και θα του προτείνονται από το Σύστημα Παραγωγής Συστάσεων.

Η πειραματική πλατφόρμα που υλοποιείται στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής αξιοποιεί τις τεχνικές εξόρυξης κειμένου (text - mining) για την αυτόματη ταξινόμηση του πολιτικού περιεχομένου ως προς την πολιτική του θέση. Κεντρική ιδέα είναι ότι μέσα στον πολιτικό λόγο υπάρχει κωδικοποιημένο το πολιτικό προφίλ του κειμένου. Για τον λόγο αυτό έχουν απομονωθεί από την πολιτική θεωρία λέξεις-κλειδιά που συμπυκνωμένα μεταδίδουν το ιδεολογικό φορτίο των επτά βασικών πολιτικών θέσεων που αναγνωρίζονται στον κλασικό οριζόντιο άξονα Αριστεράς-Δεξιάς. Οι λέξεις αυτές συνθέτουν το Πολιτικό Λεξικό. Το Πολιτικό Λεξικό δοκιμάστηκε σε δείγμα 3.000 ελληνικών πολιτικών κειμένων (διακηρυκτικά κείμενα, Δελτία Τύπου, ανακοινώσεις, ομιλίες κ.α.) από το 2012 έως και τον Ιανουάριο του 2018. Τα πειράματα που πραγματοποιήθηκαν στο προσομοιωμένο περιβάλλον έδειξαν ότι πράγματι ένα πολιτικό κείμενο μπορεί με τη συμβολή του text-mining να τοποθετηθεί αυτόματα στον πολιτικό χώρο βάσει Πολιτικού Λεξικού. Επιπλέον, έγινε εμφανές ότι το εργαλείο αυτόματης τοποθέτησης των πολιτικών κειμένων βάσει λεξικού μπορεί να προσφέρει αξιόλογα στοιχεία στους πολιτικούς εκφραστές αναφορικά με τη διαχρονική πορεία του πολιτικού τους λόγου, ώστε να τον επαναπροσαρμόσουν προκειμένου να διευρύνουν το ακροατήριό τους προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Ακόμη, μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο πολιτικής ανάλυσης.

Η αυτόματη τοποθέτηση των πολιτικών κειμένων στον πολιτικό χώρο είναι το κλειδί για την εύρεση του πολιτικού προφίλ και του χρήστη ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης, αφού από το πολιτικό περιεχόμενο με το οποίο αλληλεπιδρά θα δημιουργείται άρρητα και δυναμικά το πολιτικό του προφίλ, το οποίο θα εξελίσσεται διαρκώς και θα αναπροσαρμόζεται εφόσον το σύστημα εξατομίκευσης «αντιλαμβάνεται» τυχόν ιδεολογικές μετακινήσεις του.

Συνοψίζοντας, το προτεινόμενο Μοντέλο Εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας επιδιώκει να κατευθύνει την «σωστή» πολιτική πληροφορία στο «σωστό» άτομο, στο άτομο δηλαδή που αναμένεται να τη θεωρήσει ενδιαφέρουσα και να αλληλεπιδράσει μαζί της, π.χ.

διαβάζοντας, «επιδοκιμάζοντας», προβαίνοντας σε κάποιον σχολιασμό, σε αναδημοσίευση ή κοινοποίηση.

Λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι η πολιτική στην σύγχρονη δημοκρατία διέρχεται κρίση - που εκφράζεται μάλιστα ως απαξίωση της έννοιας της πολιτικής, του ρόλου των πολιτικών εκφραστών και της ανάγκης συμμετοχής στους θεσμούς - γεννάται η ελπίδα ότι μία νέα αντίληψη διανομής του πολιτικού περιεχομένου στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, μπορεί να αποτελέσει βήμα αναθέρμανσης της ενασχόλησης των πολιτών με τα δημόσια πράγματα. Επιπλέον, μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μίας περισσότερο ουσιαστικής - αλλά κυρίως αλληλεπιδραστικής - σχέσης μεταξύ πολιτικών εκφραστών και πολιτών, με αρτιότερα πληροφορημένους χρήστες και πολιτικούς εκφραστές που παρακολουθούν και ανταποκρίνονται στο «σφυγμό» της κοινής γνώμης. Μπορούν, ακόμη, να δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες διασύνδεσης των χρηστών, μέσα από την δυνατότητα ανάπτυξης ομάδων διαλόγου, αποτελούμενων από άτομα με κοινά ενδιαφέροντα και συγγενή χαρακτηριστικά, γεγονός ουσιώδες για την ενίσχυση της διαβούλευσης και του δημοκρατικού διαλόγου. Σημειώνεται ότι τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης δημιουργούν εξ ορισμού τέτοιες προϋποθέσεις· στην παρούσα όμως μελέτη διερευνάται η επέκταση αυτών των δυνατοτήτων.

Η εφαρμογή της εξατομικευμένης πολιτικής επικοινωνίας ενέχει τον κίνδυνο ανάπτυξης περίκλειστων κοινοτήτων που με παρωπίδες ανακυκλώνουν τις ίδιες ιδέες και σταδιακά απομακρύνονται από τα δημόσια πράγματα. Για την υπέρβαση αυτού του κινδύνου η διατριβή προτείνει μία νέα μορφή εξατομίκευσης που επικεντρώνεται στο πολιτικό περιεχόμενο που διακινείται συνολικά στο Μέσο και δεν περιορίζεται στο περιεχόμενο που δημιουργεί ή αναπαράγει αποκλειστικά ο κύκλος των επαφών του χρήστη, στοχεύοντας στη διεύρυνση του οπτικού του πεδίου. Τέλος, έχει προβλέψει μέθοδο για την παρουσίαση στον χρήστη και των αντίθετων απόψεων, εφόσον είναι επιθυμητή.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το ζήτημα που μελετά η διατριβή αναπτύσσεται γύρω από τις εξής τρεις βασικές έννοιες:

- α) *Πολιτική Επικοινωνία*, ως διαχρονική διεργασία της δημόσιας συζήτησης που συνοδεύει την πολιτική ζωή,
- β) *Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης*, ως σύγχρονοι τόποι δημόσιας συνάντησης, συζήτησης και αλληλεπίδρασης στο Διαδίκτυο,
- γ) *Εξατομίκευση*, ως αναδυόμενη τάση που ολοένα εδραιώνεται σε εμπορικές και άλλες εφαρμογές του Διαδικτύου.

Στο Α' Μέρος εισάγονται οι βασικές έννοιες και επιχειρείται η περιγραφή του περιβάλλοντος της έρευνας και των παραμέτρων που το διαμορφώνουν. Δίνεται δηλαδή το θεωρητικό περίγραμμα του προς διερεύνηση ζητήματος. Περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο οι βασικές έννοιες συναντώνται, ξεκινώντας από το παλαιότερο στοιχείο και καταλήγοντας στο νεότερο. Επιχειρείται η ανάδειξη των σύγχρονων δεδομένων που επικρατούν στο τοπίο της Πολιτικής Επικοινωνίας, που τροφοδοτούν νέες εξελίξεις.

Πρώτα εισάγεται η έννοια της Πολιτικής Επικοινωνίας, καθώς ως διαδικασία προϋπήρχε των εξελίξεων των σύγχρονων Μέσων Επικοινωνίας. Ορίζεται ως έννοια, γίνεται αναφορά στους στόχους της και στη σχέση της με τα Μ.Μ.Ε., ενώ επιχειρείται η σύνδεση του ορισμού της Πολιτικής Επικοινωνίας με τους στόχους της παρούσας έρευνας.

Κατόπιν επιχειρείται η περιγραφή του σκηνικού, του περιβάλλοντος δηλαδή εντός του οποίου διαδραματίζεται σήμερα η Πολιτική Επικοινωνία. Ποια είναι τα κύρια στοιχεία που το διαμορφώνουν, ποια τα χαρακτηριστικά που αναπτύσσονται, ποιες είναι οι κύριες διεργασίες που συντελούνται εντός του. Εν ολίγοις επιχειρείται να καταγραφούν οι συνθήκες της σύγχρονης «μετα-νεωτερικής δημοκρατίας», που χρονικά συμπίπτει, όπως θα ειπωθεί παρακάτω, με την έλευση και ραγδαία επικράτηση του Διαδικτύου, καθώς και με τις νέες μορφές επικοινωνίας που εισήγαγε.

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στους λόγους που εδραίωσαν το Διαδίκτυο ως εργαλείο - μαζικής πλέον - συμμετοχής στη δημόσια συζήτηση και, άρα, ως εργαλείο Πολιτικής Επικοινωνίας. Γίνεται συνοπτικά λόγος για τις προσδοκίες που γέννησε και τους ενδοιασμούς που εκφράζονται από τις αντιτιθέμενες θεωρητικές πλευρές. Σκοπός είναι να διαφανεί τι τελικά μεταβάλει στις πολιτικές καμπάνιες και συνολικότερα στην Πολιτική Επικοινωνία.

Επόμενο βήμα αποτελούν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης: Τι σηματοδοτούν, ως περαιτέρω εξέλιξη, τι προσθέτουν στην επικοινωνιακή διεργασία, ποιες οι νέες ευκαιρίες συμμετοχής που διαμορφώνουν. Όπως θα δούμε, παράλληλα με τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης αναδύεται η κουλτούρα της εξατομίκευσης. Και αυτό γιατί, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης τοποθετούν τον χρήστη στο επίκεντρο της δράσης, στο κέντρο του δικού του δικτύου, επεκτείνοντας τις επιλογές του. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, αποτελούν την πρώτη μορφή εξατομίκευσης, η οποία, όπως θα παρουσιαστεί, διευρύνεται μέσα από τις δυνατότητες της Εξατομίκευσης Ιστού.

Στον «ωκεανό» του Διαδικτύου, που χαρακτηρίζεται από υπερπληθώρα περιεχομένου, η εξατομίκευση Ιστού φιλοδοξεί να δώσει λύσεις στο χρήστη, τέτοιες που να αντιστοιχούν στα προσωπικά του ενδιαφέροντα και κλίσεις. Θα αναφερθούν συνοπτικά τόσο οι μέθοδοι με τις οποίες καθίσταται εφικτή η εξατομίκευση, όσο και περιοχές εφαρμογής της. Στη συνέχεια θα συζητηθεί πώς μπορούμε να εξαγάγουμε γνώση μέσα από κείμενα που διακινούνται εντός των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, χρησιμοποιώντας τις τεχνικές εξόρυξης πληροφορίας από κείμενο (text-mining).

Συνοψίζοντας, θα επιχειρηθεί όλα τα παραπάνω στοιχεία να συμπυκνωθούν σε μία ενιαία συλλογιστική και να γίνει λόγος σχετικά με το πώς μπορεί να αξιοποιηθεί η εξατομίκευση για τους σκοπούς της πολιτικής επικοινωνίας και ποια τα οφέλη που μπορεί να εισφέρει τόσο στους πολίτες-χρήστες όσο και στους πολιτικούς εκφραστές ως πομπούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η πολιτική επικοινωνία είναι μία διαχρονική διεργασία· και αυτό γιατί η πολιτική προϋποθέτει την επικοινωνία. Σύμφωνα με τον Δεμερτζή, «για πολλούς, η περιγραφή και η μελέτη της πολιτικής επικοινωνίας αρχίζει τουλάχιστον με τους Σοφιστές και τη Ρητορική του Αριστοτέλη» (2002:27-28).

Πρόδρομος της σύγχρονης πολιτικής επικοινωνίας υπήρξε ο Harold Lasswell, ο οποίος μελέτησε στη δεκαετία του '20 την προπαγάνδα και υπήρξε πρωτοπόρος στην χρήση εμπειρικο-στατιστικών μεθόδων στην πολιτική επιστήμη (Δεμερτζής, 2002:27). Σύμφωνα με τις Kenski K. και Jamieson K. H. (2017:4), μελετώντας ο Lasswell την πολιτική, βασικό ερευνητικό του ερώτημα ήταν «ποιος παίρνει τι, πότε, πως» (Lasswell, 1936), ενώ στην επικοινωνία βασική του έγνοια ήταν «ποιος/λέει τι/σε ποιο κανάλι/σε ποιον/με τι αποτέλεσμα» (Lasswell, 1948). Συνεπώς, ενώνοντας τους δύο παραπάνω ορισμούς προκύπτει ο ορισμός της πολιτικής επικοινωνίας ως η μελέτη «ποιου παίρνει τι, πότε, (και) πως, λέγοντας τι, σε ποιο κανάλι, σε ποιον, με τι αποτέλεσμα».

Ο τρόπος που ο Lasswell αντιλαμβάνεται την πολιτική επικοινωνία ως μονής κατεύθυνσης γραμμική διεργασία, δεν καλύπτει όλα τα επίπεδα δράσης και, πολύ περισσότερο, δεν ανταποκρίνεται στις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν από τα αλληλεπιδραστικά Μέσα.

Ο αλληλεπιδραστικός χαρακτήρας της πολιτικής επικοινωνίας αντανακλάται στον ορισμό που παρατίθεται από την Norris (2004): «Η πολιτική επικοινωνία είναι μία διαδραστική διαδικασία που αφορά στη μετάδοση πληροφορίας μεταξύ των πολιτικών, των μέσων ενημέρωσης και του κοινού. Η διαδικασία λειτουργεί προς τα κάτω από τους κυβερνητικούς θεσμούς προς τους πολίτες, οριζόντια με διασυνδέσεις μεταξύ των πολιτικών παραγόντων, αλλά και προς τα πάνω από την κοινή γνώμη προς τις αρχές».

Στην ίδια κατεύθυνση βρίσκεται ο ορισμός της Διεθνούς Ένωσης Επικοινωνίας (International Communication Association) που παρατίθεται στο βιβλίο “The Oxford Handbook of Political Communication” από τις επιμελήτριες Kenski K. και Jamieson K. H. (2017:5) στην εισαγωγική ενότητα που αναφέρεται στον ορισμό της Πολιτικής Επικοινωνίας:

- «Η αλληλεπίδραση της επικοινωνίας και της πολιτικής, που περιλαμβάνει τις συνδιαλλαγές που συντελούνται μεταξύ των πολιτών, ανάμεσα στους πολίτες και τις κυβερνήσεις τους, και μεταξύ των αξιωματούχων των κυβερνήσεων».

Άλλοι «παραδοσιακοί» ορισμοί που παρατίθενται από Kenski K. και Jamieson K. H. (2017:4-5) περιγράφουν την πολιτική επικοινωνία ως εξής:

- «Η δημιουργία, διαμόρφωση, διάδοση, επεξεργασία και τα αποτελέσματα της πληροφορίας εντός του πολιτικού συστήματος - και του εγχώριου και του διεθνούς - είτε από κυβερνήσεις, είτε από άλλα θεσμικά όργανα, είτε από ομάδες ή άτομα» (Αμερικανική Ένωση Πολιτικής Επιστήμης/American Political Science Association).
- «Η επικοινωνιακή δραστηριότητα των πολιτών, των μεμονωμένων πολιτικών προσώπων, των δημόσιων και κυβερνητικών θεσμών, των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, των πολιτικών εκστρατειών, των ομάδων υπεράσπισης και των κοινωνικών κινημάτων» (Εθνική Ένωση Επικοινωνίας/National Communication Association).

«Η πολιτική επικοινωνία είναι ένα εξαιρετικά πλούσιο, σύνθετο, ρευστό και σημαντικό υπο-πεδίο, μεταξύ εκείνων που καταλαμβάνουν το συνολικό πεδίο των επικοινωνιακών σπουδών» (Blumer J., 2011: ix). Ο Jack McLeod και οι συνεργάτες του σημειώνουν ότι η πολιτική επικοινωνία είναι ένα κατεχοχήν πολυεπίπεδο πεδίο. Στην απλούστερη μορφή της, συνδέει την πολιτική κουλτούρα (political culture), τους πολιτικούς δρώντες (political actors), τους οργανισμούς των Μ.Μ.Ε. (media organizations) - περιλαμβάνοντας, βέβαια, τον ρόλο των πολιτικών δημοσιογράφων εντός τους - καθώς και τους ολοένα ετερογενείς και ποικιλοτρόπως συμμετέχοντες πολίτες (Blumer, 2011:ix).

Στο βιβλίο του, «Πολιτική Επικοινωνία» (2002), ο Νίκος Δεμετζής αναφέρει ότι η Πολιτική Επικοινωνία είναι ένα διεπιστημονικό πεδίο για το οποίο έχει αποδειχθεί αδύνατο να βρεθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός (2002:70-71). Ο Δεμετζής (2002:15-16) βλέπει διευρυμένα την πολιτική επικοινωνία ως «ένα πολύ-επιστημονικό θεωρητικό και ερευνητικό πεδίο», στο οποίο συγκλίνουν πολλαπλοί κλάδοι, όπως: οι σπουδές επικοινωνίας, η πολιτική επιστήμη, η κοινωνιολογία, η ιστορία, η ψυχολογία και η ηθική φιλοσοφία. Η πολιτική επικοινωνία «τοποθετείται ταυτόχρονα σε τρία διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης: το ατομικό (π.χ. η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στις επιλογές και προτιμήσεις των ψηφοφόρων), το θεσμικό (π.χ. η δομική επιρροή των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης στην εσωτερική λειτουργία των κομμάτων, στις σχέσεις πολιτικής αντιπροσώπευσης και στην αναμόρφωση της δημόσιας σφαίρας) και το συστημικό (π.χ. η συμβολή των Μέσων, παλαιών και νέων, στη συγκρότηση της πολιτικής κουλτούρας μιας ολόκληρης κοινωνίας ή μιας κοινωνικής ομάδας)».

Για να τονίσει την περιπλοκότητα της πολιτικής επικοινωνίας, ο Δεμερτζής (2002:75) προτείνει τον ορισμό της ως: «ηθελημένης και αθέλητης μεταβίβασης και παραγωγής μηνυμάτων, λεκτικής και εξω-λεκτικής φύσεως, που αναφέρονται στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας από, μεταξύ και εντός των θεσμών του πολιτικού συστήματος, τα οποία επηρεάζουν τις ατομικές πολιτικές γνώμες, στάσεις και συμπεριφορές σε τοπική, εθνική και διεθνή κλίμακα».

A.1.1. Πολιτική Επικοινωνία σε σχέση με την παρούσα έρευνα. Τα τρία επίπεδα ανάλυσης.

Αφού ορίσαμε την Πολιτική Επικοινωνία, στην ενότητα αυτή επιχειρείται να δοθεί μία ερμηνεία σχετικά με το πώς η πολιτική επικοινωνία που θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της εφαρμογής που προτείνεται θα έχει αντίκτυπο στα τρία επίπεδα ανάλυσης που αναφέρθηκαν παραπάνω από τον Δεμερτζή.

Το ατομικό επίπεδο ανάλυσης (επίδραση των Μ.Μ.Ε. στις επιλογές και προτιμήσεις των ψηφοφόρων) είναι το στοιχείο που αφορά άμεσα τη μελέτη. Και αυτό λόγω του ότι η εξατομικευμένη πολιτική επικοινωνία από την πλευρά των κομμάτων ή των πολιτικών εκφραστών προς τους πολίτες, μέσα από τα social media, αποσκοπεί στον επηρεασμό των επιλογών τους. Δηλαδή, τα κόμματα/οι πολιτικοί εκφραστές αναμένεται να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες της εξατομικευμένης εφαρμογής στα social media, ώστε να αποστείλουν προσαρμοσμένα μηνύματα επιχειρώντας να διαμορφώσουν τις εκλογικές προτιμήσεις των χρηστών-πολιτών. Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες αξιοποιώντας την εφαρμογή και λαμβάνοντας μηνύματα που προσαρμόζονται στα χαρακτηριστικά τους, θα ενσκήψουν στο περιεχόμενό τους με μεγαλύτερη προσοχή και ενδεχομένως είτε θα επαναβεβαιώσουν είτε θα επαναπροσδιορίσουν - πάντως θα επανεξετάσουν - την πολιτική τους συμπεριφορά.

Η εφαρμογή της εξατομικευμένης πολιτικής επικοινωνίας στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, πέραν της επίδρασης που αναμένεται να ασκήσει στο πρώτο επίπεδο της ατομικής ανάλυσης, μπορεί ταυτόχρονα να επιφέρει σημαντικές μεταβολές και στα άλλα δύο επίπεδα, θεσμικό και συστημικό.

Όσον αφορά στο θεσμικό επίπεδο ανάλυσης, η πολιτική επικοινωνία που συντελείται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, αποτελεί εξέλιξη που οδηγεί σε αλλαγή της αναλυτικής διεργασίας των κομμάτων, αλλά και του τρόπου με τον οποίο σχεδιάζουν και διαχειρίζονται την πληροφορία τους π.χ. δημιουργώντας νέους διαύλους διακίνησής της, προβλέποντας ανάλογο τομέα στην κομματική τους λειτουργία ή υιοθετώντας νέες εφαρμογές.

Τέλος, στο συστημικό επίπεδο (συμβολή των Μέσων, παλαιών και νέων, στη συγκρότηση της πολιτικής κουλτούρας μιας ολόκληρης κοινωνίας ή μιας κοινωνικής ομάδας), οι παραπάνω εξελίξεις συντελούν στην μεταβολή της αντίληψης περί διεξαγωγής της πολιτικής επικοινωνίας και, τελικά, αναδύουν μία νέα πολιτική κουλτούρα, που εμφανίζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως: ταχεία και προσαρμοσμένη ενημέρωση, ταχεία - και ίσως «εύκολη» - ανάδραση στα μηνύματα, «μεταφορά» της πολιτικής δράσης στο διαδίκτυο, προσδοκία αλληλεπιδραστικής σχέσης μεταξύ πολιτικών και πολιτικών και, ειδικότερα σε ό,τι αφορά στην προτεινόμενη εφαρμογή, προσδοκία λήψης εξατομικευμένης πληροφορίας.

Για την αρτιότερη κατανόηση των παραπάνω λειτουργιών, χρειάζεται να παρουσιαστεί το επικοινωνιακό περιβάλλον, εντός του οποίου εγγράφεται η παρούσα έρευνα.

A.1.2. Το κοινωνικο-πολιτικό περιβάλλον της Πολιτικής Επικοινωνίας

Το κοινωνικο-πολιτικό περιβάλλον εντός του οποίου διεξάγεται σήμερα η Πολιτική Επικοινωνία είναι ένα περιβάλλον σύνθετο, που μεταβάλλεται ραγδαία και, συνεπώς, εμφανίζει μεγάλες προκλήσεις.

Σημαντική παράμετρος αυτού του περιβάλλοντος είναι κατά τους Brants & Voltmer (2011:2) η αμφισβήτηση που υφίσταται η «σύγχρονη δημοκρατία». Η σύγχρονη δημοκρατία υποφέρει από την αβεβαιότητα της μετα-νεωτερικότητας, που λαμβάνει ποικίλες όψεις: α) αβεβαιότητα ως προς το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τη θέση της πολιτικής, η οποία εκφράζεται ως γενικευμένη αμφισβήτηση απέναντι στο πολιτικό σύστημα, τα πρόσωπα και τους θεσμούς συλλήβδην, β) αβεβαιότητα ως προς την αξιοπιστία και την ειλικρίνεια των πολιτικών και των δημοσιογράφων, γ) αβεβαιότητα ως προς την διαχρονική αξία και τον ρόλο των μεγάλων αφηγήσεων και ιδεολογιών, δ) αβεβαιότητα, που προκύπτει από την κατάρρευση των ορίων μεταξύ υψηλής και λαϊκής κουλτούρας, και, τέλος, ε) αβεβαιότητα που γεννάται από τις καινοτόμες και ενισχυμένες δυνατότητες των νέων τεχνολογιών, καθώς και από την ανάδυση ενός κοινού το οποίο μπορεί να είναι από θετικά απαιτητικό έως και αρνητικά κυνικό.

Το τελευταίο στοιχείο ειδικά συνδέεται με την επικράτηση του Διαδικτύου, την σημαντική επίδρασή του στη δημόσια συζήτηση και την συνακόλουθη δημιουργία αναρίθμητων Μέσων (Brants & Voltmer, 2011:1). Όταν το κοινό έχει τη δυνατότητα να πλοηγείται με ευκολία σε πλήθος ιστοσελίδων, προκειμένου να εντοπίσει το ικανοποιητικό κάθε φορά περιεχόμενο,

είναι αναμενόμενο να καθίσταται θετικά απαιτητικό έως αρνητικά κυνικό, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και να κατακερματίζεται (“fragmented audience”).

Επιπλέον, οι νέες ηλικίες δεν τοποθετούν ψηλά στην εκτίμησή τους την παραδοσιακή δημοσιογραφία, θεωρώντας την μη σχετική με τη δική τους ζωή και στρέφονται περισσότερο σε διαδικτυακούς χώρους ενημέρωσης και ψυχαγωγίας (Brants & Voltmer, 2011:1). Το στοιχείο αυτό συνδέεται με την αμφισβήτηση της αξιοπιστίας και της ειλικρίνειας των δημοσιογράφων για την οποία έγινε παραπάνω λόγος.

Τα παραπάνω στοιχεία που παρουσιάστηκαν ακροθιγώς πυροδοτούν μεταβολές στον τρόπο που διενεργείται η σύγχρονη πολιτική επικοινωνία. Οι Brants & Voltmer, στο βιβλίο τους “Political Communication in Postmodern Democracy” (2011) επιχειρούν να αναλύσουν τις μεταβολές αυτές, να τις σχηματοποιήσουν και να τις εντάξουν σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα σχέσεων.

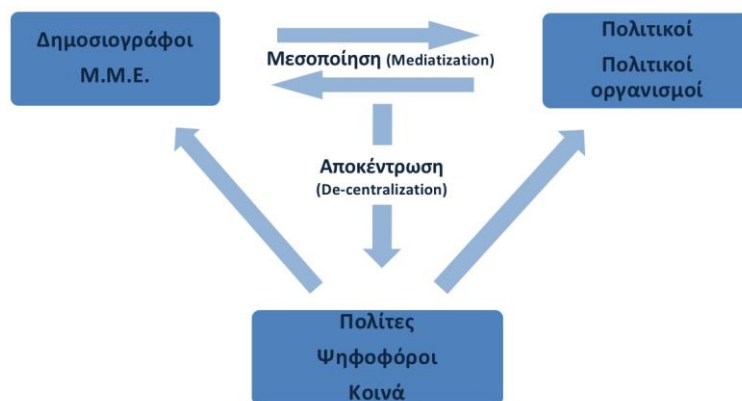
A.1.3. Οι δύο διαστάσεις μεταβολής της Πολιτικής Επικοινωνίας: Μεσοποίηση & Αποκέντρωση

Σύμφωνα με τους Brants & Voltmer (2011:3, από Blumer & Gurevitch, 1995), οι αλλαγές στον τρόπο που διενεργείται η σύγχρονη πολιτική επικοινωνία, μπορούν να γίνουν κατανοητές σε δύο διαστάσεις: μία *οριζόντια* και μία *κάθετη*.

Συγκεκριμένα:

- «Η οριζόντια διάσταση περιγράφει τη σχέση μεταξύ των πολιτικών και των Μέσων - πρόκειται για τις elites της πολιτικής επικοινωνίας, οι οποίες από κοινού αλλά και ανταγωνιστικά η μία προς την άλλη, δημιουργούν και διαδίδουν πολιτικά μηνύματα προς μαζική κατανάλωση». Η εξέλιξη που συντελείται στη διάσταση αυτή ονομάζεται «μεσοποίηση» (mediatization) (Brants & Voltmer, 2011:3).
- Η κάθετη διάσταση δηλώνει την αλληλεπίδραση των δύο παραπάνω elites με τους πολίτες, ως τελικούς παραλήπτες των μηνυμάτων, που αυτές παράγουν (Brants & Voltmer, 2011:3). Η εξέλιξη που συντελείται στην διάσταση αυτή αποκαλείται «αποκέντρωση» (de-centralization).

Οι δύο αυτές διαστάσεις συνδιαμορφώνουν την τριγωνική - τριμερή σχέση μεταξύ α) πολιτικών δρώντων, β) media και γ) κοινού, όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω σχήμα. Τα βέλη αποτυπώνουν τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στους τρεις συντελεστές.

Σχήμα 1: Οι δύο διαστάσεις των μεταβολών που συντελούνται στο πεδίο της πολιτικής επικοινωνίας

A.1.3.1. «Μεσοποίηση»: Η οριζόντια διάσταση

Περιγράφει τη σχέση μεταξύ πολιτικών και δημοσιογράφων, η οποία βρίσκεται σε διαρκή διαπραγμάτευση, αγώνα ισχύος, αλλά, την ίδια στιγμή, χαρακτηρίζεται και από αμοιβαία εξάρτηση, αφού οι πολιτικοί χρειάζονται τα Μ.Μ.Ε. για τη δημοσιότητά τους και οι δημοσιογράφοι χρειάζονται τους πολιτικούς ως έγκυρες, επίσημες πηγές πληροφόρησης. Επισημαίνεται, ωστόσο, πως στην ολοένα αμφισβητούμενη αυτή σχέση τείνουν να κυριαρχούν τα media, ασκώντας τον τελικό έλεγχο στη δημόσια ατζέντα. Κυριαρχεί, δηλαδή, η λογική των media στην παρουσίαση των πολιτικών θεμάτων (Brants & Voltmer, 2011:3-4).

Η έννοια της «μεσοποίησης» (“mediatization”) περιγράφει τον ερχομό της τρίτης εποχής της πολιτικής επικοινωνίας. Μάλιστα, οι Mazzoleni και Schulz (1999:247, αναφέρεται σε Brants & Voltmer, 2011:5) διακρίνουν τον όρο “mediation” από τον όρο “mediatization”: «Ενώ ο προηγούμενος αναφέρεται σε μια απλή μετάδοση μηνυμάτων διαμέσου των τεχνολογιών των media ή των οργανισμών των Μ.Μ.Ε., ο τελευταίος πηγαίνει ακόμη παραπέρα, περιγράφοντας μία κατάσταση “όπου οι πολιτικοί θεσμοί είναι αυξανόμενα ... εξαρτημένοι και διαμορφώνονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης”». Στην ίδια κατεύθυνση βρίσκεται η έννοια του Meyer (2012) “mediacracy”, όπου οι επιταγές των Μέσων κυριαρχούν στην πολιτική διαδικασία. Ωστόσο και οι Mazzoleni & Schulz και ο Meyer συμφωνούν ότι τα media δεν καταργούν την πολιτική, καθώς οι πολιτικοί φορείς διατηρούν την δυνατότητά τους να λειτουργούν σύμφωνα με τους δικούς τους κανόνες και στόχους (αναφέρεται σε Brants & Voltmer, 2011:5).

Το πολιτικό marketing αποτελεί στην ουσία προσπάθεια των πολιτικών φορέων να επανακτήσουν τον κυρίαρχο ρόλο στην επικοινωνιακή διαδικασία. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές στις προεκλογικές εκστρατείες, καθώς τα πολιτικά κόμματα καταβάλουν μεγάλες

προσπάθειες, ώστε «να κάνουν περισσότερο επαγγελματικές τις στρατηγικές της καμπάνιας τους, προκειμένου να κερδίσουν ένα ολοένα και πιο ασταθές εκλογικό σώμα» (αναφέρεται σε Brants & Voltmer, 2011:5 από Lees-Marshment 2004; Negrine, Mancini & Holtz-Bacha, 2007; Swanson & Mancini, 1996; Επίσης, γίνεται παραπομπή στο άρθρο του Brown στον ίδιο τόμο).

Στο πλαίσιο αυτό, η καμπάνια προσαρμόζεται στις αξίες των media και στη λογική που αυτά ακολουθούν ως προς την παρουσίαση των πολιτικών θεμάτων. Αποτέλεσμα είναι οι εκλογικές καμπάνιες - και η πολιτική επικοινωνία γενικότερα - να επικεντρώνονται περισσότερο στον υποψήφιο, να καθοδηγούνται περισσότερο από την εικόνα, να είναι περισσότερο πολωμένες και θεαματικές, και λιγότερο οργανωμένες γύρω από ζητήματα και ιδεολογίες (αναφέρεται από Brants & Voltmer, 2011:5 από Patterson, 1993).

Από την άλλη πλευρά, οι δημοσιογράφοι μέσα στον οξύ ανταγωνισμό που επικρατεί στο πεδίο των media, ολοένα και περισσότερο καθοδηγούνται από τη λογική της αγοράς όταν καλύπτουν πολιτικά ζητήματα (Brants & Voltmer, 2011:6-7). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αυξανόμενη απο-πολιτικοποίηση (de-politicization) όσον αφορά στην παρουσίαση των πολιτικών θεμάτων, με τις «σκληρές» ειδήσεις να περιθωριοποιούνται και να διατίθεται περισσότερος χώρος στην προβολή στοιχείων που αφορούν στις «πολιτικές περσόνες» και την κουλτούρα της διασημότητας (celebrity culture). Στη λογική αυτή εμφανίστηκαν υβριδικές μορφές παρουσίασης που αναμειγνύουν την πολιτική πληροφόρηση με την ψυχαγωγία, όπως η ενημερω-ψυχαγωγία (infotainment), politainment, καθώς και τα πολιτικά talk shows (Brants & Voltmer, 2011:7).

Οι μορφές αυτές επικρίθηκαν ως υπαίτιες για την πτώση της ποιότητας της ενημέρωσης. Υπάρχουν όμως και αναλυτές που υποστηρίζουν ότι ο νέος τρόπος παρουσίασης του πολιτικού περιεχομένου προσελκύει κοινό που διαφορετικά θα απείχε τελείως από την πολιτική πληροφόρηση (αναφέρεται από Brants & Voltmer, 2011:7 από Baum, 2002).

A.1.3.2. «Απο-κέντρωση»: Η κάθετη διάσταση

Αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στις elites της πολιτικής επικοινωνίας (media, κυβερνητικοί αξιωματούχοι) και τους πολίτες (ως ψηφοφόρους και κοινό). Η απο-κέντρωση έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

α) Αναδύονται εναλλακτικές δημόσιες σφαίρες:

Δεδομένου του ότι οι πολίτες αμφισβητούν όλο και περισσότερο τη νομιμότητα και την αξιοπιστία των πολιτικών θεσμών, καθώς και τα παραδοσιακά συγκροτήματα των Μέσων Επικοινωνίας, μετακινούνται από την «υψηλή πολιτική» προς εναλλακτικές ή, απλώς, μη πολιτικές δημόσιες σφαίρες. Μάλιστα, η νέα γενιά είναι εκείνη που ειδικά φαίνεται να απομακρύνεται από τις καθιερωμένες μορφές πολιτικής επικοινωνίας (Brants & Voltmer, 2011:8). Όμως, οι άνθρωποι δεν αποσύρονται συνολικά από την πολιτική. Απεναντίας, νέοι τόποι δημόσιας διαβούλευσης (forums of public debate) έχουν δημιουργηθεί, προσελκύοντας ειδικά τμήματα του πληθυσμού. Αναφέρουν οι Brants & Voltmer (2011:8): «Με τη χρήση νέων τρόπων επικοινωνίας και επικεντρωνόμενες σε ένα διαφορετικό εύρος θεμάτων, αυτές οι εναλλακτικές δημόσιες σφαίρες παρέχουν πληροφόρηση, την οποία αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι ως περισσότερο σχετική με τη δική τους καθημερινή ζωή από τις κλασσικές (mainstream) ειδήσεις». Την ίδια στιγμή, ενώ οι πολίτες γενικά απομακρύνονται από τα κόμματα, οι νεαρές ηλικίες τείνουν να συμμετέχουν σε πολιτικές δράσεις ειδικού ενδιαφέροντος, π.χ. από τοπικά ζητήματα έως κινήσεις κατά της παγκοσμιοποίησης (Brants & Voltmer, 2011:8-9, από Norris, 2002).

Η αρνητική διάσταση των παραπάνω εξελίξεων έγκειται στο ότι η δημιουργία πολλών μικρών θεματικών τόπων δημόσιας συζήτησης, μπορεί να συντείνει στον κατακερματισμό της δημόσιας σφαίρας, ακόμη και να οδηγήσει σε «βαλκανοποίηση» (Brants & Voltmer, 2011:10, από Sunstein, 2001). Με τον όρο «βαλκανοποίηση» περιγράφονται οι «ξεχωριστές επικοινωνιακά κοινότητες που αναπαράγουν τις απόψεις, αν όχι προκαταλήψεις, του δικού τους στενού κόσμου, δίχως να λαμβάνουν υπόψιν τους τις απόψεις άλλων ανθρώπων, ή μάλιστα την κοινωνία ως σύνολο» (Brants & Voltmer, 2011:10).

β) Ο πολιτικός καταναλωτισμός

Μία ακόμη διάσταση αποκέντρωσης της πολιτικής επικοινωνίας είναι ο «πολιτικός καταναλωτισμός». Περιγράφει την απομάκρυνση των πολιτών από τις κατεστημένες ιδεολογίες που παρουσιάζουν τις αξίες και τις πολιτικές ως «συνεκτικά πακέτα». Αντ' αυτού οι πολίτες στρέφονται στα μεμονωμένα θέματα και στις ρεαλιστικές λύσεις. Στη λογική αυτή, τα πολιτικά κόμματα γίνονται αντιληπτά ως πάροχοι υπηρεσιών, οι οποίοι προσφέρουν υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, συγκοινωνίες και άλλα αγαθά, χωρίς όμως να δημιουργούν μακράς διάρκειας αφοσίωση και πάθος (Brants & Voltmer, 2011:9, από Bennett, 2003; Lewis, Inthorn & Wahl-Jorgensen, 2005).

γ) Επικοινωνία από τα «κάτω προς τα επάνω»

Το Διαδίκτυο έχει δημιουργήσει έναν τόπο δημόσιας συζήτησης (forum), όπου οι πολίτες μπορούν να εκφράσουν και να μοιραστούν απόψεις εντός εικονικών κοινοτήτων που διαμορφώνονται γύρω από ευρύ φάσμα ανθρώπων, θεμάτων, προτιμήσεων και ενδιαφερόντων. Με την ανοιχτότητά του, τη διαδραστική δομή του και την ευελιξία του, το Διαδίκτυο έχει αλλάξει θεμελιωδώς τη θέση των πολιτών από το να αποτελούν απλώς τους τελικούς παραλήπτες της πολιτικής επικοινωνίας σε ενεργούς, δημιουργικούς, πολίτες «με φωνή». Το Διαδίκτυο έχει δημιουργήσει, δηλαδή, ευκαιρίες επικοινωνίας από τα «κάτω προς τα επάνω» για τη συμμετοχή σε μία διαλεκτική πολιτική (Brants & Voltmer, 2011:9). Για το ρόλο του Διαδικτύου στην Πολιτική Επικοινωνία θα γίνει αναλυτικά λόγος παρακάτω.

A.1.4. Αποτίμηση του σύγχρονου περιβάλλοντος της Πολιτικής Επικοινωνίας

Οι εξελίξεις που παρουσιάστηκαν συνηγορούν στο ότι δημιουργείται ένα νέο περιβάλλον για την πολιτική επικοινωνία. Μάλιστα, το Διαδίκτυο είναι κεντρικός συντελεστής, καθώς μετέβαλε σημαντικά την αντίληψη σχετικά με την αφθονία και τη ροή της πληροφορίας. Νέα σημεία διακίνησής της γεννώνται με ραγδαία, μάλιστα, ταχύτητα και συντελείται μεγάλη διασπορά των πληροφοριακών κόμβων, αφού «σπάζει» το μονοπώλιο των παραδοσιακών Μέσων. Άμεση συνέπεια είναι τα Μέσα (παραδοσιακά, αλλά πλέον και τα διαδικτυακά) να απευθύνονται σε ένα ολοένα συρρικνούμενο και κατακερματισμένο κοινό.

Στο παρελθόν, τα παραδοσιακά Μέσα αποτελούσαν τον κατεξοχήν «τόπο δημόσιας συνάντησης». Σήμερα, η «συνάντηση» σε ένα σημείο πληροφόρησης δεν είναι αυτονόητη, γεγονός που, έως ένα βαθμό, συντελεί στη διάσπαση της δημόσιας σφαίρας. Ορατό αποτέλεσμα είναι τα παραδοσιακά Μέσα να αντιμετωπίζουν ορατό κίνδυνο συρρίκνωσης αλλά - πλέον - και κίνδυνο επιβίωσης.

Εύλογα τίθενται από τους Brants & Voltmer (2011:1) κρίσιμα ερωτήματα:

- «Μετατρέπεται η Πολιτική Επικοινωνία σε μία Βαβέλ, όπου οι νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας - οι οποίες υπερβαίνουν οτιδήποτε είχε γνωρίσει ή είχε ονειρευτεί στο παρελθόν η ανθρωπότητα - δεν παράγουν παρά μόνο γκρίζο θόρυβο σκόρπιων ή στερημένων νοήματος μηνυμάτων, τα οποία όμως, τελικά, κανείς δεν ακούει»;

- «Τι σημαίνει για τη σύγχρονη δημοκρατία όταν εκείνοι που κατέχουν την εξουσία, χάνουν την δυνατότητά τους να επικοινωνούν με εκείνους που υποτίθεται ότι αντιπροσωπεύουν»; (καθώς γίνεται περίπλοκο να τους εντοπίσουν)
- Μήπως δημιουργείται μία «κακοφωνία» αποκλινουσών εναλλακτικών φωνών, που ποτέ προηγουμένως δεν υπήρχε στη δημόσια ζωή;
- Υπάρχει ζωντανός χώρος για την ιδιότητα του πολίτη (citizenship), εφόσον δεν υφίσταται πια ένας κεντρικός χώρος ή μια σύγχρονη «αγορά», εντός της οποίας οι απόψεις εκφράζονται, αντιπαραβάλλονται και ενδεχομένως επιτυγχάνεται η συναίνεση (consensus);

Τα παραπάνω ερωτήματα καθιστούν εμφανές το γεγονός ότι στο νέο περιβάλλον οι πολιτικοί φορείς (κυβερνήσεις, πολιτικά κόμματα) έχουν απολέσει τον έλεγχο της επικοινωνίας και ερμηνείας της πολιτικής στη δημόσια σφαίρα (Brants & Voltmer, 2011:2). Αυτός είναι και ο λόγος που κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες ο τρόπος που πραγματοποιείται η πολιτική επικοινωνία έχει μεταβληθεί ριζικά. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι Brants & Voltmer (2011:1): «Ποτέ στο παρελθόν οι πολιτικοί δεν κατέβαλαν τόση προσπάθεια, τόσους πόρους και τόση επιτήδευση στην επικοινωνία τους με τους πολίτες, όπως συμβαίνει σήμερα».

Ως προς την οριζόντια διάσταση της «μεσοποίησης», το Διαδίκτυο αμφισβητεί την κυριαρχία των παραδοσιακών Μέσων που ανήκουν σε συγκεκριμένα συγκροτήματα Τύπου. Αλλά την ίδια στιγμή εξακολουθεί σε σημαντικό βαθμό να υιοθετεί τη «μιντιακή» λογική παρουσίασης των θεμάτων. Ολοένα και περισσότερο καθίσταται ένα «ανάμεικτο περιβάλλον», όπου οι πολιτικές πληροφορίες και το ψυχαγωγικό περιεχόμενο συχνά συνυπάρχουν. Επομένως, παρατηρείται και σε αυτή την περίπτωση ένα κράμα infotainment, με νέα όμως μορφή και τρόπο παρουσίασης.

Ως προς τη διάσταση της «αποκέντρωσης», το Διαδίκτυο (και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης) σε συνδυασμό με την επικρατούσα αμφισβήτηση των πολιτικών φορέων, οδηγούν στη γέννηση εναλλακτικών σφαιρών επικοινωνίας. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, καθίστανται περισσότερο «φιλικόι» χώροι επικοινωνίας, καθώς αποτελούν περιβάλλον όπου οι χρήστες διατηρούν μέρος του ελέγχου: ενέχει μία αρχική μορφή φιλτραρίσματος της πληροφορίας, αφού τα άτομα επιλέγουν τις «φιλίες» τους και, επομένως, είναι λογικό να αντιλαμβάνονται το περιεχόμενο που λαμβάνουν «ως περισσότερο σχετικό με τη ζωή τους».

Λαμβάνοντας υπόψιν τις δυσκολίες αλλά και τις δυνατότητες του σημερινού επικοινωνιακού περιβάλλοντος που αναφέρθηκαν, ζητούμενο της διατριβής είναι η ανάπτυξη μίας νέας μορφής στρατηγικής επικοινωνίας για τους πολιτικούς εκφραστές που συνάμα θα αποτελεί έναν νέο τρόπο πολιτικής πληροφόρησης για τους πολίτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Στην παραπάνω ενότητα επιχειρήθηκε να σκιαγραφηθεί το περιβάλλον εντός του οποίου εκτυλίσσεται σήμερα η Πολιτική Επικοινωνία. Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται ειδικά στην επίδραση του Διαδικτύου στην διεργασία της Πολιτικής Επικοινωνίας.

Η ανάπτυξη των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας - ΤΠΕ (Information and Communication Technologies - ICTs) - με πρωταγωνιστή το Διαδίκτυο - δημιούργησε νέες ευκαιρίες συμμετοχής των πολιτών στο δημόσιο διάλογο. Σύμφωνα με το τεχνολογικό λεξικό TechTerms.com, ο όρος «Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας» αναφέρεται στις τεχνολογίες που παρέχουν πρόσβαση στην πληροφορία μέσω των τηλεπικοινωνιών. Ως όρος έχει συνάφεια με την «Τεχνολογία της Πληροφορίας» (Information Technology - IT), όμως επικεντρώνεται κυρίως στις τεχνολογίες της επικοινωνίας. Περιλαμβάνει το Διαδίκτυο, τα ασύρματα δίκτυα, τα κινητά τηλέφωνα και άλλα μέσα επικοινωνίας (techterms.com).

Ήδη από το 2004 ο Lax σημείωνε ότι οι ΤΠΕ δημιουργούν νέες «δημοκρατικές» διαδικασίες, από την δημόσια πρόσβαση σε κυβερνητικά έγγραφα έως τη διεξαγωγή διαβούλευσης και διαλόγου μεταξύ του εκλογικού σώματος. Ο σημαντικότερος όμως ρόλος τους έγκειται στο ότι μπορούν να καταστήσουν την δημοκρατία περισσότερο αποτελεσματική, συνδέοντας την κυβέρνηση με τους κυβερνώμενους και επιτρέποντας την αμεσότερη επικοινωνία μεταξύ αντιπροσώπων και ψηφοφόρων. Οι νέες τεχνολογίες δίνουν την δυνατότητα τόσο στις ομάδες πίεσης όσο και στους υπεύθυνους καμπάνιας να μιλήσουν δημόσια με έναν περισσότερο οργανωμένο τρόπο, να «στρατολογήσουν» νέα μέλη και να συντονίσουν από κοινού δράσεις. Επιπλέον, η τεχνολογία δημιουργεί συνθήκες ανάπτυξης ενός πολιτικού forum, όπου η συζήτηση μπορεί να ανθίσει, η συναίνεση να επιτευχθεί και νέες πολιτικές να προβάλλουν. Η ειδοποιός διαφορά του Διαδικτύου σε σχέση με τα παραδοσιακά Μέσα είναι ότι μπορεί να υπηρετήσει τόσο την μονόπλευρη όσο και την αμφίδρομη ροή πληροφόρησης (Lax, 2004:218-219). Στη λογική αυτή, κάθε χρήστης μετατρέπεται δυνάμει σε πομπό. Σημαντικό είναι, ακόμη, το στοιχείο ότι στο Διαδίκτυο βρίσκει πρόσφορο έδαφος και το «ανεπίσημο» (unofficial) ή εναλλακτικό υλικό (όπως προσωπικές ιστοσελίδες, ιστοχώροι

μικρών οργανώσεων), είδος, δηλαδή, πληροφορίας που δεν θα μπορούσε να φιλοξενηθεί στα παραδοσιακά Μέσα (Lax, 2004:220).

Όπως επισημαίνει ο Perloff (2014:41) η πολιτική, ούτως ή άλλως, διαδραματίζεται σε ένα διαμεσολαβημένο πεδίο. Ορίζει τα Μέσα ως «τεχνολογίες που μεσολαβούν μεταξύ του επικοινωνούντος και του παραλήπτη του μηνύματος, φιλτράροντας το μήνυμα μέσω της επιλογής λέξεων, εικόνων, μορφών». Εφημερίδες, περιοδικά και τηλεόραση αποτελούν τα παραδοσιακά, συμβατικά Μέσα, καθώς «μεταφέρουν ένα μήνυμα στο κοινό, αγνοώντας, επιλέγοντας, διαμορφώνοντας και πλαισιώνοντας πληροφορίες βάσει πολλών παραγόντων».

Σύμφωνα με τον Economist, το 2011 σχεδόν το 50% των Αμερικανών δήλωναν ότι λάμβαναν τις περισσότερες ειδήσεις από το Διαδίκτυο (Perloff, 2014:38). Σήμερα δεν νοείται πολιτική επικοινωνία δίχως Διαδίκτυο (Perloff, 2014:39). Όμως, κατά τον Perloff (2014:41), η ειδοποιός διαφορά του Διαδικτύου σε σχέση με τα συμβατικά Μέσα είναι ότι δεν διευκολύνει απλώς τη διαμεσολάβηση, αλλά παράγει «αποδιαμεσολάβηση» (disintermediation) (από Pariser, 2011, *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*), κατά την οποία οι άνθρωποι παρακάμπτουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και επικοινωνούν απευθείας με τους ηγέτες. Δίχως αμφιβολία, το Διαδίκτυο - και στην πορεία τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης - διευκόλυναν την επικοινωνία των εκλεγμένων αξιωματούχων με τους εκλογείς τους, καθιστώντας την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη από ποτέ (Perloff, 2014:39-40).

Η έλευση του Διαδικτύου, όπως γίνεται αναλυτικά λόγος στην συνέχεια, μετέβαλε τον τρόπο που γίνεται αντιληπτή η έννοια του πολίτη, ενισχύοντας την προσδοκία της περισσότερο ενεργούς συμμετοχής του και επαναπροσεγγίζοντας την έννοια του «καλού πολίτη» της αμεσοδημοκρατίας. Την ίδια στιγμή, η κατανομή ισχύος στο περιβάλλον του Διαδικτύου μεταβάλλεται έτσι ώστε κανένας εμπλεκόμενος παράγοντας (κράτος, πολιτικοί εκφραστές, πολίτες, δημοσιογράφοι κ.α.) δεν κατέχει τον απόλυτο έλεγχο. Καθώς οι εξελίξεις του Διαδικτύου τοποθετούν το άτομο στο επίκεντρο, η τάση της εξατομίκευσης αναδύεται ως κουλτούρα, ως λύση απέναντι στο πρόβλημα του πληροφοριακού κατακερματισμού αλλά και ως ευκαιρία εκ νέου παρακίνησης της πολιτικής συμμετοχής. Τέλος, όπως θα αναφερθεί, στην πάροδο του χρόνου, οι πολιτικές επικοινωνιακές εκστρατείες εντείνουν την παρουσία τους στο Διαδίκτυο, ενώ ήδη στρέφονται στην αντίληψη της εξατομίκευσης, στην αναζήτηση δηλαδή τεχνικών προσέγγισης κοινού βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών.

A.2.1. Η μετάβαση στον «Δικτυωμένο Πολίτη»

Δεχόμενος την τεράστια διείσδυση του Διαδικτύου στον παγκόσμιο πληθυσμό και την επιρροή του στην πολιτική δράση, ο Navarria (2019:1-3) ισχυρίζεται ότι βρισκόμαστε στην εποχή του «Δικτυωμένου Πολίτη» (networked citizen): δηλαδή το να είναι κανείς δικτυωμένος είναι το κατεξοχήν προσδιοριστικό χαρακτηριστικό της ιδιότητας του πολίτη.

Σημειώνει πως στην Αθήνα του 350 π.Χ. όλοι οι άνδρες άνω των 20 ετών «έπρεπε να είναι “καλοί πολίτες” προκειμένου να συμμετέχουν ενεργά στην διακυβέρνηση της κοινότητάς τους. Να είναι κανείς “καλός πολίτης” σήμαινε άμεση συμμετοχή στις διεργασίες της διαβούλευσης ή της λήψης αποφάσεων» (Navarria, 2019:10-11). Ωστόσο, στις σύγχρονες δημοκρατίες η ιδιότητα του πολίτη συνήθως περιορίζεται στην επιλογή αντιπροσώπων κατά τις εκλογές, ενώ οι πολίτες σπάνια καλούνται σε δράση πέραν των προεκλογικών περιόδων (Navarria, 2019:12).

Η έννοια του πολίτη έχει μεταβληθεί σημαντικά στις ΗΠΑ κατά τα τελευταία διακόσια χρόνια (Navarria, 2019:13). Με οδηγό την ανάλυση του Michael Schudson (2000) από το βιβλίο του “The Good Citizen: A History of American Civic Life” ο Navarria παρουσιάζει τις περιόδους που προηγήθηκαν, προσθέτοντας ως τελευταίο στάδιο εξέλιξης του πολίτη τον «Δικτυωμένο Πολίτη»:

α) Εποχή της «πολιτικής της ρητής συγκατάθεσης» (politics of assent): ο πολίτης νοείται ενήλικας, λευκός άνδρας, ιδιοκτήτης, ο οποίος μετά την ρίψη της ψήφου του στην κάλπη, ανακοινώνει δημόσια ποιον ψήφισε. Η ψηφοφορία, ουσιαστικά, λειτουργεί ως επιβεβαίωση της κυρίαρχης τάξης στην διακυβέρνηση (Navarria, 2019:13 από Schudson, 2000).

β) Εποχή του «δεσμού» (affiliation) με συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα στις αρχές του 19^{ου} αιώνα: ο πολίτης πάλι νοείται ως ενήλικας, λευκός άνδρας, αλλά πλέον το δικαίωμα της ψήφου δεν προϋποθέτει ιδιοκτησία. Η ψηφοφορία συνιστά έκφραση αφοσίωσης σε έναν πολιτικό σχηματισμό, κόμμα (Navarria, 2019:13-14 από Schudson, 2000).

γ) Εποχή του «πληροφορημένου πολίτη» (informed citizen) στα τέλη του 19^{ου} αιώνα: εισάγεται η μυστική ψηφοφορία και ανάγεται σε ιδανικό η ψήφος ως ορθολογική επιλογή παιδείας αναφορικά με τα δημόσια ζητήματα και όχι ως πράξη συναισθηματικά παρακινούμενη. Ωστόσο, και σε αυτή την περίοδο αποκλείεται μεγάλο μέρος του πληθυσμού που δεν διαθέτει τις απαιτούμενες γνωστικές δεξιότητες, με αποτέλεσμα την σημαντική αποχή (Navarria, 2019:14 από Schudson, 2000).

δ) Εποχή του «φέροντα δικαιώματα πολίτη» (rights-bearing citizen) με ρίζες στο κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων του 1960: στη φάση αυτή δεν αμφισβητείται η αξία του «πληροφορημένου πολίτη», όμως ο χώρος της πολιτικής διευρύνεται. Η πολιτική συμμετοχή παύει να έχει ως κεντρικό σημείο το εκλογικό τμήμα αλλά μεταφέρεται και σε άλλες τοποθεσίες, όπου ασκείται αδιάλειπτα. Σπίτια, αίθουσες διδασκαλίας, δικαστήρια και ομάδες συμφερόντων καθίστανται ισότιμοι τόποι πολιτικής δραστηριοποίησης (Navarria, 2019:14 από Schudson, 2000).

ε) Εποχή του «πολίτη - επιτηρητή» (monitorial citizen): λόγω έλλειψης γνώσης, χρόνου, βούλησης ο μέσος πολίτης είναι δύσκολο να είναι διαρκώς πολιτικά ενεργός. Μπορεί να μοιάζει απαθής όμως σαρώνει το πληροφοριακό περιβάλλον. Παρακολουθεί και εμπιστεύεται πηγές με τις οποίες έχει οικοδομήσει σχέσεις αξιοπιστίας (π.χ. πολιτικά κόμματα, εκλεγμένους αξιωματούχους, ομάδες συμφερόντων, μέσα ενημέρωσης κ.α.). Οι φορείς αυτοί δρουν για λογαριασμό του και τον ενημερώνουν για τους κινδύνους που ελλοχεύουν για το προσωπικό και συλλογικό όφελος (Navarria, 2019:15 από Schudson, 2000).

Όπως επισημαίνει ο Navarria (2019:16), στις περιόδους που παρουσιάζει ο Schudson στην προσέγγισή του έχει υποτιμηθεί η επίδραση των νέων ψηφιακών μέσων επικοινωνίας. Ο Schudson θεωρεί ότι ναι μεν τα Μέσα αυτά αυξάνουν το πεδίο «σάρωσης» για τον «πολίτη - επιτηρητή» όμως δεν μεταβάλλουν την ποιότητα της πολιτικής του δράσης. Ο Navarria έχει διαφορετική αντίληψη, διακρίνοντας το νέο τύπο πολίτη που αναδύθηκε:

ζ) Εποχή του «δικτυωμένου πολίτη» (networked citizen), από το 1998 και εξής: κύριο χαρακτηριστικό του πολίτη δεν είναι πλέον να παρακολουθεί το περιβάλλον αλλά να είναι δικτυωμένος. Η αυξημένη επιρροή των ψηφιακών δυνατοτήτων επικοινωνίας - και των κοινωνικών δικτύων - στην καθημερινή ζωή συντελεί σε αυτή τη μετάβαση (Navarria, 2019:16).

Τα δίκτυα έχουν καταστεί κεντρικό χαρακτηριστικό της καθημερινότητας (Navarria, 2019:19) και έχουν επηρεάσει τον τρόπο που εκτυλίσσεται τόσο η από τα πάνω προς τα κάτω (topdown) άσκηση εξουσίας όσο και οι από τα κάτω προς τα πάνω (bottom-up) ενέργειες αντίστασης (Navarria, 2019:16-17). Αφενός οι νέες τεχνολογίες παρέχουν στους πολιτικούς εκφραστές «γρήγορη και αξιόπιστη πρόσβαση στη συλλογική γνώση και στην δημιουργικότητα των πολιτών», ενθαρρύνοντας μία μορφή συνεργασίας που μπορεί να αποτελεί σημαντικό βήμα προς την βελτίωση της ποιότητας της διακυβέρνησης μέσω ενός

έξυπνου και αποτελεσματικού κράτους. Αφετέρου, οι δικτυωμένοι πολίτες (networked citizens), σε αντίθεση με τους «πολίτες - επιτηρητές», δεν εξαντλούν την δυναμική τους στην διαρκή παρακολούθηση του περιβάλλοντος, αλλά μπορούν να ενεργούν με ταχύτητα (χωρίς να χρειάζεται η διαμεσολάβηση αντιπροσώπων) (Navarria, 2019:36).

Συμπερασματικά, όπως προκύπτει από την συλλογιστική του Navarria, δημιουργείται η προσδοκία ότι ο «Δικτυωμένος Πολίτης» προσεγγίζει ξανά την έννοια του καλού πολίτη της αμεσοδημοκρατίας, όπως νοούνταν στην αρχαία Αθήνα.

A.2.2. Προσεγγίσεις για την κατανομή ισχύος στο Διαδίκτυο και ο αντίκτυπός τους στην πολιτική λειτουργία

Δεν είναι όλοι οι θεωρητικοί τόσο αισιόδοξοι σχετικά με την επίδραση του Διαδικτύου στην πολιτική λειτουργία. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται μερικές από τις αντιτιθέμενες προσεγγίσεις σχετικά με την κατανομή της ισχύος εντός του, όπως έχουν καταγραφεί στην βιβλιογραφία.

Οι Anstead & Chadwick (2009:58) υποστηρίζουν ότι ήδη από την έλευση του Διαδικτύου, κυριάρχησαν δύο σχολές σκέψης όσον αφορά στον πολιτικό του αντίκτυπο: α) οι κανονικοποιητές (normalizers), οι οποίοι υποστήριζαν ότι οι ήδη επικρατούσες πολιτικές σχέσεις και κατανομές ισχύος θα αναπαράγονταν και στο διαδικτυακό περιβάλλον (online) και β) οι αισιόδοξοι (optimists), οι οποίοι υποστήριζαν ότι το Διαδίκτυο επρόκειτο να μετασχηματίσει - μεταρρυθμίσει την πολιτική ανακαταθέτοντας ραγδαία την πολιτική ισχύ. Όπως υποστηρίζεται από τους συγγραφείς, τα δύο αυτά στρατόπεδα είναι «απόγονοι» ενός παλαιότερου διαλόγου μεταξύ κοινωνιολογικών και τεχνολογικών ντετερμινιστών· μεταξύ, δηλαδή, εκείνων που υποστήριζαν ότι η επίδραση της τεχνολογίας καθορίζεται από τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς και εκείνων που υποστήριζαν ότι η τεχνολογία έχει την δύναμη να διαμορφώνει την κοινωνία και την πολιτική.

Η θεωρία της κανονικοποίησης ισχυρίζεται ότι ήδη διαθέσιμες πηγές όπως το χρήμα, η γραφειοκρατία, τα δίκτυα υποστηρικτών ή, ακόμη, τα παραδοσιακά Μέσα θα καθορίσουν την δυνατότητα των πολιτικών πρωταγωνιστών να χρησιμοποιήσουν το Διαδίκτυο με τρόπο αποτελεσματικό για την καμπάνια τους. Δηλαδή, το εντός διαδικτύου (online) πλεονέκτημα έρχεται να προστεθεί στους ισχυρότερους εκτός διαδικτύου (offline) παράγοντες. Μάλιστα, γίνεται αναφορά στον ισχυρισμό των Michael Margolis και David Resnick (2000:2) στο βιβλίο τους "Politics as Usual" ότι ο κυβερνοχώρος θα διαμορφωθεί από την καθημερινή πάλη για

τον πλούτο και την εξουσία. Πρόκειται για μία κοινωνιολογικά ντετερμινιστική προσέγγιση, που θεωρεί ότι οι προ-διαδικτύου κατέχοντες την ισχύ θα καθορίσουν και τον διαδικτυακό κόσμο (Anstead & Chadwick, 2009:58).

Αξιολογώντας την παραπάνω θεωρία οι Anstead & Chadwick (2009:58) υπογράμμισαν ότι παραβλέπει τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των παλαιών, παραδοσιακών Μέσων Πολιτικής Επικοινωνίας - κυρίως του Τύπου και της τηλεόρασης - και των νέων, χαμηλού κόστους διαδραστικών και συμμετοχικών μέσων. Η πολιτική καμπάνια στην εποχή της τηλεόρασης έκανε τα κόμματα πολύ συγκεντρωτικά και αυστηρά ιεραρχικά, ενώ την ίδια στιγμή, ο ακτιβισμός από τη βάση και η δράση των πολιτών (civic life) έχαναν τη δυναμική τους (αναφέρεται από Trippi, 2004: 37-40, 214-15). Επιχειρηματολογώντας, οι Anstead & Chadwick (2009:59) υπογραμμίζουν την διαφορά αντίληψης που εισήγαγε το Διαδίκτυο: «Η μορφή της τηλεόρασης είναι ένας προς τους πολλούς (one - to - many)· το Διαδίκτυο προσφέρει ταχεία, διαμοιρασμένη, πολυκατευθυνόμενη (multidirectional), διαδραστική (interactive), από τους πολλούς προς τους πολλούς (many - to - many) επικοινωνία».

Συνεπώς, οι αισιόδοξοι θεωρητικοί υποστηρίζουν πως το Διαδίκτυο δεν θα επιφέρει καταστροφή των θεσμών της αντιπροσώπευσης, αλλά απεναντίας θα δημιουργήσει συνθήκες μεταρρύθμισης και αποκατάστασης των μέσων δημοκρατικής συμμετοχής, ιδίως των πολιτικών κομμάτων και των εκλογών (Anstead & Chadwick, 2009:58, παράδειγμα από Trippi, 2004).

Αλλά και οι Brundidge & Rice στο άρθρο τους “Political Engagement Online. *Do the information rich get richer and the like-minded more similar?*”, εξετάζουν την επίδραση του Διαδικτύου στην πολιτική βάσει δύο αντιθετικών προσεγγίσεων: την πλευρά των θιασωτών και την πλευρά των σκεπτικιστών.

Οι θιασώτες υποστήριξαν ότι το Διαδίκτυο μπορούσε να λειτουργήσει ενισχύοντας την πολιτική συμμετοχή στην κατεύθυνση της άμεσης δημοκρατίας, λόγω της πρωτοφανούς δυνατότητας προσέγγισης των νέων, των απομονωμένων καθώς και των πολιτών που αποτελούν μειονότητες (Brundidge J. & Rice R., 2009:144). Την ίδια στιγμή, το Διαδίκτυο έχει την δυνατότητα να αποδυναμώνει τα σύνορα μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας και να δημιουργεί συνθήκες αμεσότερης επαφής των πολιτών με τους πολιτικούς φορείς (αναφέρεται σε Brundidge J. & Rice R., 2009:144 από Etzioni, 1997; Norris, 2001b; Porter, 1997; Rheingold, 1993).

Από την άλλη πλευρά, οι σκεπτικιστές υποστηρίζουν ότι «η ελπίδα ότι το Διαδίκτυο θα τόνωνε την μαζική ενασχόληση με τα πολιτικά πράγματα στο επίπεδο του ατόμου φαίνεται να είναι κάπως ιστορικά αφελής». Επεκτείνοντας τον συλλογισμό τους ισχυρίζονται ότι από την εποχή της εφημερίδας, που αποτέλεσε και την πρώτη μεγάλη διανομή πολιτικής πληροφορίας, οι τεχνολογικές εξελίξεις δεν έχουν καταφέρει και πολλά (αναφέρεται σε Brundidge J. & Rice R., 2009:145 από Bimber, 2003; Scheufele & Nisbet, 2002), άποψη που συγκλίνει με την γνώμη του Schudson, όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα.

Τα σχόλια των σκεπτικιστών όπως επισημαίνονται από τους Brundidge J. & Rice R. τοποθετούνται στο 2009 και συνεπώς δεν συμπεριλαμβάνουν τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα έκτοτε στο Διαδίκτυο, καθώς τότε αναδυόταν η δυναμική των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, των οποίων η δομή τοποθετεί με νέο τρόπο το άτομο στο επίκεντρο.

Ωστόσο, η θέση των σκεπτικιστών είναι συναφής με την άποψη των κανονικοποιητών ότι η κατανομή ισχύος θα αναπαραγόταν και στο διαδικτυακό περιβάλλον. Οι σκεπτικιστές σημειώνουν ότι σε «σε ατομικό επίπεδο, το Διαδίκτυο είναι περισσότερο πιθανό να ενισχύσει τα ήδη καθορισμένα πρότυπα της πολιτικής επικοινωνίας, διευρύνοντας το γνωστικό κενό και το ψηφιακό χάσμα μεταξύ των elites και των non-elites». Για αυτούς, η πληροφοριακή αφθονία δεν σημαίνει πως όλα, ή τουλάχιστον τα περισσότερα άτομα θα ωφεληθούν από αυτή, ώστε να καταστούν περισσότερο ενεργοί πολίτες (Brundidge & Rice, 2009:144-145, από Bimber, 2003; Norris, 2001b). «Με απλά λόγια, οι πληροφοριακά πλούσιοι, θα γίνουν πλουσιότεροι, ενώ οι φτωχοί θα εξακολουθήσουν να είναι σχετικά φτωχοί» (Brundidge & Rice, 2009:145). Στην ίδια λογική, αναφερόμενος στο «ψηφιακό χάσμα» ο Lax (2004:220) επισημαίνει: «Το ότι υπάρχει περισσότερη διαθέσιμη πληροφορία δεν σημαίνει ότι είναι και άμεσα προσβάσιμη».

Σήμερα, το «ψηφιακό χάσμα», ως προς την ανισότητα της ευκαιρίας πρόσβασης στο Διαδίκτυο, μειώνεται. Το 2019 στις Ηνωμένες Πολιτείες καταγράφονταν σχεδόν 293 εκατομμύρια χρήστες Διαδικτύου. Δηλαδή, το 87,3% του πληθυσμού των Η.Π.Α. είχε πρόσβαση στο Διαδίκτυο, με ίσους όρους για τα δύο φύλα (statista). Παράλληλα, στην Ευρώπη των 28 τα νοικοκυριά με πρόσβαση στο Διαδίκτυο έφταναν το 87% το 2017, δηλαδή 32 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερες σε σχέση με το 2007 (Eurostat). Τέλος, σύμφωνα με τον Navarra (2019:1) το 2018, 4 δισεκατομμύρια άνθρωποι, περισσότερο από το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού, χρησιμοποιούσαν τακτικά το Διαδίκτυο. Στη Βόρεια Αμερική άνω του 95% του πληθυσμού ήταν στο Διαδίκτυο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση 90%, ενώ σε Ωκεανία και Λατινική Αμερική περίπου 70%. Ασία και Αφρική, ωστόσο, εξακολουθούσαν να υστερούν

με 48% και 36% αντίστοιχα. Τα παραπάνω στοιχεία επαληθεύουν εν μέρει τον ισχυρισμό των κανονικοποιητών και των σκεπτικιστών ότι η κατανομή ισχύος επαναλαμβάνεται και στο διαδικτυακό περιβάλλον.

Όσον αφορά στις αντιτιθέμενες προσεγγίσεις των μελετητών της πολιτικής εντός του ψηφιακού περιβάλλοντος ο Karpf (2016:1) διακρίνει δύο πλευρές: εκείνους που μιλούν εμφατικά για «μια νέα εποχή αυθόρμητης, “από τη βάση προς την κορυφή” (bottom-up) πολιτικής συμμετοχής (civic engagement)» και εκείνους που εκφράζουν απογοήτευση για την ανάδυση της πολιτικής του κλικ (“clicktivism”) η οποία, κατά την άποψή τους, «υποβαθμίζει την ισχύ των πολιτών, ενθαρρύνοντας τις άνευ αξίας διαδικτυακές ενέργειες (online acts) απλής συμπαράστασης».

Ωστόσο, ο Karpf (2016:1) θεωρεί και τις δύο αυτές προσεγγίσεις υπερβολικές, εκφράζοντας μία περισσότερο ορθολογική ματιά. Κατά την άποψή του, οι οργανωμένες πολιτικές ενώσεις εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο σε κάθε μεγάλης κλίμακας, μακροχρόνιο πολιτικό ακτιβισμό (ψηφιακό, offline ή συνδυασμός των δύο). Οργανωτικά ζητήματα ευρύτερης στρατηγικής (π.χ. εύρεση πόρων, αύξηση μελών) είναι εκείνα τα στοιχεία που δίνουν την τελική ερμηνεία σε όσα συμβαίνουν στο ψηφιακό περιβάλλον (π.χ. αν ένα like ή ένα retweet έχει αξία με βάση τον ζητούμενο στόχο).

Κλείνοντας, επισημαίνεται ιδιαίτερα η άποψη του Navarra (2019:6) ότι στο ψηφιακά δικτυωμένο περιβάλλον επικοινωνίας, η σχέση μεταξύ των παραδοσιακά αντιμαχόμενων δυνάμεων (κράτος έναντι πολιτών, ολιγαρχίες έναντι περιθωριοποιημένων, επιχειρήσεις έναντι καταναλωτών) επαναπροσδιορίζεται. Μάλιστα, περιγράφοντας τους νέους συσχετισμούς εισάγει τον όρο «κοινή αδυναμία» (shared weakness). Όλοι δηλαδή οι παράγοντες (π.χ. από το ισχυρότερο κράτος μέχρι τον πλέον ανίσχυρο πολίτη) μοιράζονται την ίδια αδυναμία: «κανένας από αυτούς δεν είναι πάντα σε θέση να ασκεί τον πλήρη έλεγχο εντός του δικτυωμένου περιβάλλοντος όπου ενεργούν». Αναπτύσσοντας περαιτέρω τον συλλογισμό του, ισχυρίζεται ότι οι παραπάνω συντελεστές μπορούν να ενδυναμωθούν ακριβώς γνωρίζοντας την αδυναμία τους (αντί της ισχύος τους) να επιβληθούν εξ ολοκλήρου στους αντιπάλους. Η επανεξέταση της ισχύος αποτελεί χρήσιμο στοιχείο για την κατανόηση του ευρύτερου ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι πολίτες στη διαδικτυακή πολιτική σφαίρα.

Α.2.3. Διαδίκτυο & πολιτική συμμετοχή: Το άτομο στο επίκεντρο, ο πληροφοριακός κατακερματισμός και η ευκαιρία της εξατομίκευσης

Κατά τον Sifry (2014:15-16), πριν το Διαδίκτυο όσοι ασπάζονταν κοινές πεποιθήσεις έπρεπε να συναντηθούν σε κοινά μέρη συνάθροισης, ενώ τα στοιχεία για τον μεταξύ τους εντοπισμό ήταν πολύ λιγότερα. Για την διοργάνωση μίας εκδήλωσης χρειαζόταν αρκετή υλική προετοιμασία (φυλλάδια, εκτύπωση, φάκελοι, ταχυδρομείο κ.α.), ενώ για την εξασφάλιση προβολής στο περιβάλλον των Μέσων προϋπόθεση ήταν να πεισθούν οι «θυρωροί» τους (gatekeepers).

Το Διαδίκτυο μείωσε το κόστος της πληροφορίας αλλά και το κόστος πρόσβασης σε αυτή. Δημιούργησε λειτουργικούς και ταυτόχρονα λιγότερο απαιτητικούς χώρους δημόσιας πολιτικής διαβούλευσης (forums). Διευκόλυνε, επίσης, την πολιτική συμμετοχή ατόμων, που υπό διαφορετικές συνθήκες θα παρέμεναν εκτός δημόσιας συζήτησης. Όμως την ίδια στιγμή, μείωσε το κόστος της πολιτικής συμμετοχής «στο click του ποντικιού» (Brundidge & Rice, 2009:146), μία ανώδυνη σχετικά πράξη, που δεν προϋποθέτει φυσική συμπαρουσία.

Μήπως λοιπόν το Διαδίκτυο επαναπαύει τους πολίτες εδραιώνοντάς τους την νοοτροπία ότι ένα click είναι αρκετό και γεννώντας τους την ψευδαίσθηση συμμετοχής στα δημόσια πράγματα;

Εξετάζοντας αυτόν τον προβληματισμό, έχει ενδιαφέρον να παρατεθεί η άποψη που διατυπώνει ο Dreyfus στο βιβλίο του «Το Διαδίκτυο» (2001). Όπως αναφέρει, η διάδοση του Τύπου ενεθάρρυνε τους πάντες να σχηματίσουν άποψη για τα πάντα, εξέλιξη την οποία ο Habermas θεώρησε θρίαμβο του εκδημοκρατισμού, ενώ από την άλλη πλευρά ο Kierkegaard στο έργο του «Σημερινή Εποχή» με έντονα κριτική ματιά προέβλεψε ότι η δημόσια σφαίρα επρόκειτο να γίνει ένας αποστασιοποιημένος κόσμος, όπου όλοι θα διαμορφώνουν γνώμη για όλα, χωρίς όμως να απαιτείται η άμεση εμπειρία, η προσωπική εμπλοκή, καθώς και η ανάληψη της ατομικής ευθύνης (Dreyfus, 2003:141-142). Ο Dreyfus βλέπει να επιβεβαιώνεται η θέση του Kierkegaard στη σύγχρονη εποχή του Διαδικτύου, καθώς το click διευκολύνει το άτομο να επιλέγει την ανωνυμία ως «ασπίδα» απέναντι στη διακινδύνευση των συνεπειών των λόγων του.

Ωστόσο, καθώς από τότε (2001) που ο Dreyfus εξέφρασε την άποψη αυτή, το Διαδίκτυο έχει μεταβληθεί ριζικά, περιλαμβάνοντας νέες εφαρμογές Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, που προωθούν δυναμικότερα την αλληλεπίδραση και δίνουν την δυνατότητα στο άτομο να

προσδιορίζει το ίδιο την δραστηριότητά του στο Μέσο, διαφέρει πλέον ριζικά από τον παραδοσιακό Τύπο. Το άτομο μπορεί να εξατομικεύει το περιεχόμενο που λαμβάνει και να επιλέγει ομάδες διαλόγου που το αφορούν, εξελίξεις που το τοποθετούν εκ νέου στο επίκεντρο, μπορούν να κινητοποιήσουν με νέο τρόπο την δράση του και μεταβάλλουν, όπως υποστηρίζει ο Sifry (2014) παρακάτω, τον ρόλο του.

Ο πολιτισμός (civilization) και η κουλτούρα (culture) είναι οι συμπυκνωμένες γνώσεις και εμπειρίες πολλών γενεών. Σήμερα, όμως, με τόση γνώση διαθέσιμη, τόσες ευκαιρίες αυτο-έκφρασης, τόσες διαμοιραζόμενες εμπειρίες και τόσες αφορμές να διεκδικούν την προσοχή μας, η εμπειρία μας για τον ίδιο τον χρόνο μετασχηματίζεται ριζικά (Sifry, 2014:17 από Douglas Rushkoff στο βιβλίο του “Present Shock”). Αποτέλεσμα είναι να έχει μεταβληθεί ο ρόλος μας στον πολιτισμό και στην κοινωνία, αφού δεν αποτελούμε πλέον παθητικούς αναγνώστες ή παρατηρητές αλλά ενεργούς παίκτες. Ταυτόχρονα, όμως, το κόστος είναι ότι πρέπει να βρισκόμαστε σε διαρκή εγρήγορση προκειμένου να είμαστε ενήμεροι για το εύρος των δραστηριοτήτων που συντελούνται γύρω μας (Sifry, 2014:18).

Σχετικά αναφέρει ο Bennett (2012:28) ότι παρά το γεγονός ότι το Διαδίκτυο είναι αχανές και γεμάτο από φαινομενικά απομονωμένους κόμβους και “long tails” [όρος *marketing* σχετικά με την πώληση πολλών διαφορετικών προϊόντων με στόχο εξειδικευμένες αγορές], οι τεχνολογίες της επικοινωνίας μπορούν να ενεργοποιήσουν φαινόμενα “μικρόκοσμου”, μέσω των οποίων άνθρωποι που βρίσκονται μακριά μπορούν πολύ εύκολα να προσεγγιστούν. «Συνοπτικά, οι τεχνολογίες της επικοινωνίας μπορούν να τοποθετούν τα άτομα στο κέντρο των δικών τους δικτύων, αλλά η εμβέλεια αυτών των δικτύων, συχνά επιτρέπει τη συμπαραγωγή και διανομή πολυμεσικού (multimedia) περιεχομένου με έναν εκπληκτικά μεγάλο αριθμό άλλων ατόμων».

Με το άτομο στο επίκεντρο και όλους τους χρήστες πλέον πομπούς, αποτέλεσμα είναι η τεράστια παραγωγή περιεχομένου στο Διαδίκτυο. Για να καταστεί αντιληπτή, ο Giansante (2015:7) παραθέτει στοιχεία της Intel (2012) αναφορικά με το τι παράγεται εντός ενός μόλις λεπτού:

- 100 ώρες βίντεο στο YouTube,
- 3,3 εκατομμύρια σχόλια στο Facebook,
- 350,000 tweets και
- 38,000 φωτογραφίες στο Instagram

Ο όγκος των διαθέσιμων επιλογών δίνει την δυνατότητα στους πολίτες να αυτο-επιλέγουν σε βαθμό που ποτέ δεν ήταν δυνατός στο παρελθόν. Σήμερα οι πολίτες επιλέγουν πηγή από πλήθος άλλων πηγών, ενώ οι διαθέσιμες επιλογές «μόλις 50 χρόνια πριν θα περιορίζονταν σε δύο ή τρεις». Συνεπώς, το Διαδίκτυο αποτελεί ένα κατακερματισμένο περιβάλλον επιλογής (Chapman, 2014:69).

Ο Eric Schmidt, εκτελεστικός πρόεδρος της Google, υπογραμμίζοντας την εντεινόμενη αύξηση του ψηφιακού περιεχομένου αναφέρει πώς το πλήθος του περιεχομένου, κάθε μορφής, που πλέον παράγεται κάθε 48 ώρες, αντιστοιχεί στο συνολικό περιεχόμενο που δημιουργήθηκε από την έναρξη μέτρησης του χρόνου μέχρι το 2003. Συνεπώς, σημειώνει, ο κίνδυνος σήμερα είναι η παραγωγή «απαράτηρητου» περιεχομένου (Giansante, 2015:7).

Το φαινόμενο αυτό επιτείνει ο «θόρυβος των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης» (social media noise), ο οποίος αναφέρεται στην «ταχεία διάδοση μηνυμάτων άγνωστης προέλευσης, περιττών και συχνά υπεράριθμων», συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν στην πολιτική συζήτηση. Θυμίζει, μάλιστα, τον όρο «υπερφόρτωση πληροφοριών», που περιγράφει καταστάσεις στις οποίες οι «ακροατές» βομβαρδίζονται από συνεχόμενα μηνύματα, ώστε τελικά αδυνατούν να τα διαχειριστούν και αποτυγχάνουν να «συντονιστούν» - γεγονός που πλήττει την δυναμική και των πολιτικών μηνυμάτων (LaKesha N. Anderson, 2014:1166).

Αναφερόμενος στην αδυναμία συντονισμού, ο Sifry (2014:24) υποστηρίζει ότι: «Το Διαδίκτυο έχει διευκολύνει την εύρεση των άλλων, αλλά καθιστά επίσης δυσκολότερο να συνδεθούν μεταξύ τους εστιάζοντας με κοινό τρόπο». Όπως σημειώνει (Sifry, 2014:23), ακόμη και αν σε κάποιο κρίσιμο γεγονός, το Διαδίκτυο δημιουργεί σε ορισμένους ανθρώπους την διάθεση να συγκεντρωθούν για να δώσουν λύση από κοινού, στον αντίποδα ολοένα αναδύεται μία τάση ατομικισμού, «ένας συνδυασμός του “ας το παρακολουθήσουμε μόνοι μας” με το “ας το απαντήσουμε μόνοι μας”». Την ίδια στιγμή, οι κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες μας βομβαρδίζουν συνεχώς με επείγοντα μηνύματα, προκειμένου να μετατρέψουμε τις ανησυχίες μας σε δωρεές, σε εγγραφές ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή στο κλικ ενός κουμπιού «μοιραστείτε το». Σπάνια όμως επιχειρούν να μετουσιώσουν την προσοχή σε περισσότερο πολύπλοκες μορφές δέσμευσης και αφοσίωσης - και όταν το κάνουν, έχουν να αντιμετωπίσουν τα Μέσα, τα οποία σύντομα θα περάσουν στο επόμενο εντυπωσιακό θέαμα (Sifry, 2014:24). Καταλήγει υποστηρίζοντας πως συλλογικά εκπέμπουμε πολύ περισσότερο θόρυβο από σήμα και ακούμε πολύ λιγότερο από ό,τι μιλάμε. Κατά την άποψή του, «τα ψηφιακά μας εργαλεία, μας διαμορφώνουν πολύ περισσότερο από ό,τι τα χρησιμοποιούμε

για να αναμορφώσουμε τον κόσμο». Συμπεραίνει ότι χρειαζόμαστε καλύτερα εργαλεία για την αποτελεσματικότερη οργάνωση και πολιτική συμμετοχή εντός Διαδικτύου (Sifry, 2014:24).

Συνοψίζοντας, την ίδια στιγμή που το ψηφιακό χάσμα με την μορφή της ανισότητας της πρόσβασης μεταξύ elites και non-elites, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, ολοένα μειώνεται, μεγεθύνεται ο κίνδυνος του πληροφοριακού κατακερματισμού. Ανακύπτει λοιπόν το ερώτημα αν οι χρήστες, μέσα σε συνθήκες πληροφοριακής υπερ-αφθονίας, μπορούν να συναντήσουν/εντοπίσουν τις πληροφορίες που θα τους βοηθήσουν να βρουν κοινούς τόπους και να καταστούν περισσότερο ενεργοί πολίτες. Συνεπώς, το «ψηφιακό χάσμα» δίνει τη θέση του σε μία μορφή «πληροφοριακού χάσματος», που αυτή τη φορά έχει στο επίκεντρο τη δυνατότητα εντοπισμού και πρόσβασης στην κατάλληλη πληροφορία, κάτι που, όπως είδαμε, μέσα στον εκπεμπόμενο θόρυβο, γίνεται δυσκολότερο για τους χρήστες.

Ο Sifry, όπως ειπώθηκε, υπογράμμισε πώς χρειάζονται καινούρια εργαλεία. Μπορεί η εξατομίκευση να αποτελέσει ένα τέτοιο εργαλείο προκειμένου να ωφεληθούν περισσότεροι χρήστες, μέσα από την αποτελεσματικότερη κατανομή και διάθεση της πληροφορίας, με τρόπο που κινητοποιεί παράλληλα την πολιτική συμμετοχή; Στο παρελθόν, για την διευκόλυνση εύρεσης της πληροφορίας χρησιμοποιούνταν απλές μέθοδοι όπως: εύληπτο URL, σύνδεσμοι (links) σε δημοφιλείς ιστοχώρους, επιλογή κατάλληλων λέξεων-κλειδιών για τις μηχανές αναζήτησης. Σήμερα, που το φαινόμενο αποκέντρωσης διευρύνθηκε κατά πολύ, μία προηγμένη προσέγγιση στην κατεύθυνση αυτή, επιχειρεί να αποτελέσει η «εξατομίκευση», την λογική και λειτουργία της οποίας θα μελετήσουμε αναλυτικά παρακάτω.

A.2.4. Εξέλιξη της πολιτικής επικοινωνιακής εκστρατείας στο Διαδίκτυο

Όπως αναφέρουν οι Anstead N. & Chadwick A. (2009:56), ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '90 προβλεπόταν ότι το Διαδίκτυο θα ασκούσε αποφασιστική επιρροή στις προεκλογικές εκστρατείες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες η προφητεία αυτή επαληθεύτηκε, τουλάχιστον μερικώς, από την τροφοδοτούμενη μέσω blogs καμπάνια του Howard Dean, υποψηφίου για το χρίσμα των Δημοκρατικών στην προκριματική περίοδο (primary season) 2003-2004, τον διευρυμένο αντίκτυπο του online video κατά τη διάρκεια των ενδιάμεσων εκλογών του 2006, καθώς και τον πολλαπλασιασμό των κοινωνικών μέσων στη λογική του Web 2.0. κατά τη διάρκεια της διεκδίκησης (contest) 2007-2008.

Στο άρθρο τους “The internet in U.S. election campaigns” οι Davis R., Baumgartner J. et al. (2009:13), αναφέρουν δύο ουσιαστικούς λόγους για τους οποίους το Διαδίκτυο μπήκε δυναμικά στο στίβο της πολιτικής επικοινωνίας:

1. Είναι οικονομικότερο μέσο σε σχέση π.χ. με την τηλεόραση και για το λόγο αυτό αποτελεί το κύριο πεδίο έκφρασης για τους υποψηφίους με περιορισμένες πιθανότητες εκλογής αλλά και για τα μειοψηφικά κόμματα.
Παρά το γεγονός ότι οι υποψήφιοι των μεγάλων κομμάτων εξακολουθούν να πλεονεκτούν όσον αφορά στη δυνατότητα μεταφοράς των μηνυμάτων τους στο κοινό (αναφορά από Margolis, Resnick & Levy, 2003), η δυνατότητα του Διαδικτύου ως προεκλογικού εργαλείου, διευρύνει τους διαύλους επικοινωνίας και συμβάλλει στην πολυσυλλεκτικότητα.
2. Είναι μέσο χωρίς φίλτρο, το οποίο επιτρέπει στους υποψηφίους να «εκπέμπουν» τα μηνύματά τους, παρακάμπτοντας τους παραδοσιακούς «θυρωρούς» των Μέσων, προκειμένου να προσεγγίσουν ομάδες συγκεκριμένων ενδιαφερόντων (αναφορά από Graber, 2006).

Η πορεία διείσδυσης των ψηφιακών μέσων στην πρακτική της πολιτικής επικοινωνίας, περιγράφεται από τους Davis R., Baumgartner et al. (2009:14). Συγκεκριμένα, διακρίνουν τρεις φάσεις εξέλιξης της επικοινωνιακής εκστρατείας στο Διαδίκτυο (internet campaigning):

- 1992 - 1999: *Φάση Ανακάλυψης (discovery phase)*: υποψήφιοι, κόμματα και ομάδες αρχίζουν να πειραματίζονται στο Διαδίκτυο και να εξερευνούν τις δυνατότητες χρήσης του για προεκλογικούς σκοπούς.
- 2000 - 2006: *Φάση Ωρίμανσης (maturation phase)*: Μέχρι τις προεδρικές εκλογές των Η.Π.Α. του 2000, η χρήση του Διαδικτύου για σκοπούς πολιτικής επικοινωνίας είχε φτάσει σε επίπεδο ωρίμανσης. Δηλαδή, η συντριπτική πλειοψηφία των υποψηφίων των μεγάλων κομμάτων στις ομοσπονδιακές εκλογές αλλά και πολλοί υποψήφιοι σε επίπεδο πολιτειών, διατηρούσαν ιστοχώρους καθ' όλη τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας. Οι πολιτικοί ιστοχώροι δεν υστερούσαν καθόλου σε σχέση με τους εμπορικούς όσον αφορά στη διαδραστικότητα.

Στη φάση αυτή τοποθετείται το παράδειγμα της εκστρατείας του Howard Dean. Μέσω του “Blog for America” (Μάρτιος 2003 - Μάρτιος 2004), οι υπεύθυνοι της καμπάνιας του μπορούσαν να επικοινωνούν με τους υποστηρικτές του

δημοσιεύοντας τακτικά ενημερώσεις για τον υποψήφιο, τις θέσεις του και τους αντιπάλους του, με αποτέλεσμα το blog να αποκτήσει μεγάλη δημοφιλία (Wikipedia, Λήμμα “Blog for America”).

- 2006 έως 2008 (εκλογή Obama και χρονικό σημείο έκδοσης του βιβλίου): Από τις εκλογές του 2006 για το Κογκρέσο και μέχρι τις προεδρικές εκλογές του 2008, οι διαδικτυακές πολιτικές εκστρατείες πέρασαν σε άλλη φάση. Σχεδόν όλοι οι σοβαροί υποψήφιοι για τα εθνικά πολιτικά αξιώματα είχαν αρκετά εξελιγμένους ιστοχώρους, τους οποίους διαχειρίζονταν εξειδικευμένα άτομα. Όμως σε αυτή τη φάση, οι πολιτικοί φορείς άρχισαν να επεκτείνουν το ενδιαφέρον τους σε περισσότερο συμμετοχικά μέσα: blogs, ιστοχώρους κοινωνικής δικτύωσης (όπως το facebook), φόρουμ που λειτουργούν σαν «οιωνεί Μέσα» (quasi-media forums), όπως το YouTube.

Χαρακτηριστική της περιόδου είναι η καμπάνια του Obama, ο οποίος αντιμετώπισε τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ως εργαλείο άμεσης επικοινωνίας με τους πολίτες. Πρόταγμα της καμπάνιας του έγινε η βούλησή του να εισακούσει τη φωνή του λαού και να ενεργήσει εξ ονόματός του, υπερασπιζόμενος τα συμφέροντά του. Προέβαλε ως κεντρικές τις έννοιες της ελπίδας και της αλλαγής. Στις προεκλογικές του ομιλίες δήλωνε ότι επιθυμούσε μία διακυβέρνηση που όχι μόνο θα προσέφερε στους πολίτες, αλλά οι πολίτες θα αισθάνονταν ότι έχουν μερίδιο σε αυτήν, απευθύνοντας διαρκώς κάλεσμα για «ενεργή συμμετοχή των πολιτών» (active citizenship).

Δεν ήταν ο Obama ο πρώτος που επιχείρησε να προσεγγίσει με αμεσότητα τους πολίτες. Ήδη από το 1828, ο πρώην Πρόεδρος των ΗΠΑ, Andrew Jackson, δήλωνε εκπρόσωπος του «κοινού ανθρώπου» (common man), ενώ αναφερόμενος στον Λευκό Οίκο μιλούσε για «ανοιχτό σπίτι» (Katz et al., 2013:22). Ο Obama όμως αντιλήφθηκε ότι τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης μπορούσαν να εκπληρώσουν το όραμα αυτό, αποτελώντας στην πράξη όχημα δραστηριοποίησης των πολιτών (Katz et al., 2013:13).

Σημαντικοί αναλυτές επεσήμαναν ότι η εκλογή του Obama δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς το Διαδίκτυο. Μάλιστα, ο Al Gore, πρώην Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ, περιέγραψε το Διαδίκτυο ως την «εξηλεκτρισμένη πραγμάτωση της επαναστατικής δήλωσης της Αμερικής ότι όλα τα ανθρώπινα όντα δημιουργούνται ίσα» (Katz et al., 2013:13).

Εμπεδωμένης της εδραίωσης του Διαδικτύου στο πεδίο της Πολιτικής Επικοινωνίας και καθώς έχει γίνει ήδη λόγος για την τοποθέτηση του ατόμου στο επίκεντρο, τίθεται ως ερώτημα ποιο είναι το επόμενο στάδιο. Βρίσκεται το μέλλον της Πολιτικής Επικοινωνίας σε ένα έξυπνο Διαδίκτυο που περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά της εξατομίκευσης;

Πρέπει να σημειωθεί ότι η εξατομίκευση ως ιδέα δεν είναι απολύτως καινούργια. Με τη μορφή της στόχευσης σε συγκεκριμένα επιμέρους ακροατήρια έχει εφαρμοστεί και πριν από το Διαδίκτυο για τους σκοπούς της πολιτικής επικοινωνίας. Στο βιβλίο του “Ground Wars”, ο Rasmus Kleis Nielsen, υποστηρίζοντας ότι οι νέες τεχνολογίες, όπως π.χ. οι ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης ή το λογισμικό στοχευμένου marketing, μπορούν να λειτουργούν συμπληρωματικά με τις κλασικές πρακτικές μιας καμπάνιας, αναφέρεται σε μία συνηθισμένη μορφή εξατομικευμένης προσέγγισης ψηφοφόρων εκ μέρους ενός υποψηφίου ή ενός κόμματος: τη γνωστή καμπάνια «από πόρτα σε πόρτα» (2012:6). Και σε αυτές τις καμπάνιες «εδάφους» η στόχευση του κοινού είναι ιδιαίτερα σημαντική. Οι οργανωτές επιλέγουν εκείνους στους οποίους θα απευθυνθούν αλλά και εκείνους που θα κινητοποιήσουν ως εθελοντές (2012:8). Σίγουρα, όμως, η εξατομικευμένη πολιτική επικοινωνία με τη μορφή «πόρτα - πόρτα» είναι μία ασύμφορη, από άποψη χρόνου, μέθοδος, καθώς επιτυγχάνει κατά μέσο όρο μόλις τρεις επαφές του εθελοντή με πολίτες ανά ώρα (2012:9). Ταυτόχρονα, λαμβάνοντας υπόψιν όσα ήδη ειπώθηκαν περί κρίσης της πολιτικής στη συνείδηση των πολιτών, στις αδυναμίες της μεθόδου «πόρτα - πόρτα» μπορεί να προσθέσει κανείς την έντονη δυσπιστία που είναι πιθανό να αντιμετωπίσει ο εθελοντής.

Μπορεί λοιπόν, σε μία μεταφορική εκδοχή, το «χτύπημα της πόρτας» να μεταφερθεί στο διαδικτυακό περιβάλλον, και ειδικότερα στους ιστοχώρους Κοινωνικής Δικτύωσης; Μπορεί η εξατομίκευση να «χτυπήσει» τη διαδικτυακή πόρτα του πολίτη τοποθετώντας τον σε ένα πεδίο πολιτικού διαλόγου που δεν προϋποθέτει τη φυσική συμπαρουσία; Υπάρχουν πιθανότητες μία τέτοια προσέγγιση να λειτουργήσει αποτελεσματικά;

Στην κατεύθυνση προς μία εξατομικευμένη προσέγγιση των ψηφοφόρων αναπτύχθηκαν οι μέθοδοι microtargeting και nanotargeting, δηλαδή εξελεγμένα εργαλεία για πολιτικές καμπάνιες που στοχεύουν σε ολοένα μικρότερα τμήματα του εκλογικού σώματος. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και το βελτιωμένο λογισμικό οδήγησαν σε διάστημα μόλις μίας δεκαετίας «στην ανάπτυξη μιας νέας πολιτικής βιομηχανίας», που βασίζεται ακριβώς στην αντίληψη αυτή (Edsall, 2012).

Όπως αναφέρει η Vega (2012), η προσαρμοσμένη διαφήμιση (microtargeting) λειτουργεί παρόμοια με τις τεχνικές που χρησιμοποιούν οι διαφημιστές για να παρουσιάσουν π.χ.

διαφημίσεις ξενοδοχείων σε ανθρώπους που έχουν προβεί πρόσφατα σε αγορές για τις διακοπές τους.

Ο Edsall (2012) περιγράφει το Microtargeting ως την τέχνη απόκτησης λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με συγκεκριμένα άτομα, οι οποίες δεν αναφέρονται μόνο στις πολιτικές προτιμήσεις και στην πολιτική συμπεριφορά τους, αλλά περιλαμβάνουν και στοιχεία που φαινομενικά δεν σχετίζονται με την πολιτική, όπως τα ρούχα που αγοράζει κανείς, οι ταινίες που επιλέγει, οι μάρκες που καταναλώνει, το μέγεθος της κατοικίας του.

Με τον τρόπο αυτό, η καμπάνια στοχεύει καλύτερα στο κοινό της: π.χ. σε πιο τηλεοπτικό πρόγραμμα θα τοποθετηθεί κάποια διαφήμιση ή ποιο θα είναι το περιεχόμενο των στοχευμένων e-mails (Edsall, 2012). Όπως σημειώνει ο Μεταξάς (2012:473), οι διαφημίσεις αυτές διακρίνονται για την προσαρμοστικότητά τους, καθώς επιτρέπουν τον πειραματισμό με τίτλους και περιεχόμενο που δύνανται να συγκεντρώσουν την μέγιστη προσοχή. «Η επιλογή της καλύτερης διαφήμισης μπορεί να βελτιωθεί περαιτέρω, ώστε να ταιριάζει με το προφίλ του συγκεκριμένου χρήστη μέσω της χρήσης δεδομένων που συλλέγονται και εξορύσσονται με μια διαδικασία που συχνά περιγράφεται ως "microtargeting"».

Ενδεικτικά, αναφέρεται η δήλωση του Zac Moffatt, διευθυντή της ψηφιακής καμπάνιας του Romney, ότι «Δύο άνθρωποι στο ίδιο σπίτι μπορούν να λαμβάνουν διαφορετικά μηνύματα», διευκρινίζοντας παράλληλα ότι δεν είναι μόνο το μήνυμα που θα αλλάξει αλλά και το είδος του περιεχομένου (Vega, 2012).

Ως χαρακτηριστική καμπάνια microtargeting αναφέρεται εκείνη του Bush το 2004. Πώς λειτούργησε: Απέστειλε στοχευμένα μηνύματα κατά του γάμου των ομοφυλοφίλων στους κοινωνικά συντηρητικούς μαύρους ψηφοφόρους, με την πίστη ότι είτε θα προσέρχονταν στις κάλπες υπέρ του Bush, είτε θα απήχαν από την εκλογική διαδικασία. Οι υπεύθυνοι στρατηγικού σχεδιασμού της καμπάνιας του Bush έκριναν ότι η τακτική αυτή μπορούσε να ενισχύσει την επιρροή του στους μαύρους ψηφοφόρους της πολιτείας - κάτι που αποτελούσε κλειδί για την έκβαση της εκλογικής μάχης του Ohio. Πραγματικά, από τα ζοφερά ποσοστά του 9% το 2000 (συγκριτικά με το 89% του Gore) ο Bush συγκέντρωσε το βελτιωμένο ποσοστό του 16% το 2004 (συγκριτικά με το 84% του Kerry) στους μαύρους ψηφοφόρους. Οι Αфро-Αμερικάνοι αποτελούσαν μόλις το 10% των 5.627.908 συνολικών ψήφων της πολιτείας του Ohio το 2004. Συνεπώς, ποσοστό ανόδου 5% στην κατηγορία τους, δηλαδή 0,5 επί του συνολικού εκλογικού σώματος του Ohio, αντιστοιχούσε σε μόλις 28.139 ψήφους. Ωστόσο, ο Bush κέρδισε την πολιτεία του Ohio με μόλις με 118.601 ψήφους. Αν ο Kerry είχε διατηρήσει

το προβάδισμα του Gore στους μαύρους ψηφοφόρους, η νίκη του Bush θα ήταν επικίνδυνα οριακή (Edsall, 2012).

Το nanotargeting εξειδικεύει περαιτέρω τα κριτήρια αναζήτησης, ώστε να εντοπίσει και να απευθυνθεί ακόμη και στον έναν χρήστη, ανάμεσα σε εκατομμύρια άλλους χρήστες, που αποτελεί το ιδανικό κοινό-στόχο και αναμένεται να ανταποκριθεί στο μήνυμα. Π.χ. οι «Διαφημίσεις Facebook» (Facebook ads) επιτρέπουν σε κάποιον να δημιουργήσει μία διαφήμιση που θα μπορούσε να εμφανιστεί στον τοίχο συγκεκριμένων ανθρώπων με πολύ ειδικά ενδιαφέροντα (Leishman St., 2012).

Συμπερασματικά, η ποσότητα των πληροφοριών που συλλέγεται βάσει των παραπάνω τεχνικών προσαρμοσμένης διαφήμισης προσφέρει στους πολιτικούς τρόπους να εντοπίσουν και να επικοινωνήσουν με τμήματα του εκλογικού σώματος, τα οποία πριν δεν ήταν σε θέση να προσεγγίσουν. Συνεπώς, ολοένα συντελείται στροφή προς την εξατομικευμένη Πολιτική Επικοινωνία, εξέλιξη που συμβαδίζει με την ανάπτυξη της διαδικτυακής τεχνολογίας.

Στην λογική που παρουσιάστηκε και θέλει τους πολιτικούς φορείς να αποστέλλουν στοχευμένα μηνύματα στο κοινό τους, κινείται και η προτεινόμενη από την έρευνα εφαρμογή. Στόχος, όμως, της προτεινόμενης εφαρμογής, όπως θα ειπωθεί, είναι να επικεντρώνεται στο περιεχόμενο της πολιτικής επικοινωνίας αυτό καθαυτό (και όχι σε δημογραφικές ή καταναλωτικές πληροφορίες για τους χρήστες) και να εγγράφεται στο πλαίσιο ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης, καθιστώντας τον χρήστη ενεργό συμμετέχοντα σε αυτή τη διαδικασία και, βέβαια, υπηρετώντας και τη δική του ανάγκη να εντοπίσει το πολιτικό περιεχόμενο που πραγματικά τον αφορά. Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει λόγος για τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, για τις διαδραστικές δυνατότητες που δημιουργούν και για την κουλτούρα της εξατομίκευσης που ενυπάρχει σε αυτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ & ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΣΗΣ

Α.3.1. Οι νέες επικοινωνιακές δυνατότητες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Σύμφωνα με τον Manning, η εξέλιξη των Μέσων διακρίνεται σε δύο εποχές: α) εποχή αναμετάδοσης (broadcast age) και β) αλληλεπιδραστική εποχή (interactive age). Στην εποχή της αναμετάδοσης τα Μέσα χαρακτηρίζονταν από συγκεντρωτισμό, καθώς μία οντότητα (π.χ. ραδιοφωνικός ή τηλεοπτικός σταθμός, εφημερίδα) «διαμοίραζε μηνύματα προς πολλούς ανθρώπους. Η ανάδραση στο περιεχόμενο που εξέπεμπαν τα Μέσα, ήταν συχνά έμμεση, καθυστερημένη και απρόσωπη». Στην εποχή των ψηφιακών, φορητών τεχνολογιών, η αλληλεπιδραστικότητα τέθηκε στο επίκεντρο των λειτουργιών των νέων Μέσων: «Το μεμονωμένο άτομο μπορούσε πλέον να μιλά σε πολλούς με την ίδια ευκολία που οι πολλοί μπορούσαν να μιλούν σε έναν και η ανάδραση στην στιγμή (instant feedback) ήταν δυνατή» (Manning, 2014:1158). Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης αποτελούν αποκορύφωμα της αλληλεπιδραστικής περιόδου.

Κατά τον Manning (2014:1158), τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης διακρίνονται για δύο χαρακτηριστικά:

1. Συμμετοχή: «Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης δεν είναι ποτέ πλήρως παθητικά, ακόμη και αν ορισμένες φορές ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, μπορούν να επιτρέπουν την παθητική παρακολούθηση όσων οι άλλοι δημοσιεύουν». Σε κάθε περίπτωση, χρειάζεται, τουλάχιστον, η δημιουργία ενός προφίλ που αποτελεί και την αφετηρία για αλληλεπίδραση.
2. Αλληλεπίδραση: Συντελείται μεταξύ οικογένειας, φίλων, γνωστών, ανθρώπων που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα.

Τα δύο αυτά στοιχεία αποτυπώνονται στους ορισμούς των «Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης» (social media) που παρατίθενται παρακάτω:

- Από το λεξικό Merriam-Webster:

«Μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας (όπως ιστότοποι για κοινωνική δικτύωση και microblogging*) μέσω των οποίων οι χρήστες δημιουργούν διαδικτυακές κοινότητες ώστε να μοιράζονται πληροφορίες, ιδέες, προσωπικά μηνύματα και άλλο περιεχόμενο (όπως βίντεο)».

- Investopedia, Λήμμα Social Media:

«Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης είναι μία βασισμένη στον υπολογιστή τεχνολογία που διευκολύνει την ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών και την οικοδόμηση εικονικών δικτύων και κοινοτήτων. Εκ του σχεδιασμού τους, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι βασισμένα στο διαδίκτυο και προσφέρουν στους χρήστες εύκολη ηλεκτρονική επικοινωνία προσωπικών πληροφοριών και άλλου περιεχομένου, όπως βίντεο και φωτογραφιών. Οι χρήστες συμμετέχουν στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης μέσω υπολογιστή, tablet ή smartphone μέσω διαδικτυακού λογισμικού ή διαδικτυακής εφαρμογής, συχνά χρησιμοποιώντας τα για ανταλλαγή μηνυμάτων».

Με τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης τα άτομα διατηρούν επαφή με τους φίλους και την διευρυμένη οικογένειά τους, δημιουργούν δίκτυο ευκαιριών σταδιοδρομίας, εντοπίζουν ανθρώπους από όλο τον κόσμο με κοινά ενδιαφέροντα, διαμοιράζονται περιεχόμενο κ.α. Όσοι συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες αποτελούν μέρος ενός εικονικού κοινωνικού δικτύου. Αλλά και για τις επιχειρήσεις, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης έχουν καταστεί απαραίτητο εργαλείο για την εύρεση και προσέλκυση πελατών. Εντός τους μπορούν να διαφημιστούν, προωθώντας τα προϊόντα τους, να αυξήσουν τις πωλήσεις, αλλά και να μετρήσουν τις καταναλωτικές τάσεις. Τέλος, κυβερνήσεις και πολιτικοί εκφραστές χρησιμοποιούν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης για να προσεγγίσουν ψηφοφόρους.

- Οι Katz et al. (2013:12) ορίζουν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ως εξής:

«Ψηφιακά πολλαπλών κατευθύνσεων κανάλια επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους και μεταξύ των ανθρώπων και των πληροφοριακών πόρων, τα οποία είναι εξατομικευμένα, επεκτάσιμα, ταχεία και άνετα. Χαρακτηρίζονται από περιεχόμενο που δημιουργείται από τους χρήστες (user-generated content) και από αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών. Ο όρος Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης υποδηλώνει επίσης άντληση της δύναμής του από μία ιδεολογία που δίνει έμφαση στην ελευθερία της έκφρασης, την ατομική ενδυνάμωση και τη συλλογική δράση».

- Οι Andreas M. Kaplan & Michael Haenlein (2010:61) ορίζουν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ως:

«ένα σύνολο διαδικτυακών εφαρμογών που οικοδομούνται πάνω στα ιδεολογικά και τεχνολογικά θεμέλια του Web 2.0 και οι οποίες επιτρέπουν τη δημιουργία και την ανταλλαγή περιεχομένου, προερχόμενου από τους χρήστες (user-generated content)».

Ως Web 2.0 νοούνται ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης (social networking sites), ιστοχώροι τροφοδοτούμενοι από τους χρήστες (user-contributed sites), πλατφόρμες αυτοδημοσίευσης (self-publishing platforms) και ιστοχώροι συλλογικών σελιδοδεικτών (social bookmarking sites). Χαρακτηριστικό αυτών των ιστοχώρων κοινής χρήσης μέσων είναι ότι στη δημιουργία του περιεχομένου τους συμμετέχει πλήθος χρηστών, εξού και αποκαλείται «συμμετοχικό διαδίκτυο» (Ricke LC, 2014:1370). Όπως αναφέρει ο Chapman (2014:63), τα blogs αποτέλεσαν την πρώτη πραγματική καινοτομία του Web 2.0. Μέχρι τότε οι πολίτες ήταν μόνο καταναλωτές των παραδοσιακών Μέσων, ενώ πλέον μπορούσαν να παράγουν περιεχόμενο οι ίδιοι και να το διαχέουν στα Μέσα, δωρεάν είτε με πολύ χαμηλό κόστος. Συνεπώς, το Web 2.0 μετέβαλε ριζικά το διαδικτυακό περιεχόμενο, εδραιώνοντας το Διαδίκτυο ως πλατφόρμα στην οποία οι χρήστες είναι οι κύριοι «μηχανικοί της πληροφορίας» (engineers of information). Τα άτομα δημιουργούν ποικιλία περιεχομένου δίχως να απαιτείται εξειδικευμένη γνώση (Ricke LC, 2014:1370).

Το σημαντικότερο είναι ότι οι τεχνολογίες Web 2.0 και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης μετέβαλαν ριζικά τον τρόπο που εκτυλίσσεται η δημόσια επικοινωνία ως προς την ροή της πληροφορίας. Η μονόδρομη επικοινωνία, διαδικασία όπου υπερείχαν οι κάτοχοι των Μέσων, αντικαταστάθηκε από ένα νέο μοντέλο επικοινωνίας, όπου ο καθένας μπορεί να δημοσιεύσει περιεχόμενο απευθυνόμενος σε ευρύ κοινό - και μάλιστα με πολύ χαμηλό κόστος. Συνεπώς, το περιβάλλον των Μέσων μετασχηματίζεται λαμβάνοντας τη μορφή «πολλοί προς πολλούς» (many-to-many) (Barbier & Liu, 2011:331).

Στο πλαίσιο αυτό, όπως ο Giansante (2015:10) επισημαίνει, η έννοια του κοινού με την παραδοσιακή της έννοια παύει να υφίσταται. Ο “spectator” (θεατής) μεταμορφώνεται σε “spect-actor”. Ο όρος επινοήθηκε από τον Augusto Boal για να περιγράψει τους συμμετέχοντες στο «Θέατρο του Φόρουμ» (Forum theatre), που αποτελεί μέρος του «Θεάτρου των Καταπιεσμένων» (Theater of the Oppressed - TO). Αναφέρεται στον διτλό ρόλο των ατόμων που συμμετέχουν στη διαδικασία τόσο ως θεατές όσο και ως ηθοποιοί, καθώς παρατηρούν αλλά και δημιουργούν δραματικό νόημα και δράση (Wikipedia, Λήμμα “Theatre_of_the_Oppressed”). Με το λογοπαίγνιο αυτό ο Giansante (2015:10) επισημαίνει ότι «ο ιστός δεν έχει εφεύρει ένα νέο μοντέλο συμμετοχής, αλλά μάλλον προσφέρει ένα τεχνολογικό εργαλείο για να ικανοποιήσει μία ανάγκη που οι άνθρωποι πάντα είχαν: να συμμετέχουν και να αλληλεπιδρούν, όχι να είναι απλώς παθητικοί παρατηρητές αλλά ενεργοί συμμετέχοντες».

Η ανάπτυξη των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και η μετάβαση από το παθητικό Web 1.0 στο συμμετοχικό Web 2.0 δημιούργησε νέα δεδομένα και στο πεδίο της πολιτικής επικοινωνίας. Το Web 2.0 μετέβαλε την κατεστημένη - από τα πάνω προς τα κάτω (top-down) - κατεύθυνση της πολιτικής επικοινωνίας, αφού οι πολιτικοί εκφραστές παύουν να είναι οι κύριοι δημιουργοί και μεταδότες των πολιτικών μηνυμάτων. Οι νέες δομές επικοινωνίας που δημιουργήθηκαν επικεντρώνονται περισσότερο στην εμπλοκή των χρηστών (user-focused) και στην ανάπτυξη σχέσεων με τους πιθανούς ψηφοφόρους. Αυτή η εξέλιξη κινητοποιεί τους πολιτικούς εκφραστές στη δημιουργία και συντήρηση προφίλ σε πολλαπλές πλατφόρμες, προκειμένου να επικοινωνήσουν με το κοινό και να προσελκύσουν ψηφοφόρους (Ricke LC, 2014:1371).

Στη νέα κατάσταση, ο δικτυωμένος πολίτης (networker) αντί να ενημερώνεται στατικά από τα παραδοσιακά Μέσα για περιορισμένο αριθμό ειδήσεων, αλληλεπιδρά όχι μόνο με την ίδια την είδηση αλλά και με δίκτυα φίλων ή γνωστών, χωρίς γεωγραφικούς ή άλλους περιορισμούς. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης δεν διαθέτουν «εκδότη» ή «θυρωρό» (gatekeeper) και διέπονται από νέους κανόνες και κώδικες συμπεριφοράς που διαμορφώνονται καθώς αυτά εξελίσσονται (Gainous J. & Wagner K., 2014:3).

Οι Weimann G. & Brosius H. (2016:33) αναφέρουν ότι στις παραδοσιακές μορφές επικοινωνίας οι δημοσιογράφοι και οι εκδότες λειτουργούσαν ως οι «θυρωροί» της πολιτικής πληροφόρησης. Η μεγάλη, όμως, αλλαγή που φέρει το νέο επικοινωνιακό περιβάλλον είναι ότι «υπονομεύει τη δυνατότητα κάθε μορφής ελίτ να παίξει αυτόν τον κεντρικό ρόλο» (από Williams & Delli Carpini, 2004, “Mediating democratic engagement: The impact of communications on citizens’ involvement in political and civic life”). Στο διαδικτυακό περιβάλλον, δημιουργούνται ευκαιρίες για «αμφισβητίες» (challengers), όπως παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών ή ακτιβιστές που δεν συμμορφώνονται απαραίτητως με τα κριτήρια επιλογής των παραδοσιακών Μέσων (από Pfetsch & Adam, 2011, “Media agenda building in online and offline media: Comparing issues and countries”).

Συνεπώς, η ανάδυση των ψηφιακών μέσων μετέβαλε ριζικά τον τρόπο που διαμορφώνεται η δημόσια ατζέντα. Η «μπλογκόσφαιρα» (blogosphere) έχει την ικανότητα να ασκεί πίεση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ώστε να καλύψουν ζητήματα που γενικά αναμενόταν να αγνοηθούν (Weimann G. & Brosius H., 2016:33, από Schiffer, 2006, “Blogswarms and press norms: News coverage of the Downing Street memo controversy”). Στην ίδια γραμμή βρίσκεται η θέση των Chaffee and Metzger (2001) ότι «οι νέες τεχνολογίες μπορούν να δώσουν περισσότερη δύναμη σε ανθρώπους των οποίων η ημερήσια διάταξη (agenda)

κανονικά δεν θα μεταδίδονταν στα κυρίαρχα μέσα μαζικής ενημέρωσης». Το μοντέλο διαμόρφωσης της ατζέντας μεταβάλλεται από το «τι θέματα λένε τα Μέσα στους ανθρώπους να σκεφτούν» στο «τι θέματα λένε οι άνθρωποι στα Μέσα ότι θέλουν να σκεφτούν» (Weimann G. & Brosius H., 2016:27, από Chaffee and Metzger, 2001, “The end of mass communication?”).

Αναφερόμενος στην ποικιλομορφία των δράσεων που λαμβάνουν χώρα εντός των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης αλλά και στην επιρροή που ασκούν στην διαμόρφωση της δημόσιας ατζέντας, ο Charman (2014:71) έχει δίκιο να επισημαίνει ότι το Facebook έχει γίνει η «πλατεία» του παγκόσμιου χωριού.

A.3.2. Η εδραίωση της εξατομίκευσης και η νέα μορφή πολιτικής επικοινωνίας

Παράμετροι που ήδη παρουσιάστηκαν, όπως η έλευση του Διαδικτύου, η μετάβαση στο Web 2.0, η αποκέντρωση της πληροφορίας και ο κατακερματισμός του κοινού, συνέτειναν συνδυαστικά στην ανάδυση της κουλτούρας της εξατομίκευσης. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης είναι εκείνα που την εγκαθιστούν.

Ο Bennett εκφράζει την πεποίθηση ότι βρισκόμαστε στην «εποχή της εξατομίκευσης» (era of personalization). Ως χαρακτηριστικό στοιχείο της μετάβασης σε αυτή την εποχή αναφέρει την ανατρεπτική επιλογή εξώφυλλου του περιοδικού Time το 2006 για το «πρόσωπο της χρονιάς». Το πρόσωπο της χρονιάς ήσουν «Εσύ». Στο εξώφυλλο υπήρχε ένας καθρέφτης, στον οποίο εμφανιζόταν το πρόσωπο του αναγνώστη, αντί των εθνικών ή διεθνών προσωποποιήσεων που επιλέγονταν από το 1927. Η «παράδοξη» αυτή επιλογή προερχόταν από την συνειδητοποίηση ότι στις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνίες τα άτομα είναι όλο και περισσότερο μόνα τους και, την ίδια στιγμή, ενδυναμωμένα από τις πολλαπλασιαζόμενες εφαρμογές των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και τις τεχνολογίες της εξατομικευμένης επικοινωνίας, οι οποίες τους επιτρέπουν να συνδέονται με και να αναγνωρίζονται από πολλούς άλλους χρήστες (Bennett, 2012:20-21). Μάλιστα, όπως αναφέρει ο Giansante (2015:9-10) στο εξώφυλλο υπήρχε ως κεντρικό μήνυμα με κεφαλαία γράμματα «ΕΣΥ» και ακολουθούσε ο υπότιτλος «Ναι, εσύ. Εσύ ελέγχεις την Εποχή της Πληροφόρησης. Καλώς ήρθες στον κόσμο σου».

Εξελίσσοντας τον συλλογισμό του για την επίδραση του κοινωνικο-πολιτικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές εξελίξεις στην εδραίωση της κουλτούρας της εξατομίκευσης στην πολιτική ο Bennett αναφέρει:

«Η πολιτική των ταυτοτήτων (identity politics) των “νέων κοινωνικών κινήσεων” που προέκυψαν μετά την δεκαετία του ’60 και τα οποία επικεντρώνονταν στην ταυτότητα της ομάδας (γυναίκες, μειονότητες, μετανάστες και γηγενείς) ή σε θεματικά ζητήματα (αντιπυρηνική, περιβαλλοντική προστασία και συγκεκριμένα δικαιώματα), φυσικά, υπάρχει ακόμη, αλλά έχει σμίξει με περισσότερο ετερογενείς κινητοποιήσεις, στις οποίες ποικίλα θέματα όπως η οικονομική δικαιοσύνη (δίκαιο εμπόριο, ανισότητα και ανάπτυξη), η περιβαλλοντική προστασία, ο πόλεμος και η ειρήνη, απευθύνονται σε κινούμενους στόχους από το τοπικό στο εθνικό και διακρατικό και από την κυβέρνηση στις επιχειρήσεις. Όσο περισσότερο ποικιλόμορφη γίνεται η κινητοποίηση, τόσο περισσότερο εξατομικευμένες γίνονται οι εκφράσεις, περιλαμβάνοντας συνήθως τεχνολογίες επικοινωνίας που επιτρέπουν στα άτομα να ενεργοποιήσουν τους χαλαρούς δεσμούς των κοινωνικών τους δικτύων. Υπάρχει ακόμη αφθονία συμβατικής πολιτικής, που βασίζεται στην συνταύτιση με τα κόμματα, τις ιδεολογίες και τις κοινές υποθέσεις. Ωστόσο, η γέννηση μίας περισσότερο εξατομικευμένης πολιτικής έχει καταστεί μία αξιοσημείωτη τάση» (2012:21).

Σύμφωνα με τους Bennett & Segerberg (2011) η εξατομικευμένη πολιτική (personalized politics) διαμορφώνεται από τις εξής επικρατούσες παραμέτρους συνδυαστικά (αναφέρεται σε Bennett, 2012:21-22):

- «Ένα ήθος ποικιλομορφίας (diversity) και συμπερίληψης (inclusiveness), το οποίο προσδιορίζεται από ανεκτικότητα απέναντι στις διαφορετικές απόψεις, ακόμη και απέναντι σε διαφορετικά ζητήματα που συνδέονται με χαλαρά οριοθετημένα πολιτικά δίκτυα».
- Πολλαπλασιασμός των προερχόμενων από το πλήθος (crowd-sourced) δράσεων που ζητούν την προσωπική συμμετοχή και εμπλοκή (inclusive personal action frames). Αυτά τα εύκολα προσωποποιημένα πλαίσια δράσης έρχονται σε αντίθεση με τα πιο συμβατικά που χρειάζονται περισσότερη κοινωνικοποίηση και διαμεσολάβηση προκειμένου να διαδοθούν σε μεγάλο αριθμό ατόμων.
- Η συμμετοχή διοχετεύεται σημαντικά μέσω των πυκνών κοινωνικών δικτύων, στα οποία οι άνθρωποι μπορούν να μοιραστούν τις δικές τους ιστορίες και ανησυχίες. Η χρήση της κοινωνικής τεχνολογίας επιτρέπει στα άτομα να γίνουν καταλύτες των συλλογικών διαδικασιών δράσης, ενεργοποιώντας τα δικά τους δίκτυα.

Κατά τον Bennett (2012:22), η εξατομικευση στην πολιτική υπήρχε και στο παρελθόν και εκφραζόταν με αφορμή λαϊκίστικες εξεγέρσεις ή με την ανάπτυξη συναισθηματικών δεσμών με χαρισματικούς ηγέτες. Όμως, «η σημαντική διαφορά στο σημερινό τοπίο της συμμετοχής

είναι ότι ο ολόένα διευρυμένος κοινωνικός κατακερματισμός έχει παραγάγει την εξατομίκευση, ως την τυπική κοινωνική συνθήκη στις μετα-βιομηχανικές δημοκρατίες, ειδικά μεταξύ των νεότερων γενεών (από Beek 2006; Bennett 1998; Giddens 1991). Ενώ τα άτομα μπορεί να βρίσκονται στο κέντρο των δικών τους συμπάντων, αυτά τα σύμπαντα μπορεί να είναι πολύ μεγάλα, χάρη στις δυνατότητες κοινωνικής δικτύωσης που προσφέρουν οι πανταχού παρούσες τεχνολογίες επικοινωνιών (ubiquitous communication technologies)» (Bennett, 2012:22).

Ο παραπάνω όρος αποτελεί εκδοχή της έννοιας του πανταχού παρόντα υπολογιστή (ubiquitous computing). Προσδιοριστικό χαρακτηριστικό των εφαρμογών του πανταχού παρόντα υπολογιστή είναι η προσπάθεια απομάκρυνσης από το παραδοσιακό μοντέλο του επιτραπέζιου υπολογιστή μέσω της μεταφοράς της υπολογιστικής ισχύος στο περιβάλλον στο οποίο κινείται ο χρήστης. Κεντρική σκέψη αποτελεί το να μην είναι ο χρήστης εκείνος που αναζητά και βρίσκει τη διεπιφάνεια του υπολογιστή αλλά, αντίθετα, η διεπιφάνεια να είναι επιφορτισμένη με την ευθύνη του εντοπισμού και της εξυπηρέτησης του χρήστη (Dix, Finlay κ.α., 2004:717).

Η «γενιά του Εγώ» (me generation) «ενηλικιώνεται» στην ανατολή του 21^{ου} αιώνα. Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα κριτικές φωνές υποδέχτηκαν τις εξελίξεις στο επικοινωνιακό πεδίο μιλώντας για μαζικό ναρκισσισμό και υποβάθμιση της δημόσιας ζωής. Δεν «συντονίστηκαν», όμως, με την ανάπτυξη πυκνών και συχνά αλληλοσυνδεόμενων κοινωνικών δικτύων, εντός των οποίων τα άτομα συναντώνται για να διαμοιραστούν ιδέες, μουσική, παιχνίδια, κώδικα, αξιολογήσεις προϊόντων, ακόμη και για να διαμαρτυρηθούν πολιτικά (Bennett, 2012:28).

Σημαντικές μεταβολές συντελέστηκαν ως προς τον τρόπο που γίνεται αντιληπτή η πολιτική συμμετοχή. Μέχρι πρότινος οι πολίτες παροτρύνονταν από εκπαιδευτικούς, πολιτικούς ηγέτες και άλλες αρχές να λειτουργούν ευσυνείδητα παρακολουθώντας τα νέα, εντασσόμενοι στις οργανώσεις της κοινότητάς τους και πάνω από όλα ψηφίζοντας. Στην παρούσα όμως φάση της εξατομικευμένης πολιτικής, οι νεότερες γενιές σπάζουν αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές που διαμόρφωναν τη δημόσια ζωή (Bennett, 2012:30). Τα κοινωνικά δίκτυα επικοινωνίας καθιστούν εφικτή την πολιτική έκφραση που συχνά στερείται - ή συνειδητά αποφεύγει να έχει - κεντρικό εκφραστή και συγκεκριμένη οργάνωση. Μη κυβερνητικές οργανώσεις (NGOs) και κοινωνικά κινήματα μπορούν να χρησιμοποιήσουν «εξατομικευμένα» μονοπάτια για την κινητοποίηση διευρυμένου ακροατηρίου αλλά και θεσμικοί φορείς, όπως είναι τα πολιτικά κόμματα, συχνά θεωρούν ότι οι εφαρμογές της

εξατομίκευσης μπορούν να συμβάλουν στην ενασχόληση των ολοένα αυξανόμενων ανεξάρτητων ψηφοφόρων (Bennett, 2012:22).

Στην ίδια γραμμή βρίσκεται και η άποψη του Navarra (2019:36) ότι η πρόοδος στις τεχνολογίες της επικοινωνίας, υποβάθμισε τον χαρακτήρα της κεντρικότητας στις οργανώσεις. Η συλλογική δράση (collective action) μεταμορφώνεται σε συνδεδεμένη δράση (connective action). Οι πολίτες δημιουργούν δίκτυα συνδεδεμένης δράσης, τα οποία χαρακτηρίζονται από περισσότερο εξατομικευμένες διεργασίες. «Με άλλα λόγια, ζούμε σε μία εποχή όπου η “ιδιότητα του μέλους και η συμμετοχή στην συλλογική δράση”, είναι έκφραση της βούλησης των ατόμων παρά καθορίζεται από την οργάνωση». Ο Giansante (2015:6) επίσης επισημαίνει ότι τα ψηφιακά Μέσα και ο πολλαπλασιασμός των ιστοχώρων κοινωνικής δικτύωσης «έχουν μειώσει δραστικά το κόστος παραγωγής και διάδοσης της πολιτικής πληροφορίας και έχουν επιτρέψει την ανάπτυξη νέων μορφών συλλογικής δράσης μεγάλης κλίμακας, τελείως ανεξάρτητα από τις επίσημες οργανώσεις» (Giansante, 2015 από Kreiss, 2012, *Taking our country back: The crafting of networked politics from Howard Dean to Barack Obama*).

Συνεπώς, στο περιβάλλον των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ενισχύεται η πολυφωνία, εξέλιξη που δίνει χώρο έκφρασης ακόμη και σε εναλλακτικές πολιτικές προτάσεις και επιτρέπει στα άτομα να καθορίσουν το περιεχόμενο που λαμβάνουν. Άλλωστε, όπως επισημαίνουν οι Katz et al. (2013:12), η υπόσχεση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης ήταν να λειτουργήσουν ως μέσο άσκησης πίεσης στην εδραιωμένη εξουσία, προσφέροντας στο κοινό μη αναμενόμενες ιδέες. Η εξέλιξη αυτή θα μείωνε την πολιτική επιρροή των προνομιούχων ομάδων, με μακροχρόνια πρόσβαση στην εξουσία.

Η μεγάλη δημοτικότητα των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης οφείλεται ακριβώς στην καθορισμένη από τον χρήστη εμπειρία (user-defined experience). Δίνουν, δηλαδή, στο χρήστη τη δυνατότητα να εξατομικεύει το περιεχόμενο στο οποίο θα εκτεθεί, επιλέγοντας τι θα δει, θα ακούσει ή θα διαβάσει. Αντί λοιπόν να προσπαθούν να προβλέψουν ποιο περιεχόμενο προτιμούν οι χρήστες, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης τους επιτρέπουν να καθορίσουν μία ολόκληρη εμπειρία βασισμένη ακριβώς στις προτιμήσεις τους (Gainous J. & Wagner K., 2014:2).

Συνοψίζοντας, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης μεταβάλλουν δύο σημαντικά στοιχεία του τρόπου με τον οποίο συντελείται η πολιτική επικοινωνία (Gainous J. & Wagner K., 2014:1).

1. Επιτρέπουν στον καταναλωτή να επιλέξει το δικό του δίκτυο επικοινωνίας. Επιτρέπουν, δηλαδή, στους πολίτες να «επιλέγουν οι ίδιοι το περιεχόμενό τους, με τρόπο που αποφεύγει τις ανεπιθύμητες ιδέες ή ερμηνείες».
2. Λειτουργούν εκτός της παραδοσιακής μηχανής των μέσων ενημέρωσης, «επιτρέποντας στους πολιτικούς εκφραστές - περιλαμβανομένων των κομμάτων και των υποψηφίων - να διαμορφώνουν και να υπαγορεύουν οι ίδιοι το περιεχόμενό τους».

Οι πολιτικές ειδήσεις ή πληροφορίες που καταναλώνουν οι πολίτες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις διαθέσιμες επιλογές. Καθώς με την εμφάνιση του Διαδικτύου, όπως ήδη παρουσιάστηκε, οι επιλογές έχουν διευρυνθεί σημαντικά, τα Κοινωνικά Μέσα χρησιμεύουν ως συγκεντρωτικό εργαλείο επιλογής για τους καταναλωτές (Gainous J. & Wagner K., 2014:123). Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης συμβάλλουν στην εξατομίκευση αφενός επιτρέποντας στον χρήστη να επιλέξει ποια άτομα θα κάνει φίλους ή θα ακολουθήσει, αφετέρου λειτουργώντας ως «επιλεκτικός συναθροιστής» πολιτικών ειδήσεων/πληροφοριών (selective political news/information aggregator). Οι Gainous J. & Wagner K. (2014:121) καταλήγουν ότι τελικά η πολιτική πληροφόρηση παρέχεται σε μία κεντρική τοποθεσία, της οποίας η εικόνα συντίθεται από πλήθος πηγών που συγκλίνουν με τις απόψεις του χρήστη. Δηλαδή, ενώ στα παραδοσιακά Μέσα οι πληροφορίες παρουσιάζονταν αμφίπλευρα, περιλαμβάνοντας τόσο την φιλελεύθερη όσο και την συντηρητική οπτική (Gainous J. & Wagner K., 2014:120, από Zaller, 1992, "The Nature and Origins of Mass Opinion"), πλέον τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης επιτρέπουν στους ανθρώπους να «συντονιστούν» με την πλευρά που προτιμούν, καθώς δημιουργούν συνθήκες μονόπλευρης ροής (one-sided) πληροφόρησης, δίνοντάς τους την δυνατότητα να επιλέξουν ποια πληροφορία και άποψη θα καταναλώσουν (Gainous J. & Wagner K., 2014:120).

Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην υποβάθμιση της ταυτόχρονης λήψης της δημόσιας πληροφορίας. Στην πολιτική επικοινωνία που πραγματοποιείται με τα παραδοσιακά κανάλια προϋπόθεση είναι η ταυτόχρονη λήψη (synchronous reception) του εκπεμπόμενου από τα Μέσα πολιτικού περιεχομένου. Πρόκειται για «γραμμική επικοινωνιακή διεργασία» (linear communication process), όπου τα μέσα αναμετάδοσης (broadcast media) εκπέμπουν και τα έντυπα εκτυπώνονται σε καθορισμένο χρονοδιάγραμμα. Ο τρόπος αυτός εξασφαλίζει την παράλληλη λήψη, στοιχείο βάσει του οποίου οριζόταν παραδοσιακά και το κοινό (Henn Ph. et al., 2016:17, από Bühl, 1982, "Struktur und Dynamik des menschlichen Sozialverhaltens").

Δηλαδή, η ταυτόχρονη λήψη αποτελεί προϋπόθεση για τη σύνθεση των απόψεων των πολιτών αναφορικά με τα τρέχοντα ζητήματα και επιτρέπει τη δημιουργία αίσθησης μίας «κοινής πραγματικότητας» (common reality). Στον διαδικτυακό, όμως, κόσμο το ασύγχρονο στοιχείο της πολιτικής επικοινωνίας εντείνεται και η απόλυτη εστίαση δεν είναι εφικτή. Όλο και περισσότεροι παραλήπτες παύουν να βιώνουν την πολιτική επικοινωνιακή διεργασία γραμμικά (Henn Ph. et al., 2016:17). Αυτό επιτείνεται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης που ενθαρρύνουν έντονα την εξατομικευμένη θέαση των χρηστών, δίνοντας έμφαση στο περιεχόμενο που οι ίδιοι επιλέγουν.

Κατά τους Gainous J. & Wagner K. (2014:6), αυτός ο τύπος παρουσίασης θεωρείται ότι μπορεί να ενισχύσει την προσοχή του χρήστη, καθώς οι άνθρωποι που επιλέγουν το περιεχόμενό τους, κλικάροντάς το με τη μορφή συνδέσμου (link) στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης «αναμένεται να δαπανήσουν περισσότερο χρόνο να διαβάσουν και να αφομοιώσουν τις πληροφορίες» (από Klotz, 2004, *The Politics of Internet Communication*). Ως συμπέρασμα, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, ως νέο μέσο, είναι αποτελεσματικότερα για τη μεταφορά πληροφοριών και τη συμμετοχή του κοινού.

Η παροχή στον καταναλωτή του περιεχομένου που επιθυμεί αποτελεί μεν μία ενδιαφέρουσα δυνατότητα, όμως η κατανάλωση μόνο των προτιμητέων πληροφοριών έχει συνέπειες στην πολιτική σφαίρα. Σύμφωνα με τους Gainous J. & Wagner K. (2014:14), το Διαδίκτυο χαρακτηρίζεται από ανοικτότητα και ποικιλομορφία, «αλλά επιτρέπει επίσης στους χρήστες να αποφεύγουν οτιδήποτε με το οποίο μπορεί να διαφωνούν» (από Bimber και Davis 2003, *Campaigning Online: The Internet in U.S. Elections*). Όπως ισχυρίζονται οι συγγραφείς, οι άνθρωποι έχουν την τάση να αποφεύγουν πληροφορίες που είναι ασύμφωνες με τις δικές τους πρότερες πεποιθήσεις και αντιλήψεις (Gainous J. & Wagner K., 2014:21).

Ερμηνεύοντας την τάση αυτή οι συγγραφείς αναφέρονται στην θεωρία της «γνωστικής ασυμφωνίας» (cognitive dissonance), που αποτελεί την έμφυτη τάση των ανθρώπων να επιζητούν την συμφωνία με τις πεποιθήσεις τους. Πρόκειται για ένα όχημα κατανόησης του περιβάλλοντός τους και των ενεργειών των ανθρώπων γύρω τους. Στέκεται αμυντικά στις αλλαγές με αποτέλεσμα τα άτομα να νιώθουν άβολα όταν έρχονται αντιμέτωπα με αντίθετες αποφάσεις ή πληροφορίες. Για το λόγο αυτό υιοθετούν τακτικές μείωσης της έκθεσης σε αντίθετες πληροφορίες, προκειμένου να ανακτήσουν την ισορροπία τους. Στο περιβάλλον των Μέσων αυτό είναι εφικτό αν αποφύγει κανείς να εκτεθεί π.χ. σε εκπομπές ή εφημερίδες που προβάλλουν την αντίθετη άποψη. Ωστόσο, κάτι τέτοιο στο περιβάλλον των παραδοσιακών Μέσων ήταν εξαιρετικά δύσκολο. Το περιβάλλον, όμως, των Μέσων

Κοινωνικής Δικτύωσης καθίσταται ιδεώδες για επιλεκτική θέαση. Συνεπώς, οι χρήστες τους μπορούν να δημιουργήσουν το δικό τους σύμπαν, π.χ. στο Facebook πατώντας like σε σελίδες που επιβεβαιώνουν τις απόψεις τους και στο Twitter, με την ίδια λογική, επιλέγοντας ποιους θα ακολουθήσουν (Gainous J. & Wagner K., 2014:32). Συνοψίζοντας, τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης τοποθετούν κάποιον σε ένα δίκτυο ομοϊδεατών (like-minded) - φίλων και οικογένειας - οι οποίοι συνήθως έχουν σταθερές πολιτικές απόψεις (Gainous J. & Wagner K., 2014:14).

Στοιχεία της νέας μορφής πολιτικής επικοινωνίας που περιεγράφησαν, όπως η αυξανόμενη παρακμή της ταυτόχρονης λήψης εμφανίζονται ως απειλή, καθώς συχνά η εξατομίκευση θεωρείται διαβρωτική για την κοινωνική αλληλεγγύη και για τη διαμόρφωση πολιτικών απόψεων (Henn Ph. et al., 2016:17). Επιπλέον, η αλληλεπίδραση μόνο με τον στενό κύκλο επαφών ομοϊδεατών δεν είναι βέβαιο ότι προάγει την δημόσια διαβούλευση ούτε και καλεί το άτομο να συμμετάσχει με περισσότερο κριτική ματιά.

Στην επόμενη ενότητα θα επιχειρηθεί αποτίμηση όσων θετικών και αρνητικών στοιχείων αποτυπώθηκαν γύρω από την εντεινόμενη τάση της εξατομίκευσης στην πολιτική επικοινωνία, ώστε να αξιοποιηθούν κατάλληλα στην πορεία προς την προτεινόμενη από την έρευνα εφαρμογή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Το θεωρητικό περίγραμμα που παρουσιάστηκε στα κεφάλαια 2 και 3 τοποθέτησε το πλαίσιο στο οποίο αναφέρεται η προτεινόμενη από τη διατριβή εφαρμογή. Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση ζητούμενο ήταν να αιτιολογηθεί η σκοπιμότητα αυτής της εφαρμογής και να διαφανούν οι νέες προσδοκίες που φέρει συγκριτικά με τις ήδη υπάρχουσες δυνατότητες.

Αποτυπώθηκαν οι βασικές έννοιες των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (χρήστης, προφίλ, είδη διακινούμενου περιεχομένου) που απασχολούν και την προτεινόμενη εφαρμογή αλλά κυρίως αναδείχθηκαν στοιχεία που σχετίζονται με τις προσδοκίες των χρηστών, τι αναμένουν δηλαδή να αποκομίσουν από τα Μέσα αυτά όσον αφορά στην πολιτική διεργασία.

Προκειμένου να διαφανούν οι σημερινές προσδοκίες των χρηστών χρειαζόταν να γίνει σύντομη αναφορά στην ραγδαία διείσδυση του Διαδικτύου στην διεργασία της πολιτικής επικοινωνίας, γεγονός που μετέβαλε άρδην τον τρόπο που γίνεται αντιληπτή η συμμετοχή - ακόμη και η ίδια η έννοια - του πολίτη, οδηγώντας στο πρότυπο του «Δικτυωμένου Πολίτη». Η εξέλιξη αυτή συνοδεύτηκε από πρωτοφανή μεταβολή της κατανομής ισχύος στο περιβάλλον του Διαδικτύου, στο οποίο κανείς παράγοντας (κράτος, πολιτικοί εκφραστές, δημοσιογράφοι κ.α.) δεν ασκεί πλέον τον πλήρη έλεγχο, στοιχείο που καθώς περιορίζει την επιρροή των παραδοσιακών ελίτ που ήλεγχαν τη ροή της πληροφόρησης στην προ Διαδικτύου εποχή, ενδυναμώνει ταυτόχρονα τον ρόλο των πολιτών. Ο πολίτης αποκτά τη δυνατότητα αμεσότερης επικοινωνίας με τους πολιτικούς εκφραστές, δίχως να χρειάζεται διαμεσολάβηση. Όλα όσα αναφέρθηκαν τοποθετούν το άτομο στο επίκεντρο, τάση που διευρύνεται και εδραιώνεται με τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, καθώς στο περιβάλλον τους ο χρήστης «φιλτράρει» την διακίνηση της πληροφορίας. Τέλος, έγινε αναφορά στην τάση των πολιτικών εκφραστών να αποστέλουν στοχευμένα μηνύματα στο κοινό τους με τεχνικές microtargeting και nanotargeting, που αποτελούν προδρόμους της αντίληψης της εξατομίκευσης.

Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν την κατεύθυνση της προτεινόμενης από την διατριβή εφαρμογής και συνηγορούν στον επίκαιρο χαρακτήρα της.

Παράλληλα παρουσιάστηκαν δύο χαρακτηριστικά του Διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, που σχετίζονται άμεσα με την αντίληψη της εξατομίκευσης και είναι χρήσιμο να ληφθούν υπόψιν για τον σχεδιασμό της προτεινόμενης εφαρμογής:

α) Ο κατακερματισμός που δημιουργείται από την υπερπληθώρα περιεχομένου και από το γεγονός ότι δεν υπάρχει πλέον ένας «κοινός τόπος» συνάντησης των πολιτών, όπως ισχύει για τα παραδοσιακά Μέσα, γεγονός που καθιστά δυσκολότερο για τον χρήστη να εντοπίσει μία πληροφορία που τον ενδιαφέρει όσο και για τον πολιτικό εκφραστή να φτάσει στο κοινό του.

Σκεπτικό της προτεινόμενης εφαρμογής είναι η εξατομίκευση να αποτελεί ευκαιρία επίλυσης του προβλήματος του κατακερματισμού της πληροφορίας που, ούτως ή άλλως, συμβαίνει και να επανεκκινήσει την πραγματική πολιτική συμμετοχή με νέους όρους.

β) Η έμφυτη τάση των ανθρώπων να επιβεβαιώνουν τις πρότερες πεποιθήσεις τους (θεωρία γνωστικής ασυμφωνίας), τάση που ειδικά στο περιβάλλον των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, όπου ο χρήστης ορίζει την εμπειρία του, εντείνεται.

Ετέθη λοιπόν το ερευνητικό ερώτημα πώς μπορεί να εφαρμοστεί η εξατομίκευση δίχως να οδηγήσει σε ακόμη πιο περικλειστη θέαση μη ωθώντας το άτομο να σκεφτεί κριτικά και να συμμετάσχει αποτελεσματικότερα στην δημόσια διαβούλευση, αλλά απεναντίας να λειτουργήσει διευρύνοντας τον ορίζοντα του χρήστη. Για το λόγο αυτό, αναζητήθηκαν τρόποι ώστε στην προτεινόμενη εφαρμογή να αποφευχθεί η μονομερής θέαση (πχ. διευρύνοντας τον κύκλο επαφών του χρήστη με λήψη μηνυμάτων από άλλους χρήστες εκτός του δικτύου του ή επιλέγοντας την προβολή και της αντίθετης άποψης, όπως προβλέπεται από τον αλγόριθμο συνάφειας για τον οποίο γίνεται αναλυτικά λόγος στο Γ' Μέρος).

Τα ανωτέρω στοιχεία ανέδειξαν την ανάγκη δημιουργίας ενός νέου πλαισίου για την πραγματοποίηση της πολιτικής επικοινωνίας που μπορεί να φέρνει αποτελεσματικά σε επαφή την «γενιά του Εγώ» με τα συλλογικά ζητήματα. Ζητούμενο είναι η νέα μορφή πολιτικής πληροφόρησης, μέσα από έναν περισσότερο στοχευμένο τρόπο παρουσίασής της, να αποτελεί κίνητρο για την εκ νέου ενασχόληση με τα κοινά. Να νοσηματοδοτεί δηλαδή εκ νέου το περιεχόμενο μέσα από τα κριτήρια της συνάφειας και της προσέγγισης ομοϊδεατών.

Δεδομένου ότι η κουλτούρα της εξατομίκευσης αποτελεί μία παγιωμένη τάση που, ούτως ή άλλως, προηγείται της προτεινόμενης εφαρμογής - δηλαδή ο χρήστης πλέον έχει συνηθίσει να λαμβάνει με αυτή τη μορφή την πληροφόρηση - σκοπός της προτεινόμενης εφαρμογής είναι να αξιοποιήσει ακριβώς αυτήν την τάση αλλά με προοπτική να την εξελίξει περαιτέρω.

Δηλαδή, προβάλλεται μία νέα μορφή εξατομίκευσης που υπηρετεί την ανάγκη του χρήστη να εντοπίσει εκείνο το περιεχόμενο που τον αφορά ουσιαστικά και δεν βασίζεται στα δημογραφικά χαρακτηριστικά ή στις καταναλωτικές του συνήθειες ούτε περιορίζεται αποκλειστικά στον κύκλο των επαφών του στο Μέσο. Όπως παρουσιάστηκε, μέχρι τώρα στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης οι άνθρωποι χρησιμοποιώντας το προφίλ τους «εξατομικεύουν» βάσει του δικτύου των επαφών που επιλέγουν την εμπειρία τους και έτσι δημιουργούν το δικό τους κύκλο ομοϊδεατών. Στόχος λοιπόν της ερευνητικής εφαρμογής είναι η εξατομίκευση να δίνει τη δυνατότητα να φτιαχτεί ένα δίκτυο πολιτικά ομοϊδεατών - όχι όμως μόνο βάσει των γνωστών επαφών με τους οποίους ο χρήστης έχει πρότερη επαφή. Εξελίσσεται η δυναμική της εξατομίκευσης για να μεγαλώσουμε το εύρος της ματιάς του χρήστη, δίνοντάς του την ευκαιρία να ενημερωθεί για απόψεις, ενέργειες και πρωτοβουλίες, ώστε ακόμη και άγνωστοι πολίτες να συναντηθούν στο δίκτυο, με ισχυρότερες πιθανότητες να προβούν σε συλλογική δράση. Για το λόγο αυτό, παράλληλα με το διαχειριστικό προφίλ του χρήστη αναπτύσσεται και η δυνατότητα ενός άλλου τύπου προφίλ που επικεντρώνεται στην πολιτική του στάση.

Συμπερασματικά, όσα παρουσιάστηκαν στα κεφάλαια 2 και 3 αυτού του Μέρους επιβεβαιώνουν τη συλλογιστική σχετικά με την προστιθέμενη αξία της προτεινόμενης εφαρμογής και λαμβάνονται υπόψιν για τον σχεδιασμό της. Δοθέντος αυτού, βαίνοντας προς την ερευνητική υλοποίηση στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται μεθοδολογικές προσεγγίσεις της εξατομίκευσης, όπως πρακτικά εφαρμόζονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΣΗΣ

Σε προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε πως οι μεταβολές που συντελέστηκαν στα Μέσα Επικοινωνίας, με την επικράτηση του μοντέλου του πανταχού παρόντα υπολογιστή και την καθιέρωση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, καλλιέργησαν την κουλτούρα της εξατομίκευσης, τοποθετώντας το άτομο στο επίκεντρο. Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει αναλυτικά λόγος για τη μορφή που λαμβάνει η εξατομίκευση στους ιστότοπους του Διαδικτύου, για τις εφαρμογές που αναπτύσσονται γύρω από αυτή και για τους λόγους που διευρύνεται η εφαρμογή της.

Η έλευση και καθιέρωση του Διαδικτύου, πέραν του ότι συνετέλεσε στη δημιουργία ενός «ωκεανού πληροφορίας», αποθηκεύσιμης πλέον στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, έδωσε πρόσθετα τη δυνατότητα διακίνησης αυτής της πληροφορίας, μέσω των νέων δίαυλων επικοινωνίας που δημιουργήθηκαν. Η πληροφορία, ψηφιοποιημένη, μπορεί να λαμβάνει ποικίλες μορφές, όπως π.χ. δεδομένα προσωπικού υπολογιστή, ψηφιακές βιβλιοθήκες, ψηφιακές εφημερίδες, ψηφιοποιημένα βιβλία, περιοδικά και άρθρα. Οι παραπάνω εξελίξεις έχουν διαμορφώσει συνθήκες «πληροφοριακής υπερφόρτωσης» (information overload) για τους χρήστες (Won, 2002:30). Συνεπώς, η αποτελεσματική εύρεση και επιλογή των κατάλληλων ή σχετικών με τα ενδιαφέροντα των χρηστών πληροφοριών καθίσταται ολοένα πιο σύνθετη υπόθεση.

Με δεδομένη τη συνθήκη αυτή, πρόβαλε η ανάγκη μετάβασης σε μία νέα μέθοδο παροχής πληροφοριών, η οποία επικεντρώνεται στα προσωπικά ενδιαφέροντα κάθε χρήστη μεμονωμένα, εκλαμβάνοντάς τον ως αυθύπαρκτη οντότητα. Την αντίληψη αυτή υιοθετούν οι εφαρμογές της εξατομίκευσης, οι οποίες ήδη αναπτύσσονται σε πολλαπλά πεδία, με εξαιρετικά διαδομένες εκείνες που αφορούν σε εκπαιδευτικές και εμπορικές δραστηριότητες.

Για παράδειγμα, μία εφαρμογή εξατομίκευσης εκπαιδευτικού χαρακτήρα μπορεί να έχει ως στόχο την αποστολή στον εκπαιδευόμενο εκείνης της πληροφορίας που είναι συναφής με τα γνωστικά του χαρακτηριστικά ή το γνωστικό του επίπεδο, ενώ ένα εξατομικευμένο σύστημα εμπορικού χαρακτήρα στοχεύει στην παρουσίαση από το ηλεκτρονικό κατάστημα εκείνων των προϊόντων που αναμένεται ότι ανταποκρίνονται στις καταναλωτικές του προτιμήσεις του χρήστη.

Ήδη από τον Φεβρουάριο του 1999, ο ερευνητικός όμιλος Gartner προέβλεπε ότι η αντιστοίχιση (matching) αιτημάτων των χρηστών με περιεχόμενο μέσω της εξατομίκευσης, θα αποτελούσε την πιο συνταρακτική εξέλιξη στο Διαδίκτυο, συμβάλλοντας καθοριστικά στην διαφοροποίησή του ως νέο μέσο. Το 2000 η εξατομίκευση εφαρμοζόταν σε πολλά συστήματα Διαδικτύου και εκφραζόταν η πεποίθηση ότι όσο οι ψηφιακές αγορές θα συγκλίνουν, η εξατομίκευση θα είναι πανταχού παρούσα στις ψηφιακές διαδραστικές συσκευές, από τους φορητούς υπολογιστές της κινητής τηλεφωνίας έως την ψηφιακή τηλεόραση (Mulvenna et al., 2000:125).

Συνοψίζοντας, στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι:

- α) Να οριστεί η «εξατομίκευση» Διαδικτύου
- β) Να παρουσιαστούν τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των εξατομικευμένων διαδικτυακών συστημάτων, καθώς η λογική της λειτουργίας τους.
- γ) Να αναδειχθεί η χρησιμότητά τους, μέσα από παραδείγματα εφαρμογών.
- δ) Να συνδεθεί η εφαρμογή της εξατομίκευσης στο Διαδίκτυο με τις ανάγκες της πολιτικής επικοινωνίας που ειδικά ενδιαφέρουν την εν λόγω έρευνα.

A.5.1. Ορισμός «εξατομίκευσης» στο Διαδίκτυο

Σε μία απλή προσέγγιση, με τον όρο «εξατομίκευση» (personalization) εννοείται: η παράδοση πληροφορίας «που είναι σχετική με ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων, σε ορισμένη μορφή και διάταξη και σε καθορισμένα χρονικά διαστήματα» (Won, 2002:30).

Σύμφωνα με τον περισσότερο περιγραφικό ορισμό του Mobasher (2004:1), ως «Εξατομίκευση Ιστού» (web personalization) μπορεί να περιγραφεί κάθε ενέργεια που καθιστά την εμπειρία της πλοήγησης στον Ιστό, προσαρμοσμένη στις προτιμήσεις του χρήστη. Η εμπειρία αυτή, μπορεί να είναι κάτι απλό όπως π.χ. η περιήγηση στον Ιστό ή να έχει οικονομική σημασία όπως π.χ. η διαπραγμάτευση μετοχών ή η αγορά ενός αυτοκινήτου. Οι ενέργειες της εξατομίκευσης κυμαίνονται από το να καθιστούν απλά την παρουσίαση του υλικού περισσότερο ευχάριστη σε κάποιον χρήστη, έως την πρόβλεψη των αναγκών του και την παροχή σε εκείνον της κατάλληλης πληροφορίας.

Μάλιστα, όπως σημειώνουν οι Mulvenna et al. (2000:123-124) παρά τις συνταρακτικές μεταβολές που συντελούνται στην επιστήμη των υπολογιστών ο σκοπός της εξατομίκευσης παραμένει διαχρονικά σταθερός: «να εφοδιάζει τους χρήστες με αυτό που θέλουν ή χρειάζονται χωρίς να χρειάζεται εκείνοι να το ζητήσουν ρητά. Η εξατομίκευση είναι η παροχή

στο άτομο προσαρμοσμένων προϊόντων, υπηρεσιών, πληροφοριών ή πληροφοριών που σχετίζονται με προϊόντα ή υπηρεσίες».

Βασικά στάδια και προϋποθέσεις για τη λειτουργία της εξατομίκευσης του Ιστού αποτελούν (Eirinaki & Vazirgianni, 2003:2 από Mobasher et al., 2000):

α) η κατηγοριοποίηση και προεπεξεργασία των δεδομένων του Web, β) η εξαγωγή συσχετίσεων μεταξύ και από τα διάφορα είδη των δεδομένων αυτών και γ) ο καθορισμός των ενεργειών που θα πρέπει να συστήνονται από ένα τέτοιο σύστημα εξατομίκευσης.

A.5.2. Εφαρμογή της εξατομίκευσης:

Αναφέρθηκε ότι οι εφαρμογές της εξατομίκευσης αποσκοπούν στη διευκόλυνση του χρήστη προκειμένου να εντοπίσει το περιεχόμενο που τον αφορά. Έχουν ενσωματωθεί σε πολλούς τομείς εφαρμογών, αλλά συχνότερα συναντώνται ως εργαλείο υποστήριξης μιας σειράς εμπορικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στο Διαδίκτυο.

Η έλευση και επικράτηση του Διαδικτύου συνετέλεσε στην ανάπτυξη της λεγόμενης «ψηφιακής οικονομίας», γεγονός που καθιστά αναγκαία τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων εντός του προκειμένου να είναι ανταγωνιστικές. Ενδεικτική της ανάπτυξης του ηλεκτρονικού εμπορίου (electronic commerce) είναι η δημιουργία πλήθους ηλεκτρονικών καταστημάτων (electronic shops, e-shops ή online shops). Τα καταστήματα αυτά υλοποιούν, όπως αναφέρει η Μαρκέλλου (2005:93 από Adam et al., 1999), το μοντέλο “επιχείρηση-προς-καταναλωτή” (business-to-consumer ή B2C), στοχεύοντας «στην προώθηση αλλά και στην πώληση προϊόντων και υπηρεσιών μέσω του Παγκοσμίου Ιστού Πληροφοριών» (World Wide Web).

Όμως, το ηλεκτρονικό κατάστημα πιθανότατα διαθέτει υπερπληθώρα προϊόντων σε σχέση με το παραδοσιακό κατάστημα. Έτσι, όσο διευρύνεται η ποικιλία, η εύρεση του επιθυμητού προϊόντος, καθίσταται ολοένα δυσκολότερη υπόθεση. Η εξατομίκευση μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, προσφέροντας στους χρήστες ικανοποιητικές λύσεις. Παράλληλα, όπως σημειώνεται από τους Mulvenna et al. (2000:124), η εξατομίκευση χρησιμεύει και στους παρόχους του ηλεκτρονικού επιχειρείν, καθώς τους δίνει τη δυνατότητα να προβαίνουν σε ποιοτική μέτρηση των λύσεων που προτείνουν, γεγονός που, με τη σειρά του, τους επιτρέπει να εφαρμόζουν στρατηγικές ώστε να διατηρούν σταθερούς πελάτες αλλά και να διεκδικούν νέους.

Οι τεχνικές της εξατομίκευσης λειτουργούν συγκροτώντας τα «συστήματα παραγωγής συστάσεων» (Recommendation Systems - RSs). Ένα “recommendation” ή “recommender” system (RS) είναι ένα σύστημα που χρησιμοποιεί τη γνώση που «παρέχεται είτε από ειδικούς ή που εξάγεται από την παρακολούθηση της συμπεριφοράς των πελατών, για να οδηγήσουν τους τελευταίους στον εντοπισμό των προϊόντων-υπηρεσιών που τους ενδιαφέρουν» (Μαρκέλλου, 2005:94). Πρόκειται, δηλαδή, για ένα σύστημα που προβαίνει σε προτάσεις/συστάσεις προϊόντων ή άλλου είδους περιεχομένου προς τους πελάτες ή τους χρήστες του, παρέχοντας τους πληροφόρηση προκειμένου να προβούν σε κάποια συγκεκριμένη επιλογή.

Κατά τους Mulvenna et al. (2000: 124) «Η τεχνολογία της εξατομίκευσης περιλαμβάνει λογισμικό που μαθαίνει μοτίβα, συνήθειες και προτιμήσεις». Για αυτό, οι προτάσεις του συστήματος μπορεί να βασίζονται σε ποικιλία δεδομένων όπως: «στις μεγαλύτερες συνολικές πωλήσεις του site, στα δημογραφικά δεδομένα του πελάτη, στην ανάλυση της προηγούμενης αγοραστικής συμπεριφοράς του σαν μία πρόβλεψη της μελλοντικής συμπεριφοράς του, σε δεδομένα από κοινότητες χρηστών (user communities), κλπ. Οι τύποι των προτάσεων περιλαμβάνουν: εξατομικευμένες προσφορές, τιμές, προϊόντα ή υπηρεσίες, προσθήκη ή παράλειψη θεματικών ενοτήτων ή παραγράφων, ταξινόμηση, κρύψιμο, εμφάνιση, προσθήκη, παράλειψη ή έμφαση συνδέσμων, προαιρετικές εξηγήσεις ή αναλυτικές πληροφορίες, σύνοψη των απόψεων μιας κοινότητας, παροχή κριτικών μιας κοινότητας κτλ.» (Μαρκέλλου 2005:94-95 από Μαρκέλλου 2005).

Κεντρικός στόχος ενός συστήματος παραγωγής συστάσεων είναι η επίτευξη του στοχευμένου στο άτομο ή σε μία ομάδα ατόμων - πελατών (one-to-one) marketing που αναμένεται να οδηγήσει σε μείωση των απωλειών (π.χ. άσκοπες διαφημιστικές δαπάνες χωρίς αποτέλεσμα) αλλά και στην παράλληλη αύξηση των εσόδων (π.χ. εύρεση νέων πελατών). Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει οι πελάτες να λαμβάνουν χρήσιμες και έγκαιρες συστάσεις για την αγορά αγαθών ή υπηρεσιών με τους πιο ευνοϊκούς όρους (Won, 2002:31), αφού βέβαια προηγηθεί η κατανόηση των επιθυμιών, των αναγκών, των προτιμήσεων, των συνηθειών αλλά και του τρόπου ζωής τους. Στη βάση αυτής της κατανόησης, επιχειρείται η οικοδόμηση μίας ιδιαίτερης σχέσης εμπιστοσύνης (e-trust) μεταξύ πελάτη-χρήστη και συστήματος.

Ο Won (2002:31) αναφέρει ότι η εξατομικευμένη παραγωγή συστάσεων όσον αφορά στο one-to-one marketing δεν αποτελεί καινοτόμο ιδέα. Θεωρεί ότι είναι μία αντίληψη τόσο παλιά όσο το εμπόριο και οι επιχειρήσεις. Φέρνει ως παράδειγμα τον ιδιοκτήτη ενός συννοικιακού καταστήματος που θυμάται τους τακτικούς του πελάτες, συζητά μαζί τους,

μαθαίνει τις προτιμήσεις τους και τους ενημερώνει για την άφιξη νέων προϊόντων που πιστεύει ότι μπορεί να τους ενδιαφέρουν. Βέβαια, η διαφορά του σύγχρονου one-to-one marketing που βασίζεται στην εξατομικευμένη πληροφόρηση έγκειται στο ότι αποτελεί μία «μη προσωπική» προσπάθεια προσέγγισης πελατών που δεν προϋποθέτει την προσωπική επικοινωνία. Η ανάγκη προσέγγισης εκατοντάδων χιλιάδων ή δεκάδων εκατομμυρίων χρηστών, καθιστά αυτή την «απρόσωπη» μορφή της εξατομίκευσης αναπόφευκτη (Won, 2002:31).

Σύμφωνα με την Μαρκέλλου (2005:94), οι εφαρμογές της εξατομίκευσης «αρχικά, εμφανίστηκαν στα μέσα της δεκαετίας του '90 και χρησιμοποιούνταν από λίγα web sites. Σήμερα δεν νοούνται εφαρμογές e-εμπορίου που να μην ενσωματώνουν τεχνολογίες συστημάτων παραγωγής συστάσεων (RSs) προκειμένου να βοηθήσουν τους πελάτες στις αγορές τους». Αλλά και οι Mulvenna et al. (2000:124) υπογραμμίζουν ότι στο Διαδίκτυο, η χρήση της εξατομίκευσης επικράτησε κυρίως σε συστήματα ηλεκτρονικών επιχειρήσεων (e-business).

Ενδεικτικό παράδειγμα εμπορικού συστήματος παραγωγής συστάσεων είναι ο ιστότοπος ηλεκτρονικής πώλησης βιβλίων Amazon.com. Το σύστημα αναλύει τις προηγούμενες αγορές που έχουν πραγματοποιηθεί και προβαίνει σε προτάσεις για την προσαρμοσμένη σελίδα του χρήστη-αγοραστή (που έχει συνδεθεί με log in). Οι χρήστες που δεν έχουν πραγματοποιήσει κάποια αγορά στο παρελθόν μπορούν να βαθμολογήσουν τα βιβλία αλλά και να δουν διαθέσιμους καταλόγους με βιβλία που είναι πιθανό να τους ενδιαφέρουν. Επίσης, ο δημοφιλής ιστοχώρος αποθήκευσης, αναζήτησης και αναπαραγωγής ψηφιακών ταινιών, YouTube, αποτελεί ένα ακόμη γνωστό σύστημα παραγωγής συστάσεων, καθώς γνωρίζοντας το ιστορικό των προβολών του εγγεγραμμένου χρήστη, προβαίνει σε ανάλογους συσχετισμούς και προτάσεις.

A.5.3. Κατασκευή προφίλ του χρήστη

Τα συστήματα εξατομίκευσης βασίζονται στη σκέψη ότι ο ανθρώπινος πληθυσμός δεν είναι ομοιογενής, επομένως δεν θα πρέπει να λαμβάνεται πρακτικά υπόψιν ως τέτοιος. Συνεπώς, σημαντική είναι η αναγνώριση των επιμέρους, μεμονωμένων χρηστών αλλά και των ομάδων χρηστών, οι οποίες αποτελούν μία ευρύτερη κατηγορία ατόμων που μεταξύ τους εμφανίζουν παρόμοια χαρακτηριστικά. Το μέγεθος μίας ομάδας/κατηγορίας χρηστών μπορεί να ποικίλει από έναν και μόνο χρήστη έως ένα μεγάλο αριθμό χρηστών.

Κλειδί για την επιτυχή τεχνική λειτουργία κάθε συστήματος εξατομίκευσης είναι η ταυτοποίηση κάθε επισκέπτη ενός ιστοχώρου μέσω της κατασκευής του προφίλ του. Τα προφίλ που δημιουργούνται πρέπει να χαρακτηρίζονται αφενός από την ακρίβεια των στοιχείων τους και αφετέρου, να είναι αρκετά αναλυτικά, εφοδιάζοντας το σύστημα με σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με το «ποιοι είναι οι πελάτες του» και πώς συμπεριφέρονται, κινούνται μέσα σε αυτό (Adomavicius & Tuzhilin, 1999:1).

Όπως σημειώνουν οι Germanakos, Tsianos, Lekkas, Mourlas, Samaras (2008A:6), σύμφωνα με το λεξικό Merriam Webster, ο όρος «προφίλ» δηλώνει «την αναπαράσταση κάποιου πράγματος περιγραμματικά». Επομένως, το προφίλ του χρήστη μπορεί να ιδωθεί ως ένα σύνολο δεδομένων που αντιπροσωπεύουν τα βασικά χαρακτηριστικά του. Στόχος, είναι «η δημιουργία μίας βάσης δεδομένων, που περιλαμβάνει τις προτιμήσεις, τα χαρακτηριστικά και τις δραστηριότητες του χρήστη». Για παράδειγμα, ένας τρόπος οικοδόμησης του προφίλ του χρήστη είναι μέσω ενός συνόλου λέξεων-κλειδιών, οι οποίες περιγράφουν τις συγκεκριμένες περιοχές/τομείς του ενδιαφέροντός του έναντι άλλων πληροφοριακών στοιχείων (Germanakos, Tsianos, Lekkas, Mourlas, Samaras, 2008A:6).

Ανάλογα με το είδος των δεδομένων που συλλέγονται κάθε φορά, η σύνθεση του προφίλ ενός χρήστη μπορεί να γίνεται είτε «στατικά», όταν οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται αλλάζουν σπάνια ή και ποτέ (όπως ισχύει για τα δημογραφικά δεδομένα), είτε «δυναμικά», όταν τα δεδομένα του προφίλ βρίσκονται σε διαρκή αναθεώρηση, αλλάζοντας τακτικά. Οι χρήσιμες πληροφορίες αποκτώνται είτε *ρητά* (explicitly), χρησιμοποιώντας online φόρμες εγγραφής και ερωτηματολόγια που οδηγούν σε στατικά προφίλ, είτε *έμμεσα*, *σιωπηλά* (implicitly), καταγράφοντας τη συμπεριφορά πλοήγησης ή/και τις προτιμήσεις κάθε χρήστη (Germanakos et al., 2008A:6).

Γενικά, τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του προφίλ των χρηστών, στις περισσότερες εφαρμογές της εξατομίκευσης, είναι δύο ειδών (Adomavicius & Tuzhilin, 1999:1): α) *Δημογραφικά δεδομένα*, τα οποία περιγράφουν «ποιος» είναι ο χρήστης και β) *Δεδομένα συναλλαγών*, τα οποία περιγράφουν «τι κάνει» ο χρήστης. Για παράδειγμα, σε μία εφαρμογή marketing τα δημογραφικά δεδομένα περιλαμβάνουν όνομα, φύλο, ημερομηνία γέννησης, ύψος, μισθού κτλ. Τα δεδομένα που προκύπτουν μέσω συναλλαγών περιλαμβάνουν στοιχεία για τις αγορές που πραγματοποίησε ο πελάτης εντός ενός ορισμένου χρονικού διαστήματος. Μία καταχώρηση αγοράς θα περιελάμβανε στοιχεία όπως: το προϊόν, την ημερομηνία αγοράς, το ποσό που δαπανήθηκε, τη χρήση ή μη χρήση

κουπονιού, την αξία του κουπονιού, την έκπτωση που πραγματοποιήθηκε κτλ. (Adomavicius & Tuzhilin, 1999:377).

Ειπώθηκε πως το προφίλ είναι μία συλλογή πληροφοριών που περιγράφει έναν χρήστη. Οι Adomavicius & Tuzhilin (1999:377-378), διακρίνουν τις πληροφορίες αυτές σε δύο μέρη: α) στο πραγματικό, αντικειμενικό προφίλ (factual profile), το οποίο περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία για το χρήστη, όπως δημογραφικά δεδομένα. Μπορεί ακόμη να περιλαμβάνει δεδομένα συναλλαγών, όπως π.χ. «η αγαπημένη μπύρα του πελάτη Χ είναι η μπύρα Α» ή «η μεγαλύτερη αγορά που πραγματοποίησε ο πελάτης Χ ανερχόταν στο ποσό Α». Η κατασκευή του factual model είναι απλή υπόθεση, δεδομένου ότι μπορεί να γίνει μέσω της καταγραφής σε μία σχετική βάση δεδομένων και β) το συμπεριφορικό προφίλ (behavioral profile). Πρόκειται για μοντελοποίηση της συμπεριφοράς του χρήστη χρησιμοποιώντας συνδυαστικούς κανόνες, όπως κανόνες συσχέτισης ή κατάταξης. Παράδειγμα: «όταν ψωνίζει τα Σαββατοκύριακα, ο χρήστης Χ υπερβαίνει συχνά τα \$ 100 σε ψώνια». Όπως σημειώνουν οι Adomavicius & Tuzhilin (1999:378): «Η χρήση κανόνων στα προφίλ παρέχει έναν εύληπτο, δηλωτικό και “συναρμολογούμενο” τρόπο περιγραφής της συμπεριφοράς του χρήστη».

A.5.3.1. Στατική κατασκευή προφίλ:

Γίνεται λόγος για «στατική» δημιουργία προφίλ όταν οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε αυτό αλλάζουν σπάνια ή και ποτέ (όπως ισχύει για τα δημογραφικά στοιχεία).

Κατά την είσοδο αλλά και κατά την παραμονή σε έναν ιστότοπο μπορεί να ζητηθεί από τον χρήστη να συμπληρώσει ορισμένα ερωτηματολόγια ή παρόμοιες φόρμες προκειμένου να παράσχει κάποιες πληροφορίες για το άτομό του, οι οποίες θα χρησιμεύσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων από το σύστημα. Τα εξεταζόμενα κάθε φορά χαρακτηριστικά μπορούν να περιλαμβάνουν από απλές ερωτήσεις περί δημογραφικών έως ψυχομετρικά εργαλεία για στοιχεία της προσωπικότητάς του, των γνωστικών του προτιμήσεων / χαρακτηριστικών, της συναισθηματικής του κατάστασης κ.ο.κ. (Μουρλάς, 2009, Παρουσίαση Βιβλίου “Intelligent User Interfaces: Adaptation and Personalization Systems and Technologies”, Διαφάνεια 19/40). Μπορεί, ακόμη, να τίθενται ερωτήματα που επιχειρούν να ανακαλύψουν τις προτιμήσεις, τις τάσεις και τους στόχους του χρήστη, όπως π.χ. είδος μουσικής που προτιμά, επιστημονικά θέματα που τον αφορούν.

Ωστόσο, συστήνεται να αποφεύγεται από τον ιστότοπο η υπερβολική δημιουργία πρόσθετης «εργασίας» για τους επισκέπτες του: π.χ. ζητώντας τους να συμπληρώνουν μεγάλο αριθμό ερωτηματολογίων. Και αυτό γιατί πολλές φορές οι χρήστες αποθαρρύνονται και αποχωρούν,

ιδίως όταν δεν διακρίνουν κάποιο σαφές αντάλλαγμα ως ανταμοιβή για τον κόπο τους (Perkowitz & Etzioni, 2000:251).

A.5.3.2. Δυναμική κατασκευή προφίλ

Δυναμικό είναι το προφίλ του οποίου τα δεδομένα μεταβάλλονται συχνά. Οι πληροφορίες που το συνθέτουν μπορούν να συλλέγονται έμμεσα καταγράφοντας τη συμπεριφορά πλοήγησης ή / και τις προτιμήσεις του κάθε χρήστη. Στην περίπτωση έμμεσης συλλογής δεδομένων, είναι δυνατό: α) είτε ο χρήστης να αναγνωρίζεται ως μεμονωμένη οντότητα, συνεπώς να λαμβάνει ένα μεμονωμένο προφίλ, β) είτε να θεωρηθεί μέλος μιας ομάδας, οπότε να ενταχθεί σε ένα συνολικό προφίλ (Germanakos et al., 2008A:6).

A.5.4. Είδη Συστημάτων Παραγωγής Συστάσεων

Τα RSs μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες: α) Φιλτράρισμα με βάση το περιεχόμενο (Content based filtering), β) Συνεργατικό φιλτράρισμα (Collaborative filtering), γ) Υβριδικές Προσεγγίσεις (Hybrid Approaches).

Το πρώτο λαμβάνει υπόψιν του τις παραμέτρους του χρήστη με τις πληροφορίες των προϊόντων (με τα δεδομένα, με λέξεις-κλειδιά κλπ). Το δεύτερο λαμβάνει υπόψιν του την ομοιότητα των χρηστών προκειμένου να παράξει συστάσεις. Οι δύο αυτές μέθοδοι μπορούν να συνδυαστούν στις υβριδικές προσεγγίσεις.

Παρακάτω παρουσιάζονται πολύ συνοπτικά τα κύρια είδη Συστημάτων Παραγωγής Συστάσεων:

A.5.4.1. Φιλτράρισμα βάσει περιεχομένου (Content Based Filtering)

Η τεχνική αυτή φιλτραρίσματος του περιεχομένου βασίζεται αποκλειστικά στις προτιμήσεις των μεμονωμένων χρηστών, χωρίς να προβαίνει σε ομαδοποιήσεις χρηστών ή προϊόντων (Eirinaki & Vazirgiannis, 2003:4).

Η content-based προσέγγιση συγκεντρώνει πληροφορίες για την ταυτότητα των χρηστών, τις προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Οι πληροφορίες αυτές μπορούν να συλλεγούν από τους χρήστες ρητά, π.χ. μέσω ερωτηματολογίων ή έμμεσα, παρακολουθώντας τη συμπεριφορά και τις συναλλαγές τους (Μαρκέλλου, 2005:104). Δηλαδή, το σύστημα παρακολουθεί και καταγράφει τη συμπεριφορά κάθε χρήστη ξεχωριστά - τον τρόπο δηλαδή που πλοηγείται στον ιστοχώρο - και του προτείνει προϊόντα (ή

πληροφορίες), που μοιάζουν με τα προϊόντα που επέλεξε (τον ενδιέφεραν) στο παρελθόν (Eirinaki & Vazirgiannis, 2003:4).

Ενδεικτικά αναφέρει η Μαρκέλλου (2005:105): «Για παράδειγμα ένα RS κινηματογραφικών ταινιών προκειμένου να παράγει προτάσεις για ταινίες *m*, για το χρήστη *u*, προσπαθεί να βρει μεταξύ των ταινιών *m* που ο *u* έχει βαθμολογήσει υψηλά στο παρελθόν τις ομοιότητες (πχ. ηθοποιοί, σκηνοθέτες, είδος ταινιών κτλ). Έτσι μόνο οι ταινίες που έχουν υψηλόβαθμο ομοιότητας με τις προτιμήσεις του χρήστη προτείνονται».

A.5.4.2. Συνεργατικό Φιλτράρισμα (Collaborative Filtering)

Στο συνεργατικό φιλτράρισμα ζητείται άμεσα από τους χρήστες να προβούν σε κάποια κρίση, να εκφέρουν γνώμη αναφορικά με ένα προϊόν (π.χ. ιστοσελίδες, ταινίες κ.α.) - βαθμολογώντας το στη βάση μίας ορισμένης κλίμακας, που έχει προκαθορίσει ο δημιουργός του συστήματος - με κριτήριο το πόσο τους αρέσει κάθε φορά. Κεντρική υπόθεση είναι ότι χρήστες που τείνουν να βαθμολογούν κατά παρόμοιο τρόπο παρόμοια αντικείμενα, έχουν και παρόμοιες προτιμήσεις. Επομένως, όταν ένας χρήστης αναζητά προτάσεις νέων αντικειμένων, ο ιστοχώρος του προτείνει εκείνα τα αντικείμενα που βαθμολογήθηκαν υψηλά από άλλους χρήστες που έχουν δηλώσει παρόμοιες προτιμήσεις και επιλογές. Τα αντικείμενα που προτείνει, δηλαδή, ο ιστοχώρος βασίζονται αποκλειστικά στις αξιολογήσεις και στις προσπελάσεις των άλλων χρηστών, αγνοώντας το περιεχόμενο των αντικειμένων αυτό καθαυτό (Perkowitz & Etzioni, 2000:250).

Ως απλό παράδειγμα συνεργατικού φιλτραρίσματος αναφέρεται το Amazon.com. Η σελίδα που εμφανίζεται για κάθε συγκεκριμένο βιβλίο μπορεί να περιλαμβάνει συνδέσμους σε άλλα βιβλία, τα οποία αγοράστηκαν από χρήστες που αγόρασαν και το εν λόγω (Perkowitz & Etzioni, 2000:250).

Με βάση τα δεδομένα που προκύπτουν από τις κρίσεις που διατυπώθηκαν από τους χρήστες, είναι δυνατό να δημιουργηθούν:

- α) ομάδες χρηστών, των οποίων τα μέλη θεωρείται ότι ταιριάζουν μεταξύ τους (User Based Collaborative Filtering) ή
- β) ομάδες προϊόντων (π.χ. όσον αφορά σε μουσική, ταινίες, βιβλία κ.α.) που εμφανίζουν παρόμοια χαρακτηριστικά (Item Based Collaborative Filtering)

Συνεπώς, το σύστημα της εξατομίκευσης μπορεί είτε να προτείνει σε κάποιο χρήστη τα προϊόντα που επέλεξαν από τα άλλα άτομα της ομάδας στην οποία ο ίδιος έχει ενταχθεί

είτε, εναλλακτικά, για κάθε προϊόν που επιλέγει να προτείνονται άλλα προϊόντα που εμφανίζουν ομοιότητα, όπως αυτή έχει υπολογιστεί βάσει των κρίσεων των χρηστών.

A.5.4.3. Εξόρυξη από δεδομένα χρήσης του Διαδικτύου (Web - Usage Mining)

Όπως ειπώθηκε, για την επίτευξη της εξατομίκευσης, πρέπει να κατανοηθεί η συμπεριφορά του χρήστη και να εντοπιστούν οι χρήσιμες για αυτόν πληροφορίες στον «ωκεανό» του Διαδικτύου. Λύση στο ζήτημα αυτό επιχείρησε να δώσει η επιστημονική περιοχή της «Εξόρυξης Γνώσης από Δεδομένα» (Data Knowledge Mining) που συναντάται απλώς και ως «Εξόρυξη Δεδομένων» (Data Mining) (Μαρκέλλου, 2005:38, αναφέρεται από Hand et al., 2001).

Η “εξόρυξη δεδομένων” (data mining), αποτελεί ένα ταχύτητα αναπτυσσόμενο πεδίο «για την έρευνα και την ανάπτυξη μεθόδων και αλγορίθμων, με στόχο την διαχείριση μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων για την επίλυση προβλημάτων της πραγματικής ζωής» (Barbier & Liu, 2011:327).

Η λεξιλογική βάση “WordNet” του Πανεπιστημίου του Princeton, ορίζει την εξόρυξη δεδομένων (data mining) ως (Barbier & Liu, 2011:328-329):

«Επεξεργασία δεδομένων που χρησιμοποιεί εξελιγμένες δυνατότητες αναζήτησης δεδομένων και στατιστικούς αλγορίθμους για την ανακάλυψη μοτίβων και συσχετίσεων σε μεγάλες προϋπάρχουσες βάσεις δεδομένων· ένας τρόπος να ανακαλυφθεί νέο νόημα στα δεδομένα».

Συνεπώς, κεντρική ιδέα της εξόρυξης δεδομένων είναι η ανεύρεση νέας, κρυμμένης ή λανθάνουσας πληροφορίας, από ένα σύνολο δεδομένων. Οι Barbier & Liu (2011:327) επισημαίνουν την αναλογία μεταξύ των παραδοσιακών ανθρακωρύχων και των εξαγωγέων δεδομένων. Όπως οι ανθρακωρύχοι εξάγουν πολύτιμα μέταλλα από την γη, έτσι και οι εξαγωγείς δεδομένων επιζητούν να εξάγουν σημαντική πληροφορία, που δεν είναι άμεσα εμφανής ούτε εντοπίζεται εύκολα, μέσα από ένα σύνολο δεδομένων.

Επομένως, η διαδικασία του “Web Usage Mining” αποτελεί ουσιαστικά μία τεχνική για την εξατομίκευση που βασίζεται στην εφαρμογή μεθόδων στατιστικής και “εξόρυξης δεδομένων” (data mining) από δεδομένα “web logs”, ώστε να καταλήξει σε ένα σύνολο χρήσιμων προτύπων (patterns) που αναπαριστούν την πλοηγητική συμπεριφορά των χρηστών (Eirinaki & Vazirgiannis, 2003:4).

Όλοι οι Web servers (Apache, Microsoft IIS, IBM Websphere, BEA WebLogic κ.λ.π.) μπορούν να καταγράφουν σε πραγματικό χρόνο την αλληλεπίδρασή τους με τους πελάτες τους (clients) και πιο συγκεκριμένα με τον πλοηγό Web (browser) των clients με τη μορφή αρχείων log. Σύμφωνα με την Ειρηνάκη (2006:32), τα C-Logs είναι ουσιαστικά τα αρχεία επισκέψεων του δικτυακού τόπου, εμπλουτισμένα με σημασιολογία περιεχομένου. Η διαδικασία δημιουργίας των C- Logs περιλαμβάνει τον συσχετισμό κάθε εγγραφής των αρχείων επισκέψεων με τους όρους οντολογίας οι οποίοι αναπαριστούν την αντίστοιχη σελίδα (URI).

Επομένως, ο σκοπός της εξόρυξης των δεδομένων της χρήσης του Ιστού είναι να αποκαλύψει τη γνώση που κρύβεται στα log αρχεία ενός διακομιστή Web. Με τον τρόπο αυτό, μπορούν να εντοπιστούν ενδιαφέροντα πρότυπα όσον αφορά στην πλοηγητική συμπεριφορά των χρηστών, όπως π.χ. συστάδες/ομάδες (clusters) χρηστών και σελίδων αλλά και να αναδειχθούν οι πιθανές συσχετίσεις μεταξύ των ιστοσελίδων και των ομάδων των χρηστών (Eirinaki & Vazirgiannis, 2003:8).

Η διαδικασία της εξατομίκευσης με βάση τα δεδομένα της χρήσης του Ιστού διασπάται σε δύο φάσεις. Η πρώτη off-line (σε μη πραγματικό χρόνο δηλαδή) φάση περιλαμβάνει α) την προεπεξεργασία και την προετοιμασία των δεδομένων (φιλτράρισμα και ταυτοποίηση των συναλλαγών) και β) την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών (tasks) για την ανάκτηση των δεδομένων που συγκεντρώνονται κατά τη χρήση καθώς και την ανακάλυψη προτύπων χρήσης (patterns) μέσω μεθόδων όπως κανόνες συνάφειας, ομαδοποίηση, ταξινόμηση (Mobasher, 2004:3).

Η μέθοδος της «εξόρυξης» από τα δεδομένα της χρήσης του Ιστού έχει το εξής πλεονέκτημα: δεν απαιτεί την συγκέντρωση υποκειμενικών βαθμολογήσεων από την πλευρά των χρηστών, ούτε και την καταγραφή των προσωπικών προτιμήσεων κατά την εγγραφή (registration). Απεναντίας, στηρίζεται στη συνεχή παρατήρηση (observation) της συμπεριφοράς των χρηστών και την ανάλυσή της ώστε να εξαγάγει έμμεσα συμπεράσματα για τις προτιμήσεις, τα πρότυπα, τις ομάδες ομοϊδεατών κ.τ.λ.

Βέβαια κατά την «εξόρυξη» δεδομένων συχνά ο χρήστης δεν έχει συνείδηση ότι παρακολουθείται από το σύστημα ούτε βέβαια έχει δώσει τη συγκατάθεσή του για κάτι τέτοιο, γεγονός που εγείρει ζητήματα ηθικής.

A.5.5. Εξόρυξη γνώσης από κείμενα (text-mining) στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Η εφαρμογή τεχνικών εξόρυξης δεδομένων στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (social media) έχει κερδίσει αυξημένη προσοχή τα τελευταία χρόνια. Και αυτό γιατί τα δεδομένα των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης έχουν τρία χαρακτηριστικά που αποτελούν πρόκληση για τους ερευνητές: είναι μεγάλα, θορυβώδη και δυναμικά (Barbier & Liu, 2011:328).

Αναλυτικά (Barbier & Liu, 2011:332):

- Είναι μεγάλα: Αν αναλογιστούμε τα εκατομμύρια χρηστών του Facebook, αντιλαμβανόμαστε ότι χωρίς αυτόματες τεχνικές εξόρυξης πληροφορίας, θα ήταν ανέφικτη η αξιοποίηση αυτού του γιγάντιου όγκου δεδομένων.
- Είναι θορυβώδη: Τα spam blogs είναι άφθονα στη μπλογκόσφαιρα, όπως και τα τελείως ασήμαντα tweets στο Twitter.
- Είναι δυναμικά: Μεταβάλλονται συνέχεια. Η περιοδική ανανέωσή τους είναι στοιχείο άρρηκτα συνδεδεμένο με την χρήση των social media. Τα wikis δημιουργούνται και τροποποιούνται, ενώ και το δίκτυο των φίλων μεταβάλλεται και ρέει.

Για να υπερβούν αυτές τις προκλήσεις, οι ερευνητές χρησιμοποιούν τεχνικές εξόρυξης δεδομένων, προκειμένου να ανακαλύψουν ενυπάρχουσα γνώση στα social media, που ειδάλλως δεν θα μπορούσε να βρεθεί (Barbier & Liu, 2011:328).

Αναφέρει η Μαρκέλλου (2005:19): «Η εξόρυξη γνώσης από μεγάλες αποθήκες δεδομένων έχει εξελιχθεί σε ένα από τα βασικότερα ερευνητικά ζητήματα. Μέχρι πρόσφατα η εξόρυξη γνώσης αφορούσε αποκλειστικά δομημένα δεδομένα (structured), δηλαδή δεδομένα που είναι αποθηκευμένα σε βάσεις δεδομένων (data bases). Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον στράφηκε και σε μη δομημένα δεδομένα (semi-structured και unstructured) π.χ. κείμενα - εικόνες - ιστοσελίδες κλπ. Αυτό οδήγησε στη δημιουργία νέων κλάδων όπως το text mining (εξόρυξη γνώσης από κείμενα) και το web mining (εξόρυξη γνώσης από δεδομένα του Web)».

Για κάποιους ερευνητές το text mining είναι επέκταση του data mining. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι οι τεχνικές data mining χρησιμοποιούνται για την εξαγωγή λογικών μοτίβων από δομημένη βάση δεδομένων, ενώ οι τεχνικές text mining είναι πιο σύνθετες λόγω της αδόμητης και ασαφούς φύσης του κειμένου της φυσικής γλώσσας (αναφέρεται σε Irfan et al., 2015:2 από Fasheng, 2011 και Yoshinobu et al., 2009).

Ο Sorensen (2009) ορίζει το “text mining” ως «διαδικασία ανακάλυψης γνώσης που χρησιμοποιείται για την εξαγωγή ενδιαφερόντων και μη τετριμμένων μοτίβων από τη φυσική γλώσσα» (αναφέρεται σε Irfan et al., 2015:2).

Στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης οι άνθρωποι χρησιμοποιούν «αδόμητη ή ημι-δομημένη γλώσσα» (Irfan et al., 2015:2). Στις συνομιλίες που εκτυλίσσονται καθημερινά εντός τους, οι άνθρωποι δεν ενδιαφέρονται πολύ για την ορθογραφία και την γραμματική δομή των προτάσεων. Αυτό, οδηγεί συχνά σε ασάφεια: λεξιλογική, συντακτική και σημασιολογική (Irfan et al., 2015:1). Για το λόγο αυτό, η ανάλυση και η εξαγωγή λογικών μοτίβων με ακριβείς πληροφορίες είναι μία σύνθετη υπόθεση (Irfan et al., 2015:2), στην οποία το text mining επιχειρεί να προσφέρει λύση.

Η τεχνική «εξόρυξης γνώσης από κείμενο» έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα, καθώς περιλαμβάνει στοιχεία από πολλά πεδία, όπως: ανάκτηση πληροφορίας (information retrieval), ανάλυση κειμένου (text analysis), επεξεργασία φυσικής γλώσσας (natural language processing), κατηγοριοποίηση πληροφορίας (information classification) και τεχνολογία βάσεων δεδομένων (database technology) (Irfan et al., 2015:2).

Οι Barbier & Liu (2011:327) αναφέρουν ότι «με την πανταχού παρούσα χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης μέσω του Διαδικτύου, μία άνευ προηγουμένου ποσότητα δεδομένων είναι διαθέσιμη και ενδιαφέρει πολλά πεδία μελέτης, που περιλαμβάνουν την κοινωνιολογία, τις επιχειρήσεις, την ψυχολογία, την ψυχαγωγία, την πολιτική, τις ειδήσεις και άλλες πολιτιστικές πτυχές των κοινωνιών». Η εξόρυξη δεδομένων, ως διεργασία, μπορεί να αποκαλύψει ενδιαφέρουσες πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς και αλληλεπίδρασης. Αξιοποιούμενη στα social media «μπορεί να κάνει καλύτερα κατανοητές τις απόψεις των ανθρώπων για ένα θέμα, να εντοπίζει ομάδες ανθρώπων ανάμεσα στις μάζες του πληθυσμού, να μελετά πώς μεταβάλλονται οι ομάδες στο χρόνο, να βρει ανθρώπους με επιρροή, ή ακόμη και να προτείνει ένα προϊόν ή μία δραστηριότητα σε κάποιο άτομο (Barbier & Liu, 2011:327-328). Λόγω της αύξησης των ηλεκτρονικών πληροφοριών που είναι διαθέσιμες σε αναγνώσιμη μορφή (σε ψηφιακές βιβλιοθήκες, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και ιστολόγια), το text mining καθίσταται εξαιρετικά σημαντικό.

Μάλιστα, ο Shubham (2018) σημειώνει ότι: «Μία από τις μεγαλύτερες ανακαλύψεις που απαιτούνται για την επίτευξη οποιουδήποτε επιπέδου τεχνητής νοημοσύνης είναι η ύπαρξη μηχανών που μπορούν να επεξεργάζονται δεδομένα κειμένου». Πλέον, έχει γίνει σημαντικό για έναν οργανισμό να διαθέτει μία δομή εξόρυξης ενεργητικής γνώσης από τα κείμενα που

παράγονται. Από την ανάλυση των Κοινωνικών Μέσων έως τη διαχείριση κινδύνων (risk management) και την προστασία του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, η ενασχόληση με τα δεδομένα κειμένου δεν ήταν ποτέ τόσο σημαντική.

A.5.5.1. Στάδια ανάκτησης πληροφορίας από κείμενο

- Προ-επεξεργασία (Pre-processing):

Στη διαδικασία του text mining, για την σωστή επεξεργασία του κειμένου και τον εντοπισμό της χρήσιμης πληροφορίας, είναι εξαιρετικά σημαντικό το στάδιο της Προ-επεξεργασίας.

Όπως αναφέρουν οι Irfan et al. (2015:159, από Dai et al. 2011), «κατά τη διαδικασία συγκέντρωσης των κειμένων, το κείμενο μπορεί να έχει χαλαρή οργάνωση και να εκληφθεί ως ενσωμάτωση κειμένου δίχως λογική ή ως πληροφορίες που λείπουν». Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό το κείμενο να έχει σαρωθεί προσεκτικά, προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν προβλήματα. Διαφορετικά, το text mining μπορεί να φέρει απογοητευτικά αποτελέσματα, οδηγώντας σε φαινόμενο “garbage in, garbage out” (δηλαδή «σκουπίδια» ως δεδομένα εισόδου, θα οδηγήσουν σε «σκουπίδια» ως δεδομένα εξόδου).

Ο Shubham (2018) αναφέρει τα εξής στάδια της Προ-επεξεργασίας:

1. Πεζοί χαρακτήρες (Lower case): Μετατροπή των κεφαλαίων σε πεζά. Αυτή η ενέργεια εξασφαλίζει ότι δεν συναντάται η ίδια λέξη σε διαφορετικές μορφές. Διαφορετικά, η λέξη π.χ. «Ανάλυση» θα εκληφθεί ως διαφορετική από την «ανάλυση» (Shubham, 2018).
2. Αφαίρεση σημείων στίξης (Removing punctuation): Η στίξη δεν προσφέρει επιπλέον πληροφορίες κατά την επεξεργασία του κειμένου. Η κατάργηση των σημείων στίξης θα συντελέσει στη μείωση του μεγέθους των δεδομένων εκπαίδευσης του συστήματος (Shubham, 2018).
3. Αφαίρεση βοηθητικών λέξεων (Removal of Stop Words): Πολύ συχνά εμφανιζόμενες λέξεις, που δεν έχουν πληροφοριακή βαρύτητα, όπως άρθρα (ο, η, το) ή σύνδεσμοι (ή, και) αφαιρούνται. Η ενέργεια αυτή βελτιώνει την αποτελεσματικότητα και την απόδοση της επεξεργασίας κειμένου, αφού καθώς μειώνεται ο αριθμός των λέξεων στο έγγραφο, αυξάνεται η πιθανότητα να βρεθούν οι πραγματικά χρήσιμες λέξεις (Irfan et al., 2015:159 από Shekar & Shoba, 2009). Μπορούμε είτε να δημιουργήσουμε μια δική μας λίστα βοηθητικών λέξεων ή να χρησιμοποιήσουμε προκαθορισμένες (Shubham, 2018).

4. Αφαίρεση κοινών λέξεων (Common word removal): Στο προηγούμενο βήμα, αφαιρούνται οι κοινές λέξεις γενικής χρήσεως. Στο βήμα αυτό δίνεται η δυνατότητα να αφαιρέσουμε τις λέξεις που εμφανίζονται συχνότερα στα δικά μας δεδομένα κειμένου. Μπορούμε π.χ. να δούμε ποιες είναι οι δέκα πιο συχνά εμφανιζόμενες λέξεις και εφόσον δεν παίζουν κανένα ρόλο στην κατηγοριοποίηση που θέλουμε να επιτύχουμε να λάβουμε την απόφαση να τις αφαιρέσουμε (Shubham, 2018).
5. Αφαίρεση σπάνιων λέξεων (Rare words removal): Με τον ίδιο τρόπο που μπορούν να αφαιρεθούν οι συχνότερες λέξεις, μπορούν να αφαιρεθούν και οι σπανιότερες. «Επειδή είναι τόσο σπάνιες, η συσχέτιση μεταξύ τους και άλλων λέξεων κυριαρχείται από θόρυβο». Οι σπάνιες λέξεις μπορούν να αντικατασταθούν με μια πιο γενική μορφή που να εντοπίζεται και να μετράται συχνότερα (Shubham, 2018).
6. Ορθογραφική διόρθωση (Spelling correction): Στις αναρτήσεις των social media (π.χ. tweets) εμφανίζεται πληθώρα ορθογραφικών λαθών. Η διόρθωση της ορθογραφίας είναι βήμα της Προ-επεξεργασίας, που συντελεί και στη μείωση των πολλαπλών εκδοχών λέξεων. Για παράδειγμα, να μην αντιμετωπίζονται τα "Analytics" και "analytcs" ως διαφορετικές λέξεις. Ο Shubham (2018) υποστηρίζει ότι για να γίνει αυτό εφικτό, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως εργαλείο την βιβλιοθήκη Python για επεξεργασία δεδομένων κειμένου "TextBlob".
7. Tokenization: Το έγγραφο εκλαμβάνεται ως μια αλληλουχία λέξεων, όπου κάθε λέξη απομονώνεται αφαιρώντας τα σημεία της στίξης της (Irfan et al., 2015:159 από Pritam, 2010).
8. Stemming: Γλωσσική εξομάλυνση που απομονώνει τη ρίζα μιας λέξης. Π.χ. honesty-honest, walking-walk (Irfan et al., 2015:159 από Pritam, 2010).
9. Lemmatization: «είναι αποτελεσματικότερη επιλογή σε σχέση με το stemming γιατί μετατρέπει μια λέξη στη ρίζα της, αντί να την απογυμνώνει απλώς από την κατάληξή της». Για το λόγο αυτό, χρησιμοποιεί λεξικό και εκτελεί μια μορφολογική ανάλυση προκειμένου να ανακτήσει τη ρίζα της λέξης. Συχνά προτιμάται ως μέθοδος.

Οι Irfan et al. (2015:159) επισημαίνουν ότι η Προ-επεξεργασία έχει την δυνατότητα να οργανώνει τα έγγραφα σε σαφώς προκαθορισμένες κατηγορίες. Εξασφαλίζει την επιτυχή ανάλυση του κειμένου, ωστόσο μπορεί να καταστεί χρονοβόρα.

- Αναπαράσταση κειμένου:

Αφού γίνει η προεπεξεργασία επόμενο βήμα είναι το κείμενο να μετατραπεί σε αριθμητική αναπαράσταση, κατανοητή στους υπολογιστές. Το κείμενο αναπαρίσταται ως μοντέλο

διανυσματικού χώρου, όπου κάθε διάσταση αναπαριστά κάθε διακριτό όρο (μεμονωμένη λέξη, λέξη-κλειδί ή φράση).

Το μοντέλο της Σακούλας των Λέξεων (bag-of-words) είναι μία μέθοδος διανυσματικής αναπαράστασης κειμένου, που δεν λαμβάνει υπόψιν της τους γραμματικούς κανόνες και την σειρά των λέξεων (pythonprogramminglanguage).

Ο αλγόριθμος BoW κατατάσσει σε λίστα τις λέξεις του εξεταζόμενου σώματος κειμένων (corpus) μαζί με τον αριθμό καταμέτρησής τους ανά κείμενο. Κάθε γραμμή αντιστοιχεί σε μία λέξη, κάθε στήλη σε ένα κείμενο και κάθε κελί σε έναν αριθμό καταμέτρησης (Nicholson, 2019).

	Doc1	Doc2	Doc3
car	27	4	24
auto	3	33	0
insurance	0	33	29
best	14	0	17

Στο παράδειγμα που παρατίθεται από τον ιστοχώρο “pythonprogramminglanguage” έχουμε ως σώμα κειμένων (corpus) δύο προτάσεις:

All my cats in a row’,

‘When my cat sits down, she looks like a Furby toy!’,

Στη συνέχεια δημιουργείται μία λίστα των μοναδικών λέξεων των προτάσεων, τοποθετημένων με αλφαβητική σειρά:

{‘all’: 0, ‘cat’: 1, ‘cats’: 2, ‘down’: 3, ‘furby’: 4, ‘in’: 5, ‘like’: 6, ‘looks’: 7, ‘my’: 8, ‘row’: 9, ‘she’: 10, ‘sits’: 11, ‘toy’: 12, ‘when’: 13}

Η λίστα περιλαμβάνει 14 λέξεις, που συναποτελούν το «λεξιλόγιο» (vocabulary). Συνεπώς, κάθε κείμενο του corpus αναπαρίσταται ως διάνυσμα 14 στοιχείων.

Έστω ότι εξετάζεται η μετατροπή της πρότασης “All my cats in a row” σε διάνυσμα. Το λεξιλόγιο τοποθετείται αλφαβητικά σε πίνακα και για κάθε λέξη σημειώνεται αν εμφανίζεται και πόσες φορές στην πρόταση:

vocabulary	in sentence 1	in sentence 2
all	1	0
cat	0	1
cats	1	0
down	0	1
furby	0	1
in	1	0

like	0	1
looks	0	1
my	1	1
row	1	0
she	0	1
sits	0	1
toy	0	1
when	0	1

Συνεπώς, οι προτάσεις λαμβάνουν τη μορφή αριθμητικών διανυσμάτων:

[110100100110000]

[01011011101111]

Η προσέγγιση της Σακούλας των Λέξεων είναι κατάλληλη όταν χρειάζεται το «κοσκίνισμα» τεραστίου όγκου εγγράφων, ώστε να αποκρυπτογραφηθεί που αναφέρεται το κάθε ένα. Στατιστικές μηχανές συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν την συχνότητα συγκεκριμένων λέξεων σε ένα έγγραφο σε σχέση με την συχνότητά τους στα άλλα έγγραφα (Sterne, 2010:87).

Εναλλακτικές μέθοδοι για την μετατροπή των κειμένων σε αριθμητική αναπαράσταση - που ουσιαστικά αποτελούν επέκταση του μοντέλου της Σακούλας των Λέξεων - είναι η Συχνότητα όρων (TF) & Αντίστροφη Συχνότητα Εγγράφου (IDF). Ενδείκνυνται, μάλιστα, όταν επιθυμητός είναι ο εντοπισμός των καίριων όρων εντός των κειμένων.

Ορίζονται ως εξής (Irfan et al., 2015:160 από Yoshida et al., 2007):

α) Συχνότητα όρων (Term Frequency - TF): Πόσο συχνά συναντάται ένας όρος σε μία συλλογή εγγράφων. Η πληροφόρηση σχετικά με το θέμα του εγγράφου μπορεί να εξαχθεί από τον αριθμό εμφανίσεων ενός σχετικού όρου.

β) Αντίστροφη συχνότητα εγγράφου (Inverse Document Frequency - IDF): Εντοπίζει τις λιγότερο εμφανιζόμενες λέξεις που σχετίζονται με το θέμα.

Η μέθοδος TF αποτελεί έναν τρόπο να αποφανθεί κανείς για το θέμα ενός κειμένου από τις λέξεις που περιλαμβάνει. Με το TF-IDF οι λέξεις αποκτούν βαρύτητα, καθώς εδώ μετράται η σχετικότητα και όχι η συχνότητα. Σε αυτή την περίπτωση οι καταμετρήσεις λέξεων (wordcounts) αντικαθίστανται με TF-IDF σκορς σε ολόκληρα σύνολα δεδομένων. Πρώτον, οι TF-IDF μετρούν τις φορές που μια λέξη εμφανίζεται σε ένα έγγραφο (συχνότητα όρου). Όμως επειδή λέξεις όπως «και» και «ο,η,το» εμφανίζεται συχνά σε όλα τα έγγραφα, για αυτό αφαιρούνται συστηματικά. Αυτή είναι η μέτρηση της αντίστροφης συχνότητας. Όσο πιο πολλά τα έγγραφα που εμφανίζεται μια λέξη, λιγότερο πολύτιμη είναι ως ένδειξη. Οι δύο αυτές τεχνικές TF & IDF, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και συνδυαστικά.

Στην διατριβή, για την αναπαράσταση των κειμένων, δεν ενδιαφέρουν όλες ανεξαιρέτως οι λέξεις αλλά μόνο εκείνες που φέρουν πολιτικό περιεχόμενο. Συνεπώς, στόχος είναι η κατασκευή διανυσμάτων μόνο για αυτές. Για το λόγο αυτό, όπως θα παρουσιαστεί σε επόμενα κεφάλαια, επιχειρείται η δημιουργία Πολιτικού Λεξικού, που περικλείει σε ενότητες το ιδεολογικό περιεχόμενο των κύριων πολιτικών θέσεων. Δηλαδή, το Πολιτικό Λεξικό υποδεικνύει στην πλατφόρμα εξατομίκευσης ποιες λέξεις να μετατρέψει σε διάνυσμα. Με τον τρόπο αυτό, βάσει της συχνότητας εμφάνισης των λέξεων του Πολιτικού Λεξικού στα κείμενα και ακολουθώντας την λογική της «σακούλας των λέξεων» που παρουσιάστηκε, θα μπορεί η πλατφόρμα να αποφανθεί σε ποια πολιτική θέση ανήκει κάθε πολιτικό κείμενο.

Εναλλακτικά, το ίδιο διάνυσμα μπορεί να προκύψει με τη χρήση Αλγορίθμων Τεχνητής Νοημοσύνης και Μηχανικής Μάθησης. Οι Αλγόριθμοι Μηχανικής Μάθησης «...χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό των κρυμμένων μοτίβων των δεδομένων». Μπορούν να λειτουργούν με επίβλεψη και χωρίς επίβλεψη. Η διαφορά έγκειται στο εξής: Οι αλγόριθμοι με επίβλεψη βασίζονται σε μία εκ των προτέρων γνώση για τα δεδομένα (π.χ. ετικέτες κατηγοριών), ενώ οι αλγόριθμοι χωρίς επίβλεψη χρησιμοποιούνται για το χαρακτηρισμό δεδομένων χωρίς κάποια προηγούμενη οδηγία (τα συγκεκριμένα είδη των μοτίβων θα ανακαλυφθούν από τον αλγόριθμο). Συνεπώς, η επιλογή αλγορίθμου - με επίβλεψη ή χωρίς επίβλεψη - εξαρτάται από τις ομάδες δεδομένων που έχουμε κάθε φορά και το συγκεκριμένο ερώτημα που τίθεται. Γενικά, οι ομάδες δεδομένων μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής: α) δεδομένα με ετικέτες, β) δεδομένα χωρίς ετικέτες και γ) δεδομένα που διαθέτουν μόλις ένα μικρό μέρος ετικετών (Barbier & Liu, 2011:329).

Η μάθηση με επίβλεψη ή ταξινόμηση (classification), είναι μία μέθοδος εξόρυξης που κατηγοριοποιεί κάθε κείμενο σε συγκεκριμένη κατηγορία (Irfan et al., 2015:161, από Yin et al., 2007). Συγκεκριμένα: Οι αλγόριθμοι ταξινόμησης ξεκινούν με μία ομάδα δεδομένων που εκπαιδεύουν το σύστημα, «η οποία περιλαμβάνει ετικέτες (labels) τάξεων/κατηγοριών για κάθε στοιχείο των δεδομένων. Ο αλγόριθμος μαθαίνει από τα δεδομένα εκπαίδευσης και φτιάχνει ένα μοντέλο το οποίο αυτόματα θα κατηγοριοποιεί τα νέα στοιχεία δεδομένων σε μία από τις διακριτές κατηγορίες που έχουν δοθεί από τα εκπαιδευτικά δεδομένα. Οι κανόνες ταξινόμησης και τα δέντρα αποφάσεων αποτελούν παραδείγματα τεχνικών ταξινόμησης με επίβλεψη» (Barbier & Liu, 2011:329).

Στην περίπτωση μας, θα ήταν χρήσιμη μια τεχνική με επίβλεψη, όπου δεν υπάρχει δοσμένο Πολιτικό Λεξικό αλλά κατασκευάζεται από τον αλγόριθμο μαθαίνοντας μέσα από τα κείμενα. Προϋπόθεση, φυσικά, είναι να δοθούν στην πλατφόρμα κείμενα επισημειωμένα ως προς την

πολιτική τους θέση, προκειμένου ο αλγόριθμος να αναζητήσει σε αυτά συσχετίσεις στοιχείων (π.χ. συχνά παρατηρούμενοι όροι στα κείμενα μίας συγκεκριμένης πολιτικής θέσης, εύρεση συχνά κοντινών όρων κτλ.).

- Συνάφεια κειμένων - Απόσταση:

Επόμενο βήμα είναι η εύρεση συνάφειας μεταξύ των κειμένων. Χρειάζεται, δηλαδή, να οριστεί μία μετρική που θα καθιστά τα κείμενα συγκρίσιμα, στοιχείο που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την παραγωγή συστάσεων από ένα σύστημα εξατομίκευσης. Πολλές εφαρμογές εξατομίκευσης χρησιμοποιούν ως μετρική την έννοια της «απόστασης», που προϋποθέτει τοποθέτηση σε έναν κοινά ορισμένο χώρο, για την οποία θα γίνει λόγος αναλυτικότερα στο Γ' Μέρος. Διαδεδομένη είναι η χρήση της «Ευκλείδειας απόστασης».

ΣΥΝΟΨΗ Α΄ ΜΕΡΟΥΣ

Στην αρχή του Α΄ Μέρους παρουσιάστηκαν περιγραμματικά τα κύρια στοιχεία του επικοινωνιακού περιβάλλοντος εντός του οποίου σχεδιάζεται ενταχθεί το προτεινόμενο από την διατριβή μοντέλο εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας. Έγινε, επίσης, λόγος για τις σημαντικές μεταβολές που το Διαδίκτυο έφερε στον τρόπο που εκτυλίσσεται η Πολιτική Επικοινωνία, για την τοποθέτηση του χρήστη στο επίκεντρο της δράσης και την εδραίωση της κουλτούρας της εξατομίκευσης στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Το θεωρητικό περίγραμμα συνέβαλε ώστε να επιβεβαιωθεί η επικαιρότητα και σκοπιμότητα της προτεινόμενης εφαρμογής.

Στην συνέχεια, έγινε αναφορά στις τεχνικές της εξατομίκευσης που κερδίζουν ολοένα έδαφος σε εμπορικές και ψυχαγωγικές εφαρμογές. Προϋπόθεση λειτουργίας τους αποτελεί η επιτυχής κατασκευή των προφίλ των χρηστών τους, προκειμένου να μπορεί να βρεθεί συνάφεια μεταξύ παρόμοιων προφίλ, αλλά και μεταξύ προφίλ και περιεχομένου, ώστε να καταστεί δυνατή η Παραγωγή Συστάσεων. Για την εύρεση συνάφειας ορίζεται μία μετρική που συνηθίζεται να είναι η απόσταση στον χώρο.

Καθώς η παρούσα μελέτη στοχεύει στην εξατομικευμένη αποστολή πολιτικού περιεχομένου στους χρήστες ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης, για την σύνθεση του προφίλ κάθε χρήστη ενδιαφέρουν στοιχεία που δηλώνουν την πολιτική του στάση. Στόχος είναι τα στοιχεία αυτά να συλλεγούν άρρητα, μέσα από παρακολούθηση της πλοήγησής του: Ποιο πολιτικό περιεχόμενο επιλέγει να διαβάσει; Τι επικροτεί; Τι αναπαράγει; Τι σχολιάζει και με ποιον τρόπο; Παρατηρώντας την συμπεριφορά του χρήστη εντοπίζεται και η πολιτική του θέση στον ορισμένο πολιτικό χώρο.

Την ίδια στιγμή, και το πολιτικό περιεχόμενο - με τη μορφή κειμένου - εμπεριέχει πολιτικές στάσεις, που εντοπίζονται στον λόγο και κάθε φορά αντιστοιχούν σε μία ορισμένη θέση του ιδίου πολιτικού χώρου. Συνεπώς, τα στοιχεία εκείνα του λόγου που φέρουν ιδεολογικό πρόσημο χρειάζεται να κωδικοποιηθούν σε ένα Πολιτικό Λεξικό. Το Πολιτικό Λεξικό θα αναζητείται στα κείμενα με τη μέθοδο της εξόρυξης γνώσης από κείμενο (text mining). Δηλαδή, για κάθε κείμενο το Πολιτικό Λεξικό θα αναπαρίσταται διανυσματικά και με βάση τις καταγραφείσες συχνότητες των λέξεων του, η πλατφόρμα εξατομίκευσης θα είναι σε θέση να κατηγοριοποιεί αυτόματα τα διακινούμενα πολιτικά κείμενα στις κύριες πολιτικές θέσεις - όπως αυτές θα οριστούν στην συνέχεια.

Στόχος είναι χρήστες και πολιτικά κείμενα, καθώς τοποθετούνται στον πολιτικό χώρο, να συγκρίνονται ως προς την συνάφειά τους. Η προτεινόμενη από την έρευνα προσέγγιση εξατομίκευσης είναι Φιλτράρισμα Βάσει Περιεχομένου (Content Based Filtering) ως προς τον χρήστη (δημιουργία προφίλ βάσει του τι κάνει αποκλειστικά ο ίδιος) με παράλληλη χρήση lexicon based text-mining (εξόρυξη γνώσης από κείμενο βάσει λεξικού) ως προς τα κείμενα. Δηλαδή, η προτεινόμενη πλατφόρμα εξατομίκευσης στοχεύει στο να βρει τις ομοιότητες μεταξύ χρηστών και κειμένων, επιδιώκοντας την αντιστοίχισή τους στο περιβάλλον ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης.

Η διεργασία αυτή φιλοδοξεί να αποτελέσει λύση στο πρόβλημα που δημιουργείται από την πληροφοριακή υπερφόρτωση του Διαδικτύου και συνακόλουθα των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης. Την ίδια στιγμή που το Διαδίκτυο αποτελεί το πλέον πρόσφορο έδαφος άσκησης Πολιτικής Επικοινωνίας, καθώς ολοένα υιοθετείται ως μέσο ενημέρωσης και συμμετοχής, είναι ένα περιβάλλον αχανές όπου το εγχείρημα της αποτελεσματικής Πολιτικής Επικοινωνίας καθίσταται δύσκολο. Με την πλατφόρμα εξατομίκευσης, ο μεν χρήστης θα μπορεί να εντοπίζει την πληροφορία που τον ενδιαφέρει άκοπα, οι δε πολιτικοί εκφραστές θα μπορούν να εντοπίσουν αλλά και να διευρύνουν το ακροατήριό τους προσαρμόζοντας το περιεχόμενό τους κατάλληλα.

Στο Β' Μέρος ορίζεται ο πολιτικός χώρος βάσει του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς και καταγράφονται οι πολιτικές θέσεις που περικλείονται σε αυτόν. Από την πολιτική θεωρία προκύπτουν λεπτομερή στοιχεία για το ιδεολογικό περιεχόμενο κάθε πολιτικής θέσης κατά μήκος του άξονα, τα οποία, όπως θα παρουσιαστεί στην συνέχεια, είναι αναγκαία για την δημιουργία του Πολιτικού Λεξικού.

Β' ΜΕΡΟΣ

Ο ΑΞΟΝΑΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ – ΔΕΞΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Στο Α' Μέρος παρουσιάστηκε το επικοινωνιακό περιβάλλον εντός του οποίου εγγράφεται το προς διερεύνηση ζήτημα και αναδείχθηκε η χρησιμότητα της εξατομίκευσης για την αποτελεσματική «διασπορά» του περιεχομένου της πολιτικής επικοινωνίας. Επισημάνθηκε, ακόμη, το γεγονός ότι κάθε εφαρμογή εξατομίκευσης βασίζεται στην κατασκευή του προφίλ του χρήστη της. Το Β' Μέρος παρουσιάζει το θεωρητικό περίγραμμα που θα αξιοποιηθεί για την κατασκευή του προτεινόμενου από την παρούσα έρευνα μοντέλου πολιτικού προφίλ.

Το πολιτικό προφίλ είναι κράμα, σύνθεση παραμέτρων που σχετίζονται με την πολιτική επιλογή· πρακτικά αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη πολιτική στάση που είθισται να αποκαλείται «θέση». Προϋπόθεση της «θέσης» είναι η τοποθέτησή της σε έναν κοινά αποδεκτό νοητό χώρο, που έχει σχηματικά επικρατήσει να είναι ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς. Η τοποθέτηση στον άξονα επιτρέπει να συγκριθούν οι επιμέρους θέσεις και να διαφανούν οι μεταξύ τους αποκλίσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορική προέλευση του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, που έρχεται από την Γαλλική Επανάσταση, καθώς και στα αίτια που τον καθιέρωσαν και τον συντηρούν επικρατή έως σήμερα, παρά την αντίθετη άποψη που κατά καιρούς εκφράζεται, χαρακτηρίζοντάς τον ως παρωχημένο σχήμα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται διεξοδική αναφορά σε θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά και σε μελέτες που επιχειρούν να καταγράψουν με σαφήνεια τα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά Αριστεράς και Δεξιάς. Μέσα από τις πηγές, καταγράφονται οι σημαντικές τους διαφοροποιήσεις σε μία σειρά κοινωνικοπολιτικών ζητημάτων.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται η αναλυτική καταγραφή του ιδεολογικού περιεχομένου κάθε μίας από τις επτά πολιτικές θέσεις που αναδεικνύονται βιβλιογραφικά και το μοντέλο της παρούσας μελέτης υιοθετεί.

Από την αντιπαραβολή των πηγών του δευτέρου και τρίτου κεφαλαίου, θα επιχειρηθεί ένας συγκερασμός, θα επιλεγούν δηλαδή ορισμένα συγκλίνοντα στοιχεία, τα οποία προτάσσονται στο Μέρος Γ' ως μεταβλητές κατασκευής του πολιτικού προφίλ. Την ίδια στιγμή, προκύπτει και το περιεχόμενο κάθε μίας εκ των επτά πολιτικών θέσεων ως προς κάθε μεταβλητή - όπως επίσης θα κωδικοποιηθεί στο Μέρος Γ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΦΑΣΜΑ

Το πολιτικό φάσμα είναι ένα χρήσιμο εργαλείο συγκριτικής απεικόνισης των πολιτικών θέσεων.

Είναι, δηλαδή, ένα σύστημα ταξινόμησης των διαφόρων πολιτικών θέσεων πάνω σε έναν ή περισσότερους γεωμετρικούς άξονες, που συμβολίζουν ανεξάρτητες πολιτικές διαστάσεις. Μακροχρόνια επικράτησε ένας οριζόντιος άξονας Δεξιάς και Αριστερής πτέρυγας, εμπνευσμένος από τον τρόπο διανομής των εδρών στο Γαλλικό Κοινοβούλιο μετά την Επανάσταση (1789-1799) (Wikipedia, Λήμμα “Political Spectrum”).

Για την σχηματική αναπαράσταση του πολιτικού φάσματος, οι Castles & Mair (1984:73) επισημαίνουν ότι στη διεθνή έρευνα έχει επικρατήσει, λιγότερο ή περισσότερο, η ταξινόμηση της ιδεολογικής στάσης των κομμάτων με όρους ιδεολογικής κλίμακας Αριστεράς - Δεξιάς. Η ανάγκη μίας τέτοιας ταξινόμησης γίνεται εμφανής στο πλήθος των μελετών που επιχειρούν να ανιχνεύσουν τη σχέση των πολιτικών κομμάτων με τα αποτελέσματα της δημόσιας πολιτικής τους. Είναι επομένως απαραίτητος ο προσδιορισμός των πολιτικών θέσεων των κομμάτων σε μία μονοδιάστατη ή πολυδιάστατη κλίμακα.

Ο εντοπισμός της πολιτικής θέσης είναι, επίσης, κρίσιμος στο πλαίσιο περιγραφικών μελετών, που αφορούν στη μετατόπιση της εκλογικής πίστης. Όταν περιγράφουμε μετατοπίσεις μεταξύ μεμονωμένων κομμάτων το πρόβλημα ελαχιστοποιείται. Όταν όμως στόχος είναι η αξιολόγηση μετατοπίσεων που συντελούνται μεταξύ ιδεολογικά προσδιορισμένων ομάδων ή μεταξύ «τάσεων», τότε είναι απαραίτητη η τοποθέτηση των κομμάτων το ένα απέναντι στο άλλο (*vis-à-vis*), προκειμένου να καθοριστεί η συνοχή κάθε ομάδας, καθώς και τα όριά της (αναφέρεται σε Castles & Mair, 1984:73, από Bartolini & Mair, 1982).

Β.1.1. Το πολιτικό φάσμα ως άξονας Αριστεράς - Δεξιάς

Ειπώθηκε ότι για την απεικόνιση των πολιτικών θέσεων, έχει επικρατήσει ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς. Όπως αναφέρει ο Νορμπέρτο Μπόμπιο: «“Δεξιά” και “Αριστερά” είναι δύο όροι αντίθετοι, που εδώ και περισσότερο από δύο αιώνες χρησιμοποιούνται συνήθως για να δηλώσουν την αντίθεση των ιδεολογιών και των κινημάτων στα οποία έχει διαιρεθεί ο κατεχοχήν αντιφατικός κόσμος της πολιτικής σκέψης και δράσης. Ως όροι αντίθετοι, είναι, σε σχέση με το πεδίο στο οποίο αναφέρονται, αμοιβαία αποκλειόμενοι και συμπληρωματικά εξαντλητικοί: αποκλειόμενοι με την έννοια ότι καμία θεωρία ή κανένα κίνημα δεν μπορεί να

ανήκει συγχρόνως και στη Δεξιά και στην Αριστερά· εξαντλητικοί υπό την έννοια ότι, όταν η αντίθεση γίνεται αντιληπτή στην απόλυτη μορφή της, [...], μια θεωρία ή ένα κίνημα μπορεί να είναι μόνο δεξιό ή μόνον αριστερό» (2013:73).

Αναφέρει ο Τσουκαλάς (2013:22) προλογίζοντας την ελληνική έκδοση του βιβλίου του Μπόμπιο: «Παρ' όλες τις δυσκολίες που ενυπάρχουν σε οποιοδήποτε εγχείρημα κατάταξης συγκεκριμένων πολιτικών τάσεων κατά μήκος ενός κατασκευασμένου και αναλυτικού ταξινομητικού άξονα, είναι γεγονός ότι η περίπου καθολικά αποδεκτή τοπολογική μεταφορά που διαιρεί το πολιτικό φάσμα σε άκρα Αριστερά, κεντροαριστερά, (κέντρο), κεντροδεξιά, και άκρα Δεξιά, αντιστοιχεί τόσο στην ονοματισμένη πραγματικότητα όσο και στη σαφήνεια της αναπαράστασής της».

Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς έχει περίοπτη θέση στις αναλύσεις που μελετούν τη δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων. Το πολιτικό νόημα των εκλογών και κατ' επέκτασιν της αντιπροσώπευσης, «προϋποθέτει ότι τα κόμματα επικοινωνούν κατά μήκος μιας διακριτής ενιαίας διάστασης, ώστε οι ψηφοφόροι και άλλοι λαμβάνοντες αποφάσεις (decision makers) να μπορούν να γνωρίζουν τη σημασία των πολιτικών δεσμεύσεων που τα κόμματα ενσωματώνουν» (McDonald, Mendes & Kim, 2007:62).

Όπως αναφέρει ο Βενιζέλος (2006:23), η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς, υπήρξε «προφανής και κυρίαρχη» καθ' όλον τον 20ο αιώνα. «Μια διάκριση πάνω στην οποία οργανώθηκε το πολιτικό σύστημα των χωρών της δυτικής Ευρώπης, τόσο πριν όσο και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο...». Στη λογική αυτής της διάκρισης αναπτύχθηκαν οι μεγάλες ευρωπαϊκές πολιτικές και κομματικές οικογένειες, ενώ το σχήμα αυτό διατηρείται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «στο επίπεδο των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων, το φάσμα των οποίων προσδιορίζεται σε γενικές γραμμές με βάση τη διαίρεση Αριστεράς - Δεξιάς».

Όπως επισημαίνεται στο λήμμα «Πολιτικό φάσμα» της Wikipedia, στη λογική του οριζόντιου άξονα «ο Κομμουνισμός και ο Σοσιαλισμός παραδοσιακά τοποθετούνται κοντά στο αριστερό άκρο, σε αντίθεση με τον Φασισμό και τον Συντηρητισμό στο δεξιό». Ωστόσο, όταν γίνεται λόγος για το Φιλελευθερισμό (liberalism), ο προσδιορισμός γίνεται περισσότερο σύνθετος, καθώς παρουσιάζει διαφορετικές εκδοχές και λαμβάνει διαφορετικές αποχρώσεις σε διαφορετικά πλαίσια. Ο Φιλελευθερισμός χρησιμοποιήθηκε ιστορικά με διάφορες σημασίες, που άλλοτε αντιστοιχούν «σε αριστερές (ή/και προοδευτικές/ριζοσπαστικές) και άλλοτε σε δεξιές (ή/και συντηρητικές) πεποιθήσεις». Για το λόγο αυτό, συνοδεύεται συνήθως από

επιπρόσθετο προσδιορισμό ("κοινωνικός φιλελευθερισμός", "συντηρητικός φιλελευθερισμός" κ.ο.κ.).

Σε σχέση με τα παραπάνω περί διαφορετικής νοηματοδότησης ορισμένων πολιτικών εννοιών σε διαφορετικό πλαίσιο, τίθεται το ερώτημα εάν η ισχύς του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς είναι πράγματι καθολική. Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς είναι σχήμα ευρύτατα αποδεκτό, γίνεται όμως με τον ίδιο τρόπο αντιληπτό σε διεθνές επίπεδο;

Αυτό το σημείο επιχείρησαν να εξετάσουν μέσα από την έρευνά τους οι Castles & Mair (1984:75), ζητώντας τις απόψεις των σημαντικότερων πολιτικών επιστημόνων κάθε χώρας, προκειμένου να εξασφαλίσουν σαφείς και αντικειμενικές - απαλλαγμένες από προσωπικές προκαταλήψεις - απαντήσεις. Απηύθυναν ερωτηματολόγιο σε πολιτικούς επιστήμονες της Δυτικής Ευρώπης, των Ηνωμένων Πολιτειών, καθώς και της παλιάς Κοινοπολιτείας, καλώντας τους να τοποθετήσουν όλα τα κόμματα που εκπροσωπούνταν στο εθνικό τους κοινοβούλιο στην εξής κλίμακα:

Άκρα Αριστερά (0), Μετριοπαθής Αριστερά ($2\frac{1}{2}$), Κέντρο (5), Μετριοπαθής Δεξιά ($7\frac{1}{2}$), Άκρα δεξιά (10). Ο άξονας αυτός επιχειρείται εδώ να αποτυπωθεί ως εξής:

Παρά το ότι υπήρξαν ερωτώμενοι που επεσήμαναν ότι εκ των πραγμάτων μία τέτοια διαδικασία «ζημιώνει» την αποτύπωση της πολυδιάστατης πραγματικότητας - στην οποία δύο ή και περισσότερες πολιτικές διαστάσεις συνυπάρχουν ή και διασταυρώνονται - γενικά οι 115 περίπου ερωτώμενοι μπόρεσαν εύκολα να ακολουθήσουν τις οδηγίες που τους εδόθησαν. Μάλιστα, η τοποθέτηση στον άξονα της κλίμακας του 10, έγινε πολλές φορές με εξαιρετική ακρίβεια, με χρήση των δεκαδικών αριθμών, ώστε να καταστούν σαφείς και οι μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κοντινών κομμάτων (Castles & Mair, 1984:75). Παρουσιάζεται παρακάτω το παράδειγμα κατανομής των κομμάτων της Γαλλίας, βασισμένο σε απαντήσεις έξι ερωτηθέντων:

FRANCE		N Respondents: 6	
Party	Abbreviation	Range	Score
Parti Communiste (Communist)	PCF	1–2	1.4
Parti Socialiste (Socialist)	PS	2–3	2.6
Ecologiste (Ecologist)	E	2.5–4.5	3.5
Radicaux de Gauche (Left Radicals)	MRG	3.5–4	3.8
Union pour la Democratie Française	UDF	6.5–6.8	6.6
Rassemblement pour la Republique	RPR	8–8.5	8.2
Centre National des Independants et Paysans	CNIP	8.5–9	8.6
Front National	FN	9.5–10	9.8
Parti des Forces Nouvelles	PFN	9.5–10	9.8

Notwithstanding evident confusion over party labels and over what constitutes a separate party as opposed to simply a component in a wider *tendance*, there is exceptional unanimity concerning the placement of all the parties (the Ecologists excepted), and very little overlap between them.

Εικόνα 1: Κατανομή γαλλικών κομμάτων στο πολιτικό φάσμα

Ός προς τα συμπεράσματα αυτής της διαδικασίας, υπάρχουν ενδείξεις πως όταν οι πολιτικοί επιστήμονες συναντούν στο ερωτηματολόγιο «ετικέτες» (όρους όπως π.χ. σοσιαλιστικό), λαμβάνουν υπόψιν τους εκτιμήσεις, που θα μπορούσαν να καταστήσουν τις επιμέρους κλίμακες των χωρών δυνητικά συγκρίσιμες. Συγκεκριμένα, είναι σημαντικό το γεγονός ότι δεν καταγράφεται η τάση να «απλωθούν» οι αριθμητικές αξιολογήσεις των κομμάτων (scores) σε όλο το διαθέσιμο εύρος του άξονα, στοιχείο που δείχνει ότι ετικέτες όπως «Άκρα Αριστερά» ή «Άκρα Δεξιά», σταθμίζονται περισσότερο με γενικά κριτήρια, παρά με εθνικές παραμέτρους, κάτι που δεν προκαλεί έκπληξη, καθώς αναφερόμαστε σε προηγμένες δημοκρατικές χώρες, με παρόμοιο εύρος κομμάτων (Castles & Mair, 1984:83).

Όπως φαίνεται στο συγκεντρωτικό διάγραμμα, που παρατίθεται παρακάτω, υπάρχει μία κανονική διασπορά των 119 κομμάτων, που συμπεριελήφθησαν στην εν λόγω έρευνα, μεταξύ των 5 κατηγοριών. Συγκεκριμένα, το 9,2% τοποθετείται στο Ακραίο Αριστερό τμήμα, το 25,2% στην Μετριοπαθή Αριστερά, το 30,3 % στο Κέντρο, το 26,9% στην Μετριοπαθή Δεξιά και το 8,4% στο Ακραίο Δεξιό τμήμα (Castles & Mair, 1984:84-85).

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι υπάρχει ένας «άτυπα» κοινά αποδεκτός άξονας τοποθέτησης των πολιτικών θέσεων ή, πιο σωστά, ότι όταν μιλάμε για φάσμα Αριστεράς - Δεξιάς στο δυτικό κόσμο είναι, τουλάχιστον, συλλήβδην αντιληπτό τι εννοούμε.

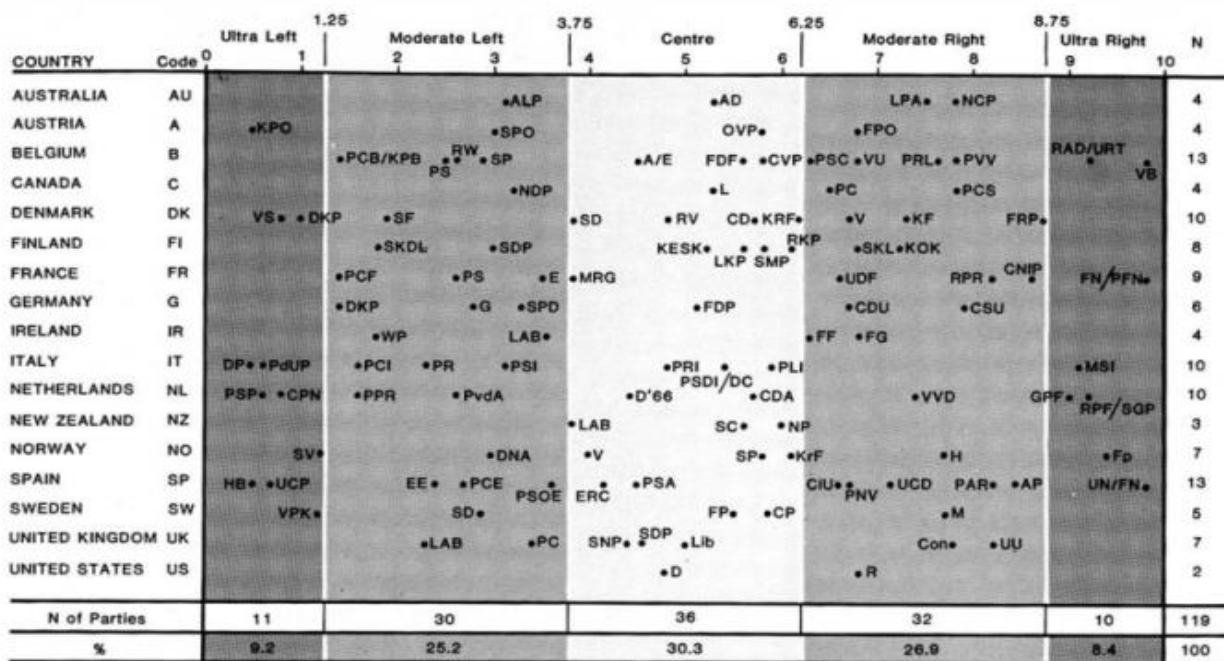

Fig. 1. Parties' positions on the Left-Right scale: a summary.

Εικόνα 2: Κατανομή 119 κομμάτων του δυτικού κόσμου στο πολιτικό φάσμα

B.1.2. Η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς ως κληροδότημα της Γαλλικής Επανάστασης

Όπως σημειώνει ο Γιώργος Μαυρογορδάτος (2011:1): «Η διάκριση “Αριστεράς” και “Δεξιάς” αποτελεί κατεξοχήν κληροδότημα της Γαλλικής Επανάστασης, με διπλή έννοια. Όχι μόνο γεννήθηκε το 1789, αλλά και ορίστηκε στη συνέχεια με αναφορά στην Επανάσταση: ως αποδοχή της η Αριστερά, ως απόρριψή της η Δεξιά». Ως αφετηρία του τοπογραφικού αυτού διαχωρισμού θεωρείται η σύγκρουση της 28^{ης} Αυγούστου 1789, σχετικά με το δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) του Βασιλιά στο πρώτο Σύνταγμα. Εκείνοι που τάχθηκαν υπέρ του απόλυτου βέτο συγκεντρώθηκαν στα δεξιά του Προέδρου, ενώ εκείνοι που τάχθηκαν υπέρ του αναβλητικού μόνο βέτο στα αριστερά του. Ήδη όμως από τις 7 Μαΐου, κατά τη Συνέλευση της Τρίτης Τάξης, οι ριζοσπαστικότεροι - εκείνοι δηλαδή που υποστήριζαν την άμεση, μονομερή ανακήρυξή της σε Εθνοσυνέλευση - είχαν και τότε συγκεντρωθεί στα αριστερά του Προέδρου, ενώ όσοι επιθυμούσαν συνδιαλλαγή με τις συνελεύσεις των δύο προνομιούχων τάξεων (κλήρου και ευγενών) είχαν συγκεντρωθεί στα δεξιά.

Συνεπώς, γίνεται κατανοητό το ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς, δεν προκύπτει τυχαία αλλά έχει ρίζες προέλευσης στην «συμβολική του χώρου», που χαρακτήριζε το παλαιό καθεστώς (ancient regime). Σημειώνει ο Μαυρογορδάτος: «Στη συμβολική αυτή, κυρίαρχη διάσταση

ήταν ανέκαθεν η κάθετη, όπως σε όλα τα θρησκευτικά και ιεραρχικά εν γένει συστήματα». Η κάθετη διάσταση απέδιδε την ιεραρχία και διαμορφωνόταν ως εξής: Στην κορυφή της πυραμίδας, αμέσως μετά το Θεό, ετοποθετείτο ο Βασιλιάς. Στη συνέχεια, ακολουθούσαν οι «κατεστημένες τάξεις» (κλήρος, ευγενείς και στο τελευταίο επίπεδο ο λαός ή «Τρίτη Τάξη») (Μαυρογορδάτος, 2011:2).

Όταν η ιεραρχία αυτή πρέπει να αποτυπωθεί στη γη, το ύψος μεταφράζεται σε απόσταση και έρχεται να συνδεθεί με τον πανάρχαιο συμβολισμό της δεξιάς, όπως εκφράστηκε στους περισσότερους πολιτισμούς, θρησκείες και γλώσσες. Ο συμβολισμός της δεξιάς έχει βιολογική βάση και αποτυπώνει την υπεροχή του δεξιού χεριού στην πλειοψηφία των ανθρώπων. Η ίδια αντίληψη, αποτυπώνεται και στη γλώσσα: «Επιδέξιος», «Αδέξιος». «Να έρθουν όλα δεξιά». «Καθεζόμενος εκ δεξιών του πατρός...» (Μαυρογορδάτος, 2011:2).

Συνεπώς, στο πλαίσιο της θρησκευτικής, προεπαναστατικής αντίληψης, η δεξιά εθεωρείτο η πλευρά του «ορθού» (Μαυρογορδάτος, 2011:4). Η άποψη αυτή συγκλίνει με εκείνη που διατυπώνει ο Βενιζέλος, αναφερόμενος σε ανάλογες συμπαραδηλώσεις βιολογικού χαρακτήρα, συσχετίζοντας τη διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς, με τον τρόπο λειτουργίας των ημισφαιρίων του ανθρώπινου εγκεφάλου (2006:48). Αλλά και ο Μπόμπιο (2013:74) αναφέρεται στο βιολογικό παράγοντα της διάκρισης σημειώνοντας ότι: «Η αντιπαράθεση Δεξιάς και Αριστεράς αντιπροσωπεύει έναν χαρακτηριστικό τρόπο σκέψης ανά δυάδες, για τον οποίο έχουν δοθεί ποικίλες ερμηνείες: ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, ιστορικές ή και βιολογικές», ενώ λίγο παρακάτω (2013:91) σημειώνει ότι στη γλώσσα της βιολογίας, της θρησκείας και της ηθικής ως ισχυρός όρος έχει επικρατήσει η «Δεξιά».

Επομένως, ήταν αναμενόμενο οι οπαδοί του Παλαιού Καθεστώτος, οι «αριστοκράτες» να επιλέξουν εκείνη την πλευρά που, «στο δικό του συμβολικό σύστημα, ήταν η ορθή, η τιμητική πλευρά», δηλαδή στα δεξιά του Προέδρου, όπως και πριν, στα δεξιά του Βασιλιά. Αντίθετα, «οι ανατροπείς του παλαιού καθεστώτος εύλογα επέλεξαν ή αποδέχτηκαν την πλευρά της άρνησης, σύμφωνα με το συμβολικό του σύστημα» (Μαυρογορδάτος, 2011:2).

Από τα παραπάνω, αναδύονται δύο στοιχεία που προσδιόρισαν ιστορικά τις έννοιες της Αριστεράς και της Δεξιάς: η ριζοσπαστικότητα και η ταξική προέλευση. Ο ριζοσπαστισμός συνδέθηκε με την Αριστερά, την ανατροπή του παλαιού καθεστώτος και τη δημιουργία του μέλλοντος. Από την άλλη πλευρά, η δεξιά ταυτίστηκε με τις προνομιούχες κατεστημένες τάξεις, την στείρα προσήλωση στο παρελθόν και τη συντηρητική σκοπιά.

Δεν είναι ασύνδετο μάλιστα το στοιχείο ότι στην Γαλλία, από όπου προέρχονται οι όροι, η Αριστερά απεκαλείτο το «κόμμα της κίνησης» και η Δεξιά το «κόμμα της τάξης». Βάσει αυτής

της διάκρισης, η ενδιάμεση θέση (intermediate stance) αποκαλείται κεντρώα (centrism) και ένα άτομο που εντάσσεται σε αυτήν ως μετριοπαθές (moderate). Κατόπιν, οι όροι Ακροδεξιά, Ακροαριστερά και Κεντροδεξιά, Κεντροαριστερά, ήρθαν για να περιγράψουν τις ιδεολογικές αποχρώσεις των διαφορετικών τμημάτων της συνέλευσης (Wikipedia, Λήμμα “Left-right politics”).

B.1.3. Η διαχρονική αξία της διάκρισης Αριστεράς - Δεξιάς

Έχει ενδιαφέρον να ειπωθεί ότι οι δύο αντιτιθέμενες πλευρές αντιμετώπισαν με διαφορετικό τρόπο τη διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς. Οι Δεξιοί αρνήθηκαν το νόημα του φάσματος «Αριστεράς - Δεξιάς», αντιμετωπίζοντάς το ως πλαστό αλλά και ως επιβλαβές για την ενότητα. Αντίθετα, οι Αριστεροί, που είχαν ως στόχο την μεταβολή της κοινωνίας, υιοθέτησαν με περισσότερο ζήλο και προώθησαν τη διάκριση. Ο Gauchet αναφέρει αυτό που είχε επισημάνει ο Alain το 1931: *«Όταν οι άνθρωποι με ρωτούν εάν η διάκριση μεταξύ κομμάτων της Δεξιάς και κομμάτων της Αριστεράς, ανθρώπων της Δεξιάς και ανθρώπων της Αριστεράς, έχει ακόμη νόημα, το πρώτο πράγμα που έρχεται στο νου είναι ότι το άτομο που θέτει την ερώτηση οπωσδήποτε δεν είναι άτομο της Αριστεράς»* (Wikipedia, Λήμμα “Left-right politics”, από Gauchet M. (1997) "Right and Left", in Pierre Nora, Lawrence D. Kritzman (Eds.), *Realms of memory: conflicts and divisions*. New York: Columbia University Press, σελ. 266).

Στο Α' Μέρος σκιαγραφήθηκε η επίδραση που ασκεί το διαδίκτυο στο σύγχρονο επικοινωνιακό και πολιτικό πλαίσιο, ενώ υπογραμμίστηκε το γεγονός ότι η έλευσή του συμπίπτει με την περίοδο αμφισβήτησης της «σύγχρονης δημοκρατίας». Εν μέσω της γενικευμένης αμφισβήτησης δεν μένει ανέπαφη η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς.

Μάλιστα, συχνά και οι πολιτικοί επιστήμονες εκφράζουν επιφυλάξεις για το αν ένας μοναδικός άξονας Αριστεράς - Δεξιάς μπορεί να περιγράψει επαρκώς τις σύγχρονες μεταβολές που συντελούνται και την υφιστάμενη διακύμανση στις πολιτικές πεποιθήσεις. Ο Νορμπέρτο Μπόμπιο (2013:78) στο βιβλίο του «Δεξιά και Αριστερά» αναφέρει ότι οι αμφισβητίες της διάκρισης «Δεξιάς» - «Αριστεράς» υποστηρίζουν ότι δεν αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα του σημερινού πολιτικού συστήματος, όπου πολλές, ανταγωνιστικές ομάδες γνώμης και συμφερόντων «άλλοτε αντιπαρατάσσονται, άλλοτε επικαλύπτονται, σε ορισμένες δε περιπτώσεις διασταυρώνονται και κατόπιν απομακρύνονται· άλλοτε συγκρούονται, άλλοτε στρέφουν την πλάτη η μία στην άλλη σαν σε χορευτική φιγούρα». Για τους αμφισβητίες της διάκρισης, τα θέματα είναι περισσότερο περίπλοκα, ώστε να τεθούν με την μορφή του διαζευκτικού σχήματος «είτε - είτε».

Σε άλλο σημείο ο Μπόμπιο (2013:75) αναφέρει: «...τα τελευταία χρόνια έχει ειπωθεί πολλές φορές, μέχρις σημείου να θεωρείται πια κοινός τόπος, ότι η διάκριση μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς, που επί δύο αιώνες περίπου, από τη Γαλλική Επανάσταση και μετά, χρησιμοποιήθηκε για να διαιρέσει τον πολιτικό κόσμο σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, δεν έχει πια λόγο να χρησιμοποιείται». Μάλιστα, παραπέμπει στη ρήση του Σαρτρ, ο οποίος φέρεται να είπε ότι «η Δεξιά και η Αριστερά είναι δύο άδεια κουτιά». Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς δεν έχει καμία αξία, ούτε ευρετική, ούτε ταξινομητική, ούτε αξιολογική, άποψη που, όπως θα δούμε παρακάτω, ο ίδιος ο Μπόμπιο δεν ασπάζεται.

Η πολιτική επιστήμη που απορρίπτει το συμβατικό φάσμα Αριστεράς - Δεξιάς, είναι γνωστή και ως «συγκρητιστική πολιτική» (syncretic politics) (Wikipedia, Λήμμα “Political Spectrum”, 4.12.2014). Ο όρος «συγκρητιστική πολιτική» αναφέρεται στην πολιτική εκτός του συμβατικού φάσματος Αριστεράς - Δεξιάς. Ως όρος έχει προέλθει από την ιδέα του συγκρητισμού (Wikipedia, Λήμμα “Syncretic politics”). Στο λεξικό της “Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα” (www.greek-language.gr) ορίζεται ο συγκρητισμός ως: 1. ανάμειξη και συγχώνευση: α. (θρησκειολ.) συνένωση θρησκειών και τύπων λατρείας, ειδικότερα στην ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο, με την αφομοίωση στοιχείων ανατολικών θρησκειών. β. (φιλοσ.) συνδυασμός ανόμοιων και ασυμβίβαστων διδασκαλιών ή ιδεών σε ένα φιλοσοφικό σύστημα. Επίσης, το λεξικό Merriam Webster (Λήμμα “syncretism”) ορίζει τον συγκρητισμό ως: 1. συνδυασμό διαφορετικών μορφών πίστης ή πρακτικής, 2. σύντηξη δύο ή περισσότερων αποκλινουσών μορφών.

Στην λογική αυτή, η «Συγκρητιστική Πολιτική» (Syncretic Politics) αποτελεί ένα κίνημα που επιχειρεί να συμβιβάσει Αριστερά και Δεξιά, δημιουργώντας νέες θέσεις, αποδεκτές και από τις δύο πλευρές. Ουσιαστικά πρόκειται για απόπειρα συνύπαρξης, συμφιλίωσης της Αριστεράς με την Δεξιά πολιτική (Philosophy Terms, Λήμμα “Syncretism”).

Ακολουθώντας την αντίληψη ότι η καθιερωμένη δυάδα Αριστεράς - Δεξιάς έχει απολέσει την περιγραφική της αξία, εμφανίζονται σήμερα κόμματα που δεν αυτοπροσδιορίζονται ούτε ως αριστερά ούτε ως δεξιά, γεγονός που οφείλεται σημαντικά στο γεγονός ότι τα πολιτικά ζητήματα που ανακύπτουν σήμερα αφορούν την κοινωνία εν συνόλω και οι αποφάσεις λειτουργούν δεσμευτικά για όλους, όπως π.χ. το περιβαλλοντικό ζήτημα, που συνδέεται με την εμφάνιση των Πρασίνων (Μπόμπιο, 2013:85). Ενδεικτικό στοιχείο της κατεύθυνσης αυτής είναι το ότι όλα τα κόμματα ενσωμάτωσαν σταδιακά την οικολογική προβληματική, «χωρίς να αλλάξουν σε τίποτα τη συνήθη ιδεολογική τους σκευή, ή, το πολύ, προσθέτοντας μια μικρή βαλίτσα ή μια χειραποσκευή» (Μπόμπιο, 2013:86).

Στον αντίποδα της αντίληψης περί «συγκρητιστικής πολιτικής» βρίσκονται οι υποστηρικτές της άποψης ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς διατηρεί μέχρι και σήμερα το νόημά της, παρά τις όσες ισχυρές πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές συντελούνται. Ο Giddens (1998:38) υποστηρίζει ότι παρά τον αμφιλεγόμενο χαρακτήρα της διάκρισης, η νοηματοδότηση της Αριστεράς και της Δεξιάς μεταβάλλεται στην πάροδο του χρόνου, παρακολουθώντας τα δεδομένα της εποχής.

Στην ίδια κατεύθυνση βρίσκεται η άποψη του Μπόμπιο (2013:76), ο οποίος υποστηρίζει ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς διατηρεί το νόημά της και ότι οι ιδεολογίες που οι χώροι περικλείουν παραμένουν ζωντανές. Αναφέρει: «Οι πρώτες αμφιβολίες για την εξαφάνιση της διάκρισης, ή τουλάχιστον για τη μειωμένη αντιπροσωπευτική δύναμή της, θεωρείται συχνά ότι έχουν ως βάση και αφετηρία τη λεγόμενη κρίση των ιδεολογιών. Εύκολα θα μπορούσε να αντιτάξει κανείς στο εν λόγω επιχείρημα, και τούτο έχει ήδη γίνει, ότι οι ιδεολογίες δεν έχουν εξαφανιστεί διόλου, αντιθέτως μάλιστα σήμερα είναι πιο ζωντανές παρά ποτέ. Τις ιδεολογίες του παρελθόντος έχουν διαδεχθεί άλλες, νεότερες, ή που υποστηρίζουν ότι είναι νεότερες». Σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «Το δέντρο της ιδεολογίας είναι πάντα πράσινο», ενώ, κατά την άποψή του, η κρίση των ιδεολογιών αποτελεί το μεγαλύτερο ιδεολόγημα.

Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι Αριστερά & Δεξιά είναι έννοιες σχετικές. Επισημαίνει ο Revelli (από Μπόμπιο, 2013:155-156): Οι έννοιες “Δεξιά” και “Αριστερά” δεν είναι έννοιες απόλυτες. Είναι έννοιες σχετικές. Δεν είναι έννοιες ουσιαστικές ή οντολογικές. Δεν αποτελούν εγγενή στοιχεία του πολιτικού κόσμου. Είναι τόποι του «πολιτικού χώρου». Για το λόγο αυτό, Αριστερά και Δεξιά «δεν είναι λέξεις που περικλείουν ένα περιεχόμενο ορισμένο μία για πάντα. Μπορούν να περικλείουν διάφορα νοηματικά περιεχόμενα, αναλόγως των εποχών και των καταστάσεων».

Παράδειγμα αποτελεί η μετακίνηση της Αριστεράς κατά τον 18^ο αιώνα από το φιλελεύθερο κίνημα στο δημοκρατικό και εν συνεχεία στο σοσιαλιστικό. Κάθε φορά «αυτό που είναι αριστερό, θεωρείται αριστερό ανάλογα με το τι είναι δεξιό. Το γεγονός ότι η Δεξιά και η Αριστερά αντιπροσωπεύουν μία αντίθεση σημαίνει απλώς ότι δεν μπορεί κανείς να είναι συγχρόνως και δεξιός και αριστερός. Δεν έχει όμως καμία επίπτωση στο νοηματικό περιεχόμενο των δύο αντίθετων μερών. Η αντίθεση παραμένει, ακόμη και αν το νόημα των δύο αντιθέτων αλλάξει». Εν κατακλείδα, η σχετικότητα των εννοιών και το ακαθόριστο του περιεχομένου τους, καθιστά δυνατή τη μεταβλητότητα των όρων (Μπόμπιο, 2013:156).

Επειδή οι έννοιες “Αριστερά” - “Δεξιά” είναι μεταβλητές και μία παγιωμένη Αριστερά σε διαφορετικό πλαίσιο μπορεί να μετακινείται προς το Κέντρο, καταλληλότερο σχήμα για την

απεικόνιση αυτής της μετακίνησης είναι μία συνεχής γραμμή, που επιτρέπει τη σταδιακή μετάβαση από τη μία θέση στην άλλη (Μπόμπιο, 2013:158).

Ο Μπόμπιο (2013:78-80) εκφράζει την άποψη ότι η απεικόνιση μίας συνεχούς γραμμής δεν αποκλείει τη συνθετότητα του πολιτικού συστήματος. Απεναντίας, επιτρέπει την ύπαρξη ενδιάμεσων θέσεων ανάμεσα στην τελική Αριστερά και στην τελική Δεξιά. Ο κεντρικός χώρος, μεταξύ των δύο άκρων, είναι ο χώρος που είθισται να αποκαλούμε «κέντρο». Παρά το ότι το Κέντρο είναι όρος διακριτός από την Αριστερά και τη Δεξιά, ωστόσο προσλαμβάνει νόημα από αυτή καθεαυτή τη διάκριση: «[...], εξυπονοεί και αντλεί από αυτήν την αντίθεση τον ίδιο το λόγο της ύπαρξής του». Η αναγνώριση του Κέντρου ως ενδιάμεσου χώρου, συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση του πολιτικού συστήματος, αφού επιτρέπει τη διάκριση των επιμέρους διαβαθμίσεων, επιτρέποντας τη «διάκριση μεταξύ ενός κέντρου πλησιέστερου στην Αριστερά - κεντροαριστερά - και ενός κέντρου πλησιέστερου στη Δεξιά – κεντροδεξιά». Έτσι, από την πλευρά της Αριστεράς διακρίνεται μια μετριοπαθής Αριστερά και μια ακραία Αριστερά και από την πλευρά της Δεξιάς μια μετριοπαθής Δεξιά και μια ακραία Δεξιά αντίστοιχα. Στη λογική αυτή, υπάρχει πάντα ένα αδιαίρετο Κέντρο, το λεγόμενο «κέντρο – κέντρο») και η τριάδα (Αριστερά – Κέντρο – Δεξιά) του συνολικού σχήματος, μετατρέπεται σε πεντάδα (Αριστερά – κεντροαριστερά – Κέντρο – κεντροδεξιά – Δεξιά).

Αλλά και ο Βενιζέλος (2006:13) όσον αφορά στην λειτουργικότητα της διάκρισης Αριστεράς - Δεξιάς σήμερα αναρωτάται: «Σημαίνουν κάτι οι επίμονες αυτές έννοιες με δεδομένες τις νέες προκλήσεις της εποχής μας;».

Αναγνωρίζει ότι στην συνείδηση της κοινής γνώμης οι έννοιες Αριστερά και Δεξιά μοιάζουν παρωχημένες. Όπως υποστηρίζει, έρευνες αξιακού χαρακτήρα, που καταγράφουν τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης απέναντι σε λέξεις - και άρα σε έννοιες - καταδεικνύουν ότι οι όροι «Αριστερά» και «Δεξιά» εκλαμβάνονται ως αντιπαθείς και επικοινωνιακά ύποπτοι. Ο λόγος είναι ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς παραπέμπει στο συμβατικό πολιτικό φάσμα, συνεπώς στο ισχύον κομματικό σύστημα και μάλιστα στον ιδεολογικό του πυρήνα. «Παραπέμπει δηλαδή σε μια παραδοσιακή και κατά πολλούς ξεπερασμένη, ως ανεπαρκή και αναποτελεσματική, αντίληψη της πολιτικής. Επιπλέον, παραπέμπει σε μια αντιπαραθετική και διχοτομική αντίληψη της πολιτικής που λειτουργεί “αντιπολυσυλλεκτικά”, καθώς λίγοι είναι αυτοί που δηλώνουν ότι ταυτίζονται με τις καθαρές και ακραίες θέσεις του άξονα "Αριστερά - Δεξιά"» (Βενιζέλος, 2006:51-52).

Υποστηρίζει όμως ότι χωρίς τις έννοιες «Αριστερά - Δεξιά» - και άρα χωρίς την έννοια του Κέντρου που είναι συνυφασμένη με αυτές - «δεν μπορεί να προσδιοριστεί το ιδεολογικό και

πολιτικό φάσμα, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο». Κατά την άποψή του, η διάκριση Αριστεράς και Δεξιάς διατηρεί και σήμερα την ισχύ της με κέντρο αναφοράς τις έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας: «Βέβαια, η διάκριση Αριστεράς και Δεξιάς επί πάρα πολλές δεκαετίες παρέπεμπε ουσιαστικά στη συσχέτιση των δύο κορυφαίων πολιτικών εννοιών που είναι η ελευθερία και η ισότητα. Αφ' ης στιγμής στις δύο αυτές έννοιες άρχισαν να προστίθενται και άλλες κρίσιμες παράμετροι, όπως η ανάπτυξη, η δημοσιονομική σταθερότητα, η μακροοικονομική ισορροπία, η απασχόληση, η οικολογική ευαισθησία και η αειφορία, η ασφάλεια κ.ο.κ., η διάκριση Αριστεράς-Δεξιάς έχασε την αρχική καθαρότητά της, όχι όμως την αξία της. Σε τελική ανάλυση, όλες οι κρίσιμες παράμετροι μιας πολιτικής στάσης και επιλογής μπορούν να τοποθετηθούν στον άξονα της ελευθερίας ή στον άξονα της ισότητας και άρα να προβληθούν ως σημεία πάνω στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς» (Βενιζέλος, 2006:13-14).

Είναι σημαντική η επισήμανση του Βενιζέλου (2006:23-24) ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς παραμένει τελικά «ζωντανή», καθώς περικλείει μία ακόμη πιο κρίσιμη διάκριση: καθετί μπορεί να τοποθετείται «αριστερότερα» ή «δεξιότερα», στη λογική των ενδιάμεσων θέσεων που εκφράστηκε παραπάνω από τον Μπόμπιο. Ο Βενιζέλος υποστηρίζει ότι «... καθετί στην ιστορία είναι άλλωστε ζήτημα σχετικό, είναι ζήτημα σύγκρισης και στάθμισης».

Ζητήματα που σχετίζονται με τον πυρήνα των παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων επαναφέρουν διαρκώς την διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς στην επικαιρότητα, όπως: το μεταβιομηχανικό μοντέλο ανάπτυξης, το διανοητικό κεφάλαιο, ο χρόνος εργασίας, οι εργασιακές σχέσεις και η βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος (Βενιζέλος, 2006:15). Και άλλα, όμως, σύγχρονα ζητήματα αξιολογούνται μέσα από το σχήμα «Αριστεράς - Δεξιάς»: «Τι σημαίνει η διάκριση αυτή για την ευρωπαϊκή πολιτική στον κινηματογράφο, για την οικολογική ευαισθησία, το φεμινιστικό κίνημα, το κίνημα των ομοφυλοφίλων, τη στάση απέναντι στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης ή απέναντι στην κοινωνία της πληροφόρησης και της γνώσης;» (Βενιζέλος, 2006:22).

Την υπαρκτή αξία της διάκρισης επιβεβαιώνει η διαχρονική διάθεση των πολιτών να αυτοπροσδιοριστούν στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Όπως αναφέρεται στον Παστιάδη (2009:1/19), κατά τους Inglehart & Klingemann ("Party Identification, Ideological Preference and the Left-Right Dimension Among Western Mass Publics", 1976), η πλειοψηφία των πολιτών της Δυτικής Ευρώπης, δεχόταν να αυτοπροσδιοριστεί στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, ενώ οι Marcel & Witkowski («Η διάκριση Αριστερά/Δεξιά», 2005:28) συμπεραίνουν ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς «απέχει πολύ από το να θεωρηθεί εξαφανισμένη ή ανύπαρκτη». Όπως σημειώνουν (2005:3), τον Ιανουάριο του 2002 το 91% των Γάλλων

πολιτών αυτοτοποθετείτο στην κλίμακα Αριστεράς - Δεξιάς, ενώ μόνο το 9% δεν ετοποθετείτο απορρίπτοντάς την.

Συνοψίζοντας, στην αξία και στη διαχρονικότητα της διάκρισης Αριστεράς - Δεξιάς αναφέρεται ο Καναδός πολιτικός επιστήμονας Jean Lapointe, στο έργο του “Left & Right: The Topography of Political Perceptions” (1981) επισημαίνοντας τα κύρια χαρακτηριστικά που την καθιέρωσαν (αναφέρεται σε Μαυρογορδάτο, 2011:4):

1. «Η αντιπαράθεση Αριστεράς - Δεξιάς μπορεί εύκολα να μετατραπεί από διχοτομικό σχήμα σε συνεχές φάσμα και αντίστροφα - πολύ πιο εύκολα από οποιοδήποτε άλλο ζεύγος αντιθέτων».
2. «Εμπεριέχει ένα αυτονόητο τρίτο στοιχείο - το κέντρο - που προσφέρεται για τη σύγκριση των άκρων όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά και με ένα μέσο όρο».
3. «Τα δύο προηγούμενα γνωρίσματα της διάκρισης επιτρέπουν την ενσωμάτωση απεριόριστου φάσματος αποχρώσεων, ενώ ο αφηρημένος καταρχήν χαρακτήρας της επιτρέπει την απεριόριστη αναπροσαρμογή της από εποχή σε εποχή και από χώρα σε χώρα».
4. «Τέλος, η διάκριση μεταφράζεται αβίαστα σε εικόνα και παραπέμπει στο χώρο (κυριολεκτικά στην αρχή, μεταφορικά στη συνέχεια). Γίνεται έτσι άμεσα κατανοητή, πέρα και πάνω από πολιτισμικά σύνορα».

Έχοντας λάβει υπόψιν όλα τα παραπάνω στην παρούσα έρευνα θα γίνει δεκτό ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς διατηρεί έως σήμερα την αξία της, ως σχήμα κατανόησης και ερμηνείας του πολιτικού περιβάλλοντος.

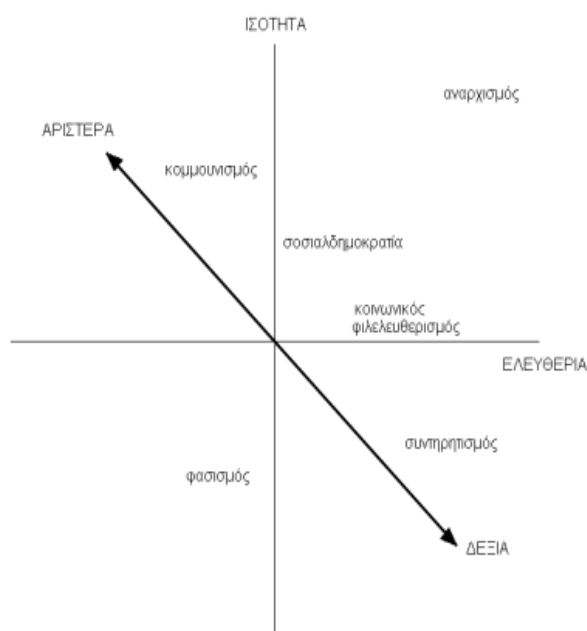
Ως κατακλείδα, παρατίθεται η άποψη με την οποία ο Γάλλος φιλόσοφος Marcel Gauchet κλείνει το βιβλίο του «Ιστορία μίας διχοτομίας» (1994): *«Ανεξαρτήτως αυτού που θα συμβεί, η Δεξιά και η Αριστερά έχουν πλέον αυτόνομη ζωή σε σχέση με τη μήτρα στο εσωτερικό της οποίας αρχικά αναπτύχθηκαν. Κατέκτησαν τον πλανήτη. Έγιναν καθολικές κατηγορίες της πολιτικής. Αποτελούν μέρη των βασικών εννοιών που επεξηγούν γενικώς τη λειτουργία των σύγχρονων κοινωνιών»* (από Μπόμπιο, 2013:54-55).

Β.1.4. Η σχέση του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς με τις έννοιες της ισότητας και της ελευθερίας

Ο Βενιζέλος (2006:57) υπογραμμίζει την άρρηκτη σχέση του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς με τις έννοιες της ισότητας και της ελευθερίας:

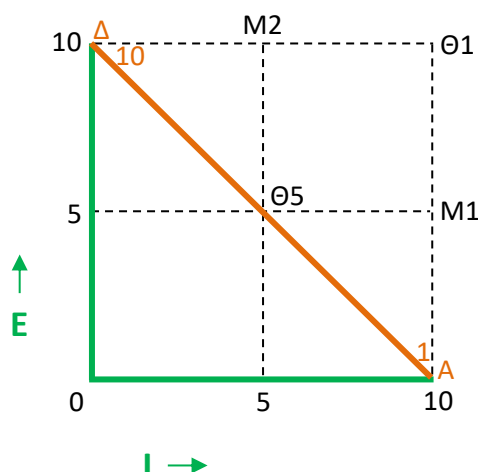
«Ο κλασικός αυτός άξονας Αριστεράς - Δεξιάς αποκτά τους ιδεολογικούς και ιστορικούς του συμβολισμούς μόνο σε συνδυασμό με τη γραφική απεικόνιση της τομής ανάμεσα στις δύο θεμελιώδεις έννοιες που συγκροτούν σε όλη τη νεωτερική περίοδο το ίδιο το πεδίο της πολιτικής. Προφανώς αναφέρομαι αφενός μεν στην *έννοια της ελευθερίας*, αφετέρου στην *έννοια της ισότητας*, που εμφανίζονται να συνυπάρχουν, μέσα από την αντίθεσή τους στο ιδεολογικό corpus της Επανάστασης, που ως ιστορικό γεγονός και ως αφετηρία νέων κοινωνικών, θεσμικών και πολιτικών καταστάσεων σηματοδοτεί τη νεωτερική εποχή».

Βασισμένη στις κεντρικές έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας, που υπογραμμίστηκαν, δίνεται η παρακάτω εκδοχή διδιάστατης απεικόνισης του πολιτικού φάσματος, καθώς και των ιδεολογιών που περιλαμβάνει, όπου ο κάθετος άξονας αντιπροσωπεύει την ισότητα, ενώ ο οριζόντιος την ελευθερία. Διαγώνια βρίσκεται ο άξονας Αριστεράς-Δεξιάς (Wikipedia, Λήμμα «Πολιτικό φάσμα»).

Σχήμα 2: Το πολιτικό φάσμα σε σχέση με τις έννοιες της «Ελευθερίας» και της «Ισότητας».

Στην ίδια λογική αναπτύσσεται το σχήμα, που παραθέτει ο Βενιζέλος (2006:58). Όπως σημειώνει (2006:56) η αυτοτοποθέτηση των πολιτών στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, επικράτησε να «διαβαθμίζεται από 1-10 (με το 1 ως ακρότατο σημείο της Αριστεράς, το 5 ως μέσο και το 10 ως ακρότατο σημείο της Δεξιάς)».

Σχήμα 3: Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς σε συνάρτηση με τις έννοιες της «Ελευθερίας» & της «Ισότητας».

Το σχήμα είναι γραφική απεικόνιση της σχέσης ελευθερίας (άξονας Ε0 - Ε10) και ισότητας (άξονας Ι0 - Ι10). Οι δύο συνιστώσες, με τη μορφή τεμνομένων ιδεολογικών προσεγγίσεων, αναδεικνύουν τον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς ως υποτεινούσα του τριγώνου που σχηματίζεται.

Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς σχηματίζεται ανάμεσα σε δύο σημεία:

- Το πρώτο (Δ) είναι το σημείο σύγκλισης του μέγιστου βαθμού ελευθερίας (Ε10) και του ελάχιστου βαθμού ισότητας (Ι0) και
- Το δεύτερο (Α) είναι το σημείο σύγκλισης του ελάχιστου βαθμού ελευθερίας (Ε0) και του μέγιστου βαθμού ισότητας (Ι10).

Έτσι λοιπόν, αν στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς ορίζεται ως ultra δεξιά θέση ο βαθμός 10 του άξονα και ως ultra αριστερή θέση ο βαθμός 1, τότε το μέσον, δηλαδή το κέντρο του άξονα, βρίσκεται στο σημείο Θ. Η θέση αυτή (Θ) ταυτόχρονα αποτελεί και το σημείο σύγκλισης μιας μετριοπαθούς αντίληψης περί ελευθερίας και περί ισότητας, δηλαδή το σημείο σύγκλισης των σημείων Ε5 και Ι5 (Βενιζέλος, 2006:58-59).

Ο Βενιζέλος υπογραμμίζει ότι το παραπάνω σχήμα και η κλασσική τυπολογία που περικλείει, γίνεται βάση ερμηνείας για το πώς προκύπτουν όλες οι επιμέρους πολιτικές θέσεις (2006:59). Όπως σημειώνει: «...το ευρύτερο πεδίο που ορίζεται από τα σημεία Ε0/Ι0-Ε10-Θ1-Ι10 είναι το πλήρες και αναπεπταμένο πεδίο της ιδεολογικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής

και νοοτροπιακής αντιπαράθεσης που έχει διαμορφωθεί ιστορικά κατά τη μακρά περίοδο της νεωτερικότητας» (2006:61).

Συνεπώς, στη λογική αυτού του σχήματος, οι επιμέρους θέσεις προκύπτουν ως εξής:

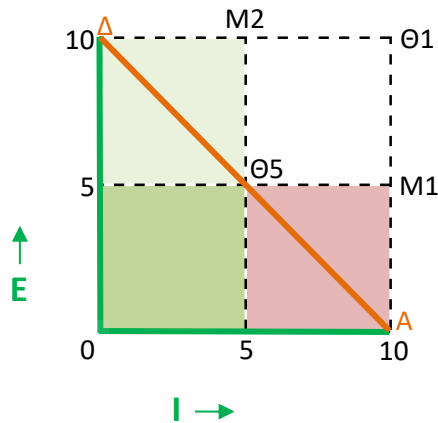
Π.χ. η μετατόπιση από το σημείο E0 προς το σημείο E5 σηματοδοτεί τη «σταδιακή κατοχύρωση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών ελευθεριών, και άρα των εγγυήσεων του δημοκρατικού και πολυφωνικού κράτους δικαίου», ενώ η μετακίνηση από το σημείο E5 προς το σημείο E10 αφορά στους περιορισμούς της οικονομικής ελευθερίας, «με το σημείο E10 να είναι αυτό στο οποίο δεν ισχύει κανένας σοβαρός περιορισμός, σύμφωνα με τις ακραίες νεοφιλελεύθερες προσεγγίσεις».

Στον άξονα της ισότητας, το διάστημα από το σημείο I0 στο σημείο I5 αντιστοιχεί σχηματικά στις κατακτήσεις του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους. Στη λογική αυτή, το διάστημα I5-I10 αποδίδει συμβολικά τις νέες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες που προκύπτουν και τις οποίες δεν μπορεί να αντιμετωπίσει το ευρωπαϊκό κοινωνικό κράτος. Τις ανισότητες αυτές επιχείρησε - ανεπιτυχώς - να αντιμετωπίσει ο υπαρκτός σοσιαλισμός (Βενιζέλος, 2006:59-60).

Όπως σημειώνει ο Βενιζέλος (2006:60) «σε αυτήν την τυπολογική απεικόνιση του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς και της τομής των ιδεολογικών αξόνων της ελευθερίας και της ισότητας εμπεριέχονται όλα τα επιμέρους πεδία της πολιτικής αντιπαράθεσης που χαρακτηρίζει τη νεωτερική εποχή». Συγκεκριμένα, τα παρουσιάζει ως εξής:

Όπως φαίνεται στο σχήμα παρακάτω, το πεδίο που ορίζεται μεταξύ των τεσσάρων σημείων α) E0/I0, β) E5, γ) I5 και δ) Θ, «είναι το διασφαλισμένο (μετά από προσπάθειες δεκαετιών) πεδίο του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους δικαίου και του θεσμικού, πολιτικού και κοινωνικού του κερκτημένου». Μάλιστα, το πεδίο αυτό διευρύνεται στο τεταρτημόριο που περικλείεται από τα σημεία E5, E10, M2 και Θ, όπου κατά κύριο λόγο «ισχύουν οι κατακτήσεις του ευρωπαϊκού δημοκρατικού κράτους δικαίου».

«Αντιθέτως, από τα σημεία Θ - I5 - I10 - M1 ορίζεται το αμφισβητούμενο ακόμη πεδίο του πολιτικού και κοινωνικού πλουραλισμού, δηλαδή το πεδίο στο οποίο δοκιμάζεται ακόμη η ανεκτικότητα και η πολυμέρεια των ευρωπαϊκών κοινωνιών, ιδίως με τη μορφή της πολυπολιτισμικότητας, λόγω των προβλημάτων που δημιουργεί το φαινόμενο της υποδοχής μεταναστών και η εμφάνιση ξενοφοβικών και ρατσιστικών αντιδράσεων» (Βενιζέλος, 2006:60).

Σχήμα 4 : Ο άξονας Αριστεράς - Δεξιάς σε συνάρτηση με τις έννοιες της «Ελευθερίας» & της «Ισότητας» και τα επιμέρους οριζόμενα πεδία.

Αποτίμηση του παραπάνω σχήματος και περαιτέρω αναγνώσεις του:

Το σχήμα που παρατέθηκε και αναλύθηκε είναι «υπερβολικά απλοποιημένο και αποτυπώνει την ιστορική και ιδεολογική σημασία που έχει η σχέση μεταξύ ελευθερίας και ισότητας. Είναι συνεπώς ένα σχήμα αφαιρετικό που υποτάσσει κατ' ανάγκην σε δύο μόνον παραμέτρους (ελευθερία - ισότητα) μια πολύ μεγάλη ποικιλία θέσεων, σχέσεων και αντιπαραθέσεων. Όλες αυτές οι παράμετροι μπορούν να σχηματοποιηθούν βέβαια πολύ καλύτερα με τη χρήση αξόνων επάλληλων προς τους δύο βασικούς άξονες της ελευθερίας και της ισότητας. Μπορούν όμως να αποτυπωθούν και ως σημεία ή ως τμήματα των δύο αυτών βασικών αξόνων. Για παράδειγμα, η σχέση δημοκρατίας - πολιτικού αυταρχισμού και η σχέση ελευθερίας - ασφάλειας, δηλαδή οι παράμετροι του πολιτικού φιλελευθερισμού, μπορούν να αποτυπωθούν στον άξονα της ελευθερίας, ενώ η σχέση οικονομικού φιλελευθερισμού και κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής αποτυπώνεται με ευκρίνεια στην κλίμακα που εμπεριέχει ο άξονας της ισότητας» (Βενιζέλος, 2006:62).

Ο Βενιζέλος (2006:62-63) θεωρεί ότι ακόμη και συνθετότερα πολιτικά ζητήματα, μπορούν μέσα από μία ευρύτερη ανάγνωση να τοποθετηθούν στην τυπολογία του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Όπως, για παράδειγμα, οι απόψεις περί προστασίας του περιβάλλοντος σε αντίθεση με την ανεξέλεγκτη, ακόμη και άκριτη, εντατική χρήση των φυσικών πόρων. Το θέμα αυτό της οικολογικής προστασίας μπορεί να αποτυπωθεί στον άξονα ως εξής: η οικολογική ευαισθησία, μπορεί να θεωρηθεί έννοια συγγενής με την κοινωνική προστασία και, επομένως, μπορεί να ιδωθεί συμβολικά στον άξονα της ισότητας. Η προστασία και η απόλαυση του περιβάλλοντος, ως βασικό δικαίωμα, μπορεί να ιδωθεί στον άξονα της

ελευθερίας και να οδηγήσει σε περιορισμούς της οικονομικής ελευθερίας και της ιδιοκτησίας. Υπό την έννοια αυτή, η προστασία του περιβάλλοντος εντάσσεται στην αντίληψη του κοινωνικού κράτους «και ως συνταγματικό δικαίωμα βρίσκεται σίγουρα μέσα στο πεδίο του σύγχρονου ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους και πάρα πολύ κοντά στο σημείο Θ, που συμβολίζει το επίκεντρο της αντίληψης της ευρωπαϊκής σοσιαλιστικής Αριστεράς» (Βενιζέλος, 2006:63).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ - ΔΕΞΙΑΣ

Η διάκριση «Αριστεράς - Δεξιάς» αντανακλά την σκοπιά από την οποία αντιμετωπίζει κανείς τα μείζονα ζητήματα και τη στάση που εν συνεχεία υιοθετεί. Όπως υποστηρίζει ο Βενιζέλος (2006:33), μπορεί να επιλέγει μία απορριπτική στάση, που ενεργοποιεί την ευαισθησία του ή να επιλέγει μία καταφατική, αδιάφορη στάση, μέσα από την παθητική αποδοχή καταστάσεων. Κατά τον Βενιζέλο, το στοιχείο αυτό από μόνο του γεννά μία «ιδεολογική, αισθητική και τελικά πολιτική διαφοροποίηση και άρα τυπολογία». Στα κοινωνικο-πολιτικά ζητήματα που ανακύπτουν όλες οι επιμέρους πλευρές καλούνται να λάβουν θέση. Ζητήματα, όπως οι φυλετικές διακρίσεις και ο ρατσισμός, καταδικάζονται σχεδόν συνολικά, κάτι όμως που δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο, καθώς εάν τα ιδεολογικά και πολιτικά κεκτημένα εγκαταλειφθούν στην τύχη τους, δεν αποκλείεται προηγούμενες κρίσεις να αναζωπυρωθούν.

Ο Michael Pearce (2014:27, αναφέρεται από Noël/Thérien 2008:24; McCandless 2010:14-15) υποστηρίζει ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς, στις δυτικές κοινωνίες κατά τα τελευταία διακόσια χρόνια, βοήθησε «τους πολίτες να ενοποιούν σε συνεκτικά πρότυπα τις στάσεις τους και τις ιδέες τους για την πολιτική». Αναφέρει στο άρθρο του πως όσοι βρίσκονται στα Αριστερά γενικά διάκινται αισιόδοξα προς την ανθρώπινη φύση, τάσσονται υπέρ της κοινωνικής προστασίας και της ισότητας, έχουν ένα συνεκτικό όραμα για την κοινωνία και τον πολιτισμό και προσανατολίζονται σε πολιτικές που ενισχύουν την κοινωνική δικαιοσύνη και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία και κατανόηση. Από την άλλη πλευρά, όσοι τοποθετούνται Δεξιά, τείνουν να βλέπουν την κοινωνία και τον πολιτισμό με όρους αποκλειστικότητας και εθνικισμού, έχουν σε μεγάλη υπόληψη το στρατό, τοποθετούν τον ανταγωνισμό πάνω από τη συνεργασία και, συνήθως, τάσσονται υπέρ της αξιοκρατίας και του ατομικισμού, ψηφίζοντας πολιτικές που πιστεύουν ότι θα δημιουργήσουν αυξημένες ευκαιρίες εντός μίας απορρυθμισμένης, με χαμηλή φορολόγηση και πλήρως εμπορικής οικονομίας.

Οι δύο παραπάνω προσεγγίσεις δίνουν μόνο το περίγραμμα της ιδεολογικής απόκλισης μεταξύ Αριστεράς - Δεξιάς. Όμως, για την παρούσα έρευνα χρειάζεται η αναλυτική καταγραφή και κωδικοποίηση των πολιτικών θέσεων που περιλαμβάνονται στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, ώστε οι διαβαθμίσεις που συντελούνται κατά μήκος του να καθίστανται άμεσα ορατές και συγκρίσιμες.

Στο κεφάλαιο αυτό, θα επιχειρηθεί η καταγραφή των γενικών προσδιοριστικών στοιχείων των πολιτικών θέσεων, μέσα από την παράθεση σχετικών βιβλιογραφικών πηγών.

Αρχικά θα παρουσιαστεί μία σύντομη θεώρηση, που έχει ως κορμό την πεποίθηση ότι η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς προκύπτει μέσα από δύο κύρια ζητήματα: α) την αντίληψη για την οικονομική λειτουργία και β) τον διαμοιρασμό των κοινωνικών υπηρεσιών στο πλαίσιο του σύγχρονου κράτους, μία λειτουργία στενά συνυφασμένη με την αλλοτινή αντίληψη περί κοινωνικών προνομίων.

Κατόπιν επιχειρείται, από το βιβλίο του Νορμπέρτο Μπόμπιο «Δεξιά & Αριστερά» η συνοπτική αποκωδικοποίηση των βασικών ιδεολογικών διαφορών μεταξύ των δύο κύριων ιδεολογικών πόλων και η διάκριση των επιμέρους πολιτικών θέσεων.

Παρουσιάζεται επίσης η θεωρητική προσέγγιση του Ευάγγελου Βενιζέλου για τις έννοιες Αριστεράς & Δεξιάς, μέσα από δέκα σημεία ιδεολογικής διαφοροποίησης. Στόχος είναι να περιγραφεί η στάση που κάθε πλευρά υιοθετεί σε επιμέρους κοινωνικο-πολιτικά ζητήματα.

Αμέσως μετά θα παρουσιαστεί το Infographic “Left & Right”, που αντιπαραβάλλει τις ιδεολογικές αποκλίσεις Αριστεράς - Δεξιάς στο πλαίσιο της αμερικανικής πολιτικής σκηνής. Πολλά από τα στοιχεία του είναι κοινά με τη γενική θεώρηση περί Αριστεράς & Δεξιάς στο δυτικό κόσμο.

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί η έρευνα του Michelat, που επίσης εγγράφεται στην παραπάνω λογική και αφορά τις στάσεις της γαλλικής κοινωνίας, όπως προκύπτουν από τον αυτοπροσδιορισμό των ατόμων στη λογική του πολιτικού φάσματος Αριστεράς - Δεξιάς.

Στην ίδια λογική συσχέτισης της πολιτικής θέσης με τις στάσεις επί επιμέρους ζητημάτων, τοποθετείται και η έρευνα της VPRC, όπου καταγράφονται οι απόψεις που εντονότερα σχετίζονται με την Αριστερά & τη Δεξιά τοποθέτηση.

B.2.1. Mc Donald, Mendes & Kim: Οι δύο σημαντικές διαφορές Αριστεράς - Δεξιάς

Όπως επισημαίνουν οι McDonald, Mendes & Kim (2007) η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς στην σύγχρονη εποχή σχετίζεται πρωτίστως με την αντίληψη περί του ποια αγαθά και υπηρεσίες πρέπει να είναι δημόσια ή μη. Στη βάση αυτή, αναπτύσσονται δύο σημαντικές διαφορές:

A. Η πρώτη αφορά στην αντίληψη για την *Οικονομία*, που λαμβάνει δύο κύριες πτυχές:

- Κυβερνητική παρέμβαση στην οικονομία ή μη

Εκείνοι που τάσσονται υπέρ της κυβερνητικής παρέμβασης στην οικονομία και την οργάνωση με τον έλεγχο της κυβέρνησης μιας εθνικής οικονομίας βρίσκονται στα Αριστερά,

ενώ εκείνοι που θέλουν την ιδιωτική πρωτοβουλία να πρωτοστατεί στην οργάνωση της εθνικής οικονομίας βρίσκονται στα Δεξιά (McDonald et al., 2007:64).

- Έλεγχος των μέσων παραγωγής

Ο κυβερνητικός έλεγχος (ή μη) στα μέσα παραγωγής είναι μέρος της οικονομικής αντίληψης. Συγκεκριμένα, η υιοθέτηση της άποψης περί δημόσιας ιδιοκτησίας των βιομηχανιών τοποθετεί κάποιον πολύ αριστερά, ενώ η αντίληψη ότι η κυβέρνηση οφείλει να επιβλέπει στενά τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, είναι περισσότερο μετριοπαθής και βρίσκεται λιγότερο αριστερά.

Β. Η δεύτερη σημαντική διαφορά σχετίζεται με τον *Διαμοιρασμό των Υπηρεσιών*, που συνδέονται με το σύγχρονο κράτος πρόνοιας (McDonald et al., 2007:64).

Για παράδειγμα, πώς πρέπει να διανέμεται η περίθαλψη; Πρέπει να είναι δημόσιο αγαθό; Η ερώτηση αυτή επιδέχεται διαφορετικές απαντήσεις, ανάλογα με την θέση στην οποία τοποθετούνται τα άτομα κατά μήκος του πολιτικού φάσματος:

- Να έχουν περίθαλψη μόνο εκείνοι που μπορούν να την πληρώσουν (Δεξιά)
- Να προσφέρεται μόνο στους ηλικιωμένους (Κεντροδεξιά)
- Να προσφέρεται σε εκείνους, των οποίων τα εισοδήματα δεν είναι επαρκή (Κεντροαριστερά)
- Να προσφέρεται σε όλους (Αριστερά)

Παρομοίως, μπορεί να τεθεί ερώτηση για την εκπαίδευση, την τροφή, την κατοικία, την ενδυμασία κ.α.

Γενικά, η Δεξιά τοποθέτηση αναγνωρίζει μικρή ανάγκη κυβερνητικής εμπλοκής στη διανομή αυτών των αγαθών και υπηρεσιών, ενώ οι διαβαθμίσεις του να τοποθετείται κανείς στα Αριστερά ή στα Δεξιά, έχουν να κάνουν με την αναγνώριση μικρότερης ή μεγαλύτερης ανάγκης για κυβερνητική συμμετοχή σε αυτή τη διαδικασία.

Βέβαια, εκφράζεται η ένσταση (McDonald et al., 2007:64) ότι η αποτύπωση της διάκρισης Αριστεράς - Δεξιάς ως μίας δέσμης α) δημοσίων αγαθών και β) υπηρεσιών, είναι σε μεγάλο βαθμό προβλέψιμη και δεν περιγράφει πλήρως τις σημερινές πολιτικές συνθήκες. Οι όροι Αριστερά - Δεξιά ήταν ευρέως διαδεδομένοι στον 18^ο και 19^ο αιώνα, όταν το πεδίο εφαρμογής των δημοσίων αγαθών ήταν στενά οριοθετημένο και τα ζητήματα οικονομικής πολιτικής - που σήμερα είναι τόσο επικρατή - έπαιζαν μικρότερο ρόλο στη χάραξη της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ εκείνων που τοποθετούνταν στα Αριστερά και εκείνων στα Δεξιά. Επιπλέον, όταν αναφερόμαστε σε Αριστερά - Δεξιά σήμερα, στην Άκρα Δεξιά

περιλαμβάνονται εθνικιστικά κόμματα με αυταρχικές πεποιθήσεις σε ζητήματα κοινωνικής τάξης. Λίγη σημασία έχει εάν ένα ακροδεξιό κόμμα είναι νεοφασιστικό υποστηρίζοντας έναν διευρυμένο οικονομικό ρόλο για την κυβέρνηση, εάν τάσσεται υπέρ της ελεύθερης λειτουργίας της αγοράς (free-marketeer) ή εάν, ακόμα, παραμένει τελείως σιωπηλό στα ζητήματα οικονομικής πολιτικής. Και αυτό γιατί, σε κάθε περίπτωση, τα ακροδεξιά κόμματα ταυτοποιούνται εύκολα.

Ωστόσο, υπάρχει ένα σημείο που συνδέει την πολιτική συζήτηση και ορολογία του 18^{ου} & 19^{ου} αιώνα με τις σημερινές συνθήκες και είναι χρήσιμο να ληφθεί υπόψιν. Πρόκειται για την *αναγνώριση των προνομίων* εντός του κοινωνικού πλαισίου (McDonald et al., 2007:64), στοιχείο που νοηματικά συνδέεται με τον διαμοιρασμό των υπηρεσιών εντός του σύγχρονου κράτους πρόνοιας που είδαμε παραπάνω.

Όπως σημειώνουν οι McDonald et al. (2007:64), η διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς στο 18^ο αιώνα είχε σε μεγάλο βαθμό να κάνει με το εάν η ανθρώπινη αξία προέκυπτε από την κληρονομική κατάσταση ή, ακόμη, από την εγγύτητα με το Θεό: «Υπήρχαν προνόμια τα οποία απολάμβαναν η κατεστημένη αριστοκρατία και η εκκλησιαστική ιεραρχία».

Σχετικό μάλιστα με την έννοια του προνομίου είναι το σημείο που αναφέρει ο Μπόμπιο (2013:177) ότι αποτελεί σημαντική κατάκτηση των σοσιαλιστικών κινημάτων η αναγνώριση των κοινωνικών δικαιωμάτων, πέραν των ατομικών. Μείζονα κοινωνικά δικαιώματα συμπεριελήφθησαν στα πρώτα μεταπολεμικά Συντάγματα και στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ως κοινωνικά δικαιώματα λογίζονται το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην εργασία, στοχεύοντας στην άμβλυνση της ανισότητας μεταξύ των κατεχόντων και των μη κατεχόντων. Όπως αναφέρει ο Μπόμπιο, στοχεύουν στο «να παράσχουν τη δυνατότητα σε ένα ολοένα μεγαλύτερο αριθμό προσώπων να είναι λιγότερο άνιστοι σε σχέση με πρόσωπα πιο τυχερά εξαιτίας της καταγωγής ή της κοινωνικής τους κατάστασης» (Μπόμπιο, 2013:177).

Η *αναγνώριση των προνομίων* είναι, όπως είδαμε, άρρηκτα συνδεδεμένη με την *κοινωνική ιεράρχηση*, συνεπώς τα δύο αυτά στοιχεία επηρέασαν από κοινού τη διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς.

Γενικά, οι φιλελεύθεροι από τα Αριστερά, αμφισβήτησαν την κοινωνική ιεράρχηση, ενώ οι συντηρητικοί από τα Δεξιά την υπερασπίστηκαν. Έως σήμερα συναντώνται απομεινάρια αυτής της ιδεολογικής αντιπαράθεσης (McDonald et al., 2007:64), στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψιν στην κατασκευή του μοντέλου του πολιτικού προφίλ.

Η σχέση προνομίων - πολιτικής θέσης, όπως αχνά σκιαγραφείται από τους McDonald et al. (2007:64):

- Τα προνόμια (κάθε λογής - ιθαγένεια, δικαίωμα ψήφου, σύνταξη και άλλες μορφές πρόνοιας και κοινωνικών υπηρεσιών, όπως μόρφωση κτλ.) χορηγούνται με βάση τη γενεαλογία του αίματος (Ακροδεξιά).
- Το προνόμιο ως κάτι που κερδίζεται στη λογική της ελεύθερης αγοράς και ανάλογα με τα ατομικά ταλέντα (Κεντροδεξιά).
- Δεν υπάρχει κανένας άλλος πραγματικός λόγος παραχώρησης προνομίων πέρα από αυτή καθαυτή την ανθρώπινη αξία (Αριστερά).

Στην λογική αυτή και ο Σκοτσέζος κοινωνιολόγος Robert MacIver, στο έργο του “The Web of Government” (1947), υποστηρίζει ότι η Δεξιά είναι συνυφασμένη με τα συμφέροντα της ανώτερης ή κυρίαρχης τάξης, έχει ιστορικά ταχθεί υπέρ των περιχαρακωμένων προνομίων, αντιμετωπίζει ευνοϊκά την αριστοκρατία, καθώς και την ιεραρχία που προκύπτει μέσω της γέννησης και του πλούτου. Από την άλλη πλευρά, η Αριστερά εναντιώθηκε σε όλα τα παραπάνω. Είναι συνυφασμένη με τις κατώτερες οικονομικά τάξεις, μάχεται για την ισότητα των προνομίων και των ευκαιριών, για τις αξιώσεις των λιγότερο προνομιούχων. Τέλος, το Κέντρο εκφράζει τη μεσαία τάξη (Wikipedia, Λήμμα “Left-right politics”, από Lipset, S. M., “Political man: the social bases of politics”. Garden City, NY: Doubleday, 1960).

B.2.2. Νορμπέρτο Μπόμπιο: Τα κύρια σημεία ιδεολογικής διαφοράς Αριστεράς - Δεξιάς

Περισσότερο λεπτομερώς περιγράφει τις πτυχές, βάσει των οποίων αναπτύσσεται η ιδεολογική διάκριση Αριστεράς - Δεξιάς, ο Νορμπέρτο Μπόμπιο στο έργο του «Δεξιά & Αριστερά».

Από τη θεωρητική του ανάλυση προκύπτουν διάσπαρτες οι εξής θέσεις:

- Η στάση που υιοθετείται έναντι στο *Ιδεώδες της Ισότητας* είναι κύριο κριτήριο της διάκρισης μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς. Ο Μπόμπιο στο βιβλίο του αφιερώνει ειδικό κεφάλαιο στο στοιχείο αυτό.

Η *Προσδοκία της Ισότητας* συνδέεται με την Αριστερά. Μάλιστα, όπως σημειώνει ο Μπόμπιο (2013:57) υπάρχει διάχυτη στην κοινή γνώμη η άποψη πως η προσδοκία της ισότητας «αποτελεί τον βασικό λόγο ύπαρξης των αριστερών κινημάτων». Πιο κάτω σημειώνει πως είναι αλήθεια «ότι μια κυβέρνηση της Δεξιάς, ακόμη και

σεβόμενη τους κανόνες της δημοκρατίας, συναινεί ή προωθεί πολιτικές που δεν δίνουν έμφαση στην ισότητα...».

Ωστόσο, ο Foa σημειώνει ότι Δεξιά δεν σημαίνει αυτομάτως άρνηση της ισότητας και ότι πρέπει να είμαστε αρκετά προσεκτικοί στη χρήση δύσκολα προσδιοριζόμενων εννοιών, όπως είναι η ελευθερία και η ισότητα (από Μπόμπιο, 2013:60).

Ο Μπόμπιο (2013:165) επισημαίνει ότι η Αριστερή προσέγγιση στο ζήτημα της ισότητας δεν πρέπει αυτομάτως να καταλήγει στον *εξισωτισμό*, στην πίστη δηλαδή ότι «όλοι οι άνθρωποι πρέπει να είναι ίσοι σε όλα, ανεξαρτήτως οποιουδήποτε διαφοροποιητικού κριτηρίου». Μια τέτοια αντίληψη χαρακτηρίζεται ως ουτοπική και επισημαίνεται ότι, διαχρονικά, η Αριστερά είναι περισσότερο επιρρεπής στην ουτοπία.

Είναι σημαντική η σημείωση του Μπόμπιο (2013:169-172) ότι «όταν αποδίδεται στην Αριστερά μεγαλύτερη ευαισθησία ως προς τη μείωση των ανισοτήτων, αυτό δεν σημαίνει ότι η Αριστερά φιλοδοξεί να καταργήσει όλες τις ανισότητες ή ότι η Δεξιά φιλοδοξεί να τις διατηρήσει όλες, αλλά κυρίως ότι η πρώτη τείνει περισσότερο προς την ισότητα από τη δεύτερη». Αυτό που έχει λοιπόν σημασία είναι η *προδιάθεση*. Σε διάφορες εκφάνσεις τις πραγματικής ζωής, ανάμεσα στους ανθρώπους, συναντώνται τόσο η ισότητα όσο και η ανισότητα. Και οι δύο έννοιες είναι εξίσου αληθείς. Η διάκριση μεταξύ Αριστεράς - Δεξιάς συνίσταται στο ότι υπάρχουν εκείνοι που από ιδεολογική προδιάθεση πιστεύουν ότι «οι άνθρωποι είναι περισσότερο ίσοι παρά άνισοι και από την άλλη αυτοί που πιστεύουν ότι είμαστε περισσότερο άνισοι παρά ίσοι».

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο στην αντιπαράθεση περί ισότητας παίζει η προέλευση των ανισοτήτων, αν είναι δηλαδή φυσικές ή κοινωνικές. Οι υπέρμαχοι της ισότητας θεωρούν ότι το μεγαλύτερο μέρος των ανισοτήτων είναι κοινωνικές και άρα εξαλείψιμες, ενώ αντίθετα οι «οπαδοί» της ανισότητας έχουν ως αφετηρία την πεποίθηση ότι οι ανισότητες είναι κατά βάση φυσικές και άρα μη εξαλείψιμες. Γενικά, η Δεξιά είναι περισσότερο διατεθειμένη να δεχτεί τη φυσική προέλευση των ανισοτήτων, αφού διατηρεί άμεση επαφή με «...τη συνήθεια, την παράδοση, τη δύναμη του παρελθόντος...». Η Αριστερά, από την άλλη, έχει έναν περισσότερο «τεχνητό χαρακτήρα», που δεν υποχωρεί ούτε ενώπιον των φυσικών ανισοτήτων - εκείνων δηλαδή που δεν μπορούν να αποδοθούν στην κοινωνία. Όπως αναφέρει ο Μπόμπιο, για τους Αριστερούς, «πλάι στην σκληρότητα της φύσης υπάρχει και η

σκληρότητα της κοινωνίας». Όμως οι οπαδοί της Αριστεράς «έχουν γενικώς την τάση να θεωρούν ότι ο άνθρωπος είναι ικανός να τις διορθώσει αμφότερες» (Μπόμπιο, 2013:172-173).

- Το παραπάνω στοιχείο περί ισότητας συνδέεται και με την αντίληψη περί *Ανοικτότητας* της κοινωνίας που έχει άμεση σχέση με το *Μεταναστευτικό Ζήτημα* (Μπόμπιο, 2013:58).
- Η *Χρήση Βίας* δεν αποτελεί στοιχείο διαχωρισμού της Αριστεράς από τη Δεξιά, αφού η άρνηση της βίας αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές ενός δημοκρατικού συστήματος. Η χρήση της βίας αποτελεί «χαρακτηριστικό γνώρισμα της άκρας Δεξιάς και όχι της Δεξιάς εν γένει» (Μπόμπιο, 2013:57-58).
- Η αναφορά στην *Παράδοση* αποτελεί σταθερό στοιχείο της διάκρισης Αριστεράς - Δεξιάς.

Η σχέση με την παράδοση θεωρείται κύριο χαρακτηριστικό της Δεξιάς. Ο Μπόμπιο (2013:59) αναφέρει ότι ο Berlin «θεωρεί την παράδοση ως το κύριο χαρακτηριστικό της Δεξιάς». Αλλά και ο Ιταλός μελετητής Dino Cofrancesco (αναφέρεται σε Μπόμπιο, 2013:139-140) σημειώνει ότι αποτελεί ειδοποιό διαφορά της Δεξιάς με την Αριστερά η προσήλωση της πρώτης στην παράδοση. Μάλιστα, όπως υπογραμμίζει, η Δεξιά εκφράζει τη «βαθιά σχέση με τη φύση και την ιστορία», την «υπεράσπιση του παρελθόντος, της παράδοσης, της κληρονομικότητας». Κατά τον Cofrancesco, η ψυχή της Δεξιάς μπορεί να εκφραστεί συνοπτικά μέσα από το σύνθημα: «τίποτα έξω και αντίθετα από την παράδοση, όλα μέσα στην παράδοση και για την παράδοση».

Ως τάση, Δεξιός γενικά είναι «όποιος ενδιαφέρεται πρωτίστως, να περισώσει την παράδοση» (Μπόμπιο, 2013:142).

Αντιθέτως, η Αριστερά δίνει έμφαση στην έννοια της «χειραφέτησης», η οποία αποκτά χαρακτήρα θετικής αξίας (Μπόμπιο, 2013:140).

Ως τάση γενικά Αριστερός είναι «όποιος προσπαθεί, κυρίως, να ελευθερώσει τους ομοίους του από τα δεσμά που τους επιβάλλουν οι διακρίσεις της φυλής, της καταγωγής, της κοινωνικής τάξης κλπ.» (Μπόμπιο, 2013:142-143)

Ενδιαφέρουσα είναι η αποτύπωση του πώς οι έννοιες διαμορφώνονται και ερμηνεύονται μέσα από το δίπολο «παράδοσης - χειραφέτησης» (Μπόμπιο, 2013:144, από τον Cofrancesco, “Per un uso critico dei termini “destra” e “sinistra” -

«Για μια κριτική χρήση των όρων “Δεξιά” και “Αριστερά”», στο *La cultura*, 1975, 3-4, σελ. 403):

«ελευθερία και εξουσία, ευημερία και λιτότητα, ατομισμός και αντι-ατομισμός, τεχνική πρόοδος και μεράκι του μάστορα γίνονται αντιληπτά, και στις δύο περιπτώσεις, ως λειτουργικές αξίες, που προωθούνται δηλαδή ή απορρίπτονται αναλόγως της πιθανής συνεισφοράς τους στην ενδυνάμωση της παράδοσης, ή, αντιστοίχως, στη χειραφέτηση του ανθρώπου».

- Η *Ελευθερία*, ως θεμελιώδης αξία, είναι το κύριο χαρακτηριστικό της Αριστεράς, κατά τον Vittorio Foa. Στο διάλογό του με τίτλο «Για την αταξία και την ελευθερία», από τις εκδόσεις Donzelli, γράφει ότι: «Η ελευθερία συγκροτεί το πιο ισχυρό στοιχείο της ταυτότητας της Αριστεράς του αιώνα μας» (Μπόμπιο, 2013:60).

«Η απελευθέρωση του ανθρώπου από την άδικη και καταπιεστική εξουσία [] παραμένει, αν το καλοσκεφθούμε, ο σκληρός πυρήνας της Αριστεράς, ως “κατηγορίας της πολιτικής” ...» σημειώνει ο Cofrancesco, στο “*Destra-Sinistra. Se cade lo spartiacque*” («Δεξιά - Αριστερά. Αν πέσει το φράγμα», στο *Il Secolo XIX*, Αύγουστος 1990. Παραπομπή από Μπόμπιο, 2013:139).

- Η *Ισορροπία μεταξύ Ελευθερίας & Ισότητας* είναι κατά τον Μπόμπιο (2013:182) ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο της διαφοροποίησης μεταξύ Αριστεράς - Δεξιάς. Η σχέση μεταξύ ελευθερίας και ισότητας είναι ιδιαίτερη και παίρνει τη μορφή διεκυστίνδας. Στο πλαίσιο αυτό, μέτρα υπέρ της ισότητας περιορίζουν την ελευθερία και μέτρα υπέρ της ελευθερίας ενθαρρύνουν την ανισότητα.

Κάθε διεύρυνση της ισότητας περιορίζει την ελευθερία της ιδιωτικής σφαίρας, όπου παρατηρείται και η περισσότερο διευρυμένη ανισότητα. Η ιδιωτική ελευθερία των πλουσίων είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από εκείνη των φτωχών: «Η απώλεια ελευθερίας πλήττει φυσικά περισσότερο τον πλούσιο παρά το φτωχό, για τον οποίο η ελευθερία επιλογής του μέσου μεταφοράς, του τύπου του σχολείου, του τρόπου ένδυσης, είναι συνήθως προδιαγεγραμμένη όχι από μια απόφαση δημόσιας αρχής, αλλά από την ίδια την οικονομική κατάσταση στο εσωτερικό της ιδιωτικής του σφαίρας». Τελικά, ο πλούσιος χάνει μια ελευθερία την οποία πράγματι απολάμβανε, ο φτωχός χάνει μια δυνητική ελευθερία» (Μπόμπιο, 2013:183).

Στην εποχή μας, άλλωστε, τα παραπάνω εκφράζονται μέσα από την αντίθεση μεταξύ κομμουνισμού και καπιταλισμού.

Ωστόσο, δεν σημαίνει ότι ένα μέτρο υπέρ της ισότητας καταργεί πάντοτε ένα κομμάτι της ελευθερίας. Για παράδειγμα, η ψήφος στις γυναίκες δεν επηρέασε το δικαίωμα ψήφου των ανδρών (Μπόμπιο, 2013:185).

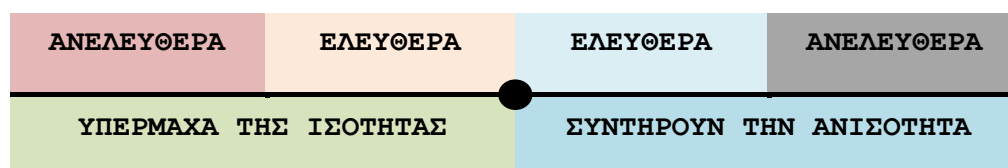
Από τη δυάδα Ελευθερίας - Ισότητας, ορίζεται και ο χαρακτήρας της Εξουσίας, καθώς προκύπτουν θεωρίες και κινήματα απελευθερωτικά αλλά και αυταρχικά (Μπόμπιο, 2013:187). Αναφέρει ο Μπόμπιο (2013:188): «Εάν συμφωνήσει κανείς μαζί μου ότι το κρίσιμο κριτήριο διάκρισης μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς είναι η διαφορετική εκτίμηση της ιδέας της ισότητας και ότι το κριτήριο διάκρισης της μετριοπαθούς από την ακραία πτέρυγα, τόσο εντός της Δεξιάς όσο και εντός της Αριστεράς, είναι η διαφορετική στάση απέναντι στην ελευθερία, τότε το φάσμα μέσα στο οποίο κινούνται οι πολιτικές θεωρίες και τα κινήματα μπορεί να χωρισθεί σχηματικά στα ακόλουθα τέσσερα μέρη»:

Α) Άκρα Αριστερά: «βρίσκονται τα κινήματα που είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ισότητας και αυταρχικά». Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο γιακωβινισμός.

Β) Κεντροαριστερά: «θεωρίες και κινήματα που είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ισότητας και υπέρμαχα της ελευθερίας». Για αυτά τα κινήματα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ο όρος «φιλελεύθερος σοσιαλισμός», συμπεριλαμβάνοντας όλα τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα.

Γ) Κεντροδεξιά: «θεωρίες και κινήματα που είναι συγχρόνως υπέρμαχα της ελευθερίας και υπέρμαχα της ανισότητας». «Εδώ ανήκουν τα συντηρητικά κόμματα, που διακρίνονται από την αντιδραστική Δεξιά χάρις στην πίστη τους στη δημοκρατική μέθοδο».

Δ) Άκρα Δεξιά: «θεωρίες και κινήματα που αντιτίθενται τόσο στην ελευθερία όσο και στην ισότητα». Τα πλέον επικρατή ιστορικά παραδείγματα είναι ο φασισμός και ο ναζισμός.

Η παραπάνω ταξινόμηση συγκλίνει ως σκεπτικό με την τοποθέτηση των πολιτικών κινήματων στο σχήμα του πολιτικού φάσματος, που όπως ήδη είδαμε στην σελίδα 67, στηρίζεται στις διαστάσεις της ελευθερίας και της ισότητας.

B.2.3. Ευάγγελος Βενιζέλος: 10 σημεία ιδεολογικής διαφοράς Αριστεράς - Δεξιάς

Κατά τον Βενιζέλο, η Αριστερά και η Δεξιά μπορούν να ιδωθούν ως «δύο καθαροί αξιακοί άξονες (που καλύπτουν - ας πούμε - τα σημεία Α1-Α10 και Δ1-Δ10 αντίστοιχα)». Όπως υποστηρίζει: «...συγκροτούν δύο συστήματα αντιλήψεων που έχουν πολλά κοινά θεματολογικά σημεία, αλλά και σαφώς διαφορετικές ροπές ως προς το κάθε σημείο». Αυτό μάλιστα δεν ισχύει μόνο για τις μορφές της «ακραίας» Δεξιάς και της «ακραίας» Αριστεράς, αλλά και ως προς τη σχέση μεταξύ των πιο μετριοπαθών και εκλεπτυσμένων εκδοχών τους (2006:64). Ωστόσο, παρά την «επικοινωνία» κάθε άξονα με τις αντιλήψεις της άλλης πλευράς, πρέπει να επισημανθεί ότι οι δύο άξονες παραμένουν διακριτοί (Βενιζέλος, 2006:65).

Αντιπαραβάλλοντας τους δύο «αντικριζόμενους» άξονες (Αριστεράς - Δεξιάς), ως προς τα δέκα κύρια σημεία ιδεολογικής διαφοροποίησής τους, φανερώνονται οι απόψεις που υιοθετούνται από Αριστερά και Δεξιά.

Ο Βενιζέλος (2006:65-68) αποτυπώνει τις ιδεολογικές διαφορές των δέκα αξιακών σημείων ως εξής:

- Το σημείο Α1 χαρακτηρίζεται από εμμονή στη σύγχρονη πλουραλιστική δημοκρατία, ενώ το σημείο Δ1 υπογραμμίζει την ανάγκη «εκλογικευμένης» λειτουργίας της δημοκρατίας, καθώς και την ανάγκη ενός ισχυρού κράτους.
- Το σημείο Α2 χαρακτηρίζεται από το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Το Δ2 περιλαμβάνει επιπλέον την «ανάγκη σεβασμού και προστασίας του αγαθού της ατομικής και συλλογικής ασφάλειας».

Επισημαίνεται ότι η σχέση ελευθερίας - ασφάλειας, αποτελεί σημαντικό σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ της σύγχρονης Αριστεράς και της σύγχρονης Δεξιάς.

- Το σημείο A3 αντιπροσωπεύει τον κοινωνικό φιλελευθερισμό και πλουραλισμό, καθώς και την κοινωνική πολυπολιτισμικότητα. Από την άλλη πλευρά, το σημείο Δ3 δεν αρνείται ρητά τα παραπάνω, αλλά δίνει επιπλέον έμφαση στην ανάγκη να διασφαλίζεται η «ηθική» ενότητα της κοινωνίας και, βέβαια, η πολιτιστική ομοιογένεια.
- Το σημείο A4 εμμένει στις αξίες και τις εγγυήσεις της κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής, ενώ το Δ4 δεν αρνείται τις αξίες αυτές «αλλά τις αναζητά μέσα από την ελεύθερη λειτουργία της αγοράς, την ανάπτυξη του ελεύθερου ανταγωνισμού και τη δημιουργία ευκαιριών».
- Το σημείο A5 αποδέχεται την αναδιανεμητική λειτουργία του κράτους και τάσσεται υπέρ της επαρκούς χρηματοδότησης του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους, που ως έννοια περιλαμβάνει το ασφαλιστικό σύστημα, το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και το σύστημα περίθαλψης και υγείας. Το Δ5 προτάσσει - χωρίς να αρνείται όλα τα παραπάνω - την ανάγκη διασφάλισης της μακροοικονομικής και δημοσιονομικής σταθερότητας.
- Το σημείο A6 τάσσεται υπέρ της επιδίωξης της πλήρους απασχόλησης (κατά την κεϋνσιανή θεωρία), ενώ το Δ6 αναδεικνύει την ανάγκη να ελαστικοποιηθούν οι σχέσεις εργασίας για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.
- Το σημείο A7 αντιπροσωπεύει ένα μεταβιομηχανικό μοντέλο ανάπτυξης που προτάσσει κυρίως την κοινωνική ανάπτυξη και όχι την οικονομική μεγέθυνση και «...βασίζεται στην ανάγκη διάχυσης της επιχειρηματικότητας παντού (στο ίδιο το κράτος και τις μικρές επιχειρήσεις, στον αγροτικό τομέα, στους ελεύθερους επαγγελματίες κ.ο.κ.)...». Αντίθετα, το σημείο Δ7 προτάσσει πάντοτε ως σημαίνον την κερδοφορία των επιχειρήσεων και την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων, ενώ συνήθως ταυτίζει την επιχειρηματικότητα με τα μεγάλα οικονομικά μεγέθη.
- Το σημείο A8 αναφέρεται στην αειφορία, στην ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και στην αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών για τη διασφάλιση

ποιοτικών συνθηκών ζωής για όλους. Το σημείο Δ8, δεν αρνείται όλα τα παραπάνω, υπογραμμίζει όμως την «ανάγκη δημιουργίας θυλάκων υψηλής περιβαλλοντικής ποιότητας». Ενσωματώνει το περιβάλλον σε επιμέρους τομείς επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπου «η ποιότητα του περιβάλλοντος λειτουργεί ευδιάκριτα ως οικονομικό αγαθό και ως πόρος, όπως π.χ. στον τουρισμό».

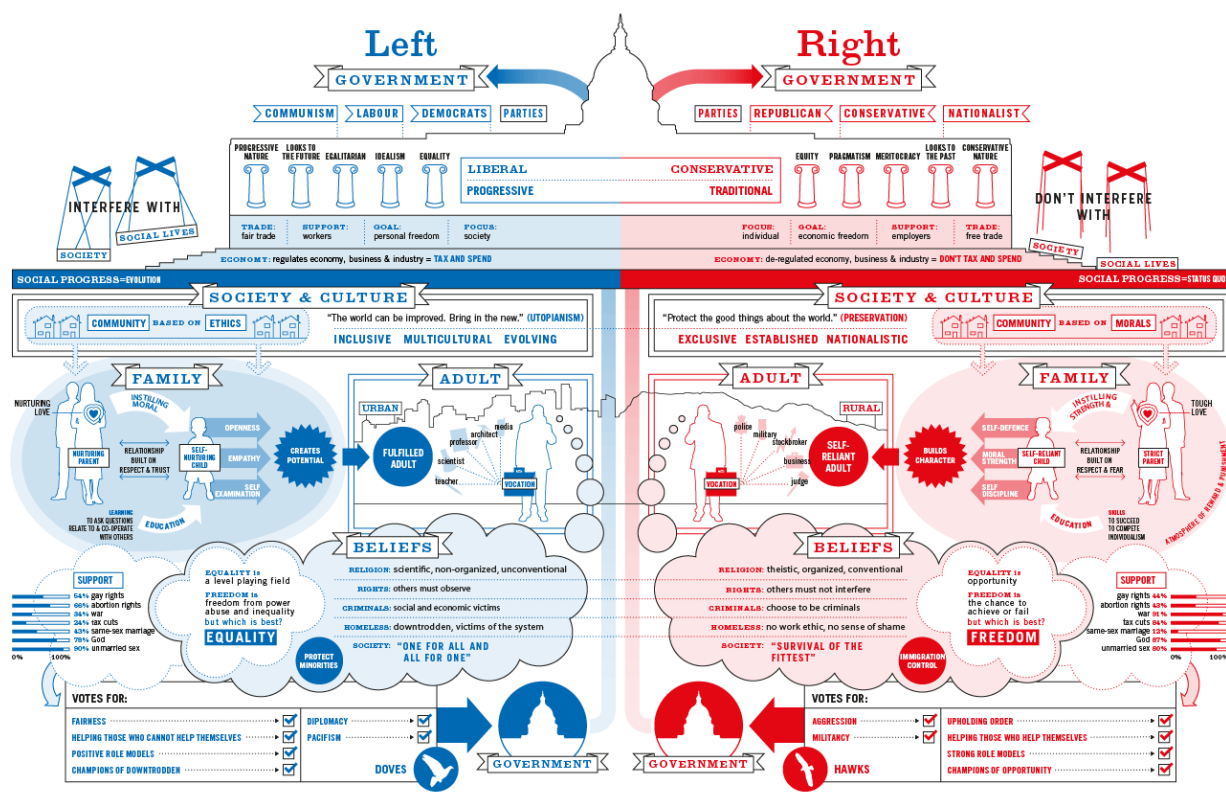
- Το σημείο Α9 προτάσσει ως διακύβευμα την ειρήνη και την επιδίωξη μιας παγκόσμιας δημοκρατικής διακυβέρνησης. Από την άλλη πλευρά, το σημείο Δ9 δεν αρνείται τα παραπάνω, αλλά προτάσσει επιπλέον την ανάγκη άμυνας απέναντι στις ασύμμετρες απειλές και απέναντι στη διεθνή τρομοκρατία.
- Το σημείο Α10 αποτυπώνει το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την αποδοχή της πολιτιστικής πολυμορφίας. Το σημείο Δ10 δεν αρνείται τα παραπάνω στοιχεία, δίνει όμως έμφαση στις οικονομικές ευκαιρίες που προσφέρει η παγκοσμιοποίηση, ενώ πάντοτε διατηρεί ζωντανή την αντίληψη περί υπεροχής του δυτικού ή δυτικοκεντρικού αναπτυξιακού μοντέλου.

Τα παραπάνω στοιχεία ταξινομούνται με φράσεις κλειδιά στον πίνακα της επόμενης σελίδας, ώστε να μπορούν να αποκωδικοποιηθούν ευκολότερα και να συγκριθούν με ανάλογα στοιχεία:

A1:	Σύγχρονη πλουραλιστική δημοκρατία	Δ1:	+ ανάγκη «εκλογικευμένης» λειτουργίας της δημοκρατίας, ανάγκη ισχυρού κράτους
A2:	Σεβασμός ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών	Δ2:	+ ανάγκη σεβασμού και προστασίας της ατομικής και συλλογικής ασφάλειας
A3:	Κοινωνικός φιλελευθερισμός και πλουραλισμός, πολυπολιτισμικότητα	Δ3:	+ ανάγκη διασφάλισης της «ηθικής» ενότητας της κοινωνίας και της πολιτιστικής ομοιογένειας
A4:	Κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή	Δ4:	+ ελεύθερη λειτουργία της αγοράς και ανάπτυξη του ελεύθερου ανταγωνισμού
A5:	Αναδιανεμητική λειτουργία κράτους, επαρκής χρηματοδότηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους (ασφαλιστικό, εκπαίδευση, περίθαλψη και υγεία)	Δ5:	+ ανάγκη διασφάλισης της μακροοικονομικής και δημοσιονομικής σταθερότητας
A6:	Επιδίωξη πλήρους απασχόλησης	Δ6:	Ανάγκη ελαστικοποίησης των σχέσεων εργασίας για δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης
A7:	Μεταβιομηχανικό μοντέλο ανάπτυξης υπέρ της κοινωνικής ανάπτυξης αντί της οικονομικής μεγέθυνσης, διάχυση της επιχειρηματικότητας παντού (στο ίδιο το κράτος, στις μικρές επιχειρήσεις, στον αγροτικό τομέα, στους ελεύθερους επαγγελματίες)	Δ7:	Κερδοφορία επιχειρήσεων, αύξηση ιδιωτικών επενδύσεων, ταύτιση της επιχειρηματικότητας με τα μεγάλα οικονομικά μεγέθη.
A8:	Αειφορία, ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος	Δ8:	+ ανάγκη δημιουργίας θυλάκων υψηλής περιβαλλοντικής ποιότητας, ενσωμάτωση περιβάλλοντος σε επιμέρους τομείς επιχειρηματικής δραστηριότητας, η ποιότητα του περιβάλλοντος ως οικονομικό αγαθό και ως πόρος, όπως π.χ. στον τουρισμό
A9:	Διακύβευμα η ειρήνη και η επιδίωξη μιας παγκόσμιας δημοκρατικής διακυβέρνησης	Δ9:	+ ανάγκη άμυνας απέναντι στις ασύμμετρες απειλές και στη διεθνή τρομοκρατία
A10:	Σεβασμός της αξίας του ανθρώπου και αποδοχή της πολιτιστικής πολυμορφίας	Δ10:	+ έμφαση στις οικονομικές ευκαιρίες της παγκοσμιοποίησης, αντίληψη υπεροχής του δυτικού/δυτικοκεντρικού αναπτυξιακού μοντέλου

B.2.4. «Αριστερά» & «Δεξιά» στο αμερικανικό πλαίσιο

Το Infographic “Left & Right” (εικόνα από McCandless D. & Posavec S., 2010), παρουσιάζει το περιεχόμενο που λαμβάνουν οι έννοιες «Αριστερά» & «Δεξιά» στο αμερικανικό πλαίσιο. Έχει όμως ευρύτερο ενδιαφέρον, καθώς αποτυπώνει με εύληπτο τρόπο τις γενικές κατευθύνσεις της πολιτικής θεωρίας, που εφαρμόζονται και εκτός του πλαισίου αυτού.

CREATIVE CREDIT
David McCandless & Stefanie Posavec // v1.2 // Dec 2010
InformationIsBeautiful.net / ItsBeenReal.co.uk

INEVITABLE CAPITALIST AGENDA
from the new infographic book of visual explora
The Visual Miscellaneum

Εικόνα 3: Οι έννοιες Αριστερά & Δεξιά στο αμερικανικό πλαίσιο

Παρακάτω αποτυπώνεται το περιεχόμενο του Infographic μέσα από την αντιπαράβολή σημείο προς σημείο των χαρακτηριστικών «Αριστεράς» και «Δεξιάς»:

Αριστερά	Δεξιά
Προοδευτική τάση	Παραδοσιακή τάση
Κοιτάει στο μέλλον	Κοιτάει στο παρελθόν
Ισοπολιτεία	Αξιοκρατία
Ισότητα (ίδιες παροχές)	Δικαιοσύνη (πρόσβαση στις ίδιες ευκαιρίες)
Ιδεαλισμός	Πραγματισμός
Επικεντρώνεται στην κοινωνία (society)	Επικεντρώνεται στο άτομο (individual)
Στόχος η προσωπική ελευθερία	Στόχος η οικονομική ελευθερία
Υποστηρίζει τους εργαζομένους	Υποστηρίζει τους εργοδότες

Δίκαιο εμπόριο	Ελεύθερο εμπόριο
Ρύθμιση της οικονομίας, των επιχειρήσεων και των βιομηχανιών.	Απορρύθμιση της οικονομίας, των επιχειρήσεων και των βιομηχανιών.
Φορολόγηση των επιχειρήσεων	Μη φορολόγηση των επιχειρήσεων
Κοινωνική ηθική	Προσωπικός κώδικας αξιών
«Ο κόσμος μπορεί να βελτιωθεί» (Ουτοπισμός)	«Προστατεύστε τα καλά πράγματα του κόσμου» (Λογική της διαφύλαξης)
Κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς, Πολυπολιτισμική, Εξελισσόμενη	Κοινωνία με περιορισμούς, κατεστημένη, Εθνικιστική
Οικογενειακές σχέσεις που βασίζονται στην καλλιέργεια της αγάπης. Σχέση παιδιού - γονέων που βασίζεται στο σεβασμό και την εμπιστοσύνη. Ενστάλαξη της ηθικής Αποτέλεσμα: πιο αλληλεπιδραστικός πολίτης.	Οικογενειακές σχέσεις που βασίζονται στην σκληρή αγάπη. Σχέση παιδιού - γονέων που βασίζεται στο σεβασμό και το φόβο. Ενστάλαξη της δύναμης Αποτέλεσμα: πιο αυτοδύναμος πολίτης.
Ζει κυρίως στο αστικό περιβάλλον	Περισσότερο στις αγροτικές/εξοχικές περιοχές
Πιθανότερα επαγγέλματα: ΜΜΕ, αρχιτεκτονική, δάσκαλος, καθηγητής ή επιστήμονας	Πιθανότερα επαγγέλματα: αστυνομία, στρατός, χρηματιστής, δικαστής, επιχειρηματίας
Κεντρικές Πεποιθήσεις: • Θρησκεία: Επιστημονική, μη οργανωμένη, μη συμβατική • Δικαιώματα: Οι «άλλοι» οφείλουν να παρατηρούν • Εγκληματίες: Κοινωνικά και οικονομικά θύματα • Άστεγοι: Καταπατημένοι από την εξουσία, θύματα του συστήματος. • Κοινωνία: «Ένας για όλους και όλοι για έναν». • Προστασία των μειονοτήτων.	Κεντρικές Πεποιθήσεις: • Θρησκεία: Θεϊστική, οργανωμένη, συμβατική • Δικαιώματα: Οι «άλλοι» να μην επεμβαίνουν • Εγκληματίες: Επιλέγουν να είναι εγκληματίες • Άστεγοι: Καμία ηθική εργασίας, καμία αίσθηση ντροπής. • Κοινωνία: «Επιβίωση του ισχυροτέρου». • Έλεγχος της μετανάστευσης.
Ισότητα επί ίσους όρους. Ελευθερία είναι: Η απελευθέρωση από την εξουσία, την κακομεταχείριση και την ανισότητα. Προτάσσεται η ΙΣΟΤΗΤΑ.	Ισότητα ως ευκαιρία. Ελευθερία είναι: Η ευκαιρία να επιτύχεις ή να αποτύχεις. Προτάσσεται η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.
54% 66% 34% 24% 43% 78% 90%	Τι υποστηρίζουν: Δικαιώματα ομοφυλοφίλων Δικαίωμα έκτρωσης Πόλεμος Φορολογικές ελαφρύνσεις Γάμος ομοφυλοφίλων Θεός Προγαμιαίες σχέσεις 44% 43% 91% 84% 12% 87% 80%
Ψηφίζουν ζητώντας: • Δικαιοσύνη	Ψηφίζουν ζητώντας: • Υπεράσπιση της τάξης

• Υποστήριξη εκείνων που είναι ανίκανοι να βοηθήσουν τον εαυτό τους. • Θετικά πρότυπα • Υπέρ των καταπιεσμένων • Διπλωματία • Ειρήνευση	• Υποστήριξη εκείνων που βοηθάνε τους εαυτούς τους. • Δυνατά πρότυπα • Υπέρ των ευκαιριών • Επιθετικότητα • Πολεμικότητα
---	--

B.2.5. Guy Michelat: Αναζητώντας το περιεχόμενο της Αριστεράς & της Δεξιάς

Επιπρόσθετα σε όσα ήδη ειπώθηκαν, ενδιαφέρον έχει η παράθεση και μίας παλαιότερης έρευνας του Guy Michelat (1988). Η έρευνα, που διεξήχθη δεχόμενη τη λογική του άξονα Αριστεράς-Δεξιάς και αφορά στη γαλλική κοινωνία, θέτει το ερώτημα (1993:70 & 72) αν η αυτοτοποθέτηση στην κλίμακα αντιστοιχεί σε μία σειρά απόψεων σε επιμέρους ζητήματα που σχετίζονται με την κοινωνικοπολιτική σφαίρα. Διατυπώνοντάς το διαφορετικά, μπορούμε να βρούμε την πολιτική θέση των ατόμων, χωρίς να γνωρίζουμε σε ποιο σημείο της κλίμακας αυτοτοποθετούνται, μέσα από τις απαντήσεις τους σε μία σειρά ερωτήσεων επί συγκεκριμένων θεμάτων; Ή, αντίστροφα, μπορούμε να προβλέψουμε τις απαντήσεις τους στο ερωτηματολόγιο γνωρίζοντας την θέση τους στην κλίμακα; Συνοψίζοντας, υπάρχει σαφής συσχέτιση μεταξύ απόψεων και θέσεων;

Το στοιχείο αυτό, μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα, αφού συνάδει με τη λογική στην οποία θέλουμε και εμείς να κατευθυνθούμε: να προσδιορίσουμε την πολιτική θέση μέσα από τις απαντήσεις σε μία σειρά ζητημάτων. Να συνθέσουμε, μέσα από τις απαντήσεις στα επιμέρους ερωτήματα, το πολιτικό προφίλ των ατόμων-χρηστών και σταδιακά να είμαστε σε θέση να προβλέπουμε το περιεχόμενο που τους ενδιαφέρει.

Ποια είναι αυτά τα ζητήματα:

Ο Michelat (1993:70) διακρίνει επιμέρους θεματικές ενότητες που επηρεάζουν την πολιτική θέση, οι οποίες σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό και με την ψυχοκοινωνική σφαίρα:

- «Πολιτική συμπεριφορά και απόψεις σχετικά με τα κόμματα».
- «Οικονομικός φιλελευθερισμός, ρόλος κράτους στην οικονομία, κοινωνική δικαιοσύνη».
- «Εργατικός συνδικαλισμός και μορφές δραστηριότητας διαμαρτυρίας».
- «Στάσεις απέναντι στην αστυνομία, το στρατό και τον αφοπλισμό».
- «Εργασία, ιεραρχία, και πειθαρχία, θανατική ποινή, ρόλοι των γυναικών».

- «Απελευθέρωση των ηθών».
- «Εκκοσμίκευση και θρησκεία: διαφορές που σχετίζονται τόσο με τη συμπεριφορά όσο και με τα πιστεύω (όχι μόνο μαζική συμμετοχή και συχνότητα προσευχής αλλά και πίστη στη μεταθανάτια ζωή)».

Στη συνέχεια ο Michelat (1993:71) παραθέτει ένα παράδειγμα ερωτηματολογίου, στο οποίο αυτοτοποθετείται κάποιος ερωτώμενος. Οι ενότητες είναι οι εξής (εικόνα 2, παράδειγμα κατανομής απόψεων):

- Ιδιωτικοποιήσεις
- Ιεραρχία και ηγέτες
- Δικαίωμα απεργίας
- Συχνότητα προσευχής
- Πολιτικό ενδιαφέρον
- Εγγύτητα σε κάποιο κόμμα
- Σημασία των εννοιών Αριστερά & Δεξιά

Ο Michelat (1993:70), στην έρευνά του διακρίνει 5 κατηγορίες (Αριστερά, Κεντροαριστερά, Κέντρο, Κεντροδεξιά, Δεξιά), στις οποίες συμπληρώνει τις μη απαντήσεις ως έκτη κατηγορία. Επισημαίνει (1993:75) ότι κάθε αυτοτοποθετούμενη ομάδα διαφοροποιείται από τις άλλες βάσει μιας ομάδας απόψεων.

Επιπλέον, αναρωτιέται (1993:75) αν είναι δυνατόν οι απόψεις αυτές να λειτουργήσουν ως διακριτές και μεμονωμένες διαστάσεις στάσεων και συμπεριφοράς, ώστε να καταστούν μετρήσιμες. Για το λόγο αυτό, καταλληλότερη μέθοδος θεωρήθηκε η κατασκευή κλίμακων. Ο Michelat χρησιμοποιεί δύο είδη κλίμακας: α) το πρώτο βασίζεται στις απόψεις (κλίμακα στάσεων “attitude scales”) και β) το δεύτερο στη συμπεριφορά (behavior).

Στις κλίμακες στάσεων επιλέγονται από το Michelat επιμέρους ζητήματα, που θεωρούνται καθοριστικά της πολιτικής θέσης.

Κλίμακες στάσεων (όπως περιγράφονται αυτούσιες από τον Michelat, 1993:75-76):

- «Οικονομικός Φιλελευθερισμός: θετική ματιά στην ιδιωτικοποίηση, αρνητική ματιά στην κρατικοποίηση, απέναντι στον πρόσθετο φόρο στους πλουσίους (IGF) και στον έλεγχο των επιχειρήσεων από το κράτος».

- «*Οικονομία της αγοράς*: αγορά μετοχών σε ιδιωτικοποιημένες εταιρείες, θετικές αποφάσεις του χρηματιστηρίου, του κέρδους και των επιχειρήσεων».
- «*Προσήλωση στα κοινωνικά επιτεύγματα*: θετική ματιά απέναντι στο σοσιαλισμό, προσήλωση στην κοινωνική ασφάλιση, στα εργατικά συνδικάτα και στο δικαίωμα στην απεργία».
- «*Επιδοκιμασία της διαμαρτυρίας*: αποδοχή, τουλάχιστον σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και ως μέσου γνωστοποίησης των απόψεών τους, των διαδηλώσεων, των σλόγκαν στους τοίχους, της κατάληψης ενός κυβερνητικού κτιρίου, της καταστροφής της ιδιοκτησίας και της συμμετοχής στην απεργία».
- «*Εθνοκεντρισμός*: υποστήριξη των ακολούθων ιδεών: υπάρχουν πάρα πολλοί μετανάστες, δεν υπάρχει λόγος οι Μουσουλμάνοι να έχουν τεμένη στην Γαλλία, οι Εβραίοι έχουν υπερβολική δύναμη στη Γαλλία, τώρα δεν αισθανόμαστε σαν στο σπίτι μας, όπως συνηθίζαμε».
- «*Σεξουαλική επιτρεπτότητα*: δεν εγκρίνονται η συμβίωση εκτός γάμου, η έκτρωση, η συζυγική απιστία και η ομοφυλοφιλία».
- «*Παράδοση/Εθνικισμός*: εμπιστοσύνη στο στρατό, την αστυνομία και την εκκλησία, περηφάνια του να είσαι Γάλλος».
- «*Αντιαυταρχισμός*: απέναντι στην επαναφορά της θανατικής, στην ιδέα ότι, στην κοινωνία, μας χρειάζονται ιεραρχία και ηγέτες, ότι το σχολείο πρέπει κυρίως να αναπτύσσει ένα αίσθημα πειθαρχίας και προσπάθειας και ότι ο κύριος ρόλος των γυναικών είναι να κάνουν παιδιά και να τα μεγαλώνουν».

Έπειτα ο Michelat (1993:76) χωρίζει τις παραπάνω κλίμακες σε δύο κύριες κατηγορίες:

A) Τις τέσσερις πρώτες ως «Οικονομικο-κοινωνικές στάσεις» και

B) Τις τέσσερις τελευταίες ως «Εθνικο-πολιτιστικές στάσεις».

Παραθέτει (Michelat, 1993:77) τον ακόλουθο πίνακα, που στο πρώτο μέρος δείχνει πώς τοποθετήθηκαν οι απαντήσεις των ερωτώμενων στα οκτώ επιμέρους θέματα που παρουσιάστηκαν, με βάση την πολιτική τους θέση και κατόπιν παρουσιάζει πώς καταγράφηκε η εκλογική συμπεριφορά των αυτοτοποθετούμενων ατόμων.

**	N/A	L	CL	C	CR	R	d*
Economic liberalism (2-4)	25	14	22	44	66	74	60
Social attainments (3-4)	26	69	55	28	20	15	54
Protest action (2-5)	33	75	64	43	31	30	45
Market economy (3-4)	11	17	25	29	40	37	20
Antiauthoritarianism (2-4)	33	61	58	43	32	23	38
Ethnocentrism (2-4)	58	40	41	53	59	74	34
Traditionalism (4)	57	44	56	69	31	83	34
Sexual permissiveness (2-4)	35	63	55	43	35	38	25
CP behavior (2-7)	25	81	67	25	5	3	78
SP behavior (4-7)	12	68	87	35	6	2	66
UDF behavior (2-7)	20	7	18	60	91	88	81
RPR behavior (2-7)	22	11	23	62	93	92	81
NF behavior (2-7)	30	7	6	30	43	71	64
Leftist behavior (5-8)	7	86	78	24	3	1	85
Rightist behavior (5-8)	10	0	2	37	83	90	90
	(138)	(539)	(1133)	(1134)	(668)	(420)	

*Διαφορά (σε απόλυτη τιμή) μεταξύ Αριστερού και Δεξιού ποσοστού.

**Οι αριθμοί στις παρενθέσεις δίνουν το εύρος των βαθμολογιών των κλιμάκων που αντιστοιχούν στα ποσοστά του πίνακα.

Πίνακας 1: Αυτοτοποθέτηση ατόμων σε επιμέρους θέματα και εκλογική συμπεριφορά

Για την κατανόηση του πίνακα πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκλογικές συμπεριφορές αντιστοιχούν στις εξής πέντε τάσεις: 1) Κομμουνιστικό κόμμα (CP), 2) Σοσιαλιστικό κόμμα (SP), 3) Ένωση για τη Γαλλική Δημοκρατία (UDF, κεντρώο κόμμα), 4) Ράλι για τη Γαλλική Δημοκρατία (RPR, συντηρητικό κόμμα), 5) Εθνικιστικό Μέτωπο (NF, κοινωνικά συντηρητικό και εθνικιστικό κόμμα). Οι κλίμακες συμπεριφοράς κατασκευάζονται βάσει των δεικτών του κομματισμού· πραγματική ή προβλεπόμενη ψήφος: κόμματα που σε καμία περίπτωση δεν θα ψήφιζε ο ψηφοφόρος ή κόμματα που έχει περιστασιακά ψηφίσει, καθώς και το κόμμα στο οποίο αισθάνεται πλησιέστερα (Michelat, 1993:77).

Σε ό,τι αφορά στις οικονομικο-κοινωνικές στάσεις, όπως φαίνεται στον πίνακα, οι μεγαλύτερες αποκλίσεις στις τιμές μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς (d) καταγράφονται στα ζητήματα του οικονομικού φιλελευθερισμού και των κοινωνικών επιτευγμάτων. Από την άλλη πλευρά, οι μικρότερες αποκλίσεις παρατηρούνται στα ζητήματα της σεξουαλικής ανεκτικότητας (που είναι αριστερόστροφο ζήτημα) και στην οικονομία της αγοράς (που είναι δεξιόστροφο ζήτημα), τα οποία φαίνεται ότι πλέον διαχέονται ευρύτερα κοινωνικά (Michelat, 1993:76).

Μάλιστα, κατά ανάλογο τρόπο που ακολουθήθηκε στην παρουσίαση της έρευνας της VPRC, επισημαίνονται χρωματικά οι θέσεις στις οποίες παρατηρούνται υψηλές τιμές είτε στην

Αριστερά είτε στην Δεξιά και άρα μπορούν να θεωρηθούν προσδιοριστικές των πολιτικών θέσεων. Γενικά, ο κανόνας είναι ότι οι οικονομικο-κοινωνικές κλίμακες (εκτός από την οικονομία της αγοράς) φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη ισχύ στη διαμόρφωση της πολιτικής θέσης από τις εθνο-πολιτιστικές κλίμακες.

Συνεπώς, μελετώντας τον πίνακα, επιβεβαιώνεται η άποψη ότι συγκεκριμένες απόψεις επί επιμέρους ζητημάτων αναλογούν σε συγκεκριμένη πολιτική θέση.

Έτσι, τα χαρακτηριστικά της Αριστεράς και της Δεξιάς καταγράφονται ως εξής:

Αριστερά	Δεξιά
Προσήλωση στα κοινωνικά επιτεύγματα	Μικρό ενδιαφέρον για τα κοινωνικά επιτεύγματα
Αποδοχή των δράσεων διαμαρτυρίας	Μικρή υποστήριξη των δράσεων διαμαρτυρίας
Αντι-αυταρχικές πεποιθήσεις	Λιγότερος αντι-αυταρχισμός
Ενισχυμένη σεξουαλική ανεκτικότητα	Μικρότερη σεξουαλική ανεκτικότητα
Άρνηση του οικονομικού φιλελευθερισμού	Πίστη στον οικονομικό φιλελευθερισμό
Απέναντι στην οικονομία της αγοράς	Αρκετή πίστη στην οικονομία της αγοράς (αρκετά μεγαλύτερη σε σχέση με την Αριστερά)
Λιγότερη έμφαση στον εθνοκεντρισμό και στην παράδοση	Εθνοκεντρισμός Ισχυρή πίστη στην παράδοση

B.2.6. Έρευνα VPRC: Αυτοτοποθέτηση στο πολιτικό φάσμα βάσει επιμέρους ζητημάτων

Αντίστοιχη λογική με όσα ειπώθηκαν από τον Michelat παραπάνω περί προσδιορισμού της πολιτικής θέσης μέσα από «απαντήσεις» - στάσεις σε επιμέρους ζητήματα συναντάται στην πανελλαδική έρευνα της VPRC του 2007. Και εδώ υπάρχουν δώδεκα επιμέρους ζητήματα και κλιμακούμενες τοποθετήσεις επί των ζητημάτων αυτών, που συνδέονται στενά με την ιδεολογική αυτοτοποθέτηση των ατόμων.

Η έρευνα της VPRC πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 1200 ατόμων, με ατομικές συνεντεύξεις, δομημένο ερωτηματολόγιο και πολυσταδιακή στρωματοποιημένη δειγματοληψία (Παστιάδης, 2009:4/19).

Τα δώδεκα σημεία - ενότητες στα οποία κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι, όπως τα αναφέρει ο Παστιάδης (2009:4/19), αφορούν:

- 1) στο αίσθημα ασφάλειας για το μέλλον (στην κλίμακα: πολύ σίγουροι, αρκετά σίγουροι, όχι και τόσο σίγουροι, καθόλου σίγουροι),
- 2) στην ικανοποίηση από την πολιτική ενημέρωση που προσφέρεται από τα Μ.Μ.Ε.,
- 3) στην ικανοποίηση από τη λειτουργία της Δημοκρατίας στην Ελλάδα,
- 4) στην εμπιστοσύνη που επιδεικνύουν απέναντι στα κόμματα,
- 5) στην εμπιστοσύνη που επιδεικνύουν απέναντι στα εργατικά σωματεία και τα συνδικάτα,
- 6) στην αντίληψη εξίσωσης των εννοιών δεξιάς και αριστεράς, μέσα από τη φράση «*Είτε πρόκειται για τη δεξιά, είτε για την αριστερά, όποιος και να κυβερνά είναι το ίδιο πράγμα*» (στην κλίμακα: Συμφωνούν, Ούτε/ούτε, Διαφωνούν),
- 7) στο αίσθημα ατομικισμού μέσα από τη διατύπωση «*Προτιμώ να κοιτάζω τον εαυτό μου, παρά να προσπαθώ να αλλάξω την κοινωνία*»,
- 8) στην παρέμβαση του κράτους στην οικονομία και την ελευθερία της αγοράς, απαντώντας στη φράση «*Η οικονομία λειτουργεί καλύτερα όσο λιγότερο παρεμβαίνει το κράτος και όσο περισσότερη ελευθερία έχουν οι επιχειρήσεις*»,
- 9) στην αντίληψη περί παιδείας σε συνάρτηση με την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων, μέσα από τη φράση «*Διαφωνώ με την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων γιατί η Παιδεία είναι δημόσιο αγαθό στο οποίο πρέπει όλοι να έχουν δικαίωμα*»,
- 10) στη σχέση με την Ευρώπη σε συνάρτηση με τον ενδεχόμενο κίνδυνο αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας, με συγκεκριμένη διατύπωση: «*Μέσα στην Ευρώπη κινδυνεύουμε να χάσουμε την εθνική μας ταυτότητα/αξίες*»,
- 11) στην άποψη περί νομιμοποίησης των μεταναστών: «*Οι περισσότεροι μετανάστες στη χώρα μας προσφέρουν στην ελληνική οικονομία και θα πρέπει να νομιμοποιηθούν*», και
- 12) στην εγκληματικότητα και τους ξένους: «*Η εγκληματικότητα οφείλεται στο μεγάλο αριθμό ξένων που βρίσκεται στη χώρα μας*».

Ποια είναι όμως η σχέση των απαντήσεων στα παραπάνω ερωτήματα/ζητήματα με την πολιτική τοποθέτηση των ατόμων; Υπάρχει κάποια εγγενής σχέση;

Τα 12 παραπάνω ζητήματα λειτουργούν ως εξαρτημένες μεταβλητές, ενώ ως μεταβλητή ελέγχου (grouping variable), λειτουργεί η ιδεολογική αυτοτοποθέτηση στον άξονα του πολιτικού φάσματος (Αριστερά, Κεντροαριστερά, Κέντρο, Κεντροδεξιά, Δεξιά). Εκείνο λοιπόν που εξετάζεται είναι η σχέση και η συνάφεια των στάσεων με τις επιμέρους θέσεις του πολιτικού φάσματος. Πώς, δηλαδή, διαφοροποιούνται οι στάσεις, μεταβαίνοντας από τη μία θέση του άξονα του πολιτικού φάσματος στην άλλη (Παστιάδης, 2009:5/19).

Παρακάτω, παρατίθεται αυτούσιος ο «πίνακας συνάφειας» στάσεων - θέσεων της έρευνας (όπως παρουσιάζεται από Παστιάδη, 2009:9/19). Σημειώνεται ότι μετράται το ποσοστό των απαντήσεων με θετικό πρόσημο. Για τη διευκόλυνση της εξαγωγής συμπερασμάτων, επισημαίνονται με χρώμα οι στάσεις που εμφανίζουν μεγαλύτερο βαθμό συνάφειας με συγκεκριμένες θέσεις του ιδεολογικού φάσματος. Συγκεκριμένα, με μπλε οι στάσεις που αντιστοιχούν περισσότερο σε δεξιές τοποθετήσεις, με κόκκινο οι στάσεις που συναντώνται τακτικότερα σε εκείνους που αυτοπροσδιορίζονται ως αριστεροί και με πράσινο εκείνες που συναντώνται περισσότερο τακτικά σε εκείνους που χαρακτηρίζονται ως κεντρώοι.

Πίνακας συνάφειας (ποσοστό %)						
	Αριστερά	Κεντροαριστερά	Κέντρο	Κεντροδεξιά	Δεξιά	Σύνολο δείγματος
Κοινωνική ανασφάλεια (αίσθημα ασφάλειας για το μέλλον) (Πολύ σίγουροι + Αρκετά σίγουροι)	10,96	11,89	17,38	34,81	46,97	21,17
Ικανοποίηση από την πολιτική ενημέρωση που παρέχεται από τα Μέσα Ενημέρωσης (Πολύ ικανοποιημένοι + Αρκετά ικανοποιημένοι)	26,03	21,62	38,72	51,27	58,33	37,20
Ικανοποίηση από τον τρόπο που λειτουργεί η Δημοκρατία στην Ελλάδα (Πολύ ικανοποιημένοι + Αρκετά ικανοποιημένοι)	15,07	27,03	33,23	56,96	70,45	37,91
Εμπιστοσύνη στα πολιτικά κόμματα (Εμπιστεύονται)	19,18	20,54	15,85	38,61	41,67	21,08
Εμπιστοσύνη στα εργατικά σωματεία/συνδικάτα (Εμπιστεύονται)	45,21	60,00	39,02	37,34	31,82	39,24
«Είτε πρόκειται για τη δεξιά, είτε για την αριστερά, όποιος και να κυβερνά είναι το ίδιο πράγμα» (Συμφωνούν)	28,77	41,62	47,87	34,18	22,73	44,20

«Προτιμώ να κοιτάζω τον εαυτό μου, παρά να προσπαθώ να αλλάξω την κοινωνία» (Συμφωνούν)	26,03	32,97	36,89	38,61	37,88	39,68
«Η οικονομία λειτουργεί καλύτερα όσο λιγότερο παρεμβαίνει το κράτος και όσο περισσότερη ελευθερία έχουν οι επιχειρήσεις» (Συμφωνούν)	10,96	27,03	33,23	41,14	41,67	31,71
«Διαφωνώ με την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων γιατί η Παιδεία είναι δημόσιο αγαθό στο οποίο πρέπει όλοι να έχουν δικαίωμα» (Συμφωνούν)	69,86	59,46	54,57	42,41	50,76	54,03
«Μέσα στην Ευρώπη κινδυνεύουμε να χάσουμε την εθνική μας ταυτότητα/αξίες» (Συμφωνούν)	63,01	48,65	48,78	56,33	50,00	50,40
«Οι περισσότεροι μετανάστες στη χώρα μας προσφέρουν στην ελληνική οικονομία και θα πρέπει να νομιμοποιηθούν» (Συμφωνούν)	63,01	55,14	35,06	32,28	25,76	35,78
«Η εγκληματικότητα οφείλεται στο μεγάλο αριθμό ξένων που βρίσκεται στη χώρα μας» (Συμφωνούν)	42,47	33,51	55,18	58,86	65,91	52,26

Πίνακας 2 : Συνάφεια στάσεων - θέσεων

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, μπορούμε να εξάγουμε ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις στάσεις που αναλογούν κάθε φορά στον ιδεολογικό αυτοπροσδιορισμό των ατόμων (Παστιάδης, 2009:12-15/19). Συνοπτικά, εδώ - για την επεξεργασία των δεδομένων - κωδικοποιούνται ως εξής:

Κεντροδεξιά - Δεξιά τοποθέτηση:

- Όσον αφορά στον παράγοντα της κοινωνικής ασφάλειας (αίσθημα ασφάλειας για το μέλλον), η μετατόπιση προς τα Δεξιά παρουσιάζει υψηλότερο αίσθημα ασφάλειας.
- Ανάλογα, στη Δεξιά πλευρά της κλίμακας αυξάνεται η ικανοποίηση όσον αφορά στην πολιτική πληροφόρηση που παρέχεται από τα Μέσα.
- Το ίδιο, αυξάνεται η ικανοποίηση όσον αφορά στη δημοκρατική λειτουργία της δημοκρατίας στη Δεξιά πλευρά, ενώ καταγράφονται και σημαντικές διαφορές συγκριτικά με τα ποσοστά της Αριστερής πλευράς.
- Είναι, επίσης, αναμενόμενο ότι στη Δεξιά τοποθέτηση αντιστοιχεί μία περισσότερη φιλελεύθερη αντίληψη σχετικά με την οικονομία (λιγότερος κρατισμός, περισσότερη ελεύθερη αγορά).
- Ακόμη, καταγράφεται κριτική στάση απέναντι στους μετανάστες και αρκετά υψηλή σύνδεση της εγκληματικότητας με τους αλλοδαπούς.
- Ελαφριά επίσης τάση καταγράφεται προς την πολιτική ιδιώτευση/ατομικιστική προσέγγιση.

Κεντροαριστερή - Αριστερή τοποθέτηση:

- Περισσότερη εμπιστοσύνη στα εργατικά συνδικάτα, πολλή περισσότερη από ό,τι ισχύει για τα πολιτικά κόμματα.
- Έντονη πίστη στο δημόσιο χαρακτήρα της Παιδείας.
- Θετική στάση απέναντι στους μετανάστες και στην προσφορά τους στην ελληνική οικονομία.

Την ίδια στιγμή, ο φόβος αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας εντός Ευρώπης παρατηρείται σε όλες τις θέσεις, δεν παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις και, άρα, η ιδεολογική αυτοτοποθέτηση δεν αποτελεί διαφοροποιητικό παράγοντα αυτής της μεταβλητής.

Συμπερασματικά, από την παραπάνω καταγραφή, γίνεται εμφανής η διαφοροποίηση των στάσεων κατά τη μετακίνηση επάνω στον άξονα του πολιτικού φάσματος. Όπως σημειώνει ο Παστιάδης (2009:16/19): «Επιβεβαιώνεται έτσι η επίδραση της διαιρετικής τομής Αριστερά-Δεξιά σε ζητήματα κοινωνικών δικαιωμάτων και αλληλεγγύης, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του αξιακού πλέγματος και της πολιτικής παράδοσης της Αριστεράς». Ο Παστιάδης, συνεπώς, αποδέχεται την ύπαρξη «...μιας απόλυτα διακριτής αξιακής πόλωσης

ανάμεσα στην Αριστερά και στη Δεξιά...» και, κατ' επέκταση, την επιβίωση της διαίρεσης Αριστεράς - Δεξιάς, την οποία, από τη σκοπιά του, χαρακτηρίζει ελπιδοφόρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ - ΔΕΞΙΑΣ

Στην προηγούμενη ενότητα παρατέθηκαν ορισμένες θεωρήσεις και μελέτες για τις ιδεολογικές αποκλίσεις που παρατηρούνται στις δύο βασικές πτέρυγες του πολιτικού φάσματος Αριστεράς - Δεξιάς. Στις τελευταίες δε έρευνες του Michelat και της VPRC είδαμε και την καταγραφή των μετριοπαθέστερων θέσεων της Κεντροαριστεράς και της Κεντροδεξιάς. Για τον σκοπό της έρευνας και για την πιο αποτελεσματική οικοδόμηση του προφίλ του χρήστη θα ληφθούν υπόψιν ως διακριτές και οι θέσεις της Άκρας Αριστεράς και της Άκρας Δεξιάς.

Στην ενότητα αυτή θα επιχειρηθεί η αναλυτική αποτύπωση του περιεχομένου κάθε πολιτικής θέσης ξεχωριστά ως προς τα επιμέρους θέματα που συνθέτουν την πολιτική ταυτότητά της, ώστε να μπορούν να διαφανούν οι μικρές αποκλίσεις κατά τη μετάβαση από τη μία θέση του φάσματος στην άλλη.

B.3.1. Αριστερή πτέρυγα

Στο σοσιαλισμό αναπτύσσονται σημαντικά διαφορετικές θεωρήσεις - και με διαφορετικές συχνά καταβολές - υπάρχει όμως ένας κοινός τόπος που τις συνδέει: η «αξίωση της κοινωνικοοικονομικής ισότητας ως αιτήματος κοινωνικής δικαιοσύνης, η επίτευξη της οποίας θεωρείται ότι θα άρει την εκμετάλλευση και την αδικία της προγενέστερης κοινωνικοοικονομικής συνθήκης, ή έστω της ανέχειας και της δυσπραγίας που προηγουμένως βίωνε ένα σημαντικό - ή και το μεγαλύτερο - τμήμα της κοινωνίας» (Βάνδωρος, 2015:71).

Στόχος του σοσιαλισμού - στις πρώτες του μορφές, οπότε είχε επαναστατικό χαρακτήρα - ήταν «η κατάργηση μιας καπιταλιστικής οικονομίας που βασιζόταν στις συναλλαγές της αγοράς και η αντικατάστασή της με μια ποιοτικά διαφορετική σοσιαλιστική κοινωνία, θεμελιωμένη συνήθως στην αρχή της κοινοκτημοσύνης» (Heywood, 2006:84).

Γενικά στοιχεία σοσιαλισμού (Heywood, 2006:85-86):

- Κοινότητα: Οι άνθρωποι είναι κοινωνικά όντα-μέλη μιας «κοινής ανθρωπότητας». «...οι ταυτότητες των ατόμων διαμορφώνονται από την κοινωνική αλληλεπίδραση και τη συμμετοχή σε κοινωνικές ομάδες και συλλογικά σώματα». Οι σοσιαλιστές προκρίνουν την ανατροφή έναντι της φύσης (85).

- Αδελφότητα: Οι άνθρωποι συνδέονται με ένα αίσθημα συντροφικότητας. «...οι σοσιαλιστές προτιμούν τη συνεργασία από τον ανταγωνισμό και προκρίνουν τον κολεκτιβισμό έναντι του ατομικισμού». Ακόμη, «...η συνεργασία δίνει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να συνδυάσουν τη συλλογική ενεργητικότητα, και ισχυροποιεί τους δεσμούς της κοινότητας...» (85).
- Κοινωνική ισότητα: «Η ισότητα είναι η βασική αξία του σοσιαλισμού» (η οποία παρουσιάζεται συχνά ως μορφή εξισωτισμού). Προτάσσουν την ισότητα στην απόλαυση των αγαθών έναντι της ισότητας των ευκαιριών (85).
- Ανάγκη: Τα υλικά διανέμονται «βάσει της ανάγκης και όχι απλώς βάσει της ικανότητας ή της εργασίας». Marx: «Από τον καθένα ανάλογα με τις ικανότητές του στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του». Η εκπλήρωση βασικών αναγκών (πείνα, δίψα, στέγη, υγεία, προσωπική ασφάλεια), αποτελεί προϋπόθεση για τη διασφάλιση της ανθρώπινης αξίας (85-86).
- Κοινωνική τάξη: Οι σοσιαλιστές αναλύουν την κοινωνία με όρους διανομής εισοδήματος «και επομένως θεωρούν την κοινωνική τάξη έναν σημαντικό (συνήθως τον πιο σημαντικό) κοινωνικό διαχωρισμό». «...ο σοσιαλισμός παραδοσιακά συνδέθηκε με τα συμφέροντα μιας καταπιεσμένης και υπό εκμετάλλευση εργατικής τάξης (όπως κι αν αυτή ορίζεται), και επίσης παραδοσιακά θεωρούσε αυτή την κοινωνική τάξη παράγοντα κοινωνικής αλλαγής ή και κοινωνικής επανάστασης ακόμα». «...οι ταξικοί διαχωρισμοί θεωρούνται θεραπεύσιμοι: ο σοσιαλιστικός στόχος είναι η εξάλειψη των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων είτε η δραστική μείωσή τους» (86).
- Κοινοκτημοσύνη: «Το σοσιαλιστικό επιχείρημα υπέρ της κοινοκτημοσύνης (υπό τη μορφή είτε ενός σοβιετικού τύπου κρατικού κολεκτιβισμού είτε μερικών εθνικοποιήσεων - «μεικτή οικονομία») τη θέλει μέσο για τη διάθεση των υλικών πόρων στην υπηρεσία του κοινού καλού ενώ η ατομική ιδιοκτησία, στον αντίποδα, θεωρείται ότι προάγει την ιδιοτέλεια, την κτητικότητα και την κοινωνική διαίρεση. Ο σύγχρονος σοσιαλισμός, ωστόσο, έχει απομακρυνθεί από αυτή τη στενή μέριμνα για την ιδιοκτησιακή πολιτική» (86).

Η «δεσπόζουσα εκδοχή» του σοσιαλισμού, που θα συνδεθεί με τους αγώνες της εργατικής τάξης, του συνδικαλισμού και των κοινωνικών κινημάτων και γενικά θα γίνει η κύρια ιδεολογική αναφορά των υποτελών τάξεων στο πλαίσιο της αστικής, εκβιομηχανισμένης, καπιταλιστικής κοινωνίας του 19ου αιώνα και του 20ου, είναι σαφώς ο μαρξισμός (το ρεύμα

ιδεών και πολιτικής πράξης που αναγνωρίζει ως ιδρυτικές μορφές του τους Καρλ Μαρξ και Φρίντριχ Ένγκελς) (Βάνδωρος, 2015:75).

B.3.1.1. Άκρα Αριστερά

Περιλαμβάνονται: 1) Κομμουνιστές (Communists), 2) Δημοκρατικά Σοσιαλιστικά Κόμματα (Democratic Socialist Parties), 3) Λαϊκά Σοσιαλιστικά Κόμματα (Populist Socialist Parties), 4) Κοινωνικά Λαϊκά Κόμματα (Social Populist Parties) (March L., 2008:3-4).

Κοινά τους χαρακτηριστικά:

- Βλέπουν εχθρικά τη φιλελεύθερη δημοκρατία.
- Αρνούνται πλήρως το συμβιβασμό με τις πολιτικές δυνάμεις της μπουρζουαζίας.
- Πιστεύουν ότι χρειάζεται εξωκοινοβουλευτικός αγώνας (extra-parliamentary struggle).

ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ:

Ιστορικός υλισμός και ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας, οι παραγωγικές σχέσεις (Βάνδωρος, 2015:76-79)

Ιστορικός υλισμός: «η θεώρηση η οποία ερμηνεύει την εξέλιξη της ανθρώπινης ιστορίας με βάση τη διαλεκτική σχέση των “παραγωγικών δυνάμεων” και των “παραγωγικών σχέσεων”» (Βάνδωρος, 2015:76).

Ορισμοί των παραπάνω εννοιών (Βάνδωρος, 2015:76):

- «Στις παραγωγικές δυνάμεις συγκαταλέγονται όλα τα υλικά μέσα τα οποία εμπλέκονται στη διαδικασία της παραγωγής, όπως τα εργαλεία, οι μηχανές, τα εργαστήρια, τα εργοστάσια, οι πρώτες ύλες, οι δρόμοι, οι σιδηρόδρομοι κ.ο.κ., καθώς και τα άυλα μέσα, όπως οι ανθρώπινες γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες χρησιμοποιούνται στην παραγωγή».
- «Παραγωγικές σχέσεις είναι οι σχέσεις που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία παραγωγής (α) μεταξύ ανθρώπων, όπως για παράδειγμα η σχέση εξάρτησης του δουλοπάροικου από τον γαιοκτήμονα, και (β) μεταξύ ανθρώπων και πραγμάτων, δηλαδή κατά βάση οι σχέσεις κατοχής ή ιδιοκτησίας, όπως η σχέση του καλλιεργητή γης στον οποίο ανήκει η γη που καλλιεργεί ή του εργοστασιάρχη που είναι ιδιοκτήτης των μέσων παραγωγής του εργοστασίου του».

«Ο συνδυασμός παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων ορίζει τις συνθήκες παραγωγής κάθε κοινωνικού σχηματισμού (κοινωνίας)».

Η μεταβολή που συντελέστηκε στις παραγωγικές δυνάμεις οδήγησε στην ριζική μεταβολή των παραγωγικών σχέσεων και στην ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας. Ο

καταμερισμός της εργασίας και η επίτευξη οικονομιών κλίμακας με τη συγκέντρωση πόρων σε μια παραγωγική μονάδα εμφανίζουν ακαταμάχητη δυναμική, με αποτέλεσμα οι τεχνίτες και οι μικροεπαγγελματίες των πόλεων να αδυνατούν να ανταγωνιστούν τις μανιφακτούρες και τα εργοστάσια (Βάνδωρος, 2015:76-77).

Η καπιταλιστική οικονομία χαρακτηρίζεται από εκβιομηχάνιση, μισθωτή εργασία και ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής. Εντός της συγκροτούνται δύο κύριες τάξεις:

α) Η μία είναι ολιγάριθμη αλλά «άρχουσα» και ελέγχει τα μέσα παραγωγής. Λαμβάνει τις εξής ονομασίες: αστική, καπιταλιστική, κεφαλαιοκρατική τάξη, μπουρζουαζία.

β) Η άλλη - όπου ανήκει η πλειοψηφία - ονομάζεται προλεταριάτο. Ο προλετάριος δεν διαθέτει μέσα παραγωγής παρά μόνο την εργατική του δύναμη, την οποία και πωλεί στον αστό (Βάνδωρος, 2015:77).

Αναφέρουν οι Μαρξ & Έγκελς (1997) στο «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος» του 1848: «Όσο αναπτύσσεται η αστική τάξη, δηλαδή το κεφάλαιο, τόσο αναπτύσσεται και το προλεταριάτο, η σύγχρονη εργατική τάξη - μια τάξη δουλευτών που ζουν μονάχα όταν βρίσκουν δουλειά, και που βρίσκουν δουλειά μονάχα όσο αυξάνει το κεφάλαιο η δουλειά τους».

Όσοι από την εργατική τάξη αντιληφθούν τις αρχές του ιστορικού υλισμού, οφείλουν να αναλάβουν πολιτική δράση για την προετοιμασία της ριζικής ανατροπής του καπιταλισμού. Δηλαδή, «...σταδιακά θα υπάρξει μια τεράστια συγκέντρωση κεφαλαίου και πλούτου στα χέρια μιας ολιγάριθμης τάξης καπιταλιστών, ενώ ταυτόχρονα η μεγάλη πλειονότητα όχι μόνο θα προλεταριοποιηθεί, αλλά θα διαπιστώνει και συνεχή επιδείνωση των όρων ζωής της, σε σημείο έσχατης εξαθλίωσης, η οποία θα κινητοποιήσει τελικά το προλεταριάτο να συνειδητοποιήσει την κατάστασή του και να επαναστατήσει» (Βάνδωρος, 2015:79).

Αφού το προλεταριάτο αποσπάσει όλο το κεφάλαιο και συγκεντρώσει όλα τα εργαλεία παραγωγής, κρίνεται ότι πρέπει να εφαρμόσει τα εξής (Μαρξ & Έγκελς, 1997:68-70):

(αναφέρονται από την έκδοση αυτολεξεί)

1. Κατάργηση της γαιοκτησίας και χρήση της γαιοπροσόδου για δημόσιες δαπάνες.
2. Βαθμιαία βαρύς φόρος εισοδήματος.
3. Κατάργηση του κληρονομικού δικαιώματος.
4. Κατάσχεση της ιδιοκτησίας όλων των φυγάδων και των στασιαστών.
5. Συγκέντρωση των πιστώσεων στα χέρια της πολιτείας μέσω μιας εθνικής τράπεζας με κρατικά κεφάλαια και αποκλειστικό μονοπώλιο.
6. Συγκέντρωση των Μέσων Επικοινωνίας και μεταφοράς στα χέρια της πολιτείας.

7. Αύξηση του αριθμού των εθνικών εργοστασίων και εργαλείων παραγωγής: εκχέρσωση και καλλιέργεια γαιών, βελτίωση των καλλιεργήσιμων εδαφών σύμφωνα με ένα ενιαίο σχέδιο.
8. Ίση υποχρεωτική εργασία για όλους. Καθιέρωση βιομηχανικών στρατιών, ειδικά για τη γεωργία.
9. Συνδυασμός γεωργικών και βιομηχανικών εγχειρημάτων. Βαθμιαία εξάλειψη της διάκρισης πόλης και υπαίθρου.
10. Δημόσια και δωρεάν παιδεία για όλα τα παιδιά. Κατάργηση της παιδικής εργασίας στα εργοστάσια με τη σημερινή μορφή.
11. Συντονισμός της εκπαίδευσης με την υλική παραγωγή κτλ.

Ταξική πάλη:

«Η βασική αντίφαση της καπιταλιστικής κοινωνίας πηγάζει από την ύπαρξη της ατομικής ιδιοκτησίας. Αυτή προκαλεί έναν διχασμό μεταξύ της αστικής ή καπιταλιστικής τάξης, των ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής, και του προλεταριάτου, που δεν κατέχει ιδιοκτησία και άρα επιβιώνει πουλώντας την εργατική του δύναμη (κυριολεκτικά «σκλάβοι του μεροκάματου»)). Η αστική τάξη είναι η κυρίαρχη τάξη (Heywood, 2006:88). Η σχέση της αστικής τάξης (μπουρζουαζίας) και του προλεταριάτου χαρακτηρίζεται από σταθερή σύγκρουση.

Για το ζήτημα αυτό, ο Βάνδωρος (2015:77) αναφέρει ότι «...η σχέση που διέπει αστούς και προλετάρους είναι μια σχέση εκμετάλλευσης και αδικίας, εφόσον η αστική τάξη ιδιοποιείται τον κοινωνικό πλούτο που παράγεται από τους προλετάρους». Συνεπώς, υπάρχει η άρχουσα τάξη και η αρχόμενη/κυριαρχούμενη, με κριτήριο την θέση τους στην παραγωγική διαδικασία. Συγκεκριμένα, είναι «μια σχέση η οποία δεν μπορεί να μεταβληθεί με οποιαδήποτε μορφή συνεννόησης, συμβιβασμού και ειρηνικών διεκδικήσεων, για τον απλούστατο λόγο ότι οι άνθρωποι είναι προσδεδεμένοι στα υλικά συμφέροντά τους και δεν πρόκειται να τα απαρνηθούν, ακόμη και αν πειστούν ότι αδικούν τους συνανθρώπους τους. Αυτό σημαίνει ότι η σχέση μεταξύ των τάξεων είναι ανεξάλειπτα αντιθετική και συγκρουσιακή».

Άλλες σημαντικές έννοιες του μαρξισμού:

- Βάση: Οι σχέσεις παραγωγής / Εποικοδόμημα: οι θεσμοί του δικαίου, το κράτος και η πολιτική εξουσία, τα προϊόντα του πνεύματος και της κουλτούρας, οι ιδέες (Βάνδωρος, 2015:77).

- Ψευδής συνείδηση: «...κάθε άρχουσα τάξη επιβάλλει, μέσω των δομών του εποικοδομηματος, ως κυρίαρχες και τις ιδέες της, έτσι ώστε αυτές να φαντάζουν φυσικές και αυτονόητες...» (Βάνδωρος, 2015:79).
Το προλεταριάτο αντικαθιστά την ψευδή συνείδηση με την ταξική συνείδηση και επαναστατεί (ίσως μέσω μιας γενικής απεργίας), εγκαθιδρύοντας την «δικτατορία του προλεταριάτου». Απαλλοτριώνονται τα μέσα παραγωγής και κοινωνικοποιούνται, τίθενται δηλαδή υπό τον συλλογικό έλεγχο των εργαζομένων, «λειτουργώντας υπέρ της κοινωνίας συνολικά» (Βάνδωρος, 2015:79).
- Αλλοτρίωση: «Η πρώτη και προφανής συνέπεια της μισθωτής εργασίας είναι ότι, παρ' όλο που ο εργάτης είναι – με τον μόχθο του – ο δημιουργός του προϊόντος της εργασίας, αυτό δεν του ανήκει. Αυτή η αποξένωση λαμβάνει χώρα ήδη προηγουμένως, κατά τη διαδικασία της παραγωγής, κατά την οποία ο προλετάριος δεν ασκεί έλεγχο, παρά αποτελεί μικρό τμήμα της, εκτελώντας κατά κανόνα μια ρουτίνα» (Βάνδωρος, 2015:83). «...οι εργάτες αποξενώνονται από το προϊόν του μόχθου τους, από την εργασιακή διαδικασία, από τους άλλους εργάτες και, εντέλει, από τους ίδιους τους εαυτούς τους ως δημιουργικών και κοινωνικών όντων. Η μη αλλοτριωμένη εργασία είναι συνεπώς βασική πηγή ικανοποίησης και αυτοπραγμάτωσης του ανθρώπου» (Heywood, 2006:88).
- Υπεραξία: «...όλη η αξία προέρχεται από τον μόχθο που δαπανάται κατά την παραγωγή των αγαθών. Αυτό σημαίνει ότι η επιδίωξη του κέρδους αναγκάζει τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις να αποσπούν “υπεραξία” από τους εργάτες τους, αμείβοντάς τους λιγότερο από την αξία του μόχθου τους» (Heywood, 2006:88).
- Καταστολή: «...το κράτος δεν είναι παρά μια επιτροπή διαχείρισης των συμφερόντων της αστικής τάξης» (Manifesto of the Communist Party, ≈1960:49). Λειτουργεί μεροληπτικά για την διατήρηση της ταξικής δομής και της ατομικής ιδιοκτησίας, με την κινητοποίηση κατασταλτικών μηχανισμών, όπως η αστυνομία και ο στρατός (Βάνδωρος, 2015:78).
- Κομμουνιστική κοινωνία: Αφού διαλυθούν οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και εμπεδωθεί η σοσιαλιστική συνείδηση, τελικός προορισμός είναι η μετάβαση στην κομμουνιστική κοινωνία. Είναι μια συνθήκη αταξική, ειρήνευσης και ελευθερίας, με κοινωνικό έλεγχο των μέσων παραγωγής και σχέσεις ισότητας και συνεργατικότητας, εξάλειψη της αλλοτρίωσης, πλήρη κάλυψη των βιοτικών αναγκών αλλά και άφθονο χρόνο για «δημιουργικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες», όπου αναπτύσσονται τα ενδιαφέροντα και οι κλίσεις των ατόμων (Βάνδωρος, 2015:79-80).

Η ιδεολογική συμβολή του Λένιν (Βάνδωρος, 2015:83-84):

α) Μετάθεση του επαναστατικού υποκειμένου από το προλεταριάτο στο κομμουνιστικό κόμμα. «Ο Λένιν θεωρεί πως εργάτες και χωρικοί δεν μπορούν αυτοδύναμα να αναπτύξουν επαναστατική συνείδηση, παρά μόνο συνδικαλιστική».

β) Ερμηνεία της μη κατάρρευσης του καπιταλισμού με τη θεώρηση περί ιμπεριαλισμού. «...η επέκταση των μεγάλων καπιταλιστικών κρατών στις εκτός Ευρώπης κτήσεις τους ανανέωσε τον καπιταλισμό, εφόσον εκεί βρήκε φθηνή εργατική δύναμη, πρώτες ύλες και νέες αγορές».

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΑΚΡΑΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ (λήμματα «Ακροαριστερά», «Κομμουνισμός», «Κομμουνιστικό κράτος» της Wikipedia):

Εξουσία:

- Ανατροπή μέσω επανάστασης του καπιταλιστικού συστήματος («Ακροαριστερά», Wikipedia).
- Υπέρβαση κάθε μορφής ταξικής διαστρωμάτωσης και ιεραρχίας («Ακροαριστερά», Wikipedia).
- Κατά της άνισης διανομής του πλούτου και της εξουσίας. Ίσες οικονομικές και κοινωνικές δυνατότητες σε όλους. Κανείς να μην έχει υπερβολικό πλούτο ή δύναμη έναντι των άλλων. Επικράτηση της απόλυτης ισότητας («Ακροαριστερά», Wikipedia).
- Τελικός στόχος είναι, με την πρωτοπορία της εργατικής τάξης, η επίτευξη της «δικτατορίας του προλεταριάτου», στην οποία οι τάξεις και το κράτος σταδιακά θα εξαφανιστούν. Η προσδοκώμενη κοινωνία εφικτή μέσω ενός σοσιαλιστικού λαϊκού κινήματος («Κομμουνισμός», Wikipedia).
- Η εξουσία ανήκει στο λαό και «...ασκείται από αυτόν μέσα από τα εργατικά συμβούλια και τις λαϊκές συνελεύσεις, με το κράτος να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της πλειοψηφίας...» («Κομμουνισμός», Wikipedia).

Μέσα Παραγωγής:

- Τα μέσα παραγωγής αποτελούν κοινωνική ιδιοκτησία. Υπέρ της εθνικοποίησης των μέσων παραγωγής (γη, εργοστάσια, μεγάλες επιχειρήσεις) και του ελέγχου αυτών από τους εργαζόμενους και τον λαό. Τα μέσα παραγωγής πρέπει να λειτουργούν με συλλογική αντίληψη, στοχεύοντας στην κάλυψη των αναγκών του συνόλου των ατόμων: *«Από τον καθένα ανάλογα με τις δυνατότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του»* («Κομμουνισμός», Wikipedia).

- «...Η καπιταλιστική κοινωνία αποτελείται από την αστική τάξη (τους κεφαλαιοκράτες/καπιταλιστές, στους οποίους ανήκουν τα μέσα παραγωγής) και την εργατική τάξη ή προλεταριάτο (τους εργάτες, οι οποίοι εργάζονται πουλώντας την εργατική τους δύναμη (διανοητική ή χειρωνακτική) έναντι μισθού» («Κομμουνισμός», Wikipedia).

Εργασία:

- «Στον καπιταλισμό οι αστοί εκμεταλλεύονται το προλεταριάτο/εργατική τάξη κερδοσκοπώντας από την εργασία των προλεταρίων/εργαζομένων. Η διαδικασία αυτή ονομάζεται απόσπαση της υπεραξίας που παράγει ο εργαζόμενος, προς όφελος του κεφαλαιοκράτη» («Κομμουνισμός», Wikipedia).
- «Η εργασία όχι ως καταπιεστική ανάγκη αλλά ως μία ευκαιρία δημιουργικής εκδίπλωσης των ικανοτήτων του ατόμου» , δεν διαχωρίζεται από τον ελεύθερο χρόνο («Κομμουνισμός», Wikipedia).
- Η κοινωνία οργανώνεται στη βάση των «ελεύθερα συνεταιρισμένων παραγωγών». Δηλαδή, τα άτομα αποτινάσσουν είτε τον ρόλο του εργάτη, είτε του μικροαστού, είτε του αστού, «...μεταπίπτοντας σε έναν νέο παραγωγικό ρόλο» («Κομμουνιστικό κράτος», Wikipedia).
- Διεθνιστές, δίχως εθνική συνείδηση. Οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα, έχουν μόνο ταξική συνείδηση («Ακροαριστερά», Wikipedia).
- Ενάντια στο ΝΑΤΟ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Η.Π.Α. ως ιμπεριαλιστική δύναμη.
- Κατά της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης - αντιπαγκοσμιοποίηση προς όφελος των λαών.
- Ορισμένες φορές παρουσιάζουν δείγματα απολυταρχισμού.
- Ως προς την οικολογική αντίληψη, ο κομμουνισμός ασκεί κριτική στον καπιταλισμό, υποστηρίζοντας ότι: «... ο καπιταλισμός στην προσπάθειά του να αναπτυχθεί περαιτέρω, καταστρέφει ρυπαίνοντας τη γη, το περιβάλλον, τον αέρα, τις θάλασσες του πλανήτη» («Κομμουνισμός», Wikipedia).

Κλείνοντας και πριν την μετάβαση στην επόμενη θέση του πολιτικού φάσματος, αξίζει να σημειωθεί η διάκριση μεταξύ:

- της ριζοσπαστικής Αριστεράς, η οποία επιδιώκει ριζικές αλλαγές στην κοινωνία αποδεχόμενη, παράλληλα, τις δημοκρατικές διαδικασίες, και

- της «αντικαπιταλιστικής Αριστεράς», η οποία είναι πιο εχθρική προς τη αστική (καπιταλιστική) δημοκρατία και απορρίπτει κάθε συμβιβασμό με τον καπιταλισμό.

Ο Γεράσιμος Μοσχονάς (2013) υποστηρίζει ότι η Άκρα Αριστερά διακρίνεται για την κριτική που ασκεί απέναντι στην ευρωπαϊκή ενοποίηση: Μειοψηφικός αριθμός κομμάτων υιοθετεί μία προσέγγιση «σκληρά» ευρωσκεπτικιστική, έως και «αντιευρωπαϊκή», προωθώντας ορισμένες φορές το στόχο της «λιγότερης Ευρώπης». Σε αυτήν την περίπτωση, τα βασικά μοτίβα της ευρωκριτικής στάσης δεν είναι εθνοκεντρικά, όπως συμβαίνει με τη λαϊκιστική δεξιά.

B.3.1.2. Αριστερά

Στην Αριστερά αντιστοιχούν πολλά από τα στοιχεία που αναφέρθηκαν γενικά για την Αριστερή πτέρυγα, τα οποία εκφράζονται μετριοπαθέστερα σε σχέση με την Άκρα Αριστερά.

Ορισμός Αριστεράς από το “Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations” (λήμμα “left”, από Brown G. et al., 2018:605):

Από τον τρόπο διανομής των εδρών στο Γαλλικό Κοινοβούλιο μετά την Επανάσταση (1789-1799), όπως είδαμε, προέκυψε η αντίληψη ότι η Αριστερά συνδέεται με τον πιο αδύναμο εκ των δύο πόλων.

Σύμφωνα με το λεξικό το τι είναι «αριστερό(-στροφο)» ποικίλει ανάλογα με το χώρο και το χρόνο και, συνεπώς, είναι δύσκολο να οριστεί. Όμως συνήθως στις θέσεις της Αριστεράς περιλαμβάνονται ζητήματα όπως:

- Ισότητα,
- Υποστήριξη της (οργανωμένης) εργατικής τάξης,
- Υποστήριξη της εθνικοποίησης/κρατικοποίησης της βιομηχανίας,
- Εχθρότητα απέναντι στην ιεραρχία,
- Απέναντι στην εθνικιστική εξωτερική ή αμυντική πολιτική.

Στο ίδιο λεξικό, στο λήμμα περί «σοσιαλισμού» αναφέρονται τα εξής **χαρακτηριστικά στοιχεία της Αριστεράς** (λήμμα “socialism”, από Brown G. et al., 2018:913-914):

- Έμφαση στο μετασχηματισμό της βιομηχανικής καπιταλιστικής κοινωνίας σε ένα σύστημα δικαίου, στο οποίο η συλλογική ευημερία για όλους καθίσταται πραγματική. Το ατομικό συμφέρον υποχωρεί έναντι του συνεταιρισμού, της κοινότητας, της αλληλεγγύης, της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και της συνεργασίας. Στόχος η αταξική κοινωνία, με κατάργηση των κοινωνικών και οικονομικών διακρίσεων.

Στοιχεία από το λήμμα της Encyclopaedia Britannica (Λήμμα “Left”) για την Αριστερά:

- Οι αριστεροί είναι εχθρικοί προς τα συμφέροντα των παραδοσιακών ελίτ, συμπεριλαμβανομένων των πλουσίων και των μελών της αριστοκρατίας, και ευνοούν τα συμφέροντα της εργατικής τάξης. Θεωρούν την κοινωνική ευημερία ως τον σημαντικότερο στόχο της διακυβέρνησης.
- Ο σοσιαλισμός είναι η κύρια αριστερή ιδεολογία στις περισσότερες χώρες του κόσμου· ο κομμουνισμός είναι μια πιο ριζοσπαστική αριστερή ιδεολογία.

ΝΕΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ:

Για να περιγράψει την μορφή της σύγχρονης Αριστεράς, το Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations αφιερώνει διακριτό λήμμα στον όρο «Νέα Αριστερά» (από λήμμα “new left”, από Brown G. et al., 2018:979):

Σύμφωνα με το λεξικό είναι: «Γενικός όρος που περικλείει ποικίλες προκλήσεις για τα δόγματα, τις μεθόδους οργάνωσης και τις μορφές ηγεσίας της “παλιάς” Αριστεράς».

«Η Νέα Αριστερά προέκυψε από την αποδυνάμωση της σοβιετικής ηγεμονίας στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα μετά το 1956...». Ο αυθορμητισμός της την κατέστησε ευάλωτη στη διάσπαση, με την εμφάνιση εκλεκτικών ομάδων, καθεμία με τη δική της ατζέντα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αφήσει το στίγμα της στον φεμινισμό, στον Ευρωκομμουνισμό, να δημιουργήσει ενδιαφέροντα πράσινα κόμματα και, φυσικά, να προσφέρει αξιόλογες συνεισφορές στην Αριστερή σκέψη.

Σχετική με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω είναι και η αναφορά που υπάρχει στη Wikipedia (λήμμα «Αριστερά (πολιτική)»): «Από το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, ο όρος “Αριστερά” χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία ακόμη μεγαλύτερη γκάμα κινήσεων που περιλαμβάνει το αντιρατσιστικό, το φεμινιστικό, το αντιπολεμικό και το οικολογικό, ενώ έχει εφαρμοστεί και σε κόμματα όπως το Δημοκρατικό Κόμμα στις Ηνωμένες Πολιτείες και το Εργατικό Κόμμα στο Ηνωμένο Βασίλειο».

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ:

Στην τρίτη φάση ανάπτυξης της ριζοσπαστικής Αριστεράς αναφέρεται ο Μοσχονάς (2013).

Ποια τα **χαρακτηριστικά του νέου αριστερού ριζοσπαστικού χώρου** που διακρίνει:

- Αντι-νεοφιλελευθερισμός: Σύμφωνα με τον Μοσχονά, η νέα ριζοσπαστική αριστερά αναπτύχθηκε στην περίοδο κυριαρχίας των νεοφιλελεύθερων ιδεών και της «νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης». Ακόμη, «οφείλει σε σημαντικό βαθμό την εκλογική της σταθεροποίηση στην ανάδειξη των αρνητικών επιπτώσεων των

νεοφιλελεύθερων πολιτικών». Υπεράσπιση του δημόσιου τομέα, κριτική στις πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων, καταγγελτική κουλτούρα. Όμως, πρόσφατα, «λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της κρίσης χρέους, ενδυναμώνεται η τάση επιστροφής σε κρατο-κεντρικά πολιτικά μοτίβα».

- Κριτική στην ευρωπαϊκή ενοποίηση: Η νέα περίοδος για την Ευρώπη, αποτέλεσμα μεγάλων μεταρρυθμίσεων που συντελέστηκαν κατά την περίοδο 1985-1999 {π.χ. ενιαία αγορά, ενιαίο νόμισμα, διεύρυνση}, έφερε - κυρίως από το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990 - στο προσκήνιο της ατζέντας της ριζοσπαστικής αριστεράς το θέμα «Ευρώπη και παγκοσμιοποίηση». Η αναβάθμιση του «ευρωπαϊκού ζητήματος» και η κριτική στην Ε.Ε. έγιναν στοιχεία της ριζοσπαστικής αριστεράς.

- Σύμφωνα με τον Μοσχονά, στο χώρο της ριζοσπαστικής αριστεράς επικρατούν δύο τάσεις: α) η ευρωκριτική και β) η σκληρά ευρωσκεπτικιστική.

Για την ταξινόμηση των τάσεων αυτών στην παρούσα έρευνα, στην πολιτική θέση της Αριστεράς τοποθετείται η ευρωκριτική στάση: Υιοθετείται από την πλειοψηφία των κομμάτων που συμμετέχουν στο Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς (ΚΕΑ) και απαρτίζουν την ομάδα GUE-NGL (Ενωμένη Ευρωπαϊκή Αριστερά, Βόρεια Πράσινη Αριστερά) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τα κόμματα αυτά τάσσονται υπέρ της εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (ρύθμιση χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου και αγορών, κοινωνική πολιτική, περιβαλλοντική πολιτική, ισότητα φύλων).

- Από την άλλη, η ευρωσκεπτικιστική τάση τοποθετείται στο πεδίο της Άκρας Αριστεράς (αναφέρθηκε στο σχετικό πεδίο).
- Πολιτισμικός φιλελευθερισμός: Θέματα όπως αντι-ρατσισμός, δικαιώματα μεταναστών, ισότητα γυναικών και, γενικότερα, ευαισθησία απέναντι στα δικαιώματα των εκτός συστήματος ή κυρίαρχης κουλτούρας ομάδων (μετανάστες, θρησκευτικές, εθνοτικές, σεξουαλικές ή άλλες μειονότητες) αποτελούν κοινό τόπο της ριζοσπαστικής αριστεράς.
- Αριστερός Κεϋνσιανισμός: «Όλες σχεδόν οι τάσεις της ριζοσπαστικής αριστεράς (...) προτείνουν, όταν προτείνουν, οικονομικές στρατηγικές εμπνευσμένες από τον Κεϋνσιανισμό».
- Οι προτάσεις τους εντάσσονται περισσότερο σε μια στρατηγική μεταρρύθμισης, παρά «ρήξης» ή «επανάστασης» (από Heine, 2009:158-161).
- Διεθνιστικός προσανατολισμός: «Η τάση της συμμετοχής σε διεθνή δίκτυα (...) είναι ισχυρή και ανταποκρίνεται σε μια πολιτική κουλτούρα που παραδοσιακά αποδίδει μεγάλη σημασία στις διεθνείς και υπερεθνικές διαστάσεις του πολιτικού γίνεσθαι (η παγκοσμιοποίηση, ο ιμπεριαλισμός, η Ε.Ε., ο αμερικανικός παράγοντας)».

Συμπεραίνει ο Μοσχονάς (2013):

- Η σύγχρονη ριζοσπαστική Αριστερά τείνει να ανασυνθέτει τις παραδόσεις α) του Κομμουνιστικού Κινήματος και β) της Σοσιαλδημοκρατίας. «Διατηρεί ή ανακαλύπτει εκ νέου στοιχεία τόσο από τη μία όσο και από την άλλη παράδοση».
- Επισημαίνει ο Μοσχονάς ότι στη διαδικασία αυτή το βάρος της μεταρρυθμιστικής σοσιαλδημοκρατικής παράδοσης έχει ενισχυθεί: «Είναι βέβαιο ότι οι προτάσεις πολιτικής (και ευρωπαϊκής πολιτικής) των περισσότερων κομμάτων που ανήκουν στο Κόμμα Ευρωπαϊκής Αριστεράς ενσωματώνουν ισχυρά στοιχεία σοσιαλδημοκρατικού μεταρρυθμισμού».
- Ακόμη, η σύγχρονη Ριζοσπαστική Αριστερά υιοθετεί θέματα της «δικής της παράδοσης», «κυρίως προερχόμενα από τη Νέα Αριστερά της δεκαετίας του 1960 και 1970 (ο φεμινισμός, τα δικαιώματα, ο πολυπολιτισμός, η μετανάστευση, ο αντι-ιμπεριαλισμός κλπ.), ή νέες θεματικές, όπως η πολιτική οικολογία, θεματικές των οποίων κύριος φορέας υπήρξε, και είναι, το οικολογικό κίνημα και τα πράσινα κόμματα». Τα θέματα αυτά επανέρχονται με νέες μορφές (έμφαση στη δημοκρατία «από τα κάτω», έμφαση στα κινήματα/κινηματισμός, δικαιώματα των μεταναστών κλπ).

Άλλα στοιχεία της Ριζοσπαστικής Αριστεράς, τα οποία την διαφοροποιούν από τη σοσιαλδημοκρατία (αναφέρονται από Μοσχονά, 2013):

- Κουλτούρα διαμαρτυρίας
- Διάχυτη αντισυστημική καχυποψία.
- Απέναντι στον εθνικισμό
- Κατανόηση ή και ενεργή στήριξη αιτημάτων μεταναστών
- Αντι-ιεραρχική κουλτούρα
- Ιδεολογικός πλουραλισμός
- Επιδιώκει τον κοινωνικό μετασχηματισμό

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, αναφέρονται **επιπλέον στοιχεία** από τα λήμματα «Αριστερά» και “Left-wing politics” της Wikipedia:

1. Λήμμα «Αριστερά»:

Γενικά, ο όρος Αριστερά αναφέρεται σε θέσεις που:

- «Αντιμάχονται την αδικία, τις βαθιές ανισότητες και τις διακρίσεις που απορρέουν από την ταξική δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας».

- «Πρωθούν την κοινωνική ισότητα, την φιλία και την συνεργασία ανάμεσα στα έθνη και τους λαούς, με σεβασμό στην κουλτούρα κάθε λαού».
- Είναι υπέρμαχοι της παιδείας για όλα τα μέλη της κοινωνίας.
- Τάσσονται εναντίον του σκοταδισμού, εθνικιστικού και θρησκευτικού.

Ειδικά για την Οικονομία:

- Υπέρ των εργατικών συνδικάτων (κατά την βιομηχανική επανάσταση του 19ου αιώνα).
- Κρατική παρεμβατικότητα στην οικονομία (20ος αιώνας).
- «Στον 21ο αιώνα, η Αριστερά κατακρίνει την παγκοσμιοποίηση και τον διεθνή ανταγωνισμό των οικονομιών, καθώς θεωρεί πως επιφέρουν πιέσεις για χαμηλότερες αποδοχές, απορρύθμιση των εργατικών σχέσεων, και όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων».

2. Λήμμα “Left-wing politics”:

- Προτεραιότητα σε εκείνους που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με άλλους.
- Κρίνει ότι «υπάρχουν αδικαιολόγητες ανισότητες που πρέπει να μειωθούν ή να καταργηθούν (υποστηρίζοντας την κοινωνική δικαιοσύνη)».
- Εκκοσμίκευση και διαχωρισμός κράτους - εκκλησίας.
- Κοινωνικός προοδευτισμός: αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό της σύγχρονης Αριστεράς, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο κοινωνικός προοδευτισμός συνέβαλε στην κατάργηση της σκλαβιάς, στην κατάκτηση του δικαιώματος ψήφου για τις γυναίκες, στην κατάκτηση των πολιτικών δικαιωμάτων και στην πολυπολιτισμικότητα.
- Νομική αναγνώριση του γάμου των ομοφυλοφίλων.

B.3.1.3. Κεντροαριστερά

Η Κεντροαριστερά συνδυάζει στοιχεία δημοκρατικού σοσιαλισμού και κοινωνικού φιλελευθερισμού στα διάφορα κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα. Εκφραστής της Κεντροαριστεράς είναι σήμερα κυρίως το κίνημα της σοσιαλδημοκρατίας, για αυτό η ενότητα θα επικεντρωθεί ειδικά σε αυτό.

ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:

Αναφέρει ο Heywood A. (2006) για την σοσιαλδημοκρατία:

- Ενώ ο κλασικός φιλελευθερισμός είναι «ιδεολογικά προσκολλημένος στην αγορά» και ο φονταμενταλιστικός σοσιαλισμός «αφοσιωμένος στην υπόθεση της κοινοκτημοσύνης», η σοσιαλδημοκρατία «υποστηρίζει μια ισορροπία μεταξύ αγοράς και κράτους, μεταξύ του ατόμου και της κοινότητας» (2006:92).

- «Στην καρδιά της σοσιαλδημοκρατίας βρίσκεται ένας συμβιβασμός μεταξύ, από τη μία, της αποδοχής του καπιταλισμού ως μόνου αξιόπιστου μηχανισμού παραγωγής πλούτου και, από την άλλη, της επιθυμίας για διανομή του πλούτου σύμφωνα με ηθικές αρχές και όχι τις αρχές της αγοράς» (2006:92).
- Ενδιαφέρον για τους αδύναμους και τους ευάλωτους. Κεντρικές αρχές είναι η πρόνοια, η αναδιανομή και η κοινωνική δικαιοσύνη (2006:93).
- Επιχειρεί να κάνει τον καπιταλισμό πιο “ανθρώπινο” μέσω της κρατικής παρέμβασης. Συγκεκριμένα: «Οι κεϋνσιανές οικονομικές πολιτικές θεωρούνταν ότι θα εξασφάλιζαν πλήρη απασχόληση, η μεικτή οικονομία ότι θα βοηθούσε την κυβέρνηση να ρυθμίσει την οικονομική δραστηριότητα και οι γενναιόδωρες παροχές πρόνοιας, χρηματοδοτούμενες από την προοδευτική φορολογία, ότι θα μίκρυναν την ψαλίδα μεταξύ πλουσίων και φτωχών» (2006:93).

Αναφέρει ο Βάνδωρος (2015) για την σοσιαλδημοκρατία:

- «Στον αντίποδα της επαναστατικής προοπτικής που υπερασπίζεται ο μαρξισμός και ως αμφισβήτησή της», συγκροτείται ο αναθεωρητισμός (ρεβιζιονισμός) (2015:86).
- Έχει μεταρρυθμιστική (ρεφορμιστική) λογική, εφόσον δεν επιδιώκει θεμελιακή ρήξη με τον καπιταλισμό, αλλά διεκδικεί βελτιώσεις στο πλαίσιο του (2015:86).
- Αποδοχή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας ως πολίτευμα που «συμβάλλει στην προαγωγή των σοσιαλιστικών αρχών και αξιών με ειρηνικό και συμβιβαστικό τρόπο» (2015:88).
- Απορρίπτει τη χρήση βίας και καταναγκασμού για την εγκαθίδρυση μιας κοινωνίας ισότητας. Ο Bernstein μάλιστα «αντιτείνει ότι μπορεί να υπάρξει συμβατότητα μέσω και σκοπού, με πολιτική δράση που είναι προσανατολισμένη στην επίτευξη αποτελεσμάτων στο παρόν και όχι σε ένα απροσδιόριστο μέλλον» (2015:88).
- Διατηρεί την προνομιακή σχέση με την εργατική τάξη, όμως παράλληλα «συνάπτει κοινωνικές συμμαχίες με πολύ ευρύτερα στρώματα και τη μεσαία τάξη» (2015:88).
- «Αποδέχεται την καπιταλιστική λειτουργία της οικονομίας και την ελεύθερη αγορά, θέτοντας ωστόσο ισχυρούς περιορισμούς, δια του κράτους, το οποίο αναγορεύεται σε θεματοφύλακα του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και στο οποίο αναγνωρίζεται πολλαπλός παρεμβατικός ρόλος» (2015:88).
- Δεν θεωρεί αναγκαία την «κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής ούτε τη συνολική κεντρική διεύθυνση της οικονομίας» (2015:88).

- Άσκηση δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής υπέρ της απασχόλησης, μέσω δημοσίων πολιτικών (2015:88-89).
- Η σοσιαλδημοκρατία μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διέρρηξε οριστικά τη σχέση της με τον μαρξισμό. Η περίοδος ακμής της ξεκίνησε με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και διήρκησε περίπου μία τριακονταετία, «οπότε πολλά ευρωπαϊκά κράτη γνώρισαν οικονομική ευημερία και υψηλή κοινωνική προστασία. Μάλιστα, γίνεται λόγος για σοσιαλδημοκρατική συναίνεση, υπό την έννοια ότι οι σοσιαλδημοκρατικές ιδέες και πολιτικές ηγεμονεύουν στην κοινωνία και υιοθετούνται από κυβερνήσεις και κόμματα που δεν είναι σοσιαλδημοκρατικά» (2015:88).
- Θεμελίωση του κράτους πρόνοιας βάσει της αλληλεγγύης. Υποχρέωση της κοινωνίας «να εξασφαλίσει αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για όλα τα μέλη της» (2015:88).
- Άσκηση κοινωνικής πολιτικής και αναδιανομή πόρων μέσω της φορολογίας, συμπληρωματικά στη λειτουργία της αγοράς για τη διόρθωση των αστοχιών που εκείνη παράγει (2015:88).

Σε απόσπασμα του Bernstein που παρατίθεται από τον Βάνδωρο διακρίνονται οι εξής θέσεις (Βάνδωρος, 2015:89-90 από Bernstein, 1996, «Οι προϋποθέσεις για τον σοσιαλισμό και τα καθήκοντα της σοσιαλδημοκρατίας», Παπαζήσης, Αθήνα):

- «Στη δημοκρατία το εκλογικό δικαίωμα κάνει τον κάτοχό του έναν δυνάμει συμμετέχοντα στα κοινά, κι αυτή η δυνάμει συμμετοχή πρέπει να οδηγήσει μακροχρόνια στην πραγματική συμμετοχή».
- Η Σοσιαλδημοκρατία δεν επιδιώκει να διαλύσει την αστική κοινωνία και να προλεταριοποιήσει όλα τα μέλη της· «μάλλον εργάζεται αδιάκοπα για να ανυψώσει τον εργάτη από την κοινωνική θέση ενός προλετάριου σε εκείνη ενός αστού και να γενικεύσει τη μεσαία τάξη».

Κατά τον Giddens (1998:6), η «σοσιαλδημοκρατία» είναι όρος φιλόδοξος που περιλαμβάνει κόμματα και ομάδες της ρεφορμιστικής Αριστεράς. Την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, οι σοσιαλδημοκράτες από διαφορετικές χώρες μοιράζονταν μια κοινή προοπτική - που ο Giddens ορίζει ως «παλιά, κλασική σοσιαλδημοκρατία». Από το 1980 όμως και εξής με την «άνοδο του νεοφιλευθερισμού» και τα παράλληλα «προβλήματα του σοσιαλισμού», οι σοσιαλδημοκράτες άρχισαν να ξεφεύγουν από τις αρχικές τους θέσεις.

Ο Giddens (1998:7) συνοψίζει σε πίνακα τα **στοιχεία της Κλασσικής Σοσιαλδημοκρατίας** ως εξής:

- Ισχυρή κρατική ανάμειξη στην κοινωνική και οικονομική ζωή
- Κυριαρχία του κράτους πάνω στην κοινωνία των πολιτών
- Συλλογική κυριότητα (κολεκτιβισμός)
- Κεϋνσιανή διαχείριση της ζήτησης, συν συντεχνιασμός (κορπορατισμός)
- Περιορισμένος ρόλος αγορών: μεικτή ή κοινωνική οικονομία
- Πλήρης απασχόληση
- Ισχυρή ισότητα
- Περιληπτικό κράτος πρόνοιας, που προστατεύει τους πολίτες «από το λίκνο στον τάφο»
- Γραμμικός εκσυγχρονισμός
- Χαμηλή οικολογική συνείδηση
- Διεθνισμός
- Ανήκει στον διπολικό κόσμο

Αναλυτικότερα:

- «Η παλιά σοσιαλδημοκρατία αντιμετώπισε τον καπιταλισμό της ελεύθερης αγοράς ως παραγωγό πολλών εκ των προβληματικών αποτελεσμάτων που διέγινε ο Μαρξ, αλλά πίστεψε ότι αυτά μπορούν να σβήσουν ή να ξεπεραστούν μέσω της κρατικής παρέμβασης στην αγορά» (1998:8-9).
- «Μια ισχυρή παρουσία του κράτους στην οικονομία και σε άλλους τομείς της κοινωνίας» είναι επιθυμητή. «Το κράτος έχει υποχρέωση να παρέχει δημόσια αγαθά που οι αγορές δεν μπορούν να διανείμουν, ή μπορούν να το κάνουν μόνο με καταστροφικό τρόπο» (1998:9).
- «...η δημόσια δύναμη, σε μια δημοκρατική κοινωνία, αντιπροσωπεύει τη συλλογική βούληση. Η συμμετοχική λήψη αποφάσεων, που περιλαμβάνει την κυβέρνηση, το εμπόριο και τα συνδικάτα, εν μέρει αντικαθιστά τους μηχανισμούς της αγοράς» (1998:9).
- Η «κρατική ανάμειξη στην οικογενειακή ζωή είναι απαραίτητη και επικροτείται. Τα κρατικά προνόμια είναι ζωτικά για τη διάσωση οικογενειών που βρίσκονται σε ανάγκη...». Το κράτος συντρέπει εκείνους που «για τον ένα ή άλλο λόγο, είναι ανίκανοι να φροντίσουν τους εαυτούς τους» (1998:9).

- Καχύποπτη στάση των παλιών σοσιαλδημοκρατών προς τις εθελοντικές οργανώσεις: σε σχέση με τις κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχονται από την πολιτεία, αυτές τείνουν να είναι αντιεπαγγελματικές, ασταθείς και καθοδηγητικές (patronizing).
- Ο Giddens (1998:9) σημειώνει πως «ο John Keynes, η οικονομική έμπνευση της συναίνεσης της ευημερίας (welfare consensus), δεν ήταν σοσιαλιστής, μοιράστηκε όμως μερικές από τα σημεία έμφασης του Μαρξ και του σοσιαλισμού. Όπως ο Μαρξ, ο Κέυνς θεωρούσε πως ο καπιταλισμός έχει παράλογα στοιχεία, αλλά πίστευε ότι αυτά μπορούν να ελεγχθούν ώστε ο καπιταλισμός να σωθεί από τον εαυτό του. Και ο Μαρξ και ο Κέυνς έτειναν να θεωρούν την παραγωγικότητα του καπιταλισμού ως δεδομένη..... Ο Κέυνς έδειξε πως ο καπιταλισμός της αγοράς θα μπορούσε να σταθεροποιηθεί μέσω διαχείρισης της ζήτησης και της δημιουργίας μιας μεικτής οικονομίας..... Ορισμένοι οικονομικοί τομείς πρέπει να αποσυρθούν από την αγορά, όχι μόνον λόγω των ελαττωμάτων των αγορών, αλλά επειδή βιομηχανίες κεντρικές για τα εθνικά συμφέροντα, δεν θα έπρεπε να βρίσκονται σε ιδιωτικά χέρια».

Για την ισότητα:

Η επιδίωξη της ισότητας, είναι κύριος στόχος για τους σοσιαλδημοκράτες. Αναφέρει ο Giddens (1998:10) σχετικά: «Μεγαλύτερη ισότητα πρέπει να επιτευχθεί με διάφορες στρατηγικές ισοπέδωσης. Η προοδευτική φορολογία, για παράδειγμα, μέσω του κράτους πρόνοιας, παίρνει από τους πλούσιους για να δώσει στους φτωχούς. Το κράτος πρόνοιας έχει δύο στόχους: να δημιουργήσει μια περισσότερο ίση κοινωνία, αλλά επίσης να προστατεύσει τα άτομα κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής».

Για τη σχέση της σοσιαλδημοκρατίας με την οικολογία (Giddens, 1998:10-11):

«Σε γενικές γραμμές, η παλαιού τύπου σοσιαλδημοκρατία δεν διάκειται εχθρικά απέναντι στις οικολογικές ανησυχίες αλλά δυσκολεύτηκε να προσαρμοστεί μαζί τους».

Η έμφαση στη συντεχνία, ο προσανατολισμός στην πλήρη εργασία, η υπερβολική προσήλωση στο κράτος πρόνοιας, κατέστησαν, σύμφωνα με τον Giddens, την σοσιαλδημοκρατία ακατάλληλη για συστηματική ενασχόληση με τα οικολογικά ζητήματα.

Για τα διεθνή (Giddens, 1998:11):

Η σοσιαλδημοκρατία έχει διεθνιστικό προσανατολισμό, όμως περισσότερο επεδίωξε να δημιουργήσει σχέση αλληλεγγύης μεταξύ παρόμοιων κομμάτων παρά να αντιμετωπίσει τα διεθνή ζητήματα.

Για την παγκοσμιοποίηση (Μουζέλης, 2002):

Οι Κεντροαριστεροί τείνουν να αναζητούν μια διαλλακτικότερη οδό όσον αφορά στην παγκοσμιοποίηση. Η Κεντροαριστερά απορρίπτει την άναρχη μορφή της παγκοσμιοποίησης - που αποσθρώνει το κοινωνικό κράτος, εντείνει τις ανισότητες και υποσκάπτει τους θεσμικούς χώρους (πολιτικό, εκπαιδευτικό, πολιτισμικό) - αλλά, επιπλέον, διαφωνεί και με την ουτοπική αντιπαγκοσμιοποίηση της άκρας Δεξιάς και Αριστεράς. Αναζητεί μεταρρυθμίσεις στο αγοροκρατικό μοντέλο και τάσσεται υπέρ του παντρέματος «της παραγωγικότητας με την κοινωνική δικαιοσύνη σε εθνικό και πλανητικό επίπεδο».

Κλείνοντας, αναφέρονται τα **χαρακτηριστικά της Κεντροαριστεράς**, όπως παρουσιάζονται στα λήμματα «Κεντροαριστερά», “Centre-left politics” και «Σοσιαλδημοκρατία» της Wikipedia.

1. Λήμμα «Κεντροαριστερά»:

Η Κεντροαριστερά είναι ιδεολογία που συνδυάζει στοιχεία δημοκρατικού σοσιαλισμού και κοινωνικού φιλελευθερισμού. Πιστεύει πως το κράτος «πρέπει ενίοτε να παρεμβαίνει στην οικονομία και να εμπλέκεται για χάρη της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ευημερίας και της προστασίας των αδύναμων». Αλλά υποστηρίζει και τις ελευθερίες του κοινωνικού φιλελευθερισμού, δηλαδή την υποστήριξη των φιλελεύθερων εκλογών κ.α.

Υψηλή φορολογία για τα μεγαλομεσαία και υψηλά εισοδήματα.

2. Λήμμα “Centre-left politics”:

- «Οι Κεντροαριστεροί πιστεύουν στην εργασία εντός του κατεστημένου συστήματος για τη βελτίωση της κοινωνικής δικαιοσύνης» (από Oliver H. Woshinsky, 2008:146, “Explaining Politics: Culture, Institutions, and Political Behavior”, Routledge, New York).
- Παρά τις υπάρχουσες ανισότητες, η ισότητα στις ευκαιρίες είναι το στοιχείο εκείνο που βελτιώνει τον γενικότερο βαθμό ισότητας. Οι διαφοροποιήσεις αναφορικά με το σε πόσο καλή κατάσταση βρίσκονται οι άνθρωποι πρέπει να εξαρτώνται μόνο από τις υπεύθυνες επιλογές, τις ικανότητες και τα ταλέντα των ατόμων και όχι από την τυχαία κατάσταση στην οποία βρέθηκαν. Είναι άδικο το ότι ορισμένοι άνθρωποι βρίσκονται σε χειρότερη θέση από κάποιους άλλους χωρίς οι ίδιοι να φέρουν ευθύνη για αυτό (“luck egalitarianism”, όρος που εισάγεται από τους Κεντροαριστερούς).
- Υπέρ μιας μεικτής οικονομίας που περιλαμβάνει κρατικά ή επιδοτούμενα προγράμματα εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης και συναφών κοινωνικών υπηρεσιών για όλους τους πολίτες.

- Υποστηρίζει την ύπαρξη συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, με στόχο την αντιμετώπιση των συνεπειών της φτώχειας και την ενδυνάμωση της κοινωνίας απέναντι στην απώλεια εισοδήματος λόγω ασθένειας, ανεργίας ή συνταξιοδότησης.
- Επιχειρεί την άμβλυνση του χάσματος φτωχών - πλουσίων. Εισάγει μετριοπαθή μέτρα, όπως τον προοδευτικό, βαθμιαίο φόρο εισοδήματος, νόμους που απαγορεύουν την παιδική εργασία, ορίζουν ελάχιστο μισθό, ρυθμίζουν τις συνθήκες εργασίας, το ωράριο εργασίας, καθώς και το δικαίωμα των εργαζομένων να οργανώνονται σε συνδικάτα.
- Φοροαπαλλαγές (ελαφρύνσεις) και επιδοτήσεις για εκείνους που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας (βαθμιαίο σύστημα φορολόγησης). Επιβολή φόρου περιουσίας ή/και φόρου προστιθέμενης αξίας για την ενίσχυση των κρατικών δαπανών.
- Υπέρ των δημοσίων επενδύσεων.

3. Η Wikipedia εντάσσει την Σοσιαλδημοκρατία στην Κεντροαριστερή θέση του φάσματος:

- Η Κεντροαριστερά διαφέρει από τον επαναστατικό ή ριζοσπαστικό μαρξισμό, καθώς σε σειρά ζητημάτων επιλέγει μετριοπαθέστερη στάση: χαρακτηριστικά, στη θέση της «πάλης των τάξεων» προτάσσει την «διαπραγμάτευση των τάξεων».
- Τάσσεται υπέρ των εργατικών συνδικάτων και σωματείων· αλλά για την προώθηση του ταξικού συμβιβασμού και όχι της ταξικής σύγκρουσης. Στη σχέση εργαζομένων - εργοδοτών, προκρίνονται οι συνθήκες εργασιακής ειρήνης και συνεργασίας προς το συμφέρον των εργαζομένων.
- Υπέρ ενός μεικτού οικονομικού συστήματος. Στόχος είναι η καπιταλιστική οργάνωση της παραγωγής να είναι οικονομικά αποδοτική, αυξάνοντας το συλλογικό επίπεδο της ευημερίας και, επιπλέον, η παραγόμενη υπεραξία να κατανέμεται με εύλογο τρόπο στους παραγωγικούς συντελεστές, «δηλαδή την επιχειρηματικότητα, την εργασία και το κεφάλαιο».
- Δεν έχει ως αυτοσκοπό την κατάργηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, αλλά έχει ως στόχο την κατάργηση των οικονομικών ανισοτήτων: «Για παράδειγμα, η αντικατάσταση της καπιταλιστικής παραγωγής με κεντρικά σχεδιασμένη δεν έχει κανένα νόημα αν εξακολουθούν να υπάρχουν διακρίσεις μεταξύ των ελίτ και της μάζας των βιομηχανικών εργατών ή αν το γενικό επίπεδο ευημερίας είναι χαμηλό».

B.3.2. Κέντρο

Το Κέντρο, ως πολιτική θέση, παρουσιάζει ιδιομορφία που πρέπει να ληφθεί υπόψιν. Αποτελεί χώρο σύνθεσης, που αντλεί στοιχεία τόσο από την αριστερόστροφη, σοσιαλιστική αντίληψη όσο και από τη δεξιόστροφη, φιλελεύθερη. Για το λόγο αυτό, οι θέσεις του δεν είναι πάντα «αναμενόμενες». Ωστόσο, μέσα από παράθεση στοιχείων και προσεγγίσεων θα επιχειρηθεί η αποτύπωση του πολιτικού του περιεχομένου.

Ορισμός Κεντρώου Κόμματος του “Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations” (από λήμμα “centre party”, από Brown G. et al., 2018:242):

«Προφανώς, κεντρώο κόμμα είναι κάποιο που βρίσκεται ανάμεσα στα αριστερά και δεξιά κόμματα· αλλά καθώς αυτοί οι δύο όροι είναι δύσκολο να προσδιοριστούν, έτσι είναι και το κεντρώο κόμμα».

Όταν σε ένα πολιτικό σύστημα κυριαρχεί μόνο η διάσταση της οικονομικής πολιτικής είναι ευκολότερος ο προσδιορισμός ενός κεντρώου κόμματος. Σε περιπτώσεις όμως εκλογικής αναμέτρησης δύο γύρων (όπως στην Πέμπτη Δημοκρατία της Γαλλίας), δημιουργείται δίπολο και ο χαρακτηρισμός του «κεντρώου» δεν είναι πάντα προφανής.

π.χ. Στα αριστερά οι Σοσιαλιστές λογίζονται ως περισσότερο κεντρώοι από τους Κομμουνιστές αλλά την ίδια στιγμή πολλά δεξιόστροφα κόμματα, αυτοπροσδιορίζονται ως κεντρώα. Ακόμη, μπορεί ένα κόμμα να είναι κεντρώο στα οικονομικά ζητήματα ή οικονομικά φιλελεύθερο (δεξιόστροφο) και ταυτόχρονα κοινωνικά φιλελεύθερο.

ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ:

Ορισμός του «Τρίτου Δρόμου» από την Encyclopaedia Britannica (λήμμα “Third way”):

«Ο Τρίτος Δρόμος, στην πολιτική, είναι μια προτεινόμενη εναλλακτική λύση μεταξύ δύο μέχρι σήμερα κυρίαρχων μοντέλων, δηλαδή των αριστερόστροφων και δεξιόστροφων πολιτικών ομάδων. Ιστορικά, ο όρος “τρίτος δρόμος” χρησιμοποιήθηκε για να παραπέμψει σε μια ποικιλία μορφών διακυβέρνησης - από τη σκανδιναβική σοσιαλδημοκρατία μέχρι το φασισμό. Στα τέλη του 20ού αιώνα, ωστόσο, απέκτησε ένα πιο συγκεκριμένο νόημα όταν ο Βρετανός κοινωνιολόγος Anthony Giddens τον χρησιμοποίησε για να περιγράψει μια εναλλακτική λύση στον νεοφιλελευθερισμό και την σοσιαλδημοκρατία σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης. Ο όρος “τρίτος δρόμος” μπορεί να εφαρμοστεί για να παραπέμψει σε ένα νέο και διακριτό πρόγραμμα πολιτικής, σε μια νέα πολιτική οικονομία, σε μια νέα αντίληψη κοινωνικής δικαιοσύνης, και, από πολλούς από τους επικριτές του, σε μια κεντροαριστερή συνθηκολόγηση με τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση».

Βασικές θεωρήσεις για τον Τρίτο Δρόμο:

Στην πρότασή του για τον «τρίτο δρόμο» ο Giddens υποστηρίζει ότι προκειμένου να δώσουν απαντήσεις σε μία σειρά σύγχρονων ζητημάτων οι σοσιαλδημοκράτες πρέπει να δουν το πολιτικό κέντρο με νέα ματιά. Μάλιστα σημειώνει πως τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα έχουν ήδη ευρέως μετακινηθεί προς το κέντρο για καιροσκοπικούς λόγους. Αναφέρει συγκεκριμένα: «Το πολιτικό κέντρο, φυσικά, στο πλαίσιο της Αριστεράς και της Δεξιάς, μπορεί μόνο να σημαίνει συμβιβασμό, το μέσον (ενδιάμεσο) μεταξύ δύο πιο σαφών εναλλακτικών. Η ιδέα του “ενεργού μέσου” ή του “ριζοσπαστικού κέντρου”, που συζητήθηκε πρόσφατα αρκετά ευρέως μεταξύ των σοσιαλδημοκρατών, πρέπει να ιδωθεί σοβαρά» (Giddens, 1998:44-45).

Κατά τον Giddens (1998:64), γενικός στόχος της πολιτικής του «Τρίτου Δρόμου» είναι να βοηθήσει τους πολίτες να βηματίσουν εν μέσω των κυρίων επαναστάσεων του καιρού μας: την παγκοσμιοποίηση, τον μετασχηματισμό της προσωπικής ζωής και της σχέσης μας με τη φύση.

Για τις βαθιές και μη αναστρέψιμες αλλαγές της σύγχρονης κοινωνίας οι Driver & Martell (2000:150) χρησιμοποιούν τον όρο «νέοι καιροί».

Οι αξίες του Τρίτου Δρόμου (Driver & Martell, 2000:151):

Στις θέσεις που παρουσίασε ο Tony Blair για τον τρίτο δρόμο στη δεξαμενή γνώσης Fabian Society διακρίνει τέσσερις βασικές αξίες: «ίση αξία», «ευκαιρία για όλους», «υπευθυνότητα» και «κοινότητα».

Η «ίση αξία» παραπέμπει στην κλασσική αξία του φιλελευθερισμού ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και πρέπει να αντιμετωπίζονται ως τέτοιοι και, συνεπώς, να μην υφίστανται διακρίσεις. Η «ευκαιρία για όλους» αντανakλά την νεοφιλελεύθερη προσέγγιση ότι η ουσιαστική ελευθερία προϋποθέτει ότι τα άτομα έχουν τους πόρους να αναπτύξουν τα ταλέντα τους και να ασκήσουν την ελευθερία τους. Τέλος, μία κοινωνία κατακερματισμένη και διαιρεμένη δεν μπορεί να εμπνεύσει την «υπευθυνότητα» που συνδέεται με τον κοινό σκοπό της κοινότητας. Ενδεικτικά τα λόγια του Blair για τις αξίες του Τρίτου Δρόμου: «Αυτές είναι οι αξίες του Τρίτου Δρόμου. Χωρίς αυτές είμαστε έρμαιοι. Αλλά για να τους δώσουμε πρακτικό αποτέλεσμα, είναι απαραίτητη μια μεγάλη δόση πραγματισμού. Όπως λέω επανειλημμένως, αυτό που έχει σημασία είναι αυτό που λειτουργεί αποτελεσματικά ως προς τις αξίες μας» (Driver & Martell, 2000:151).

Κατά τους Drivel & Martell (2000:154), ο «τρίτος δρόμος» περιλαμβάνει συνδυασμό - ένα μείγμα - θεμάτων που ανέκαθεν απασχολούσαν την Αριστερά και τη Δεξιά. Συνοψίζουν τις κύριες αρχές του ως: ισότητα, κοινωνική δικαιοσύνη, οικονομική αποτελεσματικότητα, ατομική αυτονομία, δικαιώματα και υποχρεώσεις, κοινωνική συνοχή, πλουραλισμός.

Ο Stuart White προσθέτει και τον όρο «πραγματική ευκαιρία» (Drivel & Martell, 2000:157 από White S., 1998, "Interpreting the third way: not one road, but many", *Renewal*, vol 6, no 2, Spring).

Η φιλοσοφία της πολιτικής του Τρίτου Δρόμου (Giddens, 1998:64-68):

Οι αξίες του «τρίτου δρόμου», όπως τις ορίζει ο Giddens (1998:66) και κάποιες από τις οποίες θα αναπτυχθούν περαιτέρω είναι:

- Ισότητα
- Προστασία των ευάλωτων
- Ελευθερία ως αυτονομία
- Κανένα δικαίωμα χωρίς ευθύνη
- Καμία αρχή χωρίς δημοκρατία
- Κοσμοπολίτικος πλουραλισμός
- Φιλοσοφικός συντηρητισμός

Η οικονομία του Τρίτου Δρόμου:

Ο τρίτος δρόμος μιλά για μια νέα μεικτή οικονομία, που αναζητά την συνέργεια μεταξύ δημόσιου και του ιδιωτικού, αξιοποιώντας τη δυναμική των αγορών αλλά έχοντας ταυτόχρονα στο νου το δημόσιο συμφέρον (Giddens, 1998:98-99).

Οι Drivel & Martell (2000:148) αναφέρουν ότι ο «τρίτος δρόμος» ξεκίνησε να χρησιμοποιείται ως όρος από τους Εργατικούς εκσυγχρονιστές της Βρετανίας, ώστε να περιγράψει την στροφή της πολιτικής τους, η οποία ναι μεν διατηρεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός της τους πολλούς έναντι των λίγων, μπορεί όμως ταυτόχρονα να φέρει σε πέρας ένα πρόγραμμα εκσυγχρονισμού.

Ο «τρίτος δρόμος» αναζητά εναλλακτικές προς την κρατική πρόνοια και τον κυβερνητικό έλεγχο και προωθεί τη δημιουργία πλούτου με συνετή δημοσιονομική πολιτική. Αγκαλιάζει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις χωρίς όμως να δίνει αυτομάτως προβάδισμα στις λύσεις της αγοράς (Drivel & Martell, 2000:149). Η κυβέρνηση προωθεί την οικονομική ανάπτυξη με παράλληλη οικονομική σταθερότητα (σταθερές μακροοικονομικές συνθήκες) (Drivel & Martell, 2000:150).

Ως προς την κοινωνική πολιτική που ασκεί η κυβέρνηση, οι βοηθητικές παρεμβάσεις της ενισχύουν τις ατομικές ευκαιρίες και αυξάνουν την μη πληθωριστική ανάπτυξη (Drivel & Martell (2000:150). Γενικά, μεριμνά για την κοινωνική δικαιοσύνη, αλλά στόχος είναι οι δημόσιες υπηρεσίες να μην παρέχονται απευθείας από τις κυβερνήσεις, αλλά αυτό να γίνεται από εθελοντικούς φορείς ή από τον ιδιωτικό τομέα. Ρόλος της κυβέρνησης είναι να προάγει την κοινοτική θεώρηση της κοινωνίας αντί της ατομικιστικής (Drivel & Martell, 2000:149).

Για το κράτος:

«Οι νεοφιλελεύθεροι θέλουν να συρρικνώσουν το κράτος· οι σοσιαλδημοκράτες, ιστορικά, έχουν υπάρξει πρόθυμοι να το επεκτείνουν. Ο τρίτος δρόμος υποστηρίζει ότι εκείνο που είναι απαραίτητο είναι η ανοικοδόμησή του - να πάει παραπέρα από εκείνους που βρίσκονται στα δεξιά «που λένε ότι η κυβέρνηση είναι ο εχθρός» και εκείνους στα αριστερά «που λένε ότι η κυβέρνηση είναι η απάντηση» (Giddens, 1998:70).

Στη νέα πολιτική προτάσσεται το δόγμα «Κανένα δικαίωμα χωρίς ευθύνη» (Giddens, 1998:65). Η κυβέρνηση έχει υποχρεώσεις προς τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των ευάλωτων. Η παλιά σοσιαλδημοκρατία έτεινε να βλέπει τα δικαιώματα ως άνευ όρων αξιώσεις. Για τον τρίτο δρόμο όμως, η επέκταση του ατομικισμού πρέπει να συνοδεύεται και από επέκταση των ατομικών υποχρεώσεων. Για παράδειγμα, η καταβολή επιδόματος ανεργίας πρέπει να συνοδεύεται από την υποχρέωση ενεργούς αναζήτησης εργασίας.

Παγκοσμιοποίηση και ελεύθερο εμπόριο:

Ο Giddens (1998:64) αναφέρει ότι ο τρίτος δρόμος πρέπει να λαμβάνει θετική στάση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση - αλλά είναι κρίσιμο η παγκοσμιοποίηση να μην αντιμετωπίζεται μόνο ως φαινόμενο της παγκόσμιας αγοράς, αλλά ως πολύ ευρύτερο.

Οι σοσιαλδημοκράτες καλούνται αφενός να αμφισβητήσουν τον οικονομικό και πολιτισμικό προστατευτισμό όπως αυτός εκφράζεται από την Άκρα Δεξιά και «αντιμετωπίζει την παγκοσμιοποίηση ως απειλή στην εθνική ακεραιότητα και τις παραδοσιακές αξίες», αφετέρου πρέπει να λάβουν υπ' όψιν τους ότι «η οικονομική παγκοσμιοποίηση μπορεί σαφώς να επιφέρει καταστροφικές συνέπειες στην τοπική αυτάρκεια». Σε κάθε περίπτωση, ο προστατευτισμός δεν είναι ούτε λογικός ούτε επιθυμητός, καθώς δημιουργεί αντιμαχόμενους συνασπισμούς. Από την άλλη, το ελεύθερο εμπόριο μπορεί να είναι μεν μοχλός οικονομικής ανάπτυξης, αλλά δεδομένης της κοινωνικά και πολιτισμικά καταστροφικής δύναμης της αγοράς, οι ευρύτερες συνέπειες πρέπει να διερευνώνται.

Οι Drivel & Martell (2000:150) υποστηρίζουν ότι απέναντι στον κίνδυνο και το αίσθημα ανασφάλειας που συνοδεύουν την παγκοσμιοποίηση η πολιτική πρέπει να παρέχει «κοινωνικό κεφάλαιο» και «προληπτικό» κράτος πρόνοιας. Μάλιστα, όπου η παγκοσμιοποίηση συνδέεται με τις νέες ψηφιακές τεχνολογίες και τις τεχνολογίες της επικοινωνίας και γενικότερα με την «οικονομία της γνώσης», τα άτομα χρειάζονται κατάλληλη εκπαίδευση και κατάρτιση. Η δημόσια πολιτική πρέπει να στηρίζει επιχειρήσεις που δημιουργούν προϊόντα και υπηρεσίες πλούσια σε γνώση.

Περαιτέρω ανάπτυξη της δημοκρατίας:

Ουσιαστική προς τον τρίτο δρόμο είναι κατά τον Giddens (1998:72) είναι η περαιτέρω ανάπτυξη της δημοκρατίας. Στην κατεύθυνση αυτή προτείνει ορισμένα βήματα:

1. Το κράτος πρέπει να ανταποκριθεί δομικά στην παγκοσμιοποίηση. Ο «εκδημοκρατισμός της δημοκρατίας» προϋποθέτει αποκέντρωση, δηλαδή επαναπροσδιορισμό της σχέσης του κράτους με τις τοπικές, περιφερειακές και υπερεθνικές δομές (1998:72).
2. Το κράτος χρειάζεται να επεκτείνει το ρόλο της δημόσιας σφαίρας, το οποίο πρακτικά σημαίνει συνταγματική μεταρρύθμιση που προσανατολίζεται σε: α) μεγαλύτερη διαφάνεια, β) ανοικτότητα και γ) νέες εγγυήσεις/διασφαλίσεις κατά τις διαφθοράς (1998:73).
3. Για να επανακτήσουν την νομιμοποίηση τους τα κράτη χρειάζεται να αναβαθμίσουν την αποτελεσματικότητα της διοίκησης. Παρατηρείται ολοένα και περισσότερο έλλειψη εμπιστοσύνης προς την κυβέρνηση, καθώς θεωρείται δυσκίνητη, αναποτελεσματική και γραφειοκρατική. «Σε έναν κόσμο όπου οι επιχειρήσεις ανταποκρίνονται ραγδαία στις μεταβολές και είναι ευέλικτες, η κυβέρνηση μπορεί να μείνει πίσω». Η αναδιάρθρωση της κυβέρνησης δεν πρέπει να γίνεται στη λογική της συρρίκνωσής της αλλά στη λογική της βελτίωσης της παραδοθείσας αξίας. Το κράτος μπορεί να μάθει από τις καλύτερες πρακτικές των επιχειρήσεων, όπως: αποτελεσματικός έλεγχος (effective auditing), ευέλικτες δομές αποφάσεων (flexible decision structures) και αυξημένη συμμετοχή των εργαζομένων. Η επανεφεύρεση της κυβέρνησης σημαίνει μεν υιοθέτηση λύσεων βασισμένων στην αγορά αλλά και εκ νέου επιβεβαίωση της αποτελεσματικότητας της κυβέρνησης έναντι των αγορών (1998:74-75).
4. Η πίεση που δημιουργείται από την παγκοσμιοποίηση αναδεικνύει την αναγκαιότητα μορφών δημοκρατίας πέραν της παραδοσιακής διαδικασίας της

ψήφου. Η κυβέρνηση μπορεί να επανιδρύσει μια πιο άμεση επαφή με τους πολίτες, με δημοκρατικούς πειραματισμούς όπως: τοπική δημοκρατία, ηλεκτρονικά δημοψηφίσματα, επιτροπές πολιτών και άλλα στοιχεία που μπορούν να λειτουργήσουν ως ενδυναμωτικό συμπλήρωμα (1998:75). Επιπλέον, διαδικασίες διαβούλευσης με τη συμμετοχή πολιτών ταυτόχρονα με τους ειδικούς και την κυβέρνηση είναι σημαντικές για τον προσδιορισμό των «κινδύνων» της νέας εποχής που οφείλει το κράτος να διαχειριστεί (1998:76).

5. Ο εκδημοκρατισμός της δημοκρατίας προς τα πάνω δεν μπορεί να σταματά σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο αλλά το κράτος πρέπει να έχει μια κοσμοπολίτικη ματιά. Ο εκδημοκρατισμός προς τα κάτω προϋποθέτει την ανανέωση της κοινωνίας των πολιτών.

«Καμία αρχή χωρίς δημοκρατία» (και σχέση με την παράδοση): Στη Δεξιά κυριαρχεί η άποψη ότι χωρίς παραδοσιακά σχήματα σεβασμού (έθνος, κυβέρνηση, οικογένεια, άλλοι οργανισμοί), η αρχή καταρρέει, καθώς οι άνθρωποι χάνουν τη δυνατότητα να διακρίνουν το σωστό από το λάθος. Συνεπώς - στη λογική αυτή - η δημοκρατία δεν μπορεί να είναι παρά μερική. Ο Giddens υποστηρίζει ότι: «Σε μια κοινωνία όπου η παράδοση και το έθιμο χάνουν την ισχύ τους, ο μόνος δρόμος για την εγκαθίδρυση αρχής είναι μέσω της δημοκρατίας. Ο νέος ατομικισμός δεν διαβρώνει αναγκαστικά την αρχή, αλλά απαιτεί την ανάπλασή της σε ενεργή ή συμμετοχική βάση» (Giddens, 1998:66).

Κοινωνία των πολιτών:

Η δημιουργία μιας ενεργούς κοινωνίας πολιτών αποτελεί βασικό μέρος των πολιτικών του τρίτου δρόμου. Σε αντίθεση με την κλασική αριστερά που δεν ασπάστηκε τους φόβους περί παρακμής της κοινότητας, ο τρίτος δρόμος αποδέχεται ότι τέτοιες αγωνίες έχουν αυθεντική βάση. Όπως αναφέρει ο Giddens (1998:78), «Η παρακμή/πτώση του αστικού πολιτισμού (civic decline) είναι πραγματική και ορατή σε πολλούς τομείς των σύγχρονων κοινωνιών, όχι μόνο μια εφεύρεση των συντηρητικών πολιτικών. Είναι ορατή στην εξασθένηση του αισθήματος αλληλεγγύης σε ορισμένες τοπικές κοινότητες και αστικές γειτονιές, στα υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας και στην διάλυση γάμων και οικογενειών».

Ο Giddens (1998:79) σημειώνει ότι για την παρακμή της πολιτοφροσύνης* (απόδοση της έννοιας “civility”) δεν ευθύνεται το κράτος πρόνοιας. Ταυτόχρονα, εκτιμά ότι η ανανέωση του πολιτικού πολιτισμού (civic culture) δεν μπορεί να συντελεστεί μόνο από την κοινωνία των πολιτών αλλά σε συνεταιρισμό, σε σύμπραξη με την κυβέρνηση. Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται ότι σύμφωνα με το “The Concise Oxford Dictionary of Politics”, ο «πολιτικός

πολιτισμός» (civic culture) χαρακτηρίζεται αφενός από την αποδοχή της κρατικής αρχής εκ μέρους της πλειονότητας των πολιτών, αφετέρου από μία γενική πίστη συμμετοχής στα καθήκοντα του πολίτη (civic duties) (Brown G. et al., λήμμα “civic culture”, 2018:612)

**Σημείωση: Η απόδοση του όρου civilité/civility ως «πολιτοφροσύνη» καθιερώθηκε από τον Άγγελο Ελεφάντη: «είναι η δημόσια αρετή, είναι ο σεβασμός του δημόσιου συμφέροντος, ο σεβασμός των στοιχειωδών κανόνων πολιτισμού που επιτρέπουν την κοινωνική συμβίωση· είναι το αξιακό σύστημα της δημοκρατικής συμμετοχής στην πολιτική ζωή της πόλεως, της κοινότητας» (από Ζαν Κλωντ Μισέα, Η εκπαίδευση της αμάθειας, μετάφραση: Άγγελος Ελεφάντης, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2002, σελ. 108).*

Όπως αναφέρει ο Giddens (1998:79): «Το θέμα της κοινότητας είναι θεμελιώδες για τη νέα πολιτική, αλλά όχι μόνο ως αφηρημένο σύνθημα..... Η “κοινότητα” δεν συνεπάγεται προσπάθεια ανάκτησης των χαμένων μορφών τοπικής αλληλεγγύης. Αναφέρεται στα πρακτικά μέσα για την προώθηση της κοινωνικής και υλικής ανακαίνισης των συνοικιών, των πόλεων και των ευρύτερων τοπικών περιοχών».

Καθώς η έλλειψη εμπιστοσύνης απέναντι στους πολιτικούς και άλλες αρχές αυξάνεται, η εξέλιξη αυτή εκλαμβάνεται συχνά ως κοινωνική απάθεια. Ο Giddens (1998:80) όμως υποστηρίζει ότι συμβαίνει το αντίθετο: μια περισσότερο αντανακλαστική κοινωνία (reflexive society) χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα αυτοοργάνωσης. Συνεπώς, μιλά για μια εκκολλαπτόμενη κοινωνική σφαίρα (civil sphere) που αναδύεται σε μερικές τουλάχιστον περιοχές.

Ο Giddens (1998:84-85) διευκρινίζει ότι το κράτος διατηρεί έναν ρυθμιστικό ρόλο, καθώς η αποκοπή της κοινότητας από τη δημόσια σφαίρα ενδέχεται να δημιουργεί πρόσφορο έδαφος στη διαφθορά. Ωστόσο, «μια υγιής κοινωνία των πολιτών προστατεύει το άτομο από την υπερβολική εξουσία του κράτους».

Ο Giddens (1998:81) αναφέρεται στη μελέτη του Peter Hall για το Ηνωμένο Βασίλειο την περίοδο μετά το 1950, η οποία δείχνει ότι η δραστηριότητα στον τριτογενή τομέα - εθελοντική εργασία - επεκτάθηκε κατά τα τελευταία 60 χρόνια. Οι παραδοσιακές ομάδες έχουν εξασθενήσει και αντικαθίστανται από νέες, ειδικά από ομάδες αυτοβοήθειας και περιβαλλοντικές ομάδες. Αυξημένη είναι η συμμετοχή των γυναικών, ενώ οι φιλανθρωπικές ομάδες πολλαπλασιάστηκαν.

Ταυτόχρονα, ένας διακριτός τομέας είναι η ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας (social entrepreneurship) με μεγάλη ποικιλία σχημάτων να έχουν αναπτυχθεί από το 1980 και εξής σε διαφορετικές χώρες (Giddens, 1998:83).

Τέλος, η οικογένεια είναι βασικός θεσμός της κοινωνίας των πολιτών (Giddens, 1998:89). Η δημοκρατική οικογένεια χαρακτηρίζεται από ισότητα των φύλων, διαπραγμάτευση, ανοιχτότητα, ενώ κύριο γνώρισμά της είναι το γεγονός ότι συνδυάζει την ατομική επιλογή με την κοινωνική αλληλεγγύη (Giddens, 1998:93-94).

Για την εργασία:

Ο Giddens (1998:122-124) αναρωτιέται αν η συζήτηση περί πλήρους απασχόλησης εξακολουθεί σήμερα να έχει νόημα και επικαλείται στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD) από το 1983 έως 1996, σύμφωνα με τα οποία οι απορρυθμισμένες αγορές εργασίας είναι εκείνες που εμφανίζουν μικρότερα ποσοστά ανεργίας. Ωστόσο διευκρινίζει ότι ο τρίτος δρόμος δεν θεωρεί λύση τη σαρωτική απορρύθμιση της αγοράς εργασίας. Απεναντίας προτάσσει την προσαρμογή στις νέες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, με έμφαση στην επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Όπως σημειώνει, εταιρείες και πελάτες ολοένα δραστηριοποιούνται σε μια παγκόσμια αγορά που ρυθμίζει τους όρους και ασκεί πιέσεις στην αγορά εργασίας. Τέτοιες συνθήκες μπορεί να εμβαθύνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στο εξής, υποστηρίζει, η διαφοροποίηση δεν θα είναι μεταξύ χειρωνακτών και εξειδικευμένων εργαζομένων, ούτε μεταξύ χαμηλών και υψηλών δεξιοτήτων εργαζομένων, αλλά μεταξύ εκείνων που μπορούν να αντιληφθούν μόνον την τοπική σφαίρα και εκείνων που φέρουν περισσότερο κοσμοπολίτικη αντίληψη. Ο Giddens (1998:126-127) ισχυρίζεται ότι η επιστροφή στο μοντέλο της πλήρους εργασίας (δηλαδή αρκετές καλές δουλειές για όλους όσους επιθυμούν να εργαστούν) μοιάζει σήμερα ανέφικτη, διότι στις Δυτικές οικονομίες η προσφορά έχει αισθητά ελαττωθεί. Προτείνει να εξακολουθήσει το κράτος να συμμετέχει ενεργά, αλλά επιχειρώντας την αναδιανομή της εργασίας στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας και την δημιουργία περισσότερο φιλικών εργασιακών συνθηκών που συμβάλλουν στη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

Κράτος κοινωνικών επενδύσεων:

Η σοσιαλδημοκρατία είχε ως κύριες μέριμνες: α) την οικονομική ασφάλεια και β) την αναδιανομή. Οι νεοφιλελεύθεροι, από την άλλη, τοποθέτησαν στην πρώτη γραμμή την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγή/δημιουργία πλούτου. Ο Τρίτος Δρόμος θεωρεί τις αξίες αυτές ιδιαίτερα σημαντικές, δεδομένης της φύσης της παγκόσμιας αγοράς. Δεν θα μπορέσουν όμως να αναπτυχθούν αν τα άτομα καλούνται να επιβιώσουν μέσα σε μια οικονομική δύνη. Συνεπώς, η κυβέρνηση πρέπει να επενδύσει στους ανθρώπινους πόρους

και στις υποδομές που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της κουλτούρας της επιχειρηματικότητας (Giddens, 1998:99).

Ο Giddens (1998:124-125) αναφέρει τις εξής στρατηγικές κοινωνικών επενδύσεων:

- Επένδυση στους ανθρώπινους πόρους
- Υποστήριξη στις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες των μικρών επιχειρήσεων, των startups και της τεχνολογικής καινοτομίας.
- Υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, με παράλληλο ανασχεδιασμό των συστημάτων πρόνοιας.
- Έμφαση στη δια βίου μάθηση.
- Ενίσχυση της φορητότητας/κινητικότητας: κοινά εκπαιδευτικά πρότυπα, μεταφερόμενα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, εναρμονισμός πρακτικών.
- Εργασιακά περιβάλλοντα φιλικά στην οικογένεια, που συμφιλιώνουν την εργασία με την οικιακή ζωή.

Για τη σχέση ισότητας & ελευθερίας (Giddens, 1998:65):

Η ελευθερία «πρέπει να σημαίνει αυτονομία δράσης, η οποία με τη σειρά της απαιτεί τη συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνικής κοινότητας. Έχοντας εγκαταλείψει τον κολεκτιβισμό, η πολιτική του τρίτου δρόμου αναζητά μια νέα σχέση μεταξύ του ατόμου και της κοινότητας, έναν εκ νέου ορισμό των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων».

Ισότητα και ατομική ελευθερία μπορούν να συγκρουστούν. Κατά τον Giddens (1998:100) δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ισότητα, ο πλουραλισμός και ο οικονομικός δυναμισμός μπορούν να είναι πάντα αξίες συμβατές. Ωστόσο, οι εκφραστές του τρίτου δρόμου δεν πρέπει να συμβιβαστούν με τα υψηλά επίπεδα ανισότητας. Όμως, οφείλουν να ξανασκεφτούν τι είναι η ισότητα: «Η ισότητα πρέπει να συμβάλει στην ποικιλομορφία όχι να γίνεται εμπόδιό της».

Η αναδιανομή υπάρχει στη νέα ατζέντα αλλά λαμβάνει τη μορφή της αναδιανομής δυνατοτήτων. Η καλλιέργεια του ανθρώπινου δυναμικού θα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να αντικαταστήσει την "μετά την εκδήλωση" αναδιανομή (Giddens, 1998:101).

Πώς νοείται η ισότητα:

Οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι το μοναδικό μοντέλο ισότητας πρέπει να είναι η ισότητα των ευκαιριών ή η αξιοκρατία. Ο Giddens (1998:101-102) ισχυρίζεται ότι κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό να υποστηριχθεί από τον τρίτο δρόμο. Εκφράζει την άποψη ότι μία δραστικά αξιοκρατική κοινωνία θα δημιουργούσε βαθιές ανισότητες, οι οποίες θα

απειλούσαν την κοινωνική συνοχή. Και αυτό γιατί θα οδηγούσε σε κοινωνική κινητικότητα προς τα κάτω, ενώ παράλληλα θα γεννούσε μία κατηγορία «ανέγγιχτων». Αυτό, επισημαίνει ο Giddens, δεν σημαίνει πως οι αρχές της αξιοκρατίας δεν έχουν συνάφεια με την ισότητα αλλά ούτε ότι η ισότητα εξαντλείται στην αξιοκρατία.

Η νέα πολιτική ορίζει την ισότητα ως συμπερίληψη (inclusion) και την ανισότητα ως αποκλεισμό (exclusion) (Giddens, 1998:102-103). Η συμπερίληψη αναφέρεται στην ιδιότητα του πολίτη (citizenship), το αίσθημα του ανήκειν στην πολιτεία, στα αστικά και πολιτικά δικαιώματα καθώς και στις υποχρεώσεις που όλα τα μέλη της κοινωνίας πρέπει να έχουν. Αναφέρεται επίσης στις ευκαιρίες και στη συμμετοχή στο δημόσιο χώρο. Στη λογική της ευκαιρίας εγγράφονται η πρόσβαση στην εργασία ως σημαντική για την αυτοεκτίμηση και το επίπεδο διαβίωσης, καθώς και η εκπαίδευση.

Η επένδυση στην εκπαίδευση είναι σημαντική στη λογική αναδιανομής δυνατοτήτων του τρίτου δρόμου. Η ανάγκη βελτίωσης των δεξιοτήτων εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι εμφανής στις περισσότερες βιομηχανικές κοινωνίες. (Giddens, 1998:109). Οι κυβερνήσεις πρέπει να δώσουν έμφαση στη δια βίου μάθηση (Giddens, 1998:125).

ΑΛΛΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ:

1. Λήμμα «Κέντρο (πολιτική)», Wikipedia:

- «Ο όρος Κέντρο στη σύγχρονη πολιτική εκφράζει συνήθως τις ιδεολογίες του φιλελευθερισμού και του κοινωνικού φιλελευθερισμού, οι οποίες συνδυάζουν δεξιά και αριστερά ιδεολογικά στοιχεία».
- Στα οικονομικά ζητήματα κλίνει προς τα Δεξιά, υποστηρίζοντας την ελεύθερη αγορά.
- Στα κοινωνικά ζητήματα κλίνει προς τα Αριστερά, επιζητώντας μια ανοιχτή κοινωνία.

(σημειώνεται ότι τα δύο παραπάνω στοιχεία μερικές φορές συναντώνται και αντίστροφα)

2. Λήμμα “Radical Centrism”, Wikipedia:

Ως «ριζοσπαστικός Κεντρισμός» (radical centrism) αναφέρεται η επιθυμία από την πλευρά των πιο ριζοσπαστών Κεντρώων «να καλέσουν σε θεμελιώδη μεταρρύθμιση των θεσμών». Ο Κεντρισμός υποστηρίζει ότι «οι αυθεντικές λύσεις απαιτούν ρεαλισμό και πραγματισμό, όχι μόνο ιδεαλισμό και συναίσθημα». Επιπλέον, στον ριζοσπαστικό Κεντρισμό έχει ακόμη δοθεί το προσωνύμιο «ιδεαλισμός χωρίς αυταπάτες».

Κύριες θέσεις:

- Μείγμα ιδεαλισμού και ρεαλισμού.
- Άντληση των καλών ιδεών «από την Αριστερά, τη Δεξιά και από όπου αλλού μπορούν να βρεθούν».
- Υπέρ των ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων σε πολλούς τομείς.
- Υποστήριξη της ανάπτυξης μιας μεσαίας τάξης.
- Χρειάζονται δημιουργικές και πρωτότυπες ιδέες εκτός κατεστημένου πλαισίου (thinking outside the box).
- Δέσμευση απέναντι στην δημοσιονομική ευθύνη, ακόμη και αν προϋποθέτει εξορθολογισμό των κοινωνικών προγραμμάτων.
- Αναμόρφωση/μεταρρύθμιση της δημόσιας παιδείας (με εξίσωση των δαπανών στις σχολικές περιοχές, με δυνατότητα επιλογής σχολείου και πρόσληψης καλύτερων δασκάλων).
- Υπέρ των λύσεων που δίνονται από την αγορά για την φροντίδα της υγείας, την ενέργεια, το περιβάλλον, «εφόσον οι λύσεις ρυθμίζονται προσεκτικά από την κυβέρνηση, ώστε να υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον».
- Εργασία σε οποίον επιθυμεί να εργαστεί: είτε επιδοτώντας/επιχορηγώντας εργασίες στον ιδιωτικό τομέα είτε δημιουργώντας εργασίες στο δημόσιο τομέα.
- Προσήλωση στη δράση που επικεντρώνεται στην ανάγκη και όχι στη φυλή. Φυλετικά ουδέτερα ιδανικά.
- Συμμετοχή σε θεσμούς και διαδικασίες της παγκόσμιας διακυβέρνησης (επομένως γενικά θετική στάση απέναντι στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης) με παράλληλη επιθυμία βοήθειας για τους ανθρώπους των αναπτυσσόμενων χωρών.

3. Μπαξεβάνης Χρήστος (2016), στο άρθρο του «Το σύγχρονο Κέντρο και η στρατηγική του “προοδευτικού πραγματισμού”»:

Ο «προοδευτικός πραγματισμός» είναι μία πολιτική εκδοχή του Κέντρου και αποσκοπεί να αποτελέσει μία εναλλακτική πρόταση στην κρίση του πολιτικού συστήματος. Η στρατηγική του «βασίζεται σε μια διαλεκτική σύνθεση (και όχι απλώς σύγκλιση) ανάμεσα στο φιλελευθερισμό και το σοσιαλισμό». Ο Bobbio εξέφρασε την πεποίθηση ότι ο προοδευτικός πραγματισμός επιχειρεί να συνδυάσει «τους στόχους του σοσιαλισμού για ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη με τις αρχές και τους θεσμούς της φιλελεύθερης δημοκρατίας» (Μπαξεβάνης, 2016).

Ωστόσο, ο προοδευτικός πραγματισμός δεν επιχειρεί απλά να κρατήσει τα καλύτερα στοιχεία των δύο ιδεολογιών, αλλά στοχεύει στο να υπερβεί το δίπολο Αριστεράς-Δεξιάς.

Αντιδιαστέλλεται με τη θεωρία «του αποκλεισμού του Τρίτου», κατά την οποία «ο πολιτικός χάρτης είναι χωρισμένος σε δύο μόνο μέρη, όπου το ένα αποκλείει το άλλο και τίποτα δεν μεσολαβεί μεταξύ τους» αλλά και με τη θεωρία «της συμμετοχής του Τρίτου», όπου «μεταξύ Δεξιάς & Αριστεράς μεσολαβεί ένας χώρος που δεν ανήκει ούτε στην Αριστερά, ούτε στη Δεξιά, αλλά βρίσκεται σε ίση απόσταση και από τις δύο». Σύμφωνα με τη θεωρία της «σύνθεσης του Τρίτου» που υιοθετεί ο προοδευτικός πραγματισμός, υπάρχει μεταξύ Δεξιάς & Αριστεράς ένας χώρος που δεν βρίσκεται στο μέσον μεταξύ των δύο άκρων, αλλά επιθυμεί να πάει πέρα από τη Δεξιά και την Αριστερά. Όπως σημειώνει ο Μπαξεβάνης: «Πρόκειται λοιπόν, για τη διαμόρφωση ενός χώρου που εμφανίζεται όχι ως συμβιβασμός μεταξύ δύο άκρων, αλλά ως μορφή υπέρβασης του ενός και του άλλου, και επομένως ως ταυτόχρονη παραδοχή και αναίρεση».

Θέσεις του «προοδευτικού πραγματισμού»:

- «...ο σοσιαλισμός, τουλάχιστον με τη μορφή του δογματικού κολεκτιβισμού και του κεντρικού σχεδιασμού που έλαβε είτε με την εκδοχή του Σοβιετικού Κομμουνισμού στην Ανατολή, είτε με αυτή της Κεϋνσιανής «συμβιβαστικής» λύσης πρόνοιας στη Δύση, έχει χρεοκοπήσει».
- «Εμπιστοσύνη στις δημιουργικές δυνάμεις της αγοράς και τις κοινωνικά επωφελείς συνέπειες της ατομικής πρωτοβουλίας».
- Η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και η επικράτηση κάποιας μορφής συλλογικής διαχείρισης, είναι σήμερα ιδέα ανέφικτη αλλά και ανεπιθύμητη.
- Την ίδια στιγμή, ο νεοφιλελευθερισμός, «η πλέον αντιπροσωπευτική έκφραση του φιλελευθερισμού του 20^{ου} αιώνα», δεν εμφανίζει προοπτική. Όσα εκφράζει (οικονομική ανισότητα, κοινωνική πόλωση, επιβάρυνση του περιβάλλοντος, προτεραιότητα της οικονομίας έναντι της πολιτικής, απουσία δημοκρατικού ελέγχου και ρύθμισης των παγκόσμιων αγορών) επιδέχονται οξεία κριτική.
- Προτείνεται μία νέα εξισορρόπηση ανάμεσα στην ελευθερία και την ισότητα. Προτεραιότητα της ελευθερίας «πέρα από την κυριαρχία του στείρου οικονομισμού». Αναφορά στην φιλελεύθερη παράδοση χωρίς αυτό να σημαίνει την παντελή απουσία πολιτικών ρυθμίσεων της οικονομικής δραστηριότητας. Για τον προοδευτικό πραγματισμό, η σχέση ελευθερίας και ισότητας κατανοείται ως «ζήτημα συμφιλίωσης μεταξύ της αλληλεγγύης και της αυτονομίας, όπου η τελευταία δεν μπορεί να θεωρείται ταυτόσημη με τον εγωισμό και την

συμφεροντολογική συμπεριφορά της αγοράς που μεγιστοποιεί το κέρδος». Δεν πρέπει να παραμερίζονται το κοινωνικό καθήκον και η ηθική ευθύνη.

- Επανασχεδιασμός της λειτουργίας του κράτους και επαναξιολόγηση των προνοιακών πολιτικών. Κατάργηση πελατειακών πρακτικών και επιλεκτικών παροχών. «Ένα σύγχρονο κράτος πρόνοιας δεν μπορεί να βασίζεται ούτε στη νεοφιλελεύθερη λογική του “να τα βγάξει πέρα ο καθένας μόνος του”, ούτε στην πρόνοια τύπου γκουβερνάντας...». «Πρόκειται για ένα σύγχρονο κράτος επενδύσεων, το οποίο απομακρύνεται τόσο από τον οικονομικό ωφελιμισμό των συντηρητικών αλλά και των νεοφιλελεύθερων οικονομολόγων, όσο και από το σοσιαλιστικό εξισωτισμό, ο οποίος αποτελεί κατ’ ουσία μια μορφή ισοπεδωτικής ισότητας».

4. Κέντρο (centrism) από την ιστοσελίδα του αμερικανικού “The Centrist Party”.

Πώς αυτοπροσδιορίζεται το κόμμα ως κεντρώο. Ποιοι οι κεντρικοί ιδεολογικοί του άξονες:

- Υποστηρίζεται ότι ο Κεντρισμός είναι μία ιδεολογία που βασίζεται στη λογική και στον πραγματισμό. Προκρίνει λύσεις που βασίζονται στην κοινή λογική, ανταποκρίνονται σε σημερινές/σύγχρονες ανάγκες και υπηρετούν το κοινό καλό/δημόσιο συμφέρον.
- Υποστηρίζει τα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες στο πλαίσιο των αναγκών της κοινότητας.
- Έξυπνες πολιτικές και δράση.
- Προώθηση της καινοτομίας
- Ίσες ευκαιρίες
- Πολιτική προσανατολισμένη στην αντικειμενική αξία
- Ανάπτυξη των πνευματικών δυνατοτήτων
- Προτεραιότητα στην εκπαίδευση, βελτίωση εκπαιδευτικού συστήματος
- Διαφάνεια
- Υπεύθυνη συμπεριφορά
- Η προστασία των φυσικών πόρων είναι καθοριστική για την ποιότητα ζωής.

B.3.3. Δεξιά πτέρυγα

Ορισμός από λήμμα “right(-wing)” του “Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations” (Brown G. et al., 2018:832):

Το αντίθετο της Αριστεράς. Απέναντι στο σοσιαλισμό και στη σοσιαλδημοκρατία.

«Ως αποτέλεσμα, οι ιδεολογίες και οι φιλοσοφίες των δεξιόστροφων πολιτικών κομμάτων έχουν συμπεριλάβει στοιχεία του συντηρητισμού, της χριστιανοδημοκρατίας, του φιλελευθερισμού, του ελευθερισμού και του εθνικισμού· και όσον αφορά στα κόμματα της άκρας Δεξιάς, του ρατσισμού και του φασισμού».

Γενικά, η αυτοτοποθέτηση στο φάσμα «Αριστεράς-Δεξιάς» σχετίζεται με στάσεις σε θέματα όπως: η οικονομική πολιτική - και ειδικά η αναδιανομή, η ιδιωτικοποίηση/κρατικοποίηση, ο μετα-υλισμός και η θρησκευτικότητα, ιδίως στις καθολικές χώρες.

Λήμμα “Right-wing politics”, Ενότητα “Positions”, Wikipedia:

- Ανοχή στην αλλαγή, υπό την προϋπόθεση ότι συντελείται σταδιακά.
- Αποδοχή όψεων του φιλελευθερισμού, όπως το κράτος δικαίου (rule of law) και ο καπιταλισμός.
- Υποστήριξη της οικονομίας της αγοράς αλλά και αποδοχή ορισμένων κυβερνητικών ρυθμίσεων για τον έλεγχο των μονοπωλίων. Σημειώνεται εδώ ότι για την συντηρητική δεξιά, η παντελής έλλειψη παρεμβατισμού - που θέλει τα πράγματα να κυλάνε τελείως μόνα τους (laissez-faire) - αλλά και ο ατομισμός, θεωρούνται επιβλαβή στοιχεία για την κοινωνία. Η Κεντροδεξιά δεν έχει την ίδια τοποθέτηση.
- Περιορισμένο κράτος πρόνοιας (για παράδειγμα κυβερνητική φροντίδα για την παιδεία και την ιατρική περίθαλψη).
- Υπέρ της ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

B.3.3.1. Κεντροδεξιά

Ορισμός από λήμμα “Centre-right politics”, Wikipedia:

«Η κεντροδεξιά πολιτική που επίσης αναφέρεται ως μετριοπαθής δεξιά πολιτική, είναι η πολιτική που κλίνει προς τα δεξιά του πολιτικού φάσματος αριστεράς-δεξιάς, αλλά είναι πιο κοντά στο κέντρο σε σχέση με τις άλλες παραλλαγές της δεξιάς πτέρυγας».

Γενικά στοιχεία της Κεντροδεξιάς από λήμμα “Κεντροδεξιά”, Wikipedia:

«Τα κεντροδεξιά κόμματα συνδυάζουν συντηρητικές (δεξιές) και φιλελεύθερες (κεντρώες) πολιτικές».

Αποδέχεται έναν βαθμό ιεραρχίας στην κοινωνία, θεωρώντας όμως ότι αυτή προκύπτει από διαφορές στη συμπεριφορά των ατόμων. Όμως αυτή δεν έχει να κάνει με τα εκ γενετής γνωρίσματα, όπως πιστεύει η Άκρα Δεξιά. Δηλαδή: «οι κατώτερης ποιότητας συμπεριφορές, όπως η τεμπελιά και η ηθική κατάρπωση, οδηγούν κάποιους ανθρώπους σε καταστάσεις κατώτερης κοινωνικής θέσης», συγκριτικά με κάποιους άλλους. Οι άνθρωποι μπορούν να

βελτιώσουν τη θέση τους «μέσω της αλλαγής των συνηθειών τους και μέσω συνειδητών επιλογών συμπεριφοράς».

«Αυθεντική Κεντροδεξιά», Δημοσίευμα Καθημερινής:

Κατά το δημοσίευμα, τα στοιχεία με τα οποία συνδέεται η αυθεντική Κεντροδεξιά είναι: δημοσιονομική πειθαρχία, ιδιωτικοποιήσεις και ενίσχυση επιχειρηματικότητας. Ταυτόχρονα, τάσσεται εναντίον των υπερβολικών προσλήψεων στον δημόσιο τομέα.

Οι ψηφοφόροι της Κεντροδεξιάς αναμένουν ένα Κράτος με:

- α) κοινωνική ευαισθησία
- β) δημοσιονομική πειθαρχία
- γ) νόμο και τάξη
- δ) προστασία του ιδιωτικού τομέα

Η Δήλωση Αρχών της Διεθνούς Δημοκρατικής Ένωσης (Declaration of Principles, London 1983) είναι ενδεικτική του πώς αυτοπροσδιορίζονται τα κόμματα της Κεντροδεξιάς:

Η Διεθνής Δημοκρατική Ένωση (International Democrat Union), αποτελεί μία συμμαχία κεντροδεξιών πολιτικών κομμάτων ολόκληρου του κόσμου. Χαρακτηριστικά, περιλαμβάνει το Βρετανικό Συντηρητικό Κόμμα, τους Ρεπουμπλικανούς των Ηνωμένων Πολιτειών, τους Χριστιανοδημοκράτες της Γερμανίας, το Συντηρητικό Κόμμα του Καναδά, το Φιλελεύθερο Κόμμα της Αυστραλίας - και τη Νέα Δημοκρατία της Ελλάδας (Πηγή: www.idu.org/members).

Δεσμεύεται από τις εξής αρχές:

«οι δημοκρατικές κοινωνίες προσφέρουν στα άτομα ολόκληρου του κόσμου τις καλύτερες συνθήκες για πολιτική ελευθερία, προσωπική ελευθερία, ισότητα ευκαιριών και οικονομική ανάπτυξη στο πλαίσιο του κράτους δικαίου· ως εκ τούτου, είναι αφοσιωμένες να προάγουν τις κοινωνικές και πολιτικές αξίες στις οποίες βασίζονται οι δημοκρατικές κοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων των βασικών ατομικών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως ορίζονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων· ειδικότερα, το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου, της οργάνωσης, του συνέρχεσθαι και της μη βίαιης διαφωνίας (αντιγνωμίας)· το δικαίωμα σε ελεύθερες εκλογές και την ελευθερία να οργανώνεται αποτελεσματική κοινοβουλευτική αντιπολίτευση στην κυβέρνηση· το δικαίωμα σε ελεύθερα και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης· το δικαίωμα στη θρησκευτική πίστη· η ισότητα ενώπιον του νόμου· και η ατομική ευκαιρία και ευημερία».

Άλλες αξίες που επίσης αναφέρονται:

- Υπέρ μιας ανοιχτής κοινωνίας, όπου η εξουσία είναι ευρέως διασκορπισμένη ανάμεσα στους ελεύθερους θεσμούς.

- «Δημιουργία συνθηκών που θα επιτρέψουν σε κάθε άτομο να επιτύχει το πλήρες δυναμικό του και να εκπληρώσει τις ευθύνες του στους συνανθρώπους του».
- Υποστήριξη του θεσμού της οικογένειας, ως θεμελιώδους κοινωνικής και συνεκτικής δύναμης.
- Η ιδιωτική ιδιοκτησία ως αναπόσπαστο κομμάτι της ατομικής ελευθερίας.
- «...Η κοινωνικά προσανατολισμένη οικονομία της αγοράς παρέχει το καλύτερο μέσο για τη δημιουργία πλούτου και υλικής ευημερίας» και ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των ατόμων.
- Υπέρ της ατομικής πρωτοβουλίας και επιχείρησης, της υπεύθυνης οικονομικής ανάπτυξης, των ευκαιριών απασχόλησης, της χαμηλής φορολογίας και της επιλογής των καταναλωτών.
- Αναγνώριση του δικαιώματος κάθε έθνους να διατηρήσει την ταυτότητά του και να διαφυλάξει τα ζωτικά του συμφέροντα.
- Υπέρ των αμοιβαίων ευθυνών όλων των εθνών για την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη.
- Βλέπει Άκρα Αριστερά και Άκρα Δεξιά ως απειλές.

Στο άρθρο του Μανώλη Αλεξάκη (2001) σκιαγραφούνται ως χαρακτηριστικά στοιχεία της Κεντροδεξιάς αντίληψης:

- οι ιδιωτικοποιήσεις, η περικοπή των δημοσίων και κυβερνητικών δαπανών και η εγκατάλειψη της κολλεκτιβιστικής αντιμετώπισης του κράτους πρόνοιας (2001:104).
- Έναντι των αργών, προσεκτικών πολιτικών ή των γρήγορων και ριζοσπαστικών κενσσιανών πολιτικών, προκρίνονται περισσότερο ραγδαίες και άμεσες ατομικιστικές επιλογές (2001:106).
- Ο συγγραφέας υποστηρίζει (2001:109-110) ότι το αποκορύφωμα ελληνικού φιλελεύθερου ιδεολογικού κειμένου αποτέλεσε το μια «Μια νέα πρόταση ελευθερίας» της Νέας Δημοκρατίας (1985). Τι ακριβώς υποσχόταν το κείμενο αυτό: α) λιγότερο κράτος, β) περισσότερη οικονομία της αγοράς, γ) μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία, δ) δυνατότητα προσωπικής επιλογής για τον πολίτη. Ακόμη, είχε ως πρόταγμα τις μεταρρυθμίσεις, την ευρωπαϊκή πορεία ανάπτυξης και τον εκσυγχρονισμό: «...σε σχέση με τον δημόσιο τομέα, το κόμμα επαγγελλόταν τον περιορισμό των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του κράτους, τη μείωση των δημοσίων υπαλλήλων και των δημόσιων δαπανών και ταυτόχρονα τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών» (2001:115).

Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, με την πιθανή εφαρμογή των παραπάνω αναμενόταν η βελτίωση της παραγωγικότητας, η βελτίωση της λειτουργίας του δημοσίου και των υπηρεσιών του, καθώς και η μείωση του κρατικού πατερναλισμού (2001:116-117).

Για την παγκοσμιοποίηση (Μουζέλης, 2002):

Η κεντροδεξιά είναι υπέρ της παγκοσμιοποίησης και του τεχνοκρατικού εκσυγχρονισμού που συνεπάγεται.

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ:

Ο φιλελευθερισμός είναι η κεντρική ιδεολογική χροιά της Κεντροδεξιάς.

Ορισμός Φιλελευθερισμού “*Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations*” (Brown G. et al, λήμμα “liberalism”, 2018:1725-6):

«Γενικά, η άποψη ότι σκοπός της πολιτικής είναι να διαφυλάσσει τα ατομικά δικαιώματα και να μεγιστοποιεί την ελευθερία της επιλογής».

Heywood A. (2006:74) για τον φιλελευθερισμό:

Ο φιλελευθερισμός «... υπήρξε παράγωγο της κατάρρευσης της φεουδαρχίας και της αντικατάστασής της από μια κοινωνία της αγοράς ή, αλλιώς, καπιταλιστική κοινωνία».

«Ο πρώιμος φιλελευθερισμός αντανakλούσε ασφαλώς τις προσδοκίες μιας ανερχόμενης βιομηχανικής μεσαίας τάξης, κι έκτοτε φιλελευθερισμός και καπιταλισμός συνδέονται στενά...».

«Επιτέθηκε στον απολυταρχισμό και στα φεουδαρχικά προνόμια, υποστηρίζοντας τη συνταγματική και, αργότερα, την αντιπροσωπευτική κυβέρνηση».

Κύρια στοιχεία φιλελευθερισμού (2006:74-76):

- Ατομικισμός: Πίστη στην υπέρτατη σημασία του ατόμου. «Τα ανθρώπινα όντα θεωρούνται πριν και πάνω απ’ όλα άτομα». Έχουν όλα «ίση ηθική αξία» αλλά και «διαθέτουν ξεχωριστές και ιδιαίτερες ταυτότητες».
- Οργάνωση της κοινωνίας με τρόπο που επιτρέπει στα άτομα να αναπτύσσονται στο μέτρο των δυνατοτήτων τους. Πλαίσιο κανόνων εντός του οποίου τα άτομα λαμβάνουν τις προσωπικές τους αποφάσεις.
- Ελευθερία: Δίνεται προτεραιότητα στην ατομική ελευθερία (freedom ή liberty) έναντι της ισότητας, της δικαιοσύνης ή της αυθεντίας. «Αυτό αποτελεί φυσική συνέπεια της πίστης στο άτομο και της επιθυμίας να διασφαλιστεί ότι καθένας/καθεμιά είναι σε θέση να δρα όπως αυτός/αυτή θέλει ή επιλέγει».

- Λόγος: «...ο κόσμος διέπεται από μία ορθολογική δομή», που αποκαλύπτεται μέσω του ανθρώπινου λόγου και της κριτικής έρευνας. Τα άτομα διαθέτουν σύνεση ώστε να κρίνουν τα δικά τους συμφέροντα. «Τα άτομα μπορούν να επιλύουν τις διαφορές τους με διάλογο και επιχειρήματα παρά με βία και πόλεμο».
- Ισότητα: Πίστη στη θεμελιώδη ισότητα, «δηλαδή την πίστη ότι τα άτομα “γεννιούνται ίσα”, τουλάχιστον με όρους ηθικής αξίας».
- Ισότητα δικαιωμάτων και προνομίων, που «παίρνει κυρίως τη μορφή νομικής ισότητας (“ισότητα ενώπιον του νόμου”) και της πολιτικής ισότητας...».
- Όμως, οι φιλελεύθεροι δεν αποδέχονται την κοινωνική ισότητα ή την ισότητα στα αγαθά: «τα άτομα δεν έχουν τις ίδιες ικανότητες ή την ίδια προθυμία για δουλειά». Απεναντίας, οι φιλελεύθεροι τάσσονται υπέρ της ισότητας των ευκαιριών, το «παιχνίδι με ίσους όρους», που «δίνει στα άτομα ίσες πιθανότητες να πραγματώσουν το άνισο δυναμικό τους». Συνεπώς, υποστηρίζουν την αρχή της αξιοκρατίας, όπου «αξία σημαίνει,..., ταλέντο συν σκληρή δουλειά».
- Ανοχή: «...η ανοχή (δηλαδή η προθυμία των ανθρώπων να επιτρέπουν στους άλλους να σκέφτονται, να μιλούν και να ενεργούν με τρόπους που οι ίδιοι δεν εγκρίνουν) συνιστά τόσο εγγύηση της ατομικής ελευθερίας, όσο και μέσο κοινωνικού εμπλουτισμού». Ο πλουραλισμός διασφαλίζει ότι «όλες οι πεποιθήσεις δοκιμάζονται στην ελεύθερη αγορά των ιδεών». Οι φιλελεύθεροι πιστεύουν στην ισορροπία ή φυσική αρμονία μεταξύ αντίπαλων απόψεων, ενώ «αντιπαρέρχονται κατά κανόνα την ιδέα της αγεφύρωτης σύγκρουσης».
- Συναίνεση: «...Η αυθεντία και οι κοινωνικές σχέσεις πρέπει πάντα να βασίζονται στη συναίνεση ή οικειοθελή συμφωνία». Η κυβέρνηση πρέπει να στηρίζεται στη «συναίνεση των κυβερνώνμενων». Υποστήριξη της αντιπροσώπευσης και της δημοκρατίας. «...Οι κοινωνικές ομάδες και ενώσεις συγκροτούνται μέσω συμβολαίων στα οποία μετέχουν οικειοθελώς άτομα που στοχεύουν στην εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων».
- Συνταγματισμός: Η κυβέρνηση θεωρείται εγγύηση της τάξης και της σταθερότητας, ωστόσο πάντα υπάρχει ανησυχία μήπως μετατραπεί σε τυραννία για το άτομο. Για το λόγο αυτό, οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν την «περιορισμένη κυβέρνηση», την δημιουργία ελέγχων μεταξύ των θεσμών της και την καθιέρωση συντάγματος που «ορίζει τη σχέση μεταξύ κράτους και ατόμου».

Για το κράτος:

Ο Thomas Paine χαρακτηρίζει το κράτος «αναγκαίο κακό» (Heywood, 2006:76):

Σημειώνει ο Heywood (2006:76): «Είναι “αναγκαίο” με την έννοια ότι, σε τελική ανάλυση, κατοχυρώνει την τάξη και την ασφάλεια και διασφαλίζει την τήρηση των συμβολαίων. Είναι όμως “κακό”, με την έννοια ότι επιβάλλει στην κοινωνία μια συλλογική βούληση, περιορίζοντας έτσι την ελευθερία και τις ευθύνες των ατόμων. Το κλασικό φιλελεύθερο είναι επομένως η εγκαθίδρυση ενός ελάχιστου κράτους ή “κράτους-νυχτοφύλακα”, ο ρόλος του οποίου περιορίζεται στην προστασία των πολιτών από τις παραβιάσεις των συμπολιτών τους».

«Καθώς λαμβάνει τη μορφή οικονομικού φιλελευθερισμού, η άποψη αυτή ενισχύεται από μια βαθιά πίστη στους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς και από την πεποίθηση ότι η οικονομία λειτουργεί καλύτερα όσο λιγότερο επεμβαίνει σε αυτήν η κυβέρνηση».

Οικονομικός φιλελευθερισμός (ορισμός): «Η πίστη στην αγορά ως αυτορρυθμιζόμενο μηχανισμό που τείνει από τη φύση του στην επίτευξη της γενικής ευημερίας και την εξασφάλιση ευκαιριών για όλους» (Heywood, 2006:76).

Οικονομικός φιλελευθερισμός (από Βάνδωρο, 2015):

- Σημαντική πτυχή για τον φιλελευθερισμό είναι η οικονομική ελευθερία: «Αυτή εκφράζεται τόσο ως εναντίωση στην ύπαρξη μονοπωλίων και στην κρατική διεύθυνση της οικονομίας, όσο και ως στήριξη του ελεύθερου εμπορίου, της ελεύθερης αγοράς και της ατομικής ιδιοκτησίας» (Βάνδωρος, 2015:33).
- «...η ελεύθερη οικονομία είναι πολύ περισσότερο αποδοτική και παράγει μεγαλύτερο πλούτο προς όφελος των ατόμων, αλλά και της κοινωνίας συνολικά» (Βάνδωρος, 2015:33).
- «...η ελεύθερη οικονομία υποστηρίζεται και για ηθικούς λόγους, ανεξάρτητα από τα οικονομικά αποτελέσματά της. Θεωρείται δηλαδή ότι λειτουργεί κατευναστικά προς τα πάθη, καλλιεργεί αστικές αρετές, καθώς και την ατομική υπευθυνότητα και την αξιοκρατία» (Βάνδωρος, 2015:34).
- Το διεθνές εμπόριο θεωρείται ότι έχει ευεργετική επίδραση στην ειρήνη. Τα κράτη μπορούν να «εστιάσουν την παραγωγή τους στον τομέα στον οποίο διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα», «...να καλύψουν τις ελλείψεις τους σε άλλα αγαθά με εισαγωγές», κάτι που οδηγεί στην ανάπτυξη δεσμών και αμοιβαίων συμφερόντων μεταξύ τους και καθιστά τους πολέμους περιττούς. Αυτό προϋποθέτει μείωση - ακόμη και εξάλειψη - φόρων και δασμών αλλά και κάθε «τεχνικού ή νομικού εμποδίου» που «παρεισφρέει αχρεία στα διεθνείς εμπορικές συναλλαγές και στην οικονομική δραστηριότητα» (Βάνδωρος, 2015:34).

Ο ρόλος του κράτους για την ομαλή λειτουργία της οικονομίας της αγοράς (Βάνδωρος, 2015:34):

- Να μην αναπτύσσει οικονομική δραστηριότητα, αλλά να αναλαμβάνει έναν εποπτικό και ρυθμιστικό ρόλο μέσω των υπηρεσιών του.
- Να «εγγυάται την ασφάλεια και τη νομιμότητα των συναλλαγών».
- Να «διασφαλίζει την απρόσκοπτη λειτουργία του ανταγωνισμού».
- Να είναι «συγκρατημένο ως προς την επιβολή φόρων» («προσανατολισμένη στα εισοδήματα από προσόδους και στις μη παραγωγικές δραστηριότητες»).
- «Μόνο κατ' εξαίρεση αναλαμβάνει πιο ενεργό δραστηριότητα, όπως στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η φύση του αγαθού είναι τέτοια ώστε δεν μπορεί να προσφερθεί με όρους ελεύθερης αγοράς (π.χ. φυσικά μονοπώλια, αμιγώς δημόσια αγαθά)».

ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ (ακραία οικονομική δεξιά πολιτική)

Ορισμός από λήμμα “neoliberalism”, Investopedia:

Ο νεοφιλελευθερισμός είναι ένα μοντέλο πολιτικής που «μεταφέρει τον έλεγχο των οικονομικών παραγόντων στον ιδιωτικό τομέα από τον δημόσιο τομέα. Επηρεάζεται από τις βασικές αρχές της νεοκλασικής οικονομίας, που υποστηρίζουν ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να περιορίσουν τις επιδοτήσεις, να μεταρρυθμίσουν τους φορολογικούς νόμους προκειμένου να επεκτείνουν τη φορολογική βάση, να μειώσουν τις ελλειμματικές δαπάνες, να περιορίσουν τον προστατευτισμό και να ανοίξουν τις αγορές στο εμπόριο». Τέλος, επιδιώκει κατάργηση των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, απορρύθμιση, ιδιωτική ιδιοκτησία και ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων που διαχειρίζεται το κράτος.

Συνοπτικά προτείνει για την οικονομία (από το ίδιο λήμμα, ενότητα BREAKING DOWN 'Neoliberalism'): Μείωση των δαπανών του ελλείμματος από τις κυβερνήσεις · Περιορισμό των επιδοτήσεων · Μεταρρύθμιση της φορολογίας, με στόχο τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης · Κατάργηση των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών · Άνοιγμα των αγορών για εμπόριο και περιορισμό του προστατευτισμού · Ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων, υπέρ της ιδιωτικής περιουσίας και της απορρύθμισης.

Ο όρος «νεοφιλελευθερισμός» από “Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations”, λήμμα “neoliberalism” (Brown G. et al., 2018:2310-2311):

«...αναφέρεται σε μία σειρά φιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών της αγοράς. Στον αναπτυγμένο κόσμο ο νεοφιλελευθερισμός συνδέεται συχνά με τον Θατσερισμό και

αναπτύχθηκε ως αντίθεση προς τον Κευνσιανισμό. Στον αναπτυσσόμενο κόσμο προέκυψε ως αντίθεση στις αναπτυξιακές στρατηγικές που βασίζονταν στην βιομηχανική υποκατάσταση των εισαγωγών που κυριαρχούσε στην περίοδο από το 1945 έως τις αρχές του 1980». Συνδέεται με τη λεγόμενη «Συναίνεση της Ουάσινγκτον» (ιδιωτικοποίηση και απορρύθμιση· εμπόριο και οικονομικός φιλελευθερισμός· συρρίκνωση του ρόλου του κράτους, ενθάρρυνση των άμεσων ξένων επενδύσεων) και με τα προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής που προωθούνται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) και την Παγκόσμια Τράπεζα. Πρόσφατα, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει «οικονομική ιδεολογία πίσω από την καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση».

Ο Ανδρέας Ανδριανόπουλος (2007) συνοψίζει «Τι είναι ο νεοφιλελευθερισμός» ως εξής:

- Δραστική μείωση των φόρων.
- Ουσιαστικός περιορισμός των δραστηριοτήτων του κράτους, της δημόσιας γραφειοκρατίας και, επομένως, ελάττωση των δημοσίων δαπανών.
- Διάχυση της δημόσιας ιδιοκτησίας σε φορείς του ιδιωτικού τομέα.
- Συγκέντρωση «των παροχών του κράτους σε τομείς ουσιαστικών κοινωνικών υποδομών και προστασίας των πραγματικά κοινωνικά αδυνάτων [λ.χ. στην παιδεία, τις κοινωνικές υπηρεσίες (υγεία, πρόνοια) και τον πολιτισμό]».

B.3.3.2. Δεξιά

Γενικές αρχές της Δεξιάς, από λήμμα «Δεξιά», Wikipedia:

1. Πολιτικές που προωθούν την ιδέα της συντήρησης
2. Προάσπιση θρησκείας
3. Προάσπιση εθνικών παραδόσεων
4. Διαφύλαξη ιστορικής εθνικής κληρονομιάς
5. Η Δεξιά σήμερα: «πρεσβεύει μετριοπαθείς φιλελεύθερες πολιτικές στην οικονομία με προσεκτική παρέμβαση του κράτους όπου παρατηρούνται στρεβλώσεις στην αγορά, με απώτερο στόχο τη στήριξη της αστικής δημοκρατίας και του κράτους πρόνοιας, απορρίπτοντας, παράλληλα, τον νεοφιλελευθερισμό».

Κύρια ιδεολογική χροιά της Δεξιάς είναι ο Συντηρητισμός, για το λόγο αυτό η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στην παρουσίασή του.

ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΣΜΟΣ:

Στοιχεία του συντηρητισμού από Heywood A. (2006):

- Παράδοση: σεβασμός στα «καθιερωμένα έθιμα και θεσμούς που έχουν αντέξει στο χρόνο». Η παράδοση «αντανακλά τη συσσωρευμένη σοφία του παρελθόντος». Προωθεί την σταθερότητα και την ασφάλεια (2006:79).
- Πραγματισμός: «...οι αφηρημένες αρχές και τα συστήματα σκέψης θεωρούνται αναξιόπιστα και η πίστη εναποτίθεται στην εμπειρία, την ιστορία και, πάνω από όλα, στον πραγματισμό, την πεποίθηση δηλαδή ότι το πράττειν πρέπει να καθορίζεται από πρακτικές συνθήκες και ανάλογους στόχους, τουτέστιν από “ό,τι λειτουργεί”» (2006:79).
- Ανθρώπινες ατέλειες: «Η συντηρητική άποψη για την ανθρώπινη φύση είναι βαθιά απαισιόδοξη». Οι άνθρωποι είναι εξαρτώμενοι και αποζητούν το δοκιμασμένο, ενώ «έχουν ανάγκη να ζουν σε σταθερές και εύτακτες κοινότητες» (2006:79-80).
- Οργανικισμός: Οι συντηρητικοί βλέπουν την κοινωνία ως «ζωντανή οντότητα». «Η κοινωνία, συνεπώς, δομείται από φυσική αναγκαιότητα και οι ποικίλοι θεσμοί της, ο “σκελετός της κοινωνίας” (οικογένεια, τοπικές κοινότητες, το έθνος κτλ.), συμβάλλουν στην υγεία και τη σταθερότητά της». Ζωτικής σημασίας οι κοινές αξίες και ο κοινός πολιτισμός (2006:80).
- Ιεραρχία: «...οι διαβαθμίσεις κοινωνικής θέσης και κύρους είναι φυσικές και αναπόφευκτες σε μια οργανική κοινωνία, καθώς αντανακλούν τους διαφορετικούς ρόλους και ευθύνες, για παράδειγμα, εργοδοτών και εργατών, δασκάλων και μαθητών, γονέων και παιδιών». Την ίδια στιγμή, «οι εύποροι και προνομιούχοι έχουν μια ιδιαίτερη ευθύνη φροντίδας των λιγότερο τυχερών» (2006:80).
- Αυθεντία: Η αυθεντία ασκείται «από τα πάνω» παρέχοντας καθοδήγηση σε όσους δεν έχουν εμπειρία ή μόρφωση. Αυτό βοηθά τα άτομα να γνωρίζουν το ρόλο τους και τι αναμένεται από αυτόν (2006:80).
- Ιδιοκτησία: Η ατομική ιδιοκτησία «ζωτικής σημασίας επειδή παρέχει στους ανθρώπους ασφάλεια και ένα μέτρο ανεξαρτησίας από την κυβέρνηση, και τους μαθαίνει να σέβονται το νόμο και την ιδιοκτησία των άλλων». Από συντηρητική σκοπιά είμαστε «επιστάτες» της ιδιοκτησίας (2006:80).

Giddens (1998) για συντηρητισμό:

«Ο πατέρας του συντηρητισμού στη Βρετανία, Edmund Burke, εξέφρασε την αποστροφή του για το κράτος, το οποίο αν επεκταθεί πολύ γίνεται εχθρός της ελευθερίας και της αυτοδυναμίας». Παράλληλα, και ο αμερικανικός συντηρητισμός αντιτίθεται στην κεντρική κυβέρνηση (Giddens, 1998:11). Γενικά, οι συντηρητικοί τάσσονται υπέρ της ελευθερίας της

αγοράς, «αλλά ζητούν ισχυρό κρατικό έλεγχο σε ζητήματα όπως η οικογένεια, τα ναρκωτικά και η έκτρωση» (Giddens, 1998:21).

Ο συντηρητισμός συνδέεται με μια προσεκτική, ρεαλιστική προσέγγιση των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών. «Η συνέχεια της παράδοσης είναι κεντρική στην ιδεολογία του συντηρητισμού. Η παράδοση εμπεριέχει την συσσωρευμένη σοφία του παρελθόντος και ως εκ τούτου παρέχει έναν οδηγό για το μέλλον». Αντίθετα, η φιλοσοφία της ελεύθερης αγοράς τοποθετεί τις ελπίδες της για το μέλλον στην ατελείωτη οικονομική ανάπτυξη, που παράγεται από την απελευθέρωση των δυνάμεων της αγοράς (Giddens, 2015:15).

Στο εισαγωγικό μέρος του κεφαλαίου για τον Συντηρητισμό ο Βάνδωρος (2015:51) αναφέρει συνοπτικά τα **θεμελιώδη πιστεύω του συντηρητισμού**:

- ατελής ανθρώπινη φύση,
- περιορισμένες δυνατότητες ορθού λόγου,
- υπεράσπιση της παράδοσης και εναντίωση στην αλλαγή,
- οργανιστική αντίληψη της κοινωνίας
- φυσική ανισότητα και κοινωνική ιεραρχία

Όπως σημειώνει ο Βάνδωρος (2015:51) ορισμένοι διανοητές που αυτοπροσδιορίζονται, αλλά και αναγνωρίζονται από τρίτους, ως συντηρητικοί, όπως ο Michael Oakeshott (1962), «προτιμούν να χαρακτηρίζουν τον συντηρητισμό ως μια γενική προδιάθεση, ως ψυχοδιανοητική στάση, παρά ως συγκροτημένη θεωρία. Κατ' αυτή την προσέγγιση, ο συντηρητικός επιδιώκει να συντηρήσει μια καθιερωμένη, παραδοσιακή κατάσταση, αποστρεφόμενος τη ρήξη και την καινοτομία. Επιλέγει το οικείο έναντι του άγνωστου, τη βεβαιότητα έναντι του ρίσκου, το πρακτικό και λειτουργικό έναντι του αφηρημένου στοχασμού κ.ο.κ.».

Αποσπάσματα από Burke (Βάνδωρος, 2015:55, απόσπασμα από Burke, E. (2010), «Στοχασμοί για την Επανάσταση στη Γαλλία» (επιμ. - μτφρ. Χ. Γρηγορίου), σσ. 74, 75, 130, 131, 132, Σαββάλας, Αθήνα):

Γενικές αξίες που αναδεικνύονται στα λεγόμενά του:

- Να ακολουθεί κανείς τη φύση. Η φύση διέπεται από «σοφία που υπερβαίνει τον στοχασμό».
- «Οι άνθρωποι που δεν κοιτούν ποτέ πίσω, προς τους προγόνους τους, δεν θα κοιτάξουν ποτέ μπροστά, προς τους απογόνους τους».

- «...η ιδέα της κληρονομιάς παρέχει μια βέβαιη αρχή συντήρησης και μια βέβαιη αρχή μεταβίβασης, χωρίς να αποκλείει καθόλου την αρχή της προόδου».
- «Χάρη στην αντίστασή μας στην καινοτομία, χάρη στην ψυχρή νωθρότητα του εθνικού μας χαρακτήρα, φέρουμε ακόμα τη στάμπα των προπατόρων μας».
- «Οι άθεοι δεν είναι οι ιεροκήρυκές μας και οι τρελοί δεν είναι οι νομοθέτες μας».
- «Φοβόμαστε τον Θεό· αντιμετωπίζουμε τους βασιλείς με δέος, με τρυφερότητα τα κοινοβούλια· με ευπείθεια τους άρχοντες, με ευλάβεια τους ιερείς και με σεβασμό την αριστοκρατία».
- «...σε αυτό τον διαφωτισμένο αιώνα έχω το θράσος να ομολογώ ότι είμαστε γενικά άνθρωποι με φυσικά συναισθήματα».

Άλλα σημεία του Συντηρητισμού από την ανάλυση Βάνδωρου:

Κοινή λογική vs. Στοχασμού (Βάνδωρος, 2015:56-57): «...οι συντηρητικοί υπερασπίζονται την κοινή λογική εναντίον του στοχασμού, την πρακτική σοφία εναντίον της υψηλής διανόησης». Ο Burke κατηγορούσε τους διαφωτιστές δημόσιους διανοούμενους ότι «κατασκευάζουν αφηρημένα νοητικά σχήματα, τα οποία δεν είναι παρά φαντασιοπληξίες, καθόσον δεν έχουν καμία συνάφεια προς τη ζώσα εμπειρική πραγματικότητα».

Ο στοχασμός δημιουργώντας μια μακρά αλυσίδα συλλογισμών, αναπόφευκτα οδηγεί σε αβεβαιότητα -πιθανώς και σε σύγχυση - αφήνοντας τους ανθρώπους «μετέωρους, γεμάτους αμφιβολίες, ενδεχομένως αναποφάσιστους και άπραγους». Αντίθετα, η κοινή λογική συνάδει με τη σωφροσύνη (σύνεση), δηλαδή την πρακτική σοφία, την αρετή που είναι αναγκαία στην πολιτική.

«...Ο Burke προβοκάρει τους Διαφωτιστές, υπερασπιζόμενος την προκατάληψη, την οποία οι τελευταίοι απαξιώνουν. Διότι η προκατάληψη τι είναι; Είναι ένας ασφαλής οδηγός αποφυγής σφαλμάτων τα οποία μπορεί να εκπορευτούν από έναν αμετροεπή νου». Η προκατάληψη «παρέχει το πρότυπο απόφασης και δράσης, ανατρέχοντας στην κεκτημένη εμπειρία του παρελθόντος». Η προκατάληψη «δεσμεύει τους ανθρώπους όχι μόνο νοητικά, αλλά και συναισθηματικά, και κατά προέκταση θα λέγαμε ότι καθιστά την κοινή λογική ταυτόσημη με το κοινό αίσθημα» (Βάνδωρος, 2015:58, από Burke, 2010:131-132).

Παράδοση (Βάνδωρος, 2015:58):

Η παράδοση για τους συντηρητικούς είναι «το σύνολο των ηθών και εθίμων, των συνηθειών, των συμβολικών αναφορών μιας κοινότητας που έχουν δοκιμαστεί στον χρόνο και μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά». «...Η παράδοση είναι ένας οδηγός για το παρόν και το μέλλον», μία «αποκρυστάλλωση πρακτικών που υιοθετήθηκαν στην εντελή τους μορφή

κατόπιν αργών και προσεκτικών τροποποιήσεων».....«Η παράδοση παρέχει τους κοινούς τόπους, τους οποίους αναγνωρίζει ως αυτονόητους η κοινή λογική».

Θρησκευτική πίστη:

«...η θρησκευτική πίστη είναι για τον συντηρητισμό ένα ουσιώδες γνώρισμα της παράδοσης με σημαντική κοινωνική ωφέλεια. Συγκροτεί ισχυρούς δεσμούς ταύτισης μεταξύ των πιστών και ενισχύει το αίσθημα της κοινότητας, όπως και των ηθικών υποχρεώσεων και καθηκόντων. Ταυτόχρονα, προσδίδει ιερότητα στο κράτος...» (Βάνδωρος, 2015:62).

«...οι ετερόδοξοι αντιμετωπίζονται δυσμενώς, κάτι που στην καλύτερη περίπτωση σημαίνει ότι δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα. Αυτή η παραδοσιακή στάση, η οποία αρνείται να αποδεχθεί τη φιλελεύθερη αξίωση για θρησκευτική ελευθερία και τη μετατροπή της θρησκευτικής πίστης σε ζήτημα που αφορά την ατομική συνείδηση και όχι τον δημόσιο βίο, έχει ευρύτερες συνέπειες για τη συντηρητική αντίληψη περί των σχέσεων κράτους και κοινωνίας και περί του πεδίου και των ορίων της κυβερνητικής δράσης» (Βάνδωρος, 2015:63).

Εναντίωση στην αλλαγή (Βάνδωρος, 2015:58-59):

Η υπεράσπιση της παράδοσης συνδέεται με την προδιάθεση εναντίωσης στην αλλαγή. «Ωστόσο, αυτή η εναντίωση δεν είναι απόλυτη. Πρόκειται κυρίως για μια στάση επιφύλαξης και καχυποψίας προς το νέο και το διαφορετικό». Όπως σημειώνει ο Βάνδωρος: «...Οι μικρές, σταδιακές και στοχευμένες μεταβολές είναι - υπό προϋποθέσεις - καλοδεχούμενες ακριβώς επειδή δεν επιφέρουν ρήξη με την παράδοση. Μπορεί, αντίθετα, να συντονιστούν μαζί της, και επομένως να την κρατήσουν ζωντανή, να την ανανεώσουν και να τη διαιωνίσουν».

«...Για τον συντηρητισμό οι απότομες αλλαγές είναι βιαστικές και επιπόλαιες, συνιστώντας τεράστια διακινδύνευση. Είναι πιθανόν να λειτουργήσουν αποσταθεροποιητικά, ακόμη και διαλυτικά για την υφιστάμενη κατάσταση πραγμάτων». Οι βαθιές πολιτικές τομές φοβίζουν τους συντηρητικούς, λόγω των αστάθμητων συνεπειών τους. Οι μεγάλες αλλαγές διαταράσσουν την υφιστάμενη τάξη και τους κανόνες της, όμως δεν κατορθώνουν να την αντικαταστήσουν με μια πιο επιθυμητή τάξη πραγμάτων. Απεναντίας φέρνουν αποδιοργάνωση, αταξία και χάος.

Η επιτυχημένη πολιτική «χαρακτηρίζεται από μετριοπάθεια και σωφροσύνη. Ενεργεί με πνεύμα πραγματισμού και αυτοσυγκράτησης. Ο συντηρητικός δεν θέτει μεγαλεπήβολους στόχους, δεν έχει ανατρεπτική διάθεση, «είναι θεματοφύλακας, όχι οραματιστής».

Οργανικισμός και ιεραρχία:

Η κοινωνία θεωρείται ζωντανός οργανισμός, «που απαρτίζεται από διαφορετικά όργανα, κάθε ένα από τα οποία επιτελεί μια ιδιαίτερη λειτουργία, που είναι απαραίτητη για την “υγεία” του κοινωνικού σώματος». Προτεραιότητα στο γενικό κοινωνικό συμφέρον έναντι της ατομικής επιδίωξης (Βάνδωρος, 2015:60).

«Οι συντηρητικοί θεωρούν ότι ο φυσικός/φυσιολογικός τρόπος λειτουργίας της κοινωνίας ισοδυναμεί με την επιτέλεση καθηκόντων και υποχρεώσεων εκ μέρους κάθε τάξης, προς όφελος της κοινωνίας στην οποία όλα συντείνουν και καταλήγουν. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν υπάρχει χώρος για δικαιώματα ως αυτοτελές, πόσω μάλλον ως απόλυτο αγαθό. Νοούνται μόνον ως σχετικά και κατά παραχώρηση» (Βάνδωρος, 2015:60).

Η ιδέα περί ιεραρχικής διαφοροποίησης της κοινωνίας, συνδέεται με την ιδέα περί φυσικής ανισότητας. «Δηλαδή, πολύ απλά θεωρείται ότι δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ίσοι. Υπάρχουν ορισμένοι, λίγοι, που ξεχωρίζουν από τους πολλούς. Χάρη στα έμφυτα χαρίσματά της, μια φυσική αριστοκρατία επιφορτίζεται με το καθήκον να ηγηθεί της κοινωνίας και των πολλών, οι οποίοι περιορίζονται από τις ανθρώπινες αδυναμίες, που δεν μπορούν να υπερβούν» (Βάνδωρος, 2015:61).

Ασφάλεια:

«Σε κάθε περίπτωση, το μείζον είναι να μη διαταράσσεται και να μην αμφισβητείται η παραδοσιακή τάξη πραγμάτων και να γίνονται σεβαστά τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα και οι ελευθερίες, αλλά και τα προνόμια που έχουν κατοχυρώσει οι ανώτερες τάξεις». Οι συντηρητικοί υποστηρίζουν ένα «λιγότερο ή περισσότερο αυταρχικό και ισχυρό κράτος, όσον αφορά την επιβολή της ασφάλειας και της πάταξης της παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά και της κοινωνικής διαμαρτυρίας και εξέγερσης. Αστυνόμευση, ισχυρές ποινές από τα δικαστήρια και γενικότερη άσκηση ελέγχου και πειθαρχησης στις κοινωνικές νόρμες και επιτήρησης των ηθών συνιστούν ένα πλαίσιο πολιτικής που συνθηματικά αποκαλείται “νόμος και τάξη”». «...Οι νόμοι είναι αποκρυσταλλώσεις ηθών και πρακτικών...» (Βάνδωρος, 2015:64).

Θεσμός της οικογένειας:

Θεωρείται ύψιστης σημασίας θεσμός, «δοσμένος από τη φύση» και «πρότυπο για τις σχέσεις που αναπτύσσονται στην κοινωνία, της οποίας αποτελεί “κύτταρο”». «...για τους συντηρητικούς η οικογένεια υφίσταται μόνο στη μορφή της πατριαρχικής, πυρηνικής, ετεροκανονικής οικογένειας. Στο πλαίσιό της αναπτύσσονται σχέσεις οικειότητας, αγάπης, φροντίδας, αλλά και ιεραρχίας και πειθαρχίας». Ο πατέρας είναι υπεύθυνος για την

καθοδήγηση και τις αρχές ανατροφής των παιδιών και η αυθεντία του δεν αμφισβητείται. «Αυτήν ακριβώς τη σχέση φυσικής ανισότητας, ιεραρχίας και πατερναλισμού μαζί με τις συνέπειές της ο συντηρητισμός την εντοπίζει και στην ευρύτερη κοινωνία» (Βάνδωρος, 2015:61). Γενικά, κυριαρχεί η άποψη ότι τα άτομα έχουν ρόλους και υποχρεώσεις (Βάνδωρος, 2015:62).

«Στο πλαίσιο του οικογενειακού θεσμού δημιουργείται το αίσθημα της συνέχειας μεταξύ προγόνων και απογόνων, το αίσθημα ότι ανήκουμε σε ένα σύνολο δεσμών που ούτε αρχίζει ούτε τελειώνει με τον δικό μας βίο...». «Κληρονομούμε από τους προγόνους μας και μεταβιβάζουμε στους απογόνους μας ό,τι θεωρείται άξιο και πολύτιμο...». Το αίσθημα της συνέχειας και του ανήκειν είναι η ταυτότητα (Βάνδωρος, 2015:62).

Για την ιδιοκτησία:

«Ο συντηρητισμός υπερασπίζεται την ατομική ιδιοκτησία και την άνιση κατανομή της, όπως και ο φιλελευθερισμός, αλλά σε αντίθεση με τον τελευταίο δεν την αναγνωρίζει ούτε ως φυσικό ούτε ως απόλυτο δικαίωμα». Η ιδιοκτησία δεν είναι κάτι που ανήκει αποκλειστικά στο άτομο. Απεναντίας, συνεπάγεται πέρα από δικαιώματα και υποχρεώσεις. «Μπορεί να θεωρηθεί ως καταπίστευμα του οποίου ο δικαιούχος το κατέχει μόνο προσωρινά και οφείλει να το μεταβιβάσει στις επόμενες γενιές». Συνεπώς, οι ιδιοκτήτες αναπτύσσουν υψηλό αίσθημα κοινωνικής υπευθυνότητας, ώστε να κληροδοτήσουν αυτό που λαμβάνουν από τους προγόνους στους απογόνους. Ο συντηρητισμός επικρίνει την ρευστότητα στις σχέσεις ιδιοκτησίας που έχει επιβάλει ο φιλελευθερισμός: όταν κανείς δεν είναι δεσμευμένος σε έναν τόπο, τότε και οι ρίζες και η καταγωγή του παύουν να έχουν σπουδαιότητα (Βάνδωρος, 2015:62).

Ατομική ελευθερία:

«ενώ ο συντηρητισμός δεν απορρίπτει την ατομική ελευθερία, αυτή δεν αναγορεύεται, όπως στον φιλελευθερισμό, σε ατομικό δικαίωμα, ούτε αποκτά απόλυτη προτεραιότητα. Μπορεί να υποστηριχθεί, πάντως, ότι η ασφάλεια έχει ένα κάποιο προβάδισμα...» (Βάνδωρος, 2015:62).

Δεξιά & οικογένεια:

Για τους Δεξιούς, «η οικογένεια βρίσκεται σε κρίση γιατί η παραδοσιακή οικογένεια αποδομείται/αποσυντίθεται». Η ιερότητα του γάμου χρειάζεται να επαναβεβαιωθεί. «Ο γάμος είναι το βασικό έδαφος συναισθηματικής κατάρτισης για τα αδέσποτα αρσενικά, που τα δεσμεύει σε καθήκοντα και ευθύνες, τις οποίες αλλιώς θα εγκατέλειπαν».

Οι ανορθόδοξες οικογενειακές σχέσεις, όπως οι ομοφυλοφιλικές, δεν πρέπει να απολαμβάνουν υποστήριξης ούτε από την κυβέρνηση ούτε από τις θρησκευτικές αρχές ή, ακόμη, πρέπει να αποθαρρύνονται ενεργά. Ο γάμος των ομοφυλοφίλων πρέπει να συνεχίσει να είναι εκτός νόμου (Giddens, 1998:90).

Η νοσταλγία για την παραδοσιακή οικογένεια, υποδηλώνει μια εξιδανίκευση του παρελθόντος (Giddens, 1998:91).

Βάνδωρος (2015:67-68) από “ΙΝΣΠΟΛ - Ινστιτούτο Συντηρητικής Πολιτικής”. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://inspol.gr/neos_ellinikos_syntiritismos/

Ημερομηνία επίσκεψης: 11 Μαΐου 2018

58 νέοι για τον ελληνικό συντηρητισμό:

«Ο συντηρητισμός δεν φιλοδοξεί να συντηρήσει καταστάσεις. Ο συντηρητισμός φιλοδοξεί να συντηρήσει αρχές, ιδέες, αξίες, ιεραρχίες προτεραιοτήτων...».

Ο συντηρητισμός «πασχίζει να διαφυλάξει τα βέλτιστα του παρελθόντος μας, την πλέον πολύτιμη συλλογική μας εμπειρία και διαχρονία, ώστε να ετοιμάσουμε το βέλτιστο δυνατό μέλλον. Για πολύ καιρό προσπαθούσαν να μας πείσουν ότι αυτή η παράταξη βρίσκει το πραγματικό της πρόσωπο σε δάνεια ιδεολογήματα “φιλελευθερισμού”, στην ανάδειξη και στην απολυτοποίηση του φυσικού ατόμου, στην ιδεολογικοποίηση του απόλυτου εγωκεντρισμού. Σχεδόν ξεχάσαμε ότι αυτή η παράταξη συγκροτείται με άξονα το γεγονός ότι λογοδοτεί σε σύνολα: στην πατρίδα, στην οικογένεια, στην κοινότητα, στον λαό όχι ως απλό άθροισμα των πολιτών, αλλά ως απαρτία που συμπεριλαμβάνει κεκοιμημένους και αγέννητους [...]».

Ο Χαρίδημος Τσούκας (2018), Καθηγητής Στρατηγικής Διοίκησης στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, αναφέρεται στον τρόπο που οι συντηρητικοί είδαν το φαινόμενο της εξέγερσης του Μάη του '68. Προκύπτουν ενδιαφέροντα στοιχεία γύρω από την συντηρητική αντίληψη:

«Οι συντηρητικοί εντοπίζουν στον “Μάη” την απαρχή πολλών από τα προβλήματα που εμφανίστηκαν αργότερα στις ανεπτυγμένες δημοκρατίες. Η αμφισβήτηση κάθε μορφής εξουσίας επιφέρει διάλυση και ασυδοσία. Η έμφαση στο “προσωπικό” παράγει αχαλίνωτο ατομισμό. Η απροϋπόθετη αναγνώριση του “άλλου” οδηγεί σε προβληματική “πολυπολιτισμικότητα”, γελοία “πολιτική ορθότητα”, και ασυγκράτητο “δικαιωματισμό”».

Ο Μάης «ως πρωτότυπο συμβάν αυτο-θεμελιώνεται και αποσταθεροποιεί την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων - τις εμπεδωμένες νοο-τροπίες. Το ρήγμα που επιφέρει απο-καλύπτει ό,τι θεωρείται αυτονόητο - καθιστά αντικείμενο συζητήσεως το μέχρι τώρα παραμελημένο. Οι

συντηρητικοί τρομάζουν, δικαιολογημένα πιθανώς, όσο τρομάζει ο γονιός που καλείται από το μικρό παιδί του να του εξηγήσει την ανθρώπινη σεξουαλικότητα. Δεν είναι εύκολο».

Τι τελικά κατάφερε ο Μάης; Αναφέρει ο Τσούκας: «Μέσα από το δηκτικό χιούμορ, τη σουρεαλιστική ποιητικότητα, την ουτοπική εκφορά, και την ασεβή ειρωνεία, αμφισβητήθηκαν παραδοσιακές αξίες και υπονομεύθηκαν καθιερωμένες ιεραρχίες».

Ποιες αξίες προκρίνουν όμως οι ίδιοι οι συντηρητικοί; Ενδιαφέρον είναι το άρθρο του Σταλίδη (2018) «Συντηρητικοί χωρίς συντηρητικά»:

Όσον αφορά στο ερώτημα τι επιδιώκει να συντηρήσει ο Συντηρητικός, αναφέρει ο αρθρογράφος: «Μα ασφαλώς την παραδεδομένη συμπυκνωμένη πείρα, δηλαδή αρχές, αξίες, πολιτισμό. Πολιτισμός δεν είναι οι καλοκαιρινές συναυλίες, είναι ο τρόπος του βίου, η ιεράρχηση προτεραιοτήτων και αναγκών της κοινωνίας στην οποία αναφέρεται».

Ακόμα:

«Για τον Συντηρητικό, η ιεράρχηση των πολιτικών προβλημάτων είναι δεδομένη και σαφής: πρώτα η φυσική υπόσταση: δημογραφικό, μεταναστευτικό, εξωτερικές απειλές, διατήρηση συνόρων, οικολογικό. Ακολουθεί η ταυτότητα, δηλαδή τα στοιχεία που συνέχουν τη συλλογική αυτή οντότητα: Ιστορία, παιδεία, θρησκεία (κοινή αίσθηση ιερών), γλώσσα, παράδοση ηθών και εθίμων, εσωτερικές απειλές. Τρίτη και καταϊδρωμένη η οικονομική ευμάρεια».

B.3.3.3. Άκρα Δεξιά

Η Ακροδεξιά τάσσεται υπέρ μιας απολυταρχικής κυβέρνησης, η οποία χρησιμοποιεί την ισχύ της πολιτείας για την υποστήριξη της κυρίαρχης εθνικής ομάδας ή θρησκείας, ποινικοποιώντας συχνά άλλες εθνικές ομάδες ή θρησκείες (από λήμμα “Right-wing politics”, Wikipedia).

Ο Cas Mudde (1995) σημειώνει 5 χαρακτηριστικά στοιχεία της Ακροδεξιάς, όπως τα εντόπισε στο 50% των κειμένων της Άκρας Δεξιάς: α) εθνικισμός, β) ξενοφοβία, γ) ρατσισμός, δ) αντιδημοκρατική αντίληψη (εναντίον του πλουραλισμού) και ε) πίστη στο ισχυρό κράτος (νόμος και τάξη, милитаризμός).

Τα κύρια χαρακτηριστικά της (από λήμματα «Ακροδεξιά» & “Far-right politics”, Wikipedia):

1. Συντηρητικές, ολοκληρωτικές και ακραίες εθνικιστικές πολιτικές (λήμμα «Ακροδεξιά»).
2. Συνδέεται με άλλες ιδεολογίες ή οργανισμούς με ακραίες εθνικιστικές, σοβινιστικές, ξενοφοβικές, ρατσιστικές ή αντιδραστικές απόψεις (λήμμα “Far-right politics”).

3. Περικλείει όρους όπως Εθνικοσοσιαλισμός, Ναζισμός, Νεοναζισμός Φασισμός, Νεοφασισμός (λήμματα «Ακροδεξιά» & “Far-right politics”).
4. «Επιστροφή στις παραδοσιακές αξίες, όπως η καταγωγή, το "αίμα" και η πίστη», που αποτελούν και αρχικό πυρήνα της Ακροδεξιάς (λήμμα «Ακροδεξιά»).
5. Αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες, τις μειονότητες, τους ομοφυλόφιλους, τους αριστερούς (λήμμα «Ακροδεξιά»).
6. Σύμπραξη - συχνά - με τις δυνάμεις καταστολής (λήμμα “Far-right politics”).
7. Ιστορικά, η Ακροδεξιά λειτούργησε υπέρ μιας ελιτίστικής κοινωνίας, υποστηρίζοντας τη νομιμότητα μιας δήθεν ανώτερης μειοψηφίας έναντι της κατώτερης πλειοψηφίας, τις «μάζες».

(από Λήμμα «Παγκοσμιοποίηση», Ενότητα «Πολέμοι της Παγκοσμιοποίησης», Wikipedia):

8. Οι εθνικιστές βρίσκονται απέναντι στην παγκοσμιοποίηση· υποστηρίζουν ένα ισχυρό κράτος και πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση «συρρικνώνει τον ρόλο των εθνικών κρατών στη διεθνή πολιτική».

Με βάση τα γενικώς αποδεκτά παραπάνω στοιχεία, έγινε σαφές ότι κεντρικές στην Ακροδεξιά είναι οι ιδεολογίες του Φασισμού και του Εθνικοσοσιαλισμού (Ναζισμού), για αυτό και θα τις παρουσιάσουμε αναλυτικά.

Σύμφωνα με τον Βάνδωρ (2015:130-133):

- Και στις δύο θεωρήσεις το έθνος αποτελεί σημαντική έννοια (το «ναζί» είναι συντόμευση του γερμανικού National=εθνικό) (130).
- Στη φασιστική ιδεολογία το ανθρώπινο είδος αποτελείται από κλειστές ομάδες (έθνη και φυλές) (133).
- Στον εθνικοσοσιαλισμό ειδικά, το έθνος κατασκευάζεται με βιολογικούς όρους (130), προτάσσοντας την ανωτερότητα της Αρίας φυλής και επιδιώκοντας «τον νέο άνθρωπο, τον φυλετικά συνειδητοποιημένο Άριο, ο οποίος αναλαμβάνει να “εξαριανίσει” ολόκληρο τον κόσμο» (132).

ΦΑΣΙΣΜΟΣ:

1. Από “Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations”, λήμμα “fascism” (Brown G. et al., 2018:472-473):

«Μια δεξιόστροφη εθνικιστική ιδεολογία ή κίνημα με μια ολοκληρωτική και ιεραρχική δομή, η οποία είναι θεμελιωδώς αντίθετη με την δημοκρατία και το φιλελευθερισμό».

Σύμφωνα με το λήμμα, οι αυθεντικές φασιστικές ιδεολογίες είναι:

- α) *μονιστικές*, βασίζονται δηλαδή στην αντίληψη ότι «υπάρχουν θεμελιώδεις και βασικές αλήθειες για την ανθρωπότητα και το περιβάλλον, οι οποίες δεν επιδέχονται αμφισβήτηση».
- β) *απλοϊκές*, καθώς «αποδίδουν σύνθετα φαινόμενα σε μεμονωμένες αιτίες και προωθούν ενιαία διορθωτικά μέτρα».
- γ) *φονταμενταλιστικές*, καθώς διακρίνουν τον κόσμο σε «καλό» και «κακό», με τίποτα άλλο ενδιάμεσα.
- δ) *συνωμοσιολογικές*, καθώς πιστεύουν στην «ύπαρξη μιας κρυφής διεθνούς συνωμοσίας μιας εχθρικής ομάδας που επιζητεί να χειραγωγήσει τις μάζες για να κατακτήσει και/ή να διατηρήσει μια δεσπόζουσα θέση».

Ως προς το περιεχόμενό τους, αυτές οι ιδεολογίες διακρίνονται για 5 κύρια χαρακτηριστικά:

- 1) Ακραίος εθνικισμός: «η πεποίθηση ότι υπάρχει ένα σαφώς προσδιορισμένο έθνος, το οποίο έχει τα δικά του διακριτά χαρακτηριστικά, πολιτισμό και ενδιαφέροντα, και το οποίο υπερέχει έναντι των άλλων».
- 2) Ισχυρισμός περί εθνικής παρακμής: σε κάποιο σημείο του μυθικού παρελθόντος, το έθνος ήταν μεγάλο/σπουδαίο, με αρμονικές κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις και κυρίαρχο επάνω σε άλλα έθνη. Τώρα έχει αποσαθρωθεί, είναι εσωτερικά διασπασμένο και εξαρτάται από υποδεέστερα έθνη.
- 3) Η διαδικασία της εθνικής παρακμής/κατάπτωσης συνδέεται συχνά με την ελάττωση της φυλετικής καθαρότητας/αγνότητας του έθνους. Γενικά, θεωρείται ότι η εισαγωγή ακαθαρσιών έχει εξασθενήσει το έθνος και είναι υπεύθυνη για την κακή κατάσταση, το χάλι του.
- 4) Υπεύθυνη για την εθνική παρακμή και/ή την φυλετική παρεκτροπή/επιμειξία θεωρείται μια «συνωμοσία εκ μέρους άλλων εθνών/φυλών, που θεωρούνται ανταγωνιστικές σε έναν απεγνωσμένο αγώνα επικράτησης».
- 5) «...ο καπιταλισμός και η πολιτική μορφή του, η φιλελεύθερη δημοκρατία, αντιμετωπίζονται ως διαιρετικοί μηχανισμοί σχεδιασμένοι να κατακερματίσουν το έθνος και να το υποτάξουν περαιτέρω στην παγκόσμια τάξη».

Πρώτη προτεραιότητα είναι η ανασύσταση του έθνους ως οντότητα, αποκαθιστώντας την καθαρότητά του. Δεύτερη, «η αποκατάσταση της εθνικής κυριαρχίας, αναδιοργανώνοντας την πολιτεία, την οικονομία, την κοινωνία. Τα μέσα που περιλαμβάνονται για αυτόν τον σκοπό ποικίλουν: 1) θεσμοθέτηση ενός αυταρχικού και αντιφιλελεύθερου κράτους που

κυριαρχείται από ένα κόμμα, 2) απόλυτος έλεγχος του τελευταίου έναντι της πολιτικής συνάθροισης, επικοινωνίας, κοινωνικοποίησης, 3) κατεύθυνση από την κατάσταση της εργασίας και κατανάλωσης σε μια κοινωνία παραγωγής και αυτάρκειας, και 4) ένας χαρισματικός ηγέτης, που ενσαρκώνει τα «αληθινά» συμφέροντα του έθνους και ενεργοποιεί τις μάζες. Με εκπληρωμένες αυτές τις προϋποθέσεις, τότε το έθνος θα είναι σε θέση να ανακτήσει την κυριαρχία του, και με στρατιωτικά μέσα αν είναι απαραίτητο».

2. Heywood A. (2006) για φασισμό:

Σύμφωνα με τον Heywood (2006:95): «Οι δύο κύριες εκφάνσεις του φασισμού ήταν η φασιστική δικτατορία του Mussolini στην Ιταλία την περίοδο 1922-43 και η ναζιστική δικτατορία του Hitler στη Γερμανία την περίοδο 1933-45. Τύποι νεοφασισμού και νεοναζισμού επανεμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια του 20ου αιώνα, εκμεταλλευόμενοι την οικονομική κρίση όσο και την πολιτική αστάθεια που ακολούθησε την κατάρρευση του κομμουνισμού».

Κεντρική η ιδέα μιας γνήσιας ενοποιημένης εθνικής κοινότητας (2006:96).

«Το φασιστικό ιδεώδες είναι το ιδεώδες ενός “καινούργιου ανθρώπου”, ενός ήρωα που κίνητρά του είναι το καθήκον, η τιμή και η αυτοθυσία, και ο οποίος είναι έτοιμος να αφιερώσει τη ζωή του στη δόξα του έθνους ή της φυλής του και επιδεικνύει ανεπιφύλακτη υπακοή σ’ έναν υπέρτατο ηγέτη».

3. Βάνδωρος Σωτήρης (2015) για Φασισμό, Νεοφασισμό και Μεταφασισμό:

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο εμφανίστηκαν οι νεοφασίστες ή νεοναζιστές, νοσταλγοί ιδεολόγοι των ολοκληρωτικών οραμάτων, με πρόθεση ιδεολογικής καθαρότητας (2015:146).

«Αντίθετα, μιλάμε για μεταφασισμό στην περίπτωση εκείνη που, μολονότι εξακολουθεί να υπάρχει μια συσχέτιση προς τη φασιστική “κληρονομιά”, η οργάνωση ή το κόμμα έχουν σαφώς μετριοπαθέστερο λόγο και πρακτικές και, μολονότι συχνά στρεβλώνουν και φθείρουν τη δημοκρατία, δεν της εναντιώνονται ανοιχτά και δεν επιδιώκουν την ανατροπή της με βίαιες και εξτρεμιστικές μεθόδους (2015:146, από Hainsworth, 2004)».

«Σύμφωνα τουλάχιστον με την κυρίαρχη τάση της διεθνούς βιβλιογραφίας (Mudde, 2011), πρόκειται για κόμματα της ριζοσπαστικής Δεξιάς, δηλαδή τοποθετούνται δεξιότερα του κύριου δεξιού κόμματος του εκάστοτε κομματικού συστήματος, και είναι χαρακτηριστικά αντιφιλελεύθερα, συχνά αναπτύσσουν έναν έντονο λαϊκιστικό λόγο, εκμεταλλεύονται την κοινωνική δυσανεξία που προκαλούν η ιδεολογικοπολιτική σύγκλιση και η υπεράσπιση της

«συναίνεσης» ως υπέρτερου στόχου μεταξύ των κύριων κομμάτων, και προβάλλουν έναν μαχητικό πολιτισμικό εθνικισμό εναντίον των μεταναστών και γενικότερα των ετερόχθονων» (2015:147).

Χαρακτηρίζονται από δυσφορία απέναντι στον αστικό πολιτισμό για την «...πεζότητά του, την κοινωνική αλλοτρίωση και τη διάψευση των προσδοκιών για γενική ευημερία». Ο φασισμός οικειοποιείται βιταλιστικές θεωρήσεις, όπως η δύναμη της θέλησης, η κινητοποίηση των παθών, η ανάληψη δράσης. Η αστική, καπιταλιστική ηθική μοιάζει μίζερη, χρησιμοθηρική και στρεβλωτική της ανθρώπινης φύσης (132). Ακόμα, «...θέλει να καταστρέψει την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, θεωρώντας ωστόσο ότι πρόκειται για μια δημιουργική καταστροφή, εφόσον στις στάχτες της θα επιχειρήσει να οικοδομήσει έναν νέο πολιτισμό» (131).

Άλλες θέσεις:

- Απαξίωση του ορθού λόγου· θεωρείται ότι οδηγεί στην υιοθέτηση ψευδεπίγραφων αξιών, καλλιεργεί τον υλισμό και το ιδιοτελές εγωιστικό συμφέρον (132).
- Κατά της ισότητας ανδρών και γυναικών (131). Οι γυναίκες «περιορίζονται σε παραδοσιακούς ρόλους στο πεδίο του οίκου» (133).
- Υπέρ της ευταξίας και των αυταρχικών διευθετήσεων (131).

Η οικονομία του φασισμού (Wikipedia, Λήμμα “Economics of fascism”, ενότητα General characteristics of fascist economies):

Οι εκφραστές του φασισμού θεωρούν την οικονομική ευημερία απόρροια της συνολικής πολιτιστικής και πνευματικής αφύπνισης του έθνους. Τα φασιστικά καθεστώτα γεννήθηκαν σε περιόδους κρίσης, όταν οι οικονομικές ελίτ (γαιοκτήμονες, ιδιοκτήτες επιχειρήσεων) ανησυχούσαν για μια επερχόμενη επανάσταση ή εξέγερση. Μάλιστα, τα φασιστικά καθεστώτα συμμάχησαν με τις οικονομικές ελίτ υποσχόμενα αφενός να προστατεύσουν και να συντηρήσουν την κοινωνική τους θέση, αφετέρου να καταστείλουν κάθε πιθανή επανάσταση της εργατικής τάξης. «Σε αντάλλαγμα, οι ελίτ κλήθηκαν να υποτάξουν τα συμφέροντά τους σε ένα ευρύτερο εθνικιστικό σχέδιο, με αποτέλεσμα οι φασιστικές οικονομικές πολιτικές γενικά να προστατεύουν την ανισότητα και το προνόμιο...».

Στις περισσότερες εκδοχές τα φασιστικά καθεστώτα αποθάρρυναν ή απαγόρευαν το εξωτερικό εμπόριο, υποστηρίζοντας τον προστατευτισμό. Θεωρούσαν ότι «το υπερβολικό διεθνές εμπόριο θα καθιστούσε την εθνική οικονομία εξαρτώμενη από το διεθνές κεφάλαιο και ως εκ τούτου ευάλωτη στις διεθνείς οικονομικές κυρώσεις». Η οικονομική αυτάρκεια αποτελούσε κύριο στόχο.

Ο φασισμός για τη βία και τον πόλεμο (Βάνδωρος, 2015):

- Η αφετηρία του φασιστικού κινήματος τοποθετείται στο 1919, οπότε ο Μπενίτο Μουσολίνι ιδρύει παραστρατιωτικές ομάδες μάχης (Fasci di Combattimento) (129). Σύμβολο ισχύος του φασισμού έγινε η δέσμη από ράβδους που περιβάλλουν έναν πέλεκυ (λατινική λέξη «fascis») (130).
- «...η βία και η διαρκής διαθεσιμότητα για βίαιη δράση δεν εκλαμβάνονται μόνον ως μέσο πάλης, αλλά και ως εγγενής αξία, που -μεταξύ άλλων- φανερώνει την “υγεία” και την ευρωστία της ομάδας και, κατά προέκταση, τις προοπτικές επιβίωσης και αναπαραγωγής της». Συνεννόηση ή συμβιβασμός με τους αντιπάλους ή εχθρούς - πόσω μάλλον παραχώρηση - δεν νοούνται. Η ανθρώπινη συνθήκη είναι μια κατάσταση πολέμου, όπου βγαίνει νικητής ο ισχυρότερος· η ειρήνη είναι αυταπάτη. Η βία είναι στοιχείο ανδρισμού, «σε ένα αυστηρά πατριαρχικό πλαίσιο». Την αντίληψη αυτή συμπύκνωσε ο Μουσολίνι συνθηματικά: «Ο πόλεμος είναι για τους άνδρες ό,τι η μητρότητα για τις γυναίκες» (133).
- Ο επεκτατισμός και η κατάκτηση εδαφών εξασφαλίζουν πόρους και φθηνή εργατική δύναμη (136).

Ο φασισμός για το κράτος (Βάνδωρος, 2015):

Ο φασισμός θεωρεί το κράτος και την ανάπτυξή του πρωταρχικής σημασίας (130). «...Απορρίπτει το δόγμα της λαϊκής κυριαρχίας και το υποκαθιστά με αυτό της κρατικής κυριαρχίας...» (134 από Rocco A., 2006, *The political theory of fascism* in T. Ball, & R. Dagger (επιμ.), *Ideals and ideologies. A reader*, Λονδίνο: Pearson-Longman). Το κράτος αντικατοπτρίζει την ισχύ του έθνους και πρέπει να χαρακτηρίζεται από δόξα και μεγαλείο (136).

Ο Μουσολίνι αναφερόμενος στο κράτος: «Ο Φασισμός συλλαμβάνει το κράτος ως απόλυτο...». Αποκαλεί το φασιστικό κράτος ως «ηθικό κράτος». Το κράτος είναι «ο εγγυητής της ασφάλειας, ..., ο επιστάτης και ο διαβιβαστής του πνεύματος του λαού...». Το κράτος «παρέχει αγωγή στη δημόσια αρετή στους πολίτες του» και «χαλυβδώνει την ενότητά τους». «Όταν η ιδέα του κράτους εξασθενεί και επικρατούν διαλυτικές και φυγόκεντρες τάσεις προερχόμενες είτε από άτομα είτε από επιμέρους ομάδες, τα έθνη στα οποία παρουσιάζονται τέτοια φαινόμενα οδηγούνται σε παρακμή» (137, από Mussolini, B. (1935), *The doctrine of Fascism* (μτφρ. J. Soames), *The living age*).

Ο φασισμός για την ηγεσία (Βάνδωρος, 2015):

- Εξυμνείται η ηγεσία, η οποία «υπέρκειται των κοινωνικών μέτρων, βάσει των εντελώς εξαιρετικών γνωρισμάτων της». Οι μάζες υποτάσσονται οικειοθελώς στον ηγέτη με δεσμό πίστης. Ο ηγέτης θεωρείται ενεργητικός, δυναμικός, αποφασιστικός μαχητής, αλλά και ότι «ενσαρκώνει και εκφράζει αυθεντικά το πεπρωμένο του έθνους». «Είναι εκείνος και μόνον εκείνος που μπορεί να καθοδηγήσει τον λαό στον στόχο του και να του εμπνεύσει την αφιέρωση στις συλλογικές υποθέσεις, την αυταπάρνηση για την προαγωγή τους και εν τέλει τον ηρωισμό ως τρόπο ζωής» (134). Καισαρισμός, με την εξουσία του ηγέτη να είναι απόλυτη και να εδραιώνεται «με τη λογική της κατίσχυσης και του μιλιταρισμού» (135).
- Πέραν λοιπόν του αρχηγού «υπάρχει μια ηρωική ελίτ» που ξεχωρίζει για το ηθικό και ψυχικό της σθένος και για την έμπρακτη μαχητικότητά της (134).

Ο φασισμός για την ιεραρχία (Βάνδωρος, 2015):

- Ο φασισμός τάσσεται υπέρ της ιεραρχίας. Ούτε στο φασισμό, ούτε στον εθνικοσοσιαλισμό ανατράπηκαν οι παραδοσιακές πολιτικές και κοινωνικές ελίτ· εν πολλοίς διατήρησαν τα προνόμιά τους (132). Μάλιστα, όπως αναφέρει ο Rocco, «...είναι συνετό να εμπιστευτούμε τον συνήθη έλεγχο της πολιτείας σε μια εκλεκτή ελίτ». «Η επιδίωξη της ισότητας αντιμετωπίζεται από τον φασισμό όχι απλώς ως πολιτικά αδόκιμη, αλλά ήδη πρώτα απ' όλα ως επιστημολογικά αστήρικτη, εφόσον αντίκειται στην ίδια τη φύση μας (την οποία, εξυπακούεται, δεν μπορούμε να υπερβούμε)» (133).

Ο φασισμός για το άτομο (Βάνδωρος, 2015):

- «Τα ανθρώπινα και ατομικά δικαιώματα όχι μόνο δεν έχουν καμία βασιμότητα, αλλά αποτελούν εμπόδιο στην ανάπτυξη του καθήκοντος προς την ομάδα. Γενικότερα, στα άτομα ως τέτοια δεν αναγνωρίζεται καμία εγγενής αξία, εφόσον δεν αποτελούν παρά μονάδες της συλλογικότητας στην οποία ανήκουν. Είναι νοητό, κατά προέκταση, να εκλαμβάνονται εργαλειακά, ως αναλώσιμα μέσα στην υπηρεσία της ομάδας, όπως είναι δυνατόν, σε ορισμένες περιστάσεις, να θεωρηθούν βάρος από το οποίο πρέπει η ομάδα να απαλλαγεί» (133). Σημειώνει ο A. Rocco (2006) πως «...η ικανότητα να αγνοείς τα ατομικά συμφέροντα προς όφελος των ανώτερων απαιτήσεων της κοινωνίας και της ιστορίας είναι πολύ σπάνιο χάρισμα και προνόμιο των λίγων εκλεκτών» (134).
- «Άνδρες και γυναίκες οφείλουν να διακατέχονται από αίσθημα καθήκοντος και υψηλής αποστολής προς το σύνολο στο οποίο ανήκουν...» (133). Είναι μέλη του έθνους/κράτους

όπου προσφέρουν «όλη την ύπαρξή τους», την «ψυχική ποιότητά» τους και τις «ανώτερες ηθικές αξίες τους» (2015:132).

- Ο A. Rocco (2006) κάνει λόγο για «θυσία των ατόμων για λογαριασμό της κοινωνίας» (2015:133-134).
- Ο φιλελευθερισμός είναι υπεύθυνος για την αποξένωση των ατόμων από το έθνος (2015:132).

ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ:

1. Βάνδωρος (2015):

- Ο εθνικοσοσιαλισμός προτάσσει την παλιγγενεσία. «Δηλαδή, το παρελθόν (του έθνους, του λαού, της κοινότητας) συνιστά σημείο αναφοράς, πηγή δόξας κ.ο.κ., αλλά όχι και απώτερο προορισμό· ζητούμενο δεν είναι η παλινόρθωσή του. Η παρακμή της σύγχρονης εποχής πρέπει να ξεπεραστεί διά της αναγέννησης του έθνους, διαδικασία όμως η οποία θα το μετασχηματίσει και θα το καταστήσει ριζικά νέο». Το στοιχείο αυτό «διαφοροποιεί αποφασιστικά τον φασισμό από τον συντηρητισμό...» (132). Στο γερμανικό εθνικοσοσιαλισμό, το έθνος βρίσκεται σε αγώνα επιβίωσης για την αποκατάσταση της καθαρότητας του γερμανικού αίματος, ενώ στόχος είναι οι Γερμανοί να καταστούν φυλετικά συνειδητοποιημένοι, να εδραιωθεί και να διασφαλιστεί η πρωτοκαθεδρία του γερμανικού έθνους (138).
- Σε ότι αφορά στον αυτοπροσδιορισμό του εθνικοσοσιαλισμού ως «σοσιαλισμού», υπάρχει μία καθαρά εργαλειακή διάσταση με αρνητικό όμως πρόσημο, λόγω του ότι «οι ναζί επιθυμούσαν να προσεταιριστούν την εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα». Οι εθνικο-σοσιαλιστές αυτοχαρακτηρίζονταν σοσιαλιστές, καθώς ήταν αντι-ατομικιστές, αντι-φιλελεύθεροι, αντι-καπιταλιστές, και έδιναν προτεραιότητα στη συλλογικότητα (της λαϊκής κοινότητας) (143).

Ο εθνοφυλετισμός εθνικοσοσιαλισμού (Βάνδωρος, 2015):

- «...το εθνικοσοσιαλιστικό σχέδιο ήταν η διαμόρφωση της κοινότητας σε μια φυλετικά “καθαρή”, ομοιογενή, συμπαγή μάζα» (143, από Fritzsche, 2013). Υπάρχει και μια ευγονική διάσταση για την υποβοήθηση της «υγιούς, ρωμαλέας και αξιοβίωτης ζωής...», με πρόγραμμα επιλεκτικού ζευγαρώματος μεταξύ των Αρίων (143). Είναι ένα αδιαφοροποίητο σύνολο (145).
- «Ο εθνοφυλετισμός συνιστά μια σύνθεση φυλετισμού και εθνικισμού, τα πρωτεία της οποίας διατηρεί ο φυλετισμός, καθώς θεωρείται ότι το έθνος ανάγεται στη φυλή ως παράγωγό της, διατηρώντας αναλλοίωτα τα γνωρίσματά της». Ο φυλετισμός εμπεριέχει

τη ρατσιστική στάση (138). Το ξένο στοιχείο πρέπει να εξοβελίζεται, να απομακρύνεται (140-141).

- Στον εθνικοσοσιαλισμό ο εθνοφυλετισμός συναντάται στην εκδοχή του αριανισμού (137).

Παρατίθεται για τον εθνοφυλετισμό ολόκληρη η παρακάτω παράγραφος του Βάνδωρου (138), καθώς συμπυκνώνει με χρήσιμο τρόπο πολλά σημαντικά στοιχεία:

- «Ο εθνοφυλετισμός του εθνικοσοσιαλισμού μπορεί να συνοψιστεί στις ακόλουθες ιδέες: (1) η ύπαρξη διαφορετικών ανθρώπινων φυλών αποτελεί φυσικό γεγονός· (2) οι φυλές αποτελούν κλειστά, βιολογικά σύνολα με προσίδια χαρακτηριστικά, περιλαμβανομένων ψυχικών και διανοητικών γνωρισμάτων, τα οποία αναπαράγονται και διαιωνίζονται στο εσωτερικό τους, μέσω του αίματος και μόνον· (3) οι φυλές δημιουργούν τα έθνη, μεταβιβάζοντας σε αυτά τα χαρακτηριστικά τους, ενώ ο εθνικός πολιτισμός αποτελεί πνευματική εκδήλωση της φυλής στην οποία ανάγεται· (4) οι φυλές διακρίνονται σε ανώτερες και κατώτερες· (5) τα έθνη-φυλές βρίσκονται σε διαρκή ανταγωνισμό που εκδηλώνεται με δαρβινικούς όρους, δηλαδή πρόκειται για μάχη επιβίωσης, από την οποία θα επικρατήσει ο ισχυρότερος· (6) στο πλαίσιο αυτής της μάχης πρέπει να διαφυλαχθεί η φυλετική καθαρότητα του έθνους, δηλαδή οι βιολογικές επιμειξίες και οι επείσοακτες πολιτισμικές επιρροές απορρίπτονται εκ προοιμίου ως αλλοιώσεις - κυριολεκτικά, ως εκφυλισμός- και ως στοιχείο (βιολογικής) αποδυνάμωσης του έθνους-φυλής· (7) η πολιτική οφείλει να αποδέχεται τις παραπάνω παραδοχές ως φυσικές και δεδομένες, και να ενεργεί αναλόγως· κατά προέκταση, αποκρούεται ως ψευδής και παραπλανητική οποιαδήποτε ιδέα αντιτίθεται σε αυτές, όπως η ιδέα της ισότητας μεταξύ των ανθρώπων. Αντιστοίχως, δράσεις ή θεσμοί που δεν υπερασπίζονται την εθνοφυλετική αντίληψη θεωρούνται “τεχνητά” και επιβλαβή κατασκευάσματα για το έθνος-φυλή».
- Υπάρχουν φυλές οι οποίες είναι «καταστροφείς του πολιτισμού. Στην κατώτερη βαθμίδα - ως ατελής φυλή, ως υπολειμματικός ανθρώπινος τύπος - κατατάσσονται οι “υπάνθρωποι” Εβραίοι» (138). Θεωρούνται εκφυλιστική δύναμη, ένας μολυσματικός ιός που προσβάλλει το σώμα της κοινότητας. Είναι ελαττωματικός φυλετικός τύπος, ο αντι-τύπος (143, από Lacoue-Labarthe & Nancy, 2008). Χαρακτηρίζονται από τον Χίτλερ ως «πανούκλα», «παράσιτα», «βάκκιοι» (144, από Hitler, A., 1961, Ο αγών μου).
- «Η απομάκρυνση των ξένων φυλών από τις Προσαρτημένες Ανατολικές Επαρχίες [περιοχές στα βόρεια και στα δυτικά της Πολωνίας που προσαρτήθηκαν στο Γερμανικό

Ράιχ] είναι ένας από τους πλέον σημαντικούς στόχους που πρέπει να επιτευχθούν στη Γερμανική Ανατολή. Αυτό είναι το πρώτιστο εθνικό πολιτικό καθήκον που πρέπει να εκτελεστεί στις Προσαρτημένες Ανατολικές Επαρχίες από τον Αρχηγό των Ες Ες και Επίτροπο του Ράιχ για την Ενδυνάμωση του Εθνικού Χαρακτήρα του Γερμανικού Λαού. Στο πλαίσιο επίλυσης αυτού του προβλήματος, το οποίο είναι στενότατα συνδεδεμένο με το εθνικό πρόβλημα των Ανατολικών Επαρχιών, το φυλετικό ζήτημα είναι ύψιστης και αποφασιστικής σημασίας μαζί με τα θέματα της γλώσσας, της εκπαίδευσης και των θρησκευτικών πεποιθήσεων (140, από Stackelberg, R., & Winkle, S. (επιμ.) (2002), *The Nazi sourcebook. An anthology of texts*, Λονδίνο: Routledge).

- «Ως λαό εννοούμε ένα ολόκληρο ζωντανό σώμα, το οποίο είναι φυλετικά ομοιόμορφο και το οποίο υφίσταται ως τέτοιο μέσω μιας κοινής ιστορίας, ενός κοινού πεπρωμένου, μιας κοινής αποστολής και κοινών καθηκόντων... Ο λαός είναι ο χώρος στον οποίο η φυλή μπορεί να αναπτύξει τη δύναμή της... Χωρίς τον λαό η φυλή δεν έχει ζωή· χωρίς τη φυλή ο λαός δεν έχει διάρκεια στον χρόνο» (143, από Beck, 2004 [1952]).

Ο εθνικοσοσιαλισμός για το κράτος (Βάνδωρος, 2015):

- Λογίζεται ως η «εξουσιαστική δομή που επιβάλλει εμπράκτως την αναθεωρημένη, εθνικοσοσιαλιστική αντίληψη περί λαού ως βιολογικής κοινότητας, περιορίζοντας τα μέλη του σε αυτά που (υποτίθεται πως) έχουν γερμανικό αίμα και εξοβελίζοντας ως ξένο σώμα τους υπολοίπους» (141).
- Οι δημόσιες εκδηλώσεις του ναζιστικού καθεστώτος βλέπουν το εντυπωσιακό θέαμα ως επίδειξη ισχύος, μέσω της πρόκλησης φαντασιώσεων μεγαλείου και παντοδυναμίας (145).

Ο εθνικοσοσιαλισμός για την ηγεσία (Βάνδωρος, 2015):

- Στον εθνικοσοσιαλισμό, ο αρχηγός έχει την ολική αυθεντία, απόλυτη εξουσία και θεωρείται αλάθητος (146).

Ο εθνικοσοσιαλισμός για την ιεραρχία (Βάνδωρος, 2015):

- Στον εθνικισμό η άρχουσα τάξη έχει ως στόχο να εξυψώσει το έθνος (136).

ΣΥΝΟΨΗ Β' ΜΕΡΟΥΣ

Στόχος του Β' Μέρους ήταν: α) να δοθεί το θεωρητικό περίγραμμα βασικών εννοιών που υιοθετούνται στην έρευνα, όπως ο γραμμικός άξονας του πολιτικού φάσματος (Αριστεράς - Δεξιάς) και β) να παρουσιαστεί αναλυτικά το ιδεολογικό περιεχόμενο του διπόλου Αριστεράς - Δεξιάς, καθώς και των ενδιάμεσων και ακραίων θέσεων που προκύπτουν.

Από την παραπάνω ανάλυση επιθυμητή είναι η σύνθεση του μοντέλου του πολιτικού προφίλ, η επιλογή δηλαδή εκείνων των θεμάτων, των μεταβλητών, που από κοινού ορίζουν την πολιτική θέση ενός ατόμου ή ενός κειμένου. Το μοντέλο αυτό, που παρουσιάζεται στο Γ' Μέρος, επιχειρεί να τοποθετήσει βάσει κοινών κριτηρίων άτομα και κείμενα στον πολιτικό χώρο, ώστε να μπορούν να επιδέχονται συγκρίσεις ως προς την συνάφειά τους και να καθίσταται δυνατή η αντιστοίχισή τους.

Έχοντας καταλήξει στις μεταβλητές του πολιτικού προφίλ, απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία του μοντέλου του πολιτικού προφίλ είναι να γνωρίζουμε την άποψη κάθε μίας εκ των επτά πολιτικών θέσεων για κάθε μεταβλητή (ώστε άτομο ή κείμενο να λαμβάνει για κάθε μεταβλητή θέση στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς). Τα στοιχεία αυτά μας προσφέρονται από την θεωρητική καταγραφή του Β' Μέρους, κυρίως από το 3ο Κεφάλαιο. Στην συνέχεια, κωδικοποιώντας τα παραπάνω δεδομένα, όπως θα δούμε, δημιουργούμε ένα πολιτικό λεξικό, μέσω του οποίου χρησιμοποιώντας την τεχνική του text mining στόχος είναι να καταστεί εφικτή η αυτόματη ταξινόμηση των πολιτικών κειμένων που διακινούνται εντός ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης στην πολιτική θέση που εκφράζουν. Έτσι, βήμα προς βήμα οδηγούμαστε στο Δ' Μέρος και στην πειραματική εφαρμογή αυτής της ταξινόμησης.

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ

Αναφέρθηκε ήδη από το Α' Μέρος ότι για την ανάπτυξη εξατομικευμένων εφαρμογών, προϋπόθεση είναι η δημιουργία του πλήρους και ακριβούς προφίλ κάθε χρήστη. Χρειάζεται δηλαδή να γνωρίσουμε ποιο είναι το άτομο, συγκεντρώνοντας για αυτό πληροφορίες. Στην εν λόγω έρευνα, όπου στόχος είναι η εξατομικευμένη αποστολή πολιτικού περιεχομένου συμβατού με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ενδιαφέροντα ενός ατόμου/χρήστη, αυτό που χρειάζεται να γνωρίζουμε είναι η πολιτική του στάση, δηλαδή το πολιτικό του προφίλ.

Ως πολιτικό προφίλ ορίζουμε τη σύνθεση διαφόρων μεταβλητών που πιστεύεται ότι επηρεάζουν τις πολιτικές συμπεριφορές και την εκλογική επιλογή. Κάθε πολίτης έχει το δικό του πολιτικό προφίλ, που αποτελείται από ένα διαφορετικό συνδυασμό αυτών των μεταβλητών. Ένα πολιτικό προφίλ αντιστοιχεί σε μία πολιτική θέση στον πολιτικό χώρο.

Στην ενότητα αυτή, θα παρουσιαστεί το μοντέλο που προτείνει η έρευνα για τη σύνθεση του πολιτικού προφίλ. Πρόκειται για σύνθεση στοιχείων που συλλέχθηκαν από την διεξοδική μελέτη της πολιτικής θεωρίας: ένα σύνολο, δηλαδή, παραγόντων που θεωρείται ότι από κοινού καθορίζουν την πολιτική θέση ενός ατόμου, αντανακλούν τα κύρια πολιτικά ζητήματα και ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες.

Όπως θα δούμε, δημιουργούνται τρεις μεγάλες θεματικές κατηγορίες, στις οποίες τοποθετούνται επιμέρους ζητήματα. Παρά το γεγονός ότι τα επιμέρους ζητήματα συχνά αλληλεπικαλύπτονται, επιχειρείται μία γενική ταξινόμηση που μπορεί να τα συνθέσει με τρόπο χρήσιμο. Στη συνέχεια, περιγράφεται η προτεινόμενη συλλογιστική απεικόνισης του πολιτικού προφίλ στον πολιτικό χώρο. Τέλος, παρουσιάζεται ο τρόπος εφαρμογής του προτεινόμενου μοντέλου μέσω της κωδικοποίησης της πολιτικής ιδεολογίας που ενυπάρχει στον λόγο σε λέξεις-κλειδιά. Παρατίθενται, μάλιστα, παραδείγματα πραγματικών κειμένων ελληνικών πολιτικών κομμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΣΥΝΘΕΤΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ

Γ.1.1. Επιλογή θεματικών κατηγοριών

Πρώτο βήμα είναι η δημιουργία ενοτήτων μεταβλητών, δηλαδή θεματικών κατηγοριών, που αποτελούνται από επιμέρους ζητήματα, που εμφανίζουν συνάφεια μεταξύ τους. Η επιλογή αυτών των ενοτήτων αποτελεί ουσιώδες ζήτημα για τη σωστή ταξινόμηση του υπόλοιπου περιεχομένου. Από την μελέτη της θεωρίας προέκυψαν τα εξής:

- a. Από την προσέγγιση των McDonald, Mendes & Kim (2007) σχετικά με: α) την αντίληψη της οικονομίας και β) την διανομή των κύριων υπηρεσιών - και λαμβάνοντας υπόψιν την έννοια του προνομίου που αναφέρεται από τον Bobbio (2013), διακρίνονται δύο κύριες θεματικές κατηγορίες:

- Οικονομικά ζητήματα &
- Κοινωνικά ζητήματα

Ο συλλογισμός γύρω από αυτό το συμπέρασμα είναι ο εξής: Η κυβερνητική ή μη παρέμβαση στην οικονομία και ο έλεγχος των μέσων παραγωγής, που αναφέρονται από τους McDonald, Mendes & Kim (2007), αποτελούν κύρια συστατικά της αντίληψης γύρω από την οικονομική λειτουργία. Από την άλλη, ο διαμοιρασμός των υπηρεσιών (McDonald, Mendes & Kim, 2007) συνδέεται με την αντίληψη περί κράτους πρόνοιας. Έχει τις ρίζες του στην αντίληψη περί προνομίων και, συνεπώς, στην αποδοχή ή μη της κοινωνικής ιεράρχησης. Όλα τα παραπάνω ζητήματα είναι πτυχές της κοινωνικής αντίληψης, του τρόπου δηλαδή με τον οποίον αναγιγνώσκεται η κοινωνική ζωή.

- b. Ο Michelat (1993), όπως είδαμε, στην μελέτη του ως προς τα επιμέρους ζητήματα που καθορίζουν την πολιτική θέση, διακρίνει τις εξής κατηγορίες:

- τις Οικονομικο-κοινωνικές στάσεις &
- τις Εθνο-πολιτιστικές στάσεις.

Για τις ανάγκες της διατριβής δεν ακολουθείται η προσέγγιση του Michelat, διότι κρίνεται ότι η τοποθέτηση οικονομικών και κοινωνικών θεμάτων σε μια ενιαία κατηγορία, θα καθιστούσε την κατηγορία αυτή εξαιρετικά γενική. Ταυτόχρονα, μια πολύ γενική κατηγορία δεν θα επέτρεπε να γίνει σαφώς διακριτή η πραγματική επίδραση κάθε επιμέρους ζητήματος στην συνολική οικοδόμηση του πολιτικού προφίλ. Επιπλέον, κρίνεται ότι τα περισσότερα ζητήματα που ο Michelat τοποθετεί στις «εθνο-πολιτισμικές στάσεις» (σεξουαλική επιτρεπτότητα, παράδοση/εθνικισμός, αντιαυταρχισμός) αποτελούν ζητήματα κοινωνικής αντίληψης. Συνεπώς, μέσα από αυτή τη συλλογιστική, πάλι διακρίνονται οι κατηγορίες α) των οικονομικών ζητημάτων και β) των κοινωνικών ζητημάτων.

Σημειώνεται πως αν και δεν υιοθετείται η κατηγοριοποίησή του, ο Michelat μας δίνει ορισμένα χρήσιμα στοιχεία σχετικά με τα επιμέρους ζητήματα που περιλαμβάνονται

στις δύο κύριες θεματικές κατηγορίες, όπως θα τα δούμε συγκεντρωμένα στη συνέχεια.

Συνοψίζοντας, για το δικό μας μοντέλο γίνεται αποδεκτό ότι τα οικονομικά ζητήματα αποτελούν οπωσδήποτε τον κορμό μιας ξεχωριστής ενότητας μεταβλητών που αφορά συνολικά στην οικονομική λειτουργία και στην οποία περικλείονται περισσότερα επιμέρους ζητήματα που συνδέονται με αυτή, όπως οι εργασιακές σχέσεις και η φορολογία. Στο μοντέλο που προτείνεται η κατηγορία αυτή ονομάζεται «Οικονομική Λειτουργία».

Ταυτόχρονα, λαμβάνοντας υπόψιν την πληθώρα των επιμέρους ζητημάτων γύρω από την κοινωνική ζωή, διακρίνεται η κατηγορία «Κοινωνική Αντίληψη».

- c. Ο Βενιζέλος (2006:65-68) παρουσιάζοντας 10 σημεία ιδεολογικής διαφοράς μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, αναφέρει και ζητήματα όπως: «Αειφορία και προστασία του περιβάλλοντος», «Ειρήνη και παγκόσμια δημοκρατική διακυβέρνηση», «Διεθνής τρομοκρατία». Αυτές οι παράμετροι, μαζί με την «Ευρώπη και εθνική ταυτότητα» που συναντήσαμε στη μελέτη της VPRC, εκφράζουν προβληματισμούς για ζητήματα με διεθνή αντίκτυπο.

Για το δικό μας μοντέλο, ζητήματα η επίδραση των οποίων δεν εξαντλείται στα σύνορα ή στο κοινωνικό πλαίσιο μιας χώρας, αλλά έχουν να κάνουν με τη σχέση μας με τον κόσμο, δηλαδή ζητήματα γύρω από την εξωτερική πολιτική, τον διεθνισμό/εθνοκεντρισμό, τη διεθνή ειρήνη και τη διεθνή τρομοκρατία, τοποθετούνται σε τρίτη διακριτή κατηγορία υπό τον τίτλο «Διεθνή Ζητήματα». Στην κατηγορία αυτή θα ενταχθεί και η αντίληψη για το περιβάλλον. Αν και εκφράζεται σθεναρά η άποψη ότι το περιβάλλον αποτελεί κυρίως κοινωνικό αγαθό και δικαίωμα, υπάρχει και η άποψη που το αντιμετωπίζει και ως οικονομικό αγαθό. Ωστόσο, επιλέγεται να μην ενταχθεί σε καμία από τις δύο αρχικές κατηγορίες, αφενός γιατί κρίνεται ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί κατ' αποκλειστικότητα είτε ως κοινωνικό είτε ως οικονομικό αγαθό, αφετέρου γιατί οι επιδράσεις και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον δεν περιορίζονται στα στενά τοπικά όρια αλλά παρουσιάζουν διεθνές ενδιαφέρον.

Συμπερασματικά, μέσα από αυτή τη συλλογιστική, καταλήγουμε σε ένα μοντέλο με τρεις κύριες θεματικές κατηγορίες:

- A) Οικονομική Λειτουργία
- B) Κοινωνική Αντίληψη
- Γ) Διεθνή Ζητήματα

Γ.1.2. Δομή του πολιτικού προφίλ & ανάλυση των θεματικών κατηγοριών

Όπως ειπώθηκε, οι τρεις κύριες θεματικές κατηγορίες αποτελούνται από επιμέρους ζητήματα που συνθέτουν την συνολική τους εικόνα. Όπως φαίνεται, ζητήματα που εμφανίζουν συνάφεια απαρτίζουν υποενότητες εντός των κατηγοριών. Στον συγκεντρωτικό πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζονται τα επιμέρους ζητήματα που αναδείχθηκαν από την πολιτική θεωρία και έχουν επιλεγεί να περιληφθούν στις κατηγορίες, καθώς και οι υποενότητες που προκύπτουν.

Οι τρεις κύριες θεματικές κατηγορίες και το ακριβές τους περιεχόμενο, αναπτύσσονται ως εξής:

Α) ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ	
1. Οικονομία:	
A.1.1.	Κρατική παρέμβαση στην οικονομία
A.1.2.	Ιδιοκτησία μέσων παραγωγής
A.1.3.	Οικονομική παγκοσμιοποίηση
A.1.4.	Μοντέλο διανομής πλούτου
2. Εργασία:	
A.2.1.	Πλήρης/Ελαστικοποιημένη απασχόληση
A.2.2.	Προστασία εργαζομένων
A.2.3.	Εργατικά συνδικάτα
3. Φορολογία:	
A.3.1.	Μοντέλο φορολογίας
Β) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ	
1. Προνόμια - Κοινωνικές υπηρεσίες/Πρόνοια - Διοίκηση:	
B.1.1.	Η έννοια του προνομίου
B.1.2.	Κρατική ή μη συμμετοχή στη διανομή κοινωνικών υπηρεσιών
B.1.3.	Μοντέλο κρατικής διοίκησης
2. Ισότητα - Κοινωνική ιεράρχηση:	
B.2.1.	Αντίληψη περί ισότητας
B.2.2.	Αντίληψη περί κοινωνικής ιεράρχησης
3. Ιδιώτευση:	
B.3.1.	Κολλεκτιβισμός vs. Ατομικισμός

4. Ισορροπία μεταξύ ισότητας και ελευθερίας:	
B.4.1.	Έμφαση στην ισότητα ή στην ελευθερία
5. Ανθρώπινα δικαιώματα, Διακρίσεις & Ανοικτότητα της κοινωνίας, Μεταναστευτικό:	
B.5.1.	Ανθρώπινα δικαιώματα, διακρίσεις και αντίληψη για τη διαφορετικότητα
B.5.2.	Ανοικτότητα - Πολυπολιτισμικότητα κοινωνίας, Μεταναστευτικό ζήτημα
6. Η σχέση με την παράδοση:	
B.6.1.	Χειραφέτηση vs. Παράδοση
B.6.2.	Αντίληψη για τη θρησκεία και την εθνική κληρονομιά
7. Αντίληψη για τη χρήση βίας:	
B.7.1.	Αποδοχή ή μη της χρήσης βίας
8. Αντίληψη περί εξουσίας. Διαμαρτυρία vs. Καταστολή:	
B.8.1.	Αντίληψη για την κρατική εξουσία και την διαμαρτυρία
B.8.2.	Άποψη για τις δυνάμεις καταστολής
Γ) ΔΙΕΘΝΗ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	
1. Οικολογική προστασία:	
Γ.1.1.	Προστασία περιβάλλοντος και περιβάλλον ως οικονομικό αγαθό
2. Εξωτερική πολιτική - Διεθνείς σχέσεις:	
Γ.2.1.	Παγκόσμια ειρήνη vs. Πάταξη της τρομοκρατίας
Γ.2.2.	Διεθνισμός vs. Εθνικισμός
Γ.2.3.	Στάση απέναντι σε ΗΠΑ, NATO, ΕΕ

Στην παρούσα έρευνα υποστηρίζεται ότι για να οικοδομήσουμε με πληρότητα το πολιτικό προφίλ ενός ατόμου, χρειάζεται να γνωρίζουμε τις απόψεις και τις στάσεις του σε όλα τα παραπάνω επιμέρους ζητήματα. Σε κάθε περίπτωση, αν αυτό δεν είναι πάντα απολύτως εφικτό, όσο πιο πολλά στοιχεία διατίθενται για τις απόψεις ενός ατόμου στα επιμέρους ζητήματα, τόσο πιο πλήρης θα είναι η εικόνα που θα δημιουργηθεί ανά κατηγορία και συνεπώς τόσο πιο πλήρες και σωστό θα είναι το πολιτικό του προφίλ.

Σημειώνεται εδώ, ότι όπως το προφίλ του χρήστη λειτουργεί δυναμικά και εξελίσσεται, δυναμικό είναι και το μοντέλο του πολιτικού προφίλ, δηλαδή θα μπορούσε ενδεχομένως να αναθεωρηθεί και να προσαρμοστεί σε ένα διαφορετικό πλαίσιο, π.χ. με την προσθαφαίρεση επιμέρους ζητημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΧΩΡΟ

Γ.2.1. Η σχέση πολιτικής θέσης και γραμμικής κλίμακας Αριστεράς - Δεξιάς

Σκοπός λειτουργίας του μοντέλου του πολιτικού προφίλ είναι να ανακαλύψει την πολιτική θέση ενός χρήστη. Η πολιτική θέση είναι μια έννοια που προϋποθέτει την αποτύπωσή της στον χώρο. Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν οι θεωρητικές προσεγγίσεις αναφορικά με το πολιτικό φάσμα, ως χωρική αντίληψη αποτύπωσης των πολιτικών θέσεων. Είδαμε ότι έχει επικρατήσει η τοποθέτηση των πολιτικών θέσεων πάνω στον μονοδιάστατο γραμμικό άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, ενώ παρουσιάστηκε εκτενώς το περιεχόμενο των επτά κύριων πολιτικών θέσεων που εντοπίζονται κατά μήκος του άξονα αυτού.

Έχοντας επιβεβαιώσει την αξία του γραμμικού άξονα Αριστεράς - Δεξιάς ως σχήμα απεικόνισης των πολιτικών θέσεων και κατανόησης των μεταβολών που συντελούνται κατά τη μετάβαση από τη μία θέση στην άλλη, μπορούμε να υιοθετήσουμε για την έρευνά μας την άποψη ότι τόσο ένα άτομο όσο και ένα πολιτικό περιεχόμενο π.χ. ένα κείμενο μπορούν να τοποθετηθούν επάνω σε αυτόν τον γραμμικό άξονα, λαμβάνοντας πολιτική θέση.

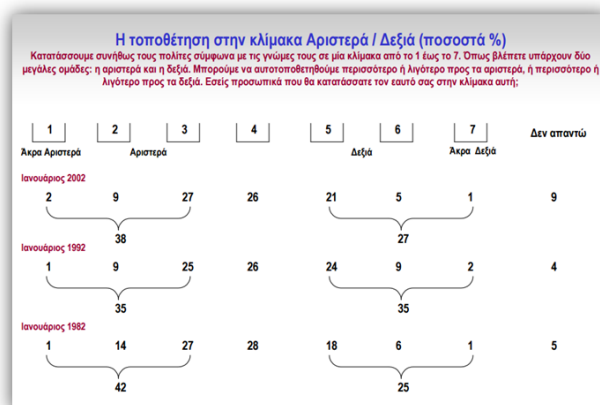
Η λογική της χωρικής αναλογίας στον γραμμικό άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, έχει, όπως θα δούμε, σε διάφορες παραλλαγές επικρατήσει ερευνητικά:

- Ήδη έγινε μια σύντομη αναφορά στη μελέτη των Castles & Mair (1984:75), που τοποθετούσε στον γραμμικό άξονα τις πολιτικές θέσεις ως εξής: Άκρα Αριστερά (0), Μετριοπαθής Αριστερά ($2\frac{1}{2}$), Κέντρο (5), Μετριοπαθής Δεξιά ($7\frac{1}{2}$), Άκρα δεξιά (10).
- Ο Downs αναπαριστά τη σχετική τοποθέτηση πολιτικών κομμάτων και ψηφοφόρων χρησιμοποιώντας μία χωρική αναλογία χτισμένη με βάση το έργο του Harold Hotelling (1929) και του Smithies (1941). Αυτή η χωρική αναλογία, αναπαριστά τις πολιτικές προτιμήσεις των ψηφοφόρων σε μία γραμμική κλίμακα, που από τα αριστερά προς τα δεξιά, παίρνει τιμές από το μηδέν έως το 100. «... Οι ψηφοφόροι τείνουν να επιλέγουν τα κόμματα που είναι πιο κοντά στη θέση τους και τα κόμματα τείνουν να τοποθετούνται σε ένα σημείο της κλίμακας, που μεγιστοποιεί τον πιθανό αριθμό των εκλογικών ψήφων. Αν ένας ψηφοφόρος τοποθετείται στη θέση 35 της κλίμακας, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι όταν έχει να επιλέξει μεταξύ ενός κόμματος που τοποθετείται στη θέση 30 και ενός άλλου που τοποθετείται στη θέση

25, θα επιλέξει εκείνο που βρίσκεται στη θέση 30. Παρομοίως, θα επιλέξει ένα πολιτικό κόμμα στη θέση 40 από ένα άλλο στη θέση 45» (Antunes, 2010:161).

- Στην ίδια λογική, ήδη από το 1962, ο Jean Laponce είχε προτείνει έναν τοπογραφικό δείκτη, ζητώντας από τους ερωτηθέντες να τοποθετήσουν τους εαυτούς τους αλλά και συγκεκριμένες έννοιες και πολιτικά πρόσωπα σε έναν χώρο που οριοθετείτο από την ακραία Αριστερά και την ακραία Δεξιά, «ζωγραφίζοντας ένα τόξο από το κέντρο εξωτερικά προς την επιλεγμένη θέση». Οι απαντήσεις στη συνέχεια «ομαδοποιήθηκαν σε εννέα κατηγορίες για τη διευκόλυνση της ανάλυσης» (Michelat, 1993:68).
- Σημειώνουν οι Marcel & Witkowski (2003, από μετάφραση Χριστόφορου Βερναρδάκη, 2005:2): «Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να αυτοτοποθετηθεί κανείς στον άξονα αριστερά / δεξιά. Μπορεί να εκφράσει ρητορικά την τοποθέτησή του στον ένα ή στον άλλο πολιτικό χώρο (“είμαι αριστερός”, “είμαι δεξιός”, ή “δεν είμαι ούτε αριστερός ούτε δεξιός”), μπορεί επίσης να υποδείξει την εγγύτητά του σε κάποιο κόμμα (κλίμακα “κοντά / μακριά”) και εξ’ αυτής να συναχθεί το συμπέρασμα για το αν ανήκει στον ένα ή στον άλλο χώρο (με τις γνωστές ατέλειες που παρουσιάζονται στην ερευνητική εμπειρία: απουσία ενός πραγματικά κεντρώου κόμματος, διαφωνίες ως προς την κατάταξη του κόμματος των Πρασίνων ή του κόμματος των “Κυνηγών-Ψαράδων”)). Οι ίδιοι (Marcel & Witkowski, 2005:2) για τη διαδικασία της αυτοτοποθέτησης στο φάσμα Αριστεράς - Δεξιάς, επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν την επταβάθμια κλίμακα της SOFRES.
Η TNS (πρώην Sofres) είναι γαλλικό ινστιτούτο δειγματοληπτικών ερευνών, που δημιουργήθηκε το 1963 από τον Pierre Weill. Σήμερα, η TNS Sofres είναι μέλος του ομίλου ερευνών αγοράς TNS και θεωρείται κορυφαίο ίδρυμα στον τομέα του (Wikipedia, Λήμμα “TNS Sofres”).
- Κατά τον Michelat (1993:65), η κλίμακα SOFRES παρουσιάζει τον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς ως χωρική διάσταση και αποτελεί από το 1964 εργαλείο συνεπών μετρήσεων. Ο δείκτης αυτός κατασκευάστηκε από τους E. Deutsch, D. Lindon και P. Weill και περιλαμβάνει αρκετές θέσεις, ώστε να παράγει απαντήσεις με υψηλό βαθμό ακρίβειας (Michelat, 1993:69). Η κλίμακα λαμβάνει 7 τιμές και χωρίζεται σε δύο ομάδες (μία αριστερόστροφη και μία δεξιόστροφη) (Michelat, 1993:65). Σχετικά με την κλίμακα SOFRES, ο μεταφραστής του άρθρου των Marcel & Witkowski (2005:2),

Χ. Βερναρδάκης, αναφέρει σε υποσημείωσή του: «Πρόκειται για την αυτοτοποθέτηση σε μια κλίμακα 1-7, όπου το 1 είναι το πιο αριστερό άκρο και το 7 το πιο δεξιό. Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται παραδοσιακά στις πολιτικές έρευνες περισσότερο η κλίμακα 1-10 (όπου 1 το πιο αριστερό άκρο και 10 το πιο δεξιό)».

Εικόνα 4: Αυτοτοποθέτηση των πολιτών στην επταβάθμια γραμμική κλίμακα της SOFRES (Πηγή: Marcel & Witkowski, 2005:3).

Ειπώθηκε ότι στη διατριβή υιοθετείται η αντίληψη περί γραμμικού άξονα Αριστεράς - Δεξιάς, ως σχήμα αποτύπωσης των πολιτικών θέσεων. Από τις παραλλαγές της χωρικής αναλογίας που παρουσιάστηκαν παραπάνω επιλέγεται η λογική της επταβάθμιας κλίμακα SOFRES (1-7), ως περισσότερο χρηστική σε σχέση με τις κλίμακες 1-10 και 1-100, λαμβάνοντας υπόψιν ότι από την μελέτη της πολιτικής θεωρίας έχουν προκύψει 7 κύριες πολιτικές θέσεις. Έτσι επιτρέπεται μία άμεσα ορατή αντιστοίχιση μεταξύ των τιμών της κλίμακας και των πολιτικών θέσεων.

Η διαχρονικότητα της αντιστοίχισης αυτής φανερώνεται από τη σχέση που προκύπτει μεταξύ της αυτό-τοποθέτησης στην επταβάθμια κλίμακα και της τελικής κομματικής προτίμησης μέσω της ψήφου, που περιγράφεται στο άρθρο των Marcel & Witkowski (2005:6-8, από Jérôme Jaffré και Anne Muxel, 1997, “Les repères politiques” στον τόμο *L'Électeur a ses raisons*, D. Boy & N. Mayer (ed.), Paris, Presses de Sciences-Po). Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι:

«Οι Jérôme Jaffré και Anne Muxel είχαν δείξει το 1995 ότι θα μπορούσε να επιβεβαιωθεί πολύ καλά η συνοχή της κλίμακας Αριστερά / Δεξιά παρατηρώντας την άμεση σχέση που έχει με την κομματική προτίμηση. Προσπαθήσαμε να δούμε αν η σχέση αυτή διατηρείται και σήμερα. Και, τελικά, το 2002 όπως και το 1995, διαπιστώνει κανείς ότι οι ψηφοφόροι βρίσκονται στη θέση τους: όσοι αυτοτοποθετούνται στη θέση 1 (την πιο αριστερή) κατά

πλειοψηφία δηλώνουν ότι πρόσκεινται στην άκρα Αριστερά (35%) και στο Κομμουνιστικό Κόμμα (24%). Αυτοί που αυτοτοποθετούνται στη θέση 2 μοιράζονται σε πιο πλατιά κομματική βεντάλια, δείχνοντας μια προτίμηση στο Σοσιαλιστικό Κόμμα (49%). Αυτοί της θέσης 3 είναι πλειοψηφικά προσκείμενοι στο Σοσιαλιστικό Κόμμα (66%)».

Οι ερευνητές σημειώνουν ως ιδιαίτερη την περίπτωση του κόμματος των Πρασίνων, που ελκύει ψηφοφόρους από όλους τους χώρους της Αριστεράς και του Κέντρου.

Για τη δεξιά ομάδα της κλίμακας αναφέρεται: «Αντίστροφα, οι εκλογείς που αυτοτοποθετούνται στις τρεις δεξιές θέσεις της κλίμακας μοιράζονται κατά 80% μεταξύ των δεξιών κομμάτων, με μια δυνατή συσχέτιση της θέσης 7 (άκρα δεξιά), με το 65% όσων τοποθετούνται εκεί να δηλώνουν προσκείμενοι είτε στο Front National (Εθνικό Μέτωπο - Λεπέν) είτε στο Ρεπουμπλικανικό Εθνικό Κίνημα».

«Όσο για την κεντρική θέση (4) της κλίμακας, επιβεβαιώνεται ότι συγκεντρώνει, από τη μια μεριά τους “απολιτικούς κεντρώους” που δεν ενδιαφέρονται για την πολιτική ή που δεν αναγνωρίζονται στο σημερινό πολιτικό τοπίο (36% όσων “δεν έχουν κομματική προτίμηση”), από την άλλη μεριά τους “πολιτικοποιημένους κεντρώους” που ενδιαφέρονται για την πολιτική και μοιράζονται ανάμεσα στα μετριοπαθή κόμματα της Αριστεράς και της Δεξιάς, στο μέτρο που απουσιάζει ένα κόμμα πραγματικά κεντρώο».

Από τα παραπάνω, οι Marcel & Witkowski (2005:8), καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι διατηρείται διαχρονικά μία στενή σχέση ανάμεσα στο πώς οι άνθρωποι αυτοτοποθετούνται στον γραμμικό άξονα του πολιτικού χώρου και στον τρόπο με τον οποίον αποκρυπτογραφούν τον κομματικό χώρο και συνεπώς προβαίνουν στις επιλογές τους. Συνεπώς, αυτοτοποθετούμενα τα άτομα π.χ. στο σημείο 1 της κλίμακας, έχουν κατά νου ποια ακριβώς πολιτική θέση πρεσβεύει.

Από όσα ειπώθηκαν, γίνεται για την έρευνα δεκτό ότι οι τιμές της κλίμακας SOFRES αποκωδικοποιούνται στις εξής πολιτικές θέσεις: 1=Άκρα Αριστερά, 2=Αριστερά, 3=Κεντροαριστερά, 4=Κέντρο, 5=Κεντροδεξιά, 6=Δεξιά και 7=Άκρα Δεξιά. Η επταβάθμια κλίμακα καθιστά εφικτή τη δημιουργία ενός κοινού συστήματος μέτρησης, που θα μπορεί να αποδώσει τιμές στα άτομα, στα πολιτικά κείμενα, αλλά και στα κόμματα, οι οποίες θα είναι συγκρίσιμες. Έτσι καθίσταται εφικτό να υπολογιστεί η χωρική εγγύτητα, δηλαδή η συνάφειά τους, σε ποικιλία συνδυασμών: μεταξύ ατομών, ατόμων και κειμένων, ατόμων και κομμάτων, κειμένων και κειμένων, κειμένων και κομμάτων.

Γ.2.2. Ο προτεινόμενος τρισδιάστατος πολιτικός χώρος

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η μεθοδολογία που προτείνεται για την απεικόνιση της πολιτικής θέσης στο χώρο. Είδαμε ότι η διατριβή δέχεται την αντίληψη περί γραμμικού άξονα Αριστεράς - Δεξιάς ως σχήματος χωρικής απεικόνισης των πολιτικών θέσεων. Υποστηρίζεται όμως ότι για να πετύχουμε την ακριβέστερη απεικόνιση του πολιτικού προφίλ ενός ατόμου, δεν είναι επαρκές να του αποδώσουμε απλά μία θέση στον μονοδιάστατο άξονα που θα αντανακλά την συνολική πολιτική συμπεριφορά του, αλλά είναι προτιμότερο να του αποδώσουμε τρεις διακριτές θέσεις που θα αντιστοιχούν στις τρεις θεματικές κατηγορίες που αναδείχθηκαν από την δομή του πολιτικού προφίλ, κάθε μία από τις οποίες αντιστοιχεί σε έναν διακριτό άξονα. Έτσι, το άτομο θα χαρακτηρίζεται ως προς το πολιτικό του προφίλ από τρεις τιμές που αντιστοιχούν σε τρία σημεία σε τρεις άξονες. Αυτό φυσικά προϋποθέτει μία μέθοδο απόδοσης τιμής ανά άξονα.

Γ.2.2.1. Απόδοση τιμής ανά άξονα

Η συνολική τιμή κάθε κατηγορίας προκύπτει από τις υποενότητες που την απαρτίζουν. Παραδείγματος χάριν, όπως φαίνεται από τη δομή του πολιτικού προφίλ στην Κατηγορία Α «Οικονομική Λειτουργία», υπάρχουν 3 υποενότητες: Οικονομία, Εργασία, Φορολογία. Οι υποενότητες αυτές θεωρούνται ισοδύναμες, συνεπώς η συνολική τιμή της κατηγορίας προκύπτει από τον υπολογισμό του μέσου όρου τους.

Οι τιμές των υποενότητων προκύπτουν από τις τιμές των επιμέρους ζητημάτων. Π.χ. η υποενότητα Α.1. έχει 4 επιμέρους ζητήματα, τα οποία θεωρείται ότι ισοδύναμα συνθέτουν την εικόνα της. Συνεπώς, η τιμή της υποενότητας προκύπτει από το μέσο όρο των υποζητημάτων της.

Η άποψη που εκφέρεται σε κάθε επιμέρους ζήτημα έχει πολιτικό πρόσημο, άρα αντιστοιχεί σε πολιτική θέση. Επομένως, κάθε επιμέρους ζήτημα αντιπροσωπεύεται μεμονωμένα στον άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Συνεπώς, κάθε υποζήτημα παίρνει τιμή που αντιστοιχεί στο εύρος Άκρας Αριστεράς - Άκρας Δεξιάς 1-7. Συνεπώς, ο μέσος όρος που προκύπτει ως τιμή της υποενότητας δεν αντιστοιχεί απαραίτητα σε ακέραιο αριθμό αλλά μπορεί να είναι δεκαδικός. Το ίδιο ισχύει και για τις κατηγορίες. Γίνεται κατανοητό λοιπόν ότι ο άξονας στον οποίο τοποθετούνται τα σημεία είναι συνεχής και μπορεί να απεικονίσει οποιαδήποτε θέση ανάμεσα σε δύο απόλυτες τιμές.

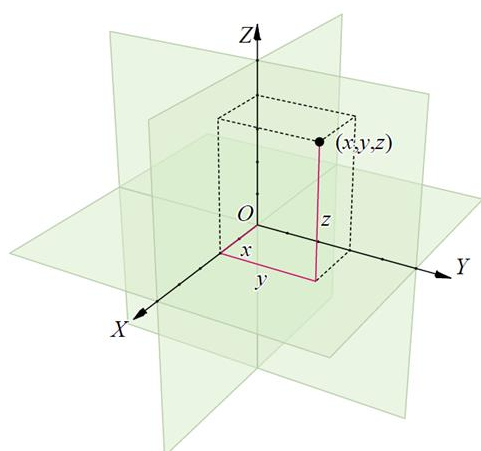
Ειπώθηκε ότι για να οικοδομήσουμε το πλήρες πολιτικό προφίλ ενός ατόμου πρέπει να γνωρίζουμε τις απόψεις του σε όλα τα επιμέρους ζητήματα των τριών κατηγοριών. Σημειώνεται όμως πως σε περίπτωση που δεν έχουμε απαντήσεις-τιμές για όλα τα υποζητήματα μιας υποενότητας, η τιμή της προκύπτει από τον μέσο όρο των υποζητημάτων για τα οποία διαθέτουμε απαντήσεις - και άρα τιμές. Το ίδιο ισχύει και σε επίπεδο κατηγορίας, καθώς υπάρχει το ενδεχόμενο να μην διαθέτει το σύστημα στοιχεία για κάποια υποενότητα. Το ίδιο μπορεί να συμβαίνει και σε επίπεδο προφίλ, καθώς αυτό μπορεί να μην είναι πλήρες ή να εκλείπει η τιμή κάποιας κατηγορίας: π.χ. ένα κείμενο μπορεί να είναι αμιγώς οικονομικό και συνεπώς να μην διαθέτει τιμές για τις κατηγορίες της Κοινωνικής Αντίληψης και των Διεθνών Ζητημάτων.

Στην επόμενη ενότητα θα παρουσιαστεί ο τρόπος απεικόνισης ενός πλήρους πολιτικού προφίλ - πλήρους με την έννοια ότι υπάρχει τιμή για κάθε μία κατηγορία.

Γ.2.2.2. Απεικόνιση του πολιτικού προφίλ στις τρεις διαστάσεις:

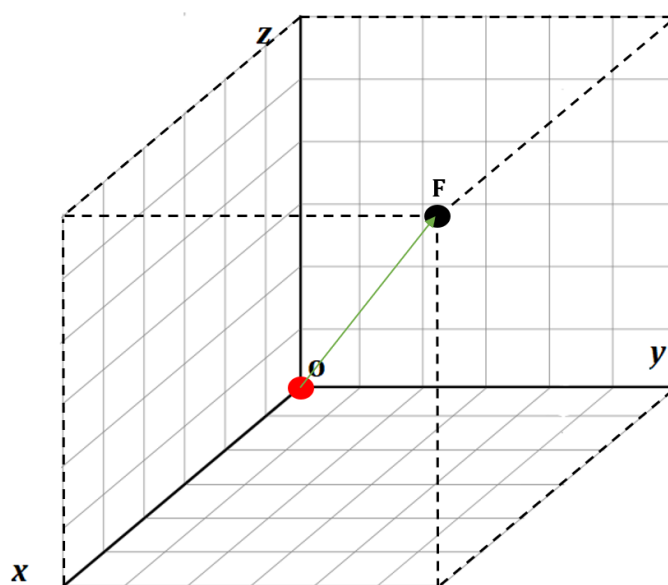
Οι τρεις άξονες προϋποθέτουν την τρισδιάστατη απεικόνιση του πολιτικού προφίλ στο χώρο. Ως σχήμα απεικόνισης, ενδείκνυται το καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων στο χώρο. Τι είναι το καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων στο χώρο:

«Στις τρεις διαστάσεις, εκτός από τους άξονες x και y ορίζουμε και έναν τρίτο άξονα z , κάθετο στο επίπεδο που ορίζουν οι δύο πρώτοι. Έτσι κάθε σημείο στο χώρο μπορεί να παρασταθεί από μία μοναδική τριάδα αριθμών (x, y, z) , με κάθε συντεταγμένη να αντιστοιχεί στην κάθετη απόσταση του σημείου από κάθε έναν από τους τρεις άξονες αντίστοιχα» (Wikipedia, Λήμμα «Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων»).

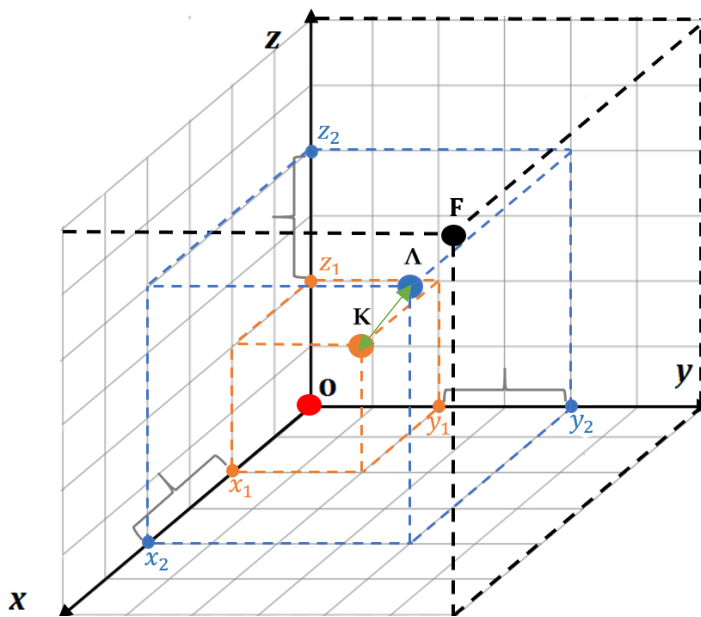
Σχήμα 5: Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων (Πηγή: Wikipedia, Λήμμα «Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων»).

Συνεπώς, κάθε πολιτικό προφίλ αντιστοιχεί σε ένα σημείο στον τρισδιάστατο χώρο, ο οποίος ορίζεται από τους τρεις άξονες των θεματικών κατηγοριών. Οι άξονες αυτοί, όπως είδαμε, μπορούν να παίρνουν τιμές που αντιστοιχούν στο εύρος Άκρα Αριστεράς - Άκρα Δεξιάς, δηλαδή 1-7 σύμφωνα με τη λογική της κλίμακας SOFRES. Σημειώνεται ότι επειδή είθισται οι άξονες του καρτεσιανού συστήματος να έχουν ως σημείο αφετηρίας το 0, για τις ανάγκες τις έρευνάς μας, η λογική αντιστοίχισης σημείων και πολιτικών θέσεων προσαρμόζεται ως εξής: 0=Άκρα Αριστερά, 1=Αριστερά, 2=Κεντροαριστερά, 3=Κέντρο, 4=Κεντροδεξιά, 6=Άκρα Δεξιά. Συνεπώς, ο πολιτικός χώρος εντός του οποίου θα τοποθετηθούν τα πολιτικά προφίλ μπορεί να αποτυπωθεί ως ένας κύβος με 12 ίσες ακμές που λαμβάνουν τιμές 0-6.

Σχήμα 6: Ο πολιτικός χώρος στις τρεις διαστάσεις.

Στο παραπάνω σχήμα αποτυπώνεται ο πολιτικός χώρος στις τρεις διαστάσεις του (x,y,z) . Κάθε διάσταση λαμβάνει ελάχιστη τιμή 0 και μέγιστη 6. Η μέτρηση και για τους τρεις άξονες ξεκινάει από το σημείο O. Το σημείο O ($x=0, y=0, z=0$) αντιπροσωπεύει το απόλυτα Άκρα Αριστερό προφίλ, ενώ το σημείο F ($x=6, y=6, z=6$) αντιπροσωπεύει το απόλυτα Άκρα Δεξιό προφίλ. Το F βρίσκεται απέναντι διαγωνίως από το σημείο O. Η απόσταση O και F απεικονίζεται με το πράσινο βέλος και είναι η μέγιστη δυνατή απόσταση στην ευθεία στον πολιτικό χώρο.

Σχήμα 7 : Παράδειγμα απεικόνισης δύο πολιτικών προφίλ στον πολιτικό χώρο.

Στο σχήμα δίνεται ένα παράδειγμα απεικόνισης των πολιτικών προφίλ στον τρισδιάστατο χώρο. Πέραν των σημείων O και F, απεικονίζονται επίσης το Σημείο K ($x_1 = 2, y_1 = 2, z_1 = 2$) με πορτοκαλί που αντιπροσωπεύει το απόλυτα Κεντροαριστερό προφίλ και το Σημείο Λ ($x_2 = 4, y_2 = 4, z_2 = 4$) με γαλάζιο που αντιπροσωπεύει το απόλυτα Κεντροδεξιό προφίλ. Ας υποθέσουμε ότι το σημείο K (x, y, z) που φαίνεται στο σχήμα ως σημείο συνάντησης των τριών συντεταγμένων - μεταβλητών, αφορά στις τιμές ενός χρήστη Δ. Το πολιτικό του προφίλ διαμορφώνεται ως εξής: Οικονομική λειτουργία (x) = 2 (Κεντροαριστερά), Κοινωνική Αντίληψη (y) = 2 (Κεντροαριστερά) και Διεθνή ζητήματα (z) = 2 (Κεντροαριστερά). Είναι προφανές ότι αυτός ο χρήστης αντιστοιχεί στο απόλυτα Κεντροαριστερό προφίλ. Αντίστοιχα ένας χρήστης E (4,4,4) αντιστοιχεί στο σημείο Λ και το απόλυτα Κεντροδεξιό προφίλ. Φυσικά, όπως θα δούμε σε παράδειγμα που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια, δεν είναι απαραίτητο τα προφίλ να εμφανίζουν την ίδια ακριβώς τιμή σε κάθε κατηγορία. Για παράδειγμα, κάποιο άτομο θα μπορούσε στα οικονομικά ζητήματα να κλίνει προς τα Δεξιά ή να τοποθετείται στο Κέντρο, ενώ στα κοινωνικά προς τα Αριστερά.

Σημειώνεται ότι η απεικόνιση ενός προφίλ στον τρισδιάστατο χώρο μπορεί να γίνει αν υπάρχουν τιμές και για τις τρεις κύριες κατηγορίες, αν είναι δηλαδή, όπως ειπώθηκε, πλήρες. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει τιμή για μία εκ των τριών κατηγοριών αλλά υπάρχει για τις άλλες δύο, η απεικόνιση γίνεται στον επίπεδο χώρο. Αν είναι γνωστή η τιμή μίας μόνο κατηγορίας, η απεικόνιση γίνεται στον μονοδιάστατο άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Προφίλ που δεν χαρακτηρίζονται από τον ίδιο αριθμό διαστάσεων, δεν μπορούν να

τοποθετηθούν στον ίδιο χώρο και επομένως να συγκριθούν ως προς το σύνολό τους, αλλά μόνο όσον αφορά στις κοινές τους διαστάσεις: π.χ. αν ένα προφίλ χαρακτηρίζεται από τις διαστάσεις x, y, z και ένα άλλο από τις x, y θα συγκριθούν μόνο ως προς τις κοινές τους διαστάσεις και - συνεπώς - θα τοποθετηθούν στον δισδιάστατο επίπεδο χώρο. Παρόμοια αν δύο προφίλ έχουν μόνο μία κοινή διάσταση θα τοποθετηθούν στον μονοδιάστατο άξονα.

Η προσέγγιση αποτύπωσης των προφίλ στον τριδιάστατο χώρο, θεωρείται ότι θα μας επιτρέψει να παρατηρήσουμε πιθανές αποκλίσεις του ιδίου ατόμου στις επιμέρους κατηγορίες. Για παράδειγμα, κάποιο άτομο μπορεί στα οικονομικά ζητήματα να κλίνει προς τα Δεξιά και στα κοινωνικά προς τα Αριστερά. Έτσι ένα σύστημα εξατομίκευσης θα είναι σε θέση να γνωρίζει λεπτομερέστερα το άτομο, έχοντας τη δυνατότητα να προσαρμόσει ανάλογα το περιεχόμενο που θα του προτείνει.

Ταυτόχρονα, η προτεινόμενη μέθοδος μπορεί να καταγράψει ακόμη και τις μικρές αποκλίσεις μεταξύ των χρηστών, προσφέροντας στοιχεία σχετικά με την ποιοτική τους προέλευση. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι ένας χρήστης Α λαμβάνει τις τιμές: Οικονομική λειτουργία (x) = 3, Κοινωνική Αντίληψη (y) = 3 και Διεθνή Ζητήματα (z) = 3. Στην περίπτωση αυτή, γνωρίζουμε ότι το άτομο αυτό τοποθετείται πολιτικά αμιγώς στο Κέντρο. Έστω ότι ένας άλλος χρήστης ή κάποιο πολιτικό περιεχόμενο Β λαμβάνει τις τιμές: Οικονομική λειτουργία (x) = 3, Κοινωνική Αντίληψη (y) = 2 και Διεθνή Ζητήματα (z) = 3. Εμπειρικά καταλαβαίνουμε ότι το άτομο αυτό τοποθετείται στο Κέντρο με κάποια κλίση προς την Κεντροαριστερά. Όμως, γνωρίζουμε ότι ο/το Β διαφέρει με τον χρήστη Α ως προς την Κοινωνική Αντίληψη κατά μία θέση.

Καθώς, υπάρχει πλήθος χρηστών και καθώς, όπως είδαμε, οι τιμές τους δεν αντιστοιχούν απαραίτητα σε ακέραιους αριθμούς αλλά και σε δεκαδικούς, ενώ μπορούν να υπάρχουν ποικίλες παραλλαγές ως προς τις αποκλίσεις τους, είναι εξαιρετικά χρήσιμη για το σύστημα της εξατομίκευσης η αποτύπωση της θέσης τους στον τρισδιάστατο χώρο και η μέτρηση και οπτικοποίηση της μεταξύ τους απόστασης. Το ίδιο εργαλείο απεικονίζει και τη χωρική απόσταση χρηστών και περιεχομένου, όπως θα δούμε.

Γ.2.3. Σύγκριση των πολιτικών προφίλ

Επόμενο βήμα είναι να μπορέσουμε να συγκρίνουμε τα προφίλ που αποτυπώνονται ως σημεία στον πολυδιάστατο πολιτικό χώρο, ώστε να εντοπίσουμε σχέσεις ομοιότητας μεταξύ τους, από τις οποίες θα προκύψει η εξατομικευμένη παραγωγή συστάσεων. Στην ενότητα

αυτή, θα παρουσιαστούν μέθοδοι σύγκρισης που βασίζονται στη μέτρηση της απόστασης μεταξύ των σημείων, καθώς και στην ομοιότητα των διανυσμάτων τους.

Γ.2.3.1. Απόσταση

Ένας τρόπος καθορισμού του βαθμού ομοιότητας δύο παρατηρήσεων είναι με τον υπολογισμό της απόστασης τους. Για παράδειγμα, στο Σχήμα 7 οι γκρι αγκύλες απεικονίζουν την ευθεία απόσταση δύο σημείων ανά άξονα, ενώ το διπλό πράσινο βέλος απεικονίζει την συνολική ευθεία απόσταση των δύο προφίλ στο χώρο. Ας δούμε περισσότερα για την έννοια της απόστασης και τις μετρικές της:

Γενικά, ως απόσταση θεωρείται «μια αριθμητική περιγραφή του πόσο μακριά είναι τα αντικείμενα». «Στη βασική Γεωμετρία η έννοια της απόστασης ορίζεται ως το ελάχιστο μήκος ευθύγραμμου τμήματος που συνδέει σημεία, ευθείες ή επίπεδα μεταξύ τους» (Wikipedia, Λήμμα «Απόσταση»). Και στην ανάλυση δεδομένων, η έννοια της απόστασης είναι εξαιρετικά σημανίονσα.

Όπως επισημαίνει ο Γούναρς (2014), η απόσταση είναι α) θετική, β) ανακλαστική, γ) συμμετρική και δ) ικανοποιεί την τριγωνική ανισότητα. Οι ιδιότητες αυτές παρουσιάζονται (Schacht, 2016):

$$d(x, y) \geq 0$$

Η απόσταση μεταξύ δύο αντικειμένων x και y δεν μπορεί να είναι μικρότερη του μηδενός.

$$d(x, y) = 0 \iff x = y$$

Δύο απολύτως όμοια αντικείμενα έχουν μηδενική απόσταση μεταξύ τους.

$$d(x, y) = d(y, x)$$

Η απόσταση μεταξύ του x και του y είναι ίδια όπως και μεταξύ του y και του x . Δηλαδή δεν έχει σημασία η κατεύθυνση που επιλέγεται.

$$d(x, z) \leq d(x, y) + d(y, z)$$

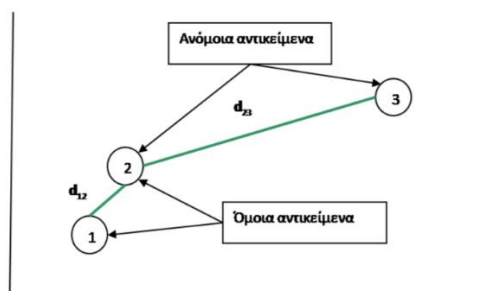
Εάν στο δρόμο από το x προς το z γίνει «παράκαμψη» μέσω y , η διαδρομή δεν μπορεί να είναι μικρότερη από ό,τι εάν είχε ακολουθηθεί η άμεση διαδρομή.

Υπολογισμός της απόστασης στον Ευκλείδειο χώρο:

Αναφέρει η Schacht (2016) ότι υπάρχουν δύο κατηγορίες μέτρων της απόστασης: α) Ευκλείδεια μέτρα και β) Μη Ευκλείδεια μέτρα. Όταν - όπως στην περίπτωση μας - τα δεδομένα απεικονίζονται ως σημεία στον Ευκλείδειο χώρο, τότε ενδείκνυνται τα Ευκλείδεια

μέτρα. Ως Ευκλείδειος χώρος ορίζεται «κάθε χώρος που έχει έναν αριθμό διαστάσεων που λαμβάνουν πραγματικές τιμές, όπου μπορούν να εντοπιστούν σημεία». Συνεπώς, τα κοινά δισδιάστατα ή τρισδιάστατα συστήματα συντεταγμένων αποτελούν μορφές Ευκλείδειου χώρου. Όπως αναφέρει ο Κύρκος (2015:262), η απόσταση των παρατηρήσεων (σημείων) στον πολυδιάστατο χώρο αποτελεί το μέτρο της ομοιότητάς τους. Γενικά ισχύει ότι όσο μεγαλύτερη είναι η «απόσταση» δύο σημείων, τόσο πιο ανόμοια είναι μεταξύ τους.

Ο Κύρκος (2015:262-263) αναφέρει την «...απλή περίπτωση, όπου οι παρατηρήσεις αποτελούνται από δύο μόνο γνωρίσματα X και Y και ότι και τα δύο γνωρίσματα παίρνουν αριθμητικές τιμές. Κάθε παρατήρηση μπορεί να αναπαρασταθεί στον δισδιάστατο χώρο X,Y ως ένα σημείο. Δύο σημεία, τα οποία βρίσκονται κοντά στον δισδιάστατο χώρο, θεωρούνται όμοια, ενώ δύο σημεία, τα οποία βρίσκονται μακριά στον δισδιάστατο χώρο, θεωρούνται ανόμοια». Για παράδειγμα, στο παρακάτω Σχήμα 8, τα σημεία 1 και 2 θεωρούνται όμοια, ενώ τα σημεία 2 και 3 θεωρούνται ανόμοια.

Σχήμα 8: Απεικόνιση τριών σημείων στον δισδιάστατο χώρο (Πηγή: Κύρκος, 2015:263).

- Ευκλείδεια απόσταση

Η Ευκλείδεια απόσταση (L2-Norm) είναι εφαρμογή του Πυθαγόρειου Θεωρήματος και χρησιμοποιείται συχνότερα μεταξύ των Ευκλείδειων μέτρων. Υπολογίζει την ευθεία γραμμή που συνδέει δύο σημεία. Σταθερή αρχή της είναι ότι η απόσταση είναι μεγαλύτερη για σημεία δεδομένων που απέχουν περισσότερο και μικρότερη για κοντινά σημεία δεδομένων. Για τον υπολογισμό της προσθέτει τις τετραγωνικές αποστάσεις των αντίστοιχων παραμέτρων των σημείων και παίρνει την τετραγωνική ρίζα του αποτελέσματος (Schacht, 2016). Δίνεται από τον τύπο:

- Για δύο διαστάσεις:

$$d = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2}$$

- Ο παραπάνω τύπος προσαρμόζεται ως εξής για τον τρισδιάστατο χώρο:

$$d = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2 + (z_2 - z_1)^2}$$

- Για n διαστάσεις ισχύει:

$$d = |\mathbf{x} - \mathbf{y}| = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - y_i)^2}$$

- Απόσταση Manhattan (L1-Norm):

Η απόσταση Manhattan είναι η μικρότερη απόσταση που θα διένυε κάποιος για να μεταβεί από το x στο y αν μπορούσε να κινηθεί αποκλειστικά κάθετα και οριζόντια. Σύμφωνα με τη Schacht (2016), είναι η μικρότερη απόσταση που θα ακολουθούσε ένα αυτοκίνητο μέσω των οικοδομικών τετραγώνων της πόλης. Η απόσταση μεταξύ δύο σημείων είναι το άθροισμα των (απόλυτων) διαφορών των συντεταγμένων τους. Η απόσταση Manhattan θα είναι πάντα μεγαλύτερη ή ίση της Ευκλείδειας απόστασης, της γραμμικής δηλαδή απόστασης δύο σημείων.

Ο τύπος της απόστασης Manhattan είναι ο εξής:

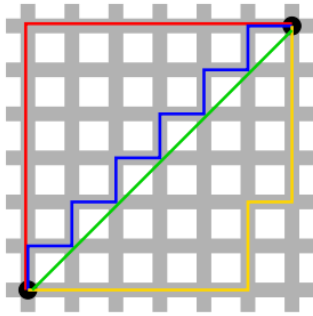
- Στις δύο διαστάσεις:

$$d = |x_2 - x_1| + |y_2 - y_1|$$

- Για n διαστάσεις:

$$d(x, y) = \sum_{i=1}^n |x_i - y_i|$$

Ένα παράδειγμα εφαρμογής της απόστασης Manhattan δίνεται στο Σχήμα 9 όπου υπάρχουν δύο σημεία A (0,0) και B (6,6). Αν υπολογίσουμε την μεταξύ τους απόσταση Manhattan, προκύπτει: $d = |6 - 0| + |6 - 0| = 12$

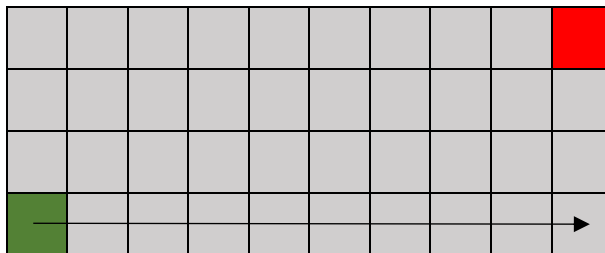

Σχήμα 9: Η απόσταση Manhattan συγκριτικά με την Ευκλείδεια απόσταση. Τα μονοπάτια με κόκκινο, κίτρινο και μπλε χρώμα είναι ισότιμα της απόστασης Manhattan και λαμβάνουν τιμή 12. Στην Ευκλείδεια απόσταση η πράσινη γραμμή έχει μήκος $6\sqrt{2} \approx 8,49$ και είναι το μοναδικό συντομότερο μονοπάτι (Πηγή: Wikipedia, Λήμμα “Taxicab geometry”).

- Μέγιστη απόσταση ή απόσταση Chebyshev (L^∞ Norm):

Η μέγιστη απόσταση εξετάζει την απόσταση δύο σημείων σε κάθε διάσταση και επιλέγει τη μεγαλύτερη (Schacht, 2016). Ονομάζεται και απόσταση της σκακιέρας, δεδομένου ότι στο σκάκι «ο ελάχιστος αριθμός κινήσεων που χρειάζεται ένας βασιλιάς για να μετακινηθεί από ένα τετράγωνο της σκακιέρας σε ένα άλλο ισούται με την απόσταση Chebyshev μεταξύ των κέντρων των τετραγώνων, εφόσον τα τετράγωνα έχουν πλευρικό μήκος ίσο με ένα...» (Wikipedia, Λήμμα “Chebyshev distance”). Για δύο διαστάσεις x και y ο τύπος της δίνεται ως εξής:

$$d(x, y) = \max_i(|x_i - y_i|)$$

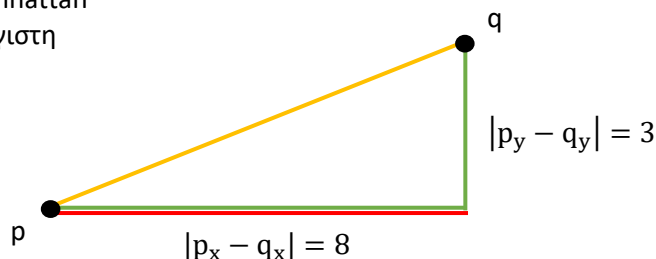

Σχήμα 10: Απεικόνιση της απόστασης Chebyshev. Στο παράδειγμα ισχύει: $\max(xDiff, yDiff) = \max(9, 3) = 9$

(Πηγή: Rabin S., Διαφάνεια 45)

Για την σύγκριση των τριών Ευκλείδειων μέτρων που αναφέρθηκαν, παρατίθεται το παρακάτω σχήμα:

- Ευκλείδεια
- Manhattan
- Μέγιστη

Σχήμα 11 : Ευκλείδεια, Manhattan και Μέγιστη απόσταση

(Πηγή: Schacht, 2016).

- Απόσταση Minkowski (L-Norm):

Πρόκειται για την γενικευμένη μετρική απόσταση. Η απόσταση Minkowski ταυτίζεται με την Manhattan για $p=1$ και με την Ευκλείδεια για $p=2$. Όταν $p=\infty$, τότε ισοδυναμεί με τη μέγιστη απόσταση (Schacht, 2016).

$$\left(\sum_{i=1}^n |x_i - y_i|^p \right)^{\frac{1}{p}}$$

Γ.2.3.2. Ομοιότητα συνημιτόνου (cosine similarity)

Η ομοιότητα συνημιτόνου είναι ένα μέτρο ομοιότητας μεταξύ δύο μη μηδενικών διανυσμάτων (Wikipedia, Λήμμα “Cosine similarity”). Υπολογίζει το συνημίτονο της μεταξύ τους γωνίας και όχι το μέγεθός τους.

Στην άλγεβρα, το εσωτερικό γινόμενο (dot product) δύο διανυσμάτων $\mathbf{A}$ και $\mathbf{B}$ ορίζεται ως:

$$\mathbf{A} \cdot \mathbf{B} = \|\mathbf{A}\| \|\mathbf{B}\| \cos \theta$$

όπου θ συμβολίζει τη γωνία μεταξύ των δύο διανυσμάτων (Wikipedia, Λήμμα “Cosine similarity”).

Από την παραπάνω εξίσωση η ομοιότητα του συνημιτόνου ορίζεται ως:

$$\cos(\theta) = \frac{\mathbf{A} \cdot \mathbf{B}}{\|\mathbf{A}\| \|\mathbf{B}\|} = \frac{\sum_{i=1}^n A_i B_i}{\sqrt{\sum_{i=1}^n A_i^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n B_i^2}}$$

όπου A_i και B_i είναι στοιχεία των διανυσμάτων $\mathbf{A}$ και $\mathbf{B}$ αντίστοιχα.

Αναφορικά με τον παραπάνω τύπο, σημειώνεται ότι το εσωτερικό γινόμενο μεταξύ δύο διανυσμάτων $\mathbf{A} = [a_1, a_2, \dots, a_n]$ και $\mathbf{B} = [b_1, b_2, \dots, b_n]$ ορίζεται ως:

$$\mathbf{A} \cdot \mathbf{B} = \sum_{i=1}^n a_i b_i = a_1 b_1 + a_2 b_2 + \dots + a_n b_n$$

όπου Σ δηλώνει άθροισμα και n τις διαστάσεις του διανυσματικού χώρου (Wikipedia, Λήμμα “Dot product”).

Για παράδειγμα, σε έναν τρισδιάστατο χώρο, το εσωτερικό γινόμενο διανυσμάτων $[1, 3, -5]$ και $[4, -2, -1]$ είναι:

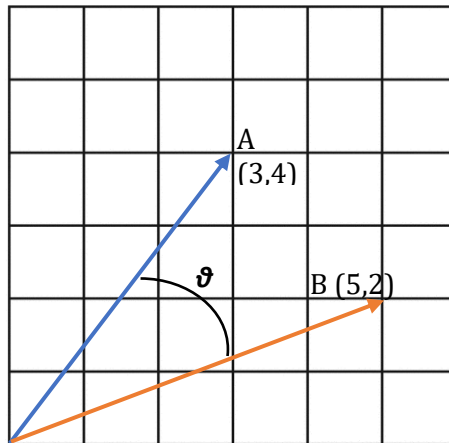
$$[1,3,-5] \cdot [4,-2,-1] = (1 \cdot 4) + (3 \cdot -2) + (-5 \cdot -1) = 4 - 6 + 5 = 3$$

Στη συνέχεια αφού βρεθούν τα $\|A\| \|B\|$ σύμφωνα με τον τύπο που είδαμε παραπάνω, υπολογίζεται η ομοιότητα του συνημιτόνου $\cos\theta$.

Όπως αναφέρει η Schacht (2016), η γωνία του συνημιτόνου μπορεί να παίρνει τιμές από -1 έως 1. Όσο μικρότερη είναι η γωνία μεταξύ δύο διανυσμάτων, τόσο πιο κοντά στην τιμή 1 είναι το συνημίτονό της, και όσο μεγαλύτερη είναι η γωνία τους, τόσο πιο κοντά είναι στην τιμή -1 είναι το συνημίτονό της.

Ανακεφαλαιώνοντας, ισχύουν τα εξής: Αν η γωνία μεταξύ δύο διανυσμάτων είναι πολύ μικρή, αυτό σημαίνει ότι είναι παρόμοια. Το συνημίτονο για δύο διανύσματα με απολύτως ίδιο προσανατολισμό (δηλαδή με γωνία 0°) λαμβάνει την τιμή 1, ενώ για οποιαδήποτε άλλη γωνία λαμβάνει τιμή μικρότερη του 1. Δύο διανύσματα που σχηματίζουν γωνία 90° έχουν ομοιότητα 0 και δύο διαμετρικά αντίθετα διανύσματα έχουν ομοιότητα -1, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους. Βέβαια, η ομοιότητα συνημιτόνου χρησιμοποιείται κυρίως στον θετικό χώρο, λαμβάνοντας οριοθετημένο εύρος τιμών $[0,1]$. Στην περίπτωση αυτή ισχύει ότι όμοια αντικείμενα έχουν τιμή 1 και ανόμοια τιμή 0 (TechInPink, 2017).

Για την καλύτερη κατανόηση, ας υποθέσουμε ότι έχουμε δύο διανύσματα A και B, καθένα από τα οποία χαρακτηρίζεται από δύο διαστάσεις: A (3,4) και B (5,2).

Σχήμα 12: Απεικόνιση ομοιότητας συνημιτόνου δύο σημείων A και B

Υπολογίζουμε πρώτα το εσωτερικό γινόμενο (dp) και στην συνέχεια εφαρμόζουμε τον τύπο:

$$dp A \cdot B = 3 \cdot 5 + 4 \cdot 2 = 23$$

$$\cos(\theta) = \frac{A \cdot B}{\|A\| \|B\|} = \frac{23}{\sqrt{3^2+4^2}\sqrt{5^2+2^2}} = \frac{23}{\sqrt{25}\sqrt{29}} = \frac{23}{26,9} \approx 0,855$$

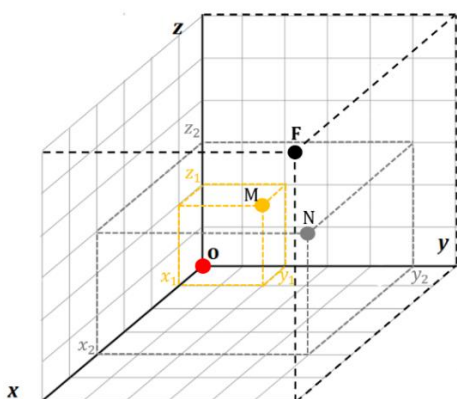
Τέλος, σημειώνεται πως σε σχέση με την Ευκλείδεια απόσταση, η ομοιότητα συνημιτόνου αναδεικνύει την διαφορά ως προς την κατεύθυνση και όχι ως προς τη θέση.

Γ.2.3.3. Επιλογή της Ευκλείδειας απόστασης και παραδείγματα εφαρμογής στον προτεινόμενο πολιτικό χώρο

Για το προτεινόμενο μοντέλο επιλέγεται ως κριτήριο σύγκρισης των διαφορετικών προφίλ η Ευκλείδεια απόσταση. Η Ευκλείδεια απόσταση θεωρείται γενικά αποδεκτή μέθοδος μέτρησης στο χώρο - και ειδικά όσον αφορά στις θεωρίες της εξατομίκευσης - ενώ προσφέρει εύληπτη αναπαράσταση και εύκολη ερμηνεία. Μελλοντικά θα μπορούσαν να γίνουν πειράματα και με άλλες μεθόδους μέτρησης της απόστασης.

Παράδειγμα εφαρμογής Ευκλείδειας απόστασης στον προτεινόμενο πολιτικό χώρο:

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστεί ένα παράδειγμα υπολογισμού της Ευκλείδειας απόστασης, με προφίλ που δεν εμφανίζουν την ίδια ακριβώς τιμή σε κάθε κατηγορία. Στο Σχήμα 13 επιλέγονται παραλλαγές τέτοιων πολιτικών προφίλ.

Σχήμα 13: Απεικόνιση 4 σημείων στον πολιτικό χώρο: O, F και M (1,2,2) και N (4,5,3).

Για παράδειγμα, εφαρμόζουμε τον τύπο της Ευκλείδειας απόστασης για να υπολογίσουμε την μέγιστη δυνατή απόσταση μεταξύ των σημείων O και F του Σχήματος 13 ως εξής:

$$\begin{aligned}
 d &= \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2 + (z_2 - z_1)^2} = \\
 d &= \sqrt{(6 - 0)^2 + (6 - 0)^2 + (6 - 0)^2} = \\
 d &= \sqrt{36 + 36 + 36} = \\
 \sqrt{3 \cdot 36} &= \sqrt{3} \cdot \sqrt{36} = 6\sqrt{3} = 10,40
 \end{aligned}$$

Ας υποθέσουμε ότι θέλουμε να εξετάσουμε: α) ποια η απόσταση μεταξύ των σημείων M (1,2,2) και N (4,3,4) που αντιστοιχούν σε διαφορετικά πολιτικά προφίλ και β) ποια η

απόσταση των σημείων M και N από το αρχικό σημείο O και το τελικό F. Εφαρμόζοντας τον τύπο της Ευκλείδειας απόστασης παίρνουμε τα εξής αποτελέσματα:

α) Απόσταση μεταξύ M και N:

$$\begin{aligned}d &= \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2 + (z_2 - z_1)^2} = \\d &= \sqrt{(4 - 1)^2 + (5 - 2)^2 + (3 - 2)^2} = \\d &= \sqrt{(3)^2 + (3)^2 + (1)^2} = \\d &= \sqrt{9 + 9 + 1} = \\\sqrt{19} &\approx 4,36\end{aligned}$$

β) Ομοίως, υπολογίζονται:

- Η απόσταση μεταξύ M και O: = 3
- Η απόσταση μεταξύ M και F: $\approx 7,55$
- Η απόσταση μεταξύ N και O: $\approx 7,07$
- Η απόσταση μεταξύ N και F: $\approx 3,74$

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι το σημείο M βρίσκεται πιο κοντά στο σημείο O σε σχέση με το σημείο F - και άρα πλησιέστερα στην Αριστερά - ενώ το σημείο N βρίσκεται πιο κοντά στο σημείο F σε σχέση με το σημείο O - και άρα πλησιέστερα στην Δεξιά.

Γ.2.3.4. Εφαρμογή της Ευκλείδειας απόστασης: Αλγόριθμος επιλογής προτάσεων

Ειπώθηκε ήδη, ότι η έννοια της απόστασης είναι σημαντική για τη λειτουργία της εξατομικευμένης παραγωγής συστάσεων. Η απόσταση επιτρέπει την κλιμάκωση του περιεχομένου σε πολύ κοντινό, σχετικά κοντινό και μακρινό.

Το σύστημα για να πληροφορήσει τον χρήστη θα του προτείνει n αριθμό κειμένων των οποίων η τιμή βρίσκεται πλησιέστερα στην τιμή του προφίλ του. Αυτό βέβαια προκειμένου να καταστεί δυνατό προϋπόθεση αποτελεί να διακινείται στο σύστημα επαρκές περιεχόμενο κειμένων. Όμως, σε ενδεχόμενη περίπτωση έλλειψης κειμένων, για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο ένας χρήστης να λάβει περιεχόμενο εκ διαμέτρου αντίθετο με το προφίλ του, χρειάζεται να οριστεί ένα εύρος εγγύτητας γύρω του, εντός του οποίου περικλείεται το περιεχόμενο που τον αφορά.

Δηλαδή, αν X_1 και X_2 είναι δύο πολιτικά προφίλ, υπάρχει η ανάγκη εύρεσης ενός δ , το οποίο αντικατοπτρίζει τη μέγιστη επιτρεπτή απόσταση μεταξύ τους, έτσι ώστε να θεωρούνται κοντινά:

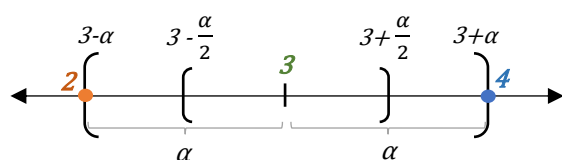
$$|X_1 - X_2| \leq \delta$$

Αν α είναι η απόσταση μεταξύ δύο γειτονικών πολιτικών θέσεων στον πολιτικό χώρο (μονοδιάστατο, δισδιάστατο, τρισδιάστατο), τότε μπορούμε να προβούμε στις παρακάτω παραδοχές:

- Περιεχόμενο που βρίσκεται σε απόσταση $\frac{\alpha}{2}$ θεωρείται πολύ κοντινό στα ενδιαφέροντά του.

Π.χ. Αν ο χρήστης τοποθετείται στο Κέντρο (θέση 3), ό,τι περιλαμβάνεται στο εύρος $\left[3 - \frac{\alpha}{2}, 3 + \frac{\alpha}{2}\right]$ μπορεί να ομαδοποιηθεί γύρω από το Κέντρο (3), να θεωρηθεί δηλαδή πολύ κοντινό έως ταυτόσημο του Κέντρου.

- Το περιεχόμενο που βρίσκεται σε απόσταση α θεωρείται σχετικά κοντινό από το προφίλ του. Η απόσταση $\pm\alpha$ αποτελεί και το μέγιστο εύρος εγγύτητας εντός του οποίου μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το περιεχόμενο κάπως συγκλίνει με το χρήστη.

Σχήμα 14: Το εύρος εγγύτητας γύρω από ένα σημείο πολιτικού προφίλ στον μονοδιάστατο χώρο

- Οτιδήποτε βρίσκεται εκτός του εύρους $\pm\alpha$ θεωρείται μακρινό.

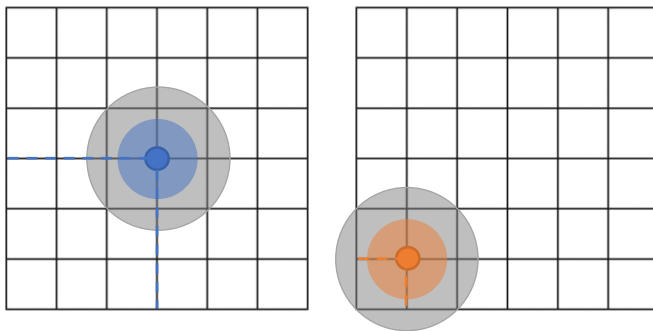
Ας δούμε πώς αυτό το σκεπτικό πρακτικά αποτυπώνεται στον πολιτικό χώρο:

Αν ορίσουμε ότι το περιεχόμενο που αφορά κάποιον χρήστη (είτε πολύ κοντινό είτε σχετικά κοντινό) βρίσκεται σε μέγιστη απόσταση $\alpha=1$, δηλαδή μίας πολιτικής θέσης (όπου π.χ. ένας χρήστης με απόλυτα Κεντροαριστερό προφίλ μπορεί να λάβει περιεχόμενο από την Αριστερά μέχρι το Κέντρο, αλλά δεν θα λάβει περιεχόμενο της Κεντροδεξιάς) ισχύουν τα κάτωθι:

- Στον γραμμικό άξονα αυτή η απόσταση θα έχει τη μορφή $\alpha = 1$ (συνεπώς $\frac{\alpha}{2} = 0,5$ για τα πολύ κοντινά).
- Στον επίπεδο χώρο, η απόσταση α υπολογίζεται ως εξής:

$$\begin{aligned}\alpha &= \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2} \\ \alpha &= \sqrt{(3 - 2)^2 + (3 - 2)^2} \\ \alpha &= \sqrt{1 + 1} \\ \alpha &\approx 1,41 \\ \left(\frac{\alpha}{2} = 0,7 \text{ για τα πολύ κοντινά}\right)\end{aligned}$$

Συνεπώς, ο χρήστης θα μπορεί να λάβει περιεχόμενο με τιμή $\pm 1,41$ της δικής του τιμής. Συνεπώς, γύρω από το σημείο του χρήστη υπάρχει ένας νοητός κύκλος, με κέντρο το σημείο του χρήστη και ακτίνα $r=1,41$ εντός του οποίου περικλείεται το περιεχόμενο που τον αφορά. Εντός του κύκλου αυτού, υπάρχει ένας δεύτερος μικρότερος κύκλος με ακτίνα $r=0,7$ που περικλείει το πολύ κοντινό περιεχόμενο.

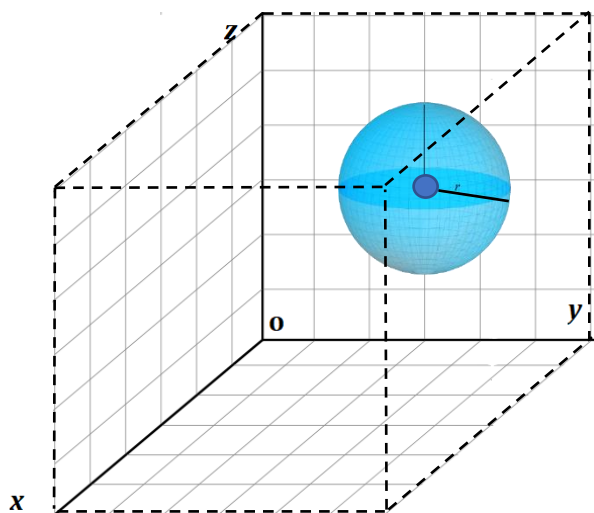

Σχήμα 15: Το εύρος εγγύτητας γύρω από ένα σημείο πολιτικού προφίλ στον δισδιάστατο χώρο. Όπως φαίνεται, όσο πιο κοντά στα άκρα του πολιτικού χώρου βρίσκεται η πολιτική θέση, αυτό πρακτικά σημαίνει ότι μέρος του δυνατού εύρους δεν ισχύει.

- Στον τρισδιάστατο χώρο η απόσταση α υπολογίζεται:

$$\begin{aligned}\alpha &= \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2 + (z_2 - z_1)^2} = \\ \alpha &= \sqrt{(3 - 2)^2 + (3 - 2)^2 + (3 - 2)^2} = \\ \alpha &= \sqrt{1^2 + 1^2 + 1^2} = \\ \alpha &\approx 1,73 \\ \left(\frac{\alpha}{2} = 0,865 \text{ για τα πολύ κοντινά}\right)\end{aligned}$$

Στον τρισδιάστατο χώρο το εύρος εγγύτητας παίρνει τη μορφή σφαίρας, κέντρο της οποίας είναι το σημείο του προφίλ του χρήστη και έχει ακτίνα $r=1,73$. Και στην περίπτωση αυτή, εντός της σφαίρας υπάρχει μία μικρότερη σφαίρα με ακτίνα $r=0,865$ που περικλείει το πολύ κοντινό περιεχόμενο.

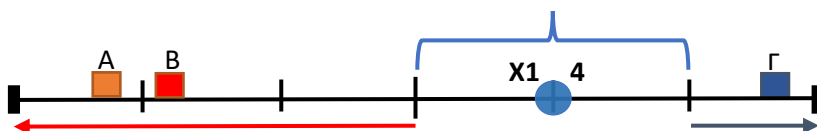

Σχήμα 16: Το εύρος εγγύτητας γύρω από ένα σημείο πολιτικού προφίλ στον τρισδιάστατο χώρο.

Παρουσίαση των αντίθετων απόψεων:

Προκειμένου να ενημερώνει σφαιρικά το χρήστη, η εφαρμογή μπορεί να του επισημαίνει και μέρος περιεχομένου που διακινείται εντός της αλλά θεωρείται αντίθετο στο προφίλ του. Αν και η εφαρμογή εστιάζει στο να διευκολύνει το χρήστη να εντοπίσει και να λάβει το περιεχόμενο που τον ενδιαφέρει, η δυνατότητα παρουσίασης του αντίθετου περιεχομένου είναι κομβικής σημασίας ώστε να μην θεωρηθεί ότι η εφαρμογή λειτουργεί σε βάρος της πολυφωνίας, αποσιωπώντας τις αντίθετες. Ταυτόχρονα, αυτό θα επιτρέπει στον χρήστη να συγκρίνει τις θέσεις που τον αντιπροσωπεύουν με τις αντίθετες, επιβεβαιώνοντας έτσι την ιδεολογική τους απόκλιση.

Στην διαδικασία αυτή κομβικό ερώτημα είναι το πώς ορίζεται και λειτουργεί ως έννοια το «αντίθετο». Μία προτεινόμενη προσέγγιση είναι η εφαρμογή να επιλέγει εκείνα τα στοιχεία που βρίσκονται εκτός του εύρους εγγύτητας που έχει οριστεί ως α και εμφανίζουν τη μέγιστη απόσταση από το χρήστη και είτε προς την Αριστερή πλευρά είτε προς τη Δεξιά πλευρά. Για την βέλτιστη κατανόηση, αποτυπώνεται ένα απλό παράδειγμα στον γραμμικό άξονα Αριστεράς - Δεξιάς:

Σχήμα 17: Επιλογή μακρινών/αντίθετων προτάσεων εκτός του εύρους εγγύτητας ενός σημείου πολιτικού προφίλ

Στο Σχήμα 17 απεικονίζεται ένας χρήστης X1 που τοποθετείται στην θέση 4 (Κεντροδεξιά) του πολιτικού φάσματος. Η γαλάζια αγκύλη δηλώνει το εύρος εγγύτητας, ενώ το κόκκινο βέλος εκτείνεται ως το μακρινότερο σημείο προς τα Αριστερά και το σκούρο μπλε βέλος ως

το_μακρινότερο σημείο προς τα Δεξιά. Μεταξύ των περιεχομένων Α και Β η εφαρμογή θα επιλέξει να προτείνει στον χρήστη ως αντίθετο το Α, ως μακρινότερο στα Αριστερά, ενώ θα του προτείνει και το Γ στα Δεξιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΧΡΗΣΤΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ

Αφού περιεγράφηκε ο τρόπος σύνθεσης του μοντέλου του πολιτικού προφίλ και η λειτουργικότητα της τρισδιάστατης απεικόνισης, στην ενότητα αυτή θα γίνει λόγος για τα εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν για τον εντοπισμό της πολιτικής θέσης. Το ερώτημα λοιπόν που απασχολεί αυτή την ενότητα είναι με ποια μέσα είναι δυνατόν να γνωρίσουμε το άτομο/χρήστη της προτεινόμενης εφαρμογής.

Γ.3.1. Αντιστοίχιση πολιτικών θέσεων με πολιτικό περιεχόμενο - Πίνακας πολιτικών θέσεων

Ειπώθηκε ήδη ότι για να οικοδομήσουμε το πλήρες πολιτικό προφίλ ενός ατόμου πρέπει να γνωρίζουμε τις απόψεις του σε όλα τα επιμέρους ζητήματα των τριών κατηγοριών. Άρα προϋπόθεση είναι να γνωρίζουμε για όλα τα επιμέρους ζητήματα που τοποθετήθηκαν στις τρεις κατηγορίες του μοντέλου του πολιτικού προφίλ τι υποστηρίζει κάθε μία από τις 7 πολιτικές θέσεις κατά μήκος του άξονα.

Στην παρουσίαση της πολιτικής θεωρίας, καταγράφηκε το ιδεολογικό περιεχόμενο των 7 κύριων πολιτικών θέσεων. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν οι κεντρικές αρχές και απόψεις κάθε πολιτικής θέσης, καλύπτοντας όλα τα θέματα που αναδείχτηκαν στο μοντέλο του πολιτικού προφίλ. Στον «Πίνακα Πολιτικών Θέσεων», ο οποίος ολόκληρος παρατίθεται στο Παράρτημα, τα επιμέρους θέματα τοποθετούνται, με τρόπο ώστε να καθίστανται εμφανείς οι αποχρώσεις όλων των πολιτικών θέσεων.

Για την κατανόηση αυτής της συλλογιστικής παρουσιάζεται εδώ, ως παράδειγμα, μόνο ένα επιμέρους ζήτημα ανά θεματική κατηγορία:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ						
1	2	3	4	5	6	7
Άκρα Αριστερά	Αριστερά	Κεντροαριστερά	Κέντρο	Κεντροδεξιά	Δεξιά	Άκρα Δεξιά
Α. Οικονομική λειτουργία						
1. Οικονομία						
A.1.1. Το κράτος ελέγχει την οικονομία.	Ισχυρή κυβερνητική παρέμβαση στην οικονομία.	Μεικτή οικονομία, με ισορροπία αγοράς και κράτους. Κρατική παρέμβαση που επιχειρεί να καταστήσει τον καπιταλισμό περισσότερο ανθρώπινο.	Νέα μεικτή οικονομία, που αναζητά τη συνέργεια μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού, αξιοποιώντας τη δυναμική των αγορών αλλά μεριμνώντας ταυτόχρονα για το δημόσιο συμφέρον. Το κράτος διατηρεί έναν ρυθμιστικό ρόλο.	Οικονομία της ελεύθερης αγοράς & ελεύθερος ανταγωνισμός.	Οικονομία της αγοράς με προσεκτική παρέμβαση του κράτους, όπου παρατηρούνται στρεβλώσεις στην αγορά (π.χ. αποδοχή ορισμένων κυβερνητικών ρυθμίσεων για τον έλεγχο των μονοπωλίων). Η παντελής έλλειψη παρεμβατισμού, που θέλει τα πράγματα να κυλάνε μόνα τους (laissez-faire), θεωρείται επιβλαβής για την κοινωνία.	Αν και οι οικονομικές θέσεις δεν είναι οι κατεξοχήν προσδιοριστικές ενός ακροδεξιού κόμματος, γενικά υπάρχει η πεποίθηση ενός ισχυρού κράτους που υπαγορεύει στις επιχειρήσεις τι να κάνουν. Εναντίον της ελεύθερης αγοράς. Ο καπιταλισμός είναι διαιρετικός μηχανισμός που κατακερματίζει το έθνος και το υποτάσσει στην παγκόσμια τάξη.

B. Κοινωνική αντίληψη						
1. Προνόμια & Κοινωνικές υπηρεσίες/Πρόνοια						
B.1.2. Κρατική συμμετοχή στη διανομή υπηρεσιών προς όλους ανεξαιρέτως.	Αναγνώριση μεγαλύτερης ανάγκης κυβερνητικής συμμετοχής στη διανομή αγαθών και υπηρεσιών. Επαρκής χρηματοδότηση κοινωνικού κράτους (ασφαλιστικό, εκπαίδευση, περίθαλψη)	Στήριξη του κράτους πρόνοιας με κυβερνητική συμμετοχή σε διευρυμένες κατηγορίες (παράδειγμα περίθαλψης, πχ. παροχή σε όποιους αδυνατούν οικονομικά). Να εξασφαλίζεται η δημόσια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης και των συναφών κοινωνικών υπηρεσιών για όλους τους πολίτες.	Υπέρ «προληπτικού» κράτους πρόνοιας, το οποίο μέσω εθελοντικών φορέων αναζητά εναλλακτικές προς την κρατική πρόνοια και τον κυβερνητικό έλεγχο. Επαναξιολόγηση των προνοιακών πολιτικών. Ενδιαφέρον για την αναμόρφωση της Παιδείας.	Περιορισμένο κράτος πρόνοιας. Υπέρ της περικοπής δημοσίων και κυβερνητικών δαπανών. Εγκατάλειψη της κολεκτιβιστικής αντιμετώπισης του κράτους πρόνοιας. Κυβερνητική συμμετοχή μόνο σε πολύ ειδικές κατηγορίες (πχ. περίθαλψη στους ηλικιωμένους)	Αναγνώριση μικρής ανάγκης κυβερνητικής εμπλοκής στη διανομή αγαθών και υπηρεσιών. Να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες (π.χ. περίθαλψη) μόνο εκείνοι που μπορούν να τα πληρώσουν. Προτάσσει την ανάγκη διασφάλισης της δημοσιονομικής σταθερότητας.	Τα προνόμια - κάθε λογής - (ιθαγένεια, δικαίωμα ψήφου, σύνταξη και άλλες μορφές πρόνοιας και κοινωνικών υπηρεσιών, όπως μόρφωση κτλ.) σχετίζονται με τη γενεαλογία του αίματος.
Γ. Διεθνή Ζητήματα						
2. Εξωτερική πολιτική - Διεθνείς σχέσεις						

Γ.2.2.						
Διεθνιστές, δίχως εθνική συνείδηση. Οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα, έχουν μόνο ταξική συνείδηση.	Διεθνισμός Πολυπολιτισμικότητα	Διεθνιστικός προσανατολισμός	Κοσμοπολιτισμός		Εθνοκεντρισμός. Αντίληψη υπεροχής δυτικοκεντρικού μοντέλου.	Προσήλωση στο έθνος και στη διατήρηση της φυλετικής καθαρότητάς του. Υπεροχή του έθνους.

Έχοντας ως οδηγό τον παραπάνω Πίνακα Πολιτικών Θέσεων, μπορούμε πλέον να τοποθετήσουμε με ασφάλεια κατά μήκος του πολιτικού φάσματος μια πολιτική δήλωση. Ας δούμε τρία παραδείγματα:

1. Απόσπασμα που αναφέρεται στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, από το κείμενο προτάσεων της Νέας Δημοκρατίας με τίτλο «Δεσμεύσεις 2016-2017»:

«Στο επίκεντρο των προτάσεων βρίσκεται η προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων, η δημιουργία υποδομών και η μείωση του ενεργειακού κόστους, έχοντας ως πρωταρχικό μας μέλημα τη διάσωση της Δ.Ε.Η. και τη διασφάλιση των θέσεων εργασίας. Μόνον έτσι εξασφαλίζεται η ομαλή τροφοδοσία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων αλλά και η μετάβαση σε μία νέα απελευθερωμένη και ανταγωνιστική αγορά με αναβαθμισμένες υπηρεσίες και προσιτό κόστος».

Σύμφωνα με τη θεωρία περί κρατικής παρέμβασης στην οικονομία που παρουσιάστηκε στον Πίνακα Πολιτικών Θέσεων, η παραπάνω άποψη τοποθετείται στην Κεντροδεξιά θέση του φάσματος (ώθηση στην ελεύθερη οικονομία της αγοράς και στον ελεύθερο ανταγωνισμό).

2. Απόσπασμα από συνέντευξη της Marine Le Pen, επικεφαλής του Εθνικού Μετώπου στη Γαλλία, στο περιοδικό Newsweek (2015).

«Υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ Γαλλίας και ΗΠΑ. Στις ΗΠΑ, οι μετανάστες πρέπει να εργάζονται για να ζήσουν. Στη Γαλλία, φροντίζονται από τα δημόσια οικονομικά. Στη Γαλλία, υπάρχουν ήδη εκατομμύρια άνεργοι. Δεν μπορούμε να τους στεγάσουμε, να τους προσφέρουμε υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση ... να χρηματοδοτήσουμε ανθρώπους που συνεχίζουν να έρχονται και να έρχονται. Το βάρος είναι πολύ, πολύ βαρύ πλέον».

Σύμφωνα με τη θεωρία περί κρατικής συμμετοχής στη διανομή κοινωνικών υπηρεσιών, που παρουσιάζεται στον Πίνακα Πολιτικών Θέσεων, η παραπάνω άποψη τοποθετείται στη Δεξιά θέση του φάσματος (μικρή ανάγκη για κυβερνητική συμμετοχή στη διανομή αγαθών).

3. Απόσπασμα από την Εισαγωγή του Καταστατικού του Κομμουνιστικού Κόμματος (2013).

«Το ΚΚΕ βασίζεται στην αρχή του προλεταριακού διεθνισμού. Στηρίζει το διεθνισμό του στα κοινά συμφέροντα της εργατικής τάξης, στην κοινή αναγκαιότητα και στόχο για το σοσιαλισμό - κομμουνισμό σε κάθε καπιταλιστική χώρα. Διαπαιδαγωγεί τα μέλη του στο πνεύμα του προλεταριακού διεθνισμού, της διεθνούς αλληλεγγύης και συνεργασίας με τους εργαζόμενους όλου του κόσμου. Εκπληρώνει με συνέπεια τις διεθνιστικές του υποχρεώσεις, συμμετέχει στον αγώνα για την ανασυγκρότηση, την ιδεολογική και στρατηγική ενότητα και το δυνάμωμα του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος».

Σύμφωνα με τη θεωρία για τον διεθνισμό έναντι του εθνικισμού που παρουσιάστηκε στον Πίνακα Πολιτικών Θέσεων, η άποψη που εκφράζεται παραπάνω τοποθετείται στη θέση της Άκρας Αριστεράς του φάσματος (διεθνιστές χωρίς εθνική συνείδηση).

Προκειμένου λοιπόν να γνωρίσουμε τις θέσεις ενός χρήστη στο σύνολο των επιμέρους θεμάτων, θα μπορούσαμε να απευθύνουμε στο χρήστη ένα ερωτηματολόγιο στο οποίο θα απαντούσε ρητώς αν π.χ. συμφωνεί/διαφωνεί και σε ποιο βαθμό λίγο/πολύ με παρόμοιες πολιτικές δηλώσεις που αντικατοπτρίζουν αρχές και απόψεις που παρουσιάζονται στον Πίνακα Πολιτικών Θέσεων (βλέπε Παράρτημα). Αυτό θα μας επέτρεπε κατόπιν μιας σειράς ερωταπαντήσεων να συνθέσουμε το πολιτικό του προφίλ.

Έχει όμως ειπωθεί ότι για τις ανάγκες της εφαρμογής που προτείνεται, μας ενδιαφέρει να γνωρίσουμε το άτομο και να εντοπίσουμε την πολιτική του θέση έμμεσα, δηλαδή μέσα από την συμπεριφορά που επιδεικνύει σε ένα κοινωνικό Μέσο: τι επιλέγει να διαβάσει, τι επιδοκιμάζει, τι αποδοκιμάζει και ποια πολιτική ιδεολογία περικλείεται στο περιεχόμενο αυτό. Την ίδια στιγμή, στα κοινωνικά Μέσα κυριαρχεί ο λόγος. Ειδικά σε ό,τι αφορά στο πολιτικό περιεχόμενο ο λόγος διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στη μετάδοση ιδεολογικών μηνυμάτων και απόψεων. Επομένως, είναι σημαντικό να μελετηθεί ο λόγος των πολιτικών αλληλεπιδράσεων του χρήστη κατά την πλοήγησή του εντός του κοινωνικού Μέσου, π.χ. ο λόγος ενός κειμένου το οποίο επιδοκίμασε με like ή retweet.

Στον λόγο κρίνεται ότι υπάρχουν κωδικοποιημένες οι πολιτικές θέσεις που εκφράζονται. Συνεπώς, ο λόγος πρέπει να γίνει αντικείμενο επεξεργασίας προκειμένου να εξαχθούν εκείνα τα χαρακτηριστικά του, που μπορούν να μας οδηγήσουν στα σωστά συμπεράσματα.

Στις επόμενες ενότητες θα επιχειρηθεί να παρουσιαστούν τα στάδια αυτής της επεξεργασίας.

Γ.3.2. Κατηγοριοποίηση κειμένων στις πολιτικές θέσεις: Επιλογή Λέξεων-Κλειδιών

Για την έρευνα, η αυτόματη κατηγοριοποίηση των κειμένων στις πολιτικές τους θέσεις είναι εφικτή αξιοποιώντας τις δυνατότητες του text-mining. Συγκεκριμένα, η έρευνα είναι προσανατολισμένη στην μέθοδο εξόρυξης πληροφορίας από κείμενο βάσει λεξικού (lexicon based text-mining). Αρχικά, από τις πολιτικές ιδεολογίες που παρουσιάστηκαν εκτενώς τόσο στην πολιτική θεωρία αλλά και στον Πίνακα Πολιτικών Θέσεων απομονώνονται ορισμένες

λέξεις ή φράσεις - έως τριών λέξεων, όπως έχει οριστεί - οι οποίες αναζητούνται στα πολιτικά κείμενα που διακινούνται σε ένα κοινωνικό Μέσο και με τα οποία αλληλεπιδρά το άτομο.

Για την κατανόηση αυτές οι λέξεις και φράσεις θα αποκαλούνται «Λέξεις-κλειδιά» (Keywords). Ως «Λέξεις-κλειδιά», νοούνται οι όροι που περικλείουν πολιτική ιδεολογία, ώστε μέσα από την ανεύρεσή τους σε ένα πολιτικό κείμενο να απαντώνται έμμεσα τα επιμέρους ζητήματα και να είναι δυνατός ο προσδιορισμός της πολιτικής του ταυτότητας και άρα η τοποθέτησή του πάνω στον άξονα του πολιτικού φάσματος Αριστεράς - Δεξιάς. Οι όροι αυτοί κρίθηκε ότι μεταφέρουν συμπυκνωμένα το ιδεολογικό περιεχόμενο ή αποτελούν διακριτές, χαρακτηριστικές έννοιες που συναντώνται σε συγκεκριμένη πολιτική θέση ή σε περιορισμένο τμήμα του πολιτικού φάσματος: π.χ. ο όρος «ταξική πάλη» διατυπώνεται από την Άκρα Αριστερά, ο όρος «προοδευτικός-ή-ό» χαρακτηρίζει την Κεντροαριστερά, στην «αειφορία» δίνουν έμφαση η Κεντροαριστερά και το Κέντρο, η «ελεύθερη αγορά» είναι μια αξία που προσβέυεται από το Κέντρο έως τη Δεξιά.

Για παράδειγμα, οι όροι

«ελεύθερος ανταγωνισμός»

«ελαχιστο κράτος»

«ελάττωση φορολογίας»

αντικατοπτρίζουν την ιδεολογία της Κεντροδεξιάς.

Ενώ οι όροι

«σύγκρουση με το κεφάλαιο»

«εργατική επανάσταση»

«κοινωνικοποίηση μέσων παραγωγής»

αντικατοπτρίζουν την ιδεολογία της Άκρας Αριστεράς.

Επίσης, οι όροι

«βιολογική ανωτερότητα»

«εθνική κάθαρση»

«εθνεγερσία»

αντικατοπτρίζουν την ιδεολογία της Άκρας Δεξιάς.

Κάπως έτσι, δημιουργείται για κάθε πολιτική θέση δικό της λεξικό, συνεπώς έχουμε 7 διακριτά μεγάλα λεξικά (Άκρας Αριστεράς, Αριστεράς, Κεντροαριστεράς, Κέντρου, Κεντροδεξιάς, Δεξιάς, Άκρας Δεξιάς).

Περαιτέρω, οι λέξεις κάθε λεξιλογίου θέσης μπορούν να ταξινομηθούν στις τρεις κύριες θεματικές κατηγορίες του μοντέλου του πολιτικού προφίλ που αναδείχτηκαν. Δηλαδή, κάθε ένα από τα 7 μεγάλα λεξικά περιλαμβάνει τρεις υπο-ενότητες λεξικών, μία για κάθε κύρια θεματική κατηγορία του μοντέλου που περιεγράφηκε: α) «Οικονομική λειτουργία» β) «Κοινωνική αντίληψη», γ) «Διεθνή ζητήματα». Προκύπτει επομένως ότι, συνολικά, θα έχουμε 21 υπο-ενότητες λεξικών. Τα λεξικά αυτά μπορεί να είναι ανισοβαρή διότι κάθε πολιτική θέση δίνει λιγότερη ή περισσότερη έμφαση σε ορισμένα ζητήματα. Για παράδειγμα, η Άκρα Δεξιά δίνει σημαντική έμφαση σε θέματα που σχετίζονται με το έθνος.

Συνεπώς, μία λέξη-κλειδί μπορεί να αντιστοιχεί σε μια πολιτική θέση και σε μια κατηγορία (π.χ. προοδευτική φορολογία → Θέση: Κεντροαριστερά & Κατηγορία: Οικονομική λειτουργία - Εργασία - Φορολογία). Έχει ειπωθεί ότι κάθε άτομο ή κείμενο για να διαμορφώσει το πλήρες προφίλ του πρέπει να λάβει τρεις τιμές και για τις τρεις κατηγορίες. Όμως αν π.χ. ένας χρήστης είναι νέος και δεν έχει συλλέξει πολλές πληροφορίες για αυτόν η εφαρμογή ή αν ένα κείμενο αναφέρεται σε θέμα πολύ συγκεκριμένο (όπως μπορεί να συμβαίνει π.χ. σε ένα σύντομο κείμενο), μπορεί να λαμβάνουν τιμή μόνο σε μία εκ των τριών κατηγοριών. Όσον αφορά στο κείμενο πρόκειται για σταθερή τιμή, ενώ όσον αφορά στο χρήστη όσο περισσότερο ο ίδιος χρησιμοποιεί την εφαρμογή τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να αποκτήσει και τις άλλες δύο τιμές, μέσα από τις πληροφορίες που συλλέγει η εφαρμογή για αυτόν κατά την πλοήγησή του.

Πρακτικά για να μπορούμε να εντοπίσουμε πχ. την πολιτική θέση ενός maniφέστου όσον αφορά συγκεκριμένα στην «Κοινωνική Αντίληψη», πρέπει να εξετάσουμε επάνω στο κείμενο παράλληλα τις 7 σχετικές υπο-ενότητες λεξικών, μία από κάθε πολιτική θέση. Έπειτα, ανάλογα με το ποια υπερτερεί, θα αποδοθεί τιμή για τη συγκεκριμένη κατηγορία στο κείμενο, ώστε να μπορεί να τοποθετηθεί σε σημείο του γραμμικού άξονα γ. Π.χ. έστω ότι υπερτερεί το λεξικό της Κεντροαριστεράς. Συνεπώς το κείμενο, ως προς την «Κοινωνική Αντίληψη» (γ) λαμβάνει την τιμή 3. Η ίδια διαδικασία θα επαναληφθεί και για τις άλλες δύο κατηγορίες.

Γ.3.3. Επεξεργασία Λέξεων - Κλειδιών

Ωστόσο, οι λέξεις-κλειδιά πριν αναζητηθούν, γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας και συμπληρώνονται είτε από εναλλακτικές εκδοχές του ιδίου νοήματος είτε από συναφείς έννοιες, ώστε να προβλεφθούν κατά το δυνατόν όλες οι πιθανές εκδοχές με τις οποίες το ίδιο νόημα μπορεί να βρεθεί σε κάποιο πολιτικό κείμενο, π.χ.:

- «Απέναντι στην παγκοσμιοποίηση»
- «Ενάντια στην παγκοσμιοποίηση»
- «Κατά της παγκοσμιοποίησης»

- «Ελληνικό έθνος» αλλά και «έθνος Ελλήνων»
- «Ελληνικό γένος» αλλά και «γένος Ελλήνων»
- «Ελληνική φυλή» αλλά και «φυλή Ελλήνων»

Επίσης, αντίστροφα διατυπωμένοι:

- «Εθνική αλλοίωση» αλλά και «αλλοίωση έθνους»
- «Αγώνας του λαού» αλλά και «λαϊκός αγώνας»
- «Κοινωνικές παροχές» αλλά και «παρέχει στην κοινωνία»

Η συνώνυμοι:

- Περιορισμός δαπανών
- Μείωση δαπανών

Με την καταγραφή - κατά το δυνατόν - όλων των πιθανών τύπων μιας έννοιας θεωρείται ότι θα βελτιωθούν τα αποτελέσματα της αναζήτησης, καθώς ελαχιστοποιούνται οι πιθανότητες να αναζητήσει το σύστημα μία έννοια που υπάρχει σε ένα πολιτικό κείμενο και να μην την εντοπίσει.

Αφού οριστούν οι λέξεις-κλειδιά, σκοπός είναι να λειτουργήσουν, ώστε να μπορούν να εντοπιστούν όλες οι πιθανές εκδοχές με τις οποίες εμφανίζονται σε κάποιο κείμενο. Αυτό για να καταστεί εφικτό θα πρέπει η αναζήτηση να γίνει βάσει της κοινής γλωσσικής τους ρίζας (steaming-word): π.χ. το θέμα «προοδευτικ-» θα εντοπίσει τύπους σε όλα τα γένη, τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό αριθμό, όπως προοδευτικό, προοδευτική, προοδευτικοί, προοδευτικούς κτλ.

Λαμβάνονται επίσης υπόψιν οι διαφορετικές εκδοχές που μπορούν να εμφανίζονται στο θέμα μίας λέξης:

- «Αποκρυσταλλωμένα ήθη» αλλά και «αποκρυσταλλώθηκαν τα ήθη»
- «Ανατραπεί ο καπιταλισμός», «ανατρέπουν τον καπιταλισμό», «ανατρέψουν τον καπιταλισμό»

Διευκρινίζεται ότι, στην περίπτωση αυτή, κάθε τύπος της ίδιας έννοιας αναζητείται ως ξεχωριστή λέξη-κλειδί.

Όπως φάνηκε από την θεωρία, τείνει να είναι γενικά αποδεκτό το ότι για κάποιο επιμέρους ζήτημα η άποψη που εκφράζεται από τη μία ακραία θέση (Άκρα Αριστερά) έως την άλλη (Άκρα Δεξιά) του άξονα αναμένεται να είναι αντιδιαμετρικά αντίθετη και να κλιμακώνεται σταδιακά κατά τη μετάβαση από θέση σε θέση. Π.χ. σε κάποιο ζήτημα η θέση της Κεντροαριστεράς αναμένεται να είναι ασθενέστερη/δυνατότερη της Αριστεράς, η θέση του Κέντρου ασθενέστερη/δυνατότερη της Κεντροαριστεράς κτλ. Ωστόσο, η αναλυτική καταγραφή της θεωρίας δείχνει ότι αυτός ο κανόνας της γραμμικής κλιμάκωσης δεν είναι απόλυτος, καθώς παρουσιάζονται αποκλίσεις. Συνεπώς, το γεγονός ότι βασιζόμαστε στο ρητά εκπεφρασμένο πολιτικό περιεχόμενο κάθε θέσης για κάθε επιμέρους ζήτημα, μας «προφυλάσσει» από τυχόν σφάλματα που θα προέκυπταν ακολουθώντας την παραπάνω λογική του αυτοματισμού.

Γ.3.4. Εφαρμογή Λέξεων - Κλειδιών σε πολιτικά κείμενα: Παραδείγματα

Για την κατανόηση της διεργασίας κατηγοριοποίησης των πολιτικών κειμένων βάσει λέξεων - κλειδιών παρατίθενται ορισμένα παραδείγματα:

- Παράδειγμα 1: Απόσπασμα από τις προγραμματικές προτάσεις του ΠΑΣΟΚ γύρω από τις κοινωνικές ανισότητες (2014).

Καταπολέμηση Κοινωνικών Ανισοτήτων - Κοινωνική Συνοχή.

Τα τελευταία χρόνια πήραμε - εξαιτίας της κρίσης - αναγκαστικές αποφάσεις και μέτρα, που δημιούργησαν προβλήματα σε μεγάλες ομάδες πληθυσμού, ενώ ενέτειναν σημαντικά το μείζον ζήτημα της ανεργίας.

Είναι ώρα να δοθεί θάρρος σε μέτρα που αποκαθιστούν την **Κοινωνική Συνοχή**, **μειώνουν τις ανισότητες**, **αποκαθιστούν σταδιακά αδικίες**, ξεκινώντας από τις πιο **ευαίσθητες και αδύναμες κατηγορίες** του πληθυσμού.

Στην Ελλάδα μετά την κρίση, στην Ελλάδα της Ανάπτυξης πρέπει να **συμμετέχουν όλοι**.

Φυσικά η επόμενη ημέρα δεν μπορεί να είναι ίδια με εκείνη που μας οδήγησε στην κρίση.

Χρειάζεται ένα νέο **κοινωνικό κράτος**, που αποτελεί συνιστώσα της Ανάπτυξης. Και αυτό σημαίνει ότι πόροι και δράσεις από το Πλεόνασμα που δημιουργείται θα κατευθύνονται με **σύγχρονο** και αποτελεσματικό **τρόπο** και επιλογές, κατά προτεραιότητα σε αυτούς που **έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη**.

Προτεραιότητές μας είναι:

- Θεσμοθέτηση **αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης** για όλους με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε υπηρεσίες και εισόδημα για τις **ευάλωτες κοινωνικές ομάδες**. Διαμορφώνεται σε συνεργασία με την ΤΑ ένα πλαίσιο που δημιουργεί αίσθημα **ασφάλειας** στον πολίτη για την **εξασφάλιση βασικών αγαθών** (που είναι η στέγη, η θέρμανση, η τροφή, η πρόσβαση στην εκπαίδευση, στο γιατρό στο νοσοκομείο) αλλά έχει και ως στόχο την επανένταξη.
- Η αναμόρφωση και η ενίσχυση του πλαισίου **στήριξης των ατόμων με αναπηρία** και των οικογενειών τους, με έμφαση στη διασφάλιση της **πρόσβασης** και **συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία, στην εργασία** εφόσον το επιτρέπει η μορφή της αναπηρίας, στη μόρφωση, σε κάθε οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα.
- Ο **επανασχεδιασμός** και η προώθηση της **μεταρρύθμισης** στο Εθνικό Σύστημα Υγείας με **αποτελεσματική** - επαγγελματική **διαχείριση** των πόρων, **συνεχής αξιολόγηση** δομών και προσφερόμενων υπηρεσιών σε ένα σύστημα καθολικό, **αποκεντρωμένο**, αποτελεσματικό. Αναβάθμιση της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας με **αποκεντρωμένη** ανάπτυξη, σημεία πρόσβασης και εξυπηρέτησης των πολιτών σε κάθε Δήμο και Δημοτικό Διαμέρισμα.
- Ανάπτυξη και διεύρυνση του νέου προγράμματος κατ' οίκον φροντίδας που δημιουργεί νέες βιώσιμες θέσεις εργασίας και **ποιοτικές υπηρεσίες**.
- **Στήριξη του ασφαλιστικού** συστήματος με νέους πόρους από την μείωση της ανεργίας, την αξιοποίηση του ορυκτού πλούτου της χώρας και την ενίσχυση της εισπραξιμότητας με ενοποίηση των μηχανισμών ελέγχου και **αξιοποίηση των σύγχρονων μέσων** οργάνωσης και λειτουργίας. Διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας των Ταμείων και ολοκλήρωση των ενοποιήσεων. **Βελτίωση** του νομοθετικού **πλαισίου** για την ανάπτυξη επαγγελματικών ταμείων συμπληρωματικών **παροχών**, που πρέπει να αποτελέσουν τον δεύτερο ισχυρό πυλώνα της ασφάλισης.

Οι όροι που επισημαίνονται στο παραπάνω κείμενο αντιστοιχούν σε λέξεις-κλειδιά του Λεξικού των Πολιτικών Θέσεων. Η χρωματική διαφοροποίηση δηλώνει σε ποιο εκ των 7 κυρίων λεξικών των πολιτικών θέσεων ανήκουν, όπως φαίνεται και από την κατανομή που ακολουθεί. Παράλληλα, οι λέξεις-κλειδιά διαχωρίζονται ως προς τη θεματική τους κατηγορία και επισημαίνονται με τις ενδείξεις: Ο=Οικονομική Λειτουργία, Κ=Κοινωνική Αντίληψη, Δ=Διεθνή Ζητήματα. Με την ένδειξη Γ επισημαίνονται όροι γενικής χρήσεως που ανάλογα με τα συμφραζόμενα μπορούν να ανήκουν σε μία εκ των τριών κατηγοριών, όπως π.χ. ο όρος «μεταρρύθμιση», που μπορεί να δηλώνει π.χ. μεταρρύθμιση της διοίκησης αλλά και μεταρρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Στο παραπάνω κείμενο βλέποντας ότι όλοι οι υπόλοιποι όροι ανήκουν στην Κοινωνική Αντίληψη και γνωρίζοντας ότι το κείμενο επικεντρώνεται σε ζητήματα Κοινωνικής Αντίληψης, θα κατατάξουμε και τους γενικούς όρους σε αυτήν την κατηγορία.

Αριστερά		Κεντροαριστερά	
καταπολέμηση κοινωνικών ανισοτήτων	Κ	αδύναμες κατηγορίες	Κ
στήριξης των ατόμων με αναπηρία	Κ	αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης	Κ
συμμετέχουν όλοι	Κ	αποκαθιστούν (σταδιακά) αδικίες	Κ

συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία	Κ	βελτίωση... πλαισίου	Γ
		εξασφάλιση βασικών αγαθών	Κ
		ευαίσθητες κατηγορίες	Κ
		ευάλωτες κοινωνικές ομάδες	Κ
		έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη	Κ
		κοινωνικό κράτος	Κ
		κοινωνική συνοχή (x2)	Κ
		μειώνουν τις ανισότητες	Κ
		μεταρρύθμισης	Γ
		παροχών	Κ
		στήριξη ασφαλιστικού	Κ
		στήριξης των ατόμων με αναπηρία	Κ
		συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία	Κ

Κέντρο		Κεντροδεξιά	
αξιοποίηση σύγχρονων μέσων	Κ	μεταρρύθμισης	Γ
αποκεντρωμένη	Κ		
αποκεντρωμένο	Κ		
αποτελεσματική διαχείριση	Κ		
επανασχεδιασμός	Γ		
κοινωνική συνοχή (x2)	Κ		
μεταρρύθμισης	Γ		
ποιοτικές υπηρεσίες	Κ		
πρόσβασης... στην εργασία	Κ		
σύγχρονο τρόπο	Γ		
συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία	Κ		
συνεχής αξιολόγηση	Κ		

Δεξιά	
ασφάλειας	Κ

Επόμενο βήμα είναι να επιχειρήσουμε να αποτυπώσουμε την θέση του κειμένου στον πολιτικό χώρο. Όπως φαίνεται, υπάρχουν δεδομένα μόνο για μία κατηγορία - αυτήν της Κοινωνικής Αντίληψης (γ) - συνεπώς μπορούμε να απεικονίσουμε τη θέση του κειμένου στον μονοδιάστατο γραμμικό άξονα Αριστεράς-Δεξιάς. Ερώτημα αποτελεί πώς θα αξιοποιηθούν

τα παραπάνω ευρήματα (λέξεις-κλειδιά) των λεξικών σε αυτήν τη διαδικασία. Η κατανομή των ευρημάτων έχει ως εξής:

0	1	2	3	4	5	6
AA	A	KA	K	KΔ	Δ	AΔ
0	4	17	13	1	1	0

Εμπειρικά, γίνεται κατανοητό ότι πρόκειται για ένα Κεντροαριστερό κείμενο, με κεντρώες επιρροές. Ζήτημα είναι πώς θα χρησιμοποιήσει πρακτικά η εφαρμογή την παραπάνω κατανομή ώστε να τοποθετήσει το κείμενο στον άξονα. Μία προσέγγιση είναι να ληφθεί υπόψιν η πολιτική θέση που εμφανίζει το μέγιστο αριθμό ευρημάτων, δηλαδή τη μεγαλύτερη συχνότητα λέξεων-κλειδιών. Αν επιλεγεί αυτή η μέθοδος, το κείμενο θα χαρακτηριστεί ως Κεντροαριστερό και θα λάβει τη θέση 2 στον γραμμικό άξονα Αριστεράς-Δεξιάς.

Παρά το γεγονός ότι για τις ανάγκες της εν λόγω διατριβής προκρίνεται η μέθοδος των μεγαλύτερων συχνοτήτων, σημειώνεται ως παρατήρηση ότι, με τη μέθοδο αυτή, ενδέχεται να μην λαμβάνονται υπόψιν και να μην αξιολογούνται επαρκώς χρήσιμα στοιχεία. Στο παράδειγμα που παρουσιάστηκε παραπάνω με μέγιστο αριθμό συχνοτήτων στην Κεντροαριστερά, παρατηρούμε ότι οι αμέσως μεγαλύτεροι αριθμοί συχνοτήτων βρίσκονται στις διπλανές θέσεις. Όμως, στο Κέντρο ο αριθμός είναι κατά πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με τον αριθμό συχνοτήτων της Αριστεράς. Συνεπώς, το κείμενο ναί μεν είναι Κεντροαριστερό αλλά έχει μεγαλύτερη συνάφεια με το Κέντρο σε σχέση με την Αριστερά.

Αν για την εξασφάλιση μεγαλύτερης ακρίβειας της εφαρμογής κρινόταν ότι η παράμετρος αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψιν, θα μπορούσε να κατασκευαστεί μία συνάρτηση, η οποία αφού απέδιδε βαρύτητες στις n θέσεις που εμφανίζουν τις μεγαλύτερες συχνότητες λέξεων-κλειδιών, κατόπιν θα υπολόγιζε τη θέση του κειμένου στον πολιτικό χώρο. Σημειώνεται ότι τόσο ο αριθμός των θέσεων που λαμβάνονται υπόψιν όσο και οι συντελεστές βαρύτητάς τους μπορούν να μεταβάλλονται πειραματικά προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η επιτυχής λειτουργία της εφαρμογής.

Για παράδειγμα, μπορούν να ληφθούν υπόψιν οι τρεις θέσεις στις οποίες εμφανίζονται οι μεγαλύτερες συχνότητες. Η θέση με την μέγιστη συχνότητα θα μπορούσε να έχει συντελεστή βαρύτητας 70%, η δεύτερη 20% και η τρίτη 10%. Εφαρμόζοντας την παραπάνω συλλογιστική

με απλό τρόπο, υπολογίζοντας μόνο τα ποσοστά επιρροής των απόλυτων θέσεων χωρίς να λαμβάνεται ξανά υπόψιν η συχνότητά τους (όπου 1,2,3 συμβολίζουν τις πολιτικές θέσεις):
 $70\% \times 2 + 20\% \times 3 + 10\% \times 1 = 210/100 = 2,1$.

Ωστόσο, επαναλαμβάνεται ότι για τις ανάγκες της έρευνας υιοθετείται η επιλογή της θέσης που εμφανίζει τη μεγαλύτερη συχνότητα ευρημάτων λέξεων-κλειδιών.

Ένα δεύτερο παράδειγμα της ίδιας διεργασίας επαναλαμβάνεται με ένα Κεντροδεξιό κείμενο.

- Παράδειγμα 2: Απόσπασμα από τις προγραμματικές προτάσεις της Νέας Δημοκρατίας με τίτλο «Συμφωνία αλήθειας» (2016).

Ανάπτυξη

Στόχος μας είναι η Ελλάδα να αρχίσει να δουλεύει ξανά! Να αρχίσει πάλι να παράγει. Να δημιουργήσουμε θέσεις εργασίας, κυρίως για τα νέα παιδιά, τα οποία φεύγουν στο εξωτερικό επειδή δεν έχουν προοπτική.

Ανάπτυξη για μας σημαίνει **ιδιωτική πρωτοβουλία**, σημαίνει επενδύσεις, σημαίνει **στήριξη** του έντιμου και ευσυνείδητου **επιχειρηματία**, σημαίνει **απενοχοποίηση** της έννοιας του **κέρδους** και της αμοιβής. Σημαίνει **στήριξη** της μικρομεσαίας **επιχείρησης** και του ελεύθερου επαγγελματία, σημαίνει στήριξη της εργασίας και της αξίας της, του σκληρά εργαζόμενου. Σημαίνει **ίσες επιχειρηματικές ευκαιρίες** για όλους, σημαίνει άρση των εμποδίων, αλλά και έλεγχο τομέων της αγοράς με **ελλιπή ανταγωνισμό**.

Πώς θα το πετύχουμε:

Αλλάζοντας το κλίμα. Από την πρώτη κιόλας μέρα. Θα δείξουμε ότι υπάρχει μια νέα κυβέρνηση αποφασισμένη να τερματίσει το «κρυφτούλι» με τα μνημόνια και έτοιμη να δουλέψει με δικό της κυβερνητικό σχέδιο και σοβαρότητα, μακριά από την ανεύθυνη δημαγωγία. Η χώρα χρειάζεται μια κυβέρνηση η οποία αποπνέει εμπιστοσύνη και **σταθερότητα**, και δίνει οριστικό τέλος στις **συνθήκες** εφιαλτικής **ανασφάλειας**. Αυτό από μόνο του θα δημιουργήσει ένα **καινούργιο κεφάλαιο** εμπιστοσύνης τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό και θα δώσει οξυγόνο στην ελληνική οικονομία.

Με **λιγότερους φόρους** και **μικρότερες δαπάνες**. **Λιγότερους φόρους** για να αναπνεύσει η οικονομία και κυρίως το πιο παραγωγικό κομμάτι της. Και **μικρότερες δαπάνες** ώστε να έχουμε τον αναγκαίο **δημοσιονομικό εξορθολογισμό**. Αυτή θα είναι η βάση του δικού μας σχεδίου, του ελληνικού σχεδίου εξόδου της χώρας από την κρίση.

Με **περισσότερες επενδύσεις**. Η Ελλάδα για να ορθοποδήσει χρειάζεται 100 δις **νέες επενδύσεις** τα επόμενα πέντε χρόνια. Μπορούμε να τις πετύχουμε με ένα νέο, πιο **φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον**. Με **απλούστευση** των **διαδικασιών** για την αδειοδότηση των **επιχειρήσεων**.

Περισσότερες **αποκρατικοποιήσεις**, ειδικά στους τομείς που αποτελούν συγκριτικό μας πλεονέκτημα.

Με **υγιές τραπεζικό σύστημα**. Οι τράπεζες πρέπει να είναι σε θέση να υποστηρίξουν την ανάπτυξη. Να χρηματοδοτήσουν επενδύσεις και να στηρίξουν τη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Χρειαζόμαστε τις αναγκαίες αναδιαρθρώσεις δανείων και επιχειρήσεων, ώστε να απελευθερωθεί ρευστότητα και να στηριχτούν οι βιώσιμες επιχειρήσεις.

Οι λέξεις - κλειδιά του κειμένου κατανέμονται ως εξής:

Κέντρο		Κεντροδεξιά	
δημοσιονομικό εξορθολογισμό	Ο	Απενοχοποίηση ... κέρδους	Ο
		απλούστευση διαδικασιών ... επιχειρήσεων	Ο
		αποκρατικοποιήσεις	Ο
		δημοσιονομικό εξορθολογισμό	Ο
		ελλυτή ανταγωνισμό	Ο
		ιδιωτική πρωτοβουλία	Ο
		ίσες επιχειρηματικές ευκαιρίες	Ο
		καινούργιο κεφάλαιο	Ο
		λιγότερους φόρους (x2)	Ο
		μικρότερες δαπάνες	Ο
		νέες επενδύσεις	Ο
		περισσότερες επενδύσεις	Ο
		στήριξη ... επιχειρηματία	Ο
		στήριξη ... επιχείρησης	Ο
		υγιές τραπεζικό σύστημα	Ο
		φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον	Ο

Δεξιά			
σταθερότητα	Γ		
συνθήκες ... ανασφάλειας	Γ		

Όλα τα ευρήματα λέξεων-κλειδιών αφορούν στην κατηγορία της «Οικονομικής Λειτουργίας», εξαιρουμένων δύο όρων που χαρακτηρίζονται ως «Γενικοί». Κρίνεται συνεπώς ότι το περιεχόμενο του κειμένου είναι αμιγώς οικονομικό και, άρα, και οι γενικοί όροι συνυπολογίζονται ως τέτοιοι. Η πλειοψηφία των λέξεων-κλειδιών προέρχεται από το Λεξικό της Κεντροδεξιάς. Άρα το κείμενο τοποθετείται στη θέση 4 του μονοδιάστατου γραμμικού άξονα Αριστεράς-Δεξιάς.

Στη συνέχεια παρατίθενται παραδείγματα κειμένων των οποίων τα ευρήματα λέξεων-κλειδιών αφορούν σε δύο ή τρεις κατηγορίες και συνεπώς η απεικόνιση της θέσης τους προϋποθέτει δύο ή τρεις άξονες.

- Παράδειγμα 3: Απόσπασμα από Ομιλία του Γενικού Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος, Δημήτρη Κουτσούμπα, στο 20^ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος (2017).

«...Συντρόφισσες και σύντροφοι,

Ειδικά σήμερα βασικό ζήτημα είναι μαζί με όλα τα παραπάνω, πώς ακριβώς προσδιορίζεται η ιδεολογική - πολιτική προετοιμασία των κομματικών δυνάμεων.

Παρά τα βήματα που κάναμε στην αφομοίωση ζητημάτων του Προγράμματος, δεν χρειάζεται καμιά επανάπαυση ή ικανοποίηση.

Κρίσιμο ζήτημα για το Κόμμα μας εξακολουθεί να είναι το να ξεκαθαρίζουμε συνεχώς, με ποια κριτήρια μετράμε την πρόοδο, τα βήματά μας, την ισχυροποίηση του Κόμματος.

Δεν είναι ίδια με τα κριτήρια των **αστικών κομμάτων**, ούτε με τα κριτήρια των οπορτουνιστών. Δεν είναι ίδια με τα κριτήρια που κυριαρχούν στην ελληνική κοινωνία επικεντρώνοντας την όποια εκτίμηση γύρω από το κάθε φορά εκλογικό ποσοστό, δηλαδή κοινοβουλευτικά.

Δεν υποτιμάμε την πορεία εκλογικής αποτύπωσης της επιρροής του Κόμματος. Όμως, ξέρουμε ότι σε μη επαναστατικές συνθήκες και ειδικά σε συνθήκες **αντεπανάστασης** και υποχώρησης του κινήματος, ποτέ δεν εκφράζεται το πραγματικό πολιτικό κύρος του ΚΚ με την ψήφο.

Γι' αυτό λέμε ότι εμείς έχουμε συνδυασμένα κριτήρια, όπως:

- Ικανότητα συσπείρωσης και διεύθυνσης σε **εργατικές - λαϊκές δυνάμεις**.
- Πρόοδο στους ιδεολογικοπολιτικούς δεσμούς με την **εργατική τάξη**, τα **λαϊκά στρώματα**, τις γυναίκες, τη νεολαία.
- Το ρόλο μας στην ανασύνταξη του **εργατικού κινήματος**, την προώθηση της **κοινωνικής συμμαχίας**, την ανάπτυξη της **ταξικής πάλης**.
- Την κομματική οικοδόμηση, την κοινωνική σύνθεση του Κόμματος.
- Το ιδεολογικό, θεωρητικό, πολιτικό επίπεδο, την ανάγκη αύξησης της μελέτης και κυκλοφορίας του “ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ”.
- Την ικανότητα γενίκευσης της πείρας, έγκαιρης πρόβλεψης κ.λπ.

Μέσα σε αυτά τα κριτήρια υπάρχει και το εκλογικό. Αλλά το τελευταίο είναι και συνάρτηση της ικανότητας του Κόμματος, αλλά και της πορείας της **ταξικής πάλης** στη βελτίωση του συσχετισμού δυνάμεων.

Το κύρος του Κόμματος πρέπει να βασίζεται στον πρωτοπόρο ρόλο του ως **δύναμης εργατικής**, δύναμης **λαϊκής συσπείρωσης**, δύναμης **κοινωνικής ανατροπής**. Από εδώ προκύπτει και η καθημερινή του συνέπεια, η μαχητικότητά του.

Μέχρι το 21ο Συνέδριο πρέπει να μετρήσουμε βήματα σε όλους αυτούς τους δείκτες, ιδιαίτερα στην ισχυροποίηση των ΚΟΒ του Κόμματος, στη στρατολογία **εργατών** και **εργατριών**, στην οικοδόμηση, στη βιομηχανία σε όλους τους βιομηχανικούς κλάδους και τις υποδομές στρατηγικής σημασίας, στην τήρηση όλων των καταστατικών αρχών και των αρχών λειτουργίας του Κόμματος».

Οι λέξεις-κλειδιά που βρέθηκαν ανήκουν, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, σε δύο κατηγορίες:

Άκρα Αριστερά		Κεντροαριστερά	
αντεπανάστασης	K	κοινωνικής συμμαχίας	K
αστικών κομμάτων	K		
δύναμης εργατικής	O		
εργατικού κινήματος	O		
εργατική τάξη	O		
εργατριών	O		
εργατών	O		
κοινωνικής ανατροπής	K		
λαϊκές δυνάμεις	K		
λαϊκά στρώματα	K		
λαϊκής συσπείρωσης	K		
ταξικής πάλης (x2)	K		

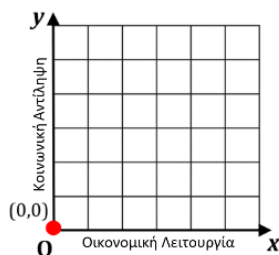
Προκειμένου να αποδοθούν τιμές στο κείμενο ανά θεματική κατηγορία, ώστε να τοποθετηθεί στον πολιτικό χώρο, εκτελείται η εξής διεργασία:

Όσον αφορά στην Οικονομική Λειτουργία (x), βρέθηκαν 5 λέξεις-κλειδιά που όλες ανήκουν στην Άκρα Αριστερά. Συνεπώς, ως προς αυτήν την κατηγορία το κείμενο τοποθετείται στη θέση 0, δηλαδή στην απόλυτη Άκρα Αριστερά.

Στην Κοινωνική Αντίληψη (y) βρέθηκαν συνολικά 9 όροι, 8 εκ των οποίων ανήκουν στην Άκρα Αριστερά και 1 στην Κεντροαριστερά. Συνεπώς, λαμβάνοντας υπόψιν τη μέγιστη τιμή 8 (δηλαδή λέξεις-κλειδιά που ανήκουν στην Άκρα Αριστερά), το κείμενο τοποθετείται στον άξονα (y) στη θέση 0.

Στα Διεθνή Ζητήματα δεν βρέθηκε κανένας όρος, συνεπώς το κείμενο ως προς αυτήν την κατηγορία δεν λαμβάνει τιμή και επομένως μπορεί να τοποθετηθεί μόνο στο δυσδιάστατο χώρο.

Συνεπώς, το κείμενο απεικονίζεται στο παρακάτω σχήμα ως το σημείο (0,0) με κόκκινο χρώμα.

Σχήμα 18: Η πολιτική θέση του κειμένου του Παραδείγματος 3 ως κόκκινο σημείο (0,0) στους άξονες x = Οικονομική Λειτουργία, y = Κοινωνική Αντίληψη

- Παράδειγμα 4:

Απόσπασμα από την ενότητα «Νεολαία» των αναρτημένων θέσεων στον ιστοχώρο της Χρυσής Αυγής (2012).

«...Από εδώ, αγαπητέ φίλε και φίλη, θα θέλαμε να σε πληροφορήσουμε για το ποιοί πραγματικά είμαστε, τι θέλουμε και τι πιστεύουμε. Θέλουμε να σε πληροφορήσουμε για το τι είναι η Χρυσή Αυγή και για ποιόν λόγο την πολεμούν με λύσσα **οι μηχανισμοί του συστήματος**.

ΠΟΙΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ

Η Χρυσή Αυγή, το **Λαϊκό Εθνικιστικό Κίνημα**, είναι ένας νόμιμος πολιτικός σχηματισμός. Ο ιδεολογικός και πολιτικός χαρακτήρας του Κινήματός μας είναι αναμφισβήτητα **Εθνικιστικός**, μα και ταυτόχρονα Κοινωνικός. Έχουμε εδώ και λίγα χρόνια αναπτύξει πλούσια δράση σε αρκετές πόλεις της Ελλάδος και ειδικότερα στο χώρο της νεολαίας. Μέλη μας είναι κυρίως νέοι άνθρωποι, εργάτες, φοιτητές, επιστήμονες, αγρότες, καλλιτέχνες, μισθωτοί, μα και άνεργοι. Άνθρωποι που αγωνίζονται με πίστη και **πνεύμα θυσίας**, χωρίς κανένα συμφέρον και υστεροβουλία. Εκδίδουμε μιαν εβδομαδιαία εφημερίδα και ένα διμηνιαίο ιδεολογικό όργανο.

ΤΙ ΘΕΛΟΥΜΕ

Η Χρυσή Αυγή έχει συγκεκριμένες πολιτικές θέσεις για κάθε ζήτημα και πρόβλημα του Λαού μας. Με δύο λόγια μόνο πιστεύουμε σε μια Νέα Πολιτική, σε μια Πολιτική πραγματικά Εθνική, που δεν θα εξαρτάται από τους μεγαλοεργολάβους και τους καναλάρχες, που κρατούν δέσμια τα Πολιτικά Κόμματα του κατεστημένου, που δυστυχώς κατευθύνουν τις τύχες του **Έθνους μας**.

Καταγγέλλουμε την εγκατάλειψη της Βορείου Ηπείρου, τις συνεχείς υποχωρήσεις σε Κυπριακό, Μακεδονικό, Αιγαίο και Θράκη, καταγγέλλουμε την πολιτική της **εθνικής μειοδοσίας**.

Κατηγορούμε τα κόμματα για τη διάλυση του κράτους και το **ξεπούλημα της Πατρίδος** και γιατί με τη δράση τους έχουν διχάσει βαθύτατα τον λαό. Περισσότεροι από 2.000.000 **λαθρομετανάστες** βρίσκονται σήμερα στην Ελλάδα και τόσο το κράτος όσο και οι πολιτικοί αδιαφορούν. Αδιαφορούν για την αυξανόμενη συνεχώς εγκληματικότητα και τους δείκτες της ανεργίας που συνεχώς ανεβαίνουν. Τα ναρκωτικά σκορπούν τον θάνατο στα νιάτα της Ελλάδος, αλλά και αυτό είναι ασήμαντη λεπτομέρεια για τους επικίνδυνα ανίκανους που εξουσιάζουν την Πατρίδα μας.

Πιστεύουμε σε μιαν Εξωτερική Πολιτική ανεξάρτητη και περήφανη, μια Πολιτική όπου η Ελλάδα δεν θα είναι υποτακτική της Αμερικής ή του οποιουδήποτε ξένου. Αγωνιζόμαστε για τον λαό, για **κοινωνική δικαιοσύνη**, για να σταματήσουν οι Έλληνες να είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης των **κερδοσκοπών** και του φορομπηχτικού κομματικού κράτους.

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ

Κυρίαρχη Ιδέα και Πίστη μας το **Έθνος-Φυλή**. Πάνω απ' όλα για μας είναι το **Ελληνικό Αίμα** και η **Εθνική Παράδοση**. Ακόμη πιστεύουμε σε μια δίκαιη Πολιτεία, όπου **όλοι** θα είναι **ίσοι απέναντι στον νόμο** και όπου ο νόμος θα είναι σεβαστός από όλους. Αγωνιζόμαστε για να καταργηθεί η βουλευτική ασυλία και να επικρατήσει στην Πατρίδα μας **κράτος δικαίου** και **κοινωνικής ειρήνης**. Πιστεύουμε σε μια Πολιτεία, όπου κυβερνήτες της δεν θα είναι οι επιτήδριοι που διαθέτουν τα δισεκατομμύρια, που σπαταλιούνται στις εκλογές, αλλά οι **πραγματικά Άξιοι** και **Άριστοι**. Πιστεύουμε σε ένα νέο Ελληνικό Πολιτισμό βασισμένο στην μεγάλη και αιώνια **Παράδοση** της **Φυλής μας**. Πιστεύουμε σε έναν Ελληνικό Τρόπο Ζωής ενάντια στα ποταπά και χυδαία ξενόφερτα **ήθη και έθιμα**.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ

Αγαπητέ φίλε και φίλη, και εσύ θα έχεις καταλάβει ότι τα πάντα γύρω μας σήμερα καταρρέουν και ξεπουλιούνται. Η καρδιά της Ελλάδος κτυπά σήμερα με αγωνία στην Κύπρο, την Βόρειο Ήπειρο, την Μακεδονία, τη Θράκη και το Αιγαίο. Η **Κοινωνία** μας **σαπίζει** μέσα στο έγκλημα, ενώ ανάξιοι και ανίκανοι κυβερνήτες την ποδηγετούν. Εκατομμύρια ξένοι βρίσκονται σήμερα στην χώρα. Τα παιδιά μας δολοφονούνται καθημερινά από τα ναρκωτικά και όμως η κοινωνία αδιαφορεί. **ΦΤΑΝΕΙ ΠΙΑ!** Σε αυτήν την κατάσταση πρέπει να αντισταθούμε! Σε αυτόν τον ωραίο και σκληρό αγώνα σε καλούμε και ΕΣΕΝΑ να δώσεις το παρόν. Μια θέση στις γραμμές μας περιμένει και ΕΣΕΝΑ για να αγωνισθείς στο πλευρό μας για μιαν **Ελλάδα Μεγάλη**, Δίκαιη και Δυνατή.
ΚΑΝΕΝΑ ΑΥΡΙΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΙΔΙΟ ΜΕ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ
ΔΩΣΕ ΤΗ ΜΑΧΗ ΜΑΖΙ ΜΑΣ ΓΙΑ ΝΑ ΠΕΤΥΧΟΥΜΕ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΛΑΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ».

Οι λέξεις - κλειδιά του κειμένου κατανέμονται ως εξής:

Άκρα Αριστερά		Αριστερά	
κερδοσκόπων	Ο	κοινωνική δικαιοσύνη	Κ
κοινωνική δικαιοσύνη	Κ	μηχανισμοί του συστήματος	Κ
λαϊκό	Κ	όλοι ίσοι	Κ
μηχανισμοί του συστήματος	Κ		
όλοι ίσοι	Κ		

Κεντροαριστερά		Κέντρο	
κοινωνική δικαιοσύνη	Κ	κοινωνική δικαιοσύνη	Κ
κοινωνικής ειρήνης	Κ		

Κεντροδεξιά		Δεξιά	
ίσοι απέναντι στο νομο	Κ	άριστοι	Κ
κράτος δικαίου	Κ	εθνική παράδοση	Κ
		ήθη και έθιμα	Κ
		παράδοση	Κ
		πραγματικά Άξιοι	Κ

Άκρα Δεξιά	
εθνικής μειοδοσίας	Δ
εθνικιστικό κίνημα	Δ
εθνικιστικός	Δ
Έθνους μας	Δ
Έθνος-Φυλή	Κ
Ελλάδα μεγάλη	Δ
ελληνικό αίμα	Κ
κοινωνία σαπίζει	Κ
λαθρομετανάστες	Κ
λαϊκό	Κ
μηχανισμοί του συστήματος	Κ

ξεπούλημα της Πατρίδος	Δ
πνεύμα θυσίας	Κ
Φυλής μας	Κ

Στο παράδειγμα αυτό, παρατηρούμε ότι υπάρχουν λέξεις-κλειδιά που μπορούν να μετρηθούν ταυτόχρονα στις κατηγορίες της Κοινωνικής Αντίληψης και των Διεθνών Ζητημάτων. Συγκεκριμένα οι λέξεις-κλειδιά «έθνους μας», «Έθνος-Φυλή», «Φυλής μας» μπορούν, ανάλογα με τα συμφραζόμενα, να αντιπροσωπεύσουν τόσο τα επιμέρους ζητήματα «Παγκόσμια Ειρήνη vs. Πάταξη της τρομοκρατίας» και «Διεθνισμός vs. Εθνικισμός» της ενότητας 2 (Εξωτερική πολιτική - Διεθνείς σχέσεις) της κατηγορίας των Διεθνών Ζητημάτων όσο και το επιμέρους ζήτημα «Αντίληψη για τη θρησκεία και την πολιτιστική κληρονομιά» της ενότητας 6 (Σχέση με την παράδοση) της κατηγορίας της «Κοινωνικής Αντίληψης». Συνεπώς, κρίνεται σωστό ανάλογα με τα συμφραζόμενα του κειμένου να επιλεγεί η κατηγορία στην οποία οι όροι αυτοί θα μετρηθούν.

Στην λογική αυτή και σύμφωνα με το περιεχόμενο του Πίνακα των Πολιτικών Θέσεων (Παράρτημα) επιλέγεται οι όροι να τοποθετηθούν ως εξής: «Έθνους μας» → Διεθνή Ζητήματα, «Έθνος-Φυλή» → Κοινωνική Αντίληψη, «Φυλής μας» → Κοινωνική Αντίληψη.

Συνολικά βρέθηκαν 25 όροι. Προκειμένου λοιπόν να αποδοθούν τιμές στο κείμενο ανά θεματική κατηγορία, ώστε να καταστεί εφικτή η τοποθέτησή του στον πολιτικό χώρο, επαναλαμβάνεται η παραπάνω διεργασία:

Όσον αφορά στην Οικονομική Λειτουργία (x), βρέθηκε 1 μόνο λέξη-κλειδί που ανήκει στην Άκρα Αριστερά. Συνεπώς, ως προς αυτήν την κατηγορία το κείμενο τοποθετείται στη θέση 0, δηλαδή στην απόλυτη Άκρα Αριστερά.

0	1	2	3	4	5	6
ΑΑ	Α	ΚΑ	Κ	ΚΔ	Δ	ΑΔ
1	0	0	0	0	0	0

Στην κατηγορία της Κοινωνικής Αντίληψης (y), βρέθηκαν 25 όροι. Η κατανομή των ευρημάτων έχει ως εξής: Άκρα Αριστερά: 4, Αριστερά: 3, Κεντροαριστερά: 2, Κέντρο: 1, Κεντροδεξιά: 2, Δεξιά: 5, Άκρα Δεξιά: 8. Εμπειρικά, γίνεται κατανοητό ότι, ως προς την κατηγορία αυτή, πρόκειται για ένα Άκρα Δεξιό κείμενο με πλησιέστερες επιρροές από την Δεξιά και την Άκρα Αριστερά.

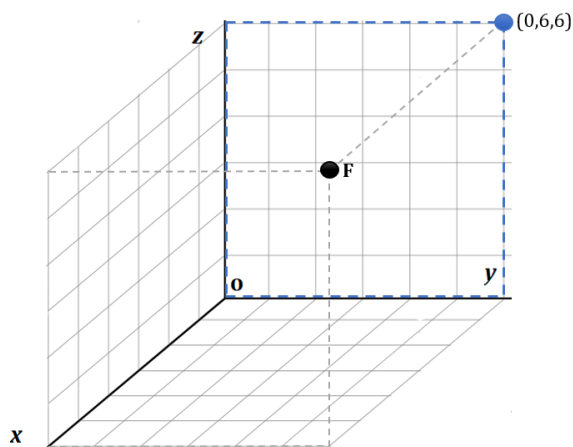
0	1	2	3	4	5	6
AA	A	KA	K	KΔ	Δ	AΔ
4	3	2	1	2	5	8

Επαναλαμβάνοντας λοιπόν τη μέθοδο επιλογής του μέγιστου αριθμού ευρημάτων, τοποθετούμε το κείμενο ως προς αυτή την κατηγορία στη θέση 6.

Τέλος, ως προς τα Ζητήματα Διεθνούς Αντικτύπου (z) βρέθηκαν 8 λέξεις-κλειδιά που όλες ανήκουν στην Άκρα Δεξιά. Συνεπώς, η τιμή της κατηγορίας είναι 6.

0	1	2	3	4	5	6
AA	A	KA	K	KΔ	Δ	AΔ
0	0	0	0	0	0	8

Συμπερασματικά, το κείμενο μπορεί να απεικονιστεί στον τρισδιάστατο πολιτικό χώρο ως εξής:

Σχήμα 19: Η πολιτική θέση του κειμένου του Παραδείγματος 4 ως γαλάζιο σημείο (0,6,6) στους άξονες x = Οικονομική Λειτουργία, y = Κοινωνική Αντίληψη, z = Διεθνή Ζητήματα.

Βλέποντας την κατανομή των ευρημάτων των λέξεων-κλειδιών στο τελευταίο παράδειγμα, υπάρχει μία παρατήρηση που πρέπει να επισημανθεί. Είδαμε ότι στην κατηγορία της Οικονομικής Λειτουργίας βρέθηκε μόνο μία λέξη, που ανήκει στην Άκρα Αριστερά. Το ερώτημα επομένως που ανακύπτει είναι αν αρκεί μόνο μία λέξη για να καθορίσει την τιμή ενός κειμένου σε μία εκ των τριών κύριων κατηγοριών. Μία σκέψη για μελλοντική εργασία είναι να λαμβάνονται υπόψιν μόνο οι πολιτικές θέσεις που εμφανίζουν ένα ποσοστό επί των συνολικών ευρημάτων. Π.χ. θα μπορούσε αυτό το ποσοστό να οριστεί ως 5%.

Αν τεθεί πρακτικά σε εφαρμογή αυτή η παράμετρος, υπολογίζεται ότι η μία λέξη σε σύνολο 25 λέξεων ισούται με ποσοστό 4%. Συνεπώς, σύμφωνα με τον κανόνα του ελάχιστου ποσοστού 5%, δεν θα λαμβανόταν υπόψιν και το κείμενο θα τοποθετούνταν μόνο στους άξονες της Κοινωνικής Αντίληψης και της Οικονομικής Λειτουργίας, δηλαδή στον δισδιάστατο πολιτικό χώρο.

ΣΥΝΟΨΗ Γ' ΜΕΡΟΥΣ

Στο Γ' Μέρος παρουσιάστηκε το προτεινόμενο μοντέλο πολιτικού προφίλ. Επιπλέον, ορίστηκε ο τρόπος τοποθέτησης των πολιτικών προφίλ - χρηστών και κειμένων - στον τρισδιάστατο πολιτικό χώρο, που αξιολογείται και προτείνεται ως πληρέστερο σχήμα αντιπαραβολής των επιμέρους προφίλ σε σχέση με τον μονοδιάστατο άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Περιεγράφηκε, ακόμη, η συλλογιστική εξαγωγής λέξεων-κλειδιών από την πολιτική θεωρία για την δημιουργία του Πολιτικού Λεξικού, που αποτελεί το κύριο εργαλείο της επιλεγμένης προσέγγισης εξόρυξης πληροφορίας από κείμενο (lexicon based text mining). Τέλος, δόθηκαν παραδείγματα για το πώς μέσα από τον πολιτικό λόγο, κωδικοποιημένο με τη μορφή λέξεων - κλειδιών, γίνεται η τοποθέτηση ενός προφίλ στον πολιτικό χώρο. Έτσι, κάθε προφίλ είναι δυνατό να ενταχθεί σε ένα σύστημα εξατομίκευσης το οποίο αρχικά προβαίνει σε συγκρίσεις χωρικής εγγύτητας και βάσει αλγορίθμου προχωρά σε συστάσεις.

Στόχος είναι η παραπάνω διεργασία να εκτελείται με τρόπο αυτοματοποιημένο στο περιβάλλον ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης. Δηλαδή, αρχικά με αυτόματες εργασίες να συντίθεται το πολιτικό προφίλ του πολιτικού περιεχομένου και να ανιχνεύεται η πολιτική του θέση. Έπειτα βάση της αλληλεπίδρασης του χρήστη με το πολιτικό περιεχόμενο θα μπορεί να συντίθεται και το πολιτικό προφίλ του ιδίου (βάσει δηλαδή του τι επιλέγει, τι αξιολογεί θετικά, τι σχολιάζει κτλ.) και να εντοπίζεται η πολιτική του θέση.

Για το λόγο αυτό, στο Δ' Μέρος παρουσιάζεται πειραματικά μία προσομοίωση του τρόπου αυτόματης αναγνώρισης της θέσης των πολιτικών κειμένων βάσει Λεξικού. Δείγμα πολιτικών κειμένων οκτώ ελληνικών κομμάτων επιχειρείται να κατηγοριοποιηθεί ως προς τις επτά κύριες πολιτικές θέσεις που υιοθετήθηκαν στο μοντέλο του πολιτικού προφίλ. Για την πειραματική διεργασία, το προτεινόμενο μοντέλο πολιτικού προφίλ απλοποιείται και το λεξικό χρησιμοποιείται ενιαίο για κάθε μία εκ των 7 πολιτικών θέσεων και συνεπώς το κείμενο τοποθετείται στον μονοδιάστατο άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Ζητούμενο του πειράματος είναι η επαλήθευση του συλλογισμού ότι ένα πολιτικό κείμενο μπορεί σε γενικές γραμμές να κατηγοριοποιηθεί επιτυχώς βάσει του Πολιτικού Λεξικού και, βέβαια, με τη συμβολή των τεχνικών της εξόρυξης πληροφορίας από κείμενο (text-mining).

Δ' ΜΕΡΟΣ

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ

Στο Μέρος αυτό επιχειρείται η πειραματική επιβεβαίωση όσων παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα, δηλαδή ότι το Μοντέλο του Πολιτικού Προφίλ μπορεί να πρακτικά να εφαρμοστεί επιτυχώς σε ένα σύστημα εξατομικευμένης παραγωγής συστάσεων με την συμβολή των τεχνικών του text – mining. Για να καταστεί αυτό εφικτό, ζητούμενο είναι η δημιουργία μίας πλατφόρμας, η οποία θα μπορεί να δέχεται ως «είσοδο» το πολιτικό περιεχόμενο - και συμβουλευόμενη το Πολιτικό Λεξικό - θα είναι σε θέση να τοποθετεί τα πολιτικά κείμενα σε συγκεκριμένες θέσεις του πολιτικού χώρου. Στα κεφάλαια που ακολουθούν, αρχικά θα γίνει λόγος για τις προϋποθέσεις λειτουργίας της πλατφόρμας αυτής και τις διεργασίες που πρόκειται να εκτελεί, ενώ στην συνέχεια θα παρουσιαστεί μία πειραματική προσομοίωσή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΑΥΤΟΜΑΤΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΧΩΡΟ

Η ζητούμενη πλατφόρμα μπορεί να αποτελέσει επέκταση ενός κοινωνικού δικτύου και να λειτουργήσει διευκολύνοντας τον χρήστη - εν μέσω του πλήθους περιεχομένου που διακινείται εντός του - να εντοπίσει το κατάλληλο πολιτικό περιεχόμενο, είτε πρόκειται για κοντινό στο δικό του προφίλ είτε για αντίθετο, ώστε να λάβει εφόσον το επιθυμεί σφαιρική πληροφόρηση. Δεν είναι, βέβαια, υποχρεωτικό η πλατφόρμα να εντάσσεται εντός ενός Κοινωνικού Δικτύου αλλά θα μπορούσε να λειτουργεί και ως ανεξάρτητη, με την προϋπόθεση, φυσικά, να λαμβάνει πολιτικό περιεχόμενο, ώστε να είναι σε θέση να το κατηγοριοποιεί προς όφελος του χρήστη.

Πέραν όμως του οφέλους που δημιουργεί για τον χρήστη, η πλατφόρμα κρίνεται ότι μπορεί να κομίζει οφέλη και στους πολιτικούς εκφραστές, πρόσωπα και κόμματα, δίνοντάς τους τις εξής δυνατότητες: α) να επιβεβαιώσουν την θέση του πολιτικού τους λόγου στον πολιτικό χώρο, β) να προσαρμόσουν τον λόγο τους κατάλληλα ώστε να επικοινωνήσουν - ακόμη και να επεκτείνουν την δράση τους - με γειτονικούς πολιτικούς χώρους και γ) να παρακολουθήσουν την απόδοση του πολιτικού τους περιεχομένου στον χρόνο.

Για την λειτουργία αυτής της πλατφόρμας, προϋπόθεση αποτελεί η εκτέλεση των εξής σταδίων:

1. Πρόσβαση στο πολιτικό περιεχόμενο
2. Προ-επεξεργασία του περιεχομένου
3. Επεξεργασία με βάση το λεξικό (lexicon based text mining)

Τα στάδια αυτά παρουσιάζονται στις ενότητες που ακολουθούν.

Δ.1.1. Πρόσβαση στο πολιτικό περιεχόμενο

Η πλατφόρμα χρειάζεται άμεση σύνδεση με μεγάλο όγκο πολιτικού περιεχομένου. Κύρια μονάδα εργασίας (unit) για την πλατφόρμα είναι το μεμονωμένο έγγραφο.

Δ.1.2. Προ-επεξεργασία του περιεχομένου

Η πλατφόρμα πρέπει να διαθέτει εργαλεία ώστε να φέρει το κείμενο σε αξιοποιήσιμη μορφή. Σε αυτήν την κατεύθυνση υλοποιούνται τα εξής βήματα της Προ-επεξεργασίας του κειμένου κατά το text-mining (όπως ειπώθηκε στο Α' Μέρος):

Δ.1.2.1. Αναγνώριση Λεκτικών Μονάδων (tokenization)

Το κείμενο σε ηλεκτρονική μορφή είναι μία γραμμική ακολουθία συμβόλων. Ως «Αναγνώριση Λεκτικών Μονάδων» ορίζεται η πράξη διαχωρισμού μίας ροής συμβόλων (συμβολοσειράς) σε κομμάτια, όπως λέξεις, σημεία στίξης, αριθμούς κ.α. που ονομάζονται λεκτικές μονάδες (tokens) (Trim, 2013).

Πρακτικά, η πλατφόρμα θα πρέπει από ένα σύνολο χαρακτήρων που αποτελούν ολόκληρο το κείμενο εισόδου να εντοπίζει τις διακριτές λέξεις, οι οποίες διαχωρίζονται μεταξύ τους είτε από κενά διαστήματα είτε από σημεία στίξεως, όπως παρενθέσεις, κόμματα κτλ. Αυτή η φάση της Προ-επεξεργασίας αποτελεί απαραίτητη διεργασία για οποιαδήποτε περαιτέρω επεξεργασία κειμένου.

Δ.1.2.2. Γλωσσική εξομάλυνση (stemming)

Με το stemming η πλατφόρμα θα είναι σε θέση να απομονώνει την ρίζα μίας λέξης, π.χ. «χειραφέτηση» → χειραφετ-, «παρεμβαίνει» → παρεμβ-. Περισσότερο εξελιγμένη είναι η μέθοδος lemmatization που, αξιοποιώντας λεξικό, μπορεί να επαναφέρει κάθε τύπο μίας λέξης στην αρχική της ρίζα.

Η εφαρμογή αυτών των μεθόδων είναι βήμα που θα συμβάλει καθοριστικά στον περιορισμό του πολιτικού λεξικού, ώστε να μην χρειάζεται να εμφανίζονται οι λέξεις-

κλειδιά σε όλες τους τις πιθανές μορφές (πτώσεις, χρόνους κ.α.). Για παράδειγμα, μία έννοια λέξη-κλειδί όπως η «αναστροφή του καπιταλισμού», θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο πολιτικό λεξικό σε όλες τις ακόλουθες εκδοχές:

αναστρέπω, αναστρέψω, αναστραπεί, αναστροφή + καπιταλισμό, καπιταλιστικά κ.α.

Δ.1.2.3. Αφαίρεση περιττών λέξεων (Removal of Stop Words) & κοινών λέξεων (Removal of Common Words)

Η πλατφόρμα πρέπει να είναι σε θέση να αφαιρεί λέξεις - βοηθητικές ή συχνά εμφανιζόμενες - που δεν συμβάλλουν στον προσδιορισμό της ιδεολογικής ταυτότητας των κειμένων. Πρόκειται για λέξεις με μικρή λεκτική σημασία και περισσότερη λειτουργική αξία, που δηλώνουν κυρίως τις γραμματικές σχέσεις μεταξύ των βασικών λέξεων του κειμένου (π.χ. άρθρα, επιρρήματα, προθέσεις ή βοηθητικά ρήματα).

Η αφαίρεση των περιττών και κοινών λέξεων επιτρέπει στην πλατφόρμα να επικεντρωθεί στα σημαντικά σημεία του λόγου. Μειώνοντας τον όγκο του κειμένου, η πλατφόρμα καθίσταται περισσότερο ταχεία και αναμένεται ότι η αναζήτηση των λέξεων - κλειδιών θα είναι περισσότερο ευέλικτη και, ως εκ τούτου, περισσότερο ακριβής.

Παραδείγματος χάριν, έστω ότι αναζητείται ως λέξη-κλειδί η έννοια «*διοίκηση αποτελεσματική*». Αφαιρώντας τις περιττές λέξεις, η πλατφόρμα θα έχει τη δυνατότητα να εντοπίσει και τις εξής εκδοχές με τις οποίες η έννοια μπορεί να συναντάται στο κείμενο: «*διοίκηση (που έγινε) αποτελεσματική*», «*διοίκηση (που γίνεται πιο) αποτελεσματική*».

Συνεπώς, αφού καθαριστεί το κείμενο από τα περιττά στοιχεία, παραμένουν οι πραγματικά σημαντικοί όροι, στους οποίους η πλατφόρμα πρέπει να βασιστεί προκειμένου να προβεί σε συγκρίσεις και να εξάγει επιθυμητά συμπεράσματα.

Δ.1.2.4. Διανυσματοποίηση (Vectorization)

Για να εφαρμοστούν σε κάποιο κείμενο - οποιασδήποτε μορφής - αλγόριθμοι μηχανικής μάθησης ή στατιστικές τεχνικές, χρειάζεται αυτό να μετασχηματιστεί σε αριθμητική αναπαράσταση, καθώς γνωρίζουμε ότι οι υπολογιστές προτιμούν να διαχειρίζονται αριθμούς παρά κείμενο (Commonlounge). Οι αλγόριθμοι μηχανικής

μάθησης λειτουργούν σε έναν χώρο αριθμητικών χαρακτηριστικών, αναμένοντας την είσοδο (input) ως μία δισδιάστατη διάταξη, όπου οι σειρές αντιπροσωπεύουν τις περιπτώσεις και οι στήλες τα χαρακτηριστικά (Ojeda et al., 2018). Η διαδικασία μετατροπής της φυσικής γλώσσας σε αριθμητική αναπαράσταση ονομάζεται «διανυσματοποίηση».

Στην παρούσα μελέτη, όπως έχει ήδη παρουσιαστεί, ο λόγος δεν γίνεται κατανοητός ως μία απλή ακολουθία λέξεων αλλά οδηγεί στην τοποθέτηση των κειμένων σε σημεία εντός ενός πολυδιάστατου σημασιολογικού χώρου (semantic space). Στον σημασιολογικό χώρο τα έγγραφα με παρόμοιες έννοιες βρίσκονται κοντά, ενώ εκείνα που διαφέρουν απέχουν περισσότερο. «Η απλούστερη κωδικοποίηση του σημασιολογικού χώρου είναι το μοντέλο bag-of-words, του οποίου η πρωταρχική αντίληψη είναι ότι το νόημα και η ομοιότητα κωδικοποιούνται στο λεξιλόγιο» (Ojeda et al., 2018).

Ειπώθηκε στο Α' Μέρος ότι μέσω του αλγόριθμου bag-of-words το κείμενο μετατρέπεται σε μία λίστα λεξιλογίου (vocabulary) που λαμβάνει υπόψιν τις μοναδικές λέξεις και την συχνότητα με την οποία αυτές εμφανίζονται. Για την διανυσματοποίηση ενός σώματος κειμένων (corpus) στη λογική bag-of-words, αναπαριστούμε όλα τα έγγραφα του σώματος ως ένα διάνυσμα το μήκος του οποίου είναι ίσο με το σύνολο του λεξιλογίου του σώματος κειμένων (με κάθε μεμονωμένη λέξη να εμφανίζεται μία φορά). Για λόγους διευκόλυνσης οι λέξεις του διανύσματος μπορούν να τοποθετηθούν με αλφαβητική σειρά.

Το απλούστερο μοντέλο διανυσματοποίησης είναι η συμπλήρωση του διανύσματος με την συχνότητα κάθε λέξης. Κάθε έγγραφο αναπαρίσταται ως το σύνολο των λεκτικών μονάδων (tokens) που το αποτελούν και η τιμή κάθε λέξης στο διάνυσμα είναι το άθροισμα των εμφανίσεών της (count) στο έγγραφο. Αυτή η αναπαράσταση, όπως θα φανεί, μπορεί να γίνεται είτε με κωδικοποίηση ακέραιων μετρήσεων είτε με κανονικοποιημένη κωδικοποίηση, όπου κάθε λέξη σταθμίζεται με τον συνολικό αριθμό των λέξεων του εγγράφου (Ojeda et al., 2018).

Παρατίθεται παράδειγμα διανυσματοποίησης βάσει συχνότητας (Frequency Vector), αφού όμως πρώτα έχουν εξαιρεθεί οι περιττές λέξεις (Stop Words). Έστω ότι το corpus αποτελείται από τα εξής τρία κείμενα-προτάσεις:

0. Για μας ο σοσιαλισμός δεν είναι ο εξωραϊσμός του καπιταλισμού.
1. Για μας ο σοσιαλισμός είναι μορφή οργάνωσης της κοινωνίας που βασίζεται στην κοινωνική - και όχι κρατική - ιδιοκτησία.
2. Ως σοσιαλιστές διαρκώς αντιμαχόμαστε τον καπιταλισμό.

Τα κείμενα κατόπιν εξάλειψης των περιττών λέξεων διαμορφώνονται ως εξής:

0. Για μας ο σοσιαλισμός ~~δεν είναι ο~~ εξωραϊσμός ~~του~~ καπιταλισμού.
1. Για μας ο σοσιαλισμός είναι μορφή οργάνωσης της κοινωνίας ~~που~~ βασίζεται ~~στην~~ κοινωνική - ~~και~~ όχι κρατική - ιδιοκτησία.
2. Ως σοσιαλιστές ~~διαρκώς~~ αντιμαχόμαστε ~~τον~~ καπιταλισμό.

Τα στοιχεία των προτάσεων κατόπιν εξάλειψης των καταλήξεων των λέξεων (stemming) διαμορφώνονται ως εξής:

0. Για μας ο σοσιαλισ~~μός~~ ~~δεν είναι ο~~ εξωραϊ~~σμός~~ ~~του~~ καπιταλισ~~μού~~.
1. Για μας ο σοσιαλισ~~μός~~ είναι μορφή οργάνω~~σης~~ της κοινων~~ίας~~ ~~που~~ βασίζ~~εται~~ ~~στην~~ κοινων~~ική~~ - ~~και~~ όχι κρατικ~~ή~~ - ιδιοκτη~~σία~~.
2. Ως σοσιαλισ~~τές~~ ~~διαρκώς~~ αντιμαχ~~όμαστε~~ ~~τον~~ καπιταλισ~~μό~~.

Επομένως, η διανυσματική απεικόνιση των κειμένων είναι η εξής:

	αντιμαχ-	βασιζ-	εξωραι-	ιδιοκτη-	καπιταλισ-	κοινων-	κρατικ-	μορφη-	οργανω-	οχι	σοσιαλισ-
0.	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
1.	0	1	0	1	0	2	1	1	1	1	1
2.	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1

Αν ορίσουμε ότι η απόσταση των κειμένων υπολογίζεται από το άθροισμα των διαφορών τους βλέπουμε ότι το Κείμενο 0 διαφέρει από το Κείμενο 1 κατά 10 μονάδες και από το Κείμενο 2 μόλις κατά 2 μονάδες. Τα Κείμενο 1 και Κείμενο 2 διαφέρουν μεταξύ τους κατά 10 μονάδες. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι τα Κείμενα 0 και 2 είναι πιο κοντινά και, επομένως, περισσότερο συναφή.

Συνοψίζοντας, η προσέγγιση bag-of-words περιγράφει ένα έγγραφο με αυτόνομο τρόπο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν το πλαίσιο του σώματος κειμένων (corpus). Μία άλλη προσέγγιση θα ήταν η εξέταση της σχετικής συχνότητας ή σπανιότητας των γλωσσικών μονάδων (tokens) στο έγγραφο έναντι της συχνότητάς τους σε άλλα έγγραφα. Αυτό μπορεί να γίνει με τις τεχνικές της Σχετικής Συχνότητας (Term Frequency) και της Αντίστροφης Συχνότητας Εγγράφου (Inverse Document Frequency) (Ojeda et al., 2018):

Η TF αναφέρεται στην συχνότητα μιας λέξης σε κάθε μεμονωμένο έγγραφο του σώματος κειμένων (corpus). Υπολογίζεται ως ο λόγος του αριθμού των εμφανίσεων

μιας λέξης σε ένα έγγραφο, συγκρινόμενος με τον συνολικό αριθμό των λέξεων του εγγράφου (Góralewicz, 2018).

$$tf_{i,j} = \frac{n_{i,j}}{\sum_k n_{i,j}}$$

Η IDF υπολογίζει πόσο σημαντική είναι μία λέξη στο σύνολο του σώματος των κειμένων (corpus). Υπολογίζεται ως ο λογάριθμος της τιμής που προκύπτει αν διαιρέσουμε τον συνολικό αριθμό των εγγράφων του corpus με τον αριθμό των εγγράφων που περιλαμβάνουν την λέξη που μας ενδιαφέρει (Góralewicz, 2018).

$$idf(w) = \log\left(\frac{N}{df_t}\right)$$

Συνδυάζοντας TF και IDF προκύπτει το γινόμενο TF*IDF (w) μίας λέξης ενός εγγράφου του σώματος κειμένων (corpus). Το TF*IDF σταθμίζει τις τιμές TF και IDF της λέξης, δίνοντας στοιχεία για την πληροφοριακή της αξία. Το προϊόν TF*IDF ονομάζεται βαρύτητα της λέξης αυτής (Góralewicz, 2018).

Ως παράδειγμα για το πώς λειτουργούν οι δύο παραπάνω τεχνικές διανυσματοποίησης, ας υποθέσουμε ότι έχουμε ως σώμα κειμένων (corpus) τις εξής δύο προτάσεις:

0. Οι σοσιαλιστές πιστεύουν πρώτα στην κοινωνική ισότητα (λέξεις 7)
1. Οι φιλελεύθεροι πιστεύουν πρώτα στην ατομική ελευθερία (λέξεις 7)

Υπολογίζουμε για κάθε λέξη τις τιμές TF, IDF και TF*IDF - εδώ χωρίς να έχει προηγηθεί η αφαίρεση των περιττών λέξεων και το stemming:

ΛΕΞΗ	TF 0	TF 1	IDF	TF*IDF 0	TF*IDF 1
οι	1/7	1/7	(log) 2/2 = 0	0	0
σοσιαλιστές	1/7	0	(log) 2/1 = 0,3	0,043	0
φιλελεύθεροι	0	1/7	(log) 2/1 = 0,3	0	0,043
πιστεύουν	1/7	1/7	(log) 2/2 = 0	0	0
πρώτα	1/7	1/7	(log) 2/2 = 0	0	0
στην	1/7	1/7	(log) 2/2 = 0	0	0
κοινωνική	1/7	0	(log) 2/1 = 0,3	0,043	0
ισότητα	1/7	0	(log) 2/1 = 0,3	0,043	0
ατομική	0	1/7	(log) 2/1 = 0,3	0	0,043
ελευθερία	0	1/7	(log) 2/1 = 0,3	0	0,043

Στην συνέχεια απεικονίζονται τα Κείμενα 0 και 2 ως διάνυσμα με κωδικοποίηση TF-IDF:

	ατομική	ελευθερία	ισότητα	κοινωνική	πιστεύουν	πρώτα	οι	σοσιαλιστές	στην	φιλελεύθεροι
0.	0	0	0,043	0,043	0	0	0	0,043	0	0
1.	0,043	0,043	0	0	0	0	0	0	0	0,043

Από το παραπάνω διάνυσμα συμπεραίνουμε ότι οι λέξεις «οι, πρώτα, στην, πιστεύουν» συναντώνται και στα δύο κείμενα, επομένως έχουν μικρή πληροφοριακή βαρύτητα. Συνεπώς, η μέθοδος αυτή μπορεί σε ένα μεγαλύτερο corpus να μας «υποδείξει» τις περιττές λέξεις (Stop Words).

Δ.1.3. Επεξεργασία με βάση το λεξικό (lexicon based text mining)

Στο στάδιο αυτό στόχος είναι η πλατφόρμα να αξιοποιήσει το Πολιτικό Λεξικό ώστε να τοποθετεί αυτόματα το πολιτικό περιεχόμενο στον πολιτικό χώρο. Το ερώτημα που θα εξετασθεί πρώτα είναι αν μέσα από την αναζήτηση και καταγραφή των συχνотήτων των λέξεων-κλειδιών σε ένα κείμενο είναι εφικτή η τοποθέτησή του στον πολιτικό χώρο. Ένα πρώτο θετικό βήμα για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς της είναι να διαπιστώσουμε ότι ο χαρακτηρισμός ενός πολιτικού κειμένου συμπίπτει ή προσεγγίζει τον πολιτικό χώρο από τον οποίο εκπορεύτηκε.

Σε δεύτερη πειραματική φάση μπορούν να ζητηθούν από την πλατφόρμα απαντήσεις σε ειδικότερα ερωτήματα, όπως:

- Πώς λειτουργούν τα διακηρυκτικά κείμενα και τα κείμενα θέσεων σε αντιπαράβολή με τα κείμενα τρέχουσας επικαιρότητας; Είναι ο πολιτικός λόγος των πρώτων περισσότερο συμπαγής σε ιδεολογικό περιεχόμενο;
- Τι πρόσημο λαμβάνει ο λόγος ενός πολιτικού αρχηγού σε σχέση με τον λόγο των αντιπάλων του;
- Πώς τοποθετείται ένα κόμμα ή ένας πολιτικός εκφραστής ως προς ένα μείζον ζήτημα;
- Μεταβάλλει και, αν ναι, προς τα ποια κατεύθυνση τον πολιτικό του λόγο ένα κόμμα ή ένας πολιτικός εκφραστής στην πάροδο του χρόνου;

Συνεπώς, η επεξεργασία των πολιτικών κειμένων μπορεί να προσφέρει στοιχεία για ποικιλότροπες συγκρίσεις του πολιτικού λόγου πολιτικών κομμάτων και εκφραστών, στοιχεία που οι πολιτικοί φορείς μπορούν να αξιοποιήσουν είτε για να επιβεβαιώσουν τη θέση του λόγου τους στον πολιτικό χώρο είτε για να τον επαναπροσαρμόσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ

Για την παρούσα ερευνητική εργασία δημιουργήθηκε περιβάλλον προσομοίωσης αυτής της πλατφόρμας. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε το περιβάλλον Jupyter Notebook, ένα εργαλείο κατάλληλο για την ανάπτυξη, ανάλυση και παρουσίαση επιστημονικών δεδομένων. «Το Jupyter Notebook είναι μία ανοιχτού κώδικα εφαρμογή του Ιστού που σου επιτρέπει να δημιουργήσεις και να διαμοιραστείς έγγραφα που περιέχουν “ζωντανό” κώδικα (live code), εξισώσεις, οπτικοποιήσεις και αφηγηματικό κείμενο. Οι χρήσεις περιλαμβάνουν: καθαρισμό και μετασχηματισμό δεδομένων, αριθμητική προσομοίωση, στατιστική μοντελοποίηση, οπτικοποίηση δεδομένων, μηχανική μάθηση και πολλά άλλα». Υποστηρίζει περισσότερες από 40 γλώσσες προγραμματισμού, όπως οι Python, R, Julia και Scala (Jupyter Notebook).

Για το πείραμα της διατριβής επιλέχθηκε η Python, μία γλώσσα προγραμματισμού που δημιουργήθηκε από τον Guido van Rossum το 1990 (Wikipedia, Λήμμα “Python (programming language)”). Η Python ορίζεται ως «μια διερμηνευόμενη (interpreted), αντικειμενοστραφής (object-oriented), υψηλού επιπέδου γλώσσα προγραμματισμού με δυναμική σημασιολογία (dynamic semantics) (Python Software Foundation). Επιτρέπει στους προγραμματιστές να χρησιμοποιούν διαφορετικά προγραμματιστικά στυλ (multiple paradigms) για την δημιουργία απλών ή σύνθετων προγραμμάτων, ενώ μπορούν «να λαμβάνουν ταχύτερα αποτελέσματα και να γράφουν κώδικα σχεδόν σαν να μιλούσαν σε μία ανθρώπινη γλώσσα». Δημοφιλή συστήματα και εφαρμογές που χρησιμοποίησαν την Python κατά την ανάπτυξή τους είναι: Google Search, YouTube, BitTorrent, Google App Engine, Eve Online, Maya, iRobot (Technopedia, Λήμμα “Python”).

Για την υλοποίηση του πειράματος πραγματοποιήθηκαν τα βήματα που περιεγράφησαν παραπάνω ως εξής:

Δ.2.1. Πρόσβαση στο πολιτικό περιεχόμενο - Το Δείγμα

Για τους πειραματικούς σκοπούς της παρούσας διατριβής συλλέχθηκε δείγμα κειμένων, προκειμένου να τροφοδοτηθεί το πειραματικό περιβάλλον με επαρκές περιεχόμενο. Αν και για τη φύση του πειράματος δεν συνέτρεχαν αυστηρές προϋποθέσεις, τις οποίες το δείγμα έπρεπε να πληροί, ωστόσο κατά την συλλογή του ακολουθήθηκε μία συλλογιστική.

Το δείγμα αποτελείται από ελληνικά πολιτικά κείμενα που έχουν δημοσιευτεί από το 2012 έως τον Ιανουάριο του 2018. Επιλέχθηκε το 2012 ως κομβικό σημείο του ελληνικού πολιτικού συστήματος, καθώς σήμανε την ανάδυση ενός νέου τοπίου με τα εξής χαρακτηριστικά: α)

σχηματισμός - ήδη από τον Νοέμβριο του 2011 - κυβερνήσεων συνεργασίας ετερόκλητων δυνάμεων· μάλιστα στην αρχή τον κορμό αποτελούν οι πολιτικές δυνάμεις του μέχρι πρότινος παραδοσιακού διπόλου (ΠΑΣΟΚ-ΝΔ), β) εκ νέου σχηματισμός διπόλου γύρω από την διάκριση Αριστεράς-Δεξιάς, με την ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ σε δεύτερο κόμμα και αξιωματική αντιπολίτευση, γ) είσοδος της Χρυσής Αυγής για πρώτη φορά στο κοινοβούλιο το 2012, γ) είσοδος στο κοινοβούλιο νέων μικρών πολιτικών κομμάτων που ενίοτε αναγορεύονται σε ρυθμιστές των πολιτικών και κυβερνητικών ισορροπιών (ΑΝΕΛ το 2012, Ποτάμι το 2015).

Για τους παραπάνω λόγους κρίθηκε ότι η μελέτη αυτού του χρονικού διαστήματος έχει πλούσιο ετερόκλητο υλικό να προσφέρει για την πειραματική δοκιμή της απόδοσης του πολιτικού λεξικού στην διαδικασία εύρεσης της θέσης ενός κειμένου στον πολιτικό χώρο.

Στο δείγμα διακρίνονται τρεις ενότητες:

1. Διακηρυκτικά & Θέσεων:

Κείμενα που υπερβαίνουν την συγκυρία, συχνά εκτενή, τα οποία βρίσκονται σε διακριτή θέση στους ιστοχώρους των κομμάτων. Τέτοια κείμενα μπορούν να είναι ομιλίες πολιτικών αρχηγών σε συνέδρια, αποφάσεις συνεδρίων, προγραμματικά κείμενα. Το μέρος αυτό του δείγματος διαρθρώνεται ως εξής:

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ	22
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ	25
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΟΣ	20
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	20
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ	26
ΠΟΤΑΜΙ	55
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ	59
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	4
<i>Σύνολο</i>	231

2. Τυχαιο δείγμα:

Από κάθε κόμμα επιλέγεται διάστημα ενός τυχαίου μηνός. Αν και τα διαστήματα των δειγμάτων των κομμάτων, όπως φαίνεται παρακάτω, είναι κοντινά δεν έχει ακολουθηθεί κανόνας χρονικής παραλληλίας, ούτε λήφθηκαν υπόψιν οι πολιτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα κατά το διάστημα αυτό. Το μέρος αυτό του δείγματος διαρθρώνεται ως εξής:

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ	20.05.2017-20.06.2017	19
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	05.06.2017-05.07.2017	35
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΟΣ	20.05.2017-20.06.2017	67
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	16.05.2017-16.06.2017	100
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ	20.05.2017-20.06.2017	99
ΠΟΤΑΜΙ	20.05.2017-20.06.2017	293
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ	20.05.2017-20.06.2017	252
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	06.06.2017-05.07.2017	495
Σύνολο		1360

Όνομα	Ημερομηνία τροποσ...	Τύπος	Μέγεθος
ANEL19_20.05.2017_20.06.2017	7/7/2017 5:34 μμ	Φάκελος αρχείων	
ENWSI_KENTRWVN35_05.06.2017_05.07.2017	7/7/2017 2:46 μμ	Φάκελος αρχείων	
KKE67_20.05.2017_20.06.2017	10/7/2017 2:12 πμ	Φάκελος αρχείων	
ND100_16.05.2017_16.06.2017	17/6/2017 2:48 μμ	Φάκελος αρχείων	
PASOK99_20.05.2017_20.06.2017	22/6/2017 6:29 μμ	Φάκελος αρχείων	
POTAMI293_20.05.2017_20.06.2017	11/7/2017 8:35 μμ	Φάκελος αρχείων	
SYRIZA252_20.05.2017_20.06.2017	13/7/2017 7:26 μμ	Φάκελος αρχείων	
XRYSI_AWG495_06.06.2017_06.07.2017_	6/7/2017 1:10 πμ	Φάκελος αρχείων	

Εικόνα 5: Οργάνωση του τυχαίου δείγματος

3. Τυπικό δείγμα:

Για αυτήν την ενότητα του δείγματος συγκεντρώθηκαν όλες οι ανακοινώσεις και Δελτία Τύπου των κομμάτων εντός του διαστήματος του ιδίου ενός μηνός, ενώ επιλέχθηκε μήνας με έντονες πολιτικές εξελίξεις, όπως το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ, η ψήφιση του Πολυνομοσχεδίου για την ολοκλήρωση της τρίτης αξιολόγησης, η εντεινόμενη συζήτηση περί του μεταναστευτικού, το αίτημα χορήγησης πολιτικού ασύλου στους Τούρκους αξιωματικούς που κατέφυγαν στην Ελλάδα μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα εναντίον του Ερντογάν, αλλά και δευτερεύοντα θέματα όπως οι πρώτες κληρώσεις της φορολογαρίας κ.α. Το μέρος αυτό του δείγματος διαρθρώνεται ως εξής:

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ	01.01.2018-31.01.2018	30
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ	01.01.2018-31.01.2018	46
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΟΣ	01.01.2018-31.01.2018	35
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	01.01.2018-31.01.2018	98
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ	01.01.2018-31.01.2018	66
ΠΟΤΑΜΙ	01.01.2018-31.01.2018	204
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ	01.01.2018-31.01.2018	243
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	01.01.2018-31.01.2018	550
Σύνολο		1272

Σε αυτό το τμήμα του δείγματος τοποθετήθηκαν ετικέτες γύρω από μείζονα ζητήματα που απασχόλησαν την επικαιρότητα. Ως ετικέτες προστέθηκαν και τα ονόματα των πολιτικών αρχηγών. Οι ετικέτες κρίθηκε ότι σε ένα περαιτέρω στάδιο αξιολόγησης και σύγκρισης του πολιτικού περιεχομένου, θα έδιναν τη δυνατότητα συλλογής περισσότερο λεπτομερών στοιχείων.

Ετικέτες που τοποθετήθηκαν είναι οι εξής:

ΕΤΙΚΕΤΕΣ	
Θέματα (αλφαβητικά)	Ονόματα (αλφαβητικά)
Asylo	Gennimata
Ergasia	Kammenos
Forologia	Koutsoumpas
Lotaria	Leventis
Makedoniko	Mitsotakis
Metanasteutiko	Mixaloliakos
Oikonomia	Theodwrakis
Perivallon	Tsipras
Polynomosxedio	
Tourkia	
Ygeia	

Επισημαίνεται ότι όλα τα κείμενα του δείγματος έχουν τη μορφή αρχείου εγγράφου κειμένου .txt και τιτλοφορούνται, ακολουθώντας την ίδια μορφοποίηση, προκειμένου να πληροφορούν για: α) την ημερομηνία τους και β) το θέμα τους. Η τιτλοφόρηση έγινε με αγγλικούς χαρακτήρες για την ευκολότερη διαχείριση των αρχείων από την πειραματική πλατφόρμα. Σημειώνεται ότι οι ετικέτες αποτελούν μέρος του τίτλου και έχουν πάντα την ίδια μορφή για να μπορεί πάντα η πλατφόρμα να τις εντοπίσει.

Δ.2.2. Προ-επεξεργασία του περιεχομένου

Από τα στάδια Προ-επεξεργασίας του περιεχομένου, που παρουσιάστηκαν από τον Shubham (2018) στο Α' Μέρος, η πειραματική πλατφόρμα εκτελεί τα εξής:

- Το έγγραφο εκλαμβάνεται ως μία αλληλουχία διακριτών λέξεων (tokenization).
- Οι κεφαλαίοι χαρακτήρες μετατρέπονται σε πεζούς (Lower case).
- Αφαιρούνται οι τόνοι και τα σημεία στίξης (Removing punctuation): Τελεία, Άνω τελεία, Κόμμα, Ερωτηματικό, Θαυμαστικό, Άνω και κάτω τελεία, Παρένθεση, Αποσιωπητικά, Παύλα, Διπλή παύλα, Εισαγωγικά.
- Αντί των διεργασιών του stemming και του lemmatization στο πείραμα που αναπτύσσεται υλοποιείται η μέθοδος των κανονικών εκφράσεων (regular expressions), για τις οποίες θα γίνει αναλυτικά λόγος παρακάτω.
- Αφαιρούνται οι περιττές λέξεις (Removal of Stop Words), καθώς και οι κοινές λέξεις (Common words removal):

Για την παρούσα μελέτη ως περιττές λέξεις θεωρούνται τα *άρθρα* (ο, η, το κ.α.), *προθέσεις* (ανά, προ κ.α.), οι *σύνδεσμοι* (αλλά, είτε, ή, και κ.α.), τα *επιρρήματα* (ανάμεσα,

ευτυχώς, σύμφωνα, ταυτόχρονα, χθες κ.α.), οι *αντωνυμίες* (π.χ. αυτός, αυτή, αυτό κ.α.), τα *επιφωνήματα* (εύγε, μπράβο, ω, ωχ κ.α.), τα *βοηθητικά ρήματα* (είμαι, έχω), αλλά και συχνά εμφανιζόμενα ρήματα στους περισσότερο πιθανούς τους τύπους (π.χ. αποτελώ, αφορώ, βρίσκομαι, γίνομαι, θεωρώ, κάνω, νομίζω, υπάρχω).

[illegible]

Εικόνα 6: Λίστα περιπτώσεων & κοινών λέξεων

Βέβαια, ο παραπάνω κανόνας δεν εφαρμόζεται απόλυτα, καθώς υπάρχουν φράσεις επιλεγμένες ως λέξεις-κλειδιά που προϋποθέτουν την παρουσία κάποιας πρόθεσης π.χ. «για» (για όλους), «κατά» (κατά της παγκοσμιοποίησης, κατά του εθνικισμού κ.α.), «υπέρ» (υπέρ των πολλών, υπέρ των αδυνάτων) ή ακόμη την παρουσία επιρρημάτων όπως πχ. «μόνο» (μόνο για Έλληνες), «σήμερα» (ανάγκες του σήμερα). Θεωρείται, επομένως, ότι οι όροι αυτοί - που υπό άλλες συνθήκες θα χαρακτηρίζονταν ως περιττοί - είναι απαραίτητοι για την μετάδοση συγκεκριμένου πολιτικού νοήματος.

Συνεπώς, περιττές και κοινές λέξεις αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας, καθώς προσθαφαιρούνται τύποι ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν από την μελέτη του πολιτικού περιεχομένου και την καταγραφή των λέξεων-κλειδίων.

- Αφού έχουν εκτελεστεί στο κείμενο οι παραπάνω διεργασίες και έχουν εκλείψει τα περιττά στοιχεία, ακολουθεί η διανυσματοποίηση.

Στην πειραματική πλατφόρμα ακολουθείται η λογική του μοντέλου bag-of-words, ζητείται όμως να τοποθετηθούν σε διάνυσμα μόνο οι λέξεις-κλειδιά του πολιτικού λεξικού - με την

συχνότητα των εμφανίσεών τους - καθώς μόνο αυτές ενδιαφέρουν για την τοποθέτηση των κειμένων στον πολιτικό χώρο. Συνεπώς, τα πολιτικά κείμενα θα συγκρίνονται όσον αφορά στην ομοιότητα των λέξεων-κλειδιών που περιλαμβάνουν. Σε κάθε κείμενο εφαρμόζονται τα 7 λεξικά των πολιτικών θέσεων και προκύπτουν, όπως θα εξηγηθεί, 7 διανύσματα.

Δ.2.3. Επεξεργασία με βάση το λεξικό (lexicon based text mining)

Δ.2.3.1. Κανονικές εκφράσεις (regular expressions)

Σημαντικό για το πείραμα ήταν το λεξικό να κατασκευαστεί έτσι ώστε να μπορεί να λειτουργήσει αναζητώντας την ίδια έκφραση στους πολλαπλούς τύπους που αυτή μπορεί να βρεθεί σε ένα κείμενο (πτώσεις, χρόνους). Για το λόγο αυτό, το πολιτικό λεξικό φτιάχτηκε βάσει των «κανονικών εκφράσεων» (regular expressions), όπου κάθε λέξη-κλειδί λειτουργεί ως μία έκφραση που μπορεί να αντιστοιχεί σε πολλούς διαφορετικού τύπους.

Τι είναι οι κανονικές εκφράσεις:

Σε έναν συνοπτικό ορισμό, «μία “κανονική έκφραση” (regular expression, regex ή regexpr, μερικές φορές αποκαλείται και λογική έκφραση) είναι μία ακολουθία χαρακτήρων που ορίζουν ένα πρότυπο αναζήτησης» (Wikipedia, Λήμμα “Regular expression”).

Οι κανονικές εκφράσεις είναι εξαιρετικά χρήσιμες ως εργαλεία επεξεργασίας κειμένου (text processing tools). Αποτελούν μία ταχεία, ευέλικτη και αποτελεσματική μέθοδο εξαγωγής πληροφορίας από κάθε κείμενο - ακόμη και από μεγάλες ποσότητες κειμένου - αναζητώντας σε αυτό και εντοπίζοντας τις αντιστοιχίες ενός συγκεκριμένου προτύπου. Ένας προγραμματιστής υποδεικνύει στο πρόγραμμα να αναζητήσει ένα πρότυπο και ορίζει την ενέργεια που θα εκτελέσει το πρόγραμμα αφού εντοπισθούν οι αντιστοιχίες αυτού του προτύπου. Για παράδειγμα, αναζητά σε ένα κείμενο το πρόγραμμα τη φράση "Windows 95" και κατόπιν εκτυπώνει κάθε γραμμή στην οποία βρέθηκε αντιστοιχία ή αντικαθιστά κάθε αντιστοιχία με μία άλλη ακολουθία κειμένου, όπως π.χ. "Windows" (TechTarget, 2006).

Ως εργαλείο οι κανονικές εκφράσεις προϋποθέτουν την εκμάθηση ενός συντακτικού που χρησιμοποιείται σε όλες σχεδόν τις γλώσσες προγραμματισμού (JavaScript, Java, VB, C #, C / C++, Python, Perl, Ruby, Delphi, R, Tcl) (Fox J., 2017). Παρά τις διαφορές που εμφανίζονται ανάμεσα στα προγράμματα, υπάρχουν ορισμένες κοινές γενικές αρχές ως προς την σύνταξή τους. Ορισμένες, που αφορούν στην εκπόνηση του πειράματος, περιγράφονται παρακάτω.

Οι κανονικές εκφράσεις αποτελούνται από δύο ειδών στοιχεία: α) Κυριολεκτικούς χαρακτήρες (literal characters) και β) Μεταχαρακτήρες (metacharacters). Οι μεν κυριολεκτικοί χαρακτήρες μπορούν να είναι γράμματα ή αριθμοί και αντιπροσωπεύουν τον εαυτό τους, οι δε μεταχαρακτήρες είναι δομικά στοιχεία των κανονικών εκφράσεων που αντιπροσωπεύουν ένα ειδικό νόημα. Για παράδειγμα, η κανονική έκφραση **a.** : Το **a** αντιπροσωπεύει το γράμμα 'α' και η τελεία '.' οποιονδήποτε χαρακτήρα εκτός μίας νέας γραμμής. Συνεπώς, αυτή η κανονική έκφραση μπορεί να αντιστοιχεί στις εναλλακτικές εκδοχές 'a ', or 'ax', or 'a0' κ.α. (Wikipedia, Λήμμα “Regular expression”).

Αναλόγως του τι ορίζουν οι μεταχαρακτήρες, οι αντιστοιχίες ενός προτύπου (pattern) μπορούν να είναι από απολύτως όμοιες, έως γενικά όμοιες. Για παράδειγμα, το **.** είναι ένα πολύ γενικό πρότυπο και αναμένεται να φέρει πολλαπλές αντιστοιχίες, το **[a-z]** είναι λιγότερο γενικό, καθώς αντιστοιχεί σε όλους τους πεζούς χαρακτήρες από το a έως το z, ενώ το **a** είναι ένα ακριβές πρότυπο (αντιστοιχεί μόνο στο 'α') (Wikipedia, Λήμμα “Regular expression”).

Σημαντικοί μεταχαρακτήρες για το παρόν πείραμα είναι:

- Τα δύο ειδικά σύμβολα '^' και '\$': Τα σύμβολα αυτά αποκαλούνται άγκυρες. Οι άγκυρες δεν αντιστοιχούν σε κάποιον χαρακτήρα, αλλά αντιστοιχούν σε θέση. Η αγκύλη ^ δηλώνει την αρχή μιας συμβολοσειράς, ενώ το δολλάριο \$ δηλώνει το τέλος της (Regular-Expressions.info). Το παρακάτω παράδειγμα εξηγεί πώς λειτουργούν οι δύο «άγκυρες» (Fox J., 2017):

Πρότυπο RE	Αντιστοιχεί:
^The	Σε κάθε συμβολοσειρά που ξεκινάει από The
end\$	Σε κάθε συμβολοσειρά που τελειώνει σε end
^The end\$	Επακριβώς στη συμβολοσειρά, που αρχίζει και τελειώνει με την φράση “The end”
roar	Σε κάθε συμβολοσειρά που εμπεριέχει το κείμενο roar εντός της

- Άλλο σημαντικό στοιχείο των κανονικών εκφράσεων είναι η διάζευξη που δηλώνει «είτε»/«ή» και παίρνει είτε τη μορφή κάθετης γραμμής | είτε τη μορφή αγκυλών []:

Πρότυπο RE	Αντιστοιχεί:
a(b c)	Σε μία συμβολοσειρά που ξεκινάει με το a, το οποίο ακολουθείται από b ή c
a[bc]	Στο ίδιο, όπως και στο προηγούμενο παράδειγμα

Αν, παραδείγματος χάριν, μία κανονική έκφραση ορίζεται με το πρότυπο

^αβ(γ|δ)ε\$

δηλώνει ότι το στοιχείο που αναζητείται αρχίζει με α, συνεχίζει με β (παρεμβάλλεται γ ή δ) και τελειώνει με ε. Συνεπώς, μπορεί να εντοπιστεί στα κείμενα με τις εξής εκδοχές:

α β γ ε
α β δ ε

Στο πείραμα που υλοποιείται, κάθε λέξη-κλειδί του πολιτικού λεξικού που αναζητείται στα κείμενα πολιτικού περιεχομένου έχει την εξής μορφή κανονικής έκφρασης:

$^{\wedge}\alpha\beta\gamma\backslash w^*$

δηλαδή αναζητείται κάτι που ξεκινά οπωσδήποτε με αβγ και μπορεί να συνεχίζει με οποιονδήποτε χαρακτήρα, έναν, περισσότερους ή και κανέναν.

Για την γραφή του πολιτικού λεξικού έχει υιοθετηθεί η λογική των κανονικών εκφράσεων αλλά χρησιμοποιήθηκε αυθαίρετα η ακόλουθη κωδικοποίηση:

$^{\wedge}\alpha\delta\upsilon\nu\alpha\mu\# \text{ πολίτες}$
$^{\wedge}\alpha\delta\upsilon\nu\alpha\mu\# \text{ πολιτών}$
$^{\wedge}\alpha\epsilon\iota\phi\omicron\rho\text{-}$
$^{\wedge}\alpha\lambda\lambda\alpha\zeta\# \text{ σταδιακά}$
$^{\wedge}\alpha\lambda\lambda\alpha\chi\# \text{ σταδιακά}$
$^{\wedge}\alpha\lambda\lambda\eta\lambda\epsilon\gamma\gamma\text{-}$
$^{\wedge}\alpha\mu\beta\lambda\upsilon\nu\text{-}$

Πίνακας 3: Απόσπασμα του πολιτικού λεξικού της Κεντροαριστεράς

Το σύμβολο # στο τέλος μίας λέξης δηλώνει ότι μπορούν να υπάρχουν διαφορετικές εκδοχές κατάληξης και ότι έπεται άλλη λέξη, ενώ η παύλα στο τέλος μίας λέξης δηλώνει απλά ότι η λέξη αυτή μπορεί να εντοπιστεί με διαφορετικές εκδοχές κατάληξης. Όταν μία λέξη βρίσκεται στο λεξικό αυτούσια, χωρίς κάποιο σύμβολο στην κατάληξή της, όπως παραπάνω η λέξη «σταδιακά», σημαίνει ότι η λέξη αναζητείται αυτή καθαυτή και όχι κάποια εκδοχή της.

Στο πείραμά μας, προκειμένου οι λέξεις-κλειδιά να «διαβαστούν» ως κανονικές εκφράσεις ζητούμε από την πλατφόρμα να αντικαταστήσει τα σύμβολα # και – με $\backslash w^*$ που, όπως ειπώθηκε, συμβολίζει οποιονδήποτε χαρακτήρα, έναν, περισσότερους ή και κανέναν.

Παράλληλα, γράφοντας τις λέξεις-κλειδιά ως κανονικές εκφράσεις επιχειρείται να περιοριστεί στο ελάχιστο η πιθανότητα να οδηγήσουν σε εσφαλμένα ευρήματα. Π.χ. οι $^{\wedge}\alpha\delta\upsilon\nu\alpha\mu\# \text{ πολίτες}$ είναι διακριτός όρος από το $^{\wedge}\alpha\delta\upsilon\nu\alpha\mu\# \text{ πολιτών}$ γιατί αν η κατάληξη του δεύτερου όρου δεν προσδιοριζόταν με ακρίβεια και είχε την μορφή πολιτ- θα μπορούσε να φέρει λάθος ευρήματα, όπως «αδύναμες πολιτικές», «αδύναμη πολιτεία» κ.α.

Δ.2.3.2. Αναζήτηση του Πολιτικού Λεξικού στον πολιτικό λόγο

Στο τέλος του προηγούμενου κεφαλαίου, εξετάστηκε με ανάλογο τρόπο εάν ένα πολιτικό κείμενο μπορεί να λάβει θέση βάσει του περιεχομένου του στον τρισδιάστατο πολιτικό χώρο. Στα παραδείγματα που ετέθησαν στο Γ' Μέρος οι λέξεις-κλειδιά που βρέθηκαν στα κείμενα χωρίστηκαν ανά πολιτική θέση και καταγράφηκε η συχνότητά τους, ενώ για την τοποθέτηση στους άξονες των τριών διαστάσεων ακολουθήθηκε η λογική της επικράτησης της μέγιστης συχνότητας.

Στην πρώτη φάση του πειράματος που εκτελείται και παρουσιάζεται σε επόμενο κεφάλαιο δεν χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο των τριών διαστάσεων αλλά το λεξικό εξετάστηκε ενοποιημένα προκειμένου να τοποθετηθεί κάθε κείμενο καταρχήν στον βασικό μονοδιάστατο άξονα Αριστεράς - Δεξιάς.

Στην αυτοματοποιημένη πειραματική πλατφόρμα αναζητούνται σε κάθε κείμενο όλες οι λέξεις-κλειδιά του πολιτικού λεξικού και προκύπτουν, όπως ειπώθηκε παραπάνω, επτά διανυσματικές αναπαραστάσεις του, μία για κάθε ενότητα από τις επτά του πολιτικού λεξικού. Κάθε ενότητα του πολιτικού λεξικού, όπως έχει οριστεί, αντιστοιχεί σε μία πολιτική θέση. Σημειώνεται ότι οι 7 ενότητες του πολιτικού λεξικού υπάρχουν στην πλατφόρμα ως αυτοτελή αρχεία.

Έστω ότι ένα κείμενο x εξετάζεται ως προς το σύνολο του πολιτικού λεξικού και προκύπτουν επτά διανύσματα για τις λέξεις-κλειδιά των επτά πολιτικών θέσεων: 1. Άκρα Αριστερά, 2. Αριστερά, 3. Κεντροαριστερά, 4. Κέντρο, 5. Κεντροδεξιά, 6. Δεξιά, 7. Άκρα Δεξιά:

ΑΑ	αγοροκρατικ# μοντελ-	αγων# εργατ-	αντιστα# κεφαλαιο-	...	...	σκοταδιο-	ταξικ# παλη-	χειραφετ-	
	1	1	0	0	0	1	0	1	4

Α	αγοροκρατικ# μοντελ-	αδικη-	αλλαγ# δραστικ-	...	...	φιλια-	φορολογ# πλουτ-	χειραφετ-	
	1	1	1	5	3	0	1	1	13

ΚΑ	αδικ# αποκαταστ-	αδυναμ# κοινωνικ# ομαδ-	αξιοπρεπ# διαβιωσ-	...	...	φορολογ# προοδευτικ-	χασμα# αμβλυν-	χρηματοδοτ# δημοσ-	
	1	1	1	0	2	0	0	0	5

Κ	αειφορια-	αυτοεκτιμηση-	αμεσοδημοκρ ατ-	...	...	ταλεντ# ατομ-	φιλελευθερ-	φορητοτητα-	
---	-----------	---------------	--------------------	-----	-----	------------------	-------------	-------------	--

	1	0	0	1	0	0	0	0	2
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ΚΔ	αγορα# αυτορρυθμι-	αγορα# ιδεων	αλλαγ# σταδιακ-	...	...	υπερ# ανταγωνισμο-	φίλοεπενδυτικ -	χαμηλοτερ# φορολογ# επιχειρη-	
	0	0	0	0	1	0	0	0	1

Δ	αισθημα# ανηκειν	αισθημα# συνεχειας	αλλαγ# σταδιακ-	...	...	υπερ# παραδοσ-	υπονομευ# ταυτοτητα-	φυσικ# ανισοτητ-	
	0	1	0	0	1	0	0	0	1

ΑΔ	αγνωτητα# φυλη-	αιμα# ελλην-	αλλοιω# φυλη-	...	...	υπεροχ# εθν-	φυλετικ# ταυτοτητ-	φυλη# καθαρη-	
	0	0	0	0	1	0	0	0	1

Στο παραπάνω σχήμα παρουσιάζονται ως διανύσματα οι κατάλογοι λέξεων-κλειδιών κάθε ενότητας του πολιτικού λεξικού. Παρουσιάζονται όροι από την αρχή και το τέλος κάθε καταλόγου, ενώ στις ενδιάμεσες στήλες υπονοείται ότι υπάρχουν πολλοί ακόμα όροι. Όπως φαίνεται, το διάνυσμα 2 παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συχνότητα με 13 συνολικά όρους από το πολιτικό λεξικό της Αριστεράς να έχουν βρεθεί. Ακολουθεί το διάνυσμα 3 με 5 όρους της Κεντροαριστεράς να έχουν βρεθεί, το διάνυσμα 1 με 4 όρους της Άκρας Αριστεράς, ενώ τα υπόλοιπα διανύσματα έπονται με διαφορά. Έχοντας ήδη υιοθετήσει τη λογική ότι η τοποθέτηση στον άξονα του πολιτικού χώρου γίνεται λαμβάνοντας υπόψιν τη μέγιστη τιμή συχνότητας ανά πολιτική θέση, το κείμενο του παραδείγματος θα τοποθετούνταν στη θέση 1 του γραμμικού άξονα, που αντιστοιχεί στην Αριστερά.

Δ.2.4. Υλοποίηση βημάτων του πειράματος εντός του περιβάλλοντος προσομοίωσης

Τα στάδια που περιεγράφησαν παραπάνω υλοποιούνται πειραματικά εντός της πλατφόρμας και βήμα προς βήμα παρουσιάζονται αναλυτικά:

1. Εισαγωγή δεδομένων:

Εισάγεται στην πλατφόρμα το πειραματικό δείγμα κειμένων, ενώ στην «έξοδο» επιβεβαιώνεται ότι έχει διαβάσει επιτυχώς.

```
Out[274]: ['28.01.2018_Makedoniko_Syllaitiria_Syntenteuksi_Fili.txt',
'15.01.2018_Stathakis_Polynomosxedio_1.txt',
'15.01.2018_Achtsioglou_Polynomosxedio.txt',
'12.01.2018_Fotiou_Polynomosxedio.txt',
'13.01.2018_Spartinos_Polynomosxedio.txt',
'15.01.2018_Tsirkas_Polynomosxedio.txt',
'28.01.2018_Paremvasi_Kouneva_Ergastiri_Eirinis.txt',
'02.01.2018_Syntenteuksi_Papadimouli_genika.txt',
'02.01.2018_Epikairi_erwtisi_Vardaki_Tourismos_Paideia.txt',
'04.01.2018_Makedoniko_Syntenteuksi_Riga.txt']
```

Ως παράδειγμα παρουσιάζεται το πρώτο κείμενο του δείγματος ($\alpha/\alpha=0$).

[illegible]

Απαλείφονται οι περιττές και κοινές λέξεις, ενώ παραμένουν λέξεις που, όπως ειπώθηκε, ενδέχεται να μεταφέρουν πολιτικό περιεχόμενο, όπως η λέξη «για».

out[24]: 'έπληξ τῆς θείανος συρῆς γιὰ ἀναγκαῖο συμβῆναι συνέυρετ' ἐβουλήτ' αὐρίζα· ἀ θήνας· ἐφ'ἐμῇδ' ἐποχῇ τοῦ κλαυδίου· μὲν ποῦ ποτε πρῶτο σὺστατικῷ θῆμα νταβῶς σωστέρα· θῆμα προσηγορεύει· ἀπομνησθ' αὐτῶν οὐκός· χαρτὴς ἐπιτυχημένη συναντήσῃ κα τερψάνον· ὁλοι ἐλλήνων· λαὸς θῆμασι τοποθετήσῃ· πρῶτον· αὐτὴν ἐλπίδ' ἔχει· να γηέσι πύθι· μὲν ποῦ ποτε συνουσιολογῶν· εἰδῶς συναντήσῃ· γ' ἐμπαρτάει· ὑποχωρεῖ· κίλμα ἐντυπισμῶς· δημιουργήσῃ· συλλαλητήριον· θεσπασθ' οὐκός· ἀντιθέσας· ἐσωτερικῶ· μὲν οὐκὸν· ἀντισηματικῇ τοποθετήσῃ· κυρίως· μακροαντικῶν· παραβῆσθ'· συλλαλητήριον· ἀθῆνας· εὐρωπαϊκῶ· λαῖκο· κομῶν· ἀντικῇ· μὲν ἐξέφρασε· ἀκατοπιστήσῃ· ἐλπίδα· κοινὰ· ἀποδεκτῇ· λῶσι· ποταμὶ· θῆμα· σημαντικῶ· παραγοντῶν· κίνημα· ἀλλήλων· κριτικῇ· κυρίως· γιὰ ζήτημα· ἐνημερώσεως· υποστηρίξῃ· ἐξέφρασε· ἡ ὑπόθ· βάση· συνθετῇ· οὐμαστας· φαίνονται· διατεθειμένῃ· στρίψῃ· βουλὴ· ἰδιο· διαφορῶν· μεμονωμένῃ· βουλευτῶν· κκε· ἀριστέρες· δυνάμεις· ὑπερτινύσῃ· ἀμερικανικός· νατοικός· ἐπιδώξας· δεσμευμένῃ· ἀντιεθνικιστικῇ· γραμμῇ· εἰδικῇ· συναντήσῃ· μπαίνω· μὲν ποῦ ποτε ἐξελικτικῇ· διαδικαστῇ· τὰ ἀποκαλεῖ· οὐκὸν· χαρτῇ· διαστήματ'· λῶσι· ὁλοι· ἐκφρασε· ζήτηματα· ἐλλήνας· πύθι· λῶσι· ἐθνικά· ἐμφωλῆς· ἐπιτευγῆ· βεβατός· λαβεῖ· εὐρεῖα· π· λειψήσῃ· βουλὴ· συνειδητοποιῶν· περιστομένη· σημαντικό· κίνημα· ἐκφρασε· ἀποσπαστικῇ· γραμμῇ· χαράζει· αὐρίζα· θῆμα· εἰδικῇ· ἀξίῳ· ποτῶν· θέσεις· ιστορικά· διαμορφώσας· γιὰ· μακρόν· βγαι· ἐνημερώνοντας· κοσμῶ· ἐκδόλως· καθε· προσφωρῶ· τρόπο· εἰδικῇ· νέες· γενιές· κο·'

Έχοντας ήδη «καθαρίσει» το corpus, ζητείται από την πλατφόρμα να διαβάσει τα αρχεία των επτά ενοτήτων του λεξικού. Σημειώνεται ότι οι λέξεις-κλειδιά κάθε πολιτικής θέσης του λεξικού έχουν εισαχθεί στην πλατφόρμα ως διακριτές ενότητες-αρχεία.

```
filenames = glob.glob("./keys*", recursive=True)
filenames

Out[293]: ['.\\keys_Kentro',
            '.\\keys_Akrodeksia',
            '.\\keys_Kentrodeksia',
            '.\\keys_Aristera',
            '.\\keys_AkraAristera',
            '.\\keys_Dexia',
            '.\\keys_Kentroaristera']
```

5. Προβολή του πολιτικού λεξικού ως πλαισίου δεδομένων (dataframe).

Αφού διαβάσει η πλατφόρμα τις ενότητες του πολιτικού λεξικού, τις προβάλλει ως dataframe. Στην εικόνα φαίνεται η αρχή του dataframe:

```
In [295]: lex_df = pd.concat(lex_df_list, axis=1)
lex_df.head()
```

Out[295]:

	Kentro	Akrodeksia	Kentrodeksia	Aristera	AkraAristera	Dexia	Kentroaristera
0	^αιφορία-	^αδιαφοροποιητ# συνολο-	^αγορα# αυτορρυθμι-	^αγοροκρατικ# μοντελ-	^αγοροκρατικ# μοντελ-	^αισθημα# ανηκειν	^αγοροκρατικ# μοντελ-
1	^αυτοεκτιμηση-	^αγνη# φυλη-	^αγορα# ιδεε-	^αιρει αδικ-	^αγων# εργαζ-	^αισθημα# κοινοτητας	^αδικ# αποκαταστ-
2	^αμεση# δημοκρατια-	^αγνο γενος	^αγορα# ιδεω-	^αρει αδικ-	^αγων# εργατ-	^αισθημα# συνεχειας	^αδικ# διορθω-
3	^αμεσοδημοκρατ-	^αγνο# εθνο-	^αγορα# ρυθμι-	^αρθ# αδικ-	^αγων# κομμουνισα-	^αισθημα# υπευθυνότητα-	^αδικ# περιοριζ-
4	^αμφισβητ# προστατευτισμ-	^αγνοι ελληνες	^αλλαγ# σταδιακ-	^αιτηματ# μεταναστ-	^αγων# λαοι	^ακολουθ# φυση	^αιφορ-

6. Μετατροπή λέξεων-κλειδιών του πολιτικού λεξικού σε κανονικές εκφράσεις:

Δίνεται εντολή στην πλατφόρμα να αντικαταστήσει τους τελικούς χαρακτήρες των λέξεων-κλειδιών – και # με \w*, ώστε να λάβουν μορφή κανονικών εκφράσεων (στην εικόνα φαίνεται η αρχή της λίστας):

```
In [297]: for column in lex_df:
lex_df[column] = lex_df[lex_df[column].notnull()].apply(lambda row: row[column].strip().replace("^", "").replace("-", "\w*"), axis=1)
```

In [298]: lex_df.head()

Out[298]:

	Kentro	Akrodeksia	Kentrodeksia	Aristera	AkraAristera	Dexia	Kentroaristera
0	αιφορία\w*	αδιαφοροποιητ\w* συνολο\w*	αγορα\w* αυτορρυθμι\w*	αγοροκρατικ\w* μοντελ\w*	αγοροκρατικ\w* μοντελ\w*	αισθημα\w* ανηκειν	αγοροκρατικ\w* μοντελ\w*
1	αυτοεκτιμηση\w*	αγνη\w* φυλη\w*	αγορα\w* ιδεε\w*	αιρει αδικ\w*	αγων\w* εργαζ\w*	αισθημα\w* κοινοτητας	αδικ\w* αποκαταστ\w*
2	αμεση\w* δημοκρατια\w*	αγνο γενος	αγορα\w* ιδεω\w*	αρει αδικ\w*	αγων\w* εργατ\w*	αισθημα\w* συνεχειας	αδικ\w* διορθω\w*
3	αμεσοδημοκρατ\w*	αγνο\w* εθνο\w*	αγορα\w* ρυθμι\w*	αρθ\w* αδικ\w*	αγων\w* κομμουνισ\w*	αισθημα\w* υπευθυνότητα\w*	αδικ\w* περιοριζ\w*
4	αμφισβητ\w* προστατευτισμ\w*	αγνοι ελληνες	αλλαγ\w* σταδιακ\w*	αιτηματ\w* μεταναστ\w*	αγων\w* λαοι	ακολουθ\w* φυση	αιφορι\w*

7. Αναζήτηση όλου του πολιτικού λεξικού στο corpus ενός κόμματος:

Ζητείται από την πλατφόρμα να αναζητήσει ολόκληρο το πολιτικό λεξικό στα κείμενα ενός κόμματος (στο παράδειγμα πρόκειται για 550 κείμενα της Χρυσής Αυγής) και να τοποθετήσει τα ευρήματα σε κατάλογο, χωρισμένα ανά πολιτική θέση (στην παρακάτω εικόνα φαίνεται η αρχή του καταλόγου):

Out[309]:

[illegible]

8. Λίστα ευρεθέντων λέξεων-κλειδιών ανά πολιτική θέση στο corpus:

Ζητείται από την πλατφόρμα να «τυπώσει» την λίστα λέξεων-κλειδιών μιας πολιτικής θέσης του πολιτικού λεξικού που βρέθηκαν έστω και μία φορά στο προς μελέτη corpus. Για παράδειγμα, ζητείται να τυπωθούν οι λέξεις-κλειδιά της Άκρας Δεξιάς και της Αριστεράς που βρέθηκαν στο corpus της Χρυσής Αυγής:

```
In [68]: keywords['Akrodeksia']
```

```

Out[68]: {'αἰμα ελληνικῆς',
          'αἷμα ρας',
          'αἷμα τύμη',
          'αλλοδαπα',
          'αλλοδαπή',
          'αλλοδαποι',
          'αλλοδαπος',
          'αλλοδαπου',
          'αλλοδαπους',
          'αλλοδαπων',
          'αλλοιωση πληθυσμιακης',
          'αλλοιωσης εθνολογιων',
          'αλλοτριωσης',
          'αναγεννηση',
          'αναγεννησης',
          'αυθελληνα',
          'αυθελληνας',
          'αυθελληνες',
          'αυθελληνικα',
          'αυθελληνικες',

```

```
In [326]: keywords['Aristera']
```

ἀλληλεγγυῆς,
 ἄλληλεγγυοί,
 ἄλληλεγγυοί,
 ἄλληλεγγυοί,
 ἄλληλεγγυοί,
 ἄλληλεγγυοί,
 ἄλληλεγγυοί,
 ἀμερικανικοῦ παραγόντα',
 ἀνίστηται,
 ἀντιρατσισμού',
 ἀντιρατσιστές',
 ἀντιρατσιστή,
 ἀντιρατσιστής',
 ἀντιρατσιστικό,
 ἀντιρατσιστών',
 ἀντισυστημικό',
 ἀντισυστημικούς',
 ἀνταρχικότητα',
 ἀνταρχικοί',
 δημοσία υγεία',
 διαμαρτυρεται',
 διαμαρτυρηθεί',

9. Διανυσματοποίηση:

Ζητείται από την πλατφόρμα να δημιουργήσει για κάθε κείμενο του corpus διάνυσμα για κάθε ενότητα (πολιτική θέση) του πολιτικού λεξικού. Όπως φαίνεται στην παρακάτω διανυσματική απεικόνιση, τα κείμενα αντιπροσωπεύονται από τους αύξοντες αριθμούς τους (0-4). Στο παρακάτω παράδειγμα, η λέξη «αλληλέγγυοι» του λεξικού της Αριστεράς και της Κεντροαριστεράς βρέθηκε μία φορά στο κείμενο 0, ενώ στα κείμενα 1,2,3 και 4 του corpus δεν βρέθηκε. Η λογική δηλαδή που ακολουθείται είναι εκείνη του παραδείγματος που παρουσιάστηκε προηγουμένως (σελ. 217-218):

Γνωρίζοντας τις συχνότητες των λέξεων-κλειδιών κάθε πολιτικής θέσης σε ένα κείμενο και προσθέτοντάς τες, η πλατφόρμα είναι σε θέση να αποδώσει σε κάθε κείμενο επτά τιμές· μία για κάθε πολιτική θέση.

In [320]: wordcount_df['Kentroaristera'].head()

Out[320]:

	αλληλέγγυα	αλληλέγγυη	αλληλέγγυης	αλληλέγγυο	αλληλέγγυοι	αλληλέγγυος	αλληλέγγυους	αλληλέγγυων	αμβλύνει	αναδιανομή	...	συνεργαστούμε	σ
0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	
1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	
2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	
3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	
4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	

5 rows x 200 columns

In [321]: wordcount_df['Aristera'].head()

Out[321]:

	αλληλέγγυα	αλληλέγγυη	αλληλέγγυης	αλληλέγγυο	αλληλέγγυοι	αλληλέγγυος	αλληλέγγυους	αλληλέγγυων	αμερικανικό παράγοντα	ανισότητα	...	συνοχή	συνοχής
0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	0.0
1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	0.0
2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	0.0
3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	0.0
4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	...	0.0	0.0

5 rows x 207 columns

10. Ποσοστά πολιτικού λεξικού ανά κείμενο και απόδοση θέσης στο πολιτικό φάσμα:

Ειπώθηκε πώς η πλατφόρμα είναι σε θέση να γνωρίζει το σύνολο των ευρεθέντων λέξεων-κλειδιών ανά πολιτική θέση. Στη συνέχεια, ζητείται η συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων, με τη μορφή ποσοστού των ευρεθέντων λέξεων-κλειδιών επί του συνολικού κειμένου. Πλέον, βάσει της μέγιστης τιμής, είναι εφικτό να τοποθετηθεί κάθε κείμενο στον πολιτικό χώρο. Στο παράδειγμα που ακολουθεί έχει ζητηθεί από την πλατφόρμα να παρουσιάσει για δέκα κείμενα (με αύξοντες αριθμούς 80-90) τα ποσοστά ανά πολιτική θέση και να χαρακτηρίσει τελικά το κείμενο.

In [927]: SIRIZA_final[80:90]

Out[927]:

	1AkraAristera	2Aristera	3Kentroaristera	4Kentro	5Kentrodeksia	6Dexia	7Akrodeksia	result
80	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.0	Ουδέτερο
81	0.000000	0.000000	0.000000	0.485437	0.000000	0.000000	0.0	4Kentro
82	0.000000	0.561798	1.685393	0.561798	0.561798	0.000000	0.0	3Kentroaristera
83	1.587302	2.539683	1.904762	0.317460	0.000000	0.000000	0.0	2Aristera
84	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.0	Ουδέτερο
85	0.158479	0.633914	1.109350	0.475436	0.000000	0.316957	0.0	3Kentroaristera
86	0.000000	0.628931	0.628931	0.000000	0.000000	0.000000	0.0	2Aristera
87	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.0	Ουδέτερο
88	0.176367	0.970018	2.733686	1.058201	0.088183	0.617284	0.0	3Kentroaristera
89	0.757576	0.757576	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.0	1AkraAristera

Δ.2.5. Επίλυση ζητημάτων του περιβάλλοντος προσομοίωσης

Δ.2.5.1. Μηδενική συχνότητα λέξεων-κλειδιών: Η περίπτωση των ουδέτερων κειμένων

Ως «ουδέτερα» χαρακτηρίζονται τα κείμενα στα οποία δεν βρέθηκε καμία λέξη - κλειδί. Ενδέχεται τα κείμενα αυτά να είναι εξαιρετικά μικρής έκτασης ή να μην περιέχουν πολιτικό περιεχόμενο, όπως, για παράδειγμα, η παρακάτω ανακοίνωση, που αναφέρεται σε ένα κοινωνικό γεγονός:

In [46]: PASOK_date_df.loc[61, 'text']

Out[46]: 'ανακοίνωση τομεων πολιτισμου δημοκρατικής συμπαράταξης για θάνατο τζιμη πανουση τομεις πολιτισμου δημοκρατικής συμπαράταξης απ οχαιρετουν αιρετικο τζιμη πανουση εκφραζουν ειλικρινη συλλυπητηρια οικειους τραγουδοποιος ηθοποιος αυτοδιδακτος δηλωνε ιδιος αφ ηνει ηχηρο στιγμα σατιρα καυστικο αθυροστομο λογο ξεκινα θεατρο σχηματιζει αλλους μουσικες ταξιαρχιες πορεια συνεχιζει ασχοληθη κε ραδιοφωνο παραγωγος εχοντας δικη εκπομπη τηλεοραση κινηματογραφο συγγραφη καλο ταξιδι'

Ενδέχεται το Πολιτικό Λεξικό να μην επαρκεί για τον προσδιορισμό της πολιτικής θέσης ενός κειμένου, καθώς τα νοήματα μπορεί μεν να υπάρχουν στο κείμενο αλλά να διατυπώνονται με τρόπο περιφραστικό και συνεπώς να μην εντοπίζονται, όπως στο παράδειγμα:

In [106]: XRISI_AYGI_date_df.loc[220, 'text']

Out[106]: 'τρομος δεξιων για εθνικισμο λατρεια ευστοχο σχολιο στηλη ριπες για εφημεριδα δημοκρατια στρατηγος χρηστος μπολωσης καταδεικνυε ι λαγγεια ψευτοδεξιας εμπαθεια εθνικισμο ακολουθει σχολιο διαβαζω εγκυροτατη εγκυκλοπαιδεια ηλιου βλεπω κακο συνεχιζω ξεκαθαριζ ουν πραγματα ξεκαθαριζουν θολωνουν γνωστο κομμουνιστες απεχθανονται αναφερεται εθνος πατριδα βλαβερα θεματα εξηγησεις τρομο ζων ραφιζεται προσωπο νεοφιλελεδων ρωτας εθνικιστες απαντουν τρομο φασιστες ναζι ακριβως τρομαζει αριστεροι σημειο ντρεπονται πουν αγαπουν πατριδα τρομαζει χρηστος μπολωσης'

Καθώς τα κείμενα αυτά δεν προσφέρονται για αξιολόγηση της ακρίβειας του πολιτικού λεξικού όσον αφορά στην τοποθέτηση ενός πολιτικού κειμένου, απομονώνονται και δεν περιλαμβάνονται στην τελική καταμέτρηση.

Δ.2.5.2. Ίση κατανομή συχνοτήτων λέξεων - κλειδιών σε δύο ή περισσότερες πολιτικές θέσεις

Σε ένα κείμενο ενδέχεται να βρεθεί η ίδια συχνότητα λέξεων - κλειδιών σε δύο ή περισσότερες πολιτικές θέσεις, όπως στο παράδειγμα:

	1AkraAristera	2Aristera	3Kentroaristera	4Kentro	5Kentrodeksia	6Dexia	7Akrodeksia
0	0.917431	0.917431	0.917431	0.00000	0.0	0.917431	0.917431

Προκειμένου να γίνει δυνατή η τοποθέτησή του κατά τον ακριβέστερο τρόπο στον πολιτικό χώρο, σκεπτικό είναι να ληφθούν υπόψιν οι γειτονικές θέσεις, διπλανές και παραδιπλανές. Οι διπλανές θέσεις θα προστίθενται στην ευρεθείσα συχνότητα κάθε θέσης με συντελεστή 1 (μία φορά η τιμή τους) και οι παραδιπλανές με συντελεστή 0,5 (μισή φορά η τιμή τους). Ειδικά οι ακραίες θέσεις (0, 6) επειδή δεν έχουν και από τις δύο πλευρές τους διπλανές, υπολογίζονται με συντελεστή 1,5 συν τη μία διπλανή και τη μισή παραδιπλανή τους.

Η συλλογιστική αυτή εκτελέστηκε πειραματικά στην πλατφόρμα σε δύο εκδοχές:

Η πρώτη εκδοχή (*compute_pos*), αφορά σε όλες ανεξαιρέτως τις θέσεις:

```
def compute_pos(row):
    tmp = row.copy()
    print("Prin", tmp.idxmax())
    print("Prin", tmp)

    for i in range(0,7):
        if (i==0):
            tmp[i] = 1.5* row[i] + row[i+1] + 0.5 * row[i+2]
        elif (i==1):
            tmp[i] = row[i] + row[i-1] + row[i+1] + 0.5 * row[i+2]
        elif (i==6):
            tmp[i] = 1.5* row[i] + 0.5 * row[i-2] + row[i-1]
        elif (i==5):
            tmp[i] = row[i] + 0.5 * row[i-2] + row[i-1] + row[i+1]
        else:
            tmp[i] = row[i] + 0.5 * row[i-2] + row[i-1] + row[i+1] + 0.5 * row[i+2]
    # print("row before:", row)
    # print("tmp:", tmp)
    print("tmp idxmax:", tmp.idxmax())
    return(tmp.idxmax())
```

Στην δεύτερη εκδοχή (*compute_pos_max*), αφορά μόνο στις θέσεις με τις μέγιστες τιμές:

```
def compute_pos_max(row):
    tmp = row.copy()
    max = row.max()
    print("Prin", tmp.idxmax())
    print("Prin", tmp)

    for i in range(0,7):
        if (row[i] == max):
            if (i==0):
                tmp[i] = 1.5* row[i] + row[i+1] + 0.5 * row[i+2]
            elif (i==1):
                tmp[i] = row[i] + row[i-1] + row[i+1] + 0.5 * row[i+2]
            elif (i==6):
                tmp[i] = 1.5* row[i] + 0.5 * row[i-2] + row[i-1]
            elif (i==5):
                tmp[i] = row[i] + 0.5 * row[i-2] + row[i-1] + row[i+1]
            else:
                tmp[i] = row[i] + 0.5 * row[i-2] + row[i-1] + row[i+1] + 0.5 * row[i+2]
    # print("row before:", row)
    # print("tmp:", tmp)
    print("tmp idxmax:", tmp.idxmax())
    return(tmp.idxmax())
```

Έστω κατανομή λέξεων - κλειδιών ανά πολιτική θέση:

0	1	2	3	4	5	6
1	2	1	1	2	1	1

Στην εκδοχή Compute pos η τελική κατανομή διαμορφώνεται ως εξής:

4	4,5	5,5	5,5	5	4,5	3,5
----------	------------	------------	------------	----------	------------	------------

Στην δεύτερη περίπτωση Compute_max:

-	4,5	-	-	5	-	-
---	------------	---	---	----------	---	---

Εφαρμόζονται πειραματικά στο Τυπικό Δείγμα και οι δύο μέθοδοι:

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ			
Compute_pos		Compute_pos_max	
Άκρα Αριστερά	59	Άκρα Αριστερά	57
Αριστερά	38	Αριστερά	39
Κεντροαριστερά	29	Κεντροαριστερά	31
Κέντρο	16	Κέντρο	16
Κεντροδεξιά	27	Κεντροδεξιά	23
Δεξιά	36	Δεξιά	29
Άκρα Δεξιά	269	Άκρα Δεξιά	279
Ουδέτερα	76	Ουδέτερα	76

ΣΥΡΙΖΑ			
Compute_pos		Compute_pos_max	
Άκρα Αριστερά	16	Άκρα Αριστερά	15
Αριστερά	47	Αριστερά	47
Κεντροαριστερά	77	Κεντροαριστερά	82
Κέντρο	45	Κέντρο	40
Κεντροδεξιά	4	Κεντροδεξιά	5
Δεξιά	17	Δεξιά	17
Άκρα Δεξιά	3	Άκρα Δεξιά	3
Ουδέτερα	34	Ουδέτερα	34

ΝΔ			
Compute_pos		Compute_pos_max	
Άκρα Αριστερά	2	Άκρα Αριστερά	2
Αριστερά	14	Αριστερά	16
Κεντροαριστερά	17	Κεντροαριστερά	17
Κέντρο	14	Κέντρο	12

Κεντροδεξιά	10	Κεντροδεξιά	10
Δεξιά	5	Δεξιά	5
Άκρα Δεξιά	5	Άκρα Δεξιά	5
Ουδέτερα	32	Ουδέτερα	32

Στην πρακτική τους εφαρμογή οι δύο μέθοδοι φαίνονται σχεδόν ισοδύναμες. Η “compute max” φέρνει λίγο βελτιωμένα αποτελέσματα για την έρευνά μας, αυξάνοντας το πλήθος των κειμένων στις θέσεις που συγκλίνουν με τον τρόπο αυτοπροσδιορισμού των κομμάτων και, συνεπώς, υιοθετείται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ - ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ ΣΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

Στοχεύοντας στην περαιτέρω βελτίωση των αποτελεσμάτων της πλατφόρμας, εκτελείται μία περισσότερο σύνθετη πειραματική εκδοχή. Από το Πολιτικό Λεξικό, για κάθε μία εκ των επτά πολιτικών θέσεων, επιλέγονται ορισμένες λέξεις - κλειδιά βαρύτητας. Οι λέξεις αυτές έχουν αναδειχθεί από την πολιτική θεωρία ως αντιπροσωπευτικές του ιδεολογικού περιεχομένου μίας συγκεκριμένης θέσης - συνεπώς δεν αφορούν ούτε στις συγγενείς, πλαϊνές θέσεις.

Παραδείγματα τέτοιων λέξεων - κλειδιών είναι τα εξής:

Άκρα Αριστερά	Αριστερά	Κεντροαριστερά	Κέντρο
^αγων# ταξικ-	^αλλαζ# ριζικα	^αδικ# αποκαθιστ-	^αναγκ# εποχ-
^αστικ# εξουσια-	^απεναντι ατομικισ-	^ανθρωπινο# καπιταλισμο-	^ανθρωπιν# πορο-
^καταργ# ιδιοκτησια-	^εξαλει# ανισοτητ-	^βαθμιαι# φορολογ-	^εξυπν# πολιτικ-
^ρηξη# καπιταλισ-	^κριτικ# παγκοσμιοποι-	^διορθω# αδικ-	^κοιν# λογικ-

Κεντροδεξιά	Δεξιά	Άκρα Δεξιά
^αγορα# αυτορρυθμι-	^αισθημα# ανηκειν	^αγνο# εθνο-
^περιορι# φορολογ-	^ανισοτητ# φυσικ-	^αιμα# ελλην-
^στηρι# ελευθερ# αγορα-	^διατηρ# ηθων	^λαιο# εθνικισ-
^χαμηλοτερ# φορολογ# επιχειρη-	^καθιερωμεν# παραδοσ-	^φυλετικ# αναγεννησ-

Καθώς οι λέξεις - κλειδιά βαρύτητας φέρουν μία ιδιαίτερη δυναμική, θεωρείται ότι ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στον καθορισμό της πολιτικής θέσης ενός κειμένου σε σχέση με τις τυπικές λέξεις - κλειδιά.

Για τους σκοπούς του πειράματος, ορίστηκε οι λέξεις - κλειδιά βαρύτητας να έχουν συντελεστή 3 προς 1 σε σχέση με τις τυπικές λέξεις - κλειδιά.

Παρατίθεται ενδεικτικά μέρος του Πολιτικού Λεξικού, όπως αυτό διαμορφώνεται με την εισαγωγή των λέξεων - κλειδιών βαρύτητας:

Άκρα Αριστερά			Αριστερά	
^αγοροκρατικ# μοντελ-	1		^αγοροκρατικ# μοντελ-	1
^αγων# εργαζ-	1		^αδικαιολογητ# ανισοτη-	1
^αγων# εργατ-	1		^αιρει αδικ-	1
^αγων# κομμουνισ-	3		^αρει αδικ-	1
^αγων# λαοι	1		^αρθ# αδικ-	1
^αγων# λαος	1		^αιτηματ# μεταναστ-	1
^αγων# λαου	1		^αλλαγ# δραстик-	1
^αγων# λαων	1		^αλλαζ# δραστικα	1
^αγων# ταξεων	1		^αλλαζ# ριζικα	3
^αγων# ταξικ-	3		^αλλαξ# δραστικα	1
...	...		...	...

Κεντροαριστερά			Κέντρο	
^αγοροκρατικ# μοντελ-	1		^αιφορια-	1
^αδικ# αποκαθιστ-	3		^αυτοεκτιμησ-	3
^αδικ# αποκαταστ-	3		^αμεση# δημοκρατια-	1
^αδικ# διορθω-	3		^αμεσοδημοκρατ-	1
^αδικ# περιοριζ-	3		^αμφισβητ# προστατευτισμ-	1
^αδυναμ# κατηγορι-	3		^αναβαθμι# αποτελεσματικοτητα-	3
^αδυναμ# κοινωνικ# ομαδ-	3		^αναβαθμι# διοικηση-	3
^αδυναμ# ομαδ-	3		^αναβαθμι# υπηρεσι-	3
^αδυναμ# πολιτες	1		^αναγκ# εποχ-	3
^αδυναμ# πολιτων	1		^αναγκ# σημερα	1
...	...		...	...

Κεντροδεξιά			Δεξιά	
^αγορα# αυτορρυθμι-	3		^αισθημα# ανηκειν	3
^αγορα# ιδεε-	3		^αισθημα# κοινοτητας	1
^αγορα# ιδεω-	3		^αισθημα# συνεχειας	3
^αγορα# ρυθμι-	3		^αισθημα# υπευθυνοτητα-	1
^αλλαγ# σταδιακ-	1		^ακολουθ# φυση	1
^αλλαγ# συνηθ-	1		^αλλαγ# σταδιακ-	1
^αλλαζ# σταδιακ-	1		^αλλαζ# σταδιακ-	1
^αλλαζ# συνηθ-	1		^αλλαζ# σταδιακα	1
^αλλαζ# σταδιακ-	1		^αλλαζ# στοχευμεν-	1
^αμεσες ξενες επενδυσεις	3		^ανανεω# παραδοσ-	1
...	...		...	...

Άκρα Δεξιά	
^αδιαφοροποιητ# συνολο-	1
^αγνη# φυλη-	3
^αγνο γενος	3
^αγνο# εθνο-	3
^αγνοι ελληνες	3
^αγνους ελληνες	3
^αγνων ελληνων	3
^αγνοτητα# γενος	3
^αγνοτητα# γενους	3
^αγνοτητα# εθν-	3
...	...

Η εισαγωγή των λέξεων - κλειδιών βαρύτητας εφαρμόζεται πειραματικά στο Τυπικό Δείγμα, ώστε να φανεί αν υπάρχει βελτίωση των αποτελεσμάτων:

ΚΚΕ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (35)		ΚΚΕ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (35)	
Άκρα Αριστερά	18	Άκρα Αριστερά	17
Αριστερά	2	Αριστερά	3
Κεντροαριστερά	4	Κεντροαριστερά	2
Κέντρο	4	Κέντρο	5
Κεντροδεξιά	-	Κεντροδεξιά	1
Δεξιά	2	Δεξιά	2
Άκρα Δεξιά	-	Άκρα Δεξιά	-
Ουδέτερα	5	Ουδέτερα	5

ΣΥΡΙΖΑ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (243)		ΣΥΡΙΖΑ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (243)	
Άκρα Αριστερά	15	Άκρα Αριστερά	13
Αριστερά	47	Αριστερά	49
Κεντροαριστερά	82	Κεντροαριστερά	79
Κέντρο	40	Κέντρο	42
Κεντροδεξιά	5	Κεντροδεξιά	10
Δεξιά	17	Δεξιά	13
Άκρα Δεξιά	3	Άκρα Δεξιά	3
Ουδέτερα	34	Ουδέτερα	34

ΠΑΣΟΚ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (66)		ΠΑΣΟΚ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (66)	
Άκρα Αριστερά	3	Άκρα Αριστερά	3
Αριστερά	7	Αριστερά	5
Κεντροαριστερά	25	Κεντροαριστερά	28
Κέντρο	11	Κέντρο	12
Κεντροδεξιά	1	Κεντροδεξιά	1
Δεξιά	3	Δεξιά	1
Άκρα Δεξιά	-	Άκρα Δεξιά	-
Ουδέτερα	16	Ουδέτερα	16

ΠΟΤΑΜΙ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (203)		ΠΟΤΑΜΙ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (203)	
Άκρα Αριστερά	10	Άκρα Αριστερά	6
Αριστερά	28	Αριστερά	27
Κεντροαριστερά	48	Κεντροαριστερά	49
Κέντρο	33	Κέντρο	35
Κεντροδεξιά	13	Κεντροδεξιά	18
Δεξιά	17	Δεξιά	16
Άκρα Δεξιά	17	Άκρα Δεξιά	15
Ουδέτερα	37	Ουδέτερα	37

ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (46)		ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (46)	
Άκρα Αριστερά	1	Άκρα Αριστερά	1
Αριστερά	7	Αριστερά	7
Κεντροαριστερά	2	Κεντροαριστερά	2
Κέντρο	1	Κέντρο	2
Κεντροδεξιά	2	Κεντροδεξιά	1
Δεξιά	3	Δεξιά	3
Άκρα Δεξιά	1	Άκρα Δεξιά	1
Ουδέτερα	29	Ουδέτερα	29

ΝΔ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (99)		ΝΔ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (99)	
Άκρα Αριστερά	2	Άκρα Αριστερά	2
Αριστερά	16	Αριστερά	16
Κεντροαριστερά	17	Κεντροαριστερά	13
Κέντρο	12	Κέντρο	8
Κεντροδεξιά	10	Κεντροδεξιά	19
Δεξιά	5	Δεξιά	5
Άκρα Δεξιά	5	Άκρα Δεξιά	5
Ουδέτερα	32	Ουδέτερα	31

ΑΝΕΛ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (30)		ΑΝΕΛ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (30)	
Άκρα Αριστερά	-	Άκρα Αριστερά	-
Αριστερά	1	Αριστερά	1
Κεντροαριστερά	9	Κεντροαριστερά	9
Κέντρο	1	Κέντρο	1
Κεντροδεξιά	-	Κεντροδεξιά	-
Δεξιά	4	Δεξιά	4
Άκρα Δεξιά	4	Άκρα Δεξιά	4
Ουδέτερα	11	Ουδέτερα	11

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ ΧΩΡΙΣ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (550)		ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ ΜΕ ΒΑΡΥΤΗΤΕΣ (550)	
Άκρα Αριστερά	57	Άκρα Αριστερά	43
Αριστερά	39	Αριστερά	38
Κεντροαριστερά	31	Κεντροαριστερά	30
Κέντρο	16	Κέντρο	13
Κεντροδεξιά	23	Κεντροδεξιά	18
Δεξιά	29	Δεξιά	25
Άκρα Δεξιά	279	Άκρα Δεξιά	304
Ουδέτερα	76	Ουδέτερα	79

Όπως φαίνεται από το παραπάνω πείραμα οι διαφορές που καταγράφονται με την εφαρμογή των λέξεων - κλειδιών βαρύτητας είναι σε γενικές γραμμές μικρές αλλά κατά περίπτωση σημαντικές. Από τα αριθμητικά δεδομένα προκύπτει ότι η μέθοδος λειτουργεί αποτελεσματικότερα για συγκεκριμένες πολιτικές θέσεις.

Συγκεκριμένα, στο ΚΚΕ δεν υπήρξε καμία αξιοσημείωτη μεταβολή, ενδεχομένως γιατί ο πολιτικός του λόγος είναι ούτως ή άλλως ιδεολογικά συμπαγής. Σε ΣΥΡΙΖΑ, ΠΑΣΟΚ, ΠΟΤΑΜΙ οι λέξεις - κλειδιά βαρύτητας βελτίωσαν ελαφρώς τα δεδομένα δίνοντας μία πρόσθετη έμφαση στις θέσεις που συμπίπτουν με τον τρόπο που τα κόμματα αυτοπροσδιορίζονται (Αριστερά, Κεντροαριστερά, Κεντροαριστερά-Κέντρο αντίστοιχα) και ήταν ήδη επικρατούσες.

Στην περίπτωση της Ένωσης Κεντρώων και των ΑΝΕΛ ουσιαστικά δεν παρατηρείται μεταβολή, είτε γιατί το δείγμα κειμένων είναι μικρό, είτε γιατί στον λόγο των κομμάτων αυτών δεν υπάρχει σταθερό ιδεολογικό στίγμα. Ο δεύτερος συλλογισμός επιβεβαιώνεται μάλιστα από το γεγονός ότι, όπως φαίνεται από τα δεδομένα, οι θέσεις που εμφανίζουν την

μεγαλύτερη συχνότητα αποκλίνουν αρκετά από τον τρόπο αυτοπροσδιορισμού των κομμάτων. Πρόκειται για στοιχείο που παρατηρείται και στα πειράματα που ακολουθούν.

Απεναντίας, στην περίπτωση των κειμένων της Νέας Δημοκρατίας, που αυτοπροσδιορίζεται ως κόμμα της Κεντροδεξιάς, τα αποτελέσματα μετά την εφαρμογή των λέξεων - κλειδιών βαρύτητας είναι εξαιρετικά βελτιωμένα, καθώς παρατηρείται συγκέντρωση κειμένων στην κεντροδεξιά θέση. Αισθητή βελτίωση εμφανίζεται και στα αποτελέσματα των κειμένων της Χρυσής Αυγής, όπου μετά την εφαρμογή των λέξεων-κλειδιών βαρύτητας υπάρχει υψηλότερη συγκέντρωση κειμένων στη θέση της Άκρας Δεξιάς - με παράλληλη αισθητή μείωση των κειμένων που τοποθετούνταν στην Άκρα Αριστερά.

Είναι σαφές ότι οι λέξεις-κλειδιά με βαρύτητα μόνο οφέλη προσδίδουν κατά την εφαρμογή του Πολιτικού Λεξικού στο δείγμα κειμένων. Για το λόγο αυτό, υιοθετούνται ως πρακτική από την έρευνα και με την μέθοδο αυτή πραγματοποιούνται τα πειράματα που θα ακολουθήσουν στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

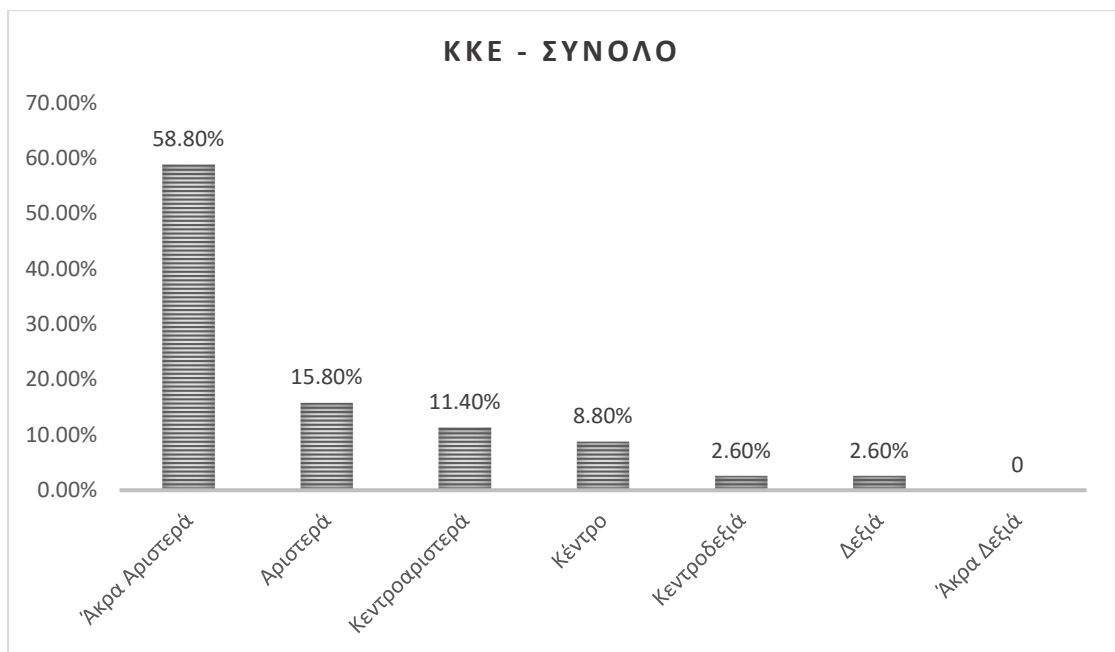
Ειπώθηκε παραπάνω (Δ.1.3.) ότι η πλατφόρμα θα μπορούσε να αξιοποιηθεί προκειμένου να δώσει απαντήσεις σε ειδικότερα ερωτήματα, που ενδιαφέρουν έναν πολιτικό φορέα και ίσως έναν πολιτικό επιστήμονα. Στη διεργασία αυτή, όπως περιγράφηκε, συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό οι ετικέτες που τοποθετήθηκαν σε μέρος του δείγματος. Στο κεφάλαιο αυτό, διεξάγονται ενδεικτικά πειράματα γύρω από συγκεκριμένες θεματικές και γίνεται συζήτηση για τα ενδεχόμενα προβλήματα που προκύπτουν κατά την εκτέλεσή τους.

Δ.4.1. Αναλυτική παρουσίαση Δείγματος για κάθε κόμμα και συνολική αποτίμηση

Στην περίπτωση αυτή, καταγράφονται για κάθε κόμμα ξεχωριστά οι επιδόσεις και των τριών τύπων δείγματος (διακηρυκτικά κείμενα, τυχαίο και τυπικό δείγμα), ώστε να αναδειχθούν τυχόν διαφορές μεταξύ τους. Παραδείγματος χάριν, αναμένεται τα διακηρυκτικά κείμενα να προσεγγίζουν περισσότερο τον τρόπο αυτοπροσδιορισμού ενός κόμματος, αφού ως κείμενα υπερβαίνουν την συγκυρία, είναι συνήθως εκτενέστερα και φέρουν περισσότερο συμπυκνωμένο ιδεολογικό φορτίο. Στην συνέχεια, για κάθε κόμμα σε διακριτό πίνακα ενοποιούνται τα τρία επιμέρους δείγματα και παρουσιάζεται ένα συνολικό αποτέλεσμα.

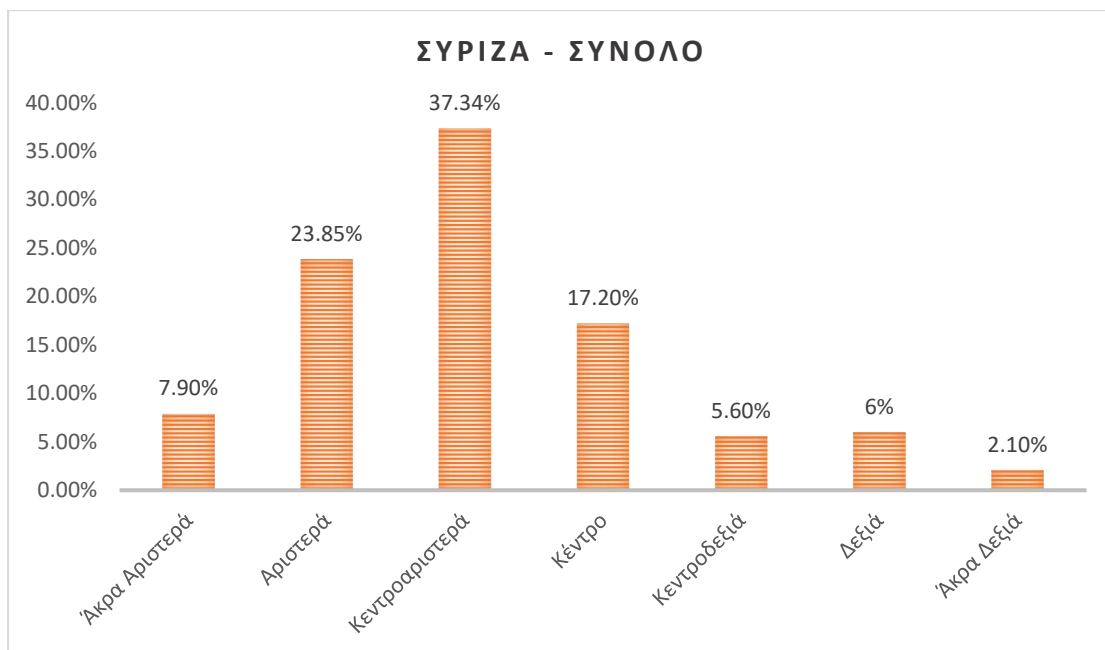
ΚΚΕ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	19	100%	17	56,7%	31	47,7%
Αριστερά	-	-	3	10%	15	23,1%
Κεντροαριστερά	-	-	2	6,7%	11	17%
Κέντρο	-	-	5	16,7%	5	7,7%
Κεντροδεξιά	-	-	1	3,3%	2	3,1%
Δεξιά	-	-	2	6,7%	1	1,5%
Άκρα Δεξιά	-	-	-	-	-	-
Ουδέτερα	1		5		2	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	19		30		65	

ΚΚΕ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	67	58,8%
Αριστερά	18	15,8%
Κεντροαριστερά	13	11,4%
Κέντρο	10	8,8%
Κεντροδεξιά	3	2,6%
Δεξιά	3	2,6%
Άκρα Δεξιά	-	-
Ουδέτερα	8	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	114	

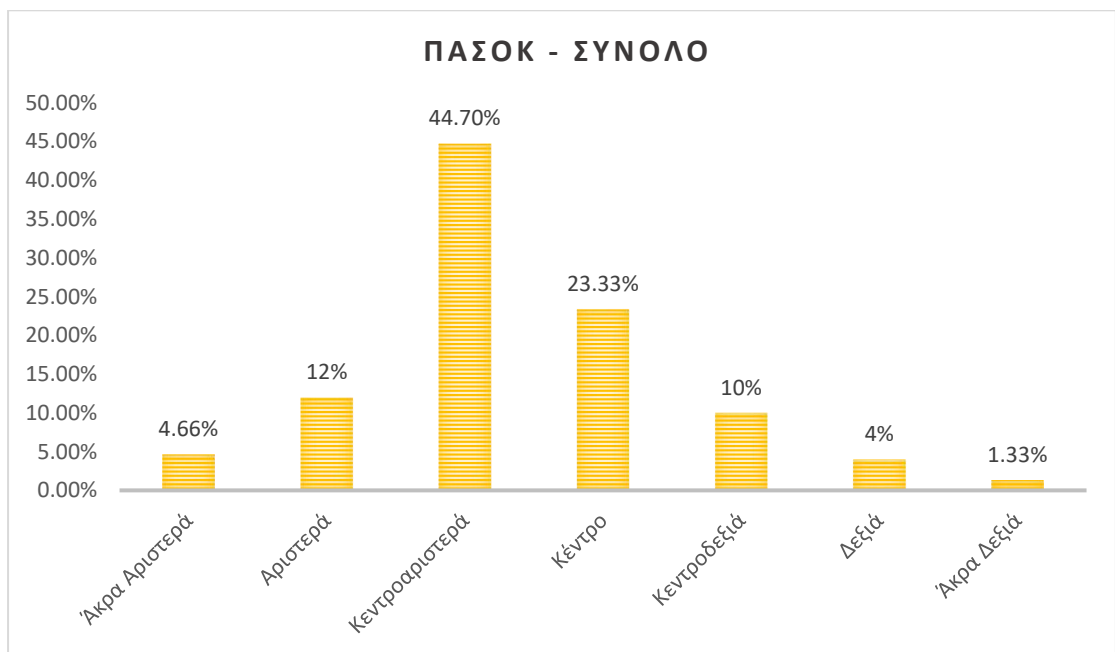
ΣΥΡΙΖΑ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	6	11%	13	6,2%	19	8,71%
Αριστερά	31	56,4%	49	23,4%	35	16%
Κεντροαριστερά	18	32,8%	79	37,8%	83	38%
Κέντρο	-	-	42	20,1%	41	18,9%
Κεντροδεξιά	-	-	10	4,8%	17	7,8%
Δεξιά	-	-	13	6,2%	16	7,3%
Άκρα Δεξιά	-	-	3	1,43%	7	3,2%
Ουδέτερα	4		34		34	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	55		209		218	

ΣΥΡΙΖΑ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	38	7,9%
Αριστερά	115	23,85%
Κεντροαριστερά	180	37,34%
Κέντρο	83	17,2%
Κεντροδεξιά	27	5,6%
Δεξιά	29	6%
Άκρα Δεξιά	10	2,1%
Ουδέτερα	72	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	482	

ΠΑΣΟΚ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	-	-	3	6%	4	5,3%
Αριστερά	-	-	5	10%	13	17,3%
Κεντροαριστερά	7	28%	28	56%	32	42,6%
Κέντρο	8	32%	12	24%	15	20%
Κεντροδεξιά	10	40%	1	2%	4	5,3%
Δεξιά	-	-	1	2%	5	6,6%
Άκρα Δεξιά	-	-	-	-	2	2,6%
Ουδέτερα	1		16		23	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	25		50		75	

ΠΑΣΟΚ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	7	4,66%
Αριστερά	18	12%
Κεντροαριστερά	67	44,7%
Κέντρο	35	23,33%
Κεντροδεξιά	15	10%
Δεξιά	6	4%
Άκρα Δεξιά	2	1,33%
Ουδέτερα	40	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	150	

ΠΟΤΑΜΙ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	2	3,7%	6	3,6%	8	3,5%
Αριστερά	7	13%	27	16,26%	31	13,5%
Κεντροαριστερά	15	27,8%	49	29,5%	74	32,3%
Κέντρο	19	35,2%	35	21,1%	46	20%
Κεντροδεξιά	9	16,7%	18	10,9%	37	16,15%
Δεξιά	2	3,7%	16	9,63%	22	9,6%
Άκρα Δεξιά	-	-	15	9%	11	4,8%
Ουδέτερα	1		37		64	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	54		166		229	

ΠΟΤΑΜΙ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	15	3,33%
Αριστερά	65	14,44%
Κεντροαριστερά	137	30,44%
Κέντρο	101	22,44%
Κεντροδεξιά	66	14,66%
Δεξιά	40	8,88%
Άκρα Δεξιά	26	5,77%
Ουδέτερα	101	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	450	

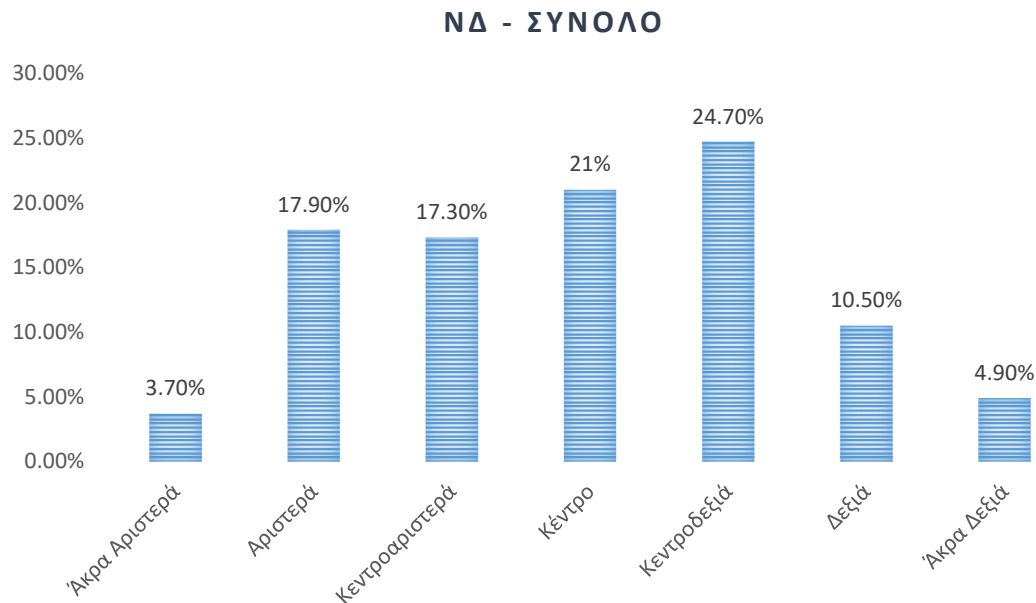
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	-	-	1	5,9%	2	6,6%
Αριστερά	-	-	7	41,2%	2	6,6%
Κεντροαριστερά	10	40%	2	11,8%	11	36,6%
Κέντρο	8	32%	2	11,8%	1	3,3%
Κεντροδεξιά	6	24%	1	5,9%	7	23,3%
Δεξιά	-	-	3	17,64%	6	20%
Άκρα Δεξιά	1	4%	1	5,9%	1	3,3%
Ουδέτερα	-		29		13	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	25		17		30	

ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	3	4,16%
Αριστερά	9	12,5%
Κεντροαριστερά	23	32%
Κέντρο	11	15,3%
Κεντροδεξιά	14	19,44%
Δεξιά	9	12,5%
Άκρα Δεξιά	3	4,16%
Ουδέτερα	42	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	72	

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	2	11,76%	2	3%	2	2,6%
Αριστερά	1	5,9%	16	23,5%	12	15,6%
Κεντροαριστερά	1	5,9%	13	19,1%	14	18,2%
Κέντρο	7	41,17%	8	11,76%	19	24,6%
Κεντροδεξιά	4	23,5%	19	27,94%	17	22%
Δεξιά	1	5,9%	5	7,35%	11	14,3%
Άκρα Δεξιά	1	5,9%	5	7,35%	2	2,6%
Ουδέτερα	3		31		22	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	17		68		77	

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	6	3,7%
Αριστερά	29	17,9%
Κεντροαριστερά	28	17,3%
Κέντρο	34	21%
Κεντροδεξιά	40	24,7%
Δεξιά	17	10,5%
Άκρα Δεξιά	8	4,9%

Ουδέτερα	56	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	162	

ΑΝΕΛ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαιο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	-	-	-	-	1	7,7%
Αριστερά	3	13,6%	1	5,2%	4	30,7%
Κεντροαριστερά	7	31,9%	9	47,3%	1	7,7%
Κέντρο	5	22,7%	1	5,2%	1	7,7%
Κεντροδεξιά	4	18,2%	-	-	2	15,4%
Δεξιά	1	4,5%	4	21%	-	-
Άκρα Δεξιά	2	9%	4	21%	4	30,7%
Ουδέτερα	-		11		6	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	22		19		13	

ΑΝΕΛ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	1	1,85%
Αριστερά	8	14,8%
Κεντροαριστερά	17	31,5%
Κέντρο	7	13%
Κεντροδεξιά	6	11,1%
Δεξιά	5	9,25%
Άκρα Δεξιά	10	18,5%
Ουδέτερα	17	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	54	

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ						
	Διακηρυκτικά & Θέσεων	%	Τυπικό δείγμα	%	Τυχαίο δείγμα	%
Άκρα Αριστερά	-	-	43	9,1%	40	9,5%
Αριστερά	-	-	38	8%	61	14,55%
Κεντροαριστερά	-	-	30	6,3%	36	8,6%
Κέντρο	-	-	13	2,76%	21	5%
Κεντροδεξιά	-	-	18	3,8%	16	3,8%
Δεξιά	-	-	25	5,3%	26	6,2%
Άκρα Δεξιά	4	100%	304	64,5%	219	52,26%
Ουδέτερα	-		79		76	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	4		471		419	

ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Σύνολο)		
	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	83	9,3%
Αριστερά	99	11%
Κεντροαριστερά	66	7,4%
Κέντρο	34	3,8%
Κεντροδεξιά	34	3,8%
Δεξιά	51	5,7%
Άκρα Δεξιά	527	59%
Ουδέτερα	155	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	894	

Από τους παραπάνω πίνακες γίνεται εμφανές ότι σε γενικές γραμμές ο συλλογισμός ότι τα διακηρυκτικά κείμενα προσεγγίζουν περισσότερο τον τρόπο αυτοπροσδιορισμού ενός κόμματος επιβεβαιώνεται. Συγκεκριμένα:

- Για κόμματα που αυτοπροσδιορίζονται ή γενικώς τοποθετούνται στις θέσεις της Άκρας Αριστεράς και Άκρας Δεξιάς (ΚΚΕ, Χρυσή Αυγή), τα διακηρυκτικά κείμενα λειτουργούν επιβεβαιωτικά σε ποσοστό 100%. Στους άλλους δύο τύπους δείγματος, καθώς και στην συνολική αποτίμηση, υπερέχουν τα ποσοστά των άκρων (Άκρας Αριστεράς, Άκρας Δεξιάς αντίστοιχα) αλλά με αισθητά μικρότερο ποσοστό.
- Στον ΣΥΡΙΖΑ που αυτοπροσδιορίζεται ως κόμμα της ριζοσπαστικής Αριστεράς παρατηρείται ενδιαφέρουσα διαφοροποίηση μεταξύ διακηρυκτικών κειμένων και των άλλων δύο τύπων δείγματος. Τα μεν διακηρυκτικά κείμενα είναι κατά πλειοψηφία Αριστερά, τα δε κείμενα επικαιρότητας τείνουν περισσότερο προς την Κεντροαριστερά, γεγονός που ίσως σχετίζεται με την συζήτηση εκείνης της περιόδου περί ανοίγματος του κόμματος σε έναν ευρύτερο προοδευτικό χώρο.

- Ειδικά για τον μεσαίο χώρο, όπου παρατηρείται μεγαλύτερη διασπορά των ευρημάτων, χρειάζεται να δοθεί προσοχή και στην αμέσως επόμενη θέση της επικρατούσας, καθώς πιθανόν να δίνει πρόσθετα, ασφαλέστερα στοιχεία γύρω από την γενική τάση των κειμένων ενός κόμματος. Αν πάντως το κόμμα σε γενικές γραμμές εμφανίζει ιδεολογική συνέπεια, αναμένεται οι επικρατούσες θέσεις να είναι διπλανές.
 - Για παράδειγμα, το ΠΑΣΟΚ που είθισται να θεωρείται κόμμα της Κεντροαριστεράς εμφανίζει διακηρυκτικά κείμενα περισσότερο Κεντροδεξιά (40%) και αμέσως μετά Κεντρώα (32%), ενώ στην τρίτη θέση με μικρή απόσταση βρίσκονται τα Κεντροαριστερά κείμενα (28%), κάτι που θα μπορούσε να σηματοδοτεί ιδεολογική μετακίνηση. Ωστόσο, τα κείμενα επικαιρότητας σε Τυπικό και Τυχαιο Δείγμα εμφανίζονται σαφώς Κεντροαριστερά.
 - Τα διακηρυκτικά κείμενα της Νέας Δημοκρατίας, που θεωρείται κόμμα της Κεντροδεξιάς, εμφανίζονται ως Κεντρώα (40%) και αμέσως μετά ως Κεντροδεξιά (23,5%), στοιχείο που θα μπορούσε να σηματοδοτεί άνοιγμα προς τον Κεντρώο χώρο. Την ίδια στιγμή, στα κείμενα επικαιρότητας το ποσοστό της Κεντροδεξιάς είναι υψηλό.
 - Όσον αφορά στο ΠΟΤΑΜΙ που αυτοπροσδιοριζόταν ως κόμμα μεταξύ Κεντροαριστεράς και Κέντρου, τα πειραματικά αποτελέσματα επιβεβαιώνουν αυτόν τον ισχυρισμό. Ως προς τα διακηρυκτικά του κείμενα επικρατεί η Κεντρώα θέση (35,2%), με πλησιέστερη την Κεντροαριστερά (27,8%). Ως προς τα κείμενα επικαιρότητας των δύο άλλων τύπων δείγματος επικρατεί η Κεντροαριστερή θέση, με αμέσως επόμενη την Κεντρώα.
- Όσον αφορά σε μικρά κόμματα που εισήχθησαν στο Κοινοβούλιο τον Ιανουάριο του 2015 αλλά δεν επανεξελέγησαν στην Βουλή του Ιουλίου του 2019 τα αποτελέσματα δεν είναι τόσο σαφή.
 - Η Ένωση Κεντρώων αυτοπροσδιορίζεται ως κόμμα του Κέντρου και η πλειοψηφία των κειμένων της συγκεντρώνεται στις θέσεις πέριξ του Κέντρου (Κεντροαριστερά & Κεντροδεξιά). Μόνο στο Τυπικό Δείγμα η πλειοψηφία των κειμένων τοποθετείται από το πειραματικό περιβάλλον στα Αριστερά, βρίσκοντας τις εξής λέξεις κλειδιά:

```
In [3157]: keywords['2Aristera_w']
Out[3157]: {'διαμαρτυρία',
            'δικαιοσύνη',
            'δικαιώμα απεργία',
            'δικαιώμα ψηφού',
            'δικαιώματα εργαζομένων',
            'ειρήνη',
            'κινητοποιήσεις',
            'οχι πολέμος',
            'πλουραλιστική',
            'στηριξης εργαζομενων'}
```

Για αυτή την απόκλιση, πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι το δείγμα της Ένωσης Κεντρώων είναι μικρό, καθώς τα παραγόμενα κείμενά της είναι κατά πολύ λιγότερα συγκριτικά με άλλων κομμάτων. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, η απόκλιση να προκύπτει από ιδεολογική ασυνέπεια.

- Στην περίπτωση των ΑΝΕΛ τα αποτελέσματα των κειμένων διαφέρουν τελείως από τον τρόπο αυτοπροσδιορισμού του κόμματος ή έστω τον τρόπο που αυτό γίνεται αντιληπτό. Όπως φαίνεται, στο σύνολο του Δείγματος επικρατεί ο Κεντροαριστερός λόγος. Για παράδειγμα, στο Τυπικό Δείγμα των ΑΝΕΛ όπου υπάρχει συντριπτικό προβάδισμα της Αριστερής θέσης, η πλατφόρμα εντοπίζει λέξεις - κλειδιά όπως:

```
In [3147]: keywords['3Kentroaristera_w']
Out[3147]: {'ειρήνη',
            'ειρήνης',
            'ενίσχυση αδυναμους',
            'εχουν αναγκη',
            'κινηματος',
            'πληρους απασχολησης',
            'προοπτική',
            'στηριζουμε κοινωνικά',
            'συναινεσι',
            'συναινεση',
            'συναινουν'}
```

Την ίδια στιγμή εντοπίζει Δεξιές λέξεις όπως:

```
In [3149]: keywords['6Deksia_w']
Out[3149]: {'ασφάλεια',
            'εθνική αξιοπρέπεια',
            'παραδοση',
            'σταθεροτητα',
            'σταθεροτητας',
            'ταυτοτητα',
            'ταυτοτητας',
            'υπερασπισης αρχων'}
```

Όπως και στην περίπτωση της Ένωσης Κεντρώων, η απόκλιση των κειμένων των ΑΝΕΛ μπορεί να σχετίζεται με το μικρό μέγεθος του δείγματος, να οφείλεται σε ιδεολογική ασυνέπεια ή ακόμη και σε σκόπιμη προσαρμογή του λόγου με κίνητρό το λαϊκισμό. Μπορεί, ακόμη, να σχετίζεται με το γεγονός ότι οι ΑΝΕΛ κατά την περίοδο συλλογής του δείγματος βρίσκονταν σε κυβέρνηση συνεργασίας με κύριο εκφραστή κόμμα της Αριστεράς.

Δ.4.2. Ο λόγος των πολιτικών αρχηγών

Ειπώθηκε ότι η πλατφόρμα μπορεί αξιοποιηθεί μελετώντας ειδικότερα ζητήματα, όπως π.χ. το ιδεολογικό πρόσημο του λόγου των πολιτικών αρχηγών, κάτι που μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο σύγκρισης. Αυτό καθίσταται εφικτό ζητώντας από την πλατφόρμα να αναζητήσει μόνο τα κείμενα που φέρουν τις σχετικές ετικέτες (Tsipras, Mitsotakis κτλ.).

Για παράδειγμα, βλέπουμε πώς κωδικοποιείται ο λόγος των αρχηγών των δύο βασικών αντίπαλων πόλων:

ΤΣΙΠΡΑΣ	Κατανομή κειμένων	%	ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	1	5,5%	Άκρα Αριστερά	1	2,32%
Αριστερά	6	33,33%	Αριστερά	5	11,62%
Κεντροαριστερά	11	61,11%	Κεντροαριστερά	7	16,27%
Κέντρο	-	-	Κέντρο	7	16,27%
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	17	39,53%
Δεξιά	-	-	Δεξιά	3	7%
Άκρα Δεξιά	-	-	Άκρα Δεξιά	3	7%
Ουδέτερα	-	-	Ουδέτερα	4	-
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	18		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	43	

Έχει, επίσης, ενδιαφέρον να εξετάσουμε τον πολιτικό λόγο των δύο ακραίων εκφραστών:

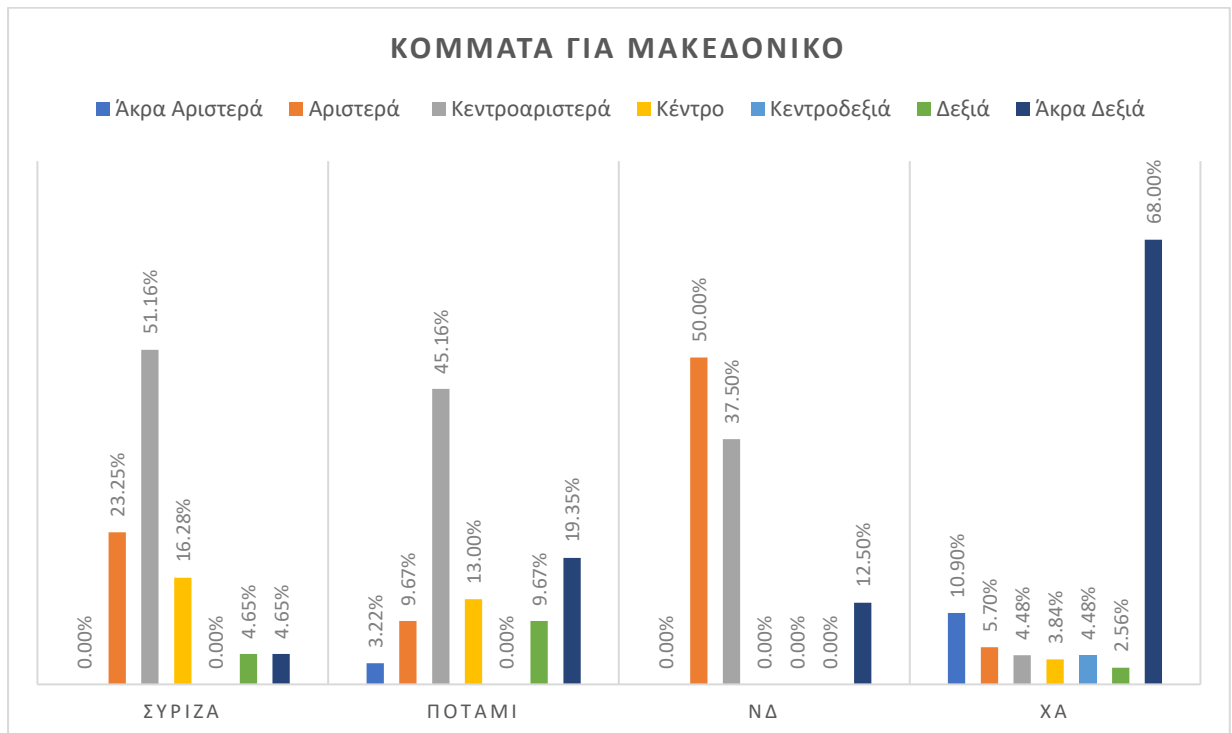
ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΑΣ	Κατανομή κειμένων	%	ΜΙΧΑΛΟΛΙΑΚΟΣ	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	2	100%	Άκρα Αριστερά	2	4,54%
Αριστερά	-	-	Αριστερά	-	-
Κεντροαριστερά	-	-	Κεντροαριστερά	-	-
Κέντρο	-	-	Κέντρο	-	-
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	-	-
Δεξιά	-	-	Δεξιά	-	-
Άκρα Δεξιά	-	-	Άκρα Δεξιά	42	95,45%
Ουδέτερα	-	-	Ουδέτερα	3	-
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	2		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	44	

Δ.4.3. Ζητήματα επικαιρότητας - Μακεδονικό

Η πλατφόρμα μπορεί να μελετήσει την τοποθέτηση των κομμάτων επί συγκεκριμένων ζητημάτων της επικαιρότητας που τοποθετούνται στο επίκεντρο της προσοχής. Στο παράδειγμα που ακολουθεί, η πλατφόρμα ενδεικτικά αναλύει το σύνολο των κειμένων ορισμένων κομμάτων που φέρουν ετικέτα “Makedoniko” και αναφέρονται στην Συμφωνία των Πρεσπών.

ΣΥΡΙΖΑ (Μακεδονικό)	Κατανομή κειμένων	%	ΝΔ (Μακεδονικό)	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	-	-	Άκρα Αριστερά	-	-
Αριστερά	10	23,25%	Αριστερά	4	50%
Κεντροαριστερά	22	51,16%	Κεντροαριστερά	3	37,5%
Κέντρο	7	16,28%	Κέντρο	-	-
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	-	-
Δεξιά	2	4,65%	Δεξιά	-	-
Άκρα Δεξιά	2	4,65%	Άκρα Δεξιά	1	12,5%
Ουδέτερα	7		Ουδέτερα	7	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	43		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	8	

ΠΟΤΑΜΙ (Μακεδονικό)	Κατανομή κειμένων	%	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Μακεδονικό)	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	1	3,22%	Άκρα Αριστερά	17	10,9%
Αριστερά	3	9,67%	Αριστερά	9	5,7%
Κεντροαριστερά	14	45,16%	Κεντροαριστερά	7	4,48%
Κέντρο	4	13%	Κέντρο	6	3,84%
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	7	4,48%
Δεξιά	3	9,67%	Δεξιά	4	2,56%
Άκρα Δεξιά	6	19,35%	Άκρα Δεξιά	106	68%
Ουδέτερα	6		Ουδέτερα	33	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	31		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	156	

Όπως φαίνεται πειραματικά για ΣΥΡΙΖΑ, ΠΟΤΑΜΙ και Χρυσή Αυγή τα αποτελέσματα συμπίπτουν με τον τρόπο αυτοπροσδιορισμού των κομμάτων. Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση της Νέας Δημοκρατίας (με μικρό δείγμα μεν), γεγονός που φανερώνει πολιτική αμηχανία ως προς το ζήτημα επίλυσης του Μακεδονικού. Ενδεικτικά, παρατίθενται οι λέξεις

- κλειδιά της Αριστεράς και Κεντροδεξιάς που εντόπισε η πλατφόρμα στα κείμενα της Νέας Δημοκρατίας για το Μακεδονικό:

In [4035]: keywords['2Aristera_w']

Out[4035]: {'αλληλεγγυη',
'αλληλεγγυης',
'ανισοτητα',
'αυταρχισμο',
'δημοσια εκπαιδευση',
'δημοσια παιδεια',
'διαμαρτυρηθηκαν',
'διαμαρτυρια',
'διαμαρτυριας',
'δικαιοσυνη',
'δικαιοσυνης',
'ευαισθησια',
'ευαισθησιες',
'ευαισθητο',
'κινητοποιηση',
'κοινωνικη δικαιοσυνη'}

In [4034]: keywords['5Kentrodeksia_w']

Out[4034]: {'ελευθεροι επιλεγουν',
'λιγοτεροους φορους',
'παραγωγικη οικονομια',
'υπερφορολογηση',
'υπερφορολογουν'}

Δ.4.4. Κύρια ζητήματα πολιτικής - Οικονομία

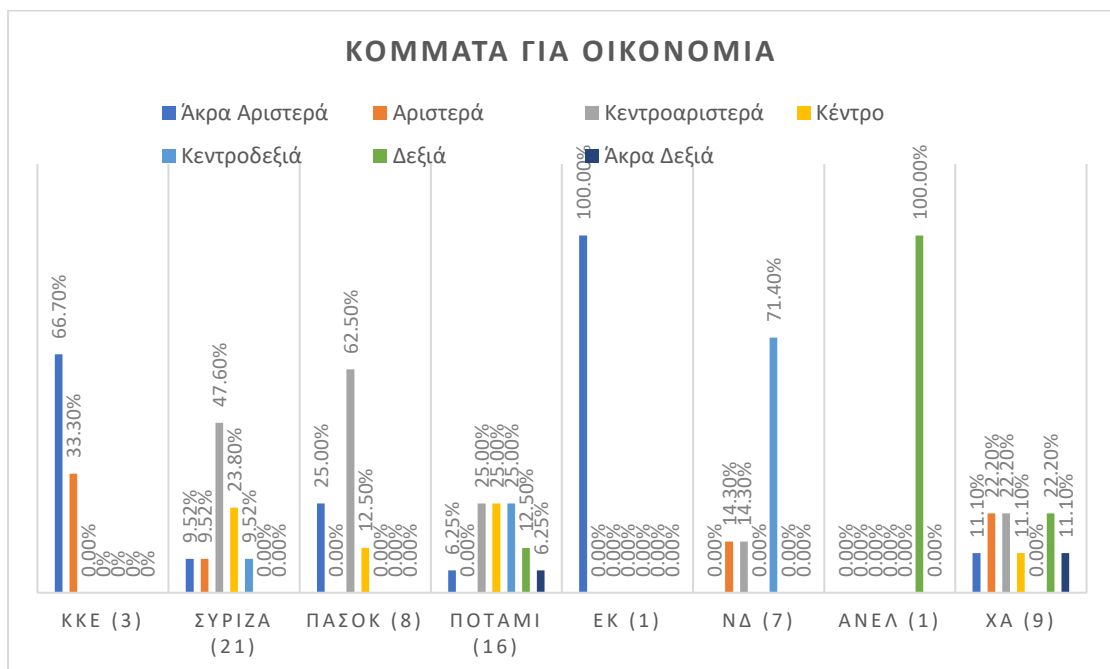
Η πλατφόρμα μπορεί να αξιοποιηθεί προκειμένου να δώσει απαντήσεις σχετικά με την τοποθέτηση των κομμάτων σε κύρια ιδεολογικά ζητήματα. Στο παράδειγμα που ακολουθεί, συγκεντρώνονται και εξετάζονται τα κείμενα των κομμάτων που φέρουν την ετικέτα “Οικονομία”.

ΚΚΕ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%	ΣΥΡΙΖΑ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	2	66,7%	Άκρα Αριστερά	2	9,52%
Αριστερά	1	33,3%	Αριστερά	2	9,52%
Κεντροαριστερά	-	-	Κεντροαριστερά	10	47,6%
Κέντρο	-	-	Κέντρο	5	23,8%
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	2	9,52%
Δεξιά	-	-	Δεξιά	-	-
Άκρα Δεξιά	-	-	Άκρα Δεξιά	-	-
Ουδέτερα	-	-	Ουδέτερα	-	-
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	3		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	21	

ΠΑΣΟΚ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%	ΠΟΤΑΜΙ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	2	25%	Άκρα Αριστερά	1	6,25%
Αριστερά	-	-	Αριστερά	-	-
Κεντροαριστερά	5	62,5%	Κεντροαριστερά	4	25%
Κέντρο	1	12,5%	Κέντρο	4	25%
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	4	25%
Δεξιά	-	-	Δεξιά	2	12,5%
Άκρα Δεξιά	-	-	Άκρα Δεξιά	1	6,25%
Ουδέτερα	4		Ουδέτερα	1	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	8		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	16	

ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΝ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%	ΝΔ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	1	100%	Άκρα Αριστερά	-	-
Αριστερά	-	-	Αριστερά	1	14,3%
Κεντροαριστερά	-	-	Κεντροαριστερά	1	14,3%
Κέντρο	-	-	Κέντρο	-	-
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	5	71,4%
Δεξιά	-	-	Δεξιά	-	-
Άκρα Δεξιά	-	-	Άκρα Δεξιά	-	-
Ουδέτερα	1		Ουδέτερα	1	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	1		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	7	

ΑΝΕΛ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Οικονομία)	Κατανομή κειμένων	%
Άκρα Αριστερά	-	-	Άκρα Αριστερά	1	11,1%
Αριστερά	-	-	Αριστερά	2	22,2%
Κεντροαριστερά	-	-	Κεντροαριστερά	2	22,2%
Κέντρο	-	-	Κέντρο	1	11,1%
Κεντροδεξιά	-	-	Κεντροδεξιά	-	-
Δεξιά	1	100%	Δεξιά	2	22,2%
Άκρα Δεξιά	-	-	Άκρα Δεξιά	1	11,1%
Ουδέτερα	1		Ουδέτερα	2	
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	1		Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	9	

Στο παράδειγμα αυτό, τα αποτελέσματα στην πλειοψηφία τους συγκλίνουν με τον τρόπο που τα κόμματα αυτοπροσδιορίζονται ή γίνονται γενικώς αντιληπτά. Δηλαδή: η πλειοψηφία των κειμένων του ΚΚΕ τοποθετείται στην Άκρα Αριστερά, η πλειοψηφία των κειμένων του ΣΥΡΙΖΑ τοποθετείται στην Κεντροαριστερά, η πλειοψηφία των κειμένων του ΠΑΣΟΚ τοποθετείται

στην Κεντροαριστερά, ενδιαφέρει παρουσιάζει το στοιχείο ότι τα κείμενα του ΠΟΤΑΜΙΟΥ μοιράζονται στις τρεις θέσεις της Κεντροαριστεράς, του Κέντρου και της Κεντροδεξιάς, ενώ η πλειοψηφία των κειμένων της ΝΔ τοποθετούνται στην Κεντροδεξιά.

Ωστόσο, υπάρχουν τρεις περιπτώσεις με ασαφή αποτελέσματα:

- Η περίπτωση της Ένωσης Κεντρώων με ένα μόλις κείμενο ως δείγμα. Πρόκειται για κείμενο στο οποίο εντοπίζονται ορισμένα στοιχεία που μπορούν να εκληφθούν ως ακραίος Αριστερός λόγος (π.χ. το σύστημα βρίσκει τον όρο «καπιταλισμό») αλλά και στοιχεία μετριοπαθούς λόγου (π.χ. «ίχνος ανάπτυξης»), τα οποία ενδεχομένως θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στο Λεξικό, δίνοντας στο κείμενο πρόσημο περισσότερο κεντρώο. Ενδεχομένως πάλι να χρειάζονται βελτιωτικές τροποποιήσεις στο Πολιτικό Λεξικό, π.χ. αναθεώρηση της χρήσης του όρου «καπιταλισμός» ή περαιτέρω συγκεκριμενοποίησή του ανά πολιτική θέση.

```
In [2841]: ENWSI_KENTRWNN_date_df.loc[1, 'text']
```

Out[2841]: 'κυβέρνηση παραδίδεται αμαχητί εντολές δανειστών συγχρητηρία παίρνει τσιπρας λαγκαρντ μוסκοβισι γκουρία αναγνώση επιβραβευση δ ευτερη αναγνώση θεωρούνται λογια για ελλαδα υπογραφει ολα παραδίδεται αμαχητι νεοφιλελευθερο μνημονιακο καπιταλισμο επιβαλλεται χωρα μας χωρα νεκρωσει παραγωγη επένδυση ερθει έχουν μεση κοπει μισθοι συνταξεις βουλγαροποίηση πληρη εξελιξη προϋπολογισμο βαρ υτητα μονο τζογο καζινα περιεχει ιχνος αναπτυξης'

- Η περίπτωση των ANEL με επίσης μόλις ένα κείμενο ως δείγμα: Η πλατφόρμα εντοπίζει τον όρο «ταυτότητα», που εγγράφεται στο λεξικό της Δεξιάς.

```
In [3016]: ANEL_date_df.loc[0, 'text']
```

Out[3016]: 'τυπου συνεντευξη εκπροσωπου ανεξαρτητων ελλήνων μανταλενας παπαδοπουλου εκπομπη εψιλον live news weekend αμαλια κατσογ οχι χρη ση ονοματος μακεδονια για σκοπια παραγωγου ονοματος για σκοπιανο λεπτο εθνικο θεμα ριζες χρονια θεση ανεξαρτητων ελλήνων παγια διατυπωμενη πρωτο συνεδριο μας διατυπωθηκε τριτο συνεδριο επιβεβαιωθηκε προσφατα εθνικο συμβουλιο κινηματος οχι χρηση ονοματος μακεδονια για σκοπια παραγωγου ονοματος απλα για ονομα για ταυτοτητα γειτονες συνδυαζεται συνδεεται απολυτα αλυτρωτισμο υπηρξαν γενιες σκοπιανων μεγαλωσαν σχολικα βιβλια συνταγμα υιοθετωντας ταυτοτητα απλα για ονομα στηριζουμε διαπραγματευτικη προσπαθεια πλαίσιο πολυπεπιτεδής πολυδιαστατης εξωτερικης πολιτικης ασκείται επιτυχια αρμοδιο υπουργο εξωτερικων ζητηματα κυπριακο εμεις κ ατευθυνση λυσης οχι οποιασδηποτε λυσης συγκυριες ευνοικες για λυση σκοπιανο ευνοικες συγκυριες για αξιοποιουνται οχι για καθορι ζουν εθνικες θεσεις μητσοτακης σημερα απαντησει συμφωνει χρηση ονοματος εμεις αναμενουμε απαντηση αναφορες συμμετασχει ενδεχομε νο συμβουλιο πολιτικων αρχηγων ουσιαστικα αποφυγει σταση μεριδας βουλευτων ιδιαιτερα μακεδονων βουλευτων για πολυνομοσχεδιο πορ εια οικονομιας επικετιμενη ψηφιση πολυνομοσχεδιου δευτερα κλεισει γ αξιολογηση πλαίσιο χρονοδιαγραμματος ουσιαστικα διανυσουμε χρ ονια κατα βγουμε μνημονιακο καθεστως επεβαλε χωρα πασοκ δημοσιονομικα προγραμματα εχουν αδικιες αληθεια κυβερνηση απετρεψε μπορ ουσε απετραπει δρομολογουσαν προηγουμενοι βλεπουμε μας εξοδο μνημονιακο καθεστως εφετος ανακαμψη οικονομιας συζητηση στραφει πα τριδα μας αναπτυχθει εδω ζητημα πλειοψηριασμων κυβερνηση σαμαρα τολμησε λυση για μικροκομματικους λογους μητσοτακης αφήγημα οτ κονομικων επένδυει αντιπολιτευτικη ρητορικη ζητηματα επιχειρει σκοπιανο'

- Η περίπτωση της Χρυσής Αυγής με 9 κείμενα. Η πλειοψηφία των κειμένων μοιράζεται ισομερώς σε τρεις θέσεις (Αριστερά, Κεντροαριστερά, Δεξιά) με μικρή απόκλιση από τις υπόλοιπες θέσεις. Το στοιχείο αυτό συνάδει με την θεωρία, σύμφωνα με την οποία τα κόμματα που τοποθετούνται στην Άκρα Δεξιά δεν εκφράζουν συγκεκριμένες σταθερές θέσεις επί των οικονομικών ζητημάτων.

Παρατίθενται τρία ενδεικτικά παραδείγματα:

α) Το κείμενο χαρακτηρίζεται από την πλατφόρμα ως «Κεντροαριστερό», λόγω παρουσίας του όρου «κοινωνικό κράτος». Ο όρος «πλήξει ασθενέστερους» θα

μπορούσε επίσης να εκληφθεί ως Κεντροαριστερός, αλλά δεν έχει προβλεφθεί να συμπεριληφθεί στο Πολιτικό Λεξικό. Την ίδια στιγμή, πέραν της Οικονομίας, γίνεται αναφορά στο Μακεδονικό ζήτημα. Υπάρχουν όροι με Ακραίο Δεξιό πρόσημο («ψευτομακεδόνων», «αμερικανοσιωνιστών»), η παρουσία των οποίων επίσης δεν έχει προβλεφθεί στο Λεξικό. Φυσικά, αν τέτοιοι όροι συνυπολογίζονταν το κείμενο θα χαρακτηριζόταν ως Ακραίο Δεξιό.

```
In [3132]: XRIISI_AYGI_date_df.loc [11, 'text']
Out[3132]: 'παράλληλο συμπαν αλεξης τσιπρας βλεπει ανακαμψη αναπτυξη κοινωνικο κρατος παράλληλο συμπαν επηρεα περιεργων ουσων πρωθυπουργος αλεξης τσιπρας δηλωσεις υπουργικο συμβουλιο φανηκε εκστασιασμενος επειδη γ αξιολογηση κλεινει ευρω νεα δημοσιονομικα μετρα ε πετιδη ικανοποιημενος εξωτερικης πολιτικης πρωτο προφανως εχουν ενημερωσει τσιπρα για νομοσχεδιο κατατεθει περιλαμβανει μειωση α φορολογητου καταργηση πολυτεκνικων επιδοματων συστησουν φοροκαταγιδα πληξει ασθενεστερους ελλινων δευτερο τσιπρας ετοιμαζεται επικυρωσει ηχηρη ηττα ελληνικης διπλωματιας ουσιαστικα αποδεχεται πληρω εθνικοτητα ψευτομακεδονων συνθετη ονομαστια ψευδοκρατου ς γεγονος ακριβως ηθελαν αρχη παρει ουσιαστικο ανταλλαγμα αοριστες αχρηστες ευχαριστιες αμερικανοσιωνιστων νατοικων αφεντικων θ ριαμβολογιτες τσιπρα για δηθεν μειωση ανεργιας κατασταση ελλαδα κακο χειροτερο πιστευε σαμαρα βενιζελο πιασει πατο τομεα οικονομιας εθνικα θεματα εξωτερικη πολιτικη ελλαδα πραγματοποιει διαρκεις υποχωρησεις υφισταται συνεχεις ηττες οδηγουν ολοένα βαθια βο υρκο γραφειο τυπου χρυσης αυγης σχολιασε νεα φοροκαταγιδα ερχεται σκληροτερη μνημονιακη κυβερνηση συριζα ανελ μνημονιου ευρισκ εται μονο φαντασια τσιπρα καμμενου εθνικα θεματα βαδιζουμε υποχωρηση κυβερνηση αποκαλει ελπιδα παραθυρο ατακτη φυγη απολυτη υπο ταγη μεγαλα διεθνη γεωπολιτικα συμφεροντα'
```

β) Το κείμενο χαρακτηρίζεται από την πλατφόρμα ως «Δεξιό». Πρόκειται για ολοφάνερη περίπτωση σφάλματος, καθώς το αποτέλεσμα βασίζεται αποκλειστικά στην εύρεση του όρου «επιτήρησης», ο οποίος όμως στα συμφραζόμενα χρησιμοποιείται με διαφορετική έννοια από εκείνη με την οποία έχει ενταχθεί στο Πολιτικό Λεξικό (επιτήρηση ηθών). Συνεπώς, το σφάλμα αυτό αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω προσδιορισμού του όρου στο Λεξικό. Την ίδια στιγμή υπάρχει ο όρος «συριζάνθρωποι», που ενώ φέρει Ακραίο Δεξιό πρόσημο (υποτιμητικός προσδιορισμός του ατόμου βάσει της πολιτικής του επιλογής), ορθώς δεν έχει συμπεριληφθεί στο Λεξικό, καθώς αφενός είναι πολύ ειδικός αφετέρου δεν προκύπτει από την πολιτική θεωρία. Σε έναν μελλοντικό όμως εμπλουτισμό του Πολιτικού Λεξικού της πλατφόρμας, ανάλογοι όροι με συστηματική χρήση θα μπορούσαν να παρατηρηθούν και να ενταχθούν.

```
In [3327]: XRIISI_AYGI_date_df.loc [5, 'text']
Out[3327]: 'βουτσης βιζερ κοινη γραμμη μνημονια συνεχιστουں αυγουστο λαλιστατοι πολιτικοι απατεωνες κυβερνησης εχουν αρχισει μισολογα δικα ιολογιες για λεγομενη καθαρη εξοδο μνημονια αυγουστο αλλο κυβερνητικα στελεχη αποφευγουν πανηγυρισμους κανοντας λογο για νεα κα τασταση λιγοτερες παρεμβασεις πλευρας δανειστων ξεμπερδευουμε αυγουστο σαφες μπορουμε μιλαμε για μορφη επιτηρησης ασφυκτικο ελε γχο ασκειται χαρακτηριστηκη δηλωση υπουργου εσωτερικων πανου σκουρλετη συνεντευξη εδωκε κομματικο ραδιοφωνικο σταθμο συριζα κοκ κινο νωριτερα ιδιο μηκος κυματος κινηθει προεδρος βουλης νικος βουτσης εξοδος μνημονια σημαινει εξοδο προσυμφωνημενες αξιολογη σεις αναγκη δοσεων για εξυπηρετηση χρεους ταχυριστηκε βγατιουμε κριση προφανες συριζανθρωποι δημιουργουν καταλληλο κλιμα για δι κατολογηθει συνεχιση μνημονιακης πολιτικης αυγουστο βεβαιως αλλο κινηθουν ιδια γραμμη απερχομενο επικεφαλής ευρω working group ewg τομας βιζερ συνεντευξη καθημερινη εκλεισε πορτα καθαρης εξοδου μνημονια δραστηρικη αναδιάρθρωσης χρεους περαιτερω ελαφρυνση χρεους προγραμματος λογικο επιτευχθει περαιτερω συμφωνια επισημανε ελαφρυνση καθε αλλο δεδομενη συνοδευεται αυστηρες δεσμευσεις μνημονιακου τυπου δηλωσεις αποψεις κοινο παρονομαστη διαιωνιση σκληρης μνημονιακης γραμμης επ αοριστον γιωργος μαστορας'
```

γ) Το κείμενο χαρακτηρίζεται από την πλατφόρμα ως «Ακραίο Δεξιό». Η πλατφόρμα κατάφερε να εντοπίσει την ακριβή πολιτική θέση του κειμένου μέσω των όρων «αντεθνικό», «λαϊκό εθνικιστικό», «εθνικιστικό κίνημα».

In [3320]: XRISI_AYGI_date_df.loc [0, 'text']

Out[3320]: 'κοινή μνημονιακή πολιτική συνταγματικού τοξού εθνική αντίσταση χρυσής αυγής επτά χρόνια μνημονιακής κατοχής ελλάδα έχασε μεγάλα υτερο μέρος πλούτου σχέση ηπα μεγάλη οικονομική κρίση συντριπτική πλειοψηφία εργαζομένων ξεζουμιστήκε εξοντώθηκε οικονομικά κυμα εισπρακτικής τρομοκρατίας εξαπέλυσαν διαδοχικά σημερα εντολοδοχες μνημονιακες κυβερνησεις καθε προσχημα σεβασμου ατομική ιδιο κτησια ιδιωτικό βίο ίδιο κράτος δικαίου εξελίχτε πλήρως βώμο επιβαλλομένης εξώθεν πολιτικής συνεχίσει μόνο σκοπο χρηματοδοτεί μετρα ύψους καταστροφής πραγματικής οικονομίας αδηφάγες ορεξεις διεθνών τοκογλυφών μας διευκολύνουν ελλάδα κατανήσε χώρα νομισματικής ενωσης πολιτης απολυτη προσβαση χρηματα νεοι αναγκαστηκαν αναζητησουν τυχη μελλον εξωτερικο μενουν εχουν εργασια ευοιων ο μελλον ποσοστο ανω ίδια ώρα συσσωμοι διαχειριστες κυβερνητικης μνημονιακης μεγγενης εκλεκτα τεκνα συνταγματικού τοξού προπαγα νδίζουν ασυστολα μετρα καταστροφής νιωθει πετσι ελληνικός λαος μεταρρυθμισεις εχουν θετικό αντικτυπο αοριστο εμπλακουμε νοσηρο διπολισμο υπερ κατα πολιτικης εξασκει συγκυβερνηση συριζα ανελ τοις αλλοις ψευδεπιγραφο απατηλο κοινωνική κατακραυγή σημερινής κυβερνήσης οφείλεται αντεθνικό αντιλαϊκό χαρακτήρα πειθηνίας δουλοπρεπούς εφαρμογή εισαγομένης συνταγής συνεχιζόμενης αδιεξοδής λιτοτητας ξεπουληματος δημοσιας περιουσιας αντιπαλοι τσιπροκαμμενων πραγματικοτητα ενθερμοι θιασωτες αναλητης εξοντωτικής πολιτικής ελληνικός λαος ευρωπαϊκή ενωση απορριψη αριστερας σημαινει αντιστοιχη απορριψη σημερινου κυβερνητικού τσιρκου απορριψη συ μβαδίζει περιπτωση υποστηριξη σημερινής μνημονιακής αντιπολιτεύσης υμνει πρακτικές αντιπαλοτητα τσιπρα απλως χαρακτήρα αμφισβητησης καταλληλου εφαρμοστη πολιτικής γραμμής κοινου πιστευουν βριακομαστε φαυλο κυκλο συγχρονη αναβίωση δραματος τσισφου περιπτω ση βγαλει πατρίδα λαο τραγικό αδιεξοδό εδώ χρόνια εχουν εγκλωβιστει εξαιτιας μνημονιακων πολιτικων χωρα χαρακτηριζεται ποιητική εκφραση αρχατα μνημεια συγχρονη θλιψη μονοδρομος για απεγκλωβισμο μνημονιακη φυλακη απαραίτητα αποφασιστικα αποκλειστικα μονο ε νεργητική ευεργετική πολιτική συστρατευση καθε συνειδητοποιημενου ελληνα λαϊκο εθνικιστικο κινημα χρυσής αυγής'

Δ.4.5. Ο πολιτικός λόγος στον χρόνο

Ζητείται από την πλατφόρμα να εξετάσει την ιδεολογική απόχρωση στην πάροδο του χρόνου των κειμένων του ΣΥΡΙΖΑ, ενός κόμματος της ριζοσπαστικής Αριστεράς που επιχείρησε άνοιγμα στον προοδευτικό χώρο και της Νέας Δημοκρατίας, ενός κόμματος της Κεντροδεξιάς που επιχειρεί να απευθυνθεί και στον μεσαίο χώρο.

ΣΥΡΙΖΑ	2013	%	2015	%	2017	%	2018	%
Άκρα Αριστερά	3	25%	-	-	19	8,3%	13	6,2%
Αριστερά	9	75%	8	66%	39	17,1%	49	23,4%
Κεντροαριστερά	-	-	4	33%	89	39%	79	37,8%
Κέντρο	-	-	-	-	41	18%	42	20,1%
Κεντροδεξιά	-	-	-	-	17	7,5%	10	4,8%
Δεξιά	-	-	-	-	16	7%	13	6,2%
Άκρα Δεξιά	-	-	-	-	7	3%	3	1,4%
Ουδέτερα	1	-	3	-	34	-	34	-
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	12		12		228		209	

ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	2016	%	2017	%	2018	%
Άκρα Αριστερά	2	11,7%	2	2,6%	1	1,5%
Αριστερά	1	5,88%	12	15,6%	16	23,9%
Κεντροαριστερά	1	5,88%	14	18,2%	13	19,4%
Κέντρο	7	41,2%	19	24,7%	8	11,4%
Κεντροδεξιά	4	23,5%	17	22%	19	28,3%
Δεξιά	1	5,88%	11	14,3%	5	7,5%
Άκρα Δεξιά	1	5,88%	2	2,6%	5	7,5%
Ουδέτερα	3	-	22	-	31	-
Σύνολο (εκτός Ουδετέρων)	17		77		67	

Από τα δεδομένα προκύπτει ότι μετά το πρώτο διάστημα ανάληψης της διακυβέρνησης τον Ιανουάριο του 2015 από τον ΣΥΡΙΖΑ παρατηρείται μία στροφή του προς τον Κεντροαριστερό λόγο. Στην περίπτωση της Νέας Δημοκρατίας, επικρατεί ο Κεντρώος λόγος, με τον Κεντροδεξιό να ακολουθεί, επιβεβαιώνοντας το επιδιωκόμενο άνοιγμα στον μεσαίο χώρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ ΓΙΑ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στο Μέρος αυτό μέχρι τώρα έγινε λόγος για την αυτόματη τοποθέτηση των κειμένων στον πολιτικό χώρο βάσει Πολιτικού Λεξικού. Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο η δυνατότητα αυτή μπορεί να παρέχεται σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα Εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας που λειτουργεί στο περιβάλλον ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης.

Δ.5.1. Ανεπίσημα πολιτικά κείμενα

Στις πειραματικές εφαρμογές που περιεγράφησαν στην προηγούμενη ενότητα χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά κείμενα προερχόμενα από τους επίσημους ιστοχώρους των κομμάτων (ανακοινώσεις, δηλώσεις ή άρθρα πολιτικών εκφραστών, ομιλίες, αποφάσεις συνεδρίων κ.α.). Ωστόσο, στο περιβάλλον των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης αναμένεται να υπάρχουν και ανεπίσημα πολιτικά κείμενα, δηλαδή κείμενα προερχόμενα είτε από κάποιο Μέσο Ενημέρωσης είτε από κάποιον άλλο χρήστη του Μέσου. Ζητούμενο είναι η προτεινόμενη πλατφόρμα εξατομίκευσης να μπορεί να φιλτράρει, να τοποθετεί στον πολιτικό χώρο και να συμπεριλαμβάνει και τα κείμενα αυτά στις συστάσεις της, εφόσον περικλείουν σαφές ιδεολογικό περιεχόμενο και δεν εξαντλούνται σε χαλαρό σχολιασμό.

Παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα κειμένων που προέρχονται από ιστοχώρους πολιτικής ειδησεογραφίας, που η πλατφόρμα θα μπορούσε να κατηγοριοποιήσει αυτόματα ως προς τις πολιτικές τους θέσεις και να τα συμπεριλάβει στις συστάσεις που θα παραγάγει. Με χρώμα επισημαίνονται τα κελιά που περιλαμβάνουν λέξεις - κλειδιά βαρύτητας.

Παράδειγμα 1 : Άρθρο υπογραφής Ρένας Δούρου, Αυγή, 27 Αυγούστου 2019

Τι μπορεί να κάνει το κόμμα για την κοινωνία

Άρθρο της Ρένας Δούρου στην Αυγή για το πολιτικό στοίχημα ανασυγκρότησης του ΣΥΡΙΖΑ - Επτά απαραίτητες παραδοχές στον διάλογο για την ανασυγκρότηση του ΣΥΡΙΖΑ.

Το επόμενο χρονικό διάστημα είναι κρίσιμης σημασίας, όχι τόσο για έναν πολιτικό οργανισμό, όπως είναι ο ΣΥΡΙΖΑ, αλλά για το μέλλον του τόπου μας. Απέναντι σε μια κυβέρνηση που υλοποιεί με γοργούς ρυθμούς μια ατζέντα πολιτικά συντηρητική, κοινωνικά οπισθοδρομική, **περιβαλλοντικά** καταστροφική, επιχειρώντας να ελέγξει παράλληλα την ενημέρωση και τις ανεξάρτητες αρχές, η αντίσταση είναι μονόδρομος. Δεν είναι υπόθεση ενός κόμματος. Αλλά υπόθεση όλων όσοι βλέπουν τον ορίζοντα της ζωής τους να σκοτεινιάζει. Η διαπίστωση αυτή κάνει την ευθύνη ανασυγκρότησης του ΣΥΡΙΖΑ αμεσότερη και βαρύτερη. Δεν έχουμε πολυτέλεια να χάσουμε χρόνο. Είμαστε υποχρεωμένοι να δράσουμε σε δύο μέτωπα: αυτό της τεκμηριωμένης, σοβαρής αντιπολιτευτικής παρέμβασης και αυτό της εσωτερικής ανασυγκρότησης.

Στο πλαίσιο αυτό διεξάγεται η συνεδρίαση της Πολιτικής Γραμματείας.

Στον διάλογο αυτόν μπορούν να γίνουν μερικές απαραίτητες παραδοχές, συμβολή στην οικοδόμηση όχι απλά ενός “νέου” κόμματος, αλλά εκείνου του δημόσιου, ανοικτού, μαζικού, χωρίς διχαστικές ετικέτες και αποκλεισμούς, δημοκρατικού και **προοδευτικού πολιτικού** και κοινωνικού μετώπου. Ενός μετώπου έτοιμου αφενός να λειτουργήσει ως ανάχωμα στο υπό οικοδόμηση κράτος της Δεξιάς και αφετέρου να καταθέσει αξιόπιστη και λειτουργική εναλλακτική κυβερνητική πρόταση.

Παραδοχή πρώτη. Πλέον, μετά τις εκλογές του φετινού Ιουλίου, ο ΣΥΡΙΖΑ επαναβεβαιώνει ότι είναι ένας από τους δύο πόλους εξουσίας. Ένα κόμμα που σήμερα έχει την ευθύνη της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ενώ αύριο οφείλει να είναι σε θέση να ανταποκριθεί ξανά σε κυβερνητικές ευθύνες. Ο τρόπος σκέψης, απόφασης και δράσης του οφείλει να ανταποκρίνεται σε αυτή τη διαπίστωση. Άρα και η ανασυγκρότησή του πρέπει να λαμβάνει υπόψη της ότι τα χαρακτηριστικά και, κυρίως, οι παθογένειες των εποχών που η είσοδος στη Βουλή αποτελούσε όριο και ορίζοντα πολιτικής ύπαρξης δεν μπορούν να επιβάλουν ούτε τους όρους ούτε τον χαρακτήρα της ανασυγκρότησης.

Παραδοχή δεύτερη. Το ποσοστό του 31,5% μας δημιουργεί νέες ευθύνες, με πρώτη εκείνη απέναντι στους νέους που επέλεξαν -πολλοί ασκώντας για πρώτη φορά το **δικαίωμα της ψήφου** τους - να ψηφίσουν ΣΥΡΙΖΑ σε μία δύσκολη και ιδιαίτερη συγκυρία. Έχουμε χρέος όχι απλά να “μην τους απογοητεύσουμε”, όπως είναι το κλισέ, αλλά να ανταποκριθούμε σε όσα η ψήφος αυτή συνεπάγεται σε σχέση με τον αντιπολιτευτικό, προγραμματικό μας λόγο. Έναν λόγο που πρέπει να εστιάζεται περισσότερο στα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής, στη στήριξη των δικαιωμάτων σε μια περίοδο υποχώρησης της δημοκρατίας, ανάπτυξης του **“καπιταλισμού της επιτήρησης”** -η ατζέντα πρέπει να εμπλουτίζεται μέσα από μια διαδραστική διαδικασία αλληλεπίδρασης. Το κόμμα - φάρος που κατέχει την απόλυτη αλήθεια και δίνει τις κατευθύνσεις ανήκει στο παρελθόν. Σήμερα ο ΣΥΡΙΖΑ έχει την υποχρέωση να δείξει στην πράξη το πώς η πολιτική μπορεί να γίνει υπόθεση των πολλών, των νέων, των γυναικών, των ανέργων, όλων εκείνων που οι **πολιτικές του νεοφιλελευθερισμού** κόβουν το οξυγόνο της ζωής τους και της αξιοπρεπούς καθημερινότητάς τους.

Παραδοχή τρίτη. Το εγχείρημα της ανασυγκρότησης του ΣΥΡΙΖΑ, για να είναι αξιόπιστο και αποτελεσματικό, οφείλει να υλοποιηθεί με όρους **διαφάνειας** και κοινωνικής **λογοδοσίας**. Η δουλειά που έγινε τα τελευταία χρόνια ήταν σπουδαία- η χώρα βγήκε από τη μέγνηνη της επιτροπείας, μειώθηκε η ανεργία, μπήκαν οι βάσεις **κράτους πρόνοιας** σε δύσκολες οικονομικά συνθήκες, **στηρίχθηκαν οι εργαζόμενοι**, δημιουργήθηκαν εργαλεία για την **προστασία του περιβάλλοντος**. Όπως ήταν φυσικό και αναμενόμενο για μια δρώσα κυβέρνηση, έγιναν και λάθη, αδεξιότητες, αστοχίες. Όλα αυτά πρέπει να τα αναλύσουμε και να τα μετατρέψουμε σε εφαλτήρια της **νέας πολιτικής** στρατηγικής μας.

Παραδοχή τέταρτη. Η εντύπωση ότι το ποσοστό του ΣΥΡΙΖΑ στις τελευταίες εκλογές, που τον καθιστά το μεγαλύτερο αριστερό κόμμα της Ευρώπης, αποτελεί κεκτημένο ή δεδομένο είναι παραπλανητική. Γιατί, παρά την απώλεια της κυβέρνησης, δίνει την αντικειμενική δυνατότητα να αναπτυχθούν πολιτικές στρατηγικές που υπερβαίνουν κοντόφθαλμες στοχεύσεις και βάζουν τις βάσεις για την πραγματική δημιουργία του πλατιού δημοκρατικού, **προοδευτικού** μετώπου μέσα από ανοικτές διαδικασίες όσμωσης με την κοινωνία, σχέσεις αλληλεπίδρασης, χωρίς διχαστικές ετικέτες.

Παραδοχή πέμπτη. Το κόμμα μέσα στις δεδομένες συνθήκες οφείλει να υπερβεί την τάση μιας «στρατευμένης ανάγνωσης» της πραγματικότητας, με κομματικά γυαλιά, αυτά τα γυαλιά που σμικραίνουν μέχρι εξαφανίσεως οργανωτικές αδυναμίες και υπερμεγεθύνουν τα... λάθη της

πραγματικότητας, της **κοινωνίας**, των **πολιτών**. Δεν πρόκειται για ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά για τη γνωστή λογική - σκόπελο όλων των κομματικών μηχανισμών: ποτέ δεν αρμενίζουμε στραβά, πάντα ο γιάλος έχει το πρόβλημα, στραβός, κοντός, ρηχός.

Παραδοχή έκτη. Αυτήν ακριβώς τη λογική - σκόπελο, που μας αφορά όλες και όλους, γιατί όλοι μας έχουμε υποκύψει στην ευκολία της προκάτ λειτουργίας της, καλούμαστε να υπερβούμε το αμέσως επόμενο διάστημα, με σεβασμό στους πολίτες, που εν μέσω καταιγιστικής αντι-ΣΥΡΙΖΑ προπαγάνδας από σύσσωμα τα φιλοκυβερνητικά ΜΜΕ, ιστοσελίδες, εμπιστεύθηκαν το κόμμα μας. Και μας έστειλαν παράλληλα ένα σαφές μήνυμα: αλλαγή μέσα από διάλογο με την κοινωνία, χωρίς ιδιοκτησιακές τάσεις, με έμπνευση από τις δημοκρατικές **παραδόσεις** και τους **αγώνες** του **λαού** μας. Με ευρηματικότητα, με νέους τρόπους επικοινωνίας, με χρήση και όχι κατάχρηση του Διαδικτύου (δεν είναι όλοι οι συμπολίτες μας επαρκώς εξοικειωμένοι), επιχειρώντας όσμωση παλιών και νέων τρόπων δημόσιας παρέμβασης, μέσα από οργάνωση νέων δικτύων και δεσμών.

Παραδοχή έβδομη. Δεν έχουμε την πολυτέλεια προσωπικών στρατηγικών ή ενός κόμματος που επί μήνες θα σκέφτεται και συσκέπτεται σε κλίμα εσωστρέφειας. Τα ζητούμενα δεν αφορούν τόσο πρόσωπα όσο στρατηγικές που επείγουν, απέναντι σε μια κυβέρνηση που προχωρά αποφασιστικά στην υλοποίηση της νεοφιλελεύθερης με **αυταρχικά** χαρακτηριστικά ατζέντας της. Στρατηγικές για αξιόπιστες πολιτικές απαντήσεις χωρίς αναθέματα και κλισέ. Απαντήσεις του σήμερα για το αύριο. Να γίνουμε ορατοί στην κοινωνία -όχι «μετά» και «αφού» και «όταν» ολοκληρωθεί η «μετεξέλιξη» ή ο **«μετασχηματισμός»** ή όπως το ονομάσουμε. Να κάνουμε από σήμερα ορατές τις εναλλακτικές μας προτάσεις. Προχωρώντας παράλληλα στις αλλαγές στο κόμμα και δείχνοντας έτσι ότι η συζήτηση για μια Αριστερά του 21ου αιώνα μπορεί να είναι γόνιμη, και όχι άσκηση επί χάρτου, όταν γειώνεται στους χώρους δουλειάς, στις γειτονιές, στα πανεπιστήμια. Όταν δηλαδή γίνεται μέρος των απαντήσεων και όχι των προβλημάτων.

Εν κατακλείδι: Παραφράζοντας τη γνωστή ρήση, το θέμα δεν είναι τι μπορεί να κάνει η κοινωνία για το κόμμα, αλλά τι μπορεί να κάνει το κόμμα, εμείς όλες και όλοι δηλαδή, τα μέλη, οι συμπαθούντες, οι συνοδοιπόροι (αυτή, νομίζω, ήταν η λέξη παλιά για τους σημερινούς followers), για την κοινωνία, για τη δημοκρατία, το περιβάλλον, τα δικαιώματα, τις ελευθερίες. Όλα όσα δηλαδή βρίσκονται στο στόχαστρο όχι μόνο στην πατρίδα μας, αλλά σε όλον τον πλανήτη από τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις της **συντήρησης** και της Δεξιάς.

Άκρα Αριστερά		Αριστερά		Κεντροαριστερά		Κέντρο	
αγώνες λαού	1	αυταρχικά	1	κράτους πρόνοιας	3	διαφάνειας	1
αυταρχικά	1	δικαίωμα ψήφου	1	μετασχηματισμός	1	κοινωνίας πολιτών	3
καπιταλισμού	1	πολιτικές νεοφιλελευθερισμού	1	πρόνοιας	1	λογοδοσίας	3
		πρόνοιας	1	προοδευτικού	2	μετασχηματισμός	1
		προστασία περιβάλλοντος	1	προοδευτικού πολιτικού	3	νέας πολιτικής	3
		στηρίχθηκαν εργαζόμενοι	1	προστασία περιβάλλοντος	1	περιβαλλοντικά	1
				στηρίχθηκαν εργαζόμενοι	1		
	3		6		12		12

Κεντροδεξιά		Δεξιά		Άκρα Δεξιά	
		επιτήρησης	1		
		παραδόσεις	1		
		συντήρησης	1		
			3		

Στον πίνακα παραπάνω καταγράφονται οι ευρεθείσες λέξεις - κλειδιά ανά πολιτική θέση. Παρατηρείται ισοψηφία μεταξύ Κεντροαριστερής και Κεντρώας θέσης, αν και το εύρημα «κοινωνίας πολιτών» που λαμβάνει μάλιστα και βαρύτητα (συντελεστή 3) είναι λάθος καθώς στο κείμενο δεν εντοπίζεται αυτούσια η έννοια, αλλά μεσολαβεί κόμμα «...της κοινωνίας, των πολιτών...». Την ίδια στιγμή, η λέξη «συντήρησης» βρίσκεται μεν στο κείμενο όμως από παράλειψη του λεξικού δεν εντοπίζεται ο όρος «δυνάμεις συντήρησης» που θα έπρεπε να υπάρχει στο λεξικό της Αριστεράς & Κεντροαριστεράς. Ωστόσο, μεταξύ των ισοψηφιών των δύο θέσεων η πλατφόρμα λαμβάνοντας υπόψιν τις διπλανές θέσεις βάσει της λογικής compute_pos_max που περιγράφηκε επιτυγχάνει να τοποθετήσει το κείμενο ορθώς στην θέση της Κεντροαριστεράς. Ωστόσο, το παράδειγμα αυτό δείχνει ότι το Πολιτικό Λεξικό επιδέχεται διαρκώς βελτιωτικές προσθήκες.

Παράδειγμα 2: Συνέντευξη Μάνθου Ντελή, Καθηγητή Χρηματοοικονομικών και Τραπεζικής στο Montpellier Business School, στο liberal.gr, 29 Αυγούστου 2019

Η κατάσταση στην παγκόσμια οικονομία εμποδίζει την αναβάθμιση

Τα νέα σύννεφα πάνω από την παγκόσμια οικονομία καθιστούν τους οίκους αξιολόγησης **επιφυλακτικούς**, πολύ δε περισσότερο από τη στιγμή που απέτυχαν στις προβλέψεις τους κατά την παγκόσμια οικονομική κρίση, δηλώνει στο liberal.gr ο καθηγητής Μάνθος Ντελής, προσθέτοντας πως η χώρα έχει πλέον μια μεταρρυθμιστική κυβέρνηση, που όμως πρέπει να παράξει έργο και αποτελέσματα ορατά σε αγορές και επενδυτές.

Ο καθηγητής Χρηματοοικονομικών και Τραπεζικής στο Montpellier Business School αναφέρεται στις πηγές της ελληνικής οικονομίας που είναι η υψηλή φορολογία και η χαμηλή ρευστότητα καθώς και η γραφειοκρατία, παράγοντας αποτρεπτικός για τους επενδυτές που τυχόν ενδιαφέρονται.

Δεν παραλείπει να σημειώσει ότι η χώρα μας παραμένει αδύναμη με υψηλό χρέος και ως εκ τούτου είναι λογικό να αναμένουν οι αγορές έργο αντάξιο των προσδοκιών

«Όλοι κρατούν στάση αναμονής», αναφέρει ο κ. Ντελής τονίζοντας πως η κυβέρνηση πρέπει να τρέξει στον τομέα των μεταρρυθμίσεων κυρίως στο ίδιο το κράτος για να καταστεί εφικτή η **προσέλκυση επενδυτών**.

Επίσης κάνει λόγο για μια «οικονομία με χαρακτηριστικά Σοβιετίας», αφού η κυβέρνηση και οι υπουργοί ασχολούνται με θέματα που θα έπρεπε να απασχολούν και σε επίπεδο αποφάσεων **«αποκεντρωμένοι» φορείς**.

«Ονειρεύομαι μια χώρα που θα **καινοτομεί** στην πολιτική και δεν θα ακολουθεί τις υπόλοιπες (και μάλιστα με σημαντική υστέρηση)», καταλήγει λέγοντας πως «η Ελλάδα έχει το ανθρώπινο κεφάλαιο να **καινοτομήσει**».

Συνέντευξη στον Χρήστο Ν. Κώνστα:

- Οι οίκοι αξιολόγησης διστάζουν να αναβαθμίσουν πιστοληπτική αξιοπιστία της ελληνικής οικονομίας. Η Moody's προβλέπει ότι η Ελλάδα θα παραμείνει στην «Β» κατηγορία για πολλά χρόνια. Οι αγορές, ωστόσο, δανείζουν την Ελλάδα ολοένα και φθηνότερα.

Ελικρινά σας το λέω, και εγώ αν εργαζόμουν για κάποιο οίκο αξιολόγησης, πέρα από το συναίσθημα που μας διακατέχει για την πατρίδα μας, δεν θα βελτίωνα την αξιολόγηση των ελληνικών ομολόγων. Οι οίκοι αξιολόγησης δέχτηκαν σφοδρή και δίκαιη κριτική για τα όσα συνέβησαν κατά την παγκόσμια οικονομική κρίση. Είτε ηθελμένα διότι συμμετείχαν στην αγοροπωλησία ομολόγων, είτε διότι παράβλεπαν τότε πολλά ανησυχητικά σημάδια, απέτυχαν παταγωδώς στις τότε προβλέψεις τους. Δεν θέλουν να επαναλάβουν την αποτυχία τους. Βρισκόμαστε μπρος σε νέα σύννεφα πάνω από την παγκόσμια οικονομία που αν πυκνώσουν θα επηρεαστούν και πάλι οι πιο αδύναμες οικονομίες. Με

τόσο υψηλό δημόσιο χρέος και τόσο μεγάλες θεσμικές αδυναμίες είναι δύσκολο να αξιολογηθούμε θετικότερα. Από την άλλη, πολλοί επενδυτές θέλουν απόδοση στα χρήματά τους και είναι δύσκολο να βρουν καλύτερη σε άλλα ομόλογα υπό το παρόν καθεστώς των επιτοκίων.

- Ποιο είναι κατά την άποψη σας το μήνυμα που εκπέμπει σήμερα η χώρα και πώς το προσλαμβάνουν οι αγορές;

Η χώρα έχει για πρώτη φορά μετά από χρόνια (τολμώ να πω μετά από 15 χρόνια), μια μεταρρυθμιστική κυβέρνηση με ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Μένει να φανεί αν το έργο της κυβέρνησης θα είναι αντάξιο των προσδοκιών και ως εκ τούτου όλοι κρατούν στάση αναμονής. Από την άλλη βρισκόμαστε στον πάτο των **επενδυτικών ευκαιριών**, κυρίως λόγω της υψηλής φορολογίας, της γραφειοκρατίας και του αργού συστήματος απόδοσης **δικαιοσύνης**. Επίσης το τραπεζικό σύστημα έχει χαρακτηριστικά ζόμπι λόγω της έλλειψης ρευστότητας και των *capital controls*. Πρέπει να υπάρξουν γρήγορες κινήσεις σε αυτές, τουλάχιστον, τις κατευθύνσεις για να πείσουμε ότι αξίζουμε επενδύσεις. Τέλος, καλό θα ήταν και αντιπολίτευση να σκεφθεί σοβαρά πώς πρέπει να αλλάξει. Το πρώτο που πρέπει να κάνει είναι να αποκαταστήσει τη σχέση της με τον κόσμο της γνώσης, ώστε να μπορέσει να αλλάξει προς το φως και όχι προς το σκοτάδι (με καλή πίστη το λέω).

- Οι πρώτες αποφάσεις της νέας κυβέρνησης στην οικονομία ελήφθησαν σε χρόνο ρεκόρ. Είναι όμως επαρκείς για να δημιουργήσουν ένα επενδυτικό ρεύμα προς την ελληνική πραγματική οικονομία;

Σε καμία περίπτωση δεν είναι επαρκείς. Συζητάμε για μια οικονομία με χαρακτηριστικά Σοβιετίας. Κρίσιμες αποφάσεις που θα έπρεπε να λαμβάνονται από **αποκεντρωμένους** φορείς λαμβάνονται από τους υπουργούς. Σε άλλες χώρες οι υπουργοί παιδείας ασχολούνται με την ένταξη της τεχνητής νοημοσύνης στα σχολεία και εμείς ασχολούμαστε με το άσυλο, η ύπαρξη ή όχι του οποίου θα έπρεπε να αποφασίζεται από το ίδιο το ίδρυμα κατά το δοκούν (και προφανώς το ίδρυμα να αξιολογείται για τις αποφάσεις του). Ο υπουργός έφτασε να συστήσει ομάδα που ενέκρινε ή όχι μεταπτυχιακά! Σε άλλες χώρες ο υπουργός ανάπτυξης σχεδιάζει δράσεις πράσινης τεχνολογίας και δημιουργίας τεχνολογικών πάρκων και στην Ελλάδα αποφασίζει για το αν θα προχωρήσει το Ελληνικό. Ονειρεύομαι μια χώρα που θα **καινοτομεί** στην πολιτική και δεν θα ακολουθεί τις υπόλοιπες (και μάλιστα με σημαντική υστέρηση). Το αστείο είναι ότι η Ελλάδα έχει το ανθρώπινο κεφάλαιο να **καινοτομήσει**.

- Τι θα προτείνατε εσείς σήμερα στο οικονομικό επιτελείο για την εμπέδωση του κλίματος εμπιστοσύνης;

Τις εξής έξι δράσεις:

1. **Βελτίωση** της **λειτουργίας** της **δημόσιας** διοίκησης με αποκλειστική χρήση της τεχνολογίας για συναλλαγές με τον πολίτη. Ταχεία λειτουργία της **δικαιοσύνης**, ιδιαίτερα στις οικονομικές υποθέσεις.
2. Απλοποίηση και σταθεροποίηση του φορολογικού συστήματος, με παράλληλη **μείωση** των **φόρων** στις επιχειρήσεις, ιδιαίτερα στις νεοφυείς.
3. Εφαρμογή συστήματος ηλεκτρονικών πληρωμών με μηδενική χρήση μετρητών, ώστε να παταχθεί η φοροδιαφυγή. Παράλληλη σταδιακή μείωση του ΦΠΑ. Πρέπει να πρωτοπορήσουμε στην Ευρώπη σε αυτό.
4. **Παροχή** ποιοτικής δωρεάν εκπαίδευσης ως και το πρώτο πτυχίο. Απελευθέρωση όλων των λειτουργικών αποφάσεων των ιδρυμάτων και των μεταπτυχιακών διδάκτρων. Αξιολόγηση των ιδρυμάτων με βάση το τρίπτυχο ποιοτική έρευνα, ζήτηση των τμημάτων στο μηχανογραφικό, και απασχόληση των αποφοίτων.
5. Εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος σε συνεργασία με τις ευρωπαϊκές αρχές.
6. Περισσότερες αρμοδιότητες με θεσπισμένα οικονομικά κίνητρα στις περιφέρειες ώστε να επιτευχθεί περιφερειακή ανάπτυξη.

- Είναι ο στόχος για τη μείωση των ασφυκτικών πρωτογενών πλεονασμάτων μια σωστή προτεραιότητα; θα έπρεπε να δαπανηθεί πολιτικό κεφάλαιο σε κάποια άλλη οικονομική στόχευση;

Οι έξι δράσεις που σας ανέφερα είναι από κοινού απολύτως απαραίτητες. Μετρημένα θα σήμαιναν πολύ υψηλό επίπεδο ανάπτυξης ακόμα και σε κακή οικονομική συγκυρία. Θα ήθελα να συμπληρώσω ότι για να δουλέψει απρόσκοπτα οποιαδήποτε κυβέρνηση απαιτείται μια μίνιμουμ **κοινωνική συνοχή**.

Για να συμβεί αυτό, η οικονομική **ανισότητα**, που ήδη είναι υψηλή στην Ελλάδα, πρέπει να μειωθεί. Κάτι τέτοιο θα συνέβαλλε ουσιαστικά και στην επιστροφή των νέο-μεταναστών και στην ουσιαστική μείωση του σοβαρού δημογραφικού προβλήματος της χώρας.

- Πώς κρίνετε το σχέδιο διάσωσης της ΔΕΗ και τις πρώτες πρωτοβουλίες της νέας διοίκησης;

Δεν είμαι ειδικός σε ενεργειακά θέματα, απλά παρατηρώ με ζωηρό ενδιαφέρον το ζήτημα. Πέραν των όσων γίνονται, που είναι στη σωστή κατεύθυνση, θα ήθελα να τονίσω ότι η ΔΕΗ πάσχει από το λεγόμενο πρόβλημα «προϊστάμενου - υφιστάμενου». Η εκάστοτε κυβέρνηση έχει ως κίνητρο τη χρήση της ΔΕΗ για την άσκηση της δικής της πολιτικής που συνήθως δεν συνάδει με την επιθυμία της ΔΕΗ και των μετόχων της για ανάπτυξη ως επιχείρηση. Δεν λέω ότι η ΔΕΗ δεν θα πρέπει να έχει κοινωνικό χαρακτήρα. Μπορεί όμως να το πράξει ως μια εταιρεία όπου το κράτος θα έχει χαρτοφυλάκιο αλλά δεν θα ασκεί καθόλου διοίκηση και οι διοικήσεις δεν θα επιλέγονται από το κράτος. Μπορεί να το πράξει ως μια εταιρεία που θα απαντά για ταπεπραγμένα της στη Βουλή και θα **καινοτομεί** επιχειρησιακά και τεχνολογικά. Άλλα κράτη το κατάφεραν και οι εκεί ΔΕΗ είναι πρωτοπόροι στην πράσινη ανάπτυξη, τη διαχείριση των απορριμμάτων, τη τουριστική ανάπτυξη των οικοσυστημάτων, κ.α.. Είναι στο πλαίσιο της **καινοτομίας** που ανέφερα πριν.

Άκρα Αριστερά		Αριστερά		Κεντροαριστερά		Κέντρο	
ανισότητα	1	ανισότητα	1	ανισότητα	1	αποκεντρωμένοι	1
		δικαιοσύνης	2	κοινωνική συνοχή	1	αποκεντρωμένους	1
		κοινωνική συνοχή	1	παροχή	1	καινοτομεί	3
						καινοτομήσει	3
						καινοτομίας	1
						κοινωνική συνοχή	1
	1		4		3		9

Κεντροδεξιά		Δεξιά		Άκρα Δεξιά	
βελτίωση λειτουργίας δημόσιας	1	επιφυλακτικούς	1		
επενδυτικών ευκαιριών	3				
μείωση φόρων	3				
προσέλκυση επενδυτών	3				
	10		1		

Τρεις λέξεις-κλειδιά βαρύτητας από το λεξικό της Κεντροδεξιάς που εντοπίζονται από την πλατφόρμα προσομοίωσης τοποθετούν ορθώς το κείμενο στην Κεντροδεξιά θέση. Ωστόσο, άλλοι όροι του κειμένου όπως «...αποτρεπτικός για τους επενδυτές...» ή «οικονομικά κίνητρα» θα μπορούσαν να προστεθούν επίσης στο λεξικό της Κεντροδεξιάς.

Παράδειγμα 3: Κείμενο υπογραφής Δημοσθένη Βαρουδάκη, naftemporiki.gr, 27.08.2019

Η αποδοτικότητα των δημοσίων δαπανών κλειδί δημοσιονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης

Το φθινόπωρο θα είναι ορόσημο για τις δημοσιονομικές εξελίξεις και την οικονομική πολιτική γενικότερα. Τον Σεπτέμβριο η νέα κυβέρνηση θα πρέπει να υποβάλει στους θεσμούς το δημοσιονομικό πλαίσιο για το 2020 και τον Οκτώβριο τον προϋπολογισμό στη Βουλή. Θα πρέπει να έρθει σε συμφωνία με τους θεσμούς για το φορολογικό νομοσχέδιο που θα καθορίσει τις φορολογικές ελαφρύνσεις σε βάθος τετραετίας. Θα πρέπει επίσης να διαπραγματευθεί μια ενδεχόμενη μείωση του στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα μέχρι το 2022, ώστε να δημιουργήσει τον απαραίτητο δημοσιονομικό χώρο για την ελάφρυνση του φορολογικού βάρους.

Ταυτόχρονα με τη μείωση των φορολογικών βαρών των επιχειρήσεων, της εργασίας και της ακίνητης περιουσίας, χρειάζεται να ανακάμψουν οι **δημόσιες επενδύσεις**, που έχουν υποστεί δραστικές μειώσεις τα τελευταία χρόνια, αλλά και να ενισχυθεί η **κοινωνική προστασία**. Ο απαραίτητος δημοσιονομικός χώρος είναι σημαντικός και είναι δύσκολο να δημιουργηθεί μόνο με μια ενδεχόμενη επαναδιαπραγμάτευση των στόχων για το πρωτογενές πλεόνασμα. Είναι κατά συνέπεια απαραίτητη μια ταυτόχρονη και σε βάθος χρόνου μεταρρύθμιση που θα μεγιστοποιεί την αποδοτικότητα των δημοσίων δαπανών ώστε να επιτυγχάνεται το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα με χαμηλότερο κόστος και να περιορίζεται στο ελάχιστο η σπατάλη πόρων. Η μείωση του κόστους των δαπανών, με ταυτόχρονη αύξηση της αποδοτικότητάς τους είναι, συνεπώς, κλειδί για τη δημιουργία του απαραίτητου δημοσιονομικού χώρου για την ελάφρυνση του φορολογικού βάρους και την ανάπτυξη. Από τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις στη δημοσιονομική διαχείριση για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δαπανών είναι ο προϋπολογισμός προγραμμάτων (Program budgeting), σε συνδυασμό με τον προϋπολογισμό αποδόσεων (Performance-based budgeting). Από τις πρωτοπόρες χώρες στις μεταρρυθμίσεις αυτές, από τη δεκαετία του '80, ήταν ο Καναδάς, η Νέα Ζηλανδία, η Βρετανία, η Δανία και στη συνέχεια πολλές άλλες χώρες του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε., αλλά και αρκετές αναδυόμενες οικονομίες.

Ο βασικός άξονας της μεταρρύθμισης είναι ότι ο προϋπολογισμός καταρτίζεται και υλοποιείται ως ένα σύνολο εθνικών προγραμμάτων, σε μεσοπρόθεσμο κυλιόμενο χρονικό ορίζοντα, που συνοψίζουν τις προτεραιότητες της κυβέρνησης.

Επιμέρους υποπρογράμματα καθορίζουν πιο λεπτομερώς τους στόχους και τους εμπλεκόμενους δημόσιους φορείς, ενώ κάθε φορέας επιφορτίζεται με συγκεκριμένες δράσεις. Τα επιμέρους προγράμματα και δράσεις πρέπει να βασίζονται σε σαφή στρατηγικά σχέδια που περιγράφουν την αποστολή των εμπλεκόμενων φορέων και τους επιδιωκόμενους στόχους.

Ο προϋπολογισμός αποδόσεων αποτελεί το λογικό συμπλήρωμα της μεταρρύθμισης καθώς συνδέει τους επιθυμητούς στόχους των προγραμμάτων με την κατανομή των πόρων από μηδενική βάση. Η υλοποίηση του προϋπολογισμού συνοδεύεται από τη συνεχή σύγκριση των αποτελεσμάτων και των επιθυμητών στόχων. Αυτό προϋποθέτει την εξαρχής περιγραφή των στόχων των προγραμμάτων και επιμέρους υποπρογραμμάτων και δράσεων με βάση ένα σύνολο μετρήσιμων δεικτών. Η αξιολόγηση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού περιλαμβάνει την αξιολόγηση των αποδόσεων των επιμέρους προγραμμάτων και δράσεων και μπορεί εν μέρει να χρησιμοποιείται ως γνώμονας για την κατανομή των μελλοντικών χρηματοδοτήσεων και τις αναγκαίες **διορθωτικές** παρεμβάσεις.

Δυνητικά οφέλη

Ο προϋπολογισμός προγραμμάτων και αποδόσεων προσφέρει σημαντικά δυνητικά οφέλη: (α) Ευθυγραμμίζει την κατανομή των χρηματοδοτήσεων με τις προτεραιότητες της κυβέρνησης, ενισχύοντας την πιθανότητα επίτευξης των πολιτικών δεσμεύσεων. (β) Προσφέρει μεγαλύτερη σαφήνεια στον κοινοβουλευτικό έλεγχο της κατανομής των πόρων και ενισχύει τη λογοδοσία των υπεύθυνων φορέων. (γ) Για τους αρμόδιους φορείς και υπουργεία βελτιώνει τη διαδικασία εσωτερικής λήψης αποφάσεων για την υλοποίηση των στόχων με περιορισμό του κόστους. Στον Καναδά, σε μια τετραετία από την εφαρμογή του προϋπολογισμού απόδοσης, το κόστος **παροχής υπηρεσιών** από τα υπουργεία περιορίστηκε κατά 22%. (δ) Για τους πολίτες ενισχύει τη **διαφάνεια** και επιτρέπει πιο άμεση συμμετοχή στη διαδικασία του προϋπολογισμού.

Η **κατάρτιση** προϋπολογισμού αποδόσεων υπόκειται σε εγγενείς δυσχέρειες καθώς η σύνδεση των χρηματοδοτήσεων με τα αποτελέσματα συχνά δεν ανταποκρίνεται πλήρως στις προσδοκίες. Έτσι η

εφαρμογή της μεταρρύθμισης υπόκειται διεθνώς σε συνεχή **καινοτομία** και **διορθωτικές** παρεμβάσεις. Ο ΟΟΣΑ, που παρακολουθεί την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στις χώρες μέλη του, χαρακτηρίζει την εφαρμογή του προϋπολογισμού αποδόσεων «περισσότερο σαν ένα ταξίδι παρά σαν τελικό προορισμό».

Η εισαγωγή του προϋπολογισμού προγραμμάτων έγινε με καθυστέρηση στην Ελλάδα, μόλις το 2010, με στόχο την πλήρη μετεξέλιξη του προϋπολογισμού σε προγραμματική βάση από το 2013 και τη σταδιακή εφαρμογή του προϋπολογισμού αποδόσεων. Η κρίση και η ανάγκη βαθιάς δημοσιονομικής προσαρμογής δεν προσέφεραν πρόσφορο έδαφος στη μεταρρύθμιση που παραμένει ατελής και σε πρώιμη φάση. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα συγκριτικά στοιχεία του ΟΟΣΑ (Government at a Glance, 2017), η Ελλάδα παρέμενε το 2016 κάτω από τον μέσο όρο των χωρών μελών στην εφαρμογή του προϋπολογισμού αποδόσεων, παρά την πρόοδο που είχε σημειωθεί. Η Βρετανία και η Αυστρία ήταν επικεφαλής στην Ευρώπη στην εφαρμογή του προϋπολογισμού αποδόσεων, μαζί όμως με την Κορέα και το Μεξικό, κάτι που δείχνει ότι επιτυχία στη μεταρρύθμιση αυτή δεν σημειώνουν μόνο οι πλούσιες χώρες.

Η επιτάχυνση της εφαρμογής του προϋπολογισμού προγραμμάτων και αποδόσεων θα πρέπει να τοποθετηθεί ψηλά στις προτεραιότητες της νέας κυβέρνησης σε βάθος τετραετίας, σε αντιστοιχία με τη φορολογική μεταρρύθμιση. Η μεταρρύθμιση για τη βελτίωση της αποδοτικότητας των δαπανών δεν θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν μια τεχνοκρατική και γραφειοκρατική αλλαγή «χαμηλής πολιτικής αναγνωρισιμότητας». Είναι αντίθετα ένα βασικό προαπαιτούμενο για τη σταθερότητα και την ανάπτυξη σε ένα περιοριστικό δημοσιονομικό πλαίσιο.

Άκρα Αριστερά		Αριστερά		Κεντροαριστερά		Κέντρο	
		κοινωνική προστασία	1	δημόσιες επενδύσεις	1	διαφάνεια	1
				διορθωτικές	2	καινοτομία	1
				παροχής υπηρεσιών	1	κατάρτιση	3
				κοινωνική προστασία	1	λογοδοσία	3
			1		5		8

Κεντροδεξιά		Δεξιά		Άκρα Δεξιά	
δημοσιονομικής σταθερότητας	1	σταθερότητα	1		
μείωση φορολογικών	3	σταθερότητας	1		
	4		2		

Η πλατφόρμα τοποθετεί το κείμενο στην Κεντρώα θέση. Ωστόσο η λέξη «κατάρτιση» που φέρει μάλιστα συντελεστή βαρύτητας χρησιμοποιείται εντός κειμένου με τελείως διαφορετική έννοια από το σκεπτικό με το οποίο εντάχθηκε στο λεξικό του Κέντρου (δηλαδή της κατάρτισης ως εξελισσόμενης εκπαίδευσης), στοιχείο που καλεί σε επαναπροσδιορισμό της εντός του Λεξικού. Χωρίς αυτό το σφάλμα θα υπήρχε ισοβαθμία μεταξύ Κεντρώας θέσης και Κεντροαριστερής θέσης, στην συνέχεια η πλατφόρμα θα λάμβανε υπόψιν τις διπλανές θέσεις και πάλι θα τοποθετούσε το κείμενο στην Κεντρώα θέση, καθώς οι λέξεις από την πλευρά της Κεντροδεξιάς υπερτερούν σε σχέση με εκείνες από την πλευρά της Αριστεράς. Συνεπώς, η πλατφόρμα και μέσα από τυχόν σφάλματα επιτυγχάνει να εντοπίσει με σχετική

επιτυχία την πολιτική θέση του κειμένου, αφουγκραζόμενη την γενική πολιτική του κατεύθυνση όπως αποτυπώνεται από το Λεξικό.

Δ.5.2. Εξατομικευμένη Πολιτική Επικοινωνία στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης: Πλατφόρμες δημοσίευσης ολοκληρωμένων κειμένων

Στις πειραματικές προσεγγίσεις που παρουσιάστηκαν εξετάστηκαν πλήρη πολιτικά κείμενα. Συγκεκριμένα, στο 4ο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν αναλυτικά δείγματα επίσημων κειμένων των κομμάτων και στην προηγούμενη ενότητα (Δ.5.1.) παρουσιάστηκαν παραδείγματα ανεπίσημων πολιτικών κειμένων αρθρογραφίας, εκφοράς δηλαδή προσωπικών απόψεων. Παρόμοια κείμενα συναντώνται τακτικά εντός ενός ιστοχώρου κοινωνικής δικτύωσης, καθώς εκεί ο μεμονωμένος χρήστης έχει τον έλεγχο της πληροφορίας.

Συνεπώς, θεωρείται ότι η προτεινόμενη πλατφόρμα εξατομικευσης που βασίζεται στην αυτόματη τοποθέτηση κειμένων στον πολιτικό χώρο μπορεί να ενσωματωθεί και να λειτουργήσει αποτελεσματικά εντός ενός περιβάλλοντος κοινωνικής δικτύωσης που ενθαρρύνει τη δημοσίευση ολοκληρωμένων κειμένων.

Υπόδειγμα αποτελεί ο δημοφιλής ιστοχώρος “Medium” (*medium.com*), μία διαδικτυακή πλατφόρμα δημοσίευσης, που τέθηκε σε λειτουργία το 2012 και δημιουργήθηκε από τον Evan Williams, ο οποίος ανήκε στην ιδρυτική ομάδα του Twitter. Σκοπός της πλατφόρμας αυτής ήταν να παρακινήσει τους χρήστες να δημιουργούν δημοσιεύσεις (stories) μεγαλύτερες των 140 χαρακτήρων (σε αντίθεση με τον τότε περιορισμό του Twitter). Πρόκειται για μία υβριδική συλλογή δημοσιεύσεων προερχόμενων τόσο από ερασιτέχνες όσο και από επαγγελματίες, από ιστολόγια ή εκδότες που δημοσιεύουν κατ' αποκλειστικότητα στο Medium - και θεωρείται ως «οικοδεσπότης ιστολογίων» (blog host) (Wikipedia, Λήμμα “Medium”).

Στο Medium τα κείμενα των χρηστών δημοσιεύονται αυτούσια, ακολουθώντας λογική εφημερίδας ή περιοδικού. Έμφαση δίνεται στην ποιότητα των κειμένων. Οι λέξεις αναδεικνύονται σε σημαντικές. Η ποιότητα του κειμένου αξιολογείται από την κοινωνική αλληλεπίδραση. Δηλαδή, όταν κάποιος χρήστης διαβάσει ένα άρθρο που του αρέσει, μπορεί να το «χειροκροτήσει». Πολλά «χειροκροτήματα» αυξάνουν την δημοφιλία του κειμένου, συνεπώς προτείνεται από την πλατφόρμα σε περισσότερους αναγνώστες (The Teaching Space, 2018).

Αναφορικά με το αν το Medium μπορεί να θεωρηθεί Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης οι απόψεις δίστανται. Ορισμένοι χρήστες του το εντάσσουν αυτονόητα στις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης υποστηρίζοντας μάλιστα ότι αποτελεί την βελτιωμένη εκδοχή τους, καθώς η διασύνδεση των χρηστών επικεντρώνεται στην κοινή εμπειρία, στα κοινά ενδιαφέροντα και στην ανταλλαγή ουσιαστικότερου περιεχομένου, χωρίς διαφημιστικές τεχνικές προώθησης συγκεκριμένου υλικού (Edic, 2019). Άλλοι περιγράφουν το Medium ως μείγμα Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης και δημοσιογραφίας, έναν τόπο όπου συνυπάρχει το μακροσκελές περιεχόμενο με την κυριαρχία της σκέψης (Purple Cow). Κάποιοι άλλοι κατατάσσουν το Medium στην «κοινωνική δημοσιογραφία» (social journalism), λόγω του ότι είναι περισσότερο πλατφόρμα στη λογική του blog παρά ένα κλασσικό Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης, όπως το Twitter και το Facebook (The Teaching Space).

Ο όρος «κοινωνική δημοσιογραφία» αναφέρεται σε μία μορφή Μέσου που «αποτελείται από ένα υβρίδιο επαγγελματικής δημοσιογραφίας, περιεχόμενο συνεργατών και αναγνωστών. Η μορφή βασίζεται στην εμπλοκή της κοινότητας, στην αφοσίωση του κοινού, στην κοινωνική συλλογή και επαλήθευση των ειδήσεων, σε δεδομένα και αναλυτικά στοιχεία και στην οικοδόμηση σχέσεων». Πλατφόρμες ανοιχτής δημοσίευσης (open publishing platforms), όπως το WordPress.com, αποτελούν πεδίο ανάπτυξης της «κοινωνικής δημοσιογραφίας» (Wikipedia, Λήμμα “Social journalism”). Ευρέως γνωστές πλατφόρμες κοινωνικής δημοσιογραφίας είναι οι: Forbes.com, BuzzFeed, Soarbox, Gawker, αν και δεν βασίζονται όλες σε περιεχόμενο κειμένου.

Χαρακτηριστικό της εντεινόμενης τάσης της κοινωνικής δημοσιογραφίας είναι ότι την φιλοσοφία της επιχειρούν να υιοθετήσουν ακόμη και αναγνωρισμένα για την εγκυρότητά τους Μέσα Ενημέρωσης. Παραδείγματος χάριν, το CNN είχε εισαγάγει το iReport, μία σύμπραξη μεταξύ πολιτών και επαγγελματιών, που δεν είναι πλέον ενεργή (Wikipedia, Λήμμα “social journalism”), όμως σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Επιπλέον, ο εκδότης της Guardian, Alan Rusbridger, σε συνέντευξή του το 2014, αναφερόμενος στις νέες δυνατότητες έκφρασης που εισήγαγαν τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, δήλωνε την πρόθεσή του να ενσωματώσει τις θέσεις των πολιτών στον ιστοχώρο, υποστηρίζοντας ότι το μονοπώλιο στην πληροφορία που για χρόνια κατείχαν οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί σχετιζόταν με την κατοχή των μέσων διανομής της. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «εάν ως δημοσιογράφος δεν είσαι έντονα περίεργος για το τι έχει δημιουργηθεί από ανθρώπους που δεν είναι δημοσιογράφοι, τότε χάνεις πολλά» (The New York Times Magazine, 2014).

Σε κάθε περίπτωση το Medium ανταποκρίνεται στα δύο διακριτά χαρακτηριστικά των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο Α' Μέρος: α) συμμετοχή και β) αλληλεπίδραση. Ωστόσο διαφέρει από τις κλασσικές πλατφόρμες Κοινωνικής Δικτύωσης, καθώς το περιεχόμενό του βασίζεται κυρίως στο κείμενο, το οποίο μπορεί να είναι μακροσκελές και δεν προορίζεται αποκλειστικά για τους φίλους/ακολούθους του χρήστη. Δηλαδή, οι χρήστες του βάσει κοινών θεματικών ενδιαφερόντων μπορούν να εντοπίσουν άλλους χρήστες που στα κλασσικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Facebook, Twitter) δεν θα έβρισκαν.

Οι αναρτήσεις αποκαλούνται «ιστορίες» και κατηγοριοποιούνται σε θεματικές ενότητες. Σε κάθε ανάρτησή του ο χρήστης μπορεί να τοποθετεί ετικέτες (tags) προσδιοριστικές του περιεχομένου της. Μπορεί ακόμη να δηλώσει στην πλατφόρμα θεματικές που τον ενδιαφέρουν από ευρύτερες κατηγορίες όπως «Τέχνες & Ψυχαγωγία», «Βιομηχανία», «Καινοτομία και Τεχνολογία», «Ζωή», «Κοινωνία», προκειμένου περιεχόμενό τους να εμφανίζεται κατά προτεραιότητα στην Αρχική του σελίδα. Όσον αφορά ειδικά στην προτεινόμενη από τη διατριβή πλατφόρμα υπάρχει θεματική ενότητα «Πολιτική» ως μέρος της ευρύτερης κατηγορίας «Κοινωνία». Επίσης στις ρυθμίσεις προφίλ δίνεται στον χρήστη η δυνατότητα να «προσαρμόσει» τα ενδιαφέροντά του, καθώς η πλατφόρμα λαμβάνοντας υπόψιν τις προηγούμενες κινήσεις της πλοήγησής του (τι έχει διαβάσει και από ποιους χρήστες) του προτείνει νέες θεματικές που ενδέχεται να τον ενδιαφέρουν και νέους χρήστες με κοινά ενδιαφέροντα.

Σε ένα παρόμοιο περιβάλλον δημοσίευσης ολοκληρωμένων κειμένων είναι ζητούμενο να λειτουργήσει η προτεινόμενη πλατφόρμα εξατομικευμένης πολιτικής επικοινωνίας, στοχεύοντας συγκεκριμένα στην αυτόματη τοποθέτηση στον πολιτικό χώρο κειμένων που ανήκουν στην ενότητα της Πολιτικής προκειμένου να φτάσουν στους ενδιαφερόμενους χρήστες. Εναλλακτικά, μπορεί να δημιουργηθεί μία νέα πλατφόρμα εξατομικευμένης πολιτικής επικοινωνίας στην οποία θα διακινείται αποκλειστικά πολιτικό περιεχόμενο με τη μορφή ολοκληρωμένου κειμένου.

Προϋπόθεση είναι η ενεργή συμμετοχή των χρηστών μέσω των προφίλ τους, ενώ κάθε πολιτικός εκφραστής (πρόσωπο ή κόμμα) μπορεί να διατηρεί εντός της πλατφόρμας αυτής το προφίλ του, όπου επίσης θα κοινοποιεί το δικό του πολιτικό του περιεχόμενο.

Στην επόμενη ενότητα περιγράφεται το σκεπτικό σύνθεσης του πολιτικού προφίλ ενός χρήστη μίας ανάλογης πλατφόρμας (αλλά και κάθε πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης), ενώ

στη συνέχεια θα ειπωθούν περισσότερα για τη νέα μορφή εξατομίκευσης που προτείνεται και διαφέρει από τον τρόπο που φιλτράρεται το περιεχόμενο τόσο στο υπόδειγμα του Medium όσο και στις κλασσικές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης. Στην συνέχεια, θα γίνει λόγος για το πώς η πρόταση της διατριβής που αφορά στην εξατομικευμένη πολιτική επικοινωνία και βασίζεται στην αυτόματη τοποθέτηση των πολιτικών κειμένων στον πολιτικό χώρο μπορεί να προσαρμοστεί για να λειτουργήσει σε κλασσικές πλατφόρμες Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, οι οποίες παρουσιάζουν ορισμένα διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Δ.5.3. Συνθέτοντας το Πολιτικό Προφίλ του Χρήστη

Όπως ήδη ειπώθηκε, προϋπόθεση λειτουργίας της προτεινόμενης πλατφόρμας εξατομίκευσης είναι η επίτευξη αντιστοίχισης μεταξύ του πολιτικού προφίλ του χρήστη και του διακινούμενου πολιτικού περιεχομένου βάσει της συνάφειάς τους, όπως αυτή αποτυπώνεται ως σχέση απόστασης στον πολιτικό χώρο.

Συνεπώς στο πλαίσιο αυτής της διεργασίας, υπάρχουν δύο μέρη που πρέπει να λάβουν θέση στον πολιτικό χώρο: α) ο χρήστης και β) το πολιτικό περιεχόμενο - με τη μορφή κειμένου. Για την εύρεση της θέσης ενός πολιτικού κειμένου στον χώρο έγινε ήδη αναλυτικά λόγος στο Γ' Μέρος.

Όπως ειπώθηκε στο Α' Μέρος, στα συστήματα εξατομίκευσης, η δημιουργία του προφίλ του χρήστη μπορεί να γίνεται είτε ρητά, π.χ. ζητώντας του να απαντήσει σε ένα ερωτηματολόγιο, είτε άρρητα μέσω πληροφοριών που συλλέγει η πλατφόρμα κατά την πλοήγησή του.

Αν επιλεγόταν να συντεθεί το πολιτικό προφίλ του χρήστη ρητώς θα του ζητούσαμε να δηλώσει αν συμφωνεί ή διαφωνεί ως προς ορισμένες τοποθετήσεις του Πίνακα Πολιτικών Θέσεων (Παράρτημα). Οι τοποθετήσεις αυτές θα αντιστοιχούσαν στις τρεις κύριες θεματικές κατηγορίες και ενότητες του Μοντέλου του Πολιτικού Προφίλ. Παρατίθενται παραδείγματα ανάλογων τοποθετήσεων, όπου κάθε τοποθέτηση θα αντιστοιχούσε ταυτόχρονα σε συγκεκριμένη ενότητα του Μοντέλου του Πολιτικού Προφίλ και πολιτική θέση:

A.1.2.	«Τα Μέσα Παραγωγής να βρίσκονται σε καθεστώς κοινοκτημοσύνης» (Άκρα Αριστερά=0).
A.2.1.	«Η προώθηση συμβάσεων μερικής ή προσωρινής απασχόλησης, καθώς και συμβάσεων ορισμένου χρόνου, διευκολύνει την κίνηση της αγοράς εργασίας» (Κεντροδεξιά=4).
B.1.1.	«Το κράτος οφείλει να στοχεύει στην άμβλυνση της ανισότητας των προνομίων και την βελτίωση του συλλογικού επιπέδου ευημερίας» (Κεντροαριστερά=2).

B.6.1.	«Όρα να επιστρέψουμε στις παραδοσιακές αξίες της φυλής μας τιμώντας το ελληνικό μας αίμα» (Άκρα Δεξιά=6).
Γ.2.2.	«Πέρα από Έλληνας και Ευρωπαίος, αισθάνομαι έντονα πολίτης του κόσμου» (Κέντρο=3).

Μία τέτοια διαδικασία αξιολόγησης πλήθους πολιτικών τοποθετήσεων εκ μέρους του χρήστη ενδεχομένως να τον αποθάρρυνε ως χρονοβόρα. Επιπλέον, δεν θα ήταν εξελισσόμενη, καθώς δεν θα ήταν σε θέση να αντιλαμβάνεται τυχόν μεταβολές στην πολιτική συμπεριφορά του, γεγονός που ενδεχομένως καθιστούσε τελικά την πλατφόρμα εξατομίκευσης αναποτελεσματική.

Συνεπώς, προκρίνεται ως περισσότερο ευφυής και αποτελεσματική σε βάθος χρόνου η μέθοδος σύνθεσης του προφίλ του χρήστη άρρητα, μέσω της πλοήγησής του. Ζητούμενο, δηλαδή, για την πλατφόρμα εξατομίκευσης είναι να λάβει τις απαντήσεις του χρήστη για τις πολιτικές του πεποιθήσεις χωρίς να του ζητήσει να τοποθετηθεί ο ίδιος ρητώς.

Με τον τρόπο αυτό, το προφίλ του χρήστη δεν θα είναι στατικό αλλά δυναμικό, δηλαδή θα ανανεώνεται - και θα αναθεωρείται - διαρκώς, όσο ο ίδιος μέσω της πλοήγησής του εισφέρει νέα στοιχεία στην πλατφόρμα. Προϋπόθεση, λοιπόν, είναι ο χρήστης να είναι ενεργός και να εκδηλώνει ενδιαφέρον για το πολιτικό περιεχόμενο προκειμένου να μας τροφοδοτεί με δεδομένα σχετικά με το πολιτικό του προφίλ.

Στοιχεία που μπορούν να λειτουργήσουν ως στοιχεία σύνθεσης του πολιτικού προφίλ του χρήστη είναι το περιεχόμενο που διαβάζει, επιδοκιμάζει ή αποδοκιμάζει, αναδημοσιεύει, αλλά και σχολιάζει και με ποιον τρόπο (τι γράφει και ποιο λεξιλόγιο χρησιμοποιεί). Τα πολιτικά κείμενα με τα οποία ο χρήστης αλληλεπιδρά έχουν ήδη λάβει θέση στον χώρο αυτόματα με τη χρήση του Πολιτικού Λεξικού.

Κάθε ενέργεια του χρήστη μπορεί να έχει διαφορετικό συντελεστή βαρύτητας ανάλογα με την επιρροή που θεωρείται ότι ασκεί στην σύνθεση του προφίλ του. Για παράδειγμα το να επιδοκιμάζει ή να σχολιάζει κάτι - και τι είδους λόγο εκφέρει - είναι σημαντικότερες ενέργειες ίσως από το τι διαβάζει απλώς. Σημειώνεται ότι ο γραπτός λόγος του χρήστη θα αναλύεται, όπως όλα τα κείμενα, με την χρήση του Πολιτικού Λεξικού.

Καθώς ο χρήστης θα λαμβάνει από το σύστημα συστάσεις, η αντίδρασή του ως προς αυτές αλλά και ως προς κάθε πολιτικό κείμενο με το οποίο έρχεται σε αλληλεπίδραση είτε θα ενδυναμώνει το υπάρχον προφίλ του είτε θα το τροποποιεί. Οι κινήσεις του χρήστη θα είναι εργαλείο ώστε να προσαρμόζει ακόμη και διορθωτικά η πλατφόρμα τις συστάσεις της.

Συμπερασματικά, ακόμη και αν αρχικά η πλατφόρμα - μη γνωρίζοντας καλά τον χρήστη - δεν επιτύχει απολύτως ως προς τις συστάσεις της, δεχόμενη πληροφόρηση από την πλοήγησή του θα συμπληρώσει το προφίλ του και στην πάροδο του χρόνου θα βελτιώνει περαιτέρω τις συστάσεις της.

Δ.5.4. Μια νέα μορφή εξατομίκευσης

Δημοφιλείς ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης βάσει πληροφοριών που συλλέγουν για τους χρήστες τους και άλλων καθορισμένων κριτηρίων προβάλλουν το περιεχόμενο στην ροή ενημερώσεων κάθε χρήστη με τρόπο προσαρμοσμένο σε εκείνον, δηλαδή εξατομικευμένο.

Το Medium επικεντρώνεται στις θεματικές που ενδιαφέρουν τον χρήστη και στο περιεχόμενο με το οποίο διέδρασε κατά την πλοήγησή του παρά στον κύκλο των επαφών του, σε αντίθεση με τις κλασσικές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, που όπως θα δούμε, δίνουν προτεραιότητα στο στοιχείο αυτό.

Για παράδειγμα, το Twitter φιλτράρει το περιεχόμενο που εμφανίζει στην Αρχική Σελίδα (Home) του χρήστη βάσει ενός αλγορίθμου που είναι διαρκώς τροποποιούμενος, προκειμένου να παραμένει αποτελεσματικός. Σε γενικές γραμμές, μελετά όλα τα tweets από τους λογαριασμούς που ο χρήστης «ακολουθεί», αποδίδοντας σε κάθε ένα βαθμολογία σχετικότητας, τοποθετώντας υψηλότερα εκείνα που κάθε φορά αποτιμά ως πιο συναφή με τον χρήστη. Κατά την διαδικασία αυτή, λαμβάνει υπόψιν παράγοντες όπως (Lua, 2018):

- Το tweet αυτό καθεαυτό: πόσο πρόσφατο είναι, αν περιλαμβάνει οπτικά μέσα (εικόνα ή βίντεο), καθώς και την συνολική αλληλεπίδραση των χρηστών μαζί του (retweets, clicks, επισημάνσεις ως «αγαπημένου», χρόνος που αφιερώθηκε για την ανάγνωσή του).
- Τον συγγραφέα του tweet: την προηγούμενη αλληλεπίδραση του χρήστη με τον συγγραφέα, τη δυναμική της σύνδεσής τους και την προέλευση της σχέσης τους.
- Τον ίδιο τον χρήστη: τα tweets που διάβασε στο παρελθόν, πόσο συχνά και πόσο έντονα χρησιμοποιεί το Twitter.

Με τρόπο ανάλογο, για την λειτουργία της ροής ειδήσεων (News Feed) ο αλγόριθμος του Facebook δίνει προτεραιότητα σε (Lua, 2017):

- Περιεχόμενο που προέρχεται από τους στενούς φίλους και την οικογένεια του χρήστη.

- Δημοσιεύσεις με πλήθος επιδοκμασιών (likes), σχολίων και κοινοποιήσεων (ειδικότερα αν οι ενέργειες αυτές εκτελούνται σε σύντομο χρονικό διάστημα).
- Δημοσιεύσεις που επιδοκιμάζονται, σχολιάζονται ή κοινοποιούνται από τους φίλους του χρήστη.
- Δημοσιεύσεις από σελίδες με τις οποίες ο χρήστης αλληλεπιδρά συχνά.
- Μορφές μηνυμάτων με τις οποίες ο χρήστης προτιμά να αλληλεπιδρά έναντι άλλων (π.χ. φωτογραφίες, βίντεο, ενημερώσεις κατάστασης) κ.α.

Σκοπός της προτεινόμενης από την διατριβή πλατφόρμας είναι να προχωρήσει ένα βήμα περαιτέρω. Ζητούμενο είναι η συνάφεια μεταξύ των κειμένων αλλά και μεταξύ των κειμένων και του χρήστη να μην προσδιορίζεται ούτε με κριτήρια που βασίζονται στο ήδη υπάρχον δίκτυο επαφών του ούτε με σημασιολογικά κριτήρια, όπως είδαμε ότι είθισται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, αλλά με τρόπο αμιγώς πολιτικό: δηλαδή η συνάφεια να κρίνεται βάσει εγγύτητας στον πολιτικό χώρο.

Πρακτικά, στην προτεινόμενη πλατφόρμα τα πολιτικά κείμενα δεν αξιολογούνται ως συναφή λόγω π.χ. της θεματικής, της μορφής ή της προέλευσής τους. Η συνάφειά τους έγκειται στην θέση και την απόστασή τους στον πολιτικό χώρο, όπως έχουν προκύψει από την εφαρμογή του Πολιτικού Λεξικού. Η πλατφόρμα εντοπίζει και προτείνει κάθε πολιτικό περιεχόμενο που συνολικά διακινείται στο Μέσο και εμφανίζει εγγύτητα με την θέση του χρήστη στον πολιτικό χώρο, ακόμη και αν αυτό δεν προέρχεται από το δίκτυο επαφών του. Μπορεί μάλιστα να του παρουσιάζει το υλικό αυτό σε διακριτή ενότητα της σελίδας με ειδική επισήμανση, όπως π.χ. *«Κείμενα που με ενδιαφέρουν»*.

Καθώς η προτεινόμενη πλατφόρμα επιτρέπει στον χρήστη να εντοπίσει περιεχόμενο που με τις σημερινές καθιερωμένες τεχνικές φιλτραρίσματος δεν αναμένεται να δει, δημιουργούνται περισσότερες ευκαιρίες εύρεσης των πολιτικά ομοϊδεατών για την συγκρότηση φορέων πολιτικής δράσης και οργάνωσης. Ωστόσο, όπως ήδη παρουσιάστηκε, έχει προβλεφθεί και η δυνατότητα παρουσίασης των αντιθέτων απόψεων προκειμένου να αποφευχθεί η ελλειμματική ενημέρωση.

Επιπλέον, η προτεινόμενη μορφή εξατομίκευσης προσδοκάται ότι μπορεί να νοηματοδοτήσει εκ νέου το περιεχόμενο και να κινητοποιήσει την προσοχή του χρήστη σε ζητήματα που μέχρι πρότινος φαινομενικά δεν τον ενδιέφεραν. Έστω π.χ. ότι ένας χρήστης δεν συνηθίζει να διαβάζει κείμενα που εγγράφονται στην κατηγορία της «Οικονομικής Λειτουργίας». Ενώ μία άλλη πλατφόρμα εξατομίκευσης θα απορρίψει από τις συστάσεις της

παρόμοια κείμενα ως μη σχετικά, στην προτεινόμενη πλατφόρμα κείμενα από αυτήν την κατηγορία είναι δυνατόν να προταθούν αν και εφόσον βρίσκονται κοντά στην θέση του χρήστη στον πολιτικό χώρο - και υπό αυτό το πρίσμα δεν αποκλείεται να του φανούν περισσότερο ελκυστικά αυτή την φορά. Παρομοίως, αν ένας χρήστης συνηθίζει να διαβάζει μόνο ζητήματα «Οικονομικής Λειτουργίας» η πλατφόρμα δεν θα τον τροφοδοτεί αποκλειστικά με ανάλογο περιεχόμενο αλλά θα του προτείνει και περιεχόμενο «Κοινωνικής Αντίληψης» και «Διεθνών Ζητημάτων» που αντιστοιχεί στην πολιτική του θέση, εξασφαλίζοντας την σφαιρική του ενημέρωση.

Δ.5.5. Εξατομικευμένη Πολιτική Επικοινωνία στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης: Κλασσικές Πλατφόρμες

Εξετάζοντας την πιθανή εφαρμογή της προτεινόμενης πλατφόρμας στα κλασσικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (με υποδείγματα το Facebook & το Twitter) δεχόμαστε ότι αφενός δεν μεταβάλλεται η λογική της αυτόματης τοποθέτησης του πολιτικού κειμένου βάσει Πολιτικού Λεξικού αφετέρου δεν μεταβάλλεται η λογική της σύνθεσης του πολιτικού προφίλ του χρήστη βάσει πληροφοριών που προκύπτουν από την πλοήγησή του, όπως περιεγράφηκε παραπάνω.

Υπάρχουν όμως δομικές διαφορές των κλασσικών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης που γεννούν πρακτικά ερωτήματα. Όπως είδαμε, στο Medium αν και υπάρχει ποικιλομορφία περιεχομένου αυτό οργανώνεται σε θεματικές ενότητες, γεγονός που καθιστά ευκολότερο τον εντοπισμό των πολιτικών κειμένων. Επίσης, όπως ήδη επισημάνθηκε, πρόκειται για πλατφόρμα που βασίζεται στο εκτενές κείμενο. Ωστόσο, οι κλασσικές πλατφόρμες Κοινωνικής Δικτύωσης έχουν τα εξής γνωρίσματα:

α) Δεν χαρακτηρίζονται από θεματική οργάνωση στην παρουσίαση του περιεχομένου τους, αφού ποικιλομορφία υλικού συνυπάρχει ταυτόχρονα.

β) Το υλικό ποικίλει όχι μόνο θεματικά, αλλά και από άποψη μορφής (κείμενο, εικόνα, βίντεο), με μεγάλη έμφαση να δίνεται στο οπτικοακουστικό περιεχόμενο.

γ) Οι αναρτήσεις συνήθως είναι σύντομα κείμενα. Ειδικά στο Twitter υπάρχει το όριο των 280 (από 140 αρχικά) χαρακτήρων.

δ) Οι αναρτήσεις συχνά συνοδεύονται από συνδέσμους (links).

ε) Ο χρήστης λαμβάνει περιεχόμενο από τον κύκλο των επαφών του και από τις σελίδες που παρακολουθεί.

Τα παραπάνω στοιχεία δημιουργούν πολυπλοκότερες συνθήκες για την εφαρμογή της Εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας. Αν επιχειρούσαμε, ωστόσο, να εντάξουμε την προτεινόμενη πλατφόρμα σε ένα κλασσικό Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης θα έπρεπε να προβούμε σε κάποιες παραδοχές:

- Η προτεινόμενη πλατφόρμα θα έπρεπε να έχει τρόπο να εντοπίζει το πολιτικό περιεχόμενο αγνοώντας οτιδήποτε μη πολιτικό. Ως αξιοποιήσιμο πολιτικό περιεχόμενο θεωρείται κάθε μορφής κείμενο που διακινείται εντός του Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης και φέρει στοιχεία του Πολιτικού Λεξικού (π.χ. σχόλια, αναρτήσεις στο Facebook, tweets). Συνεπώς, ένα βίντεο με τις δηλώσεις π.χ. ενός πολιτικού αρχηγού αποτελεί μεν πολιτικό περιεχόμενο, αλλά δεν είναι αξιοποιήσιμο, καθώς δεν μπορεί να τοποθετηθεί στον πολιτικό χώρο βάσει Πολιτικού Λεξικού. Μόνο αν υπήρχε η δυνατότητα απομαγνητοφώνησής του η πλατφόρμα θα μπορούσε να το λάβει υπόψιν. Αν όμως το βίντεο (ή εικόνα) συνοδευόταν από κείμενο που εμπεριείχε στοιχεία του Πολιτικού Λεξικού υπό την μορφή περιγραφής ή σχολιασμού, το κείμενο αυτό θα ήταν αξιοποιήσιμο από την πλατφόρμα. Συνοψίζοντας, η παρουσία στοιχείων του Πολιτικού Λεξικού αποτελεί κριτήριο εντοπισμού και προσδιορισμού του πολιτικού περιεχομένου.
- Καθώς όμως στο Πολιτικό Λεξικό υπάρχουν και γενικοί όροι (π.χ. «παροχές») οι οποίοι εντός ενός πολιτικού κειμένου έχουν προστιθέμενη αξία μεν, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε κείμενο εντελώς διαφορετικής θεματολογίας δε, συνίσταται η χρήση ενός φίλτρου αυτόματης ταξινόμησης των κειμένων που θα βασίζεται στην εύρεση της θεματολογίας τους (topic analysis). Αυτό καθίσταται εφικτό με την ενσωμάτωση αλγορίθμων Μηχανικής Μάθησης (έγινε σύντομη αναφορά στο Α' Μέρος), οι οποίοι με βάση μία δοσμένη ομάδα δεδομένων εκπαιδεύουν το σύστημα ώστε να δημιουργήσει μοτίβα αυτόματης κατάταξης του περιεχομένου ως προς την θεματική του.
- Τα σύντομα κείμενα των κλασσικών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης συνήθως δεν περικλείουν το πλήθος των πληροφοριών που η πλατφόρμα χρειάζεται για την εξαγωγή πολιτικών συμπερασμάτων, καθώς η έκτασή τους δεν επαρκεί για την ανάπτυξη ενός πλήρους πολιτικού νοήματος. Επομένως, για την αποτελεσματική της λειτουργία η πλατφόρμα δεν θα μπορούσε να στηριχτεί μόνο σε αυτά. Πρακτικά, το κυρίως πολιτικό περιεχόμενο (π.χ. άρθρο ή συνέντευξη) συνήθως υπάρχει με τη

μορφή συνδέσμου (link). Συνεπώς, προκειμένου η πλατφόρμα να τροφοδοτείται με επαρκές υλικό θα πρέπει να είναι σε θέση να «εισχωρήσει» στον σύνδεσμο και να «διαβάσει» το περιεχόμενό του, κάτι που καθίσταται απολύτως εφικτό με τις υπάρχουσες τεχνολογίες.

- Ειπώθηκε ότι η πλατφόρμα κατά την σύνθεση του προφίλ του χρήστη μπορεί να δίνει συντελεστές βαρύτητας στις ενέργειες του. Έστω ότι ένας κοινοποιημένος σύνδεσμος συνοδεύεται από σχόλιο του χρήστη αποτελώντας μία ενιαία ενότητα. Σύνδεσμος και σχόλιο δεν είναι απαραίτητο να ταυτίζονται ως προς την πολιτική τους θέση (μπορεί π.χ. το σχόλιο να είναι ειρωνικό). Η πλατφόρμα θα πρέπει να διαβάζει και τα δύο περιεχόμενα και να τα τοποθετεί ξεχωριστά στον πολιτικό χώρο βάσει του Πολιτικού Λεξικού. Αν διαπιστώσει απόκλισή τους τότε μπορεί να έχει «δικλείδες ασφαλείας». Για παράδειγμα, επιρροή στο προφίλ του χρήστη μπορεί να ασκείται μόνο από το σχόλιο (εφόσον η πλατφόρμα έχει δώσει βαρύτητα στο γραπτό του ιδίου του χρήστη έναντι της αλληλεπίδρασής του με τα γραπτά των άλλων χρηστών). Διαφορετικά μπορεί να υποθεθεί ότι όλες οι ενέργειες του χρήστη θεωρούνται ισότιμες.
- Ακόμη όμως και αν τυχόν αντιφάσεις δημιουργήσουν προσωρινή σύγχυση στην πλατφόρμα, καθώς το προφίλ του χρήστη παραμένει ενεργό και διαρκώς αναθεωρούμενο, αναμένεται ότι όσο περισσότερο εκείνος ενεργεί στο Μέσο τόσο γρηγορότερα η πλατφόρμα θα ανακτήσει την σωστή εικόνα για εκείνον.
- Στα κλασσικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης η πλατφόρμα μπορεί να ανασύρει μόνο το περιεχόμενο που προέρχεται από τον κύκλο επαφών του χρήστη. Εφόσον όμως είναι επιθυμητή η συγκέντρωση του πολιτικού περιεχομένου όλου του δικτύου, ώστε ο χρήστης να εντοπίσει πιθανούς ομοϊδεάτες, χρειάζονται δομικές αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης και διανομής του περιεχομένου στα κλασσικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.

Λαμβάνοντας υπόψιν ορισμένες παραμέτρους όπως οι παραπάνω, κρίνεται ότι η προτεινόμενη πλατφόρμα θα μπορούσε να εφαρμοστεί περιορισμένα μεν στο υπάρχον πλαίσιο των κλασσικών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και μελλοντικά διευρυμένα, εάν και εφόσον ο τρόπος που οργανώνεται και διακινείται το υλικό εντός τους μεταβληθεί και ενταχθούν περαιτέρω δυνατότητες που θα ενθαρρύνουν την εξατομίκευση όχι στη βάση του υπάρχοντος δικτύου επαφών αλλά στη βάση της πολιτικής εγγύτητας.

ΣΥΝΟΨΗ Δ' ΜΕΡΟΥΣ - ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΩΝ

Από τα πειράματα που παρουσιάστηκαν στον κορμό του Μέρους αυτού προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα:

- Σε γενικές γραμμές το Πολιτικό Λεξικό λειτουργεί ως χρήσιμο εργαλείο αυτόματης τοποθέτησης ενός πολιτικού κειμένου στον πολιτικό χώρο, με την χρήση των τεχνικών του text-mining.
- Η πλειοψηφία των κειμένων των κομμάτων τοποθετείται σε θέση που ταυτίζεται με τον τρόπο του πολιτικού τους αυτοπροσδιορισμού. Παρατηρείται διασπορά σε διπλανές θέσεις όταν επιχειρείται πολιτικό «άνοιγμα».
- Ο λόγος των πολιτικών αρχηγών συγκλίνει με τη θέση του κόμματός τους.
- Η αυτόματη τοποθέτηση βάσει λεξικού είναι περισσότερο επιτυχής για κόμματα που έχουν ικανό μέγεθος δείγματος και, κυρίως, σταθερή ιδεολογική κατεύθυνση.
- Η πλατφόρμα αυτόματης τοποθέτησης βάσει λεξικού μπορεί να είναι ένα εργαλείο που καταδεικνύει την ιδεολογική ασυνέπεια ή αμηχανία σε συγκεκριμένα ζητήματα. Για παράδειγμα, ενώ α) τα κείμενα της Νέας Δημοκρατίας εμφανίζονται και στους τρεις τύπους δείγματος ως Κεντρώα και Κεντροδεξιά, β) ο λόγος του Κ. Μητσοτάκη εμφανίζεται ως Κεντροδεξιός και γ) τα Οικονομικά κείμενα της ΝΔ εμφανίζονται σαφώς Κεντροδεξιά, τα κείμενα που αφορούν το Μακεδονικό εμφανίζουν μία αριστερίζουσα τάση που μπορεί να ερμηνευθεί ως πολιτική αμηχανία.
- Μέσα από την παρουσίαση ποικιλίας εφαρμογών φάνηκε ότι η πλατφόρμα μπορεί να λειτουργήσει ως χρήσιμο εργαλείο παρατήρησης του πολιτικού περιεχομένου. Η δυνατότητα αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί για τους σκοπούς της πολιτικής επικοινωνίας των κομμάτων, δίνοντάς τους την δυνατότητα να προσαρμόσουν τον πολιτικό τους λόγο προκειμένου να απευθυνθούν σε συγγενείς πολιτικούς χώρους. Μπορεί ακόμη να αξιοποιηθεί και για μελετητικούς σκοπούς πολιτικών επιστημόνων.
- Η πλατφόρμα φαίνεται ότι μπορεί να λειτουργήσει ελπιδοφόρα και όσον αφορά στα ανεπίσημα πολιτικά κείμενα που διακινούνται ως άρθρα ή συνεντεύξεις στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης από Μέσα Ενημέρωσης ή, ενδεχομένως, ως γνώμες άλλων χρηστών - παραδείγματα των οποίων παρουσιάστηκαν στην τελευταία ενότητα.

Ωστόσο, μέσα από τα παραδείγματα που παρουσιάστηκαν, έγινε λόγος και στις αδυναμίες της πλατφόρμας. Υπάρχουν, όπως είδαμε, περιπτώσεις που η πλατφόρμα δεν επιτυγχάνει να τοποθετήσει σωστά ένα κείμενο στον πολιτικό χώρο.

Αδυναμίες μπορούν να είναι:

- Εξαιρετικά σύντομα κείμενα που δεν περιλαμβάνουν καμία λέξη-κλειδί. Εμπειρικά, οι πιθανότητες επιτυχίας της πειραματικής πλατφόρμας αυξάνονται όσο αυξάνεται το μέγεθος του κειμένου.
- Περιφραστικός λόγος με παρεμβολή μεταξύ των - έως τριών - μερών που αποτελούν μία λέξη-κλειδί κειμένου που δεν έγινε εφικτό να αφαιρεθεί μετά την εκκαθάριση των περιττών λέξεων (Stop Words). Για παράδειγμα, η πλατφόρμα εντοπίζει τον όρο «*αποτελεσματική διοίκηση*» αλλά δεν θα καταφέρει να εντοπίσει τον ίδιο όρο αν υπάρχει στο κείμενο με την μορφή «*αποτελεσματική και ταχεία για όλους τους πολίτες διοίκηση*».
- Ευθύς (λόγος σε εισαγωγικά) και πλάγιος λόγος (ο κ. ... *μίλησε για ...*) που στοχεύει στην άσκηση κριτικής και περιλαμβάνει τα λεχθέντα κάποιου άλλου πολιτικού εκφραστή, στο περιεχόμενο των οποίων είναι πολύ πιθανό να υπάρχουν λέξεις-κλειδιά αντίθετες προς την πολιτική ιδεολογία του πομπού αυτού καθεαυτού του μηνύματος.
- Σφάλματα του Πολιτικού Λεξικού όπως π.χ. πολύ γενικοί όροι ή παράλειψη άλλων.

Συνεπώς, από τα πειράματα προκύπτει ότι για την περαιτέρω βελτίωση των αποτελεσμάτων της αυτόματης τοποθέτησης των κειμένων στον πολιτικό χώρο μέσω της προτεινόμενης πλατφόρμας κατεύθυνση είναι η περαιτέρω ανάπτυξη του Πολιτικού Λεξικού. Αξίζει να σημειωθεί ότι για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε λεξικό 3.500 περίπου συνολικά όρων με λέξεις - κλειδιά που απαρτίζονταν από έως και τρία μέρη. Ενδεχομένως, μία μελλοντική ερευνητική κατεύθυνση θα ήταν να λειτουργήσει το Πολιτικό Λεξικό ως κύριο εργαλείο υποβοηθούμενο στην πορεία από αλγόριθμους μηχανικής μάθησης, που χρησιμοποιούν ως βάση ήδη επισημειωμένα κείμενα.

Η αυτόματη τοποθέτηση των πολιτικών κειμένων στον πολιτικό χώρο με επιτυχία μέσω του Πολιτικού Λεξικού αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την σύνθεση του πολιτικού προφίλ ενός χρήστη ενός Περιβάλλοντος Κοινωνικής Δικτύωσης και την Εξατομικευμένη Παραγωγή Συστάσεων.

Όπως ειπώθηκε στο 5^ο κεφάλαιο του Δ' Μέρους, το προφίλ του χρήστη συντίθεται βάσει των κειμένων με τα οποία αλληλεπιδρά. Καθώς ο χρήστης θα αλληλεπιδρά με πολιτικά κείμενα θα διαμορφώνεται το πολιτικό του προφίλ του βάσει των τιμών που έχουν ήδη λάβει τα κείμενα. Έτσι, ο χρήστης θα τοποθετηθεί στον πολιτικό χώρο και κατόπιν βάσει εγγύτητας, όπως ειπώθηκε στην ενότητα Γ.2.3.4., ο αλγόριθμος θα επιλέγει τα πιο συναφή με εκείνον κείμενα ή ακόμη και τα τελείως αντίθετα προκειμένου να αποφευχθεί μία μονόπλευρη επαναλαμβανόμενη ενημέρωση. Ο χρήστης θα μπορεί να εντοπίσει περιεχόμενο που τον ενδιαφέρει πραγματικά, ενώ την ίδια στιγμή, η διεργασία αυτή, όπως ειπώθηκε, θα αποτελεί κίνητρο για τους πολιτικούς εκφραστές να προσαρμόσουν τον λόγο τους προκειμένου να επεκτείνουν το ακροατήριό τους και σε χρήστες που βάσει του προφίλ τους τοποθετούνται σε συγγενείς πολιτικούς χώρους. Σημειώθηκε, τέλος, ότι η προτεινόμενη μορφή εξατομίκευσης που βασίζεται αποκλειστικά στο πολιτικό περιεχόμενο, μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά σε περιβάλλοντα Κοινωνικής Δικτύωσης που ενθαρρύνουν την δημοσίευση ολοκληρωμένων κειμένων (με υπόδειγμα το Medium) και υπό προϋποθέσεις να προσαρμοστεί μελλοντικά και στα κλασσικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διατριβή περιγράφει πώς ένα μοντέλο Εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας μπορεί να λειτουργήσει στο περιβάλλον ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης. Προτείνει, δηλαδή, έναν νέο τρόπο διανομής της πολιτικής πληροφορίας που διακινείται εντός ενός κοινωνικού δικτύου που δεν είναι κοινός για όλους ανεξαιρέτως τους χρήστες αλλά επικεντρώνεται στα ιδιαίτερα γνωρίσματα του μεμονωμένου χρήστη.

Το **Α' Μέρος** θέτει το θεωρητικό περίγραμμα του ερευνητικού ζητήματος, αναφερόμενο ακροθιγώς στις τρεις κύριες έννοιες που το απαρτίζουν: α) Πολιτική Επικοινωνία, β) Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και γ) Εξατομίκευση. Οι έννοιες αυτές βρίσκονται σε αλληλεπιδραστική σχέση εντός του σύγχρονου επικοινωνιακού περιβάλλοντος, στοιχείο που δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη της ερευνητικής πρότασης της διατριβής. Ταυτόχρονα, γίνεται σύντομη αναφορά στις τεχνικές μεθόδους που καθιστούν το ερευνητικό εγχείρημα εφικτό.

Αρχικά αποτυπώνεται το περίπλοκο σύγχρονο περιβάλλον της Πολιτικής Επικοινωνίας, το οποίο χαρακτηρίζεται από: α) δυσπιστία απέναντι στα παραδοσιακά Μέσα Ενημέρωσης που συμπίπτει με ή και εν μέρει οφείλεται στην ολοένα αυξανόμενη επικράτηση του Διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, β) ανάδυση της «κουλτούρας της εξατομίκευσης», κυρίως από τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, όπου ο χρήστης τοποθετείται στο επίκεντρο της δράσης, γ) καθεστώς πληροφοριακής υπερφόρτωσης, απόρροια των περιορισμών δυνατοτήτων έκφρασης που γέννησε το Διαδίκτυο.

Η πληροφοριακή υπερφόρτωση δυσχεραίνει τον εντοπισμό της χρήσιμης/ενδιαφέρουσας κάθε φορά πληροφορίας από τον χρήστη. Οι εφαρμογές της εξατομίκευσης που διαρκώς επεκτείνονται σε πεδία όπως η ψυχαγωγία και το ηλεκτρονικό εμπόριο και, φυσικά, εγγράφονται στην γενικότερη κουλτούρα εξατομίκευσης που αναδύεται από τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, επιχειρούν να προσφέρουν λύση στο ζήτημα αυτό.

Στόχος των Εξατομικευμένων Συστημάτων Παραγωγής Συστάσεων είναι να φτάνει η σωστή πληροφορία στο σωστό χρήστη, δηλαδή κάθε χρήστης να λαμβάνει εκείνη την πληροφορία που ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Προϋπόθεση επιτυχίας τους είναι η πλήρης και ακριβής σύνθεση των προφίλ των χρηστών τους. Τα προφίλ μπορούν να είναι στατικά (μη εξελισσόμενα) ή δυναμικά (διαρκώς εξελισσόμενα), να δημιουργούνται ρητά, απευθύνοντας ερωτήματα στον χρήστη ή άρρητα, μέσω πληροφοριών που έμμεσα προσφέρει ο χρήστης κατά την πλοήγησή του.

Το προφίλ συντίθεται από στοιχεία που αφορούν τον σκοπό κάθε εφαρμογής εξατομίκευσης. Στην παρούσα διατριβή για την σύνθεση του προφίλ του χρήστη ενδιαφέρουν στοιχεία που σχετίζονται με την πολιτική του στάση. Η διατριβή προκρίνει την δημιουργία ενός δυναμικού προφίλ που συντίθεται έμμεσα, γνωρίζοντας τον χρήστη από την πλοήγησή του. Επομένως, συνάγεται ότι ενδιαφέρει η εύρεση πληροφοριών για την πολιτική του στάση από το πολιτικό περιεχόμενο με το οποίο αλληλεπιδρά. Είναι λοιπόν αναγκαία η αναζήτηση στο πολιτικό περιεχόμενο πληροφοριών για την πολιτική ιδεολογία που περικλείει. Με απλά λόγια και το πολιτικό περιεχόμενο φέρει ένα πολιτικό προφίλ, το οποίο χρειάζεται να ανακαλυφθεί.

Στο περιβάλλον των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης όπου επικρατεί η αδόμητη και ασαφής φυσική γλώσσα αυτό μπορεί να γίνει εφικτό με την μέθοδο της εξόρυξης γνώσης από κείμενα (text-mining). Η τεχνική αυτή επιτρέπει την ανακάλυψη πληροφορίας στα κείμενα πέρα από τετριμμένα μοτίβα. Κατά την διεργασία αυτή τα κείμενα υφίστανται Προ-επεξεργασία ώστε να έρθουν σε περισσότερο αξιοποιήσιμη μορφή (π.χ. αφαιρούνται περιττά στοιχεία ή λέξεις που δεν έχουν να προσδώσουν καμία πληροφορία στο ερευνητικό ερώτημα, αφαιρούνται οι καταλήξεις των λέξεων και απομονώνεται η γλωσσική τους ρίζα). Έτσι, μειώνεται ο όγκος του περιεχομένου που έχει να διαχειριστεί η πλατφόρμα, αυξάνοντας παράλληλα την αποτελεσματικότητά της. Το «καθαρό» πλέον κείμενο μετατρέπεται σε διάνυσμα ακολουθώντας την λογική της «σακούλας των λέξεων». Λαμβάνει δηλαδή μορφή αριθμητικής αναπαράστασης σχετικής με την συχνότητα εμφάνισης των εναπομεινάντων χρήσιμων λέξεων.

Σημειώνεται πως για την ερευνητική περίπτωση της διατριβής ενδιαφέρουν μόνο οι λέξεις που περικλείουν πολιτικό περιεχόμενο, συνεπώς μόνο αυτές χρειάζεται να μετατρέπονται σε διάνυσμα. Για το λόγο αυτό επιλέγεται ως προσέγγιση η εξόρυξης πληροφορίας από κείμενο βάσει λεξικού (lexicon based text-mining).

Σε κάθε εφαρμογή εξατομίκευσης για την παραγωγή συστάσεων αναγκαίος είναι ο ορισμός μίας μετρικής συνάφειας μεταξύ των προφίλ (χρηστών και περιεχομένου) που είθισται να είναι η απόσταση στον χώρο. Στην δική μας περίπτωση αυτός ο χώρος, πάνω στον οποίο συγκρίνονται όλα τα προφίλ, χρηστών και πολιτικών κειμένων, είναι ο πολιτικός χώρος.

Συνοψίζοντας, λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω δεδομένα, το Α' Μέρος καταλήγει στην προσέγγιση εξατομίκευσης που θεωρείται καταλληλότερη για την αντιστοίχιση χρήστη και περιεχομένου: Φιλτράρισμα Βάσει Περιεχομένου (Content Based Filtering) ως προς τον χρήστη (δημιουργία προφίλ βάσει του τι κάνει αποκλειστικά ο ίδιος) με παράλληλη χρήση εξόρυξης γνώσης από κείμενο βάσει λεξικού (lexicon based text-mining) ως προς τα κείμενα.

Το **Β' Μέρος** προσφέρει το θεωρητικό υπόβαθρο για την τοποθέτηση χρήστη και περιεχομένου στον πολιτικό χώρο. Ένα πολιτικό προφίλ αντιστοιχεί σε μία πολιτική στάση και μία πολιτική στάση αντιστοιχεί σε αυτό που είθισται να αποκαλείται πολιτική θέση.

Ο πολιτικός χώρος ορίζεται ως καταρχήν αποδοχή του παραδοσιακού άξονα πολιτικού φάσματος Αριστεράς - Δεξιάς που έρχεται ως σχήμα από την Γαλλική Επανάσταση και θεωρείται αποδεκτό στα πολιτικά συστήματα των δυτικών κοινωνιών, ενώ αναδεικνύεται η διαχρονική αξία του για την κατανόηση της πολιτικής ζωής.

Μέσα από τις θεωρήσεις που παρουσιάζονται, καταγράφονται οι σημαντικές ιδεολογικές αποκλίσεις των δύο κυρίαρχων θέσεων, Αριστεράς και Δεξιάς. Από τις δύο αυτές θέσεις προκύπτει και η ενδιάμεση θέση του Κέντρου, οι έννοιες των μετριοπαθών θέσεων πέριξ του Κέντρου, Κεντροαριστεράς και Κεντροδεξιάς, καθώς και των ακραίων θέσεων της Άκρας Αριστεράς και Άκρας Δεξιάς. Στην συνέχεια, παρουσιάζεται αναλυτικά μέσα από βιβλιογραφική επισκόπηση το ιδεολογικό περιεχόμενο των επτά κυρίων πολιτικών θέσεων που εντοπίζονται από την ενδελεχή μελέτη της πολιτικής θεωρίας πάνω στον άξονα του πολιτικού φάσματος.

Από τα στοιχεία αυτά αφενός εξάγονται τα ζητήματα που σχετίζονται με την πολιτική στάση αφετέρου προσφέρεται η πρώτη ύλη για την δημιουργία του Πολιτικού Λεξικού.

Αξιοποιώντας τα παραπάνω δεδομένα, το **Γ' Μέρος** επικεντρώνεται στη σύνθεση του προτεινόμενου από την έρευνα Μοντέλου Πολιτικού Προφίλ. Από τις θεωρήσεις που παρουσιάστηκαν στο Β' Μέρος επιλέγονται ορισμένες παράμετροι ως καθοριστικές της πολιτικής στάσης. Ορίζονται τρεις κύριες θεματικές κατηγορίες, όπως προέκυψαν από την θεωρία (Οικονομική Λειτουργία, Κοινωνική Αντίληψη, Διεθνή Ζητήματα), οι οποίες αναλύονται σε επιμέρους ζητήματα που τις αποσαφηνίζουν. Έτσι δημιουργείται το Μοντέλο του Πολιτικού Προφίλ.

Ως προς τον τρόπο που το Πολιτικό Προφίλ εγγράφεται στον πολιτικό χώρο, η λογική του μονοδιάστατου γραμμικού άξονα Αριστεράς - Δεξιάς διευρύνεται και προτείνεται η υιοθέτηση ενός τρισδιάστατου πολιτικού χώρου. Κάθε διάσταση βασίζεται στη λογική του άξονα Αριστεράς - Δεξιάς και αντιστοιχεί σε μία εκ των τριών κύριων θεματικών κατηγοριών του Μοντέλου του Πολιτικού Προφίλ. Χρήστης και περιεχόμενο θα πρέπει να λαμβάνουν για κάθε διάσταση τιμή. Ο τρισδιάστατος πολιτικός χώρος θα δίνει την δυνατότητα περισσότερης λεπτομερούς και ακριβούς αποτύπωσης του Πολιτικού Προφίλ, αφού οι μεταβολές που τυχόν συντελούνται στις πολιτικές πεποιθήσεις του χρήστη θα μπορούν να

γίνονται κατανοητές ανά θεματική κατηγορία, δηλαδή το σύστημα εξατομίκευσης θα μπορεί να βλέπει από που ακριβώς προέρχεται η πολιτική του μετακίνηση. Την ίδια στιγμή, θα καθίσταται εφικτή η αντιπαραβολή των προφίλ μόνο ως προς τις κοινές τους διαστάσεις, πχ. αν για έναν χρήστη έχουμε τιμές και για τις τρεις διαστάσεις ενώ για ένα κείμενο μόνο για την μία, θα συγκρίνονται μόνο ως προς την κοινή τους.

Συνεπώς, το Μοντέλο του Πολιτικού Προφίλ θα αποτυπώνει τα προφίλ χρηστών και κειμένων ως σημεία στον τρισδιάστατο πολιτικό χώρο. Ως μέθοδος εύρεσης της μεταξύ τους συνάφειας επιλέγεται η Ευκλείδεια απόσταση, σύμφωνα με την οποία σημεία που τοποθετούνται κοντά στον χώρο εμφανίζουν ομοιότητα και σημεία που απέχουν είναι ανόμοια. Βάσει αυτής της λογικής δημιουργείται αλγόριθμος επιλογής προτάσεων (κοντινών και μακρινών) προς τον χρήστη που στηρίζεται στον εξής συλλογισμό: Περιεχόμενο με απόσταση που αναλογεί σε μισή πολιτική θέση είναι πολύ κοντινό, περιεχόμενο με απόσταση που αναλογεί σε μία πολιτική θέση είναι σχετικά κοντινό και ό,τι βρίσκεται εκτός αυτού του εύρους θεωρείται μακρινό.

Στην συνέχεια, γίνεται λόγος για τα εργαλεία με τα οποία μπορούμε να γνωρίσουμε τον χρήστη και το περιεχόμενο και κατ' επέκτασιν να τους αποδώσουμε τιμές στον πολιτικό χώρο. Ιδανικά για να έχουμε πλήρη εικόνα του χρήστη θα έπρεπε να γνωρίζουμε τις απόψεις του πάνω σε όλες τις ενότητες του Μοντέλου του Πολιτικού προφίλ. Συνεπώς κάθε ενότητα του Μοντέλου και κάθε μία εκ των επτά θέσεων της χρειάζεται να αντιστοιχηθεί με το σωστό πολιτικό περιεχόμενο. Για τον λόγο αυτό δημιουργείται ο αναλυτικός Πίνακας Πολιτικών Θέσεων που παρουσιάζεται στο Παράρτημα, όπου για κάθε ζήτημα και θέση αντιστοιχεί μία πολιτική πεποίθηση (statement). Θα έπρεπε επομένως να ζητήσουμε από τον χρήστη τη δήλωσή του αν συμφωνεί ή διαφωνεί για κάθε μία.

Επειδή όμως το εγχείρημα αυτό θα καθίστατο χρονοβόρο και απωθητικό για τον χρήστη, ζητούμενο είναι αυτό να γίνεται άρρητα. Έτσι, η πολιτική ιδεολογία αναζητείται κωδικοποιημένη στον λόγο του περιεχομένου με το οποίο ο χρήστης αλληλεπιδρά, καθώς κρίνεται ότι εντός των πολιτικών κειμένων υπάρχουν ενδεικτικά σημεία για την πολιτική τους τοποθέτηση. Έχοντας ως βάση τον Πίνακα Πολιτικών Θέσεων και την λεπτομερή καταγραφή της πολιτικής θεωρίας δημιουργείται το Πολιτικό Λεξικό, επτά ενοτήτων (όσες και οι πολιτικές θέσεις) και 3.500 συνολικά λέξεων-κλειδιών. Ως λέξεις-κλειδιά ορίζονται λέξεις ή φράσεις αποτελούμενες από έναν έως τρεις όρους, που θεωρείται ότι φέρουν συμπυκνωμένο ιδεολογικό φορτίο.

Στο τέλος του Γ' Μέρους μέσα από παραδείγματα πραγματικών πολιτικών κειμένων που παρατίθενται αποδεικνύεται ότι όντως ένα πολιτικό κείμενο μπορεί βάσει Πολιτικού Λεξικού μπορεί να τοποθετείται με επιτυχία στον πολιτικό χώρο.

Το **Δ' Μέρος** παρουσιάζει πώς η διεργασία τοποθέτησης ενός πολιτικού κειμένου στον πολιτικό χώρο μπορεί να γίνεται αυτόματα μέσω των τεχνικών του text-mining και πώς αυτό μπορεί να είναι η βάση ενός επιτυχούς συστήματος εξατομίκευσης.

Για το λόγο αυτό δημιουργείται ένα περιβάλλον προσομοίωσης στη γλώσσα προγραμματισμού Python, το οποίο τροφοδοτείται από δείγμα 3.000 ελληνικών πολιτικών κειμένων από τους επίσημους ιστοχώρους των κομμάτων από το 2012 έως τον Ιανουάριο του 2018.

Το περιβάλλον προσομοίωσης εκτελεί τα βήματα της Προ-επεξεργασίας του text-mining, απογυμνώνοντας τα κείμενα από τα περιττά στοιχεία. Για την πειραματική απόδειξη ότι είναι εφικτή η επιτυχής αυτόματη τοποθέτηση ενός κειμένου βάσει Πολιτικού Λεξικού στον πολιτικό χώρο, το λεξικό απλουστεύεται και αναζητείται για κάθε θέση ως ενιαίο (δεν διαχωρίζονται δηλαδή οι λέξεις-κλειδιά στις τρεις θεματικές κατηγορίες) και τα κείμενα τοποθετούνται στον μονοδιάστατο άξονα Αριστεράς - Δεξιάς. Ως αρχικό μέτρο αξιολόγησης τίθεται τα κείμενα να ταξινομηθούν στην πολιτική θέση αυτοπροσδιορισμού του κόμματος από όπου προέρχονται ή σε μία γειτονική. Ταυτόχρονα προτείνεται μέθοδος επίλυσης του προβλήματος της ισοβάθμησης εντός ενός κειμένου δύο ή παραπάνω θέσεων ως προς τις ευρεθείσες λέξεις-κλειδιά, συνυπολογίζοντας και τις διπλανές τους. Επίσης, ερμηνεύεται η περίπτωση των «ουδετέρων» κειμένων, δηλαδή των κειμένων που δεν φέρουν κανένα στοιχείο του Πολιτικού Λεξικού. Πρόκειται για κείμενα που είτε όντως δεν φέρουν πολιτικό περιεχόμενο είτε είναι εξαιρετικά μικρής έκτασης είτε το Πολιτικό Λεξικό δεν επαρκεί για να τα ταξινομήσει.

Στη συνέχεια για την περαιτέρω βελτίωση της αποτελεσματικότητας της πλατφόρμας επιλέγονται από το Πολιτικό Λεξικό, για κάθε μία εκ των επτά πολιτικών θέσεων, ορισμένες λέξεις - κλειδιά βαρύτητας. Οι λέξεις αυτές έχουν αναδειχθεί από την πολιτική θεωρία ως αντιπροσωπευτικές του ιδεολογικού περιεχομένου μίας συγκεκριμένης θέσης - συνεπώς δεν αφορούν ούτε στις συγγενείς, πλαϊνές θέσεις. Λαμβάνουν συντελεστή 3 έναντι των κοινών λέξεων - κλειδιών που φέρουν συντελεστή 1. Εκτελώντας πείραμα με λέξεις - κλειδιά βαρύτητας σε μέρος του δείγματος προκύπτουν αρκετά βελτιωμένα αποτελέσματα.

Στις πειραματικές εφαρμογές που εκτελούνται το περιβάλλον προσομοίωσης για την πλειοψηφία των περιπτώσεων που παρουσιάστηκαν πέτυχε να φέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα, τοποθετώντας την πλειοψηφία των κειμένων στην θέση αυτοπροσδιορισμού των κομμάτων ή σε διπλανή, γεγονός που ενδέχεται να σηματοδοτεί ιδεολογική μετακίνηση. Ωστόσο, αν για ένα κόμμα σε ειδικές περιπτώσεις και όχι κατά κανόνα εμφανίζονται αποκλίσεις, αυτό δεν σημαίνει αυτομάτως αποτυχία της πλατφόρμας, αλλά μπορεί να οφείλεται σε ιδεολογική ασυνέπεια.

Παράλληλα, καθώς στο δείγμα είχαν τοποθετηθεί θεματικές ετικέτες όπως π.χ. «Οικονομία», «Μακεδονικό» ή ονόματα πολιτικών αρχηγών, πραγματοποιήθηκαν ειδικότερα πειράματα σχετικά με την διαχρονική πορεία του λόγου ενός κόμματος, την ιδεολογική απόκλιση στον λόγο των πολιτικών αρχηγών, την τοποθέτηση των κομμάτων όσον αφορά ένα κεντρικό ζήτημα ιδεολογικής κατεύθυνσης ή ένα μείζον ζήτημα επικαιρότητας. Από τα πειράματα αυτά απεδείχθη ότι η πλατφόρμα μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τους πολιτικούς εκφραστές ώστε να επιβεβαιώνουν την συνέπεια του λόγου τους στον χρόνο ή να τον προσαρμόζουν κατάλληλα προκειμένου να διευρύνουν την επιρροή τους σε ακροατήριο διπλανών πολιτικών χώρων. Την ίδια στιγμή, η πλατφόρμα είναι ένα χρήσιμο εργαλείο στατιστικής παρατήρησης για τους πολιτικούς αναλυτές που θέλουν να μελετήσουν την τοποθέτηση των πολιτικών εκφραστών διαχρονικά ή ως προς ένα συγκεκριμένο ζήτημα επικαιρότητας.

Η αυτόματη τοποθέτηση των πολιτικών κειμένων στον χώρο είναι η πρώτη ύλη για την επίτευξη Εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας στο περιβάλλον των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης. Ειπώθηκε ότι η εξατομίκευση αφορά δύο μέρη: α) τον χρήστη και β) το πολιτικό περιεχόμενο με την μορφή κειμένου. Από τη μία πλευρά, η διατριβή αποδεικνύει ότι η αυτόματη εύρεση της θέσης ενός πολιτικού κειμένου επιτυγχάνεται μέσω του Πολιτικού Λεξικού και των τεχνικών του text mining. Από την άλλη πλευρά, η σύνθεση του πολιτικού προφίλ του χρήστη και η τοποθέτησή του στον πολιτικό χώρο επιτυγχάνεται παρακολουθώντας το περιεχόμενο με το οποίο αλληλεπιδρά (διαβάζει, αναδημοσιεύει, επιδοκιμάζει, σχολιάζει και με ποιο λεξιλόγιο). Το πολιτικό προφίλ είναι δυναμικό, εξελίσσεται δηλαδή διαρκώς, όσο ο χρήστης τροφοδοτεί την πλατφόρμα με νέα στοιχεία. Συνεπώς, η πλατφόρμα θα μπορεί να παρακολουθεί τις τυχόν πολιτικές του μετακινήσεις και να αναπροσαρμόζει τις προτάσεις της.

Επιδίωξη της προτεινόμενης πλατφόρμας είναι να υπερβεί την ήδη υπάρχουσα μορφή παρουσίασης του περιεχομένου εντός ενός Μέσου Κοινωνικής Δικτύωσης που βασίζεται

στον κύκλο των επαφών του χρήστη και να επιτύχει μία νέα μορφή εξατομίκευσης που επικεντρώνεται στην πολιτική συνάφεια. Ζητούμενο είναι επομένως να μπορεί να εντοπίζει, να τοποθετεί στον πολιτικό χώρο και να προτείνει κάθε πολιτικό κείμενο που κυκλοφορεί στο περιβάλλον ενός κοινωνικού δικτύου. Ως δύναμι αξιοποιήσιμο από την πλατφόρμα πολιτικό κείμενο θεωρείται κάθε κείμενο που φέρει διακριτά στοιχεία του Πολιτικού Λεξικού. Παρατέθηκαν μάλιστα παραδείγματα για το πώς μορφές κειμένων που συναντώνται τακτικά στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (π.χ. κείμενα πολιτικής ειδησεογραφίας ή άρθρα γνώμης) μπορούν με βάση το Μοντέλο του Πολιτικού Προφίλ να τοποθετηθούν στον πολιτικό χώρο. Σημειώθηκε ότι η προτεινόμενη μορφή εξατομίκευσης μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά σε περιβάλλοντα Κοινωνικής Δικτύωσης που ενθαρρύνουν τη δημοσίευση ολοκληρωμένων κειμένων (με υπόδειγμα το Medium) και υπό προϋποθέσεις να προσαρμοστεί μελλοντικά και στα κλασσικά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης.

Τέλος, επισημαίνονται τυχόν αδυναμίες της πλατφόρμας που καλούν σε περαιτέρω ενδυνάμωση του Πολιτικού Λεξικού σε ένα επόμενο ερευνητικό στάδιο.

Συνοψίζοντας, κρίνεται ότι το προτεινόμενο σύστημα Εξατομικευμένης Πολιτικής Επικοινωνίας έχει να εισφέρει οφέλη τόσο στον χρήστη όσο και στους πολιτικούς εκφραστές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adomavicius & Tuzhilin (1999), "User Profiling in Personalization Applications through Rule Discovery and Validation", *KDD '99 Proceedings of the fifth ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining*, ACM, New York, USA, σελ. 377-381.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://dl.acm.org/citation.cfm?id=312287>
(Πρόσβαση: 1 Μαΐου 2015)
- Αλεξάκης Μανώλης, 2001, «Κεντροδεξιά ιδεολογία και Νέα Δημοκρατία: Η πρόκληση και οι προοπτικές της συντηρητικής παράταξης», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τεύχος 17, 103-139.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/15196>
(Πρόσβαση: 21 Ιουνίου 2018)
- Ανδριανόπουλος Α. (2007), «Τι είναι ο νεοφιλελευθερισμός»
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://www.andrianopoulos.gr/2007/10/blog-post_95.html
(Πρόσβαση: 22 Ιουνίου 2018)
- Anstead N. & Chadwick A. (2009), "Parties, election campaigning, and the internet. Toward a comparative institutional approach", στο Chadwick A. & Howard P. (ed.), *Routledge Handbook of Internet Politics* (56-71). Oxon & New York, Routledge.
- Antunes Rui (2010), "Theoretical models of voting behaviour", *Exedra journal*. [Online], N° 4, p. 145 - 170.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://www.exedrajournal.com/docs/N4/10C_Rui-Antunes_pp_145-170.pdf
(Πρόσβαση 26 Ιουλίου 2014)
- Βάνδωρος Σωτήρης (2015), «Εισαγωγή στις πολιτικές ιδεολογίες», Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4733/4/00_master%20document_%CE%95%CE%99%CE%A3.%CE%A0%CE%9F%CE%9B.%CE%99%CE%94%CE%95%CE%9F%CE%9B_%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F.pdf
- Barbier G. & Liu H. (2011), "Data mining in social media", In *"Social network data analytics"* (σελ. 327-352), Springer, USA.
- Βενιζέλος Ε. (2006), «Δύο λέξεις. Αριστερά δεξιά στην εποχή μας;», Πόλις, Αθήνα.
- Bennett L. (2012), "The personalization of Politics: Political Identity, Social Media, and Changing Patterns of Participation", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 644, no. 1, σελ. 20-39.

- Blumer J. (2011), "Foreword: In Praise of Holistic Empiricism", στο Chadwick A. & Howard P. (ed.), *Routledge Handbook of Internet Politics* (ix-xii). Oxon & New York, Routledge.
- Brants Kees & Voltmer Katrin (2011), "Political Communication in Postmodern Democracy. Challenging the Primacy of Politics", Chippenham & Eastbourne, Great Britain, Palgrave Macmillan.
- Brown Garrett, McLean Iain & McMillan Alistair (2018), "Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations", Oxford University Press, Oxford.
- Brundidge J. & Rice R. (2009), "Political engagement online. Do the information rich get richer and the like-minded more similar?", στο Chadwick A. & Howard P. (ed.), *Routledge Handbook of Internet Politics* (144-156). Oxon & New York, Routledge.
- Γούναρης Α. (2014), «Αποθήκες Δεδομένων και Εξόρυξη Δεδομένων», Ενότητα 2: Επεξεργασία Δεδομένων.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php/OCRS182/Παρουσιάσεις/ΕΝΟΤΗΤΑ_02.pdf
(Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2018)
- Castles F. G. & Mair P. (1984), "Left-Right Political Scales: Some 'Expert' Judgements", *European Journal of Political Research*, vol. 12, issue 1, σελ. 73-88.
- Chapman R. (2014), "Communicating Politics Online", Palgrave Macmillan, USA.
- Commonlounge, "TF-IDF: Vector representation of Text", Part of course: Learn Natural Language Processing: From Beginner to Expert.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.commonlounge.com/discussion/99e86c9c15bb4d23a30b111b23e7b7b1#>
(Πρόσβαση: 2 Φεβρουαρίου 2019)
- Davis R., Baumgartner J., Francia P., Morris J. (2009), "The internet in U.S. election campaigns", στο Chadwick A. & Howard P. (ed.), *Routledge Handbook of Internet Politics* (13-24). Oxon & New York, Routledge.
- Δεμερτζής Ν. (2002), «Πολιτική Επικοινωνία. Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο», Αθήνα, Παπαζήση.
- Δήλωση Αρχών της Διεθνούς Δημοκρατικής Ένωσης (Declaration of Principles, London 1983)
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.idu.org/about/principles-statutes/>
(Πρόσβαση: 21 Ιουνίου 2018)
- Dreyfus, H. (2003), «Το διαδίκτυο», Αθήνα, Κριτική.
- Driver S. & Martell L. (2000), "Left, Right and the third way", *Policy & Politics*, Vol. 28 (no.2), p. 147-161, The Policy Press.

- Edic M. (2019), “Is Medium a Social Media Platform?”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://medium.com/@martinedic/is-medium-a-social-media-platform-e1d72872dbed>
(Πρόσβαση: 11 Ιανουαρίου 2020)
- Edsall T. (2012), “Let the Nanotargeting Begin”, The New York Times.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://campaignstops.blogs.nytimes.com/2012/04/15/let-the-nanotargeting-begin>
(Πρόσβαση: 8 Ιουλίου 2018)
- Ειρηνάκη Μαγδαληνή (2006), «Καινοτομικές Προσεγγίσεις για Εξατομίκευση στον Παγκόσμιο Ιστό», Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Πληροφορικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/17719>
(Πρόσβαση: 8 Ιουλίου 2018)
- Eirinaki M. & Vazirgiannis M. (2003), “Web Mining for Web Personalization”, *ACM Transactions on Internet Technology*, vol. 3, no. 1, σελ. 1-27. New York, USA.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://dl.acm.org/citation.cfm?id=643478>
(Πρόσβαση: 8 Μαΐου 2015)
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2018), «Έρευνα χρήσης τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνία από νοικοκυριά και άτομα: Έτος 2018».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.statistics.gr/documents/20181/d9b4517a-bbad-4c62-a4d9-f8d84a30a9e7>
(Πρόσβαση: 25 Φεβρουαρίου 2019)
- Encyclopaedia Britannica, Λήμμα “Left” (από τους συντάκτες).
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.britannica.com/topic/left>
(Πρόσβαση: 23 Φεβρουαρίου 2018)
- Encyclopaedia Britannica, Λήμμα “Third way” (συγγραφέας: Hay C.).
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.britannica.com/topic/third-way>
(Πρόσβαση: 3 Απριλίου 2018)
- Eurostat, “Digital economy and society statistics - households and individuals”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals
(Πρόσβαση: 1 Ιουλίου 2018)

- Eurostat (2017), “Are you using social networks?”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170713-1>
(Πρόσβαση: 25 Φεβρουαρίου 2019)
- Fox J. (2017), “Regex tutorial-A quick cheatsheet by examples”, Factory Mind.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://medium.com/factory-mind/regex-tutorial-a-simple-cheatsheet-by-examples-649dc1c3f285>
(Πρόσβαση: 29 Ιανουαρίου 2019)
- Gainous J. & Wagner K. (2014), “Tweeting to Power: The Social Media Revolution in American politics”, Oxford University Press, USA.
- Germanakos, Tsianos, Lekkas, Mourlas (2008A), “Realizing Comprehensive User Profile as the Core Element of Adaptive and Personalized Communication Environments and Systems”, *The Computer Journal, Special Issue on Profiling Expertise and Behaviour*, Oxford University Press.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://comjnl.oxfordjournals.org/content/52/7/749.full.pdf+html>
(Πρόσβαση: 1 Μαΐου 2015)
- Giansante G. (2015), *Online Political Communication - How to Use the Web to Build Consensus and Boost Participation*, Springer.
- Giddens Anthony (1998), “The Third Way”, Polity Press, Ηνωμένο Βασίλειο.
- Góralewicz Bartosz (2018), “The TF*IDF Algorithm Explained”, Elephate.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.elephate.com/blog/what-is-tf-idf>
(Πρόσβαση: 5 Φεβρουαρίου 2019)
- Henn Ph., Jandura O. & Vowe G. (2016), “The Traditional Paradigm of Political Communication Research Reconstructed”, στο Vowe G. & Henn Ph. (ed.), *Political Communication in the Online World - Theoretical Approaches and Research Designs*, Routledge, New York.
- Heywood A. (2006), «Εισαγωγή στην Πολιτική» (απόδοση της αναθεωρημένης έκδοσης του 2002), Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.scribd.com/document/258302136/ANDREW-HEYWOOD-%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%91%CE%93%CE%A9%CE%93%CE%97-%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9D-%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-pdf>
- Investopedia, Λήμμα “Neoliberalism”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.investopedia.com/terms/n/neoliberalism.asp>
(Πρόσβαση: 22 Ιουνίου 2018)

- Investopedia, Λήμμα “Social Media”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.investopedia.com/terms/s/social-media.asp>
(Πρόσβαση: 23 Ιουνίου 2018)
- Irfan R., King C., Grages D. et al. (2015), “A survey on text mining in social networks”, *The Knowledge Engineering Review*, vol. 30:2, 157-170, Cambridge University Press.
- Jupyter Notebook, Ενότητα “The Jupyter Notebook” από αρχική σελίδα.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://jupyter.org>
(Πρόσβαση: 8 Φεβρουαρίου 2019)
- Καθημερινή, Δημοσίευμα: «Αυθεντική Κεντροδεξιά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.kathimerini.gr/844734/opinion/epikairothta/politikh/ay8entikh-kentrode3ia>
(Πρόσβαση: 2 Ιουλίου 2018)
- Kaplan A. & Haenlein M. (2010), “Users of the world unite! The challenges and opportunities of Social Media”, *Business Horizons*, vol. 53, issue 1, σελ. 59-68.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0007681309001232>
(Πρόσβαση: 30 Μαΐου 2015)
- Karpf D. (2016), *Analytic activism: digital listening and the new political strategy*, Oxford University Press, New York.
- Katz J., Barris M. & Jain A. (2013), “The Social Media President: Barack Obama and the Politics of Digital Engagement”, Palgrave Macmillan, New York, USA.
- Kenski, K., Jamieson, K. H. (ed.) (2017), “The Oxford Handbook of Political Communication”, Oxford University Press, New York.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://books.google.gr/books?id=DPUtDwAAQBAJ&pg=PA4&lpg=PA4&dq=political+communication+definition&source=bl&ots=X5p3hwuvm8&sig=mkXu6IXO33k0TfKeQ6qsDjpFuJA&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwjgk-YjOrbAhUEXSwKHUY5AxE4FBD0AQqvMAU#v=onepage&q=political%20communication%20definition&f=false>
(Πρόσβαση: 8 Αυγούστου 2018)
- Κύρκος, Ε. (2015). Ανάλυση Συστάδων. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Κύρκος, Ε. 2015. Επιχειρηματική ευφυΐα και εξόρυξη δεδομένων. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 11.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://hdl.handle.net/11419/1238>
(Πρόσβαση: 2 Νοεμβρίου 2018)
- LaKesha N. Anderson (2014), “Social Media Noise”, στο Harvey K. (ed.), *Encyclopedia of Social Media and Politics*, vol. 3 (1166-1167), Sage.

- Lax St. (2004), “The Internet and Democracy”, στο Gauntlett D. & Horsley R. (ed.), *Web Studies* (217-229). London, Arnold.
- Leishman St. (2012), “Direct Marketing and Nanotargeting”, MIT Social Media Hub. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://socialmediahub.mit.edu/blog/direct-marketing-and-nanotargeting> (Πρόσβαση: 15 Αυγούστου 2018)
- Lua A. (2018), “How the Twitter Timeline Works (and 6 Simple Tactics to Increase Your Reach)”, Buffer Marketing Library. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://buffer.com/library/twitter-timeline-algorithm> (Πρόσβαση: 9 Δεκεμβρίου 2019)
- Lua A. (2017), “Decoding the Facebook Algorithm: A Fully Up-to-Date List of the Algorithm Factors and Changes”, Buffer Marketing Library. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://buffer.com/library/facebook-news-feed-algorithm> (Πρόσβαση: 11 Δεκεμβρίου 2019)
- Manning J. (2014), “Social Media, Definition and Classes of”, στο Harvey K. (ed.), *Encyclopedia of Social Media and Politics*, vol. 3 (1158-1161), Sage.
- Marcel St. & Witkowski D. (2005 [2003]), «Η διάκριση Αριστερά / Δεξιά» (τίτλος πρωτοτύπου: *Il faut sauver le clivage gauche - droite*), στο Duhamel O. & Mechet Ph. (ed.) “*L'état de l'opinion 2003*”, (95-122), SOFRES, Paris, Le Seuil.
Μτφ. Βερναρδάκη Χ. (2005), «*Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2004*», Αθήνα, Σαββάλας. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.vernardakis.gr/uplmed/16_aristera.pdf (Πρόσβαση: 29 Ιουλίου 2015)
- March L. (2008), “Contemporary Far Left Parties in Europe - From Marxism to the Mainstream?”, Friedrich Ebert Foundation, Berlin. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05818.pdf> (Πρόσβαση: 22 Σεπτεμβρίου 2017)
- Μαρκέλλου Π. (2005), «Τεχνικές και Συστήματα Διαχείρισης Γνώσης στο Διαδίκτυο», Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Πατρών. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/18109#page/1/mode/2up> (Πρόσβαση: 2 Ιουλίου 2018)
- Μαρξ Κ., Έγκελς Φ. (1997), «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», Εκδόσεις Ερατώ, Αθήνα.

- Μαυρογορδάτος Γ. (2001), «Αριστερά και Δεξιά. Η γένεση μιας διάκρισης», *Ε Ιστορικά*, τχ. 91 (Γαλλική Επανάσταση), σελ. 36-41.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[www.academia.edu/2582910/Αριστερά και Δεξιά Η γένεση μιας διάκρισης](http://www.academia.edu/2582910/Αριστερά_και_Δεξιά_Η_γένεση_μιας_διάκρισης)
(Πρόσβαση: 26 Νοεμβρίου 2014)
- McDonald M., Mendes S., Kim M. (2007), "Cross-temporal and cross-national comparisons of party left-right positions", *Electoral Studies*, vol. 26, issue 1, σελ. 62-75.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379406000370
- Merriam-Webster, Λήμμα "social media".
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media>
(Πρόσβαση: 23 Ιουνίου 2018)
- Merriam-Webster, Λήμμα "syncretism".
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/syncretism>
(Πρόσβαση: 14 Αυγούστου 2019)
- Metaxas P. & Mustafaraj E. (2012), "Social Media and the Elections", *Science*, 338 (6106), 472-473.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://cs.wellesley.edu/~pmetaxas/Research/SCIENCE_PREPRINT.pdf
(Πρόσβαση: 8 Ιουλίου 2018)
- Michelat, G. (1993), "In search of left and right" στο Boy D. & Mayer N. (Eds.), *The French voter decides* (σελ. 65-90). Ann Arbor, University of Michigan Press.
- Mobasher B. (2004), "Automatic Personalization Based on Web Usage Mining", Dept. of Computer Science, DePaul University, Chicago, IL.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://dmr.cs.umn.edu/Papers/P2000_10.pdf
(Πρόσβαση: 1 Μαΐου 2015)
- Μοσχονάς Γεράσιμος (2013), «Η Ριζοσπαστική Αριστερά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMB215/2.pdf>
(Πρόσβαση: 22 Φεβρουαρίου 2018)
- Μουζέλης Ν. (2002), «Κεντροαριστερά και παγκοσμιοποίηση», *Το Βήμα*, 28/4/2002.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=142147>
(Πρόσβαση: 18 Ιανουαρίου 2016)

- Μουρλάς Κ. & Γερμανάκος Π. (2009), Παρουσίαση βιβλίου “Intelligent User Interfaces: Adaptation and Personalization Systems and Technologies”, Κύκλος διαλέξεων «Ημέρες Ευχρηστίας και Προσβασιμότητας 2009. Σχεδιάζοντας για ένα βιώσιμο κόσμο». Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://usability.ntlab.gr/2009/gr/lectures/> (Πρόσβαση: 8 Μαΐου 2015)
- Μπαξεβάνης Χ. (2016), «Το σύγχρονο Κέντρο και η στρατηγική του “προοδευτικού πραγματισμού”», *ε-κύκλος - Ιδέες για την εθνική ανασυγκρότηση*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://ekyklos.gr/sb/116-to-sygxrono-kentro-kai-i-stratigiki-tou-proodeftikoy-pragmatismoy.html> (Πρόσβαση: 21 Φεβρουαρίου 2016).
- Μπόμπιο Ν. (2013), «Δεξιά και Αριστερά», Πόλις, Αθήνα.
- Mudde C. (1995), "Right-Wing Extremism Analyzed: A Comparative Analysis of the Ideologies of Three Alleged Right-Wing Extremist Parties (NPD, NDP, CP'86)", *European Journal of Political Research*, vol. 27/2, σελ. 203-224. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=cas_mudde (Πρόσβαση: 17 Οκτωβρίου 2015).
- Mulvenna M., Anand S. and Buchner, A. (2000), “Personalisation on the Net using Web Mining”, *Communication of the ACM*, vol. 43, no. 8, σελ. 123-125. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/220423371_Personalization_on_the_Net_using_Web_mining_Introduction (Πρόσβαση: 2 Ιουλίου 2018)
- Navarria G. (2019), “The Networked Citizen - Power, Politics, and Resistance in the Internet Age”, Palgrave Macmillan.
- Nicholson C. (2019), “A Beginner's Guide to Bag of Words & TF-IDF”. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://skymind.com/wiki/bagofwords-tf-idf> (Πρόσβαση: 13 Αυγούστου 2019)
- Nielsen R. (2012), “Ground Wars. Personalized Communication in Political Campaigns”, Princeton University Press.
- Norris P. (2004), “Political Communications”, *Encyclopedia of the Social Sciences*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://sites.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/Political%20Communications%20encyclopedia2.pdf> (Πρόσβαση: 8 Αυγούστου 2018)

- Ojeda T. et. Al (2018), “Chapter 4. Text Vectorization and Transformation Pipelines”, από βιβλίο “Applied Text Analysis with Python”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.oreilly.com/library/view/applied-text-analysis/9781491963036/ch04.html>
(Πρόσβαση: 11 Φεβρουαρίου 2019)
- Παστιάδης Γ. (2009), «Ιδεολογική αυτοτοποθέτηση Αριστερά - Δεξιά: Διερευνώντας με ποσοτικές μεθόδους το νέο κοινωνικό τοπίο», *Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση*, τχ. 109.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1089&Itemid=29
(Πρόσβαση: 15 Φεβρουαρίου 2015)
- Pearce M. (2014), “Key Function Words in a Corpus of UK Election Manifestos”. *Linguistik Online*, 65 (3). σελ. 23-44, University of Sunderland, UK.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://sure.sunderland.ac.uk/id/eprint/5179/1/Pearce2014%5B1%5D.pdf>
(Πρόσβαση: 15 Ιουνίου 2016)
- Perkowitz M. & Etzioni O. (2000), “Towards Adaptive Web Sites: Conceptual Framework and Case Studies”, *Artificial Intelligence*, vol. 118, issues 1-2, σελ. 245-275.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0004370299000983>
(Πρόσβαση: 8 Μαΐου 2015)
- Perloff R. (2014), “The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age”, Routledge, New York.
- Philosophy Terms, Λήμμα “Syncretism”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://philosophyterms.com/syncretism>
(Πρόσβαση: 14 Αυγούστου 2019)
- Public Issue (2016), «Social Media: Η διείσδυση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στην Ελλάδα», *Greek Social Issues 12-2016*.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://www.publicissue.gr/wp-content/uploads/2016/03/GSI2016002_social-media.pdf
(Πρόσβαση: 25 Φεβρουαρίου 2019)
- Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, Λήμμα «Συγκρητισμός».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82&dq=
(Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2015)

- Purple Cow, “Is Medium, a New Social Media and Journalism Platform, Right For You?”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://purplecowagency.com/medium-new-social-media-journalism-platform-right>
(Πρόσβαση: 11 Ιανουαρίου 2020)
- Python Software Foundation, “What is Python? Executive Summary”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.python.org/doc/essays/blurb>
(Πρόσβαση: 8 Φεβρουαρίου 2019)
- Pythonprogramminglanguage, “bag of words”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://pythonprogramminglanguage.com/bag-of-words/>
(Πρόσβαση: 8 Αυγούστου 2018)
- Rabin S. (2007), “Artificial Intelligence in Games Week 6”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://slideplayer.com/slide/8162772/>
(Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2018)
- Regular-Expressions.info, Ενότητα “Regular Expressions Quick Start”, υποενότητα “Anchors”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.regular-expressions.info/quickstart.html>
(Πρόσβαση: 29 Ιανουαρίου 2019)
- Ricke LC (2014), “Web 2.0”, στο Harvey K. (ed.), *Encyclopedia of Social Media and Politics*, vol. 3 (1370-1372), Sage.
- Schacht K. (2016), “Similarity and distance in data: Part 1”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://journocode.com/2016/03/10/similarity-and-distance-part-1>
(Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2018)
- Shubham J. (2018), “Ultimate guide to deal with Text Data (using Python) - for Data Scientists & Engineers”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.analyticsvidhya.com/blog/2018/02/the-different-methods-deal-text-data-predictive-python/>
(Πρόσβαση: 12 Ιουλίου 2018)
- Sifry M. (2014), “The big disconnect: Why the Internet hasn’t transformed politics (yet)”, OR Books, New York & London.
- Σταλίδης Α. (2018) «Συντηρητικοί χωρίς συντηρητικά», Εφημερίδα Εστία.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.antibaro.gr/article/19321>
(Πρόσβαση: 15 Μαΐου 2018)

- Statista, Info on: “Internet usage in the United States - Statistics & Facts”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.statista.com/topics/2237/internet-usage-in-the-united-states/>
(Πρόσβαση: 17 Ιανουαρίου 2020)
- TechInPink (2017), “Implementing similarity measures in python: Cosine Similarity versus Jaccard Similarity”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://techinpink.com/2017/08/04/implementing-similarity-measures-cosine-similarity-versus-jaccard-similarity/>
(Πρόσβαση: 10 Νοεμβρίου)
- Technopedia, Λήμμα “Python”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.techopedia.com/definition/3533/python>
(Πρόσβαση: 8 Φεβρουαρίου 2019)
- TechTarget (2006), “regular expression (regex)” definition.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://searchsoftwarequality.techtarget.com/definition/regular-expression>
(Πρόσβαση: 28 Ιανουαρίου 2019)
- TechTerms.com, Λήμμα “ICT”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://techterms.com/definition/ict>
(Πρόσβαση: 30 Μαΐου 2015)
- The Centrist Party, Ενότητα “What is Centrist/Centrism”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.uscentrist.org/about/party/what-is-centrist>
(Πρόσβαση: 5 Μαΐου 2018)
- The Teaching Space (2018), “Why Medium is my New Favourite Social Media Platform”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.theteachingspace.com/blog/medium>
(Πρόσβαση: 19 Ιανουαρίου 2020)
- The New York Times Magazine (2014), “The Guardian’s Alan Rusbridger: ‘It’s Essential to Be Paranoid’ ”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.nytimes.com/2014/03/09/magazine/the-guardians-alan-rusbridger-its-essential-to-be-paranoid.html>
(Πρόσβαση: 9 Δεκεμβρίου 2019)
- Trim C. (2013), “The Art of Tokenization”, Ενότητα “Language Processing”, IBM Community.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://www.ibm.com/developerworks/community/blogs/nlp/entry/tokenization?lang=en>
(Πρόσβαση: 2 Φεβρουαρίου 2019)

- Τσούκας Χαρίδημος (2018), «Ο Μάης του '68 και οι αρετές της ουτοπίας», Εφημερίδα Καθημερινή.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.kathimerini.gr/965269/opinion/epikairothta/politikh/o-mahs-toy-68-kai-oi-aretes-ths-oytopias>
(Πρόσβαση: 25 Μαΐου 2018)
- Vega T. (2012), "Online Data Helping Campaigns Customize Ads", The New York Times.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<http://www.nytimes.com/2012/02/21/us/politics/campaigns-use-microtargeting-to-attract-supporters.html?pagewanted=all&r=0>
(Πρόσβαση: 8 Ιουλίου 2018)
- Weimann G. & Brosius H. (2016), "A New Agenda for Agenda-Setting Research in the Digital Era", στο Vowe G. & Henn Ph. (ed.), *Political Communication in the Online World - Theoretical Approaches and Research Designs*, Routledge, New York.
- Wikipedia, Λήμμα «Ακροαριστερά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Ακροαριστερά>
(Πρόσβαση: 17 Οκτωβρίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα «Ακροδεξιά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Ακροδεξιά>
(Πρόσβαση: 21 Ιανουαρίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα «Απόσταση» (γεωμετρία).
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[https://el.wikipedia.org/wiki/Απόσταση_\(γεωμετρία\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Απόσταση_(γεωμετρία))
(Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα «Αριστερά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[https://el.wikipedia.org/wiki/Αριστερά_\(πολιτική\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Αριστερά_(πολιτική))
(Πρόσβαση: 18 Ιουνίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα "Blog for America".
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Blog_for_America
(Πρόσβαση: 18 Ιανουαρίου 2020)
- Wikipedia, Λήμμα "Centre-left politics".
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Centre-left_politics
(Πρόσβαση: 4 Οκτωβρίου 2015)

- Wikipedia, Λήμμα “Centre-right politics”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Centre-right_politics
(Πρόσβαση: 21 Ιουνίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα “Cosine similarity”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Cosine_similarity
(Πρόσβαση: 2 Νοεμβρίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα “Chebyshev distance”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Chebyshev_distance
(Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα «Δεξιά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[https://el.wikipedia.org/wiki/Δεξιά_\(πολιτική\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Δεξιά_(πολιτική))
(Πρόσβαση: 18 Ιουνίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα “Dot product”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Dot_product
(Πρόσβαση: 10 Νοεμβρίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα “Economics of fascism”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Economics_of_fascism
(Πρόσβαση: 30 Ιουνίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα “Far-right politics”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Far-right_politics
(Πρόσβαση: 17 Οκτωβρίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα «Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://el.wikipedia.org/wiki/Καρτεσιανό_σύστημα_συντεταγμένων
(Πρόσβαση: 22 Δεκεμβρίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα «Κεντροαριστερά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Κεντροαριστερά>
(Πρόσβαση: 22 Σεπτεμβρίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα «Κέντρο».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[https://el.wikipedia.org/wiki/Κέντρο_\(πολιτική\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Κέντρο_(πολιτική))
(Πρόσβαση: 18 Οκτωβρίου 2015)

- Wikipedia, Λήμμα «Κεντροδεξιά».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Κεντροδεξιά>
(Πρόσβαση: 21 Ιουνίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα «Κομμουνισμός».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Κομμουνισμός>
(Πρόσβαση: 12 Ιανουαρίου 2016)
- Wikipedia, Λήμμα «Κομμουνιστικό κράτος».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://el.wikipedia.org/wiki/Κομμουνιστικό_κράτος
(Πρόσβαση: 12 Ιανουαρίου 2016)
- Wikipedia, Λήμμα “Left-right politics”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Left-right_politics
(Πρόσβαση: 18 Οκτωβρίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα “Left-wing politics”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Left-wing_politics
(Πρόσβαση: 18 Ιουνίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα “Medium (website)”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[https://en.wikipedia.org/wiki/Medium_\(website\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Medium_(website))
(Πρόσβαση: 9 Δεκεμβρίου 2019)
- Wikipedia, Λήμμα «Παγκοσμιοποίηση».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Παγκοσμιοποίηση>
(Πρόσβαση: 18 Ιανουαρίου 2016)
- Wikipedia, Λήμμα “Political Spectrum”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://en.wikipedia.org/wiki/Political_spectrum.
(Πρόσβαση: 30 Νοεμβρίου 2014)
- Wikipedia, Λήμμα «Πολιτικό φάσμα».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://el.wikipedia.org/wiki/Πολιτικό_φάσμα.
(Πρόσβαση: 4 Δεκεμβρίου 2014)
- Wikipedia, Λήμμα “Python (programming language)”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
[https://en.wikipedia.org/wiki/Python_\(programming_language\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Python_(programming_language))
(Πρόσβαση: 8 Φεβρουαρίου 2019)

- Wikipedia, Λήμμα “Radical centrism”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Radical_centrism
(Πρόσβαση: 29 Φεβρουαρίου 2016)
- Wikipedia, Λήμμα “Regular expression”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Regular_expression
(Πρόσβαση: 28 Ιανουαρίου 2019)
- Wikipedia, Λήμμα “Right-wing politics”, Ενότητα “Positions”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Right-wing_politics
(Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα “Social journalism”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Social_journalism
(Πρόσβαση: 6 Ιανουαρίου 2020)
- Wikipedia, Λήμμα «Σοσιαλδημοκρατία».
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
<https://el.wikipedia.org/wiki/Σοσιαλδημοκρατία>
(Πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα “Syncretic Politics”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Syncretic_politics
(Πρόσβαση: 14 Ιουνίου 2015)
- Wikipedia, Λήμμα “Taxicab geometry”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Taxicab_geometry
(Πρόσβαση: 1 Νοεμβρίου 2018)
- Wikipedia, Λήμμα “Theatre of the Oppressed”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://en.wikipedia.org/wiki/Theatre_of_the_Oppressed
(Πρόσβαση: 17 Ιανουαρίου 2020)
- Wikipedia, Λήμμα “TNS Sofres”.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
https://fr.wikipedia.org/wiki/TNS_Sofres
(Πρόσβαση: 17 Οκτωβρίου 2015)
- Won K. (2002), “Personalization: Definition, status, and challenges ahead”. *Journal of Object Technology*, vol. 1, no. 1, σελ. 29-40.
Διαθέσιμο στη διεύθυνση:
http://www.jot.fm/issues/issue_2002_05/column3/column3.pdf
(Πρόσβαση: 1 Μαΐου 2015)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ							
	1	2	3	4	5	6	7
	Άκρα Αριστερά	Αριστερά	Κεντροαριστερά	Κέντρο	Κεντροδεξιά	Δεξιά	Άκρα Δεξιά
A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ							
1. Οικονομία							
1.1	Το κράτος ελέγχει την οικονομία.	Ισχυρή κυβερνητική παρέμβαση στην οικονομία.	Μεικτή οικονομία, με ισορροπία αγοράς και κράτους. Κρατική παρέμβαση που επιχειρεί να καταστήσει τον καπιταλισμό περισσότερο ανθρώπινο.	Νέα μεικτή οικονομία, που αναζητά τη συνέργεια μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού, αξιοποιώντας τη δυναμική των αγορών αλλά μεριμνώντας ταυτόχρονα για το δημόσιο συμφέρον. Το κράτος διατηρεί έναν ρυθμιστικό ρόλο.	Οικονομία της ελεύθερης αγοράς & ελεύθερος ανταγωνισμός. Υπάρχει και ο ακραίος νεοφιλελευθερισμός, ο οποίος τάσσεται υπέρ της ελαχιστοποίησης της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. Κράτος σε ρόλο παρατηρητή - Ελεύθερη αγορά σε ρόλο ρυθμιστή.	Οικονομία της αγοράς με προσεκτική παρέμβαση του κράτους, όπου παρατηρούνται στρεβλώσεις στην αγορά (π.χ. αποδοχή ορισμένων κυβερνητικών ρυθμίσεων για τον έλεγχο των μονοπωλίων). Η παντελής έλλειψη παρεμβατισμού, που θέλει τα πράγματα να κυλάνε μόνα τους (laissez-faire), θεωρείται επιβλαβής για την κοινωνία.	Αν και οι οικονομικές θέσεις δεν είναι οι κατεχοχόν προσδιοριστικές ενός ακροδεξιού κόμματος, γενικά υπάρχει η πεποίθηση ενός ισχυρού κράτους που υπαγορεύει στις επιχειρήσεις τι να κάνουν. Εναντίον της ελεύθερης αγοράς. Ο καπιταλισμός είναι διαιρετικός μηχανισμός που κατακερματίζει το έθνος και το υποτάσσει στην παγκόσμια τάξη.

1.2	Απαλλοτρίωση μέσων παραγωγής, (βιομηχανιών, γης) & κοινωνικοποίηση /εθνικοποίησή τους. Κοινοκτημοσύνη Τα μέσα παραγωγής αλλά και τα Μέσα Ενημέρωσης και τα Μέσα Μεταφοράς υπό το συλλογικό έλεγχο.	Υποστήριξη της κρατικοποίησης της βιομηχανίας. Υπεράσπιση του δημόσιου τομέα, κριτική στις πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων. Ιδιωτικές επιχειρήσεις, αλλά κάτω από στενή κυβερνητική επίβλεψη.	Ομαλή διεξαγωγή των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε συνθήκες ιδιωτικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Υπέρ των δημοσίων επενδύσεων.	Αποδοχή της ατομικής ιδιοκτησίας. Η κατάργησή της και η επικράτηση κάποιας μορφής συλλογικής διαχείρισης, είναι σήμερα ιδέα ανέφικτη αλλά και ανεπιθύμητη.	Έμφαση στην ατομική ιδιωτική πρωτοβουλία. Περιορισμός επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του κράτους. Ελεύθερα και ανεξάρτητα Μέσα Ενημέρωσης.	Ο συντηρητισμός υπερασπίζεται την ατομική ιδιοκτησία και την άνιση κατανομή της αλλά δεν την αναγνωρίζει ως ατομικό δικαίωμα, όπως ο φιλελευθερισμός. Επικρίνει τη ρευστότητα στις σχέσεις ιδιοκτησίας που επιβάλλει ο φιλελευθερισμός. Η ιδιοκτησία γεννά υποχρεώσεις.	Δεν καταργεί την ιδιωτική ιδιοκτησία, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή λειτουργεί εξασφαλίζοντας την οικονομική ανάπτυξη του κράτους.
1.3	Κατά της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Αντιπαγκοσμιοποίηση προς όφελος των λαών.	Κατά της παγκοσμιοποίησης και του διεθνούς οικονομικού ανταγωνισμού: απορρυθμίζει τις εργασιακές σχέσεις και αμβλύνει τις ανισότητες.	Συμβιβαστική θέση. Αναζητεί μεταρρυθμίσεις στο αγοροκρατικό μοντέλο και τάσσεται υπέρ του παντρέματος «της παραγωγικότητας με την κοινωνική δικαιοσύνη σε εθνικό και πλανητικό επίπεδο».	Θετική στάση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση, με την προϋπόθεση ότι δεν αποτελεί φαινόμενο μόνο της παγκόσμιας αγοράς, αλλά πολύ ευρύτερο.	Υπέρ της παγκοσμιοποίησης και του τεχνοκρατικού εκσυγχρονισμού που συνεπάγεται. Υπέρ των αμοιβαίων ευθυνών όλων των εθνών για την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη.	Σκεπτικισμός απέναντι στην παγκοσμιοποίηση. Ο συντηρητισμός αποστρέφεται κάθε καινοτομία και επιθυμεί να συντηρήσει την καθεστηκυία τάξη. Διατήρηση συνόρων, διατήρηση ταυτότητας.	Απέναντι στην παγκοσμιοποίηση: συρρικνώνει τον ρόλο των εθνικών κρατών. Αποθαρρύνει ή και απαγορεύει το διεθνές εμπόριο.

1.4	Στόχος η ανατροπή της καπιταλιστικής οικονομίας και η αντικατάστασή της με μια ποιοτικά διαφορετική σοσιαλιστική κοινωνία, θεμελιωμένη στην αρχή της κοινοκτημοσύνης. Εγκαθίδρυση της δικτατορίας του προλεταριάτου.	Μεταβιομηχανικό μοντέλο ανάπτυξης υπέρ της κοινωνικής ανάπτυξης αντί της οικονομικής μεγέθυνσης. Διάχυση της επιχειρηματικότητας παντού (στο ίδιο το κράτος, στις μικρές επιχειρήσεις, στον αγροτικό τομέα, στους ελεύθερους επαγγελματίες).	Αποδοχή του καπιταλισμού. Η καπιταλιστική οργάνωση της παραγωγής να είναι αποδοτική, ώστε να αυξάνει το συλλογικό επίπεδο ευημερίας. Διανομή του πλούτου με ηθικές αρχές και όχι με τις αρχές της αγοράς. Εύλογη κατανομή της υπεραξίας στους παραγωγικούς συντελεστές.	Ζητά εναλλακτικές προς τον κυβερνητικό έλεγχο για μη πληθωριστική οικονομική ανάπτυξη παράλληλα με οικονομική σταθερότητα. Ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.	Κερδοφορία επιχειρήσεων, αύξηση ιδιωτικών επενδύσεων, ταύτιση της επιχειρηματικότητας με τα μεγάλα οικονομικά μεγέθη.	Η οικονομική ευμάρεια είναι επιθυμητή αλλά έπεται της συντήρησης της συνοχής, της παράδοσης και της ταυτότητας.	Η ανάπτυξη της παραγωγής συνδέεται με την ευημερία του Έθνους. Προστατευτισμός και επάρκεια παραγωγής, στοιχεία ασύμβατα με το παγκόσμιο οικονομικό μοντέλο. Από την κατάσταση της εργασίας και κατανάλωσης σε μια κοινωνία παραγωγής και αυτάρκειας.
2. Εργασία							
2.1	Ίση υποχρεωτική εργασία για όλους. Η κοινωνία οργανώνεται στη λογική των «ελεύθερα συνεταιρισμένων παραγωγών». Τα άτομα αποτινάσσουν είτε	Υπέρ της πλήρους και σταθερής απασχόλησης.	Υπέρ της πλήρους και σταθερής απασχόλησης.	Δεν θεωρεί λύση τη σαρωτική απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, όμως αναγνωρίζει την ανάγκη προσαρμογής της στις νέες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης.	Απορρύθμιση εργασίας με ευέλικτο ωράριο. Πρώθηση των συμβάσεων μερικής ή προσωρινής απασχόλησης, καθώς και των συμβάσεων ορισμένου χρόνου.	Ελαστικοποίηση σχέσεων εργασίας για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.	Εθνική εργασία

	τον ρόλο του εργάτη, είτε του μικροαστού, είτε του αστού, «...μεταπίπτοντας σε έναν νέο παραγωγικό ρόλο».			σης. Έμφαση στο κοινωνικό κεφάλαιο και στην κοινωνική οικονομία που θα επιτρέψει την αναδιανομή της εργασίας.			
2.2	Μη αλλοτριωμένη εργασία, όπου ο εργάτης δεν αποξενώνεται από το προϊόν του μόχθου του. Η εργασία όχι ως καταπιεστική ανάγκη, αλλά ως μία ευκαιρία δημιουργικής εκδίπλωσης των ικανοτήτων του ατόμου.	Υποστηρίζει τους εργαζομένους Δίκαιες και δημοκρατικές εργασιακές σχέσεις. Δίκαιοι όροι εργασίας που προστατεύουν τον εργαζόμενο. Ασφαλισμένη εργασία. Συλλογικές Συμβάσεις. Εξασφαλισμένος κατώτατος μισθός. Ωριμάνσεις μισθού. Τήρηση εργατικού δικαίου.	Έμφαση στη ρύθμιση των όρων εργασίας: π.χ. κατά της παιδικής εργασίας, προσδιορισμός ελάχιστου μισθού και ωραρίου.	Υπέρ της δημιουργίας περισσότερο φιλικών εργασιακών συνθηκών που συμβάλλουν στη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.	Ελαστικοποίηση σχέσεων εργασίας για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Μονομερής μείωση μισθών. Απλοποίηση των διαδικασιών απόλυσης. Διευκόλυνση της κινητικότητας των εργαζόμενων.	Δεν εκφράζεται ιδιαίτερη αγωνία περί εργασιακών δικαιωμάτων και συνθηκών.	Έμφαση στα συμφέροντα των εργοδοτών. Προκειμένου να διατηρηθούν τα κέρδη της βιομηχανίας, αφαιρέθηκε από τους εργάτες το δικαίωμα μαζικής διαμαρτυρίας και περιεκόπησαν οι μισθοί τους.
2.3	Ισχυροί δεσμοί με τα εργατικά συνδικάτα.	Υπέρ των εργατικών συνδικάτων.	Υπέρ της ελευθερίας οργάνωσης σε συνδικάτα, αλλά για την προώθηση του ταξικού	Συχνά παραμερίζει την επιρροή των εργατικών συνδικάτων.	Η σχέση με τα εργατικά συνδικάτα ατονεί.	Η σχέση με τα εργατικά συνδικάτα ατονεί.	Απαγόρευση του συνδικαλισμού και οποιασδήποτε εργατικής δράσης. Αντικατάσταση των

			συμβιβασμού, όχι της ταξικής σύγκρουσης. Αντίληψη περί «εργασιακής ειρήνης».				συνδικάτων με εργασιακές οργανώσεις υπό τον άμεσο έλεγχο της κυβέρνησης.
3. Φορολογία							
3.1	Βαθμιαία βαρύς φόρος εισοδήματος. «Από τον καθένα ανάλογα με τις δυνατότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».	Υψηλή φορολόγηση του πλούτου, ώστε να καλύπτονται οι δαπάνες του κοινωνικού κράτους και οι υποδομές.	Προοδευτικός - βαθμιαίος φόρος εισοδήματος με σκοπό την άμβλυνση του χάσματος μεταξύ φτωχών - πλουσίων.		Μείωση - ακόμη και εξάλειψη - φόρων και δασμών αλλά και κάθε «τεχνικού ή νομικού εμποδίου» που «παρεισφρέει στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές και στην οικονομική δραστηριότητα». Χαμηλή φορολόγηση των επιχειρήσεων. Η φορολογία βαρίδι της οικονομικής ανάπτυξης.	Απέναντι στον πρόσθετο φόρο στους πλουσίους	
Β. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ							
1. Προνόμια & Κοινωνικές υπηρεσίες/Πρόνοια							
1.1	Δεν υπάρχουν προνόμια. Όλοι ανεξαιρέτως δικαίωμα στα	Μάχεται για την ισότητα των προνομίων. Η ανθρώπινη αξία ο μόνος λόγος	Επιχειρεί την άμβλυνση της ανισότητας των προνομίων και την	Ισότητα προνομίων, που «παίρνει κυρίως τη μορφή νομικής ισότητας	Το προνόμιο ως κάτι που κερδίζεται στη λογική της ελεύθερης αγοράς	Συντήρηση των κατεστημένων προνομίων.	Προστασία των προνομίων.

	κοινωνικά αγαθά.	παραχώρησης προνομίων.	βελτίωση του συλλογικού επιπέδου ευημερίας.	(“ισότητα ενώπιον του νόμου”) και της πολιτικής ισότητας...». Κατάργηση πελατειακών πρακτικών και επιλεκτικών παροχών.	και ανάλογα με τα ατομικά ταλέντα.		
1.2	Κρατική συμμετοχή στη διανομή υπηρεσιών προς όλους ανεξαιρέτως.	Αναγνώριση μεγαλύτερης ανάγκης κυβερνητικής συμμετοχής στη διανομή αγαθών και υπηρεσιών. Επαρκής χρηματοδότηση κοινωνικού κράτους (ασφαλιστικό, εκπαίδευση, περίθαλψη)	Στήριξη του κράτους πρόνοιας με κυβερνητική συμμετοχή σε διευρυμένες κατηγορίες (παράδειγμα περίθαλψης, πχ. παροχή σε όποιους αδυνατούν οικονομικά). Να εξασφαλίζεται η δημόσια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης και των συναφών κοινωνικών υπηρεσιών για όλους τους πολίτες.	Υπέρ «προληπτικού» κράτους πρόνοιας, το οποίο μέσω εθελοντικών φορέων αναζητά εναλλακτικές προς την κρατική πρόνοια και τον κυβερνητικό έλεγχο. Επαναξιολόγηση των προνοιακών πολιτικών. Ενδιαφέρον για την αναμόρφωση της Παιδείας.	Περιορισμένο κράτος πρόνοιας. Υπέρ της περικοπής δημοσίων και κυβερνητικών δαπανών. Εγκατάλειψη της κολεκτιβιστικής αντιμετώπισης του κράτους πρόνοιας. Κυβερνητική συμμετοχή μόνο σε πολύ ειδικές κατηγορίες (πχ. περίθαλψη στους ηλικιωμένους)	Αναγνώριση μικρής ανάγκης κυβερνητικής εμπλοκής στη διανομή αγαθών και υπηρεσιών. Να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες (π.χ. περίθαλψη) μόνο εκείνοι που μπορούν να τα πληρώσουν. Προτάσσει την ανάγκη διασφάλισης της δημοσιονομικής σταθερότητας.	Τα προνόμια - κάθε λογής - (ιθαγένεια, δικαίωμα ψήφου, σύνταξη και άλλες μορφές πρόνοιας και κοινωνικών υπηρεσιών, όπως μόρφωση κτλ.) σχετίζονται με τη γενεαλογία του αίματος. (από πάνω)
	Οι διαβαθμίσεις του να τοποθετείται κανείς Αριστερά ή στα Δεξιά, έχουν να κάνουν με την αναγνώριση μικρότερης ή μεγαλύτερης ανάγκης για κυβερνητική συμμετοχή σε αυτή τη διαδικασία.						

	Το κράτος δεν είναι παρά μια επιτροπή διαχείρισης των συμφερόντων της αστικής τάξης και για αυτό πρέπει σταδιακά να εξαφανιστεί.		Ισχυρή παρουσία του κράτους σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δράσης. Το γεγονός ότι το κράτος επιχειρεί να κοινωνικές ισορροπίες επιβάλλει την κεντρική συμμετοχή του στη διοίκηση.	Επανασχεδιασμός λειτουργίας του κράτους. Αναβάθμιση αποτελεσματικότητας της διοίκησης.	Το κράτος αναγκαίο κακό. Ελάχιστο κράτος.	Ανάγκη «εκλογικευμένης» λειτουργίας της δημοκρατίας, ανάγκη ισχυρού κράτους.	Το ισχυρό κράτος και η ανάπτυξή του πρωταρχικής σημασίας. Η κρατική κυριαρχία υποκαθιστά την λαϊκή κυριαρχία.
--	---	--	--	--	---	---	---

2. Ισότητα & Κοινωνική ιεράρχηση

2.1	Επιδιώκει την απόλυτη ισότητα (κοινωνική ισότητα, ισότητα στα αγαθά). Εδραίωση της ισότητας μέσω της ταξικής πάλης και της εγκαθίδρυσης της δικτατορίας του	Προσδοκία ισότητας: «Οι άνθρωποι περισσότερο ίσοι παρά άνισοι». Οι ανισότητες είναι κυρίως κοινωνικές άρα εξαλείψιμες. Γνωρίζει ότι δεν μπορεί να καταργήσει όλες τις ανισότητες.	Επιχειρεί να αμβλύνει τις ανισότητες, μέσα από την διαπραγμάτευση των τάξεων (ρεφορμιστική τακτική). Γνωρίζει, όμως, ότι η απόλυτη ισότητα δεν είναι εφικτή, πολλές φορές δεν είναι καν επιθυμητή.	Τα άτομα έχουν «Ίση αξία»: Πρόκειται για μία νέα μορφή ισότητας που συμβάλλει στην ποικιλομορφία και δεν γίνεται εμπόδιο της. Ίσες ευκαιρίες.	Τα άτομα γεννιούνται ίσα, τουλάχιστον με όρους ηθικής αξίας. Ωστόσο, οι φιλελεύθεροι δεν αποδέχονται την κοινωνική ισότητα ή την ισότητα στα αγαθά, γιατί κρίνουν ότι τα άτομα δεν έχουν τις	Οι ανισότητες είναι φυσικές άρα μη εξαλείψιμες. «Οι άνθρωποι περισσότερο άνισοι παρά ίσοι».	Υπέρ των ανισοτήτων.
-----	---	--	--	--	--	---	-----------------------------

	προλεταριάτου.		Προτάσσει ως ιδιαίτερα σημαντική την ισότητα στις ευκαιρίες.		ίδιες ικανότητες ή την ίδια προθυμία για δουλειά. Απεναντίας, προτάσσεται η ισότητα των ευκαιριών.		
2.2	Αντι-ιεραρχική αντίληψη. Υπέρβαση κάθε μορφής ταξικής διαστρωμάτωσης και ιεραρχίας.	Χαρακτηρίζεται από αντι-ιεραρχική αντίληψη. Αμφισβητεί τις ταξικές διακρίσεις. Τα άτομα θεωρούνται ίσα.	Η τυχαία κατάσταση στην οποία βρέθηκαν οι άνθρωποι δεν πρέπει να είναι καθοριστική της θέσης τους, αλλά οι ικανότητες και τα ταλέντα τους.	Κάθε ιεράρχηση προκύπτει από την αξία του ατόμου.	Αποδοχή ενός βαθμού κοινωνικής ιεραρχίας, η οποία προκαλείται από τις διαφορές στη συμπεριφορά των ατόμων.	Υπέρ της κοινωνικής ιεράρχησης. Οι διαβαθμίσεις κοινωνικής θέσης και κύρους είναι φυσικές, αναπόφευκτες και χρήσιμες σε μια οργανική κοινωνία.	Υπέρ μιας ελιτίστικής κοινωνίας, με ιεραρχική δομή, όπου ηγείται μία άρχουσα τάξη. Υποστηρίζει τη νομιμότητα μιας δήθεν ανώτερης μειοψηφίας, έναντι της κατώτερης πλειοψηφίας, τις «μάζες». Η άρχουσα τάξη καθοδηγητής του έθνους.
2.3	Καμία διάκριση, σε κανέναν.	Εναντίον των διακρίσεων	Εναντίον των διακρίσεων	Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και πρέπει να αντιμετωπίζονται ως τέτοιοι και, συνεπώς, να μην υφίστανται διακρίσεις. Υπέρ της δίκαιης κοινωνικής μεταχείρισης.			

3. Ιδιώτευση

2.1	Οι άνθρωποι μέλη μιας «κοινής ανθρωπότητας». Υπέρ: • Κοινότητας • Κολλεκτιβισμού • Αδελφότητας Συμμετοχή σε συλλογικά σώματα και συλλογικές δράσεις.	Το άτομο αλληλεπιδραστικό, παρακολουθεί τα προβλήματα των άλλων. Λογική «έναν για όλους και όλοι για έναν»	Υποστηρίζει μια ισορροπία μεταξύ του ατόμου και της κοινότητας.	Υπέρ των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών στο πλαίσιο των αναγκών της κοινότητας. Υπέρ μίας ενεργούς κοινωνίας πολιτών.	Προάγει τον ατομικισμό, προέχει η ελευθερία του ατόμου.	Το άτομο δεν εμπλέκεται στις υποθέσεις των άλλων. Λογική επιβίωσης του ισχυροτέρου.	
-----	---	--	--	--	--	--	--

4. Ισορροπία μεταξύ ισότητας και ελευθερίας

4.1	Επιδιώκει την απόλυτη ισότητα.	Μεγαλύτερη τάση προς την ισότητα. Ταυτόχρονος περιορισμός της ελευθερίας της ιδιωτικής σφαίρας, του προσωπικού μοντέλου ζωής.		Συμφιλίωση μεταξύ αλληλεγγύης και αυτονομίας, όπου η τελευταία δεν μπορεί να θεωρείται ταυτόσημη με τον εγωισμό και την συμφεροντολογική συμπεριφορά της αγοράς.	Δίνεται προτεραιότητα στην ατομική ελευθερία (freedom ή liberty) έναντι της ισότητας.	Δεν απορρίπτει την ατομική ελευθερία, όμως αυτή δεν αναγορεύεται, όπως στον φιλελευθερισμό, σε ατομικό δικαίωμα, ούτε αποκτά απόλυτη προτεραιότητα. Απεναντίας δίνει προτεραιότητα στην ασφάλεια.	Εναντίον της ισότητας, εναντίον της ελευθερίας.
-----	---------------------------------------	--	--	---	--	--	--

5. Ανθρώπινα δικαιώματα, Διακρίσεις & Ανοικτότητα της κοινωνίας, Μεταναστευτικό

5.1		Πλουραλιστική δημοκρατία. Κοινωνικός	Σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα. Δεκτικότητα απέναντι	Υπέρ των προσωπικών ελευθεριών (π.χ. υπέρ της	Υπέρ της ανοιχτής κοινωνίας	Γενικά δεν τάσσεται υπέρ της διαφορετικότητας και δεν στηρίζει τον	Αντιδημοκρατική αντίληψη. Εναντίον των μειονοτήτων και των
-----	--	---	--	--	------------------------------------	---	---

		φιλελευθερισμός. Κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή.	στην διαφορετικότητα. *Υπέρ του δικαιώματος της έκτρωσης. *Υπέρ του δικαιώματος των ομοφυλοφίλων να παντρεύονται.	νομιμοποίησης του γάμου των ομοφυλοφίλων, υπέρ της αποποινικοποίησης κάποιων ειδών ναρκωτικών). Ταυτόχρονα, τα δικαιώματα συνεπάγονται υποχρεώσεις.		«ασυγκράτητο δικαιωματισμό». Θεωρεί ότι ορισμένα ζητήματα αντίκεινται στην παράδοση. Οι ανορθόδοξες οικογενειακές σχέσεις, όπως οι ομοφυλοφιλικές δεν υποστηρίζονται. Προτάσσει ως σημαντική την ανάγκη σεβασμού της ατομικής και συλλογικής ασφάλειας.	ομοφυλοφίλων.
5.2		Αποδοχή πολιτιστικής πολυμορφίας. Υπέρ της πολυπολιτισμικότητ ας και του διεθνισμού. Υπέρ της ανοιχτής κοινωνίας.		Υπέρ της ανοιχτής κοινωνίας.	Υπέρ των προσωπικών ελευθεριών και της προσωπικής επιλογής. Υπέρ της ανοιχτής κοινωνίας.	Εναντίον της πολυπολιτισμικότητας. Δεν χαρακτηρίζεται από διεθνιστική αντίληψη. Αντίληψη υπεροχής του δυτικού μοντέλου. Ανάγκη διασφάλισης της «ηθικής» ενότητας της κοινωνίας και της πολιτιστικής ομοιογένειας.. Δεν αποδέχεται την πολυπολιτισμικότητα ούτε	Αρνητική στάση απέναντι στο μεταναστευτικό φαινόμενο. Εναντίον του πλουραλισμού.
6. Η σχέση με την παράδοση – Το δίπολο παράδοσης / χειραφέτησης							

6.1		Δίνει έμφαση στην έννοια της «χειραφέτησης». Απελευθέρωση από δεσμά που προκύπτουν από τη φυλή, την καταγωγή, την κοινωνική τάξη.		Εναντίον του πολιτισμικού προστατευτισμού που αντιμετωπίζει την παγκοσμιοποίηση ως απειλή στην εθνική ακεραιότητα και τις παραδοσιακές αξίες.	Ανοχή στην αλλαγή, υπό την προϋπόθεση ότι συντελείται σταδιακά.	Προσήλωση στην παράδοση. Σεβασμός στους καθιερωμένους θεσμούς. Τα παραδοσιακά σχήματα σεβασμού (έθνος, κυβέρνηση, οικογένεια), διασφαλίζουν την αρχή.	Εθνικιστική αντίληψη, που επικεντρώνεται στην παράδοση του έθνους.
6.2		Εναντίον του σκοταδισμού εθνικιστικού και θρησκευτικού. Εκκοσμίκευση: διαχωρισμός κράτους - εκκλησίας.			Αναγνωρίζει το δικαίωμα στη θρησκευτική πίστη.	Υπεράσπιση του παρελθόντος, της παράδοσης, της εθνικής κληρονομιάς. Προάσπιση της θρησκείας.	Επιστροφή στις παραδοσιακές αξίες, όπως η καταγωγή, το «αίμα» και η «πίστη».
7. Χρήση βίας							
	Η βία μπορεί να είναι αποδεκτή στον αγώνα για ανατροπή του καπιταλισμού. Υπέρ του εξωκοινοβουλευτικού αγώνα.	Γενικά, η άρνηση της βίας αποκλείεται από όλο το δημοκρατικό τόξο. Συνεπώς, δεν αποτελεί κρίσιμο στοιχείο διαχωρισμού της Αριστεράς από τη Δεξιά, αλλά μπορεί να είναι κρίσιμο προσδιοριστικό της Άκρας Δεξιάς ή - υπό όρους - της Άκρας Αριστεράς.					Χρήση βίας Η διαρκής διαθεσιμότητα για βίαιη δράση φανερώνει την “υγεία” και την ευρωστία της ομάδας, γεγονός που εξασφαλίζει την επιβίωσή της.
8. Αντίληψη περί εξουσίας. Διαμαρτυρία/καταστολή							
	Κατά της άνισης διανομής της εξουσίας.	Απελευθέρωση από κάθε μορφής άδικη και καταπιεστική	Απεμπολείται η προοπτική ρήξης με την αστική εξουσία.		Χαμηλή υποστήριξη των δράσεων	Χαμηλή υποστήριξη των δράσεων διαμαρτυρίας.	Πίστη στο ισχυρό κράτος.

	Ολική ρήξη με την αστική εξουσία.	εξουσία.	Ρεφορμιστική λογική.		διαμαρτυρίας.		
		Αντιαυταρχικές πεποιθήσεις.				Εμπιστοσύνη στο στρατό στην αστυνομία.	Σύμπραξη με τις δυνάμεις καταστολής.
	Υπέρ της ισότητας, αλλά πολλές φορές παρουσιάζουν δείγματα αυταρχισμού.		Υπέρ της ισότητας και ταυτόχρονα υπέρ της ελευθερίας.	Ίση αξία	Υπέρ της ελευθερίας και ενθαρρυντικά προς την ανισότητα.		Αυταρχική αντίληψη που αντιτίθεται τόσο στην ελευθερία όσο και στην ισότητα.

Γ. ΔΙΕΘΝΗ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

1. Οικολογική προστασία

1.1	Ο καπιταλισμός για να αναπτυχθεί περαιτέρω, καταστρέφει ρυπαίνοντας τη γη, το περιβάλλον.	Προστασία περιβάλλοντος Αειφορία Οικολογικό κίνημα	Η παλαιού τύπου σοσιαλδημοκρατία τηρεί αμήχανη στάση. Δεν ασχολήθηκε συστηματικά με τα οικολογικά ζητήματα, δίνοντας έμφαση σε άλλες θεματικές.	Η προστασία του περιβάλλοντος κλειδί για την ποιότητα διαβίωσης. Αειφορία. Ταυτόχρονα, υπέρ των λύσεων που δίνονται από την αγορά για το περιβάλλον, εφόσον εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον.	Περιβάλλον ως πόρος και ως οικονομικό αγαθό. Δημιουργία θυλάκων υψηλής περιβαλλοντικής ποιότητας, με ενσωμάτωση του περιβάλλοντος σε επιμέρους τομείς επιχειρηματικής δραστηριότητας.		
-----	---	--	---	--	---	--	--

2. Εξωτερική πολιτική - Διεθνείς σχέσεις

2.1	Αντιπολεμική διάθεση.	Αντιπολεμικό κίνημα.			Υπέρ του νόμου και της τάξης	Έμφαση στην πάταξη της τρομοκρατίας.	Η ειρήνη είναι αυταπάτη.
-----	-----------------------	----------------------	--	--	------------------------------	--------------------------------------	--------------------------

	Οι προλετάριοι όλου του κόσμου έχουν κοινά συμφέροντα.	Διακύβευμα η ειρήνη. Απέναντι στην εθνικιστική εξωτερική ή αμυντική πολιτική.				Δίνει έμφαση στην ασφάλεια.	Η πολεμική διάθεση θεωρείται υγιής.
2.2	Διεθνιστές, δίχως εθνική συνείδηση. Οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα, έχουν μόνο ταξική συνείδηση.	Διεθνισμός Πολυπολιτισμικότητα	Διεθνιστικός προσανατολισμός	Κοσμοπολιτισμός		Εθνοκεντρισμός. Αντίληψη υπεροχής δυτικοκεντρικού μοντέλου.	Προσήλωση στο έθνος και στη διατήρηση της φυλετικής καθαρότητάς του. Υπεροχή του έθνους.
2.3	Η Ευρώπη ως απειλή. Εναντία στο NATO, την ΕΕ και τις ΗΠΑ ως ιμπεριαλιστικές δυνάμεις.	Ευρωκριτική στάση. Υπέρ της εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.					Η Ευρώπη ως απειλή. Ύπαρξη μίας κρυφής διεθνούς συνωμοσίας.